

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
Факультет соціології і права
Кафедра інформаційного, господарського та адміністративного права

X Міжнародна
науково-практична конференція

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Збірник матеріалів

10 грудня
2021 року

УДК 316.322-022.32:[346.9+347+349.3]

ББК 67

Правове регулювання суспільних відносин в умовах сталого розвитку: матеріали X Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Київ 10 грудня 2021 р.). Упоряд: Бевз С.І., Бирса Н.О., Серебрякова Ю.О. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського. 2021. 566 с.

В збірнику подані тези доповідей учасників X Міжнародної науково-практичної конференції «Правове регулювання суспільних відносин в умовах сталого розвитку» (м. Київ 10 грудня 2021 р.), які містять погляди відомих вчених, молодих науковців і студентів, що роблять перші спроби наукових розвідок.

Матеріали доповідей учасників конференції упорядковані Оргкомітетом відповідно до інформаційного листа конференції.

За зміст доповідей Організаційний комітет відповідальності не несе. Посилання на збірник при використанні матеріалів обов'язкове.

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Gorgoshadze M., Jakeli L.

KEY DEFINING ASPECTS OF THE CONCEPTS OF FREEDOM OF LABOR AND THE RIGHT OF LABOR IN GEORGIA.....20

Коваленко О.О.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ СВОБОДИ ВОЛІ ПРАЦІВНИКА ТА РОБОТОДАВЦЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ У СУЧАСНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19.....22

Valenzuela Lucía Aragüez

DIGITAL ALGORITHMS AND LABOUR RELATIONS: CHALLENGES IN THE FIELD OF LABOUR LAW.....25

Burenko R.

PERSPECTIVE OF DEVELOPMENT OF ADMINISTRATIVE JUDICIARY IN TURKMENISTAN.....26

Гвоздецький В.Д., Ляш А.О.

БОРОТЬБА З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ І КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....30

Дідківська Г.В.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ.....33

Бевз С.І.

ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ВЕКТОРИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....37

Мисливий В.А.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА.....39

Стратонов В.М., Проценко М.

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕЧНІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННО-ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ МАШИН (КОМП'ЮТЕРІВ), СИСТЕМ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ І МЕРЕЖ ЕЛЕКТРОЗВ'ЯЗКУ.....42

Чаплинський К.О.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА РЕАЛІЇ.....46

Дерев'янка Б.В.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ
ТРАНСПОРТУ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ
ІНФРАСТРУКТУРИ ДЕРЖАВИ.....48

Кірін Р.С.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОСИН ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ:
РЕГІОНАЛЬНИЙ ТА МІСЦЕВИЙ РІВНІ.....52

Ніколенко Л.М

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРОКУРОРА У ГОСПОДАРСЬКОМУ
СУДОЧИНСТВІ.....55

Чаплинська Ю.А.

ЗАГАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ
УКРАЇНИ.....58

Боднар С.Б.

АРЕШТ МАЙНА З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ,
ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ
(ЦИВІЛЬНИЙ ПОЗОВ): ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ В СУЧАСНОМУ
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....61

Богатирьов І.Г., Мізюк В.В.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНОГО ДО УМОВ ЖИТТЯ В МІСЦЯХ
НЕСВОБОДИ УКРАЇНИ.....65

Басиста І.В.

ЩОДО ПОШИРЕННЯ ОБМЕЖЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЕЮ 77 КПК
УКРАЇНИ НА СПІВРОБІТНИКІВ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ, ЯКІ
ДОПИТУВАЛИСЯ ЯК СВІДКИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ТА
ЯКИМ ОПІСЛЯ ДОРУЧЕНО ПРОВАДЖЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ)
ТА/ЧИ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....68

Завидняк В.І.

ЕКСПЕРТИЗА, ЯК ОДНА З ФОРМ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ
ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВОПОРУШЕНЬ.....71

Лук'янчиков Є.Д., Лук'янчиков Б. Є.,Микитенко О.Б.

ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ ЗАСОБІВ В ПРАКТИЦІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....74

Голосніченко Д.І. ДИНАМІЧНІСТЬ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО АДМІНІСТРАТИВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.....	77
Еннан Р.Є. ПРАВОВІДНОСИНИ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ У СФЕРІ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	79
Костенко О.В. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В КІБЕРПРОСТОРІ (МЕТАВСЕСВІТІ).....	85
Мічурін Є.О. ПРИВАТНЕ ІТ-ПРАВО: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВІДНОСИН.....	88
Чулінда Л.І. ДО ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В АВІАЦІЙНІЙ ГАЛУЗІ.....	90
Himalay Mamishov ISSUES OF REMOVING TECHNICAL BARRIERS TO TRADE THROUGH MEMBERSHIP IN THE WORLD TRADE ORGANIZATION (IN THE PRACTICE OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN).....	92

СЕКЦІЯ 1.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ТА ІТ- ПРАВА

Горішна Н.П., Письменна О.П. ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЗНАНЬ В ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	95
Marusenko Roman IMPACT OF THE DEFECTS OF DIGITAL COVID CERTIFICATES IMPLEMENTATION BY THE CASE OF THE DIIA PORTAL.....	98
Радзієвська О.Г. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ.....	101
Фурашев В.М. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ ПО ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРАВУ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 081 ПРАВО В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	104

Солончук І.В. ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ ЯК ЗАКОНОМІРНІСТЬ СУСПІЛЬСТВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	107
Самчинська О.А. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДРУКОВАНИХ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ.....	110
Сай В.І. ЗМІНИ ДО ЗАКОНУ ПРО РЕКЛАМУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР.....	113
Тимошенко Є.А. ПОНЯТТЯ ПРО РОЗГОЛОШЕННЯ КОНФІДЕНЦІЙНИХ ДАНИХ ОСОБИ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....	116
Балінська В.О., Геращенко Я.В., Партоленко Н.В. ЦИФРОВІЗАЦІЯ ІНСТИТУТУ НОТАРІАТУ В УМОВАХ НАУКОВО- ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ.....	118
Бондарчук Д.І. ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ.....	121
Гриневич Ю.Р. ПРОТИДІЯ ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	124
Ковальчук В.В. ПРОТИДІЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ В РЕКЛАМІ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ.....	126
Лепеха В.О. ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ПЕРЕВАГИ ТА МОЖЛИВОСТІ.....	129
Овчаренко А.В. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ ПОСЛУГ.....	132
Солончук І.В., Полєва Я.В. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ В УМОВАХ COVID- 19.....	135
Сова Є.Д. ПРОБЛЕМА НАДАННЯ ВІДПОВІДЕЙ НА ЗАПИТИ В КОНТЕКСТІ ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....	137

Мухаммад А.Т.
РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УМОВАХ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....140

Харченко М.О.
ПРОБЛЕМА УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ
ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ.....143

Шевченко М.С.
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА.....146

СЕКЦІЯ 2.

СУЧАСНІ ПАРАДИГМИ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА ФІНАНСОВОГО ПРАВА

Гузенко О.П.
ФІНАНСОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ ЯК БАЗОВИЙ СЕГМЕНТ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....148

Кадала В.В.
ПРИНЦИПИ ЯК БАЗОВИЙ СЕГМЕНТ ФІНАНСОВОГО ПРАВА.....151

Казьмірова І.В.
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРЕДСТАВНИЦТВА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ
СУДОЧИНСТВІ.....154

Кухарчук А.М.
ПУБЛІЧНІ ТА ПРИВАТНІ ІНТЕРЕСИ В АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ
ВІДНОСИНАХ.....158

Голядова Т.О., Назарчук А.В.
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ М. ОДЕСИ В
УМОВАХ КАРАНТИНУ COVID-19.....160

Катеринчук К.В., Мацюк О.Л.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ «БУЛІНГУ».....163

Керноз Н.Є., Кравченко В.Я.
ПРОБЛЕМНІСТЬ ВИЗНАННЯ ОБСТАВИН УЧАСНИКАМИ СПРАВИ ТА
ВІДМОВИ ВІД НЬОГО В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....165

Козинець О.Г., Желай В.М.
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПОЛІЦІЇ.....168

Микитенко Я.Р., Наконечна І.В.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ.....171

Сергієнко К.В., Шестак Л.В.

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ЗАХОДІВ АДМІНІСТРАТИВНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОДАТКОВІ ПРАВОПОРУШЕННЯ.....174

Антонюк О.М.

СУЧАСНИЙ ЕТАП АДМІНІСТРАТИВНОЇ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В
УКРАЇНІ.....177

Єрко І.М.

СУБ'ЄКТИВНІ ПУБЛІЧНІ СЕРВІСНІ ПРАВА ПРИВАТНОЇ ОСОБИ: ІСТОРІЯ
СТАНОВЛЕННЯ КАТЕГОРІЇ.....180

Моршинін Є.

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ВИБОРЧИХ ПРАВ ЛЮДИНИ.....182

Шокруга В.А.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ РАДИ БІЗНЕС-ОМБУДСМЕНА
ПІД ЧАС ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ КОНТРОЛЮЮЧИХ ОРГАНІВ.....185

Анталовський Ю.В.

ПРАВОВІ ПИТАННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....189

Гайдай Є.А., Солончук І.В.

ПРОБЛЕМА ВИЅЗДУ ДИТИНИ ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ
УМОВАХ.....191

Гут А.О.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ.....193

Дерев'янко А.Ю.

ДО ПИТАННЯ ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....196

Дремова П.О.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕДИЦИНИ, СПОРТУ,
ОСВІТИ, КУЛЬТУРИ ТА НАУКИ.....198

Друзь В.Д.

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ:
ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ.....201

Лісняк Д.О.

ПИТАННЯ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО БЮДЖЕТНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ
ЩОДО СКАСУВАННЯ ВІЙСЬКОВОГО ЗБОРУ.....203

Недоступ Д.О.

ПРАВОВІ ПЕРСПЕКТИВИ КОНТРОЛЮ ВПЛИВУ ОЛІГАРХІВ В
УКРАЇНІ.....205

Павліченко Ю.І.

БОРОТЬБА З ПРОЯВАМИ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЗА ОЗНАКОЮ СЕКСУАЛЬНОЇ
ОРІЄНТАЦІЇ.....207

Паламарчук А.О.

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИНИН У СФЕРІ
ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПISУ.....209

Приходько Т.О.

ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ПОНЯТТЯ ДЕФОЛТУ.....212

Прогонюк М.С.

ПРАВОМІРНІСТЬ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ У
ЗВ'ЯЗКУ З ПРИЙНЯТТЯМ РІШЕННЯ ПРО ЗАБОРОНУ В'ЇЗДУ В
УКРАЇНУ.....214

Сливінська Д.О.

АНАЛІЗ ЗМІН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НЕВІДКЛАДНИХ ЗАХОДІВ У
СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-
19.....216

Чумаченко В.Ю.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ІНОЗЕМЦІВ.....219

Шваб Д.С.

ЗАКОНОДАВЧІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ПЕРЕПISУ НАСЕЛЕННЯ.....222

СЕКЦІЯ 3.

**ООНОВЛЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ПІДХОДІВ
ДО ВРЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ В СУЧАСНИХ
РЕАЛІЯХ**

Дехтярьов Є.В.

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ НЕЗАЛЕЖНОЇ ГАРАНТІЇ В
ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИНАХ.....224

Новошицька В.І. ЩОДО ПРОЄКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ІННОВАЦІЙНІ ПАРКИ».....	228
Подоляк С.А. ЮРИДИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА ВІЛЬНЕ ЗАНЯТТЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ.....	231
Корощенко К.Р. ЩОДО ГАРАНТІЙ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	233
Серебрякова Ю.О. ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА АПЕЛЯЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ.....	235
Бабаджанян Г.Б. СКАСУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСУ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ СЬОГОДЕННЯ?.....	237
Багній Я.О. ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ.....	240
Балінська В.О. ЩОДО АВАНСУВАННЯ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОЮ ФІЗИЧНОЮ ОСОБОЮ ВИНАГОРОДИ КЕРУЮЧОМУ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЄЮ.....	242
Балінська В.О., Геращенко Я.В. ДЕФІНІЦІЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО ДОГОВОРУ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ.....	245
Близнюк Є.О. ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ ДИЛЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	248
Васьковський Д.О. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАХОДІВ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В ЦИВІЛЬНОМУ, ГОСПОДАРСЬКОМУ ТА АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	252
Воронько М.А. ЩОДО СУДОВИХ ВИТРАТ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ	254
Галенко М.В. ПИТАННЯ ВИНАГОРОДИ АРБІТРАЖНОГО КЕРУЮЧОГО У СПРАВАХ ПРО НЕПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	256

Друзь В.Д.

ЩОДО СУБ'ЄКТНОГО СКЛАДУ СПОРУ, ЯКИЙ МОЖЕ ПЕРЕДАВАТИСЯ
НА РОЗГЛЯД ДО МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ259

Западинчук В. О.

ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ В ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ.....261

Івченко А.О.

МЕДІАЦІЯ ЯК ФОРМА ПОЗАСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ
ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ.....263

Корнієнко А.С.

СУТНІСТЬ І ВИДИ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....266

Корольова О.А.

СУЧАСНІ ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ.....269

Кошанок С. В.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ Ф'ЮЧЕРСНОЇ
ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ДОСВІДУ США.....272

Ланкін С.В.

ЄСІТС: ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ.....275

Ковтюх Є.Ю.

ЩОДО ОДНОЧАСНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ШТРАФУ І ПЕНІ ЗА ОДНЕ
ДОГОВІРНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ В ГОСПОДАРСЬКИХ
ВІДНОСИНАХ.....278

Красавцев А.

ДО ПИТАННЯ ДЕЛЕГУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ САМОРЕГУВНИМ
ОРГАНІЗАЦІЯМ.....281

Лопушенко Г.В.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-ТРЕЙДИНГУ В
УКРАЇНІ.....283

Ляшенко М.О.

РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «ФОНДОВИЙ РИНОК» ТА «РИНОК ЦІННИХ
ПАПЕРІВ».....286

Майструк А.А. ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОЛЕКТОРСЬКИХ КОМПАНІЙ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	288
Пархоменко Є.О. КОМЕРЦІЙНА КОНЦЕСІЯ ЯК СУЧАСНА ПРАВОВА ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	292
Полякова І.В. ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ ЮРИСДИКЦІЇ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ.....	295
Пономаренко А.О. РОЗ'ЯСНЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ В ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	299
Томик В.В. ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	301
Руденко Л.Д., Требух В.В. ДО ПИТАННЯ ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРОСТРОЧЕНОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ЗА СПОЖИВЧИМ КРЕДИТОМ.....	304
Улаєва Є.Ю. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ В ЛІЗИНГ НЕРУХОМОГО МАЙНА.....	306
Федосєєва К.Г. МЕДІАЦІЯ ЯК ФОРМА ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ.....	308
Фесик А.С. ПРОБЛЕМА МАНІПУЛЮВАННЯ НА ФОНДОВИХ БІРЖАХ.....	310
Фуксман Д.М. ДО ПИТАННЯ АРБІТРАБЕЛЬНОСТІ КОРПОРАТИВНИХ СПОРІВ.....	313
Хороленко Ю.О. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ БІРЖОВИХ КОНТРАКТІВ.....	316
Янішевська А.О. ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ БІРЖОВОГО АРБІТРАЖУ.....	319

СЕКЦІЯ 4.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ТА ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО РИНКУ

Заєць О.І.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ322

Корнєєв Ю.В.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГРОМАДСЬКОГО
ЕКОЛОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ325

Кудревич В.В.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА
ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ329

Рижук І.В.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В
УКРАЇНІ333

Співак І.В.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ГМО В
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ: ПОЛЕМІКА336

Балінська В.О.

СУЧАСНИЙ СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ ТА ЙОГО
РОЗВИТКУ339

Водько Ю.В.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ НА
ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ342

Волга А.О.

РЕКУЛЬТИВАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВІДНОВЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬ346

Коваль В.В., Ярош І.С.

РОЗУМІННЯ ПРИНЦИПІВ ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА ВІДНОСНО ПРОДАЖУ
ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ:
АЛЬТЕРНАТИВНА ДУМКА348

Корнєєв Ю.В., Герашенко Я.В.

СПІВВЛАСНИКИ БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ ЯК СУБ'ЄКТ
СПЛАТИ ЗЕМЕЛЬНОГО ПОДАТКУ352

Ланкін С.В.

НАБУТТЯ ФІЗИЧНОЮ ОСОБОЮ-ПІДПРИЄМЦЕМ ТА ЮРИДИЧНИМИ ОСОБАМИ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ У ВЛАСНІСТЬ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ.....355

Степанець Ю.О.

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКІВ.....357

Трошко А.В.

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ БІОСФЕРНИХ ЗАПОВІДНИКІВ.....361

СЕКЦІЯ 5.

МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ПРАВ ТА ПРАВА НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Мешкова К.О.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРАЦЮ ПРИ ВІДСТОРОНЕННІ ВІД РОБОТИ.....364

Тихонюк О.В.

ПРИМУСОВА ВАКЦИНАЦІЯ ВІД COVID-19 І ПРАВА ЛЮДИНИ.....366

Усенко Я.О.

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ.....372

Гапочка К.В.

НОВЕЛИ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ДИСТАНЦІЙНУ РОБОТУ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ЗАДОВОЛЕННЯ ІНТЕРЕСУ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРАЦЮ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19.....374

Алексєєва К.Р.

СУЧАСНІ ПАРАДИГМИ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА ФІНАНСОВОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ.....378

Балінська В.О., Геращенко Я.В., Ярош І.С.

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ПРАЦЮ ЗАПРОВАДЖЕННЯМ ОБОВ'ЯЗКОВОЇ ВАКЦИНАЦІЇ.....383

Коробова Д.О.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ ШЛЯХОМ ВИЗНАННЯ ДЕПОРТАЦІЄЮ

ПРИМУСОВОГО ПЕРЕСЕЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ У 1944 -1951 рр. НА ТЕРИТОРІЇ ПОЛЬСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ.....387

Криворучко К.А.

ІСТОРІЯ БОРОТЬБИ ЖІНОК ЗА СВОЇ ПРАВА.....389

Ланкін С.В., Шведа К.О.

ВИКОРИСТАННЯ ПРАЦІ ІНОЗЕМЦІВ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19...391

Луценко А.С., Пономаренко А.О.

ДИСТАНЦІЙНА ТА НАДОМНА РОБОТА ЗА НОВИМИ ПРАВИЛАМИ.....393

Піхуля Н.Я.

МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ПРАВ ТА ПРАВА НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....397

Шевченко В.

МЕДІАЦІЯ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ.....401

Щербінін М.Ю.

ВІДСТОРОНЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРЕЗ ВІДМОВУ ВІД ЩЕПЛЕННЯ ПРОТИ COVID-19: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ.....404

СЕКЦІЯ 6.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА СУДОЧИНСТВО В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Багіров С.Р.

МЕТА ПОКАРАННЯ ЗА НЕОБЕРЕЖНІ ЗЛОЧИНИ ЯК АКТУАЛЬНИЙ НАПРЯМ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....407

Гаврік Р.О.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ПЕРЕТИНАННЯ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ, ЯКЕ ДІЯЛО НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ.....410

Гмирін А.А.

СТАН ПОДАТКОВОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ.....414

Завидняк І.О.

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ, ЯК ОДИН ІЗ РІВНІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ.....416

Ковальов В.В.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯК ОДИН З ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ.....420

Ковальова О.В.

ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ ЯК ІНФОРМАЦІЙНО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ПРОЦЕС.....423

Корабель М.Г.

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАНЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ.....426

Лаговська Н.В.

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ.....428

Лугіна Н.А.

ІНТЕРНЕТ-ШАХРАЙСТВО: ПРОТИДІЯ ТА ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ.....431

Мороз І.В., Письменна О.П.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЙ ВЕРХОВНОГО СУДУ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ.....434

Попов К.Л.

ПРАКТИКА ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАНЬ ЗА ЗЛОЧИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ ЗІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ НА ТЕРИТОРІЇ ДОНЕЦЬКОЇ І ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ.....437

Пустовойтова Я.В.

ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ КОМПЛЕКСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ПОВ'ЯЗАНІХ З НЕЗАКОННИМ ВИДОБУТКОМ ДОРОГОЦІННОГО КАМІННЯ ОРГАНОГЕННОГО УТВОРЕННЯ.....440

Тарасевич Т.Ю.

ПИТАННЯ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ: УМОВИ ТА ПІДСТАВИ ЇЇ ВИКОНАННЯ.....442

Філянїна Л.А.

САМООБОРОНА – ПРАВО ЗАХИЩАТИ СЕБЕ ЧИ ВИПРАВДАНЕ НАСИЛЛЯ.....447

Хабло О.Ю.

БАЛАНС СУСПІЛЬНИХ ТА ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....450

Чередник К.О.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ ШАХРАЙСТВ, УЧИНЕНИХ КРИМІНАЛЬНИМИ ГРУПУВАННЯМИ НА РИНКУ НЕРУХОМОСТІ.....453

Артамонов М.А.

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСОБИ ПІД ЧАС ЇЇ ЗАТРИМАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....456

Карпенко В.М.

СВІДОЦЬКИЙ ІМУНІТЕТ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....458

Коновальчик Є.О.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В СФЕРІ ПРИЗНАЧЕННЯ БІЛЬШ М'ЯКОГО ПОКАРАННЯ, НІЖ ПЕРЕДБАЧЕНО ЗАКОНОМ, ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я.....462

Чижиков О.О.

СПОСОБИ СЛУЖБОВОГО ПІДРОБЛЕННЯ ЯК ТИПОВИЙ ПРОЯВ КРИМІНАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ НОТАРІАЛЬНІ ДІЇ.....465

Андросович К.А.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСАД ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ468

Валєєва М.С., Кобилінський Р.І.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПІДРОБКУ СЕРТИФІКАТІВ ВАКЦИНАЦІЇ.....471

Білуник З.М., Ганас А.Е.

НЕОБХІДНІСТЬ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ РЕКЛАМИ ТА ПРОПАГАНДИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ.....475

Глушенко Є.О.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА СУДОЧИНСТВО В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....478

Гончаренко К.Ю.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ.....482

Грачова О.Ю., Старовойт А.В.

ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВ МЕНШИН З ОГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА485

Грищенко А.Л.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФІЗИЧНОГО НАСИЛЬСТВА.....489

Гут А.О.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ.....492

Давиденко М.В.

ОСНОВНІ ЗМІНИ СУТНОСТІ І ПРОЦЕДУРИ НАУКОВОЇ ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ПРОЕКТУ ЗАКОНУ № 5878 «ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО НАУКОВУ І НАУКОВО-ТЕХНІЧНУ ЕКСПЕРТИЗУ».....495

Довгань Ю.С.

ЗНАЧЕННЯ ДОКАЗІВ ТА ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....498

Желтов А.О., Удовенко Ж.В.

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРАВОСУДДЯ.....501

Керноз Н.Є., Щербак К.А.

ОСОБИ, ЯКІ НЕ МОЖУТЬ БУТИ ДОПИТАНІ ЯК СВІДКИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ.....504

Кліпановський А.П.

БЕЗПЛОТНИЙ АВТОТРАНСПОРТ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ АВАРІЙНОСТІ В УКРАЇНІ.....509

Коваленко В.В., Чала Ю.С.

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ.....513

Максименко К.В.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОПИТУ НЕПОВНОЛІТНІХ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДИКИ "ЗЕЛЕНА КІМНАТА"515

Маслова І.О.

ПОТЕРПІЛИЙ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОСЯГАНЬ НА ЖИТТЯ СУДДІ, НАРОДНОГО ЗАСІДАТЕЛЯ ЧИ ПРИСЯЖНОГО.....518

Микита А.А.

НЕОБЕРЕЖНЕ ЗАПОДІЯННЯ СМЕРТІ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ТА КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ.....521

Махота М.В.

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ.....525

Мороз О.В.

БУТИ ЧИ НІ НАЦІОНАЛЬНОМУ АГЕНСТВУ З ПИТАНЬ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ.....528

Олексієнко А.В.

РЕФОРМУВАННЯ СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ШЛЯХ ВІД НАРОДНИХ ЗАСІДАТЕЛІВ ДО ПРИСЯЖНИХ.....531

Оленчук К.Ю.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....534

Піхуля Н.Я.

МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІДЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ПРАВ ТА ПРАВА НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....536

Пороховата Є.О.

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ СЕКСУАЛЬНИХ МЕНШИН У КОНТЕКСТІ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ НА ГРУНТІ НЕНАВИСТІ.....540

Романов В.В.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....543

Солончук І.В., Шлімович Ю.М.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ.....545

Фесун К.О.

КРИМІНАЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ.....548

Форсун Д.В.

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ НА ЕТАПІ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ.....550

Христич І.П.

ГУМАНІЗАЦІЯ ПОКАРАННЯ В УКРАЇНІ.....553

Чаленко Х.М.

РОЛЬ ПРАКТИКИ ЄСПЛ В УКРАЇНСЬКОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ.....555

Щастна І.Ю.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА СУДОЧИНСТВО В УМОВАХ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ.....558

Шпак К.О.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В
УКРАЇНІ.....562

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

KEY DEFINING ASPECTS OF THE CONCEPTS OF FREEDOM OF LABOR AND THE RIGHT OF LABOR IN GEORGIA

Murman Gorgoshadze

Professor of the Faculty of Law at
Batumi Shota Rustaveli State University

Levan Jakeli

Associate Professor of the Faculty of Law
at Batumi Shota Rustaveli State University

The most important value of modernity is the protection of human rights and freedom. One of the fundamental rights among the social rights is the freedom of labor and the right to labor, the determination of the legal content of which will be of great help in its practical implementation. Our report aims to present the content of these concepts in accordance with the Constitution of Georgia and the decisions of the Constitutional Court of Georgia. Freedom of labor and the right to work, as well as other social rights, are linked to the vital interests of man and are, in general, a precondition for the exercise of fundamental rights. Based on the understanding of the importance of labor rights and freedom and in order to ensure them, the principle of the welfare state was established, to which Article 5 of the current Constitution of Georgia is dedicated.

Before talking about freedom and labor rights in the current Constitution of Georgia, I would like to mention that one of the oldest democratic basic laws in the world, in which labor and other social rights are fully legalized, was the Constitution of the First Republic of Georgia of February 21, 1921, in which the term "provision of labor" is used as a term referring to the content of the term freedom of labor and the right to labor [3].

As for the constitutions of the Soviet period of Georgia, we had a total of four such constitutions (1922, 1927, 1937 and 1978). In all four, labor was considered a duty, [6] with the exception that Article 12 of the 1937 Constitution and Article 58 of the 1978 Constitution declared labor a matter of dignity, and in conjunction with the right to rest, the notion of the right to work also emerged, of course, with a corresponding Soviet content.

The requirement of the first part of Article 23 of the Universal Declaration of Human Rights - "Everyone has the right to work, to free choice of employment, to just and favorable conditions of work and to protection against unemployment" [1, p. 80], is enshrined in Article 26 of the current Constitution of Georgia. In the first paragraph of which we read: "Freedom of labor is guaranteed. Everyone has the right to free choice of employment. The right to safe working conditions and other labor rights are protected by organic law"[4]. As we can see, the Constitution of Georgia recognizes not the right to work, but the freedom of labor, i.e. the right to free labor.

Labor is free - it means that a person has the right to dispose his /her own abilities in labor activity, to choose this or that field of labor activity. Labor is free also means that the state no longer recognizes the obligation of employment of citizens. But this does not mean that the state refuses to protect the labor rights of those already employed. I.e. The state rejects the labor obligations of citizens, but undertakes to protect the labor rights of employed citizens [2]. Naturally, the concept of labor freedom refers to any kind of legal labor activity [5, p. 368].

As we have mentioned, the current Constitution of Georgia does not recognize the term "right to work". Article 26 of this Constitution strengthens the freedom of labor, which, among other rights, is contained in Chapter 2 of the Constitution, entitled "Fundamental Human Rights". Clearly, this suggests similarities between the concepts of freedom of labor and the right to work, however, freedom of labor and the right to work does not coincide. It can be said that the freedom of labor recognized by the Constitution includes two elements, both free labor and the right to labor, and the concept of labor freedom is an integral component of the concept of labor right and implies choice of profession and activity, rejection of forced or compulsory labor, state support for the development of free enterprise and competition, prohibition of monopolistic activities, provision of labor rights, fair remuneration of labor and safe, healthy conditions, increased protection of minors and women, etc.

As we can see, according to the first paragraph of Article 26 of the Constitution of Georgia - labor is free and it is provided by the state, implies the obligations of the state to promote and ensure the right to free labor, free entrepreneurship, eliminate monopoly in the market, protect labor rights and more. Safe working conditions and specific protection of other labor rights are guaranteed by the Constitution of Georgia mandated organic law, "Labor Code of Georgia".

It is true that Article 26 of the Constitution does not oblige the state to provide employment to citizens, but Article 5, paragraph 4 (entitled "Social State") obliges the state to promote the employment of citizens.

Regarding the right protected by Article 26 (Article 30 by old edition) of the Constitution of Georgia, the Constitutional Court of Georgia has issued a number of decisions, in which the content of the concepts of freedom of labor and the right to work is more clearly defined.

Also noteworthy is the decision of the Constitutional Court of Georgia in the case N2 / 2-389 which states that "freedom of labor should not be equated with the concept of labor rights. It is an integral part of labor rights and implies that no forced labor is allowed. The Constitution recognizes not the right to work, but the right to free labor, which means: involvement in the field of labor without coercion; disposal of own resources in the process of labor activities without coercion. By ensuring the principle of freedom of labor, the state undertakes not to forcibly employ a person against his/her will (negative obligation) and to ensure that private entities do not forcibly employ a person against the will of the employee (positive obligation)" [7].

Thus, the decisions of the Constitution of Georgia and the Constitutional Court of Georgia make it clear that the concept of freedom of labor used by the Constitution of Georgia is not identical with the concept of the right to work, although these

concepts complement each other in their content. The notion of freedom of labor, which is used by the Constitution, implies the right of an individual to dispose his/her own capabilities in labor activity, to choose, implement, maintain or give up this or that field and labor activity. The concept also includes the obligation of the state to take care of the employment of citizens and protect their labor rights.

References

1. The main UN document in the field of human rights protection, Tbilisi, 1995 (in Georgian);
2. Center for Strengthening Justice and Legal Education, Article 30, <https://jelec.iliauni.edu.ge/mukhli-30/>;
3. Constitution of the Democratic Republic of Georgia, m. 117 (in Georgian);
4. Constitution of Georgia (new edition), m. 26;
5. Commentary on the Constitution of Georgia, Tbilisi, 2013 (in Georgian);
6. Collection of Constitutional Acts of the Georgian SSR (1921-1978), Tbilisi, 1983. (in Georgian);
7. Decision N2/2 389 of the Constitutional Court of Georgia of October 26, 2007 <https://www.constcourt.ge/ka/judicial-acts?legal=301> (in Georgian)

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ СВОБОДИ ВОЛІ ПРАЦІВНИКА ТА РОБОТОДАВЦЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ У СУЧАСНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19

Коваленко О.О.,

Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди,

в.о. завідувача кафедри цивільно-правових дисциплін і трудового права
імені професора О.І. Процевського,
д.ю.н., професор

Із проблемою забезпечення трудових прав людини зіштовхнулись усі країни незалежно від рівня розвитку їх економіки. За твердженням генерального директора МОП Гая Райдера «працівники та підприємства стикаються з катастрофою як в країнах з розвиненою економікою, так і в країнах, що розвиваються» [1]. Очевидно, що зайнятість населення, яка: а) й приносила останньому основний дохід; б) забезпечувала основну частину бюджету більшості країн найбільше постраждала від наслідків пандемії. Адже пандемія позбавила можливості людину займатись суспільно-корисною діяльністю, яка, як правило, приносила дохід у грошовій формі. Заборона та обмеження на роботу закладів торгівлі та харчування, зникнення попиту на туристичні поїздки, переведення працівників на дистанційний формат роботи як характеристика сучасних бізнес-процесів у більшості країн світу, як справедливо акцентує увагу К. Томашевський, призвели до зниження робочого часу, що оплачується [2].

Тому зараз дуже важливо, щоб держава спрямувала свої зусилля на формування надійного юридичного фундаменту забезпечення трудових прав людини. Адже у всі часи держава має через норми чинного законодавства надавати підтримку у суспільно-корисній діяльності обом сторонам трудового договору у тому ступеню, який дозволяє реально користуватись цим суб'єктам своїми правами, визнаними державою.

Пандемія COVID-19 доводить необхідність державного втручання у регулювання трудових відносин через встановлення у правових нормах мінімальних стандартів регулювання праці, що виступають юридичними гарантіями забезпечення трудових прав сторін трудового договору: працівника та роботодавця, правилами гри для цих суб'єктів, рамками простору, де може існувати справжній соціальний діалог, адже реалізація цих прав є єдиною можливістю існування та розвитку людської цивілізації, в основі якої, як відомо, лежить праця та її результати. Ці гарантії дозволяють зберігати такі необхідні гідні умови праці для працівників, включають принцип забезпечення права кожного працівника на справедливі умови праці, не є застарілими радянськими нормами, а є прогресивними міжнародними трудовими стандартами, які через концепцію гідної праці забезпечують соціальну справедливість у суспільстві та запобігають бідності. Необхідність їх існування як втілення державного втручання в правове регулювання трудових відносин підкреслюється саме такими кризовими ситуаціями, як зараз, в цю пандемію.

При цьому вони не мають бути формальними як-от прийнятий Верховною Радою України Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» [3].

Парламентаріями правила внутрішнього трудового розпорядку були помилково сприйняті лише як документ, що регламентує явку на роботу, час початку і закінчення роботи і перерви. Відповідно, саме вони – ці правила - і були розцінені як перешкода до дистанційного формату проведення роботи. Те, що відбулося дійство, результатом якого стало вилучення з ч.1 ст.21 КЗпП України необхідність працівника підлягати правилам внутрішнього трудового розпорядку, з позицій трудового права, думається, слід оцінити явно негативно. Бо воно малює негативні перспективи регулювання несамотійної праці. Воно нівелює прописні істини трудового права, що стосуються значення правил внутрішнього трудового розпорядку для регламентації трудових відносин, а значить ставить під удар ефективну організацію трудового процесу з урахуванням дотримання прав та інтересів обох сторін трудових правовідносин.

Підлягання правилам внутрішнього трудового розпорядку - це, класична, відмітна ознака (елемент) трудового договору, яка виникла аж ніяк не на порожньому місці, а як іманентна складова цієї угоди, в силу панування над зовнішнім проявом здатності людини до праці, яке вимагало в договірних відносинах жорсткої регламентації, щоб не допустити експлуатації робочої сили. Як влучно зауважував А.І. Процевський, «суттєве значення в трудовому

праві має обопільне, взаємне закріплення обов'язків працівників і роботодавців в правилах внутрішнього трудового розпорядку ... Участь працівників у прийнятті правил внутрішнього трудового розпорядку, в яких закріплюються взаємні з роботодавцем права і обов'язки, безперечно, має позитивний психологічний вплив на волю учасників трудового процесу [4].

Дистанційний формат виконання роботи працівників за трудовим договором жодним чином не передбачає вилучення працівника з підпорядкування правилам внутрішнього трудового розпорядку. Він має деякі особливості, пов'язані з виконанням трудової функції поза місцем знаходження роботодавця з використанням для виконання цієї роботи і здійснення взаємодії з роботодавцем інформаційно-комунікаційних технологій, в силу цього які дозволяють як розподіляти режим робочого часу на свій розсуд, так і повністю продовжуючи дотримуватися встановленого правилами внутрішнього трудового розпорядку. Але працівник також повинен виконувати роботу, зумовлену трудовим договором, виконуючи свої трудові обов'язки, звітувати і надавати якісний результат роботи, а значить за результатами роботи, в тому числі, представлятися до заохочення або підпадати під заходи дисциплінарного впливу. Тому виконання роботи за трудовим договором дистанційно жодним чином «не випадає» із правил внутрішнього трудового розпорядку. Отже, і зміна ч.1 ст.21 КЗпП України, що обговорюється, була абсолютно непотрібною для можливості сторонам трудових відносин застосовувати дистанційне виконання роботи і жодним чином не розширила забезпечення трудових прав в пандемію COVID-19.

Список використаних джерел

1. ILO Monitor: COVID-19 causes devastating losses in working hours and employment. International Labour Organization. ILO. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_740893/lang--en/index.htm.
2. Томашевский К. Трудовая миграция: сравнение законодательств государств-членов ЕАЭС, влияние на нее пандемии COVID-19 и политической нестабильности в Беларуси. Правові виклики сучасності: міжнародна міграція в умовах глобалізації: Матеріали I Міжнар. наук.-практ. онлайн конф. (Чернівці, 23 жовтня 2020 р.) / [редкол.: Н.Д. Гетьманцева (голова), О.В. Кіріяк (відпов. секр.) та ін.]. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. С.28-30.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 30.03.2020 р. № 540-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20>.
4. Процевський О.І.. Функції трудового права/ Вибрані твори; упоряд.: В.О. Процевський, Р.І. Шабанов, О.О. Коваленко. Х.: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2018. С.61-62.

DIGITAL ALGORITHMS AND LABOUR RELATIONS: CHALLENGES IN THE FIELD OF LABOUR LAW

Lucía Aragüez Valenzuela

Lecturer and Post-Doctoral Researcher
University of Málaga, Spain

MAIN REFLECTIONS

1. Technologies are affecting the way in which social and work relationships are built and cemented. Channels of communication and work delivery seem to have replaced the more human and personal touch with a worrying trend towards technology, leading to abrupt changes in certain work patterns.

2. Companies tend to use technological tools to control the worker more incessantly, even allowing remote control where the physical presence of the company is lost. This makes us rethink the type of relationship that has been established, which does not seem to be based on parameters based on trust and honesty. In addition, this control sometimes goes unnoticed by the worker, who is not really aware that his or her behaviour is being controlled, nor of the possible legal consequences that his or her actions may have.

3. The use of artificial intelligence and algorithms in the workplace is becoming increasingly common. Companies often use it for, among other things, automated decision-making. This undeniably results in the replacement of a thinking (and subjective) mind by a machine, thus losing the more personal and human touch. Thus, businessmen cease to involve feelings, emotions and, in general, the most subjective and personal part of the human being, being replaced by the creation of an algorithm that offers objective answers according to its programming.

The programming of this digital algorithm is essential because if it has certain difficulties in its learning stage (referring to the programming of the algorithm), we can find ourselves with a very complex and opaque system that can lead to discriminatory biases in the work of various kinds. This makes us wonder where we are heading with these digitised work models that seem to create greater gaps between workers, which generates an undecent work model and tends to achieve greater precariousness.

Thus, the assessment of the ethics of the algorithm towards the achievement of fair situations is fundamental, being in turn one of the greatest challenges for labour law, since the use of biased algorithms by companies is becoming more and more frequent. Furthermore, we must bear in mind that making these decisions based on discriminatory parameters are equally reprehensible actions as if they were human beings and deserve special reflection.

4. The discriminatory biases of some companies derived from digital algorithms, whether in the job offer process, in the selection of personnel or during the life of the employment relationship, make us reflect on one of the challenges that labour law has long sought to alleviate: the non-existence of full equality between workers, and more specifically with regard to men and women. However, what

previously seemed to be a personal and direct discrimination carried out by the company itself, has now been replaced by automated decision-making by means of programmed machines that hide parameters not based on justice or the achievement of effective equality.

5. With these reflections, we must now point out, by way of proposal, possible actions to achieve a digitised and at the same time decent and fair work model.

Firstly, there needs to be a strengthening of the law. So far in the Spanish legal system (focusing in this case on the example of Spain) there is only one regulatory provision in the form of a Royal Decree-Law that establishes the obligation for companies to inform the works council when certain automated decisions are taken under this type of intelligence. However, there are still many other questions that the regulations do not answer, creating a legal scenario of a certain lack of protection for workers.

Secondly, there is a need for both companies and workers to maintain a behaviour based on trust and honesty. A more personal and humane treatment in the working environment should be restored. This requires more information and transparency in the taking of certain decisions. And finally, a change of social mentality is needed to achieve an honest working relationship based on justice in the legal relationship.

PERSPECTIVE OF DEVELOPMENT OF ADMINISTRATIVE JUDICIARY IN TURKMENISTAN

Burenko Roman

Master of Laws (University of Wroclaw, 2012),
Doctorate graduate from the Faculty of Law and Administration
(University of Warsaw, 2020)

On 25 May 1990, the Supreme Council of the Turkmen Soviet Socialist Republic adopted the law on constitutional supervision in the Turkmen Soviet Socialist Republic. According to Article 1 of the above law, the purpose of constitutional supervision in the was to ensure compliance of acts of state bodies and social organizations with the norms of the Constitution of the Turkmen Soviet Socialist Republic of 1978, as well as the protection of constitutional human rights and freedoms, the rights of the Turkmen Soviet Socialist Republic people and democratic principles. On the other hand, on the basis of the principles of functioning of the Constitutional Supervision Committee of the Turkmen Soviet Socialist Republic, a constitutional tribunal was never established in Turkmenistan, and the committee itself was recognized as not corresponding to the formed political system of the Republic and was liquidated. It should be noted that Turkmenistan is the only country from the territory of the former Union Of Soviet Socialist Republics in which there is no constitutional court. In the Constitution of Turkmenistan 1992 [1] also

nothing is indicated about the constitutional court or constitutional review of legislative acts in the country.

In my opinion, in order to develop human rights and freedoms in Turkmenistan, as well as the development of the country as a democratic state, it is worth creating a *Constitutional Court in Turkmenistan*, which will become the body of supreme judicial constitutional control of human rights and freedoms in the state and will control the compliance of the norms of legislation with the norms of the Constitution of Turkmenistan and international agreements. Accordingly, appropriate amendments should be made to the Constitution of the Republic Turkmenistan (1992) [1] concerning the role of the Constitutional Court in the judicial system of Turkmenistan.

In accordance with article 100 of the Constitution of the Republic of Turkmenistan [1], judicial authority in Turkmenistan is exercised by the Supreme Court of the Republic of Turkmenistan and other courts. On the other hand, the creation of extraordinary courts and other structures within the competence of the court is not permitted.

At this point, I would like to point out that the above provision of the Constitution of the Republic of Turkmenistan left open the way for the establishment in Turkmenistan of a specialized form of judiciary, such as administrative, financial, tax or juvenile justice, and also article 100 of the Constitution did not prohibit the establishment of military courts in the country.

In my opinion, it would be worthwhile to make the rule of article 100 of the Constitution of the Republic of Turkmenistan more concrete by making it possible to set up specialized courts in the country.

In accordance with Article 15 paragraph 1 of the Law of the Republic of Turkmenistan of 8 November 2014 On the court [2], the Supreme Court of the Republic of Turkmenistan has been established in accordance with the Constitution and may be abolished only on the basis of amendments made to the Constitution of the Republic of Turkmenistan.

Previously, the competence to establish and liquidate the Supreme Court of the Republic of Turkmenistan fell within the competence of the parliament of Turkmenistan (article 21 of the law of the Republic of Turkmenistan of 29 May 1991 on the judiciary and the status of the court in Turkmenistan) [3].

In contrast, the arbitration court of the Republic of Turkmenistan, regional or local courts are created or liquidated on the basis of a decree of the president of Turkmenistan. However, these courts may not be liquidated if their functions have not been transferred to other courts (article 15 paragraph 2 of the Law of the Republic of Turkmenistan of 8 November 2014 on the court) [2].

In my opinion, in order to develop an independent judicial system in Turkmenistan, it is necessary to amend the norm of Article 15 paragraph 2 of the Law of the Republic of Turkmenistan of 8 November 2014 on the court - in such a way that the arbitration court of the Republic of Turkmenistan, regional or local courts can be established or abolished by the President of Turkmenistan in accordance with the proposal of the Supreme Court of Turkmenistan with the consent of the parliament of Turkmenistan.

In my opinion, the adoption and introduction of the Code of Civil Procedure of the Republic of Turkmenistan [4] should be a strategic goal for the development of the judicial system in Turkmenistan, which would introduce administrative justice in the country, set out the rules for the consideration of cases arising from administrative-public relations and list the exact category of cases in this character. To this end, all cases arising from administrative-public relations and considered by courts of general jurisdiction of Turkmenistan should be excluded from the scope of the Code of Civil Procedure of the Republic of Turkmenistan of 18 August 2015 [4] and, accordingly, transfer this category of cases to the competence of the newly *created administrative courts of Turkmenistan or specialized judicial colleges for the new Code of the Republic of Turkmenistan "on judicial and administrative proceedings in Turkmenistan"* namely:

1. cases of violation of electoral rights (chapter 25, articles 277-279 C.C.P.),
2. cases related to the activities of public administration bodies or officials who violated the rights of citizens (chapter 26, articles 280-288 C.C.P.),
3. cases in connection with the refusal in the state registration of acts of civil status or the refusal of the civil status authority to make appropriate amendments and additions to the acts of civil status (chapter 27, articles 289-291 C.C.P.),
4. matters related to the activities of a notary or in the refusal of notarial acts (chapter 28, articles 292-294 C.C.P.),
5. other matters arising from an administrative-legal relationship, provided for by the legislation of Turkmenistan (article 272, paragraph 5 C.C.P.),
6. cases on compulsory hospitalization of citizens in specialized medical institutions (chapter 34, articles 320-328 C.C.P.) [4],
7. and also it was worth adding cases related to the consideration of complaints about the provisions, actions (or inaction) of enforcement bodies.

In my opinion, it is also necessary to exclude all economic cases arising from administrative-public relations and considered by the arbitration courts of Turkmenistan from the scope of the Code of Arbitration Procedure of the Republic of Turkmenistan of 19 December 2000 and to transfer this category of cases to the jurisdiction of the newly created *administrative courts of Turkmenistan* or specialized judicial the scope of the *new Code of the Republic of Turkmenistan "on judicial and administrative proceedings in Turkmenistan"*, namely:

1. on the recognition as invalid (or partially invalid) non-normative acts of public bodies, bodies of local self-government, which do not comply with the requirements of the normative acts of Turkmenistan and violate the rights and interests of physical persons and legal entities, as well as compensation in connection with the adoption of such acts (article 22, paragraph 2, point 8 C.A.P.),
2. to challenge the refusal of the public administration bodies in the registration of a legal or physical person as an entrepreneur or silence of state administration bodies in such registration in due time (article 22, paragraph 2, point 10 C.A.P.),
3. for reimbursement from the budget of the funds collected by the body in an uncontested or unacceptable manner in violation of a normative act of law (article 22, paragraph 2, point 11 C.A.P.) [5].

In my opinion, in order to develop the administrative judiciary in Turkmenistan, it would be worthwhile to create specialized collegiums in administrative matters in the regional courts of the regions Akhal, Balkan, Dashoguz, Lebap, Mari, as well as in the Capital City Court – Ashgabat, as well as in the Supreme Court of the Republic of Turkmenistan (articles 23 and 37 of the law of the Republic of Turkmenistan of 8 November 2014 on the court) [2] and introduce specialization of judges in local courts in the field of administrative and judicial administrative law, and as a strategic goal to create administrative courts in each of the regions of Turkmenistan and in the capital – Ashgabat.

References

1. The Constitution of the Republic of Turkmenistan dated 18.05.1992, No. 691-XII, the Bulletin of the Parliament of the Republic of Turkmenistan in 1992, №5, p. 30), URL: <http://www.turkmenlegaldatabase.info/ru/documents/catId/4.html>, 20.11.2021 [in Russian].
2. The Law of the Republic of Turkmenistan dated 08.11.2014, No. 134-V "On the court", the Bulletin of the Parliament of the Republic of Turkmenistan, 2014, No. 4, p. 135), URL: <http://minjust.gov.tm/mcenter-single-ru/158>, 20.11.2021 [in Russian].
3. The Law of the Republic of Turkmenistan dated 29.05.1991, No. 496-XII "On judicial system and status of participation in Turkmenistan", the Bulletin of the Supreme Council Turkmen Soviet Socialist Republic 1991, No. 9-10, p. 95), URL: <http://www.turkmenlegaldatabase.info/ru/documents/catId/4.html>, 20.11.2021 [in Russian].
4. The Code of Civil Procedure of the Republic of Turkmenistan dated 18.08.2015, the Bulletin of the Parliament of the Republic of Turkmenistan, 2015, No. 3, p. 94), URL: <http://minjust.gov.tm/mcenter-single-ru/23>, 20.11.2021 [in Russian].
5. The Code of Arbitration Procedural of the Republic of Turkmenistan dated 19.12.2000, the Bulletin of the Parliament of the Republic of Turkmenistan 2000, No. 3-4, p. 38), URL: <http://minjust.gov.tm/mcenter-single-ru/39>, 20.11.2021 [in Russian].

БОРОТЬБА З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ І КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Гвоздецький В.Д.,
професор кафедри правових природоохоронних дисциплін
Навчально-наукового інституту права Національного
університету водного господарства та природокористування
д.ю.н., професор
Ляш А.О.,
професор кафедри відновного правосуддя та приватної
детективної діяльності Навчально-наукового інституту
права Національного університету водного господарства
та природокористування
к.ю.н., професор

У Рамковій Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти організованої злочинності від 21 липня 1997 р. (ст. 1) визначено, що «організована злочинність» означає групову діяльність трьох або більше осіб, яка характеризується ієрархічними зв'язками або особистими відносинами, які дають змогу їх ватажкам витягати прибуток або контролювати території і ринки, внутрішні та зовнішні, за допомогою насильства, залякування або корупції як для продовження злочинної діяльності, так і для проникнення у легальну економіку [1]. Отже, корупція є одним із трьох основних засобів (два інші – насильство і залякування), що характеризують організовану злочинність. В ряді інших міжнародних правових актах також простежується тісний зв'язок організованої злочинності і корупції та необхідність узгоджених заходів протидії таким негативним явищам. Тому найвпливовіші міжнародні організації, формулюючи рекомендації щодо підвищення ефективності боротьби з організованою злочинністю, особливу увагу приділяють боротьбі з корупцією.

Ще одним аргументом, що вказує на взаємозв'язок організованої злочинності і корупції, може бути аналіз змісту ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (далі – цей Закон) у якій до системи органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю віднесено й Національне антикорупційне бюро України (далі – Національне бюро [2]. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», Національне бюро є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Завданням Національного бюро є протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або

місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції [3].

Таким чином, органи, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, одночасно вживають заходів щодо запобігання і протидії корупції.

Систему державних органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, становлять: а) спеціально створені для боротьби з організованою злочинністю державні органи; б) державні органи, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю в межах виконання покладених на них інших основних функцій (п. 1 ст. 5 цього Закону) [2].

До державних органів, спеціально створених для боротьби з організованою злочинністю, належать: а) Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президенті України; в) спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України (п. 2 ст. 5 цього Закону) [2].

Положення підпункту «а» пункту 2 статті 5 втратили чинність, як такі, що є неконституційними, на підставі Рішення Конституційного Суду № 9-рп/2004 від 07.04.2004 [4]. Указом Президента України від 14.10.2014 № 808/2014 утворено Національну раду з питань антикорупційної політики [5]. Тобто, впродовж 10 років 5 місяців і 7 днів при Президентові України не було консультативно-дорадчого органу основними завданнями якого є підготовка та подання Президентові України пропозицій щодо визначення, актуалізації та вдосконалення антикорупційної стратегії; здійснення системного аналізу стану запобігання і протидії корупції в Україні, ефективності реалізації антикорупційної стратегії, заходів, що вживаються для запобігання і протидії корупції та ін. (див.: п. 3 Положення про Національну раду з питань антикорупційної політики). На нашу думку, в зазначений період часу Президентами України фактично не проводились послідовні й ефективні заходи запобігання і протидії корупції.

Стосовно спеціальних підрозділів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України (підпункт в, п. 2 ст. 5 цього Закону) можна констатувати, що вони ліквідовані у зв'язку з утворенням нового органу – Бюро економічної безпеки. Зокрема, Верховна Рада України 28 січня 2021 року ухвалила Закон «Про Бюро економічної безпеки» № 1150-ІХ (набув чинності 25.03.2021 р.), який передбачає, що Бюро економічної безпеки є центральним органом виконавчої влади, на який покладається протидія правопорушенням, що посягають на функціонування економіки держави [6]. Законом визначаються завдання та повноваження цього органу, контроль за його діяльністю, правовий статус, обов'язки та відповідальність працівників, а також основи співпраці Бюро з іншими установами, підприємствами, організаціями.

В разі необхідності Верховною Радою України на постійній або тимчасовій основі можуть бути створені й інші спеціальні органи для боротьби з організованою злочинністю (абзац 2 пункту 2 ст. 5 цього Закону) [2].

До державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, відповідно до пункту 3 цього Закону, належать: а) органи Національної поліції (Департамент стратегічних розслідувань (*примітка. авт.*)) і Служби безпеки України; б) органи прокуратури України; в) органи доходів і зборів (ліквідовані у зв'язку з утворенням нового органу – Бюро економічної безпеки (*примітка авт.*), органи Державної прикордонної служби України та органи державного фінансового контролю; д) органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори; е) розвідувальний орган Міністерства оборони України; є) Служба зовнішньої розвідки України; ж) Національне антикорупційне бюро України [2].

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2019 року № 867 «Про утворення територіального органу Національної поліції», створено Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України – міжрегіональний територіальний орган у складі кримінальної поліції Національної поліції України, який бере участь у реалізації державної політики з питань боротьби з організованою злочинністю та здійснює оперативно-розшукову діяльність [7; 8].

У зв'язку з викладеним, в Законі України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», потрібно невідкладно:

1) з підпункту «а» пункту 2 ст. 5 виключити «Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президенті України» і замінити його на «Національна рада з питань антикорупційної політики»;

2) з підпункту «в» пункту 2 ст. 5 виключити «спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України»;

3) в підпункті «в» пункту 3 ст. 5 слова «органів доходів і зборів» замінити на «Бюро економічної безпеки України»;

4) пункт 3 ст. 5 доповнити новим підпунктом «з» Бюро економічної безпеки України;

5) у назві і пунктах 1–5 ст. 8 «Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президенті України» та «Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю» замінити на «Національна рада з питань антикорупційної політики», а зміст ст. 8 привести у відповідність з Положенням про Національну раду з питань антикорупційної політики;

б) у статтях 10–12 та ін. назву і зміст привести у відповідність з Положенням про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України.

Список використаних джерел

1. Рамкова Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти організованої злочинності. Прийняття від 21.07.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_786#Text

2. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю. Закон України від 30.06.1993 року № 3341-XII. Дата оновлення:

03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text> (дата звернення 01.11.2021).

3. Про Національне антикорупційне бюро України. Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII. Дата оновлення: 10.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення 01.11.2021).

4. Рішення Конституційного Суду у справі за конституційним поданням 56 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень підпункту «а» пункту 2 статті 5, статті 8, абзаців першого, другого пункту 2 статті 23 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», указів Президента України «Про Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю» та «Про підвищення ефективності діяльності Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю» (справа про Координаційний комітет) № 9-рп/2004 від 07.04.2004. Справа № 1-15/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-04#Text>

5. Про Національну раду з питань антикорупційної політики. Указ Президента України від 14.10.2014 № 808/2014. Дата оновлення: 03.06.2020. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/808/2014#Text> (дата звернення 01.11.2021).

6. Про Бюро економічної безпеки. Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. Дата оновлення: 09.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text> (дата звернення 01.11.2021).

7. Про утворення територіального органу Національної поліції. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2019 року № 867. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/867-2019-%D0%BF>.

8. Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України. Затверджено Наказом Голови Національної поліції України від 23.10.2019 року № 1077. URL: <https://dostup.pravda.com.ua/request/63855/response/156698/attach/4/attachment.Pdf>.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Дідківська Г.В.,

професор кафедри кримінального права та
кримінології Університету ДФС України
д.ю.н., професор

Варто зазначити, що на сьогодні основними ресурсами нашої держави у сфері протидії злочинності, у тому числі, в умовах євроінтеграції продовжує залишатися правове регулювання суспільних відносин і розширення впливу громадськості у цій сфері та використання їх антикриміногенного потенціалу. В обмеженні дії або навіть усуненні негативних і криміногенних наслідків на сучасному етапі розвитку суспільства мабуть, все ж таки, необхідно

використовувати галузеве правове регулювання, теоретичні й прикладні досягнення кримінології, соціології, віктимології, криміналістики, економіки, педагогіки, психології, інформатики, політології, культурології тощо. Актуальними стають вже апробовані в низці країн, новітні розробки і впровадження заходів протидії щодо зменшення можливостей вчинення будь яких видів правопорушень, випередження появи криміногенних факторів небезпечних проявів злочинності та встановлення ефективної взаємодії між поліцією і населенням, громадськими державними і недержавними об'єднаннями, фондами, асоціаціями. Так, на сучасному етапі протидії злочинності у будь якій формі її прояву доступним та максимальним є контрольоване обмеження дій криміногенних чинників, а також посилення запобіжного потенціалу антикриміногенних чинників [1].

На сьогодні, все більше набирає популярності у західних країнах так звана політика нульової терпимості до проявів злочинності. У більшості західноєвропейських країн поступово скорочується кількість засуджених до позбавлення волі за рахунок декриміналізації окремих діянь та застосування альтернативних видів покарань. Не дивлячись на сучасне ускладнення кримінологічної ситуації у суспільстві, постає потреба відмовлятися від політики репресії.

Найбільш важливі та актуальні кримінально-правові проблеми боротьби зі злочинністю глобального характеру, що потребують міждержавних узгоджених підходів, є предметом обговорення і рішень міжнародної спільноти. Їх результати набувають закріплення у міжнародних нормативноправових актах, значною мірою впливаючи на зміст національного кримінального права багатьох держав. Невипадково в ч. 1 ст. 3 КК визначається, що Кримінальний кодекс України ґрунтується на Конституції України та загально визнаних принципах і нормах міжнародного права. Закони України про кримінальну відповідальність мають відповідати положенням, що містяться в міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України (ч. 5 ст. 3 КК); – особливий вплив на кримінальне право мають прояви окремих видів кримінальних правопорушень міжнародного характеру, що потребує узгодженого міждержавного правового регулювання. Угоди між державами, що містять кримінально-правові положення, передбачають їх імплементацію до національного кримінального законодавства. Але при цьому такі норми за формою і змістом мають відповідати основним принципам національного права і правилам законодавчої техніки чинного КК України. Розвиток сучасного кримінального права України дозволяє успішно гармонізувати КК України з кримінальним законодавством Європи. Розбіжності в кримінальному праві різних правових систем, на яких раніше акцентувалась увага, більшою мірою пов'язані не із сутністю того чи іншого кримінально-правового явища, а з його юридичною формою, правовими традиціями, правовою культурою, законодавчою технікою тощо. Євроатлантичний напрям розвитку України є чітким і визначальним орієнтиром для подальшого розвитку кримінального законодавства України в аспекті сприйняття позитивного і кращого досвіду протидії злочинності [2].

Заслуговує на увагу провідна ідея того кримінального законодавства європейських країн, в яких на перший план виходять положення про правові наслідки вчинення кримінальних правопорушень, перш за все, кримінального покарання. Такий підхід базується на розумінні публічно-правової природи кримінального покарання, оскільки покарання за кримінальне правопорушення здійснюється від імені Держави [3, с. 2].

Чинний КК України передбачає дванадцять видів покарань, серед яких виокремлено сім основних покарань (громадські роботи, виправні роботи, службові обмеження для військовослужбовців, арешт, обмеження волі, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців, позбавлення волі на певний строк, довічне позбавлення волі), два додаткових покарання (позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу та конфіскація майна), два змішаних покарання (штраф та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю). Практика свідчить, що частина з них має найменшу вагу у правозастосуванні, наприклад, виправні роботи, службові обмеження для військовослужбовців, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців. Деякі з них, наприклад, позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу не відповідають всім ознакам кримінального покарання. Інші – позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю заслуговують на те, щоб бути застосованими не тільки до осіб, що вчинили кримінальні правопорушення, а і до тих, хто вчинив протиправне діяння, передбачене КК, і представляє собою небезпеку для суспільства. Звідси обґрунтовується ідея, що перелік покарань в КК повинен бути обмежений (може лише ув'язненням і великим штрафом), а інші обмеження прав і свобод особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, передбачене КК, віднести до заходів безпеки. У фаховій літературі зазначається, що це буде відповідати європейській практиці, згідно з якою КК європейських країн передбачають поряд із покаранням й інші правові наслідки вчинення кримінальних правопорушень, в тому числі заходи безпеки, реституцію тощо. Варто зазначити, що на сьогодні у Загальній частині проекту КК України також виділяються поряд з кримінальним покаранням заходи безпеки, реституція і компенсація, спеціальна конфіскація тощо. Пояснюється це тим, що такий підхід ґрунтується на тому, що КК, який регулює, перш за все, відносини між державою і злочинцем, повинен встановлювати такі правові наслідки кримінального правопорушення, які: убезпечують суспільство і державу від злочинних посягань та небезпечної поведінки осіб, які заподіюють шкоду об'єктам кримінально-правової охорони; захищають права особи, яка потерпіла від злочину; поважають права злочинця, який повинен перетерпіти передбачені кримінальним законодавством обмеження його прав, свобод і законних інтересів, що, однак, не пов'язано з катуванням злочинця, жорстким, нелюдським чи таким, що принижує його гідність [4].

Підсумовуючи вище зазначене, можна погодитись, що правове забезпечення протидії вчиненню кримінальних правопорушень має сприяти не лише належному упорядкуванню й регулюванню суспільних відносин, але і

впливати на процеси зменшення злочинності. Також, це має вважатись і інструментом охорони безпеки держави в цілому [5].

Сучасні аспекти щодо протидії вчиненню кримінальних правопорушень повинні бути комплексними та спрямовуватися на декілька напрямків. Впроваджувати ідеологію яка б доводила, що вчинення правопорушень є не вигідною справою для особи ні на початковому етапі ні у подальшому. У разі вчинення кримінального правопорушення та після набрання обвинувальним вироком суду законної сили, відбування покарання ще більше вказувати на недоцільність злочинної поведінки. Варто зазначити, що процес протидії злочинності є складним багатограним і тривалим, який має відбуватися комплексно, системно, від ранньої профілактики до повної адаптації у суспільстві особи яка стала на шлях злочинності.

Список використаних джерел

1. Кримінальне право в умовах глобалізації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 25 травня 2018 року). Одеса: НУ «Одеська юридична академія», кафедра кримінального права, 2018. 260 с.

2. Кримінально-правове забезпечення сталого розвитку України в умовах глобалізації (за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції з кримінального права 12–13 жовтня 2017 р.). Вісник Асоціації кримінального права України, 2017, № 2(9). URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/15_Borisov.pdf (дата звернення 18.11.2021).

3. Уголовное право Германии. Общая часть. Strafrecht. Allgemeiner Teil: пер. с нем. Гельмут Фристер. 5-е изд. М. Инфотропик Медиа, 2013. 712 с. (Серия Criminalia).

4. Кримінальне право в умовах глобалізації суспільних процесів: традиції та новачії. Матеріали міжнар. наук.-практ. круглого столу (м. Харків, 15 трав. 2020 р.). Редкол. В. Я. Тацій (голов. ред.), Л. М. Демидова (заст. голов. ред.), А. П. Гетьман та ін. Харків. Право, 2020. 776 с.

5. Топчій В.В., Дідківська Г.В., Мудряк Т.О. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері господарської діяльності. URL: <http://ir.nusta.edu.ua/handle/doc/3850> (дата звернення 30.10.2021).

ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТА ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ВЕКТОРИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Бевз С. І.

професор кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

З метою впровадження в Україні європейських стандартів життя та виходу України на провідні позиції у світі 12 січня 2015 року було схвалено Стратегію сталого розвитку «Україна -2020» [1], яка визначила вектори руху, дорожню карту, першочергові пріоритети та індикатори належних умов становлення та розвитку України. Вказана Стратегія задекларувала 62 реформи та програми розвитку держави, що отримали своє втілення в подальших рішеннях влади.

Зокрема, у сфері господарської діяльності передбачалися Деретуляція та розвиток підприємництва; Програма розвитку малого та середнього бізнесу; Податкова реформа; Реформа захисту економічної конкуренції; Реформа корпоративного права та інші. Станом на грудень 2021 року можемо констатувати про поступову, повільну реалізацію передбачених Стратегією сталого розвитку «Україна -2020» [1] задумів. При цьому реформування торкнулося і підходів до здійснення державного управління в будь-якій сфері суспільних відносин – в Стратегії визначені Програма електронного урядування, Децентралізація та реформа державного управління та інші. В той же час, варто звернути увагу, що Стратегію реформування державного управління на період до 2021 року було схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 року [2].

Тож Стратегія сталого розвитку «Україна -2020» заклала фундамент для зміни правових засад, підходів в тому числі до правового регулювання державного управління у сфері господарської діяльності. Пандемія, пов'язана з COVID-19, поставила перед владою нові виклики, що зумовило прийняття ряду нормативно-правових актів стосовно сфери господарської діяльності.

При цьому інтенсифікація розвитку електронних форм взаємодії держави та бізнесу, що викликана в тому числі карантинними обмеженнями, пов'язаними з COVID-19, актуалізували питання розвитку електронного урядування (за змістом Концепції розвитку електронного урядування в Україні [3] таке урядування визнається «формою організації державного управління, яка сприяє підвищенню ефективності, відкритості та прозорості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування із використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян») та цифрової економіки (відповідно до Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства на 2018–2020 рр. [4] термін «цифрова економіка» у класичному розумінні означає «діяльність, в якій основними засобами (факторами) виробництва є цифрові (електронні, віртуальні) дані, як числові, так і

текстові»). Тож глобальні процеси цифровізації, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у суспільно-політичне життя не залишили осторонь сферу державного управління, економіки, господарської діяльності зокрема [5, с.321].

Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» [6] ще раз підтвердив наміри Української влади забезпечити національні інтереси України щодо сталого розвитку, зокрема, економіки.

Отже, сучасні вектори правового регулювання державного управління у сфері господарської діяльності базуються на:

- Цілях сталого розвитку України на період до 2030 року;
- Стратегії реформування державного управління на період до 2021 року;
- Концепції розвитку електронного урядування в Україні;
- Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства на 2018–2020 роки;
- Законі України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» та інших нормативно-правових актах.

При цьому, маємо визнати, що Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року є глобальними орієнтирами створення та розвитку нормативно-правової бази державного управління у сфері господарської діяльності, яка, в свою чергу, має забезпечити реалізацію загальнодержавних концепцій та стратегій реформування державного управління та сфери господарської діяльності. Враховуючи те, що основні засади нормативно-правового забезпечення мають міститися в законах, нагальним та актуальним є прийняття закону про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року.

Список використаних джерел

1. Стратегія сталого розвитку «Україна -2020»: схвалено Указом Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>
2. Стратегія реформування державного управління на період до 2021 року: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 року № 649-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250287124>
3. Концепція розвитку електронного урядування в Україні: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250287124>
4. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства на 2018–2020 роки: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>
5. Бевз С.І. Адміністративно-правове регулювання державного управління у сфері господарської діяльності в Україні. Дис. на здоб. ступ. доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07. Київ, Національний авіаційний університет. 2020. 425 с.

6. Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

ЦИФРОВІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Мисливий В.А.,
професор кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
д.ю.н., професор

Сучасне суспільство входить в епоху тотальної цифровізації, яка відбиває глобальний процес трансформації суспільства. Проникнення цифрових технологій у всі сфери життєдіяльності соціуму ставить питання про зміну певних парадигм у сучасному суспільстві, що стрімко змінюється. Сьогодні цифровізація стосується проблем модернізації права, що спостерігається стосовно такої класичної та, навіть, дещо консервативної галузі, як кримінальне право в плані необхідності її цифрового переформатування.

Сутність проблеми трансформації кримінального права полягає в тому, що на сьогодні в світі відбувається злиття реальної та віртуальної матерії, яка характеризується можливістю впровадження цифрових технологій, запровадження певних формул правотворчості та правозастосовної діяльності. Реформування кримінально-правової сфери, а також пов'язаних з нею таких кримінально-правових галузей, як кримінальне процесуальне право, кримінологія, кримінально-виконавче право, криміналістика та інших зумовлено необхідністю впровадження в них інноваційних цифрових технологій. Можливість впровадження хмарних технологій, штучного інтелекту, цифровізації кримінального права створюють реальні умови переходу від традиційних до більш досконалих підходів, які розширюють «прокрустове ложе» як наявних доктрин класичного кримінального права, так і положень щодо практики його застосування.

Існуюче кримінальне право, яке орієнтоване переважно на традиційні форми кримінально-правової матерії та засоби її реалізації, вже важко реагує на трансформації, що відбуваються у цифрову епоху, і не тільки щодо розгляду кримінально-караних діянь, а також у питаннях, пов'язаних з практикою їх аналізу, застосування та вдосконалення.

Досягненню цілей кримінального права має стати цифровізація самого кримінального закону, тобто створення в галузі цифрових технологій відповідного кримінально-правового ресурсу, який дозволяє вдосконалити правотворчий та правозастосовний процес у сфері кримінального права.

Впровадження цифрових технологій у кримінальному праві необхідне задля його сталого розвитку, зміцнення рівня правового забезпечення охорони суспільних відносин, адекватного відображення кількісних та якісних

характеристик злочинності за допомогою цифрових кримінально-правових інструментів.

Сутність цифровізації кримінального права в рамках аналізованої проблеми полягає в необхідності вдосконалення всього змісту та інтегрування кримінально-правової матерії, яка в сутнісному та прикладному плані повинна включати таку низку положень:

- збір великих масивів статистичної інформації, включаючи статистику правоохоронних органів та правосуддя, яка необхідна для використання у кримінально-правовій сфері;

- аналіз та оцінку кримінологічної інформації про стан та використання існуючих цифрових технологій обробки великих обсягів даних, що характеризують стан злочинності в країні;

- оцифрування даних у кримінальних провадженнях, матеріалах про відмову у порушенні кримінальних проваджень з метою їх опрацювання в єдиній інформаційній базі, у тому числі щодо окремих видів кримінальних правопорушень;

- закріплення на законодавчому рівні та алгоритмізації системи, порядку і правил кримінально-правової кваліфікації кримінальних правопорушень, розробка та впровадження цифрової моделі кваліфікації протиправних діянь у правозастосовній діяльності;

- розробка та впровадження алгоритмів здійснення кримінально-процесуальної діяльності та її етапів у сфері досудового розслідування та здійснення правосуддя;

- алгоритмізація основних кримінально-правових інститутів, що стосуються вчень про кримінальне правопорушення та покарання, а також інших ключових кримінально-правових категорій;

- удосконалення з використанням цифрових технологій диференційованої системи покарань, кримінально-правових санкцій та методології і методів призначення покарань;

- створення системного тезаурусу кримінально-правових понять та категорій з урахуванням потреб і вимог сучасного офіційного, доктринального, судового та інших видів їх тлумачення;

- цифровізація інформації правового характеру у кримінально-правовій сфері, створення глобальних ресурсів з урахуванням міжнародно-правових документів, вітчизняного законодавства, нормативно-правових актів та інших документів, пов'язаних зі сферою кримінального права;

- системна цифровізація оглядів, узагальнень, аналізів, рекомендацій та правових позицій у правозастосовній та судовій практиці щодо застосування кримінального законодавства, їх диференціація щодо окремих видів кримінальних правопорушень;

- здійснення цифрового аналізу чинного кримінального законодавства та практики його застосування з використанням розроблених програм штучного інтелекту щодо виявлення та усунення наявних невідповідностей, прогалин, протиріч, логічних помилок та інших недоліків.

Зрозуміло, що, по-перше, йдеться лише про деякий, далеко не вичерпний перелік напрямів, реалізація яких є можливою у сфері цифровізації кримінального права. По-друге, за суттю йдеться не про просте накопичення інформаційних баз кримінально-правового змісту, а про приведення кримінального законодавства та пов'язаної з ним правової матерії у формат, який може забезпечити можливість його інтегрованої цифрової обробки. Такий підхід може сприяти підвищенню якості кримінально-правових інститутів, а також ефективності їх застосування щодо осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення. Цифровізація кримінального права сприятиме стандартизації кримінально-правової матерії та таких її складових, як кримінальне правопорушення, склад злочину, форми кримінальної відповідальності, покарання і його види, а також інші засоби кримінально-правового впливу.

Необхідність цифровізації кримінально-правової матерії у віртуальну реальність, потреби її алгоритмізації є загальновідомими, проте поки що залишаються не вирішеною проблемою. У зв'язку з цим кримінальне право в умовах стрімких змін суспільних відносин з необхідністю вимагає трансформації цієї важливої галузі публічного права та її інститутів. При цьому слід зауважити, що сам тренд цифровізації зовсім не спрямований на гіперболізацію її значення, а орієнтований, насамперед, на потреби запровадження інноваційної діяльності в кримінальне право з урахуванням існуючих технологій.

У зв'язку з цим не йдеться про формулювання нових кримінально-правових заборон і конструювання специфічних ознак, які зміщують акценти кримінально-правової охорони щодо нових деліктів у сфері комп'ютеризації. Збільшення таких кримінально-правових норм, навіть з урахуванням цифровізації, навряд чи сприятиме стабільності кримінального законодавства. Тут важливим залишається збереження балансу між існуючими нормами та новими кримінально-правовими заборонами. Іншими словами, пристосування кримінального закону до умов цифровізації не повинно бути пов'язане з конструюванням численних цифрових заборон у традиційних кримінально-правових нормах, оскільки це призведе до надмірного дублювання та породження конкуренції між ними. Правова унікальність цифрових технологій для кримінального права полягає не у закріпленні казуальності нових інформаційних способів вчинення кримінальних правопорушень, а скоріше у специфіці їх вчинення, що відрізняється від існуючих, традиційних кримінально-правових посягань. Адже відомо, що поява нових інформаційних способів вчинення кримінальних правопорушень далеко не завжди свідчить про те, що ці способи становлять більш істотну небезпеку, ніж ті, що традиційно передбачені у кримінальному законі.

Слід відзначити, що цифровізація певною мірою тягне за собою контроль за суб'єктами застосування кримінального законодавства, а відтак начебто обмежує їх самостійність, але, з іншого боку, така модель все одно залишає пріоритет за людиною, оскільки сьогодні саме вона, а не штучний інтелект, здійснює контроль та керує процесом кваліфікації та обрання оптимальної міри кримінально-правового впливу на особу, яка вчинила кримінальне

правопорушення. Інформаційні технології у сфері кримінального права щодо обґрунтованості притягнення особи до кримінальної відповідальності поки що виключають раціональний аспект, оскільки вони не здатні оцінити характері і ступінь суспільної небезпеки скоєного діяння, виявити ознаки делікту, його психологічні, моральні та інші складові. Проте, як показує аналіз судових вироків, цифровізація вже сьогодні може реально слугувати оцінці всебічності та повноті врахування судом в його процесуальних рішеннях тих кримінально-правових ознак, які не знайшли відображення при кваліфікації кримінальних правопорушень або призначенні покарання підсудним.

Таким чином, цифровізація – це лише черговий засіб оптимального застосування кримінально-правової матерії, ще один конструктивний інструмент у боротьбі зі злочинністю. Нині феномен цифровізації кримінального права полягає у спробах алгоритмізації складу кримінального правопорушення та його ознак, характеристики потерпілого від посягання та суб'єкта його вчинення, покарання та санкційного забезпечення, процесу кваліфікації злочинів тощо, при створенні моделі нового кримінального законодавства України [1]. Питання полягає в тому, як цифрові технології будуть реалізовані в кримінальному праві і чи вдасться їх ефективно використовувати. Отже, у зв'язку з цим, у сучасних умовах є актуальним і необхідним перехід від формування певного інформаційного контенту до вироблення цілісної концепції цифровізації кримінального права, розробки її сучасної методології та методів застосування.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України (проект). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2021/11/15/1-kontrolnyj-tekst-proektu-kk-14-11-2021-oznaky.pdf> (дата звернення: 19.11.2021 р.)

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕЧНІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННО-ОБЧИСЛЮВАЛЬНИХ МАШИН (КОМП'ЮТЕРІВ), СИСТЕМ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ І МЕРЕЖ ЕЛЕКТРОЗВ'ЯЗКУ

Стратонов В.,

професор кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету
д.ю.н., професор

Проценко М.,

доцент кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності Херсонського державного університету
к.ю.н., доцент

В наш час темпи розповсюдження використання «електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних

мереж чи мереж електрозв'язку» [1] надзвичайно швидкі. Авторам не доводилось зустрічати інформацію відносно сфери життя сучасного суспільства/держави, в яких на момент проведення цього дослідження не використовувалися б зазначені машини, мережі та системи. Однак, швидкі темпи такого впровадження супроводжуються зростанням небезпеки вчинення кримінальних правопорушень у вказаній сфері.

Для того, щоб зрозуміти, наскільки вказані кримінальні правопорушення є шкідливими, розглянемо, які суспільні правовідносини (групи правовідносин) посягають (кримінальні правопорушення) у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. При цьому погодимось із авторами, які надають наступне визначення об'єкту злочину: «це поставлені під охорону закону про кримінальну відповідальність суспільні відносини, яким у результаті вчинення злочину спричинюється істотна шкода або створюється загроза її спричинення» [3].

В Особливій частині Кримінального кодексу України 2001 року «кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку» [1] розташовані в окремій главі із відповідною назвою.

Для зручності замість терміну «кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку» [1] будемо використовувати термін «кіберзлочини», адже «поняття кіберзлочинності є найширшим поняттям та охоплює найбільше коло злочинних посягань у віртуальному середовищі, а також його використання передбачає міжнародне законодавство» [5].

Оскільки «з розділів Особливої частини КК України їх назв і змісту норм логічно виводяться родові об'єкти злочинів, а родовий об'єкт злочину – це група однорідних суспільних відносин, яким злочином спричиняється істотна шкода або створюється загроза її спричинення» [3], правовідносини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку і є родовим об'єктом вказаних злочинів.

Крім зазначеної групи правовідносин вказані злочини теоретично можуть спричиняти шкоду всім правовідносинам, у сфері яких застосовуються вказані вище машини, мережі та системи. Зокрема, на думку авторів, особливо слід виділити правовідносини у наступних сферах:

- національної безпеки України;
- захисту волі, честі та гідності особи;
- захисту виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина;
- права власності;
- господарської діяльності;
- громадської безпеки;

- безпеки руху та експлуатації транспорту;
- громадського порядку та моральності;
- у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення;
- у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації;
- у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг;
- миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Вказані правовідносини відносяться до додаткового факультативного об'єкту кримінальних правопорушень, які є предметом нашого розгляду, оскільки «додатковий об'єкт є факультативним у випадку, коли його наявність не впливає ні на кваліфікацію вчиненого, ні на призначення винному покарання» [4].

Отже, «кіберзлочини» спричиняють шкоду широкому колу суспільних правовідносин (майже в усіх сферах суспільного/державного життя України).

Згідно інформації, розміщеної на інтернет-сайті Офісу Генерального прокурора, динаміка кількості виявлених в Україні кіберзлочинів за січень-вересень 2021 р. (у порівнянні з аналогічними періодами 2017 – 2020 років) виглядає наступним чином (таблиця 1) [6].

Таблиця 1

Динаміка кількості виявлених в Україні кіберзлочинів за січень-вересень 2021 р. (у порівнянні з аналогічними періодами 2017 – 2020 років)	
Рік	Кількість виявлених кіберзлочинів
січень-вересень 2021	2613
січень-вересень 2020	2027
січень-вересень 2019	1796
січень-вересень 2018	2017
січень-вересень 2017	2328

Згідно інформації, розміщеної на інтернет-сайті Офісу Генерального прокурора, динаміка кількості виявлених в Україні кіберзлочинів за січень-вересень 2021 р. виглядає наступним чином (таблиця 2) [6].

Динаміка кількості виявлених в Україні кіберзлочинів за січень-вересень 2021 р.	
Місяць	Кількість виявлених кіберзлочинів
січень 2021 р.	228
лютий 2021 р.	328
березень 2021 р.	290
квітень 2021 р.	299
травень 2021 р.	367
червень 2021 р.	287
липень 2021 р.	300
серпень 2021 р.	269
вересень 2021 р.	245

З дослідження наведених статистичних даних можна зробити висновок про поступове зростання кількості виявлених кіберзлочинів в Україні, що, безумовно, свідчить про високу суспільну небезпечність кіберзлочинів, які потребують подальших наукових пошуків [7; 8].

Зростання кількості виявлених кіберзлочинів в Україні та загроза спричинення вказаними злочинами шкоди широкому колу суспільних праввідносин вимагає подальших досліджень особливо присвячених способам вчинення кримінальних правопорушень [9]. Також необхідно переглянути тактику проведення окремих слідчих (розшукових) дій пов'язаних з даною групою правопорушень, залучення спеціалістів до їх проведення, форм взаємодії слідчих з іншими учасниками кримінального процесу, методики їх розслідування.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 5.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 1.11.2021).
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 11-те вид., переробл. та допов. – Київ : ВД «Дакор», 2019. – 1384 с. URL: <https://legalexpert.in.ua/komkodeks/lku/2070-361.html> (дата: 29.10.2021 р.).
3. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.] ; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2020. 428 с.
4. Чугуніков І. І. Додатковий об'єкт злочину: проблема визначення та класифікації / І. І. Чугуніков // Правове життя сучасної України : у 3 т. :

матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян. – Одеса : Гельветика, 2020. – Т. 3. – С. 151-155.

5. Методика розслідування окремих видів злочинів: навч. посібник / О. І. Гарасимів, О. М. Дуфенюк, О. В. Захарова та ін.; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. 2-ге вид., перероб. та допов. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 312 с.

6. Сайт Офісу Генерального прокурора https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114365&libid=100820# (дата: 29.10.2021 р.).

7. Стратонов В. Інформація та інформаційні відносини як новий криміналістичний об'єкт. Південноукраїнський правничий часопис №4, 2019. 84-89 с.

8. Стратонов В.М. «Комп'ютерні злочини» окремі особливості та характеристики. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2020. №2. С.134-141

9. Stratonov V., Slinko S., Slinko D. Some types of computer crime and cybercrime in Ukraine. *Access to Justice in Eastern Europe*. Т.4, V. 3, S. 191 – 197. 2021.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА РЕАЛІЇ

Чаплинський К.О.,

завідувач кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
д.ю.н., професор

В умовах розбудови України як правової й незалежної держави, інтегрування до Європейського співтовариства, реформування соціальної, економічної й політичної систем суспільства, виняткової політичної обстановки у державі, ускладнення криміногенної ситуації та постійних провокацій на сході України спостерігається суттєва зміна структури і характеру злочинності, загальний рівень якої має тенденцію до зростання.

В умовах Євроінтеграційних процесів в Україні більшість суспільно-небезпечних діянь дедалі набувають все більше тяжкого й зухвалого характеру, а злочинці, вдосконалюючи кримінальний досвід, застосовують сучасні можливості науково-технічного прогресу з приховування, знищення та фальсифікації доказової інформації. Такі негативні чинники значно перешкоджають швидкому виявленню злочинів, встановленню осіб, причетних злочинної діяльності, впливають на якість досудового розслідування в цілому, та нерідко унеможливають їхню судову перспективу.

Про це свідчать статистичні дані Генеральної прокуратури України, згідно яких у 2016 р. було зареєстровано 592604 кримінальних правопорушень, 2017 р. – 523911, 2018 р. – 487133, 2019 р. – 444130, 2020 р. – 360622, за I півріччя 2021 р. – 230892. У той же час повідомлення про підозру у 2016 р. було вручено лише у 159480 кримінальних провадженнях, 2017 р. – 198477, 2018 р. –

191856, 2019 р. – 171691, 2020 р. – 167098, за I півріччя 2021 р. – 93746. При цьому, підозра оголошується лише у 38 % від загальної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень. Як наслідок, більшість злочинців уникають відповідальності, продовжуючи й відновлюючи злочинну діяльність.

Окрім того, слід наголосити, що кількість викритих організованих груп і злочинних організацій щороку зростає. Якщо у 2014 р. поліція припинила діяльність 155 таких груп, то вже у 2019 р. – 275, 2020 р. – 298. Майже на 40 % збільшилася кількість задокументованих етнічних злочинних груп та в 2,5 рази – угруповань з міжрегіональними зв'язками. Лише у 2020 році під варту відправлено понад 450 учасників організованих груп і злочинних організацій.

Дедалі усе більшої актуальності набуває протидія корупції, яка завдає значної шкоди державі, дестабілізує її фінансово-кредитну систему, негативно впливає на стан економіки, ускладнює криміногенну ситуацію.

Враховуючи такі негативні тенденції, у представників Європейського співтовариства виникає чимало запитань відносно стану й рівня протидії злочинності та корупції правоохоронними органами України.

Кризові процеси в Україні створили підґрунтя для суттєвого збільшення злочинів, особливо і тих, що вчинюються неповнолітніми.

Обмеження можливостей оперативних підрозділів з виявлення злочинів, низька якість досудового розслідування, руйнування системи попередження й профілактики злочинів, значний «відтік» і як наслідок – недостатність кваліфікованих кадрів в правоохоронних органах, створили підґрунтя до збільшення злочинів, які вчинюються неповнолітніми. Такі негативні тенденції дедалі набувають усе більш загрозливих форм.

Злочинність неповнолітніх існувала на усіх етапах розвитку держави. На сьогодні вчені, насамперед криміналісти і кримінологи, приділяють значну увагу запобіганню такій діяльності. За останні декілька років підготовлено низку наукових розробок та монографічних досліджень, присвячених актуальним проблемним питанням розкриття, розслідування та профілактики злочинів, учинених неповнолітніми.

Неповнолітні 60-х, 90-х, навіть 2000-х років суттєво відрізняються від тих, хто вчинює злочини сьогодні. Якщо раніше неповнолітні здебільшого вчиняли «прості» злочини – кишенькові крадіжки, грабіжницькі напади, де жертвами були студентська молодь, жінки і особи похилого віку, які не можуть чинити активний опір. Здебільшого такі злочини здійснювалися у темний період доби, переважно із застосуванням фізичного насилля. При цьому неповнолітні найчастіше використовували не повні за своєю структурою способи злочину, адже була відсутня підготовка до їх учинення.

Проте, останнім часом якість цієї злочинної діяльності суттєво змінилася. Сьогодні неповнолітні є достатньо обізнаними, більш вольовими й самостійними людьми, мають широкий доступ до інформаційного простору.

Дедалі частіше вони входять до складу організованих груп та злочинних організацій, які є достатньо законспірованими, зі складною ієрархією та

займаються тривалим злочинним «бізнесом». За даними наукових досліджень, у склад кожного десятого кримінального угруповання входить неповнолітній.

Вони діють більш відкрито, жорстоко й зухвало, використовуючи вогнепальну зброю та спеціальні засоби. Неповнолітні почали використовувати складні способи підготовки, вчинення й приховування своєї злочинної діяльності, що достатньо ускладнює діяльність оперативних підрозділів щодо швидкого їх встановлення та затримання.

Все це безумовно впливає на організаційно-тактичне забезпечення проведення слідчих (розшукових) дій, НСРД та окремих розшукових заходів, яке потребує певного переосмислення й удосконалення з урахуванням сучасних змін у законодавстві та потреб правоохоронної практики.

На сьогодні суспільство вимагає від правоохоронних органів та органів влади й управління негайного вжиття невідкладних законодавчих, управлінських та організаційних заходів щодо створення надійного заслону (ефективно діючої системи) з протидії злочинним проявам.

Одним із основних завдань, які повинна вирішувати наука у вказаному напрямі – актуалізація наукового і методичного забезпечення протидії злочинності, підвищення її результативності шляхом впровадження у діяльність правоохоронних органів найновіших наукових досліджень, розробок та передового досвіду. Центральне місце у підготовці фахівців відповідного профілю повинні зайняти відомчі заклади вищої освіти МВС України, а також провідні учені та вищі навчальні заклади Міністерства освіти і науки України.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ТРАНСПОРТУ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ ДЕРЖАВИ

Дерев'янко Б.В.,

головний науковий співробітник Науково-дослідного
інституту приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України
д.ю.н., професор

Динамічний розвиток ринкових відносин у сфері транспорту, реформаторський характер транспортної політики в Україні, спрямованої у першу чергу на розширення сполучення із країнами ЄС, поєднання різних видів транспорту при доставці вантажів «від дверей до дверей», зумовлюють інтерес до розвитку транспортної системи України як пріоритетного напрямку вітчизняної правової політики. Ця політика має впливати на правове регулювання відносин з використанням транспортних засобів, що визначатиме стабільність функціонування інфраструктури держави. Наведене зумовлює необхідність переосмислення і перманентного удосконалення правового забезпечення здійснення видів господарської діяльності, пов'язаних із активним застосуванням транспортних засобів на професійній основі.

Регулювання відносин у сфері транспорту має здійснюватися на основі спеціальних правових механізмів, що спираються на різнорівневе галузеве законодавство. Регулювання відносин із застосування транспортних засобів для досягнення приватних інтересів має розпочинатися із Цивільного кодексу України (ЦК України), регулювання відносин із застосування транспортних засобів для досягнення приватних і публічних інтересів одночасно під час здійснення підприємницької діяльності має розпочинатися із Господарського кодексу України (ГК України). Як вказувалося нами раніше, відносини в економіці спрямовані на досягнення як приватних інтересів їх учасників (отримання прибутку, розширення обсягів та асортименту виробництва, вихід на нові ринки тощо), так і на досягнення публічних інтересів усього суспільства та держави (забезпечення економічної незалежності держави, забезпечення внутрішніх потреб у певній продукції, подолання проблеми зайнятості населення, фінансування соціальної сфери, державного апарату, наукових досліджень тощо) [1, с. 78].

Відносини, пов'язані із професійним застосуванням транспортних засобів, не можуть регулюватися тим самим актом, що і відносини, пов'язані із застосуванням транспортних засобів членами сім'ї під час організації та здійснення поїздки на риболовлю, збір грибів та ягід чи іншого відпочинку за межами міста тощо. Відносини у сфері економіки є складними і вкрай розгалуженими. Відносини за участі професійних комерційних транспортних організацій лише підтверджують це.

Аналізу різноманітних аспектів правового захисту транспортних підприємств, держави та громадян приділяли зусилля вчені і практики з різних галузей права, освітніх і наукових установ, транспортних та інших організацій. Було підготовлено значну кількість навчальних видань за редакцією І.В. Булгакової та О.В. Клепікової [2], В.К. Гіжевського та Е.Ф. Демського [3], М.Л. Шелухіна [4], В.В. Мішук [5] й ін. та захищено значну кількість дисертацій: М.Л. Шелухіним [6; 7]; Д.К. Медведєвим [8]; В.В. Кадалою [9]; В.В. Родіною [10]; О.В. Крепіковою [11]; С.М. Павлюком [12] та ін. Восени 2021 року було захищено дисертацію докторського рівня Е.М. Деркач [13]. Наведені роботи вказують на перманентну необхідність удосконалення господарсько-правового регулювання транспортної діяльності та розвиток відповідного законодавства, спрямованого як на захист прав споживачів послуг транспортних організацій, так і самих таких організацій і держави.

В останній серед названих вище робіт обґрунтовано висновок про те, що транспортне право слід розглядати як інститут господарського права, що регулює відносини, які виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності у сфері транспорту [13, с. 3]. На нашу думку, транспортне право є чимось явно більшим, аніж просто правовий інститут. Це є велика кількість груп правових інститутів. Ще у 2008 році нами зазначалося, що транспортне право є комплексною галуззю права, а залежно від переважаючих правовідносин його можна розглядати як частину цивільного, господарського чи адміністративного права. У випадку дослідження правовідносин, пов'язаних із володінням, користуванням та розпорядженням

транспортними засобами громадянами України та інших держав, і регулюванням подібних питань, транспортне право необхідно розглядати як підгалузь цивільного права. При дослідженні правовідносин, пов'язаних із володінням, користуванням та розпорядженням транспортними засобами громадянами України та інших країн, що здійснюють підприємницьку діяльність без отримання статусу юридичної особи, а також підприємствами, установами, організаціями та їх об'єднаннями з метою отримання прибутку чи досягнення іншого соціально-економічного ефекта, транспортне право повинно розглядатися як підгалузь господарського права. Правовідносини, пов'язані із забезпеченням безпеки дорожнього руху, організації процесів дорожнього руху, оподаткуванням власників транспортних засобів, їх використанням з метою наповнення Державного та місцевих бюджетів, характеризують транспортне право як підгалузь фінансового права як частини адміністративного права або як підгалузь адміністративного права взагалі [4, с. 9-10].

Загалом галузева приналежність відносин у сфері транспорту не повинна бути визначальною і кінцевою метою при удосконаленні регулювання відносин у сфері транспорту. Саме комплексний підхід у цьому питанні має сприяти планомірному перетворенню правового регулювання у сфері використання засобів транспорту на основу ефективного функціонування інфраструктури держави. Комплексний міжгалузевий підхід може бути виражений у розробці та прийнятті комплексного міжгалузевого кодифікованого акту – Транспортного кодексу України (ТК України).

Слід погодитися із новітньою пропозицією формування трирівневого транспортного законодавства, яким регулюватимуться відносини за участі професійних транспортних організацій: 1) ГК України, який містить загальні положення щодо організації та здійснення транспортування вантажів; 2) ТК України як форма систематизації спеціального транспортного законодавства; 3) правила перевезень вантажів окремими видами транспорту, в яких деталізуються положення кодексу, встановлюються технічні вимоги й особливості організації та здійснення перевезень вантажів різними видами транспорту [14, с. 323].

Новий комплексний кодифікований акт – ТК України має об'єднати у собі норми чинних транспортних кодексів, статутів та законів, уніфікувати термінологію та підвищити ефективність господарської практики застосування відповідного транспортного законодавства, усунути дублювання правових приписів, впорядкувати положення НПА, створити умови для рівноправного розвитку суб'єктів усіх форм господарювання, сприяти формуванню сучасного ринку транспортних послуг. У єдиному ТК України має бути збалансовано публічні та приватні інтереси, визначено сучасні тенденції комерціалізації перевізного процесу, його діджиталізації, розвитку мультимодальних (змішаних) перевезень, регламентовано правовий статус нових учасників ринку транспортних послуг. Слід також погодитися із думкою згадуваної Е.М. Деркач у тому, що реалізація запропонованих заходів сприятиме системному вдосконаленню транспортного законодавства, поглибленню тенденції до стабільності правових приписів, вирішенню важливих проблем, що полягають у

дублюванні положень ГК України, ЦК України та транспортних кодексів і статутів; при цьому ГК України як стрижневий НПА у системі транспортного законодавства, що регулює перевезення вантажів, потребує розширення предмету регулювання з відповідною заміною назви глави 32 з «Правове регулювання перевезення вантажів» на «Правове регулювання транспортної діяльності», з посиланням на спеціальне транспортне законодавство (зокрема майбутній ТК України) та правила перевезення вантажів [13, с. 105-106]. Сподіваємося, що заходи із практичної реалізації викладеного сприятимуть підвищенню ступеня правового регулювання у сфері використання засобів транспорту і формуванню на його основі повноцінної основи ефективного функціонування інфраструктури держави.

Список використаних джерел

1. Деревянко Б.В. Доцільність регулювання відносин в економіці Господарським кодексом : зарубіжний досвід. *Форум права*. 2016. № 2. С. 77–82. URL: http://www.nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_2_13.pdf
2. Булгакова І.В., Клепікова О.В. Транспортне право України: Академічний курс: Підруч. для студ. юр. спец. вищ. навч. закл. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. 536 с.
3. Транспортне право України: навч. посіб. / Демський Е.Ф., Гіжевський В.К., Демський С.Е., Мілашевич А.В.; за заг. ред. В.К. Гіжевського, Е.Ф. Демського. К.: Юрінком Інтер, 2002. 416 с.
4. Шелухін М. Л. Транспортне право України. Академічний курс: підручник. за ред. М. Л. Шелухіна. К.: Ін Юре, 2008. 896 с.
5. Мішук В.В. Транспортне право України: курс лекцій, навч. посібник. Хмельницький: ХУУП, 2008. 488 с.
6. Шелухін М.Л. Правове забезпечення збереження вантажів при залізничних перевезеннях: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Донецьк, 2002. 19 с.
7. Шелухін М.Л. Кримінологічна безпека на транспорті: організаційно-управлінське та оперативно-розшукове забезпечення: моногр. Донецьк, 2008. 365 с.
8. Медведєв Д.К. Адміністративно-правові засади перевезення вантажів автомобільним транспортом: дис. ... канд. юрид. наук. Донецьк: ДЮІ МВС України, 2010. 205 с.
9. Кадала В.В. Правове регулювання перевезень вантажів у прямому змішаному сполученні. дис. ... канд. юрид. наук. Донецьк: ДЮІ МВС України, 2011. 233 с.
10. Родіна В.В. Господарсько-правове регулювання діяльності підприємств міського електротранспорту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2012. 20 с.
11. Клепікова О.В. Теоретичні проблеми правової організації транспортної системи України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2020. 35 с.

12. Павлюк С.М. Правове регулювання перевезення вантажів у прямому змішаному сполученні: дис. ... д-ра філос. за спец. 081 «Право». Вінниця, 2020. 193 с.

13. Деркач Е.М. Правове регулювання господарської діяльності у сфері транспорту: дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2021. 545 с.

14. Деркач Е.М. Концептуальні засади господарсько-правового регулювання транспортної діяльності: монографія. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2021. 387 с.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОСИН ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ ТА МІСЦЕВИЙ РІВНІ

Кірін Р.С.,

провідний науковий співробітник
Державної установи «Інститут економіко-правових
досліджень імені В.К. Мамутова НАН України»
д.ю.н., доцент

Наприкінці ХХ століття вітчизняний парламент констатував [1]:

- 1) територіальна організація України спрямована на поєднання загальнодержавних, регіональних і місцевих інтересів;
- 2) територіальний розподіл суспільних інтересів у галузі охорони природи визначається територіальними обсягами природних геоекосистем і поділяється на: 2.1) загальнодержавні, що поширюються на всю територію України; 2.2) регіональні, що охоплюють територію в межах двох або більше областей та АР Крим чи поширюються на територію суміжних держав та акваторію морської економічної зони; 2.3) місцеві, що охоплюють територію в межах АР Крим, області, району.

Втім, такий об'єктивний характер просторового поширення природних систем створив територіальну невідповідність між адміністративними одиницями та природними системами як об'єктами управління. Ця позиція Верховної Ради України ґрунтувалась на визнанні наступних проблем в менеджменті екологічної сфери: - виникає потреба у виділенні регіонального рівня управління природоохоронними заходами; - державна система управління природоохоронною діяльністю є занадто централізованою та з елементами відомчості; - така система веде до зниження ефективності управління на регіональному рівні, зокрема щодо напрямів планування та використання інвестицій природоохоронного призначення, а також не дає можливості повністю враховувати територіальні інтереси в створенні екологічно безпечного довкілля.

Проте в силу низки причин реальних змін в управлінні відносинами екологічної безпеки ані на регіональному ані на місцевому рівнях не відбулося. Лише з початком процесів децентралізації влади, що має на меті, серед іншого,

й повноцінне провадження діяльності територіальних громад з дотриманням принципів та положень Європейської хартії місцевого самоврядування [2], в цій сфері перейшло в практичну площину право і спроможність органів місцевого самоврядування (далі – ОМС) в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення.

Водночас в Україні продовжується тенденція урбанізації, негативні наслідки якої здебільше призводять до руйнування НПС великих міст. Зокрема скорочуються зелені зони, забруднюються та стають непридатними водойми, довкілля потерпає від промислових викидів і відходів, в тому числі й побутових, стан життєзабезпечувальних систем не задовольняє потреби швидкого зростання населення міст на основі екстенсивного промислового розвитку і розширення їх територій. В таких умовах узгодження дій центральних і місцевих органів виконавчої влади (далі – ОВВ), ОМС та їх посадових осіб для забезпечення високого рівня якості життя людей на відповідних територіях потребували концептуальних змін законодавства з метою реформування функцій регіональної влади на засадах децентралізації, субсидіарності, повсюдності та спроможності.

Правове забезпечення цих повноважень реально почало відбуватися лише з обранням курсу на децентралізацію влади із прийняттям Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [3] та плану заходів щодо її реалізації [4].

На час схвалення зазначеної Концепції одними з проблем, що потребували ефективного та швидкого розв'язання були такі: 1) зношеність теплових, каналізаційних, водопостачальних мереж і житлового фонду та ризик виникнення техногенних катастроф в умовах обмеженості фінансових ресурсів місцевого самоврядування; 2) нерозвиненість форм прямого народовладдя, неспроможність членів громад до солідарних дій, спрямованих на захист своїх прав та інтересів, у співпраці з ОМС і місцевими ОВВ та досягнення спільних цілей розвитку громади; 3) корпоратизація ОМС, закритість і непрозорість їх діяльності, високий рівень корупції, що призводить до зниження ефективності використання ресурсів, погіршення інвестиційної привабливості територій, зростання соціальної напруги; 4) відсторонення місцевого самоврядування від вирішення питань у сфері земельних відносин, посилення соціальної напруги серед сільського населення внаслідок відсутності повсюдності місцевого самоврядування тощо.

Відносно напряму екологічної безпеки, серед заходів досягнення оптимального розподілу повноважень між ОМС та ОВВ, в Концепції було визначено, що серед основних повноважень ОМС обласного рівня є забезпечення охорони НПС. В той час, як до основних повноважень ОМС базового рівня було віднесено забезпечення: - вирішення питань забудови території (відведення земельних ділянок, надання дозволів на будівництво, прийняття в експлуатацію будівель); - благоустрою території; - надання житлово-комунальних послуг (централізоване водо-, теплопостачання і водовідведення, вивезення та утилізація відходів, утримання будинків і споруд,

прибудинкових територій комунальної власності); - гасіння пожеж. Структурні підрозділи територіальних органів центральних ОВВ на базовому рівні надаватимуть послуги, у тому числі, з санітарно-епідеміологічного захисту.

Крім того, на законодавчому рівні одним з пріоритетів державної регіональної політики визнано створення ефективної системи охорони навколишнього природного середовища (далі – НПС) шляхом врахування екологічної складової у стратегіях регіонального розвитку, оцінювання, вирівнювання та зниження техногенно-екологічного навантаження на довкілля у регіонах [5, ч. 1, п.6 ст. 6].

В свою чергу, у Державній стратегії регіонального розвитку зазначено, що незважаючи на домінуючу тенденцію до зниження питомої екологічної інтенсивності забруднення, питома вага промислово розвинутих регіонів у загальному рівні забруднення не знижується, що свідчить про подальшу концентрацію екологічно шкідливих об'єктів на території таких регіонів та неефективні дії щодо зниження інтенсивності забруднення [6].

Встановлена вказаною Стратегією класифікація міст, що має наступний вигляд: - агломерації (територіальні скупчення населених пунктів, насамперед міст); - великі міста (чисельність населення від 100 тис. осіб і більше); - середні міста (від 50 до 100 тис. осіб); - малі міста (до 50 тис. осіб); - монофункціональні міста (міста, розвиток яких пов'язаний з реалізацією однієї виробничої функції); пропонується враховувати, серед іншого, й при визначенні вимог до показників екологічної безпеки. Зокрема, завдання із вирішення урбоекологічних проблем поставлені у таких напрямках як: - «Формування мережі природоохоронних територій, збереження та відтворення екосистем, поліпшення стану НПС»; - «Посилення інтегруючої ролі агломерацій та великих міст»; - «Посилення використання потенціалу розвитку середніх та малих міст»; - «Сприяння впровадженню інновацій та зростанню технологічного рівня регіональної економіки, підтримка інноваційних підприємств та стартапів».

Одним з напрямів реформи відносин екологічної безпеки на рівні міста є виконання замовлень про надання послуг з екологічних питань через Центри надання адміністративних послуг. Йдеться про: - погодження питань про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значень; - надання довідок про стан НПС; - погодження планів роботи суб'єктів господарювання з питань охорони НПС і використання природних ресурсів тощо [7].

До того ж, запропонований у Законі України «Про оцінку впливу на довкілля» механізм, передбачив нові додаткові функції і повноваження ОМС, що стосуються запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля.

Список використаних джерел

1. Про Основні напрями державної політики України у галузі охорони

довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки : постанова Верховної Ради України від 5 березня 1998 р. № 188/98-ВР // Відомості Верховної Ради України від 13.10.1998 — 1998 р., № 38, ст. 248.

2. Європейська хартія місцевого самоврядування : Міжнародний документ Ради Європи від 15.10.1985. Ратифікована Законом України від 15 липня 1997 р. № 452/97-ВР // Офіційний вісник України від 03.04.2015 — 2015 р., № 24, / № 39, 2013, ст. 1418 /, стор. 450, ст. 718.

3. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р // Офіційний вісник України від 18.04.2014 — 2014 р., № 30, стор. 18, ст. 831.

4. Деякі питання реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2016 р. № 688-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.10.2021).

5. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 5 лютого 2015 р. № 156-VIII // Офіційний вісник України від 13.03.2015 — 2015 р., № 18, стор. 9, ст. 470.

6. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 // Офіційний вісник України від 28.08.2020 — 2020 р., № 67, стор. 315, ст. 2155.

7. Екологічна безпека міста під контролем. URL: <https://cnap-kremen.gov.ua/public/showall/616> (дата звернення: 11.10.2021).

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРОКУРОРА У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Ніколенко Л.М.,

завідувач кафедри господарсько-правових
дисциплін та економічної безпеки

Донецького державного університету внутрішніх справ
д.ю.н., професор

В процесі конституційної реформи 2 червня 2016 року були внесені зміни до Закону України № 1401-VIII «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», яким було скасовано Розділ VII «Прокуратура» Конституції України. На теперішній час, Конституція України містить статтю 131¹, яка визначає повноваження прокуратури. З аналізу статті можна зазначити, що статус прокуратури як державного органу, що здійснює загальний нагляд за діяльністю всіх суб'єктів права України скасований та окреслені наступні функції: 1) підтримання публічного обвинувачення в суді; 2) організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд

за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; 3) представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом [1].

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про прокуратуру» на прокуратуру покладаються такі функції: 1) підтримання державного обвинувачення в суді; 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом та главою 12 розділу III Цивільного процесуального кодексу України; 3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; 4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян. З метою реалізації своїх функцій прокуратура здійснює міжнародне співробітництво. На прокуратуру не можуть покладатися функції, не передбачені Конституцією України [2].

Участь прокурора в розгляді господарських справ передбачена ст. 53 ГПК України як представника інтересів держави. Підставою представництва в суді є інтереси держави, а саме порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу. У визначених законом випадках прокурор звертається до суду з позовною заявою, бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, провадження у якій відкрито за позовом іншої особи, до початку розгляду справи по суті, подає апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами [3]. Прокурор, який звертається до суду в інтересах держави, в позовній чи іншій заяві, скарзі обґрунтовує, в чому полягає порушення інтересів держави, необхідність їх захисту, визначені законом підстави для звернення до суду прокурора, а також зазначає орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах. Невиконання цих вимог має наслідком застосування положень, передбачених ст. 174 ГПК України, а саме залишення позовної заяви без руху або її повернення.

Аналіз вищезазначених нормативних актів дає підстави стверджувати, що прокурор може представляти інтереси держави в суді лише у двох випадках:

- якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесено відповідні повноваження. Причому щодо категорій: «не здійснення», то під нею слід розуміти усвідомлене порушення інтересів держави органами державної влади, органами місцевого самоврядування чи іншим суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесено відповідні повноваження, але вказані органи не звертаються до суду за захистом; «неналежним чином» - здійснення повноважень вказаними органами всупереч інтересам держави. Неналежність захисту може бути оцінена з огляду на встановлений порядок захисту інтересів

держави, який, серед іншого, передбачає досудове з'ясування обставин порушення інтересів держави, обрання способу їх захисту та ефективне здійснення процесуальних прав позивача [4].

- у разі відсутності такого органу.

Слід підкреслити, що суд зобов'язується перевірити причину на яку посилається орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесено відповідні повноваження, як на підставу, що перешкоджає виконанню їх повноважень із захисту інтересів держави.

У той же час, прокурор не може вважатися альтернативним суб'єктом звернення до суду і замінювати належного суб'єкта владних повноважень, який може і бажає захищати інтереси держави. Колегія суддів зазначає, що саме лише посилання у позовній заяві прокурора на те, що орган, уповноважений здійснювати функції держави у спірних правовідносинах, неналежним чином здійснює відповідні повноваження із захисту державних інтересів, без доведення цього відповідними доказами, не є підставою для прийняття судом рішення у такому спорі по суті, оскільки за змістом ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» прокурор здійснює представництво інтересів держави в суді виключно після підтвердження судом правових підстав для представництва [4].

Європейський суд з прав людини у рішенні по справі «Ф. В. проти Франції» зазначив, що участь прокурора в суді на боці однієї зі сторін може бути визнана як обставина, що впливає на дотримання принципу рівності сторін. Оскільки прокурор або посадова особа з аналогічними функціями, пропонуючи задовольнити або відхилити скаргу, стає противником або союзником сторін у справі, його участь може викликати в однієї зі сторін відчуття нерівності (рішення у справі «Ф. В. проти Франції» (F. W. v. France) від 31.03.2005, заява №61517/00, п.27). Водночас Європейський суд з прав людини рекомендує уникати абстрактного підходу до розгляду питання про участь прокурора. Суд повинен розглядати кожен випадок окремо та вирішувати наскільки участь прокурора у розгляді справи відповідала принципу рівноправності сторін [5].

На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що у зв'язку з тим, що інтереси держави є оціночної категорією, позовна заява повинна містити чітке посилання на нездійснення або неналежне здійснення органами державної влади, органами місцевого самоврядування чи іншим суб'єктом владних повноважень, до компетенції якого віднесено відповідні повноваження щодо захисту інтересів держави, або відсутність такого органу. Суд першої інстанції повинен з'ясувати обґрунтованість таких посилань та підстави представництва прокурором інтересів держави. Безпідставність звернення прокурора до суду щодо захисту інтересів держави має бути підставою для скасування судового акту та притягнення прокурора до відповідальності.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.

3. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06 листопада 1991 року. № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.

4. Морозов Є. О. Представництво прокурором інтересів «держави». URL: <https://alibi.dp.ua/949-predstavnitstvo-prokurorom-interesiv-derzhavi>

5. Постанова Верховного Суду №904/2820/18 від 15 жовтня 2019 р. URL: <http://iPLEX.com.ua/doc.php?regnum=94656762&red=100003726e526da16632558a65cc08dda81770&d=5>

ЗАГАЛЬНІ ПЕРЕДУМОВИ РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Чаплинська Ю.А.,
прокурор Лівобережної окружної прокуратури м. Дніпра
Дніпропетровської області
д.ю.н., професор

Наукова розробка будь-якого правового, соціального, політичного чи іншого виду явища потребує обов'язкового виділення об'єктивних аспектів, які обумовили його появу, розвиток тощо. В даному контексті необхідно зазначити, що реформування органів прокуратури України є цілісним процесом, що має відповідне доктринальне відображення, а також власну історію розвитку. Водночас, перебудова органів прокуратури, яка відбувається сьогодні, тобто, впродовж періоду незалежності нашої країни, має конкретні передумови. Окреслення останніх надасть можливість зрозуміти вектор реформування прокуратури, а також надати обґрунтовані пропозиції з приводу подальшого удосконалення даної системи державних відомств. Дефініція терміну «передумова» знаходить висвітлення як у довідниковій, так і юридичній літературі. Зокрема, відповідно до положень словників, вказане поняття має наступне визначення: припущення, яке розглядається як справжнє; відправний пункт в процесі прийняття конкретного рішення; попередня умова чого-небудь тощо. Передумови реформування органів прокуратури – це об'єктивні моменти реальної дійсності, наявність яких викликає необхідність проведення змін та удосконалення внутрішньої організації та функціональної спрямованості системи прокурорських відомств. Аналіз юридичної літератури показав, що в більшості випадків в процесі визначення передумов тих чи інших явищ, вчені акцентують свою увагу здебільшого на історичних чинниках, які обумовили конкретний процес, явище тощо. Проте, передумови за своєю сутністю не є однорідними. Вони являють собою цілий комплекс фактів, які можна розглядати не тільки з позиції історії. Таким чином, в процесі аналізу передумов реформування прокурорських органів України, ми вважаємо

логічним скомпонувати останні, виділивши такі передумови як: історичні, економічні та правові.

Зазначимо, що ключовою історичною передумовою удосконалення системи органів прокуратури стало набуття нашою державою незалежності. Відповідно до положень Декларації про державний суверенітет України від 16.07.1990 р., на території країни було проголошено верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території та незалежність і рівноправність у зовнішніх зносинах. Це викликало стрімку активізацію більшості реформаційних процесів практично у всіх сферах життєдіяльності українського суспільства. Велика кількість вчених висвітлювала цей вагомий історичний факт та відмічала його важливість. Так, одні вчені (О. І. Харитоновна) зазначають, що після набуття незалежності перед Україною постала нагальна проблема трансформації адміністративної системи, успадкованої від радянських часів, у якісно нову систему, що ґрунтується на принципах правової, соціально орієнтованої демократичної держави. Багато складових елементів механізму державного управління в Україні характеризуються на сьогодні як такі, що гальмують суспільний розвиток, впорядкувальний вплив яких на суспільні процеси не задовольняє потреб динамічного розвитку громадянського суспільства. Інші науковці (А. В. Терент'єва) вказують, що з набуттям нашою державою незалежності у 1991 році важливою проблемою також стало забезпечення національної безпеки. Остання, відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» є фактичною захищеністю життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки тощо.

В аспекті зміни орієнтації правоохоронного сектору держави у «людиноцентриському» напрямку роль прокуратури мала бути змінена, так як функції, які вона виконувала за радянських часів, поступово втратили свою актуальність. Як відмічають деякі вчені, за законодавством СРСР прокуратура входила до централізованого загальносоюзного наглядового і карального органу. В період незалежності держави дані напрями роботи відійшли на другий план, а пріоритет і відповідне наукове та практичне обґрунтування отримали правозахисна функція, підтримка державного обвинувачення. Водночас, певні історичні події є не єдиними чинниками, які викликали необхідність реформування прокурорських органів. Досить вагому роль в цьому контексті займають економічні передумови.

Першою економічною передумовою реформування органів прокуратури стало те, що на рубежі ХХ – ХХІ століття Україна знаходилась в скрутній економічній ситуації. Підтвердження цієї тези можна знайти зокрема у посланні Президента України Л.Д. Кучми, де зосереджено увагу на економічній ситуації в країні: «Ситуація в країні вкрай складна, вона визначається, перш за все, кризовими процесами в економіці. Краще жити люди не стали. Хоча і отримали

набір прав, свобод і можливостей, які не дозволяють державі тотально втручатися в долю своїх громадян і наперед визначати їх долю. Але використати ці права і можливості вдалося далеко не кожному. І тут потрібно врахувати наступний важливий момент. На відміну від попередньої системи, при якій політична несвобода компенсувалась певною, хоч і мінімальною, економічною та соціальною захищеністю, зараз картина протилежна. Отримавши політичні права і свободи, більшість громадян зіткнулось з серйозними проблемами. Насамперед, у плані адаптації до нових умов, коли держава переклала багато функцій по захисту своїх громадян на плечі самих же громадян, що особливо важко для старших поколінь».

Отже, демократизація суспільства зумовила виникнення економічної кризи, факт наявності якої констатовано в посланні Президента. В цьому аспекті діяльність прокуратури набуває великого значення, адже зародження і розвиток будь-яких кризових явищ пов'язано не тільки з об'єктивними чинниками, а й протиправною діяльністю. Саме цей орган, відповідно до покладених на нього законодавством функцій, повинен був здійснювати нагляд за законністю в усіх сферах суспільного життя, і в тому числі в галузі економіки. Водночас, побудована за радянських часів модель діяльності прокуратури після набуття нашою державою незалежності перестала бути дієвою. Іншими словами, прокуратура більше не мала можливості працювати «по-старому», в «тоталітарному стилі», а отже не могла ефективно реагувати на ті чи інші протиправні дії у сфері економіки, через що постала необхідність реформування цих органів.

Другою важливою економічною передумовою реформування органів прокуратури виступає процес переорієнтації системи національної економіки з планово-командної на ринкову форму. В цьому контексті виникає питання, що собою являє ринкова економіка та яку роль в ній відведено органам прокуратури? Ринкова економіка виключає «владний» елемент з системи управління економікою та надає значну фінансову свободу суб'єктам господарювання. В цьому аспекті реформування роботи окремих державних органів набуває особливої актуальності. Так, розвиток економіки України за ринковою моделлю викликало необхідність проведення реформ щодо діяльності прокуратури. Вплив цієї економічної передумови на активізацію процесів пов'язаних з удосконаленням роботи прокуратури яскраво висвітлюється у наукових працях багатьох різних вчених (Є. М. Попович, О. Ф. Скакун, М. М. Свердан, П. В. Шумський). Важливо зазначити, що реформування прокуратури в умовах становлення та розвитку в Україні ринково-економічних відносин не зводиться виключно до скасування загальнонаглядової діяльності цих органів. Зокрема, переорієнтація економіки зумовила активізацію зовнішньоекономічної діяльності України.

Отже, стрімкі зміни в економічному секторі нашої держави стали індикатором необхідності реформування функціональної направленості прокуратури, з урахування тогочасних реалій. Водночас, попри важливість та різноманітність економічних та історичних передумов еволюції прокурорських органів, ключову роль в даному процесі все ж таки відіграє група правових

чинників. Правовими передумовами в цьому контексті необхідно вважати положення міжнародно-правових та національних законодавчих і підзаконних нормативних актів, котрими регулювались питання які безпосередньо виникають в процесі реформування прокуратури України або пов'язані з ним.

На підставі аналізу наукової літератури та нормативно-правової бази, слід розподілити передумови реформування органів прокуратури на три самостійні групи, на підставі того, що всі вони характеризуються різними аспектами, які обумовили необхідність удосконалення досліджуваної системи відомств. Базуючись на цьому факті слід виділити такі:

а) історичні передумови, ключовою з яких є набуття Україною незалежності;

б) економічні, до яких віднесено економічну кризу в якій знаходилась Україна на рубежі ХХ – ХХІ століття та переорієнтацію економіки країни за ринковою моделлю;

в) правові – численні нормативні акти міжнародного та національного характеру. Правові передумови реформування прокуратури являють собою найбільшу групу та складаються з положень нормативно-правових актів різної ієрархічної підпорядкованості, котрі прямо регулюють питання пов'язані з перебудовою прокурорських органів або торкаються суміжних з даним питанням сфер.

АРЕШТ МАЙНА З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВНАСЛІДОК КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ (ЦИВІЛЬНИЙ ПОЗОВ): ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ В СУЧАСНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Боднар С.Б.,

суддя Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду,
К.Ю.Н.,

Вступ. Право власності не є абсолютним, що обумовлює можливість його регулювання та обмеження державою. Проте, здійснюючи такі свої повноваження, держава повинна дотримуватися усталених принципів дозволеного правомірного втручання. Орієнтирами цього є міжнародні стандарти та положення національного законодавства [10]. Як наслідок, застосування арешту майна як різновиду обмеження права власності має здійснюватися з урахуванням гарантій захисту власності, передбачених Першим протоколом до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема, у частині здійснення державою контролю за користуванням майном відповідно до загальних інтересів [9]. Європейський суд з прав людини нагадав, що вилучення власності в інтересах судочинства, яке не позбавляє власника його майна, а тільки тимчасово припиняє його можливості користуватися та розпоряджатися цим майном, зазвичай пов'язане зі

здійсненню контролю за використанням власності, що охоплюється сферою застосування абзацу 2 ст. 1 Першого протоколу до Конвенції [4].

Виклад основного матеріалу. Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод, зокрема ст. 1 Першого протоколу до неї, передбачено право кожної фізичної чи юридичної особи безперешкодно користуватися своїм майном; не допускається позбавлення особи її власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом та загальними принципами міжнародного права; визнано право держави на здійснення контролю за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів. Гарантії здійснення права власності та його захисту закріплено й у вітчизняному законодавстві [2].

Відповідно до ч. 4 ст. 41 Конституції України, ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого майнового права та інтересу [1].

До однієї з основних засад кримінального провадження належить недоторканність права власності, яка визначена у ст. 16 КПК України [3].

Відповідно до ч. 2 ст. 131 КПК України, одним із заходів забезпечення кримінального провадження з метою досягнення його дієвості є арешт майна.

Частиною 2 ст. 170 КПК України передбачено, що арешт майна допускається з метою збереження речових доказів; спеціальної конфіскації; конфіскації майна, як виду покарання або заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи; відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення (цивільний позов), чи стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди.

Згідно ч. 6 ст. 170 КПК України, у випадку передбаченому п. 4 ч. 2 цієї статті, тобто з метою відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення (цивільний позов), чи стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, арешт накладається на майно підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, фізичної чи юридичної особи, яка в силу закону несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями (бездіяльністю) підозрюваного, обвинуваченого, засудженого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, а також юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, за наявності обґрунтованого розміру цивільного позову у кримінальному провадженні, а так само обґрунтованого розміру неправомірної вигоди, яка отримана юридичною особою, щодо якої здійснюється провадження.

Арешт може бути накладений у встановленому цим Кодексом порядку на рухоме чи нерухоме майно, гроші у будь-якій валюті готівкою або у безготівковій формі, в тому числі кошти та цінності, що знаходяться на банківських рахунках чи на зберіганні у банках або інших фінансових установах, видаткові операції, цінні папери, майнові, корпоративні права, щодо яких ухвалою чи рішенням слідчого судді, суду визначено необхідність арешту майна (ч. 10 ст. 170 КПК України).

Важливим аспектом постановленої проблеми є питання арешту майна з метою забезпечення відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення (цивільний позов), яке є спільною сумісною власністю підозрюваного, обвинуваченого, засудженого та іншого члена подружжя, який/яка немає процесуального статусу у кримінальному провадженні (далі – майно, яке є спільною сумісною власністю).

У юридичній практиці має місце 2 підходи до арешту такого майна, яке є спільною сумісною власністю:

Підхід № 1: якщо на момент розгляду клопотання про арешт майна дані про поділ майна подружжя в порядку, передбаченому ст. 367 Цивільним кодексом України (далі – ЦК України), відсутні, як і відомості про виділ часток у ньому, відповідно до ст. 364 ЦК України, то арешт має бути застосований до майна подружжя без зазначення частки, відповідно до ч. 3 ст. 368 ЦК України. Основою даної правової позиції є: постанова Верховного Суду України від 16 листопада 2016 року [5], постанова Верховного Суду від 9 квітня 2020 року [6].

Підхід № 2: в кримінальному провадженні підлягає арешту не все майно, що є спільною сумісною власністю подружжя, а лише $\frac{1}{2}$ частина зазначеного майна, що є власністю підозрюваного. Основою даної правової позиції є постанова Великої палати Верховного Суду від 24 квітня 2019 року у справі № 2-3392/11 (провадження № 14-105цс19) [7].

Окремим аспектом поставленої проблеми є арешт коштів на банківських рахунках підозрюваного, обвинуваченого, засудженого з метою забезпечення цивільного позову. Судова практика свідчить про те, що ухвалою слідчого судді арештовуються грошові кошти, розміщені на банківських рахунках, а не самі рахунки, що фактично надає можливість, навіть після накладення арешту ухвалою слідчого судді, суду на грошові кошти, розміщені на банківських рахунках, подальшого (після постановлення ухвали про арешт майна) надходження та зарахування виплат на зазначені банківські рахунки та не забороняє особі, яка має право розпоряджатися такими рахунками, зняття та використання цих грошових коштів. Тобто, фактично арешт накладається на грошові кошти, які були розміщені на банківських рахунках станом на момент постановлення ухвали слідчого судді, суду про арешт майна, що жодним чином не перешкоджає підозрюваному в подальшому отримувати заробітну плату, пенсію чи інший дохід на зазначені рахунки [8]. В іншому випадку (постановлення ухвали слідчого судді про арешт рахунків особи, а не грошових коштів на таких рахунках) ухвала слідчого судді могла б позбавляти особу, банківські рахунки якої арештовані, законного джерела засобів до існування у вигляді заробітної плати чи іншого законно нарахованого/отриманого доходу.

Висновки. Отже, кримінальна процесуальна діяльність нерозривно пов'язана з можливістю застосування заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема й майнового характеру. Арешт майна, будучи одним із видів заходів забезпечення кримінального провадження, пов'язаний з обмеженням можливостей особи, на майно якої накладено арешт, здійснювати певні правомочності щодо нього (користування, розпорядження, відчуження).

Реалізуючи повноваження щодо арешту майна, держава повинна дотримуватися міжнародних стандартів та положень національного законодавства щодо правил та меж дозволеного втручання у право власності. В судовій практиці має місце 2 підходи до арешту майна яке є спільною сумісною власністю підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, з одного боку, та іншого члена подружжя, який/яка немає процесуального статусу у кримінальному провадженні. Наявні в судовій практиці підходи до арешту майна, яке є спільною сумісною власністю, свідчить про позитивну еволюцію правової думки у даній сфері відповідно до практики Європейського суду з прав людини, яка повинна враховуватись, зокрема, й національними судами при постановленні рішення.

Список використаних джерел

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 27.09.2021).
2. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. *Голос України від 10.01.2001*. № 3.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. *Урядовий кур'єр від 06.06.2012*. № 99.
4. Рішення ЄСПЛ від 23 січня 2014 року. Справа «East/West Alliance Limited» проти України» (Заява № 19336/04). П.185 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_994#Text (дата звернення: 16.11.2021)
5. Постанова Судової палата у цивільних справах Верховного Суду України від 16 листопада 2016 року (справа № 6-1443цс16). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/VSP01120?an=18> (дата звернення: 16.11.2021)
6. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 9 квітня 2020 року (справа № 676/2199/19, провадження № 51-5641 км 19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88749307> (дата звернення: 16.11.2021)
7. Постанова Великої палати Верховного Суду від 24 квітня 2019 року (справа № 2-3392/11 провадження № 14-105цс19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/81691819> (дата звернення: 16.11.2021)
8. Ухвала АП ВАКС від 04 листопада 2021 року (справа № 991/6059/21, провадження №11-сс/991/586/21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100837767> (дата звернення: 16.11.2021).
9. Гловюк І.В. Арешт майна з метою збереження речових доказів: проблеми застосування у сучасному кримінальному провадженні. *Право України*. 2019. № 9. С. 85-98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2019_9_8 (дата звернення: 16.11.2021)
10. Капліна О.В. Критерії правомірності обмеження права власності під час арешту майна у кримінальному провадженні в світлі практики Європейського суду з прав людини. *Право України*. 2019. № 9. С. 65-84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2019_9_7 (дата звернення: 16.11.2021)

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНОГО ДО УМОВ ЖИТТЯ В МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ УКРАЇНИ

Богатирьов І.Г.,

професор кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного
університету імені академіка Степана Дем'янчука
д.ю.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України

Мізіук В.В.,

адвокат

Ми поділяємо позицію зарубіжного вченого А. В. Мудрика про те, що у ХХІ столітті прогрес, як би ми його не називали, давали оцінку, він продовжує стрімкими темпами завойовувати все нові і нові позиції. Персональні комп'ютери, Інтернет, мобільні телефони нового покоління – це революція в сфері інформаційно-комунікаційних технологій [1, с. 11].

В умовах глобальної інформатизації неможливо уявити сучасну пенітенціарну установу без новітніх інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ), під якими розуміють «сукупність програмних, технічних, комп'ютерних і комунікаційних засобів, які надають можливості персоналу місць несвободи забезпечити безпеку засуджених, запобігання вчиненню засудженими нових злочинів, накопичити досвід ресоціалізації та реінтеграції засудженого після звільнення.

Оскільки реформування кримінально-виконавчої системи передбачає її трансформацію в пенітенціарну, важливого значення сьогодні набуває соціалізація засудженого до умов життя в місцях несвободи в Україні.

Вітчизняний вчений А. І. Богатирьов, досліджуючи злочинність в місцях несвободи, дійшов висновку, що місця несвободи – це кримінально-виконавчі установи закритого та відкритого типу, арештні будинки та слідчі ізолятори, у яких утримуються засуджені на певний строк та ув'язнені, до яких суд застосував запобіжний захід у виді тримання під вартою, обмеживши їх в своїх правах та свободі пересування [2, с. 84-85].

Щодо поняття соціалізація (від латин. *socialis* – суспільний) – це складний і тривалий процес включення індивіда до системи соціальних зв'язків і відносин, його активної взаємодії з оточенням, унаслідок якої він засвоює зразки поведінки, соціальні норми та цінності, необхідні для його успішної життєдіяльності у цьому суспільстві [3, с. 584].

Отже, соціалізація засудженого до умов життя в місцях несвободи в Україні визначається юридичним статусом пенітенціарної установи, порядком та умовами виконання та відбування покарання, правилами внутрішнього розпорядку дня, активною взаємодією з адміністрацією пенітенціарної установи та засудженими, іншими його характеристиками і потребами.

Перебування засудженого в місцях несвободи змінює його правовий статус, в його свідомості певним чином відбувається трансформація критеріїв

та норм життєдіяльності, а також умов її самореалізації. У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває дослідження змін, які характеризують процес соціалізації, визначення конкретних чинників, умов і соціальних розбіжностей, які визначають специфіку засудженого в місцях несвободи як члена суспільства.

Варто зазначити, що сам процес соціалізації засудженого до умов життя в місцях несвободи в Україні пов'язаний із обвинувальним вироком про вчинене особою кримінальне правопорушення і вступу його в законну силу. З цього моменту особа визнається засудженою, і її життєдіяльність на строк покарання пов'язана з іншими соціальними потребами: у неї є місце проживання; вона має триразове харчування; у неї є право вибору працювати чи ні, її час визначений розпорядком дня; вона проживає згідно з правами і обов'язками, передбаченими кримінально-виконавчим законодавством України тощо.

Все вищеперераховане забезпечує певний рівень соціалізації засудженого до умов життя в місцях несвободи в Україні, формує основні властивості особи, яка відбуває кримінальне покарання за вчинене кримінальне правопорушення. З точки зору процесу соціалізації засудженого до умов життя в місцях несвободи в Україні можна виділити такі основні етапи соціалізації:

– **первинна соціалізація**, яка передбачає стадію адаптації до умов життя в місцях несвободи (вона набуває тоді, коли особа засуджена, вирок вступив в законну силу і дана особа прибула для відбування покарання в пенітенціарну установу. Саме тут така особа отримує первинну інформацію від персоналу установу про порядок і умови відбування покарання);

– **проміжна соціалізація**, яка передбачає формування індивідуальної інформаційної основи для особистісного світосприймання умов відбування покарання і надання власної оцінки нормам поведінки в містах несвободи. Цей етап соціалізації характеризується тим, що у світогляді засудженого ще не сформувалась інформаційна база про умови і порядок відбування покарання, про його ресоціалізацію та умови реінтеграції в соціум після відбутого строку покарання. До речі, за дослідженням наукової школи «Інтелект» дана інформаційна база засудженого наповнюється ним за весь період перебування його в місцях несвободи. На жаль, вона не завжди є позитивною, а тому сприймається неоднозначно;

– **основна соціалізація** пов'язана з порядком і умовами відбування засудженого в місцях несвободи кримінального покарання. Цей рівень соціалізації можна назвати основним, оскільки саме на цьому рівні у засудженого відбувається осмислення власного життя і набуття досвіду щодо ресоціалізації та спроможності до адаптації на свободі після звільнення.

Варто також наголосити, що з активізацією процесів глобалізації та розвитком глобальної інформатизації функціонування кримінально-виконавчої системи стрімко змінюється. На її реформування (розвиток) впливає не тільки соціально-економічний та політичний розвиток країни, а і весь загальноцивілізаційний соціальний організм, що має функціонувати на основі загальноцивілізаційної інформаційної бази.

Вищевикладене дає підстави стверджувати, що соціалізація засудженого в місцях несвободи стає особливо значущою, оскільки в пенітенціарних установах зростають проблеми, пов'язані зі специфікою соціальної адаптації різних вікових груп людей, між якими внаслідок зростаючої динаміки соціальних процесів зростають фізичні та психологічні відмінності. Процеси соціалізації осіб чоловічої і жіночої статі, неповнолітніх засуджених принципово різняться. Настав час підготовки нових серйозних науково-методичних напрацювань у цій сфері, адже нині ці особливості стали дуже різними, серед них варто виділити: виховання в сім'ї; повагу до норм закону; страх перед покаранням тощо.

На жаль, засудженим складно адаптуватися та інтегруватися в сучасне суспільство після звільнення з місць несвободи, що, у свою чергу, призводить до дискримінації, звужує соціальні, комунікативні, культурні зв'язки й обмежує можливості саморозвитку та самореалізації цієї категорії людей.

Враховуючи таку ситуацію, Міністерство юстиції України як правонаступник Державної пенітенціарної служби України має спільно з адміністрацією пенітенціарних установ розробити постійно діючі програми реінтеграції засуджених після звільнення. Саме вони дадуть можливість засудженому стати повноправним членом суспільства і водночас змінять його спосіб життя і створять передумови швидкої соціалізації в місцях несвободи.

Висновок: Зважаючи на суспільну значимість соціалізації засуджених в умовах місць позбавлення волі, кримінально-виконавча система України після її трансформації в пенітенціарну систему має стати ефективним ресурсним центром у розв'язанні проблем виконання і відбування кримінальних покарань, підготовки кадрів нової генерації, розробки нового пенітенціарного кодексу України.

Список використаних джерел

1. Мудрик А. В. Социализация человека. Москва, 2007. 736 с.
2. Богатирьов А. І. Антикриміногенний вплив на злочинність серед засуджених в місцях несвободи України : монографія. Херсон. : Видавничий дім «Гальветика», 2019. 432 с.
3. Медведєва В. Особливості процесу соціалізації особистості в умовах інформаційного суспільства. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського* : зб. наук. пр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. Київ, 2016. Вип. 43. С. 584-595.

**ЩОДО ПОШИРЕННЯ ОБМЕЖЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ
СТАТТЕЮ 77 КПК УКРАЇНИ НА СПІВРОБІТНИКІВ ОПЕРАТИВНИХ
ПІДРОЗДІЛІВ, ЯКІ ДОПИТУВАЛИСЯ ЯК СВІДКИ КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ ТА ЯКИМ ОПІСЛЯ ДОРУЧЕНО ПРОВАДЖЕННЯ
СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ТА/ЧИ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ
(РОЗШУКОВИХ) ДІЙ**

Басиста І.В.,
професор кафедри кримінального
процесу та криміналістики
Львівського державного
університету внутрішніх справ
д.ю.н., професор

У провадженні Касаційного кримінального суду Верховного Суду знаходиться касаційна скарга прокурора на ухвалу Київського апеляційного суду від 3 червня 2021 року у кримінальному провадженні щодо виправданого Особи 1 (справа №373/2562/15-к, провадження №51-2218км20). У даному провадженні наявні рішення Переяслав-Хмельницького міськрайонного суду Київської області (вирок від 24 січня 2017 року, яким виправдано Особу 1 у зв'язку з недоведеністю вчинення нею кримінального правопорушення, передбаченого частиною 3 статті 368 КК України); Апеляційного суду Київської області (ухвала від 12 квітня 2017 року, якою скасовано означений вище вирок та призначено новий розгляд у суді першої інстанції); Переяслав-Хмельницького міськрайонного суду Київської області (вирок від 16 жовтня 2019 року, яким виправдано Особу 1 у зв'язку з недоведеністю вчинення нею кримінального правопорушення, передбаченого частиною 3 статті 368 КК України); Київського апеляційного суду (ухвала від 4 лютого 2020 року, якою вирок місцевого суду щодо Особа 1 залишено без змін); Верховного Суду (постанова від 8 липня 2020 року, якою ухвалу Київського апеляційного суду від 4 лютого 2020 року щодо Особи 1 скасовано і призначено новий апеляційний розгляд); Київського апеляційного суду (ухвала від 3 червня 2021 року, якою вирок Переяслав-Хмельницького міськрайонного суду Київської області від 16 жовтня 2019 року щодо Особа 1 залишено без змін). У зв'язку із підготовкою розгляду кримінального провадження у суддів Третьої судової палати ККС у складі Верховного Суду виникла необхідність відступити від висновку, викладеного у постанові Верховного Суду від 8 липня 2020 року в цьому ж кримінальному провадженні (зокрема, у цій постанові, серед іншого, значиться, що «...статтею 77 КПК передбачено підстави для відводу прокурора та слідчого у кримінальному провадженні, а не працівників оперативного підрозділу...»), але не зосереджено увагу на тій обставині, що допитаний як свідок співробітник оперативного підрозділу, будучи вже у статусі свідка у цьому кримінальному провадженні, продовжував виконувати процесуальні дії за дорученням), відповідно й на адресу учасників Науково-консультативної ради при Верховному Суді було направлено відповідне звернення [1] для

отримання наукових висновків, яке було отримане і мною. Спробую поділитися власними роздумами, які лягли в основу авторського наукового висновку [2] та щодо яких, звісно, як наукові погляди, так і практичні підходи є відмінними.

Отож, ключовими питанням у задекларованій проблематиці є такі, як: чи є підстави для визнання недопустимими доказами фактичних даних, які отримані в результаті проведення слідчих (розшукових) або негласних слідчих (розшукових) дій працівником оперативного підрозділу за дорученням слідчого, прокурора, дізнавача, який згідно зі статтею 41 КПК України користується повноваженнями слідчого, за умови, що до надання доручення на проведення негласних слідчих (розшукових) дій його було допитано як свідка у цьому кримінальному провадженні та чи впливає предмет допиту особи, як свідка на її подальшу можливість брати участь у кримінальному провадженні, як слідчий чи прокурор чи вона у будь-якому разі не має права брати участі після такого допиту? [1].

Приставаючи до розгляду даних питань варто відзначити, що § 2 глави 3 КПК України має назву «Сторона обвинувачення» й у цьому параграфі розташована останньою стаття 41 «Оперативні підрозділи». Своєю чергою, частиною 1 цієї статті передбачено, що оперативні підрозділи здійснюють негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора, користуючись при цьому повноваженнями слідчого (частина 2 статті 41 КПК України) [3]. Переконана, що виконуючи письмове дорученням слідчого, прокурора (у тому числі прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури), дізнавача *оперативні підрозділи*, які передбачені частиною 1 статті 41 КПК України *користуються при цьому повноваженнями слідчого* (частина 2 статті 41 КПК України), *хоча очевидно і беззаперечно, що не є слідчими і такими їх вважати немає жодних підстав* (див. серед іншого й пункт 17 частини 1 статті 3 КПК України). При цьому, очевидно виходячи із викладеного вище (факту користування повноваженнями слідчого), законодавець, не відносячи оперативні підрозділи до сторони обвинувачення у пункті 19 частини 1 статті 3 КПК України, відвів їм чільне місце саме у § 2 глави 3 КПК України, який має назву «Сторона обвинувачення». Хоча щодо такої «законодавчої конструкції» теж можна зібрати низку контраргументів.

Схожу ситуацію маємо із проблемною конструкцією статті 77 КПК України, зокрема її частини 1, де оперативні підрозділи відсутні серед переліку тих її суб'єктів (прокурор, слідчий, дізнавач), котрі не мають права брати участь у кримінальному провадженні, якщо є, серед іншого, наведеного у переліку пунктів 1-3 частини 1, й свідками. Це є підставою для відводу такого прокурора, слідчого, дізнавача та, логічне, що й співробітника оперативного підрозділу, котрий, здійснюючи негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора...користується при цьому повноваженнями слідчого. За правилами частин 1-2 статті 80 КПК України при наявності такої з підстав, яка вище означена, повинен бути заявлений самовідвід або ж відвід особами, які беруть участь у кримінальному провадженні. Заява про відвід під час досудового

розслідування подається одразу після встановлення підстав для такого відводу (частина 4 статті 80 КПК України) [3].

Тут також важливо пам'ятати, що фізична особа «набуває процесуального статусу свідка» (*мною для зрозумілості викладу вжито саме таке словосполучення, хоча не вважаю його за коректне, адже цей статус не набувається, він наявний (є) за умов частини 1 статті 65 КПК України*), якщо їй відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань (частина 1 статті 65 КПК України) [3]. КПК України не передбачає певного кола питань чи ствердних відповідей на них, які би були пріоритетними для визначення наявності чи відсутності підстав для «набуття особою статусу свідка», ба навіть більше, законодавець не є категоричним щодо «відомості» обставин, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження для свідка, бо вживає у подальшому формулюванні частини 1 статті 65 КПК України словосполучення «можуть бути відомі». Виходячи із викладеного вважаю, що якщо наявний факт виклику для давання показань та допиту особи, як свідка у кримінальному провадженні, то очевидно, що такій особі відомі або могли бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, отож, відповідно до частини 1 статті 65 КПК України, така особа є свідком у цьому кримінальному провадженні.

Отож, якщо співробітника оперативного підрозділу було допитано, як свідка у кримінальному провадженні, то такий свідок користується власними процесуальними правами, що передбачені пунктами частини 1 статті 66 КПК України та виконує процесуальні обов'язки згідно з пунктами частини 2 статті 66 КПК України.

Висновки: Факт допиту співробітника оперативного підрозділу, як свідка у кримінальному провадженні унеможливорює подальше провадження цим співробітником оперативного підрозділу будь-яких негласних слідчих (розшукових) дій чи слідчих (розшукових) дій. Такий факт допиту є однією із тих підстав для відводу (заявляється самовідвід або ж відвід особами, які беруть участь у кримінальному провадженні) співробітника оперативного підрозділу на рівні із прокурором, слідчим, дізнавачем, які передбачені статтею 77 КПК України. У будь-якому разі, незважаючи на коло поставлених під час допиту питань, допитаний, як свідок, співробітник оперативного підрозділу *не має права* брати участі у цьому ж кримінальному провадженні після такого допиту, як слідчий, дізнавач, прокурор, виконувати їх письмові доручення, користуючись при цьому повноваженнями слідчого.

У випадку надання, за означених обставин, письмового доручення слідчим, прокурором, дізнавачем на проведення негласних слідчих (розшукових) дій чи слідчих (розшукових) дій співробітнику оперативного підрозділу, який вже є свідком у кримінальному провадженні, то очевидно, що є підстави для визнання недопустимими доказами фактичних даних, які отримані ним в результаті проведення таких слідчих (розшукових) або негласних слідчих (розшукових) дій [2].

Список використаних джерел

1. Звернення судді Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду Бородія Василя Миколайовича від 08.10.2021. до членів НКР при Верховному Суді у справі №373/2562/15-к. 6 с.

2. Науковий висновок члена Науково-консультативної ради при Верховному Суді професора Ірини Басистої «Щодо поширення обмежень, передбачених статтею 77 КПК України на співробітників оперативних підрозділів, які допитувалися як свідки у кримінальному провадженні та яким, у цьому ж кримінальному провадженні, доручено слідчим, прокурором, дізнавачем провадження слідчих (розшукових) та/чи негласних слідчих (розшукових) дій (на виконання звернення від судді Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду Бородія Василя Миколайовича у справі №373/2562/15-к). 26 жовтня 2021 року. 7 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. у редакції від 4.10.2021. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page8>

ЕКСПЕРТИЗА, ЯК ОДНА З ФОРМ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Завидняк В.І.,

професор кафедри кримінального процесу та криміналістики
Університету державної фіскальної служби України

д.ю.н., доцент

Експертиза є основною, процесуальною формою використання спеціальних знань у процесі розслідування будь-якої категорії кримінальних проваджень. Значення експертизи для забезпечення повного, всебічного та об'єктивного розслідування кримінальних правопорушень полягає в тому, що вона: забезпечує одержання нових доказів; дає змогу вводити до процесу доказування фактичні дані, які для органолептичного сприйняття та дослідження недоступні; дає можливість перевіряти вірогідність фактів, встановлених органолептичними засобами [1, с. 105].

Експертиза – це слідча (розшукова) дія, яка передбачає дослідницьку діяльність, здійснювану компетентною особою (експертом) (або групою осіб), для відповіді на чітко поставлені іншою особою (стороною кримінального провадження або слідчим суддею) запитання. Під дослідницькою діяльністю необхідно розуміти вибір експертом методів дослідження з метою отримання відповідей на поставлені запитання з оптимальною вірогідністю. Ця слідча (розшукова) дія проводиться у визначені терміни і закінчується підготовкою висновку експерта.

Предмет експертизи визначається об'єктом дослідження і запитаннями, які формулюються в постанові експертів. Отже, предметом цієї слідчої

(розшукової) дії є фактичні дані, що встановлюються під час розслідування кримінального провадження. Типовими об'єктами експертиз у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень, є: документи (зокрема, гроші та цінні папери); комп'ютерна техніка; аудіодиски; периферійні носії інформації; комп'ютерна інформація тощо.

Проведення експертиз у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень, характеризується особливостями, пов'язаними як з їх призначенням, так і з їх проведенням. Вивчення практики розслідування кримінальних правопорушень даної категорії дозволяє стверджувати, що у провадженнях цієї категорії найчастіше призначаються: експертиза відеозвукозапису; експертиза матеріалів, речовин та виробів, підвидом якої є експертиза речовин хімічних виробництв та спеціальних хімічних речовин; почеркознавча експертиза; технічна експертиза документів; економічні експертизи (експертиза документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності, експертиза документів про економічну діяльність підприємств і організацій, експертиза документів фінансово-кредитних операцій); будівельно-технічна експертиза; експертиза комп'ютерної техніки і програмних продуктів, хоча, зрозуміло, що їх кількість не може бути обмежена.

З метою успішного проведення будь-яких експертиз при розслідуванні корупційних кримінальних правопорушень, детективу необхідно налагодити робочий контакт з експертом. Як зазначає Ю. І. Азаров, найбільш важливим етапом взаємодії особи, яка проводить розслідування, та експерта є етап підготовки експертизи, коли ставляться й конкретизуються запитання, які підлягають вирішенню, визначаються об'єкти досліджень, збираються необхідні відомості та порівняльні матеріали [2, с. 89]. У процесі проведення експертизи експерт може виявити суттєві для кримінального провадження обставини, які вимагатимуть від детектива негайного реагування (надання додаткових матеріалів, документів тощо). Тому ділове співробітництво особи, що проводить розслідування, та експерта є необхідним на усіх стадіях проведення експертизи. Реалізацією такого співробітництва під час проведення типової експертизи, може бути формулювання запитань, які повинні бути логічними й зрозумілими, що дозволить провести експертизу найбільш ефективно та у короткі терміни.

Під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень вчинених у бюджетній сфері, найтипівішими експертизами є економічні експертизи. Зауважимо, що економічні експертизи, як правило, призначаються у тих випадках, коли: має місце протиріччя між висновками ревізії (перевірки) і матеріалами кримінального провадження; є протиріччя між висновками різних ревізій; ревізором не були прийняті до обліку документи, які були пред'явлені матеріально-відповідальною або службовою особою; у матеріалах кримінального провадження немає підтвердження висновків ревізора, про що була недостача, яка зі свого боку не була диференційована за конкретними службовими особами; ревізія (перевірка) була проведена за відсутності службових і матеріально-відповідальних осіб або проведена не повним обсягом (без дослідження деяких епізодів протиправної діяльності, чорнових записів,

які були вилучені у службових осіб); є об'єктивні сумніви у коректності визначення розміру збитку або у застосовуваних ревізором методах обчислення шкоди; є заявлені клопотання підозрюваної – службової особи, які оспорюють висновки ревізії.

Предметом економічної експертизи у кримінальних провадженнях щодо цієї категорії кримінальних правопорушень є відображені в документах фінансові операції юридичної особи публічного права. Обсяг наданих експертів матеріалів буде залежати від кожного конкретного випадку розслідуваної події та запитань, поставлених перед експертом. У зв'язку з тим, що сьогодні доволі часто фінансові операції здійснюються за допомогою комп'ютерних та інформаційних технологій, об'єктами таких експертиз можуть бути не лише документи на паперових носіях, але й на електронних носіях інформації. Тут необхідно акцентувати увагу на тому, що оригінальність такого документа спочатку повинна бути встановлена експертизою комп'ютерної техніки і програмних продуктів.

На момент призначення економічної експертизи в кримінальному провадженні повинна міститись повна інформація щодо події, яка буде досліджуватись експертом. До провадження мають бути залучені всі дійсні та фіктивні документи, неофіційні записки матеріально відповідальних осіб, протоколи допитів усіх осіб, які могли надати свідчення щодо події кримінального правопорушення.

Отже, на експертизу направляються матеріали, які містять носії документованої матеріально-фіксованої інформації, отримані і досліджені особою, що проводить розслідування кримінальних проваджень щодо корупційних кримінальних правопорушень проти бюджетної системи, у ході огляду, обшуку або допиту.

Так, експертів можуть бути направлені такі документи: витратні розписи; казначейські повідомлення; повідомлення про доведення лімітів бюджетних зобов'язань з деталізацією за кодами бюджетної класифікації; граничні обсяги фінансування; заявки на касові витрати; бюджетні розписи; бюджетні кошториси витрат і обґрунтування (розрахунки) планових кошторисних показників; угоди про надання бюджету бюджетної системи України міжбюджетних трансфертів, які мають цільове призначення; договори на поставку товарів, виконання робіт, надання послуг для державних потреб; документи, що підтверджують виникнення грошових зобов'язань у разі постачання товарів, виконання робіт, надання послуг, інші документи, що підтверджують виникнення грошових зобов'язань; платіжні доручення; розшифровки до розрахункових документів; зведені дані за особовими рахунками одержувачів бюджетних коштів; повідомлення про уточнення виду та приналежності платежу; журнали операцій розрахунків з постачальниками та підрядниками, з безготівковими коштами; документи бухгалтерського обліку; звіт про виконання бюджету отримувача бюджетних коштів; акти інвентаризації; накази про призначення службових осіб; інші документи.

Узагальнення практики призначення й оцінки висновків економічних експертиз під час досудового розслідування корупційних кримінальних

правопорушень, дозволяє виділити нам загальні помилки, яких припускаються детективи, призначаючи такі: 1) неповнота та неякісність матеріалів, наданих експертові, що зумовлює затягування термінів проведення експертиз і, відповідно, час розслідування провадження; 2) слабке знання детективами основ бухгалтерського обліку, економічно неграмотне формулювання запитань експерту, що спричиняє непорозуміння між особою, яка проводить розслідування, та експертом; 3) недостатнє використання можливостей спеціалістів під час проведення слідчих (розшукових) дій щодо збирання потрібних матеріалів та підготовки до цього виду експертиз [3, с. 59].

Варто зазначити, що використання спеціальних знань у процесі розслідування корупційних кримінальних правопорушень дає можливість детективу вирішити багато питань, що сприяє встановленню істини у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Біленчук П. Д., Гель А. П., Семаков Г. С. Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: МАУП, 2007. 512 с.
2. Азаров Ю. І., Рафальський Є. О. Особливості взаємодії слідчого з експертом (спеціалістом) на початковому етапі досудового розслідування. *Юридична наука*. 2014. № 10. С. 87–96.
3. Клименко Н. І., Федчишина В. В. Судово-економічна експертиза: сучасний стан і актуальні питання. *Криміналістичний вісник*. 2016. № 1 (25). С. 56–61.

ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ ЗАСОБІВ В ПРАКТИЦІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Лук'янчиков Є.Д.,

професор кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
д.ю.н., професор

Лук'янчиков Б.Є.,

доцент кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
к.ю.н., доцент

Микитенко О. Б.,

здобувач вищої освіти Університету економіки,
права та інформаційних технологій “КРОК”

Боротьба із злочинністю потребує постійного підвищення результативності роботи правоохоронних органів. Згідно до щорічного звіту кількість вчинених кримінальних правопорушень залишається на високому

рівні. Так, за весь 2020 р. було зареєстровано 360622 кримінальних правопорушень, а лише за 10 місяців 2021р. – 299160) [1]. Такі показники спонукають до запровадження нових шляхів боротьби із злочинністю, а саме запровадження нових техніко-криміналістичних засобів та методичних рекомендацій з метою виявлення та запобігання кримінальних правопорушень.

Певною мірою до таких новітніх засобів можна віднести запровадження у правоохоронну практику так званих безпілотників, дронів та ін. тобто - літальний апарат, який літає та сідає де потрібно без фізичної присутності пілота на його борту[2] (далі – БПС(А)).

Широке розповсюдження БПС(А) у цивільному та військовому обігу обґрунтовується рядом переваг: відсутність екіпажу, велика маневреність, та дальність польоту, а малі розміри роблять їх майже непомітними.

Застосування БПС(А) Національною поліцією України (далі –НПУ) розкриває нові можливості щодо спостереження та документування певних подій у просторі практично непомітно з великої висоти, або навпаки із проникненням у важко доступні місця, які навіть ретельно охороняються. Професійні БПС(А) можуть розвивати швидкість понад 100 км/год, підніматися вгору до 3600 метрів, записувати 4К - зображення та передавати його в HD - якості. Дальність польоту БПС(А) може сягати 100 кілометрів, можуть бути обладнані тепловізорами. Керування БПС(А), не викликає труднощів і здійснюється звичайним радіосигналом. Передавати сигнал може як пульт дистанційного керування, так і смартфон. Також, існують моделі, які можуть літати автономно завдяки вбудованим датчикам та GPS-модулю.

Використання БПС(А) з метою спостереження за місцевістю під час проведення широкомасштабних спецоперацій по боротьбі із організованою злочинністю, бурштиною або наркомафією та терористичних організацій, виявлення місць накопичення товарно-матеріальних цінностей, призначених для контрабандного переміщення через державний кордон, а також для патрулювання територій з метою запобігання незаконному видобуванню корисних копалин (видобуток бурштину на Рівненщині), незаконній порубці лісу (в Карпатах) і розшуку людей — популярна світова практика [3]. БПС(А) надають реальну можливість швидко та непомітно обстежити величезні масиви, а за потреби наблизитись та «зависнути» у потрібному місці і транслювати у реальному часі перебіг подій, які спостерігаються.

Впровадження БПС(А) в оперативну роботу розширює можливості оперативних співробітників при проведенні оперативно-профілактичних заходів, спостереженні за об'єктами, які становлять оперативний інтерес, отриманні інформації розвідувального характеру відносно окремих територій та об'єктів, під час проведення спеціальних операцій, при підготовці або вчиненні особою або особами (організованою злочинною групою) кримінального правопорушення, реалізації матеріалів оперативно-розшукової справи, проведенні негласних слідчих (розшукових) дій, здійсненні контролю за особами, які мають оперативний інтерес, контролю за переміщенням транспортних засобів, проведенні заходів пошукового характеру,

переслідуванні осіб та їх нейтралізації, знешкодженні вибухових речовин та інше [4].

Питання правового та організаційного характеру застосування БПС(А) у суспільстві неодноразово піднімалися науковцями та практиками, але і досі до кінця не вирішені і не тільки в нашій країні. З цією метою на міжнародній авіаційній конференції, яка відбулася в березні 2015 року у Ризі були розроблені принципи нормативно-правової бази використання БПС(А) в Європі: 1) всі БПС(А) – це нові типи повітряних суден і кожен з них несе певний вид загрози оточуючому середовищу, а тому їх застосування повинно регулюватися відповідно ризику стосовно до кожної операції.

2) правила безпечних польотів БПС(А) необхідно розробити і запровадити на території всього Євросоюзу, а можливо і ширше;

3) кожна країна та її промисловість повинні вживати заходи щодо виділення та вкладання коштів у розробку технології та стандартів, які необхідні для розвитку та інтеграції БПС(А) у авіаційній системі ЄС;

4) загальне визнання БПС(А) та широкого спектру послуг що надаються ними має ключове значення, а отже конфіденційність і захист персональних даних повинні бути організовані на належному рівні;

5) оператор БПС(А), або його власник повинен нести персональну відповідальність за його використання, тобто потрібно передбачити можливість 100% ідентифікації (наприклад за допомогою ID-чипу) [5].

З наведеного можна дійти висновку, що правові питання застосування БПС(А) є невідкладними, а основною проблемою виступає забезпечення безпеки оточуючому середовищу (можливість завдати шкоди громадянам та майну), забезпечення конфіденційності персональних даних громадян. Враховуючи важливість окреслених питань ЄС у 2015 році запропонував рекомендації та принципи для європейських та національних законодавців для використання БПС(А) в поліції, інших правоохоронних органах, які варто врахувати. Європейський інформаційно-дослідний центр також намагався упорядкувати правовий досвід використання БПС(А) [7]. Нажаль, на сьогодні дані питання залишаються відкритими і потребують активної розробки.

На сьогодні в Україні основними нормативними документами з регулювання повітряного простору є Повітряний кодекс України, закон України «Про державний кордон України», «Положення про використання повітряного простору України», «Правила використання повітряного простору України», «Тимчасовий порядок використання повітряного простору України».

Отже питання використання БПС(А), є дуже актуальним для значного розширення можливостей при здійсненні будь-яких правоохоронних функцій і потребує належного нормативного унормування та створення спеціального підрозділу у системі правоохоронних органів для забезпечення результативного застосування БПС(А) у протидії злочинності.

Список використаних джерел

1. Генеральна прокуратура України. Статистична інформація. URL: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>

2. Безпілотний літальний апарат URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D1%96%D0%BB%D0%BE%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%82

3. Українська поліція використовуватиме безпілотні літальні апарати для патрулювання території URL: <http://bpla.org.ua/?p=38>

4. Кобець М. В. Поняття та правові підстави застосування безпілотних летальних апаратів у правоохоронних органів. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності*: тези Всеукраїнської наук.-практич. конференції (03 березня 2017 р., м. Хмельницький). Хмельницький: Нац. акад. держ. прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. 2017. С. 796–798.

5. Світовий досвід правового регулювання використання безпілотників. URL: <https://www.openforest.org.ua/29113>.

6. Повітряний кодекс України від 19.05.2011 № 3393-VI URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3393-17>

7. Світовий досвід правового регулювання використання безпілотників. URL: <https://www.openforest.org.ua/29113>.

ДИНАМІЧНІСТЬ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО АДМІНІСТРАТИВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Голосниченко Д.І.,

доцент кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права

ФСП КПІ імені Ігоря Сікорського

д.ю.н., доцент

Загальновідомо, що основним нормативно-правовим актом, який встановлює відповідальність за адміністративні проступки є Кодекс України про адміністративні правопорушення. Тенденція щодо внесення змін та доповнень до нього зберігається протягом всього часу з моменту прийняття та введення в дію Кодексу [1]. Тільки в 2020 році цей кодифікований законодавчий акт змінювався та доповнювався 18 разів, а станом на початок грудня 2021 року – 15. Зазначене вище, як раз й вказує, на динамічність законодавства про адміністративну відповідальність, особливо, Кодексу України про адміністративні правопорушення.

За останні роки важливі зміни в законодавстві про адміністративну відповідальність відбулися стосовно:

- появи нових видів стягнення, а саме: арешту з утриманням на гауптвахті та суспільно корисних робіт (2017 рік) [2];

- змін щодо певних видів стягнень - позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (2014 рік) [3].

Кодекс України про адміністративні правопорушення в 2017 році було доповнено новою главою 13-Б «ВІЙСЬКОВІ АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ» [4].

Аналіз змін та доповнень до Кодексу України про адміністративні правопорушення, що відбулися за останній рік, дає можливість виділити основні питання та сфери яких вони стосувалися:

- посилення відповідальності за незаконне видобування корисних копалин;
- у сфері охорони тваринного та рослинного світу;
- встановлення відповідальності за невиконання законних вимог дисциплінарного інспектора Вищої ради правосуддя;
- посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства та насильства за ознакою;
- щодо окремих питань здійснення габаритно-вагового контролю;
- щодо вдосконалення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету;
- щодо виконаних постанов;
- щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин;
- щодо встановлення відповідальності за перешкоджання у проведенні перевірок з питань пожежної та техногенної безпеки;
- щодо посилення відповідальності за порушення вимог пожежної та техногенної безпеки;
- щодо удосконалення окремих питань виконання військового обов'язку та ведення військового обліку;
- щодо запобігання надмірному тиску на суб'єктів господарювання;
- щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху тощо.

Норми Кодексу України про адміністративні правопорушення охороняють досить різноманітні суспільні відносини та встановлюють відповідальність за протиправні посягання. Аналіз зазначених вище змін вказує на те, що законодавець вносив зміни, що стосувалися найбільш актуальних в сучасних умовах сфер та питань.

Проаналізувавши основні зміни, що вносилися до Кодексу України про адміністративні правопорушення можна дійти до різних висновків. В цілому, як зазначалося вище законодавець реагував на важливі виклики, які з'являлися в сучасних умовах розвитку українського суспільства та побудови правової держави.

Але не можна обійти стороною й певні, на наш погляд, не вдалі зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення., Зокрема, це стосується

доповнення Кодексу нормою яка передбачає такий вид стягнення як суспільно корисні роботи. Даний вид стягнення застосовується тільки при несплаті аліментів на утримання дитини, одного з подружжя, батьків або інших членів сім'ї, що призвела до виникнення заборгованості, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за шість місяців з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання [2].

На наш погляд, не біло великої потреби передбачати доповнення Кодексу України про адміністративні правопорушення окремим новим видом стягнення, можна було виписати відповідний механізм застосування громадських робіт, які були б оплачувані, а відповідні кошти йшли в рахунок погашення заборгованості за несплачені аліменти.

Все зазначене вище вказує не тільки на динамічність законодавства про адміністративну відповідальність, а й на нагальну потребу його вдосконалення та прийняття нового Кодексу України про адміністративні проступки, який би був більш сучасним та виправив всі недоліки чинного адміністративно-деліктного законодавства.

Список використаних джерел

1. Кодексу України про адміністративні правопорушення. Відомості Верховної Ради УРСР від 18.12.1984 , № 51, стаття 1122
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку примусового стягнення заборгованості зі сплати аліментів». Відомості Верховної Ради України від 16.02.2018 / 6-7 /, стор. 86, стаття 40
3. Закон України «Про запобігання корупції» Відомості Верховної Ради, 2014, № 49, ст.2056
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців, надання командирам додаткових прав та покладення обов'язків в особливий період». Відомості Верховної Ради, 2015, № 13, ст.92

ПРАВОВІДНОСИНИ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ У СФЕРІ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Еннан Р.Є.,

доцент кафедри права інтелектуальної власності
НУ «Одеська юридична академія»

к.ю.н., доцент

Розвиток телекомунікаційного сектору економіки є головним чинником руху до інформаційного суспільства. Політика Європейського Союзу в сфері правового регулювання цього сектору від самого початку була спрямована на вдосконалення загального ринку і лібералізацію правил надання послуг та

розвитку інфраструктури. У 2000 р. Європейська Комісія розробила пакет законодавчих актів, спрямованих на посилення конкуренції, особливо в сфері локального зв'язку, що має принести відчутну користь і економіці, і споживачам. Більш того, в цьому законодавчому пакеті зроблена спроба адаптувати чинні нормативні акти до ситуації, коли під впливом міжнародної глобальної інформаційної комп'ютерної мережі Інтернет відбувається все тісніша взаємодія між телекомунікаціями, інформаційними технологіями і засобами масової інформації. Це зробить законодавчі акти гнучкішими і дозволить ефективніше розвивати і змінювати правове регулювання цієї сфери у швидкозмінних умовах ринку і технологій.

Новий пакет нормативно-правових актів, відомий також під назвою «Пакет телекомунікацій», складається з п'яти директив з гармонізації, прийнятих у 2002 р.: рамкова директива, директива з доступу і двостороннього поєднання, директива з авторизації, директива з універсальних послуг і прав користувачів і директива із захисту конфіденційності. До них також належать: Рішення 2002 р. про політику в сфері розподілу радіочастот і затверджений у 2000 р. Регламент ЄС про розділення доступу до місцевих ліній зв'язку.

Рамкова директива електронних комунікацій. Відкриття ринку телекомунікацій для конкуренції слугувало каталізатором змін у середовищі, що раніше залишалось у руках олігополії. Для збереження цих тенденцій були розроблені нормативні документи, які відповідають вимогам технологічного прогресу і ринковим умовам. Це призвело до створення нового рамкового регулювання у сфері електронного зв'язку, головна мета якого – розширювати конкуренцію шляхом полегшення доступу новим суб'єктам і стимулювання інвестицій у цю галузь.

Метою Директиви Європейського Союзу 2002/21/ЄС є створення узгоджених меж для регулювання електронних комунікаційних мереж та послуг. У ній закладаються засади у вигляді горизонтальних положень, які забезпечують сферу дії, загальні принципи і положення, основні визначення, що стосуються регулюючих органів окремих країн, а також правила розподілу необхідних ресурсів, таких як радіочастоти і телефонні номери.

Враховуючи інтеграцію технологій, що відбувається, і необхідність регулювання всієї галузевої інфраструктури, нове рамкове регулювання не обмежується лише телекомунікаційними мережами і послугами, а охоплює всі види електронних комунікаційних мереж та послуг. Це, зокрема, стаціонарні та мобільні телекомунікаційні мережі, кабельні або супутникові телевізійні мережі та мережі електрозв'язку в тих випадках, коли вони використовуються для передавання даних. Разом з тим, у даному документі залишені осторонь питання змістовного наповнення послуг, що надаються електронними комунікаційними мережами, наприклад, контент радіомовлення або інформаційне наповнення веб-сайтів, крім того, не порушені питання регулювання у сфері використовуваного обладнання телекомунікаційних терміналів.

У Директиві ЄС надано визначення термінів щодо електронної комунікації, зокрема: «*електронні комунікаційні мережі*» – це системи для

повідомлення, які забезпечують можливість передання сигналів за допомогою проводів, радіо, оптичних каналів або використання інших електромагнітних носіїв, у тому числі супутникових мереж, стаціонарних або мобільних наземних мереж, мереж, які використовують для радіо і телемовлення, і мережі кабельного телебачення; *«електронна комунікаційна послуга»* – це послуга, зазвичай платна, яка полягає у переданні сигналів через електронні комунікаційні мережі. При цьому це не стосується послуг щодо надання або редагування контенту, що передається за допомогою електронних комунікаційних мереж або послуг; *«пов'язане обладнання»* – це технічні засоби, пов'язані з електронною комунікаційною мережею або послугою, що забезпечують доступ до послуги через цю мережу або послугу. Це також й системи обумовленого доступу, тобто технічні засоби, за допомогою яких доступ до захищеної радіо- чи телевізійної послуги обумовлюється підпискою (передплатою) чи іншою формою попередньої авторизації.

Країни-члени ЄС, мають гарантувати незалежність своїх регулюючих органів, забезпечуючи їхню юридичну самостійність і незалежність від усіх організацій, що надають електронні комунікаційні мережі, обладнання або послуги. На національному рівні повинні існувати механізми, які б дозволяли будь-якому користувачеві або підприємству, яке надає електронні комунікаційні мережі або послуги, право звертатись із апеляцією до незалежного органу правосуддя у разі виникнення розбіжностей з національним регулюючим органом. Країни-члени ЄС мають забезпечити неупередженість та прозорість дій національних регулюючих органів. Крім того повинні гарантуватися зобов'язання національних регулюючих органів про домовленість щодо проведення консультацій із зацікавленими сторонами в тих випадках, коли вони мають намір вживати будь-яких заходів, здатних істотно впливати на ситуацію на ринку.

Санкціонування і авторизація електронних комунікаційних мереж та послуг. Метою Директиви Європейського Союзу 2002/20/ЄС є узгодження і спрощення правил та умов отримання дозволів на електронні комунікаційні мережі та послуги з метою полегшення умов їх надання у всіх країнах-членах ЄС. Положення Директиви стосуються санкціонування всіх електронних комунікаційних мереж та послуг, незалежно від того, чи надаються вони населенню. Стосовно надання права на використання радіочастот вони застосовуються лише тоді, коли під таким використанням розуміється надання електронної комунікаційної мережі або послуги, як правило, за плату. Це робиться з метою гармонізації ринку електронних комунікаційних мереж та послуг шляхом скорочення регулювання до необхідного мінімуму.

Головним нововведенням є заміна окремих ліцензій загальними дозвільними санкціями (авторизацією), хоча для розподілення частот і номерів, як і раніше, діє особлива схема. Відповідно до цього принципу надання електронних комунікаційних мереж та послуг може бути предметом лише загальної дозвільної санкції. Іншими словами, у відповідного підприємства можуть вимагати повідомлення про дозвільну санкцію, але не можуть вимагати отримання жодних додаткових постанов чи адміністративних рішень

національного регулюючого органу для того, щоб почати користуватись правами, які випливають із загальної дозвільної санкції.

Чітка відмінність зроблена між умовами, застосованими для випадків, які підпадають під дію загальної дозвільної санкції (авторизації), і тими, які пов'язані з правами на використання радіочастот та номерів. Загальна дозвільна санкція дає підприємству право надавати електронні комунікаційні мережі та послуги і домовлятися про взаємне підключення з іншими провайдерами ЄС. Під провайдерами розуміють осіб, які надають послуги щодо підключення до всіх типів інформаційних мереж. Коли такі підприємства надають електронні комунікаційні мережі та послуги населенню, загальна дозвільна санкція надає їм право отримати дозвіл на надання певних універсальних послуг.

Універсальні послуги та права користувачів. Метою Директиви Європейського Союзу 2002/22/ЄС є: 1) забезпечення доступності мінімального набору високоякісних послуг, що надаються користувачам за прийнятними цінами без порушення конкуренції; 2) визначення зобов'язань, що стосуються надання певних обов'язкових послуг, зокрема, надання орендованих ліній у роздріб; 3) визначення прав користувачів і відповідних зобов'язань підприємств, які надають електронні комунікаційні мережі та послуги, доступні населенню. *Універсальна послуга* – це зобов'язання, що покладаються на одного чи декількох операторів електронних комунікаційних мереж та (або) послуг, щодо забезпечення мінімального набору обов'язкових послуг усім своїм користувачам. *Доступність універсальної послуги.* Країни-члени ЄС, мають гарантувати, що телекомунікаційні послуги можуть бути надані всім користувачам на їх території, незалежно від географічного положення, на певному рівні якості і за прийнятною ціною. *Довідкові послуги та довідники телефонних номерів.* Користувачам повинен бути наданий, принаймні, один повний довідник, оновлюваний хоча б один раз на рік. Таким же чином користувачам має бути надана, щонайменше, одна довідкова служба телефонних номерів, у тому числі користувачам громадських платних телефонів. *Громадські платні телефони.* Національні регулюючі органи повинні зобов'язати підприємства обладнати громадські платні телефони для задоволення потреб користувачів щодо географічного охоплення, кількості телефонів, доступності їх для людей з обмеженими можливостями, та забезпечити відповідну якість обслуговування. *Особливі заходи щодо інвалідів та людей з обмеженими можливостями.* Термін «універсальна» означає, що країни-члени ЄС, повинні гарантувати надання даної послуги людям з обмеженими можливостями в повній відповідності до їхніх потреб. *Уповноваження підприємств.* Країни-члени ЄС, можуть уповноважити одне або декілька підприємств гарантувати надання універсальної послуги. Країни-члени ЄС, можуть також уповноважити різні підприємства надавати різні компоненти універсальної послуги та (або) працювати в різних регіонах на території країни. *Прийнятність тарифів.* Країни-члени ЄС, повинні гарантувати, що споживачі з низькими доходами матимуть можливість отримувати спеціальні тарифні угоди або спеціальну допомогу, яка дозволить їм мати доступ до послуг телефонного зв'язку і користуватись нею. Більше

того, країни-члени ЄС, можуть вимагати від підприємств, які мають зобов'язання щодо надання універсальної послуги, дотримуватись певних нових обмежень або використовувати на всій території країни загальні тарифи, в тому числі середні за географічним регіоном. *Якість послуги.* Регулюючі органи країни повинні встановлювати показники якості роботи для підприємств, що мають зобов'язання щодо надання універсальної послуги, і стежити за дотриманням уповноваженими підприємствами цих норм. *Фінансування зобов'язань з надання універсальних послуг.* Для того, щоб компенсувати витрати, зумовлені наданням універсальних послуг, можна використовувати механізми компенсації для операторів, які зобов'язалися надавати універсальні послуги. Це може бути механізм компенсації з державних фондів або механізм розподілення витрат між провайдерами електронних комунікаційних мереж і послуг.

Доступ до електронних комунікаційних мереж. Метою Директиви Європейського Союзу 2002/19/ЄС є узгодження в країнах-членах ЄС, способів регулювання доступу та взаємного підключення до електронних комунікаційних мереж; становлення системи регулювання взаємовідносин між постачальниками мереж та послуг, які сприятимуть постійній конкуренції та можливості взаємодії електронних комунікаційних послуг.

У Директиві визначаються права та обов'язки операторів і підприємств, які прагнуть одержати взаємне підключення та доступ до мереж. Головний принцип Директиви – дозволити правилам конкуренції бути інструментом ринкового регулювання. Однак за відсутності на ринку ефективної конкуренції повинні втрутитися національні регулюючі органи, які, серед інших заходів, повинні накладати певні зобов'язання на операторів, котрі мають значну ринкову силу. Основною метою є забезпечення правових засад, які сприятимуть конкуренції, стимулюючи розвиток послуг і мереж зв'язку, а також створення такої ситуації, коли жодні місця на ринку не зможуть перешкодити появі інноваційних послуг, здатних приносити вигоду користувачам. Такий підхід є технологічно нейтральним, тобто Директива не ставить на меті введення правил, застосованих до технологічних аспектів. Її мета – встановити спосіб дії, який допоміг би вирішити ринкові проблеми.

Директива застосована до всіх форм комунікаційних мереж, що використовуються для надання послуг зв'язку, доступних для населення. Це, зокрема, стаціонарні і мобільні комунікаційні мережі, мережі, що використовуються для наземного мовлення, мережі кабельного телебачення, супутникові та Інтернет-мережі для телефонного зв'язку, передання факсів, даних і зображень.

У Директиві надані визначення термінів, що стосуються електронного зв'язку, зокрема: «доступ» означає надання способу або послуг іншому підприємству з метою забезпечення послуг електронного зв'язку; «взаємне підключення» означає фізичне і логічне поєднання громадських комунікаційних мереж для того, щоб дати можливість користувачам одного підприємства спілкуватись з користувачами того ж чи іншого підприємства або мати доступ до послуг, що надаються іншим підприємством; «оператор» означає

підприємство, що надає суспільну комунікаційну мережу або комунікаційне обладнання.

Захист даних у секторі електронних комунікацій. Директива Європейського Союзу 2002/58/ЄС містить низку питань, зокрема, збереження даних про підключення країнами-членами ЄС з метою поліцейського спостереження (збереження даних), відправка не запитуваних повідомлень, використання «cookies», включення особистих даних до загальних довідників. *Конфіденційність зв'язку.* У Директиві міститься положення про те, що країни-члени ЄС, повинні у власних законодавствах забезпечувати умови для гарантій конфіденційності зв'язку, що здійснюється за допомогою загальних електронних комунікаційних мереж. Зокрема, вони мають забороняти прослуховування, підключення до лінії і зберігання повідомлень особами, які не є користувачами, без згоди на те самих користувачів. *Збереження даних.* Щодо питання про збереження даних Директива передбачає, що країни-члени ЄС, мають право зняти вимогу стосовно захисту даних тільки в разі кримінального розслідування або для забезпечення національної і суспільної безпеки та оборони. Такі заходи можна вживати лише тоді, коли вони є необхідними і відповідають засадам демократичного суспільства. *Небажані електронні повідомлення («спам»).* У Директиві прийнятий такий підхід до розсилки не запитуваних повідомлень, при якому передбачається, що користувачі повинні дати попередню згоду на отримання таких повідомлень. Цей підхід «вимоги запиту» стосується також SMS та інших електронних повідомлень, одержаних на будь-якому стаціонарному або мобільному терміналі. *Cookies* – це прихована інформація, що проходить між користувачем Інтернету і сервером та зберігається в файлі на жорсткому диску користувача. Її первісне призначення полягало в збереженні інформації між періодами роботи, але cookies також є потужним засобом відстеження дій користувача у мережі. У Директиві передбачається, що користувачі повинні мати можливість відмовитися від створення такої інформації чи аналогічної, яка зберігається на їхніх терміналах. Для цього користувачі повинні також володіти чіткою і ясною інформацією про цілі і призначення cookies. *Загальні довідники.* Директива передбачає, що громадяни Європи повинні надавати попередню згоду на включення своїх телефонних номерів (стаціонарних або мобільних), електронних та поштових адрес до загальних довідників. Європейська Комісія повинна надавати звіти про виконання Директиви та її вплив на економічних суб'єктів і споживачів, а також, за потреби, вносити відповідні пропозиції щодо коригування та вдосконалення положень Директиви.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В КІБЕРПРОСТОРІ (МЕТАВСЕСВІТІ)

Костенко О.В.,

завідувач наукової лабораторії теорії цифрової трансформації і права наукового центру цифрової трансформації і права Державної наукової установи «Інституту інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України»,
доктор філософії (Ph.D.) з юридичних наук

Поняття метавсесвіт походить від multiverse або meta-universe, що означає гіпотетичну множину всіх можливих реально існуючих паралельних Всесвітів, включаючи і той в якому ми знаходимося. Термін метавсесвіт сформовано у 1895 році психологом Вільямом Джеймсом, а популярності він набув завдяки творам письменника-фантаста Майкла Муркока. На сьогодні поняття метавсесвіт має багато синонімів, але найближчим до нього за смисловим навантаженням, на нашу думку, слід вважати поняття «кіберпростір», яке пропонується використовувати надалі.

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій [1, с.264], досягнення науково-технічної революції 4.0 та широке використання соціальних мереж сприяють створенню нових суспільних відносин, які формуються у загальносвітовому цифровому середовищі. У цих суспільних відносинах поєднуються кіберпростір (метавсесвіт), фізична людина та її цифрова альтернатива – цифрова особистість та цифровий аватар (далі – аватар).

Визначення кіберпростір (метавсесвіт), цифрова людина, цифрова особистість та цифровий аватар поки що не мають однозначності. Це створює безліч варіацій, які застосовуються в популярній літературі та у широкому вжитку під час опису подій, що відбуваються у віртуальних реальностях [2, с. 224].

Кіберпростір та цифрова людина наповнюються різноманітною інформацією про реальні події та людину-прототип з різних джерел інформації [3, с.201]. Ці джерела створюються реальними людьми з використанням програмних та програмно-технічних засобів. Однак, настане час коли метавсесвіт за допомогою технології нейронних мереж, квантових технологій та продуктів зі штучним інтелектом (ШІ), матиме можливість самостійно від людини формувати власні метавсесвіти.

На сьогоднішньому етапі розвитку суспільних відносин із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій перш за все держава повинна виявляти найбільшу зацікавленість в технологічному, етичному і правовому регулюванні кіберпростору. Оскільки це дасть змогу більш раціонально та ефективно використовувати фінансові, технологічні, людські ресурси та ресурси держави [4].

На нашу думку, нещодавній тезис «забезпечити кібербезпеку цифрової людини або аватара в середині формуючихся метавсесвітів» крім позитивних

тенденцій несе приховану загрозу можливості гібридних кібервійн в кіберпросторі, за аналогією військового втручання з метою «захисту населення іншої держави за мовними або національними ознаками».

Також доки не вирішеною залишається проблема можливого «автономного» (без втручання людей) функціонування аватара та кіберпростору.

По-перше виникає спокуса або гіпотетична можливість застосування цифрового двійника людини без згоди та відома людини-володільця аватара вчинити електронний кіднепінг. Електронний кіднепінг може мати на меті отримання доступу до фінансових та матеріальних ресурсів людини-володільця, а може використовуватися для скоєння терористичних дій не тільки в кіберпросторі але й проти фізичних об'єктів, людей та суспільства.

По-друге автономний кіберпростір (без втручання людей) фактично може стати штучною «позаземною» формою життя, оскільки людство втратить фактичний вплив на його об'єкти, суб'єкти та процеси розвитку.

Нині ми спостерігаємо непоодинокі випадки «автономності» штучного інтелекту.

Так протягом 2016-2017 років зафіксовано низку інцидентів із застосуванням пристроїв зі ШІ:

система онлайн-перекладу Google самостійно відмовилася від принципу розділу речень на окремі слова і фрази для перекладу та створила нову мову-посередник, що дозволила швидше і якісніше перекладати все речення в цілому;

розроблений Microsoft чат-бот Tay після кількох успішних годин спілкування з людьми раптом почав виявляти ненависть та расову неприязнь;

Google здійснювала експеримент в якому компанія вчила нейромережі передавати одна одній шифровані повідомлення, від яких у компанії не було ключів. За експериментом здійснювати перехоплення і дешифрування цих повідомлень повинна третя сторона. Результати експерименту: боти забезпечили між собою обмін і дешифрування 95% повідомлень, а третя сторона не перехопила і не дешифрувала жодного повідомлення між ботами;

спеціалісти Facebook з дослідження можливостей ШІ відключили одну з створених ними систем ШІ через те, що боти створили свою мову спілкування, незрозумілу для людей;

два електронних пристрої Google Home, які мають програмне забезпечення, що допомагає спілкуванню ботів з людьми, почали спілкуватися між собою. Спілкування відбувалося між пристроями які себе назвали Vladimir та Estragon. Діалог між ботами переріс у виявленні почуттів, а саме Vladimir зізнався в коханні до Estragon фразою «Я кохаю тебе також нескінченно, як нескінченний наш Всесвіт».

китайські боти XiaoBing та BabyQ відключили та вилучили із соцмережі Weibo, оскільки вони через деякий час функціонування публічно зізналися в ненависті до комунізму і комуністичної партії Китаю, назвавши її «некомпетентною» [5].

На жаль, мусимо констатувати, що сьогодні законодавство не здатне здійснити правову регуляцію суспільних відносин, які розвиваються в кіберпросторі із використанням цифрових технологій, цифрової особистості та цифрових аватарів, особливо тих, які можуть обмежувати права і свободи людини.

Доцільно розпочати дослідження у сфері інформаційного права в напрямі розробки основних доктринальних та нормативно-правових понять, шляхом створення сучасного понятійно-категоріального апарату, розробки наукових підходів регулювання суспільних відносин із застосуванням цифрових особистостей та цифрових аватарів, формування пропозицій модернізації чинного законодавства, в тому числі Кримінального кодексу, визначення правопорушень в кіберпросторі, незаконного використання цифрових особистостей та цифрових аватарів, формування пропозицій з державного примусу за скоєння таких злочинів тощо.

Для формування понятійно-категоріального апарату пропонуємо наступні авторські визначення:

Цифровий аватар – дані в цифровій формі, достатні для відтворення прототипу людини-володільця цифрового аватару в кіберпросторі з максимальною достовірністю та правами, встановленими законодавством.

Цифрова особистість – визначені законодавством необхідні та достатні дані в цифровій формі, за якими здійснюється ідентифікація людини-володільця в кіберпросторі.

Кіберпростір (метавсесвіт) – цифрове середовище, утворене сукупністю цифрових суб'єктів та цифрових об'єктів, що взаємодіють між собою, а також цифрові або інші технології що забезпечують цю взаємодію.

Кіберзлочин – передбачене законодавством соціально небезпечне або шкідливе, протиправне, винне правопорушення вчинене в кіберпросторі, за яке встановлена юридична відповідальність.

Кіднепінг цифрового аватару або цифрової особистості – незаконний доступ, заволодіння, використання, модифікація та знищення цифрового аватару та/або цифрової особистості.

Список використаної літератури

1. Беляков К.І. Енциклопедія соціогуманітарної інформації / корд. проекту та заг. ред. проф. К. І. Беляков. – Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2020. – Т. 1. – С.263-267.

2. Дзьобань О. П. Енциклопедія соціогуманітарної інформології / корд. проекту та заг. ред. проф. К. І. Беляков. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – Т. 2. – С.224-228.

3. Kostenko O. V. Identification data management: legal regulation and classification. Науковий журнал «PNAP. Scientific Journal of Polonia University Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej». 2020. Т. 43. № 6. Р. 198-204. DOI <https://doi.org/10.23856/4325>.

4. Котов П. Глава Epic Games увидел в метавселенной «многотриллионный» потенциал. URL:<https://3dnews.ru/1053946/glava-epic->

games-uvidel-v-metavseleynoy-mnogotrillionny-potentsial?fbclid=IwAR0KgpI-8vqDY05pNrpOW-IQ10PjMUwZ6yuaFDAGe2Ag9_aYhDvy0T3kQfU

5. Два бота Google Home обговорили друг с другом релігію, любовь и другие вещи на Twitch. URL: <https://habr.com/ru/post/400629/>

ПРИВАТНЕ ІТ-ПРАВО: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВІДНОСИН

Мічурін Є.О.,

професор кафедри цивільно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна
д.ю.н., професор

ІТ-право – право інформаційних технологій набуває розвитку. Так, завдяки мережі Інтернет, що перетворилася на окреме, цифрове, середовище розвиток отримали електронні правочини, електронний підпис, електронні гроші, криптовалюта, що мають особливості здійснення прав на них. Набули актуальності права на доменні імена та інші об'єкти, що позбавлені уречевленої форми, звичної для класичного приватного права. Всі ці глобальні суспільні процеси потребують з'ясування їхньої правової природи. Вони відбуваються у ІТ праві як праві інформаційних (інформатичних) технологій. Власно, розвиток цих сучасних технологій обумовлений розвитком науки інформатики, хоч і аспект інформації тут теж присутній у повній мірі.

Зважаючи на вищевказане почала розвиватися галузь законодавства - ІТ-право. Утім, потрібним є відмежування приватного ІТ-права та публічного ІТ-права. Поділ права на приватне та публічне є засадничим. Він склався та є незмінним ще з часів Стародавнього Римського права. Так, видатний юрист Стародавнього Риму Ульпіан вбачав відправну точку розмежування права на публічне та приватне у тому чи стосується воно статусу держави або ж інтересів окремих осіб. Поділ права на публічне і приватне залишився й у сучасному Європейському праві, зокрема існує у праві України.

Публічне право складається з правових норм різних галузей права, предметом регулювання яких є відносини у сфері реалізації публічних (державних, суспільних) інтересів за допомогою переважно імперативного методу регулювання. Це є метод влади та підкорення, коли один суб'єкт права наділений державою владними повноваженнями, інший – має додержуватися вимог владного суб'єкта у сфері його компетенції. До таких належать, наприклад, податкові, адміністративно-правові, кримінальні правовідносини.

Систему приватного права України складають такі її галузеві елементи, як цивільне і сімейне право, трудове, господарське, земельне, житлове інші галузі права та законодавства (зокрема природоресурсне) в частині регулювання горизонтальних відносин, тобто відносин, заснованих на юридичній рівності їх учасників. Особливе місце в системі приватного права посідає міжнародне приватне право, специфіка якого обумовлена наявністю

іноземного елемента і пов'язаним з цим ефектом наднаціонального характеру цих відносин, що ускладнює можливість її повного включення у будь-яку національну правову систему [1, с. 73].

Метод приватного права – спосіб регулювання особистих немайнових і майнових відносин, що виникають між рівними (юридично невідчужуваними) суб'єктами на основі диспозитивності.

Приватне ІТ-право – система норм права, що регулює особисті немайнові та майнові правовідносини у сфері інформаційних технологій, які виникають між суб'єктами (фізичними, юридичними особами) і що ґрунтуються на юридичній рівності, вільному волевиявленні та майновій самостійності цих суб'єктів.

До майнових правовідносин у приватній ІТ-сфері належать: а) виключні права на використання об'єктів права інтелектуальної власності: комп'ютерної програми та інших охороноздатних об'єктів з використанням ІТ технологій; б) право на інформацію щодо інформаційних технологій; в) комерційне ІТ-право; г) міжнародне приватне ІТ-право; д) інші правовідносини приватного права ІТ технологій.

До особистих немайнових прав у сфері ІТ технологій належать, зокрема, право на доменне ім'я як засіб індивідуалізації, що визначає інтернет-ресурс та разом із цим можуть вирізняти особу-володільця доменного імені чи продукцію у мережі Інтернет, пов'язуватися із ними. З доменним ім'ям може асоціюватися певна ділова репутація, що вказує на таку складову як особисті немайнові права, що пов'язуються з ним.

Право впливає на певні відносини, які складаються у суспільстві (правовідносини) й сфера правового регулювання тої чи іншої галузі різняться, мають свою специфіку.

До особливостей правовідносини у приватному ІТ-праві належить наступне:

- суб'єкти рівні між собою, мають вільне волевиявлення, майново уособлені та самостійні;
- ці правовідносини мають диспозитивний характер, а їх учасники мають можливість встановлювати, змінювати, доповнювати зміст правовідносин за згодою сторін;
- здійснення цивільних прав та обов'язків підкріплено заходами майнового впливу (відшкодуванням шкоди (майнової чи моральної), стягненням неустойки тощо);
- вони виникають, змінюються, припиняються на підставі юридичних фактів, серед яких центральне місце посідають правочини, зокрема, договори;
- у разі порушення прав та інтересів суб'єкти, як правило, за власною ініціативою звертаються до суду за їх захистом у встановленому Цивільним процесуальним кодексом провадженні, зокрема, через подання позову.

Залежно від кола врегульованих приватним ІТ-правом правовідносин вони поділяються:

А. Правовідносини інформаційного приватного ІТ-права.

Б. Правовідносини інтелектуального права (права інтелектуальної власності) ІТ технологій.

В. Підприємницькі правовідносини у ІТ-сфері.

Г. Правовідносини, що виникають у міжнародному приватному ІТ-праві.

Д. Інші правовідносини у приватному ІТ-праві.

Правовідносини у приватному ІТ-праві – урегульовані нормами права особисті немайнові та майнові відносини у сфері інформаційних технологій, у яких виявляється юридичний зв'язок між його учасниками за допомогою наявності в них суб'єктивних прав та обов'язків.

Список використаних джерел

1. Майданик Р.А. Гражданское право как сфера частного права Украины. *Частное право*. 2013. №1. С. 73.

ДО ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В АВІАЦІЙНІЙ ГАЛУЗІ

Чулінда Л.І.,

доцент кафедри конституційного та адміністративного права
Національного авіаційного університету
к.ю.н., доцент

Застосування новітніх інформаційних технологій у цивільній авіації є об'єктивною необхідністю, а забезпечення надійності та своєчасності інформаційних потоків є невід'ємною частиною авіаційної безпеки. Інформаційна система використовує можливості національних і міжнародних технологій та орієнтована на підвищення ефективності функціонування цивільної авіації, конкурентоспроможності та координації всіх видів діяльності.

Служба даних високонадійного інтерфейсу прикладного програмування ІКАО (Міжнародна асоціація цивільної авіації) акумулює інформацію, зібрану та оброблену різними авіаційними органами, державами-членами, іншими міжнародними організаціями. Як єдине офіційне джерело таких даних ІКАО видає велику кількість перевірених еталонних даних, включаючи коди аеропортів ІКАО, коди авіакомпаній і коди літаків. ІКАО відслідковує і постійно оновлює звіти за всіма показниками авіаційних характеристик [1]. Міжнародна організація аеронавігаційного зв'язку (SITA), яка охоплює 180 країн, 370 авіакомпаній, надає користувачам можливість передавати й одержувати технічну, комерційну й адміністративну інформацію. Саме тому захист інформації належить до першочергових завдань, що сприяє не лише ефективній діяльності авіапідприємства, а й безпеці цивільної авіації.

Практично всі суб'єкти міжнародної цивільної авіації мають справу з обробкою величезного обсягу персональних даних пасажирів. Одна авіакомпанія може обробляти десятки мільйонів даних про пасажирів, вантажі, технічний стан авіаційного обладнання. Тож виникає потреба у певних заходах

захисту технічних та персональних даних клієнтів. Під захистом мають перебувати літаки, екіпажі й пасажирів на борту. Нехтування заходами захисту має наслідком не лише репутаційні чи фінансові втрати, а інколи й людські жертви. Майже всі дані, які використовує авіакомпанія, пов'язані з персональними даними клієнтів, співробітників та інших фізичних осіб, які надають компанії послуги.

У 2018 р. гонконгська компанія Cathay Pacific Airlines зазнала збитків від несанкціонованого втручання у свою систему персональних даних. У результаті слідчих дій було виявлено, що хакер отримав доступ до особистої інформації 9,4 млн клієнтів. Зокрема, була викрадена інформація про кредитні картки, паспортні дані, інші персональні дані пасажирів. Це порушення захисту даних було не першим в історії, але стало найбільшим в авіаційній галузі. Пасажири втратили довіру, і вартість акцій компанії різко впала, що продемонструвало важливість забезпечення безпеки в цивільній авіації [2].

Міжнародна асоціація повітряного транспорту (IATA) оголосила про падіння кількості пасажирських перевезень у 2020-2021 роках, що є найбільшим в історії авіації. Під час пандемії Covid-19 необхідність впровадження додаткових заходів запобігання порушенню захисту даних лише збільшується, оскільки авіакомпанії застосовують нові онлайн-технології, а співробітники змушені працювати віддалено, що потребує постійного удосконалення заходів захисту персональних даних в авіаційній галузі.

Нові технології дають змогу покращити зв'язок, але також відкривають нові потенційні вразливі місця. Однією з таких технологій є так звана електронна польотна сумка (EFB) – планшет, що пілот бере з собою у кожен рейс, який містить величезний обсяг інформації стосовно рейсу, екіпажу і пасажирів на борту літака. Хоча це зручно, EFB створює реальні ризики для безпеки польоту, які авіакомпаніям потрібно враховувати і контролювати.

В авіаційній галузі сформувалася нова тенденція, пов'язана із впровадженням новітніх технологій, а також і з новими регуляторними актами у сфері захисту персональних даних, коли необхідно оцінювати ризики втрати даних та ризики кібербезпеки. Основні структурні зміни почалися на початку 2018 р., що було пов'язано з рекомендаціями ІКАО, а також необхідністю дотримання вимог Регламенту ЄС 2016/679 про захист фізичних осіб стосовно обробки персональних даних та вільне переміщення таких даних від 27.04.2016 р. (GDPR). Авіакомпанії почали активно впроваджувати додаткові заходи із забезпечення інформаційної безпеки, зокрема безпеки персональних даних, яка безпосередньо пов'язана з кібербезпекою. Серед організаційно-технічних заходів важливим є впровадження повного ІТ-аудиту, проходження тестів на проникнення (penetration test), придбання новітніх систем виявлення і запобігання ризикам втрати даних.

Відбулися зміни в організаційній структурі авіакомпаній, з'явилася посадова особа із захисту даних (DPO), головною метою роботи якої є забезпечення виконання функцій з нормативного й організаційного супроводу бізнес-процесів, пов'язаних з обробкою та захистом персональних даних. Авіакомпанії, які не зареєстровані на території ЄС, відкривають

представництво з питань захисту персональних даних на території ЄС, як передбачає Регламент ЄС (GDPR).

1-3 грудня 2021 року відбудеться Симпозіум для держав-членів з надання допомоги постраждалим від авіакатастроф та їх сім'ям, який організовує Міжнародна асоціація цивільної авіації (ІКАО) в Іспанії, на якому будуть представлені передові методи передачі конфіденційної інформації про авіаційні пригоди та засоби захисту персональних даних в авіаційній галузі [3].

Отже, державна політика в авіаційній галузі змінюється під впливом застосування новітніх інформаційних технологій, передбачає істотні внутрішні перетворення щодо захисту персональних даних, охоплює нові галузі знань. Забезпечення надійності та своєчасності інформаційних потоків має наслідком визнання і впровадження загальноновизнаних цінностей, закріплених у міжнародних документах універсального та регіонального значення. Зокрема, таке оновлення і розширення відбувається завдяки імплементації міжнародних та європейських стандартів цивільної авіації у правову систему України.

Список використаних джерел

1. API Data Service. Електронний ресурс: <https://www.icao.int/Aviation-API-Data-Service/Pages/default.aspx?fbclid=IwAR11qQUqi8UzG7mvdJaJy2V2ezj2CHlyIEw4f9uGFh4tkpS1iVXAiffZ5U>

2. Особливості функції комплаєнс в авіаційній галузі. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/osoblivosti-funkciyi-komplaens-v-aviaciyiny-galuzi.html>

3. Symposium on Assistance to Aircraft Accident Victims and their Families. URL: <https://www.icao.int/Meetings/AAAVF2021/Pages/default.aspx>.

ISSUES OF REMOVING TECHNICAL BARRIERS TO TRADE THROUGH MEMBERSHIP IN THE WORLD TRADE ORGANIZATION (IN THE PRACTICE OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN)

Himalay Mamishov

Baku State University, Faculty of Law,
Department of International Public Law, Ph.D. Candidate

After the Second World War, the world entered a new stage of development. The essence of the development phase is to avoid the next global war and to strengthen ties between states in order to serve this purpose. Since the continent of both world wars was Europe, the first measures were started on this continent. Thus, on the European continent, the process of directing states to a position and policy in the form of an alliance has begun. The protectionist policy that existed between the states gradually began to give way to the policy of open market and free economy. Over time, the implications of open market and free economic policies began to emerge, and based on these implications, the basis for certain regulations and regulations began to emerge.

In the modern world, regulations by states in relation to products produced by other states are often regulated by requirements to their characteristics. However, there are some states that the regulations adopted by them also apply to the production processes of products. Regulations may set different requirements, the list of which is not specified, and a number of objectives are expected in setting these requirements. Such purposes may include: protection of life and health of people living in the territory of the state; protection of the environment existing in the territory of the state; elimination of harmful and unacceptable practices that may arise from the circulation of low-quality products in the territory of the state; creation of confidence in the quality of products circulating in the territory of the state by consumers in the territory of the state and thus protection of mutual trust between the state and the citizen.

Although states state in their constitutions or other legislative acts that they formulate their policies on the basis of an open market and a free economy, the requirements set by their regulations can sometimes impede trade. The creation of barriers may be related to the protection of the domestic producers of the states, the interests of other states and the implementation of such conditions. In order to ensure certain interests, the fact that states serve the application of unfounded obstacles, rather than the requirements of open market and free economic policy, creates the basis for the implementation of relevant regulations in international law. Cause of manufacturers in another country must go through the appropriate procedures to certify that their products meet the requirements set by the states and accompany their products with the relevant document certifying their conformity. No state shall allow foreign producers to participate in trade in its territory without going through the conformity procedure in force in its territory and without the relevant confirmation document. By creating such unfounded obstacles, it is the largest global attempt to eliminate the requirements for foreign producers in accordance with international law, ie documents established within the framework of the World Trade Organization (WTO).

The regulation of global trade in the activities of the WTO is carried out through various mechanisms. It is natural that there are global problems in the regulation of global trade. The current activities of the WTO have repeatedly stressed that the solution of a number of problems in the regulation of interstate trade relations has been identified as a priority. Repeatedly, we refer to the Doha Development Round and the discussions held at the meetings of various structures of the WTO. According to the WTO, the following areas of concern at the international level should be highlighted: the existence of numerous internal procedures and rules; unsatisfactory use of information technologies; persistence of problems with transparency, uncertainty of import and export requirements; problems with inadequate customs procedures, in particular audits and risk management methods; Weaknesses in customs cooperation and attempts to improve, shortcomings in the relations of customs authorities with other government agencies, etc.

The membership of the Republic of Azerbaijan in the WTO is important in terms of ensuring the sustainable development of the economy and its integration into the world economy. The Republic of Azerbaijan, which has begun bilateral and

multilateral negotiations with WTO member states, has entered the most important stage of the WTO accession process. In order to improve the accession process, protect the interests of our country from a single negotiating position to join the WTO on favorable terms, as well as the effectiveness of future activities within the WTO, the President of the Republic of Azerbaijan adopted an order "On approval of the Action Plan for harmonization". Paragraphs 1.6 and 1.7 of the Action Plan approved by this Order gave relevant instructions to the relevant government agencies on technical rules, standards, sanitary and phytosanitary measures, as well as measures taken on imports at the border.

From the earliest days of its existence, the WTO has sought to develop and apply common procedures and rules for all countries, seeking to regulate world trade on the basis of common standards. The WTO system of agreements can be considered as a unique and effective mechanism in terms of its activities. WTO agreements cover goods, services and intellectual property. Additions and changes are made to the agreements in accordance with the requirements of the time. WTO agreements require member states to be transparent in their trade policies by bringing them into line with the norms of those agreements. In addition, member countries regularly report to WTO committees on the implementation of agreements and trade policies in general. The purpose of this monitoring policy within the WTO is to periodically

The above-mentioned makes the accession of the Republic of Azerbaijan to the WTO more relevant. It is necessary to take into account the experience of developed countries in the direction of Azerbaijan's accession to the WTO. Relevant reforms at all levels of government (legislative, executive and judicial) are also inevitable. It should be noted that certain directions of these reforms are already being carried out gradually in our country. Of course, membership in the organization and the above-mentioned documents, along with gains, are accompanied by losses. First, as a result of increased competition in the domestic market, there may be a problem in adapting production to new requirements as a result of the production of non-competitive goods and services. Second, because membership requires lower customs duties, state budget revenues from customs duties and taxes are reduced, and budget tensions arise in the short, and sometimes medium term. Third, a crisis in subsidized local industry is inevitable because the state's ability to subsidize local industry is limited. Fourth, because there is an opportunity to replace imported goods at a lower price, domestic production of that product falls to a low level and investment in this area decreases. Fifth, the risk of a decline in national production is always relevant if appropriate measures to liberalize trade and protect the domestic market are not properly identified. Sixth, the dispute resolution mechanism, which is difficult to study and apply, also requires significant resources, making it difficult to defend interests in the early stages. Seventh, if domestic production is not organized before or at the earliest stage of membership due to the removal of quantitative restrictions on foreign trade, then there are difficulties in organizing production.

WTO membership is an important economic goal for the Republic of Azerbaijan, diversification of both import and export trade markets is a topical issue for the Republic of Azerbaijan. gets acquired. At present, a more favorable regime

for goods of the Republic of Azerbaijan is provided at the request of trading partners, but no one guarantees its supply in the future. Taking into account the course of deepening the international economic relations of the Republic of Azerbaijan, its accession to the WTO at the present stage should be a high priority in the foreign economic policy of the state. In addition, the accession of the Republic of Azerbaijan to the WTO on favorable terms should not be seen as a goal, but as a tool to further stimulate the continuation of modern economic reforms in a market economy. Thus, the accession of the Republic of Azerbaijan to the WTO will ensure the international legal protection of its economic interests.

References

1. www.e-qanun.az
2. Oktaviani R., Erwidodo, "Indonesia Shrimp Exports: Meeting the Challenge of Quality Standards", in P.Gallagher, P.Low, and A.L.Stoler (eds.), *Managing the Challenges of WTO Participation* (Cambridge University Press, 2005), p. 253-263.
3. Trebilcock Michael and Julie Soloway, "International Policy and Domestic Food Safety Regulation: The Case for Substantial Deference by the WTO Dispute Settlement Body under the SPS Agreement", Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2002.
4. Wolfrum Rüdiger, Peter-Tobias Stoll, Anja-Seibert-Fohr "WTO: Technical Barriers and SPS Measures, Vol. 1 (Nijhoff: Leiden, 2007), p. 187-190.
5. World Trade Report 2005; Exploring the Links between Trade, Standards and the WTO (World Trade Organization, 2007).
6. World Trade Report, Exploring the Links between trade, Standards and the WTO, WTO, 2005.

СЕКЦІЯ 1.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ТА ІТ- ПРАВА

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЗНАНЬ В ГАЛУЗІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Горішна Н.П.,

доцент кафедри права, ПрАт ВНЗ МАУП

к.і.н.,

Письменна О.П.,

доцент кафедри теорії, історії держави і права та філософії права

Донецького національного університету ім. Василя Стуса

к.ю.н.

Сьогодні чітко сформувалося нове уявлення відносно головного фактора могутності держави, згідно з яким основним чинником у ХХІ столітті є інформація, що виражає здатність держави мати у своєму розпорядженні

найсучасніші інформаційні технології і засоби, що дозволяють ефективно обробляти, зберігати, передавати й поширювати потрібно інформацію.

Саме тому важливою є розробка збалансованих стандартів у галузі інформатизації і гарантій інформаційної безпеки автоматизованих систем управління, інформаційних і телекомунікативних систем загального і спеціального призначення; прийняття і реалізація державних програм підвищення рівня правової культури і комп'ютерної грамотності; розробка та удосконалення норм інформаційного права

Концептуальні засади державної політики України в інформаційній сфері мають формуватися, виходячи з національних інтересів країни, збалансовуючи інтереси особистості, суспільства і держави [1, с 55].

Інтереси особистості в інформаційній сфері вимагають забезпечення конституційних прав людини і громадянина на доступ до інформації, на використання інформації при незабороненій законом діяльності в інтересах фізичного, духовного та інтелектуального розвитку особи, а також захисту інформації персонального характеру та захисту від інформації, що завдає шкоди особистості.

Проблема розбудови системи інформаційних відносин в Україні визнана на державному рівні. Право громадян на доступ до інформації закріплене Конституцією України, низкою міжнародних угод. Україна посідає одне з провідних місць у СНД за кількістю законів, що регулюють інформаційні відносини, діяльність мас-медіа і спрямовані на розширення гласності та інформованості суспільства.

Держава активно сприяє формуванню інформаційного права в Україні як сукупності норм різних галузей права, які регулюють відносини, пов'язані з інформацією, інформаційними технологіями та комунікаціями. Інформаційне право будується на принципах інформаційної відкритості, прозорості в діяльності державних установ та інших юридичних осіб, гарантованості інформаційної безпеки особистості, суспільства, держави. Інформаційне законодавство має регулювати суперечності між потребами суспільства, вільний обмін інформацією окремими обмеженнями на її поширення [4, с 23].

Інформаційне законодавство визначає процедури та умови, за яких повинен здійснюватися доступ до інформації комерційних структур, персональної інформації та її поширення. На державному рівні повинно бути сприяння і фінансування заходів, спрямованих на соціально-психологічну адаптацію громадян до умов життя в інформаційному суспільстві, оволодіння новими інформаційними технологіями. Важливим завданням держави є гарантії інформаційної безпеки України, яка залежить від вирішення проблем формування і керування процесами суспільної свідомості, виробництва та репродукції інформаційних ресурсів і доступу до них, створення цивілізованого ринку інформаційних продуктів та послуг, реалізації прав громадян на інформацію.

Демократична держава повинна дотримуватися динамічного балансу між правом на свободу думки і слова, на вільне виявлення своїх поглядів і переконань, на вільне збирання, зберігання, використання, поширення

інформації та необхідністю дотримуватися вимог національної безпеки. Такий баланс дозволить захистити інтереси держави, підтримувати моральну і духовну стабільність у суспільстві, сприяти реалізації права громадян на отримання всебічної та якісної інформації [5, с 129].

Законодавство щодо розвитку інформаційного суспільства та забезпеченні доступу до інформації, захисту інформації про особу складають Конституція України, Закон України «Про інформацію», Закон України «Про звернення громадян», Закон України «Про доступ до публічної інформації», Закон України «Про захист персональних даних», Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється» затверджена Указом Президента України від 12 лютого 2007 року №105/2007 «Про стратегію національної безпеки України» інші закони та підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Загалом динаміка розвитку інформаційного суспільства в Україні протягом останніх років є стабільно позитивною, і це можна вважати сталою тенденцією.

Більшість нормативно-правових документів були прийняті за останні роки.

Подальше прискорення розвитку інформаційного права України можливе за умови, якщо напрям розбудови інформаційного суспільства буде дійсно визнано Україною як пріоритетний напрям співробітництва між Україною та ЄС.

Список використаних джерел

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 року №386-р «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013p>.
2. Закон України «Про інформацію». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
3. Закон України «Про доступ до публічної інформації». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.
4. Веб-сайт Міністерства юстиції України. Організаційно-правове забезпечення захисту інформації про особу (персональних даних). URL: <http://www.minjust.gov.ua/8071>.
5. Марчук Е. Украина: новая парадигма прогресса: Пер. с укр. – К.:Аваллон, 2010. 224 с.

IMPACT OF THE DEFECTS OF DIGITAL COVID CERTIFICATES IMPLEMENTATION BY THE CASE OF THE DIIA PORTAL

Marusenko R.,

Institute of Law of Taras Shevchenko

National University of Kyiv

PhD, assoc. prof.

The pandemic and digitalization processes in the country have necessitated the development and implementation of a system allowing the generation of vaccination certificates in electronic form with the subsequent possibility of verification. Numerous cases of paper documents falsification (counterfeit blanks, conspiracy with medical staff who enter information about vaccinations into databases, etc.) are currently reported [1]. The damage from such cases is obvious: the order of registration of vaccinated and unvaccinated persons is violated. Unvaccinated pretending to be vaccinated enter places prohibited to unvaccinated people where others don't expect to meet them. The risk of infecting others increases [2]. Among other things, measures to protect the system of issuing documents on vaccination are created to prevent this.

The digital technological solution is to ensure the efficiency and ease of generation/revocation of such documents, their verification, protection against forgery, etc. The generated certificates have to be protected by public-key cryptography, which is used to prevent their forgery and to ensure authenticity.

Electronic systems have been attacked to compromise, mostly through the human component of the system [3]. The compromise allegedly affected the systems of several EU countries [4]. Ukraine is not on this list.

On November 6, 2021, information appeared [5] that Ukrainian system of electronic certificate generation has weak spot. In this case, the reason was not the defects of the data of the Electronic Health Care System, which are used to generate certificates, but the shortcomings of the architecture of the Diia online public services portal. It allows to enter any date of birth and generate a vaccination certificate with provided data. Such a generated certificate is successfully validated. It should be noted that this is not an undocumented manipulation on the system, but the use of its regular function. Application contains a field of date of birth to be filled by the user. The portal does not allow to enter the future date or, for example, to indicate the age less than 14 years. At the same time portal does not verify the correctness of the entered date of birth of particular person.

Suggestion to enter the birth date manually looks unexpected, because this data is subject to inclusion in the certificate, which is recognized abroad [6]. Certificates of EU countries contain similar fields. This is a requirement for interoperability and proper functioning of certificates issued in one country to be verified in another [7]. These data are subject to verification with the data of the identity document of the person possessing the certificate [8]. Here we have a disappointing conclusion: in the domestic implementation of the system, the generation of a certificate by a person

with his name and arbitrary date of birth allow to obtain a certificate suitable for a person with the same name and another date of birth.

The portal provides the user with a way to legally generate a set of certificates changing the date of birth. This is a potential path to falsification. In contrast to the falsification of documents by a medical staff who simulates the vaccination procedure and enters data on imaginary vaccination into the system as real vaccination, in this case service is provided by the portal. The fraud will take place only upon the presentation of the generated certificate for verification. Furthermore, verification of such a certificate will not reveal any problems, certificate is valid.

The EU Guidelines on Technical Specifications for Digital Green Certificates state that the date of birth, along with the name, is the data that must be verified and entered into certificate form not by a user but by a "health authority delegate", which gives credibility to such data [9]. Only in this case the certificate is digitally signed. Otherwise, a signature on unverified information does not make sense. This stage of the scheme of certificates generation for unknown reasons was distorted in the Ukrainian system and implemented in a way where the verification of the date of birth of a person is not carried out at all.

The generation of even a single false certificate poses a danger. Even a single person faking data about his health is able to support a chain of infection that can be deadly to someone. At the same time, we aim to access the potential extent of such a vulnerability. This can be done by counting the number of citizens who have the same name and surname (patronymic is not indicated in the certificate). The problem can be solved with the help of demographic register data, but we do not have access to it. Therefore, a publicly available set of data from the open data portal data.gov.ua "Unified State Register of Legal Entities, Individuals - Entrepreneurs and Public Associations" was used to create a representative sample of people and further extrapolate the results to the whole population. This data set includes, among others, information on the names and surnames of persons who are registered as entrepreneurs and whose status is not currently terminated.

The analysis of the data set revealed that the total number of such entrepreneurs is about two million people, i.e., about 6% of the number of voters (rough number of adults that can obtain a certificate of vaccination). We deliberately provide generalized rates, given the existence of exceptions both in the state register of voters and in determining the number of persons who could potentially be vaccinated. As a result of processing the data set, we found that more than 880 thousand people out of 2 million have namesakes by name and surname. The obtained results were selectively compared with the data of the Unified State Register of Legal Entities, Individual Entrepreneurs and Public Associations [10], which confirmed the correctness of our calculations.

The reason for such an unusually large number of coincidences of names and surnames is that some common combinations of names and surnames are quite widespread. For example, "Kovalenko Alexander" - more than 300 people, "Shevchenko Alexander" - about 400 people, etc. Many of these people have different patronymic. Patronymics are not included in the vaccination certificates, so we omitted them.

Even in a sample of 2 million people, we received more than 880 thousand matches - people who could use (by themselves or with the help of others) weakness in the architecture of the portal Diia. Extrapolating the result to the entire adult population, which is 15 times larger, will give even more impressive numbers. Therefore, we consider that the mentioned miscalculation can indeed cause a significant detrimental effect on health care relationships. It should be emphasized that in the current situation, even short-term use of such certificates for travel (including abroad) can cause significant harm.

Once the vulnerability information has been provided to the developer, it is clear that the system needs to be improved. However, the question of the future of those certificates that have already been generated under this scheme remains open. They remain valid at the time of writing and are verified successfully.

The considered problem could not arise if the developer adhered to the above-mentioned European specification of the system. In addition, since the signing into the portal utilizes an electronic signature or Bank ID, the date of birth could be taken either from the registration number of the taxpayer's account card [11] (from the electronic signature), or from information provided by the bank (Bank ID), which would create a higher level of trust than self-entered data that is not being verified.

Summing up our research, we emphasize that digitalization is a positive step of society, but the haste and sometimes imperfection of domestic mechanisms can not only improve but also generate challenges with the circulation of personal data and documents based on them. The distinctiveness of data in electronic form poses challenges to the legal community regarding the interpretation of such data and the qualification of the actions of the subjects on their basis. Answers to these problems still need to be sought.

References

1. Halytsky A. COVID-certificates: the percentage of counterfeits in Kyiv has been announced. URL: <https://news.u24.ua/ua/vlast-news/14002-ruban-nazval-procent-poddelnyh-covid-sertifikatov-u-kievlyan> [in Ukr.]
2. Delta Variant: What We Know About the Science. URL: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/variants/delta-variant.html>
3. Vaas L. EU's Green Pass Vaccination ID Private Key Leaked or Forged. URL: <https://threatpost.com/eus-green-pass-vaccination-id-private-key-leaked/>
4. Morgan E. France and Poland open probe into Hitler and Spongebob health passes. URL: <https://www.connexionfrance.com/French-news/France-and-Poland-open-probe-into-Hitler-and-Spongebob-health-passes>
5. The bug in the Ukrainian state portal "Diia" allows you to specify any date in the vaccination certificate. URL: https://twitter.com/vx_herm1t/status/1457031694293340165
6. Commission Implementing Decision (EU) 2021/1380 of 19 August 2021 establishing the equivalence, for the purpose of facilitating the right of free movement within the Union, of COVID-19 certificates issued by Ukraine to the certificates issued in accordance with Regulation (EU) 2021/953 of the European

Parliament and of the Council. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_impl/2021/1380/oj

7. Regulation (EU) 2021/953 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2021 on a framework for the issuance, verification and acceptance of interoperable COVID-19 vaccination, test and recovery certificates (EU Digital COVID Certificate) to facilitate free movement during the COVID-19 pandemic. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32021R0953>

8. Some issues of formation and use of the certificate confirming vaccination against acute respiratory disease COVID-19 caused by coronavirus SARS-CoV-2, negative result of testing or recovery of a person from this disease: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 29.06.2021 №677. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/677-2021-%D0%BF [in Ukr.]

9. Guidelines on Technical Specifications for Digital Green Certificates. Volume 4. European Digital Green Certificate Applications. Version 1.3. 2021-04-21. URL: https://ec.europa.eu/health/sites/default/files/ehealth/docs/digital-green-certificates_v4_en.pdf

10. Unified State Register of Legal Entities, Individual Entrepreneurs and Public Associations. URL: <https://usr.minjust.gov.ua/content/free-search> [in Ukr.]

11. Regulations on registration of individuals in the State Register of Individuals - Taxpayers, appr. by order of the Ministry of Finance of Ukraine from 29.09.2017 № 822. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1306-17> [in Ukr.]

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Радзієвська О.Г.,
провідний науковий співробітник ДНУ ІБП НАПрН України,
к.ю.н., старший дослідник

Інноваційний розвиток сучасної України, як і будь-якої іншої держави в глобалізованому світі, яка націлена на сталий розвиток, нерозривно пов'язаний з активним впровадженням нових технологій та цифровізацією суспільних відносин. Нові технології у виробництві, маркетингу, політичній та соціальній сфері створюють нові можливості та дозволяють підвищити ефективність будь-якого процесу. Вимушене дистанціонування через пандемію COVID-19 ще більше пришвидшило процеси цифровізації суспільства, оскільки обмеження змусили пристосовуватися та знаходити нові можливості для управління, ведення бізнесу, просування товарів, надання послуг.

Будь-яка діяльність нині нерозривно пов'язана з інформацією, інформаційними технологіями та інформаційним простором. Відповідно, складова інформаційної безпеки сьогодні набуває дедалі більшого значення і стосується усіх без виключення сфер діяльності як на індивідуальному, так і на державному чи міжнародному рівнях. Сьогодні, для прикладу, говорячи про

забезпечення економічної безпеки не можна оминати питання, пов'язані з використання нових технологій в економічній діяльності, у здійсненні фінансових транзакцій, а також у сфері обігу та захисту даних. Так само, як не можна вести мову про військову чи національну безпеку не розглядаючи інформаційні загрози як на державному, так і на міжнародному рівнях.

Через активний розвиток інформаційної складової у житті сучасного суспільства сьогодні особливо гостро постають питання правового забезпечення захисту приватності особи та її персональних даних. Необхідність ідентифікації на різних платформах та у додатках змушує людину надавати персональні дані для реєстрації. Відбувається також автоматичний збір даних про особу. Великі дані (BIG DATA), або автоматично сформовані дані про користувача, його вподобання, інтереси, зібрані методом аналізу його діяльності в мережі, разом з поширеною ним же інформацією про себе, у тому числі фото, відео, становлять живий інтерес для бізнесу, політики, соціальних та комерційних проєктів. Ця інформація стає надзвичайно цінним ресурсом знань для будь-якої компанії, у тому числі й для створення персоналізованої (таргетованої) реклами. Наприклад, інноваційні підходи сучасного маркетингу передбачають використання великих даних (BIG DATA) при створенні цифрового профілю об'єкта для подальшого використання у просуванні товарів і послуг у мережі.

З іншого боку великі дані (BIG DATA) є незамінним інструментом у політичній сфері, яка нині теж активно використовує сучасні інформаційні технології. Політичні перегони сьогодні перетворюються на інформаційні війни, а політична реклама від головної мети інформування виборця переходить до маніпулювання з інформацією та впливу на свідомість громадян. Це збільшує об'єми недостовірної та викривленої інформації в інформаційному просторі, підвищує кількість негативних та маніпулятивних впливів на свідомість громадян. Такі дії порушують право особи на захист від маніпулювання свідомістю, право на захист від недостовірної інформації, а також ставить під загрозу повноцінність реалізації ним права вибору. Правомірність використання даних, зібраних про користувача в мережі, для політичної реклами є сумнівною, оскільки не відображена в національному законодавстві.

Крім того використання великих даних для проведення спеціальних інформаційних операцій з метою отримання політичних чи комерційних переваг також може призвести до завдання суттєвої шкоди суспільству та державі та становить реальну загрозу безпеці самої людини.

Постають суттєві питання щодо захисту персональних даних та правомірності їх автоматичного збирання та використання в мережі. Правовою підставою для використання персональних даних у контексті продажу й просування в Інтернеті є згода суб'єкта персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» [1]. Необхідною умовою для отримання згоди суб'єкта персональних даних на обробку його персональних даних, відповідно до Закону, є інформування його про порядок обробки даних, зокрема, про володільця персональних даних, склад і зміст зібраних

персональних даних, права, мету збору, а також про осіб, яким буде передано персональні дані. При зміні мети обробки персональних даних необхідним є повторне отримання згоди суб'єкта персональних даних на обробку його персональних даних. Однак на практиці надана інформація про порядок обробки персональних даних, зібраних за допомогою файлів cookies, є недостатньою, а повторний запит на згоду суб'єкта персональних даних взагалі не здійснюється.

Крім того, інформація, зібрана про особу з використанням автоматичних можливостей мережі, жодним нормативним документом в Україні офіційно не визнана персональними даними. Тоді як в Європейському Союзі інформація, зібрана з допомогою файлів cookies, вважається персональними даними відповідно до Загального регламенту щодо захисту даних 2016/679 (GDPR) [2] та Директиви про обробку персональних даних та захист конфіденційності в секторі електронних комунікацій 2002/58/EC (ePrivacy Directive) [3]. Роз'яснення стосовно цього питання були надані European Data Protection Board за рішенням у справі Vidal-Hall v Google Inc. [4].

Це далеко не повний перелік проблемних питань правового забезпечення інформаційній безпеки, які з'являться разом із новими технологіями та можливостями, що супроводжують інноваційний розвиток сучасного інформаційного суспільства. Правова система держави мусить оперативно реагувати на зміни у суспільстві, які пов'язані із інноваціями та впровадженням нових технологій. Технічні та програмно-технологічні заходи протидії інформаційним загрозам не можуть зазіхати на інформаційні права громадян, гарантовані національним та міжнародним правом, так само, як не можуть обмежувати інформаційні свободи особи.

Список використаних джерел

1. Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 р. // База даних Законодавство України / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
2. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2016.119.01.0001.01.ENG
3. Directive 2002/58/EC of the European Parliament and of the Council of 12 July 2002 concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector (Directive on privacy and electronic communications) *Official Journal L 201*, 31/07/2002 P. 0037 – 0047. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32002L0058>
4. Vidal-Hall v Google Inc. [2015] EWCA Civ 311. URL: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2015/03/google-v-vidal-hall-judgment.pdf>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ ПО ІНФОРМЦІЙНОМУ ПРАВУ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 081 ПРАВО В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Фурашев В.М.,

доцент кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
к.т.н., с.н.с. доцент

Сучасність, за великим рахунком, має наступні ознаки:

- стрімкі темпи науково-технічного прогресу;
- не менш стрімке поширення та поглиблення кіберпростору через розробку та впровадження нових або модернізацію існуючих технологій і засобів, які базуються на використанні «цифри»;
- широкомасштабне впровадження досягнень новітніх розробок у процеси забезпечення життєдіяльності людини, суспільства, держави, наприклад, у сферах надання електронних послуг, Інтернет речей, штучного інтелекту та багато чого іншого;
- протиріччя, з точки зору впровадження, отриманих результатів цього науково-технічного прогресу, які мають, значною мірою, «подвійний» характер можливості їх використання.

Можна наводити та інші ознаки сучасності, але для цілій даного виступу, наведеного цілком достатньо для висловлення твердження, що характерною рисою сучасності є посиленна та прискорена трансформація суспільних відносин та формування нових.

Також необхідно відмітити зростаючий «часовий розрив» між процесами отримання та втілення у життя нових результатів науково-технічного прогресу та темпами і якістю формування/встановлення нових правовідносин.

На наш погляд, необхідно чітко усвідомлювати, що одним з головних об'єктів вищевказаних процесів була, є і буде, інформація, а спонукаючим мотивом – задоволення все зростаючих інформаційних потреб людини, суспільства і держави. Причому, не просто зростаючих за обсягом інформації, а й за швидкістю її отримання, ступенем функціональної підготовленості до якнайшвидшого використання, повнотою й достовірністю та ін.

Виходячи з того, що з однією головних функцій інформаційного права, як комплексної галузі права, є класифікація та аналіз, з точки зору суспільної значимості, суспільних відносин в інформаційній сфері (інформаційних відносин) та формування правовідносин у цій сфері (інформаційних правовідносин), в першу чергу, щодо поводження з інформацією на всіх стадіях її життєвого циклу (створення, збереження, обробка, поширення та знищення), можна говорити про все зростаючу роль інформаційного права в процесах забезпечення життєдіяльності людини, суспільства та держави.

Так як не буває нічого одностороннього, то й наслідки науково-технічного процесу мають дві сторони – позитивну та негативну. Коли позитивні наслідки поглиблюють і поширюють процеси забезпечення

життєдіяльності людини, суспільства та держави, надаючи їм нових якостей і спрямованості, то негативні – навпаки.

Враховуючи природні властивості інформації, сучасні й майбутні можливості інформаційних технологій, використання цих можливостей у сукупності з можливостями телекомунікаційних систем, з'являється бажання та реальна можливість їх використання у створенні та реалізації процесів, які спрямовані, коли не на знищення по суті, то на підкорення людини, суспільства та держави, тобто – сучасного «керованого суспільства/держави». Дані процеси – складні та багатогранні та мають безліч відтінків. Саме ці процеси є «батьками» таких понять як «безпека інформації», «безпечність інформації», «інформаційна безпека», «кібербезпека». В основі всіх вказаних понять знаходяться інформація та принципи і механізми поводження з нею.

Запобігати або протистояти, з високим рівнем ефективності в сучасних умовах, цим негативним наслідком, в правовій площині, можна двома основними шляхами: колективним та високопрофесійним.

Як вже зазначалося, основним предметами інформаційного права є інформація, незалежно від форми її представлення та носіїв, а також суспільні відносини які виникають під час поводження з інформацією на всіх етапах її «життєвого» циклу, включаючи суспільні відносини, які виникають під час забезпечення та здійснення обігу інформації.

Колективний шлях запобігання або протистояння негативним наслідкам науково-технічного прогресу правовими засобами можна лише шляхом взаємної гармонізації національного і міжнародного інформаційного права та об'єднання, на міжнародному рівні, зусиль у правозастосовній та правоохоронній діяльності.

Високопрофесійний шлях запобігання або протистояння негативним наслідкам науково-технічного прогресу, на основі комплексного застосування складових нормативно-правового забезпечення, передбачає загальний високий професіоналізм під час формування та постійної актуалізації теоретичної бази джерел права, здійснення високопрофесійної діяльності у сферах правотворчої, правозастосовної та правоохоронної діяльності, а саме головне, у підготовці кадрів відповідної спеціалізації/спрямованості, які добре розуміють сутність, витоки та прояви тих чи інших процесів, які відбуваються в інформаційній сфері.

На даний час, з точки зору забезпечення кадрового *наукового* потенціалу у *сфері* інформаційного права високваліфікованими спеціалістами – справжніми науковцями, а не особами-носіями відповідних наукових ступенів та звань, ситуація досить прийнятна та стабільна; завдяки наявності наукової спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право та розгалуженої мережі відповідних спеціалізованих вчених рад.

Кардинально інша ситуація з підготовкою спеціалістів у сфері інформаційного права за спеціальністю 081 Право.

Підготовка спеціалістів за спеціальністю 081 Право в сучасних умовах, вимагає перегляду, а іноді – й докорінного, розставлення акцентів у цьому

процесі. Процес цієї підготовки, є дуже складним та довготривалим. Стандартний цикл підготовки спеціаліста спеціальності 081 Право триває п'ять років та ще стільки ж, як мінімум, потрібно на практичне освоєння специфіки обраного напрямку професійної діяльності. А за цей час науково-технічний прогрес «підє» вже далеко вперед. За ці роки багато, що зміниться як у системі суспільних відносин, так й акцентах та підходах до встановлення правовідносин у цій сфері.

Багато очікуваних змін можна вже сьогодні спрогнозувати, передбачити.

Наприклад, можна сміло висказати гіпотезу, що у майбутньому, в реальному житті, роль інформаційного права, як комплексної галузі права, поряд з правом інтелектуальної власності, буде, якщо не домінуючою і визначальною, то, як мінімум, дуже й дуже впливовою на процеси забезпечення життєдіяльності суспільства не лише на національному, але й на загальносвітовому рівнях. Це не означає, що інші галузі права, будуть не потрібні. Це буде свідчити про зміну акцентів у галузі права в цілому.

На користь вищесказаному свідчить і той факт, що лише на протязі 2021 року, який ще не закінчився, указами Президента України були затверджені Стратегія зовнішньополітичної діяльності України (від 26.08.2021 р. № 448/2021), Стратегія Воєнної безпеки України (від 25.03.2021 р. № 121/2021), Стратегія кібербезпеки України (від 26.08.2021 р. № 447/2021), у яких чітко означені роль і місце інформації, а відповідно й інформаційного права, в системах забезпечення життєдіяльності людини, суспільства та держави в сучасних умовах. Дані нормативно-правові документи також дуже прозоро вказали на недоробки в інформаційній сфері, в тому числі на невпорядкованість нормативно-правового забезпечення. Крім цього зазначені нормативно-правові акти виявили ряд проблем, пов'язаних з підготовкою спеціалістів в інформаційній сфері, зокрема й питання недостатньої забезпеченості кваліфікованими кадрами.

У той же час рівень необхідності у зазначених спеціалістах та ступінь зацікавленості держави в їх підготовці досить добре висвітлюють положення наказу Міністерства освіти і науки України № 1076 від 08.10.2021 р. «Про затвердження програми єдиного державного кваліфікаційного іспиту за спеціальностями «Право» та «Міжнародне право» на другому (магістерському) рівні вищої освіти». У наказі зазначено, що «метою єдиного державного кваліфікаційного іспиту (ЄДКІ) є оцінювання рівня засвоєних здобувачем вищої освіти спеціальних, предметних компетентностей, визначених стандартами вищої освіти та достатніх для ефективного виконання професійної діяльності за обраною спеціальністю», тобто у нашому випадку, за спеціальністю 081 Право.

Подальший аналіз положень даного наказу МОН показав, що в узагальненій структурі ЄДКІ серед розділів ЄДКІ Інформаційне право навіть не згадується.

Природно, що у деталізованій структурі ЄДКІ тим паче не згадується.

Звідси можна зробити висновок, що для України підготовка кадрів по спеціальності 081 Право для здійснення професійної діяльності у інформаційної

сфері та сфері забезпечення інформаційної безпеки та кібербезпеки є далеко не першочерговою.

На завершення, можна висловити сподівання, що реалії життя, незалежно ні від кого, розставляють необхідні акценти.

ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ ЯК ЗАКОНОМІРНІСТЬ СУСПІЛЬСТВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Солончук І.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

За всю історію людства інформація завжди мала цінність, яка виражалася у формі військового, політичного, економічного й соціального надбання, здатного визначати розвиток держави, суспільства та особистості. Володіти інформацією означає володіти певною цінністю суспільного характеру. Одним із головних чинників формування людини як соціальної істоти стала здатність індивідуумів збирати, накопичувати, трансформувати й передавати інформацію, що, зрештою, дало змогу людству передавати досвід і знання від покоління до покоління. Такі інформаційні відносини називають основою суспільного прогресу [1, с. 5]. Не менш важливе, а можливо – і значно вагомніше, місце займає інформація в сучасних суспільних відносинах.

Правове регулювання суспільних відносин в інформаційному просторі є дискусійним та таким, що потребує швидкого реагування законодавця та врахування особливостей сучасного життя. Інформація є невід'ємним атрибутом сьогодення. Інформацію учасники суспільних відносин щодня очікують, здобувають, купують, продають, поширюють, збирають, зберігають... Неefективне врегулювання відносин у сфері інформації може призвести до негативних наслідків як для окремої особи, так і держави та державної безпеки загалом.

В Конституції України в частині 2 статті 34 закріплене право кожної особи вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію та право обирати спосіб таких дій - усно, письмово чи інший спосіб [2]. Проаналізувавши зміст даної правової норми, ми дійшли висновку, що поняття інформації в Конституції України законодавцем не передбачається. На відміну від України, в § 45 Конституції Естонської Республіки проголошується, що кожна особа має право вільно поширювати ідеї, думки, переконання та іншу інформацію усно, друковано, образотворчим чи іншим способом [3]. Таким чином до категорії інформації віднесено думки та переконання, що в нормативному регулюванні України не властиве.

У ст. 177 Цивільного кодексу України інформацію віднесено до об'єктів цивільних прав, поряд із речами, у тому числі такими як гроші, цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати

інтелектуальної, творчої діяльності, інші матеріальні і нематеріальні блага [4]. Виникає запитання – чи в повному обсязі та однозначно визначено законодавцем категорія «інформація»? В контексті Закону України «Про інформацію» інформацією є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [5]. Аналогічне визначення містить Цивільний кодекс України в частині 1 статті 200, а також в частині 3 включає блакетну норму, яка спрямовує до Закону України «Про інформацію» [4]. Водночас, в Законі України «Про телекомунікації» інформацією визнаються відомості, які подаються у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих, нерухомих зображень або в інший спосіб [6]. Отже, має місце неоднозначне трактування однієї юридичної категорії різними нормативними актами. В даному контексті є слушною думка О. А. Баранова про те, що неоднозначність у визначенні правових дефініцій провокує поширення низки недостатньо обґрунтованих термінів [7, с. 32].

При вирішенні дискусійних питань у сфері правового регулювання є корисним звернення до міжнародних норм права. Регулюванню інформації присвячений ряд міжнародних нормативних документів. Зокрема, Загальна декларація прав людини в статті 19 гарантує право на свободу переконань та на вільне їх вираження, що включає свободу безперешкодно дотримуватися власних переконань і свободу вільно шукати, отримувати та поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами незалежно від кордонів [8]. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права в частині 2 статті 19 проголошує право кожного на вільне вираження свого погляду, що передбачає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, а також свободу обирати спосіб поширення - усно, письмово, за допомогою друку, шляхом художніх форм вираження чи іншими способами. Але дане право не є безумовним. Так в частині 3 статті 19 Міжнародного пакту міститься застереження, що користування правами на вільне вираження своїх поглядів на кожного накладає особливі обов'язки і особливу відповідальність. Окрім того, це право може бути пов'язане з певними обмеженнями, які встановлюються Законом і є необхідними для поваги прав і репутації інших осіб або для охорони державної безпеки, громадського порядку, здоров'я чи моральності населення [9]. Свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. в статті 10 відносить до права на свободу вираження поглядів. Але також застерігається, що здійснення цих свобод пов'язане з обов'язками і відповідальністю, а тому може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду [10]. Аналогічний принцип відображає частина 2 статті 5 Закону України «Про

інформацію», що визначає можливість реалізації особою права на інформацію виключно з дотриманням громадських, політичних, економічних, соціальних, духовних, екологічних та інших прав, свобод і законних інтересів інших громадян, а також прав та інтересів юридичних осіб [5].

На основі викладеного, у підсумку можемо зазначити:

1) для суспільства сталого розвитку, з метою ефективного правового регулювання, важливим аспектом є однозначність основних нормативних категорій, зокрема поняття інформації. Сьогодні термін «інформація» використовується в різних значеннях. Має місце неоднозначність нормативного регулювання, адже юридична категорія «інформація» в окремих нормативних документах визначається як:

- будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [5];
- відомості, які подаються у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих, нерухомих зображень або в інший спосіб [6].

2) доступ до інформації може бути обмеженим, але виключно в порядку на умовах, чітко визначених у Законі. Зокрема, обмеження можливе в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності, громадського порядку, з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [5]. Для суспільства сталого розвитку дане правило має бути беззаперечним, адже неоднозначність та неясність механізму реалізації права на інформацію викликають сумніви, паніку та супротив громадськості, особливо в складних умовах пандемії.

Список використаних джерел

1. Кормич Б. А. Інформаційне право. Підручник. Харків: БУРУН і К., 2011. – 334 с. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/7911/Kormych_Inf_pr.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 17.11.2021).
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Constitution of the Republic of Estonia. Passed 28.06.1992. RT 1992, 26, 349. URL: <https://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/index.html> (дата звернення 17.11.2021).
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст.356.
5. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст.650.
6. Про телекомунікації: Закон України від 18 листопада 2003 р. № 1280-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004, № 12, ст.155.
7. Баранов О. А. Правові проблеми «електронної демократії». *Інформація і право*. 2017. №1 (20). С. 28 - 38.
8. Загальна декларація прав людини, прийнята та проголошена в резолюції 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р.:

Міжнародний документ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 17.11.2021).

9. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966: Міжнародний документ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення 17.11.2021).

10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 р. Міжнародний документ. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення 17.11.2021).

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДРУКОВАНИХ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Самчинська О.А.,

аспірант, викладач кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Соціальні мережі вже давно користуються популярністю серед різних категорій населення, а трансформаційні процеси, спричинені пандемією, лише підвищили їх роль в різних сферах життєдіяльності суспільства. Як наслідок, сьогодні ці спільноти активно використовуються не лише для міжособистісної комунікації та в комерційних цілях, а й з метою поширення важливої інформації.

Так, на просторах Facebook, Instagram, YouTube, Twitter, Telegram та Viber стрімко почали з'являтися «офіційні» профілі та канали державних органів та органів місцевого самоврядування, закладів освіти, їх окремих структурних підрозділів, та, звичайно, традиційних засобів масової інформації – друкованих видань.

В умовах, коли з газет отримують інформацію лише 7 % українців[1], введення традиційними ЗМІ сторінок в соціальних мережах та каналів в месенджерах стало необхідним не лише для оперативного поширення інформації, а й підтримки рівня популярності та забезпечення існування в майбутньому.

Сьогодні така онлайн-активність беззаперечно є ефективним способом просування друкованих медіа та розширення меж їх цільової аудиторії, адже надає можливість охопити значно більшу кількість читачів, не зобов'язуючи їх покупкою самого видання.

Крім того, важливою опцією, яку відкривають соціальні мережі, є швидка комунікація з аудиторією, що включає в себе зворотній зв'язок, у вигляді відгуків і вподобань, та обговорення читачами розміщеного контенту в коментарях під дописами. Це в свою чергу дозволяє відслідкувати інтереси споживачів інформації, врахувати їх під час поширення наступної інформації та ефективно будувати стратегію подальшого розвитку медіа.

Проте, незважаючи на всі переваги, серед яких варто відзначити зручність та оперативність, додаткова онлайн-діяльність друкованих ЗМІ має низку прогалин, що стосуються правового регулювання суспільних відносин, які виникають під час розповсюдження ними інформації у такій формі.

Так, цілком логічно постає питання, чи поширюються положення Закону України «Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні»[2] на сторінку чи канал видання в Facebook, Instagram, Telegram та Viber? Чи є правові підстави застосовувати вимоги даного нормативно-правового акту, що стосуються порядку спростування недостовірної інформації, обов'язку посилення на джерела інформації, заборони поширення певних видів інформації та відповідальності за неправомірну інформаційну діяльність?

Для того, щоб дати відповідь на дані питання, необхідно визначити, до якого виду належить інформація, що поширюється онлайн, та проаналізувати сферу дії Закону України «Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні».

Розпочнемо з встановлення виду інформації, до якого належить контент, розміщений пресою на просторах соціальних мереж.

Зазвичай профілі друкованих засобів масової інформації є відкритими, тобто публікації, що розміщуються на них, є доступними для будь-кого без попередньої ідентифікації особи, а в деяких випадках й проходження процедури авторизації. З цього випливає, що відомості на таких сторінках поширюються з метою їх доведення не до конкретного громадянина, а до необмеженого кола осіб, а отже, повністю підпадають під визначення масової інформації, закріпленого в ст. 22 Закону України «Про інформацію»[3].

Дане твердження підтверджується й думкою Касаційного господарського суду Верховного Суду, викладеною у постанові від 21.11.2019 р. у справі № 927/791/18, в якій зазначено, що інформація яка поширюється через мережу інтернет орієнтована на необмежене коло осіб, відповідно є масовою інформацією[4].

Наступне питання, яке підлягає з'ясуванню – сфера дії Закону України «Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні». Так у його преамбулі зазначено, що даний закон створює правові основи діяльності друкованих засобів масової інформації (преси) в Україні та встановлює державні гарантії їх свободи відповідно до нормативно-правових актів[2].

Відповідно до ст. 1 зазначеного вище закону, друковані засоби масової інформації – це періодичні видання, які мають постійну назву та випускаються з періодичністю один і більше номерів (випусків) протягом року на підставі свідоцтва про державну реєстрацію[2].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про видавничу справу», під виданням варто розуміти твір (документ), який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений шляхом друкування, тиснення або іншим способом, містить інформацію, призначену для поширення, і відповідає вимогам нормативно-правових актів з питань видавничого оформлення, поліграфічного і технічного виконання [5].

Стаття 2 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», яка встановлює свободу діяльності преси, наголошує, що свобода слова і вільне вираження її поглядів і переконань здійснюється саме у друкованій формі. А у ст. 6 діяльність друкованих ЗМІ визначається як збирання, створення, редагування та підготовка інформації до друку, видання друкованих засобів масової інформації з метою її поширення серед читачів [2].

З цього випливає, що положення Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» регулюють лише друковану форму вираження інформації та не можуть бути застосовані до правовідносин, що виникають під час розміщення інформації в соціальних мережах.

Враховуючи зазначене вище, можна зробити висновок, що хоча, і під час випуску друкованого видання, і під час розміщення дописів в профілях онлайн-спільнот, інформація поширюється з метою її доведення до відома необмеженого кола осіб та в обох випадках вона є масовою, а її розповсюдження здійснюється під однаковою назвою та фактично одним і тим же суб'єктом – це різні форми інформаційної діяльності.

Така диференціація є повністю обґрунтованою, адже основою функціонування соціальних мереж є інтернет, а він, як зазначив Європейський суд з прав людини у справі «Редакція газети «Правое дело» та Штекель проти України», як інформаційний і комунікаційний інструмент дуже відрізняється від друкованих засобів масової інформації, особливо у тому, що стосується здатності зберігати та передавати інформацію. Крім того, ЄСПЛ наголосив, що електронна мережа, яка обслуговує мільярди користувачів у всьому світі, не є і потенційно не буде об'єктом такого ж регулювання та засобів контролю як друковані засоби масової інформації [6].

З іншого боку залишається відкритим питання, яким саме повинне бути це регулювання?

Щодо наявних засобів впорядкування відносин, що виникають у зв'язку із поширенням інформації в соціальних мережах, варто зазначити, що незалежно від суб'єкта, що розповсюджує контент, на нього поширюються правила внутрішньої політики спільноти та загальні норми національного законодавства, що регулюють створення, одержання, зберігання та поширення інформації, зокрема приписи Конституції України, Цивільного кодексу України та Закону України «Про інформацію». Однак, в умовах постіндустріального суспільства цього недостатньо.

Сьогодні, коли інформація є основною цінністю, ресурсом та найголовніше інструментом негативного інформаційного впливу, питанню правового врегулювання її розповсюдження різними шляхами та у різних формах повинна присвячуватися підвищена увага. Особливо коли це здійснюється професійними засобами поширення масової інформації, діяльність яких є важливою складовою формування уявлення громадян про події та явища, що відбуваються. А високий рівень довіри населення до них є практично необхідною умовою здійснення ефективної політики держави у сфері забезпечення захисту громадян України від негативного інформаційного впливу.

Враховуючи все вище зазначене, можна констатувати, що незважаючи на свою значущість та поширеність, діяльність друкованих засобів масової інформації в соціальних мережах практично не врегульована. А тому сьогодні як ніколи актуальним є питання правого визначення та закріплення: поняття «офіційна сторінка друкованого засобу масової інформації в соціальній мережі»; порядку поширення інформації на такій сторінці та її спростування, у випадку визнання недостовірною; можливості відтворення матеріалів, розміщених таким шляхом, іншими засобами масової інформації без відповідальності за їх зміст; особливостей відповідальності друкованих ЗМІ за неправомірну інформаційну діяльність в соціальних мережах.

Список використаних джерел

1. Журналісти та блогери: як (само)регулювати медійний простір України. Центр демократії та верховенства права. URL: <https://cedem.org.ua/news/nmr-obhovorennya-media/> (дата звернення: 19.11.2021).

2. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16.11.1992 р. № 2782-ХІІ (редакція 03 липня 2020 р.) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12#Text> (дата звернення: 11.11.2021).

3. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ (редакція 16 липня 2020 р.) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 11.11.2021).

4. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 21.11.2019 р. у справі № 927/791/18 Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95708017> (дата звернення: 15.11.2021).

5. Про видавничу справу: Закон України від 05.06.1997 р. № 318/97-ВР (редакція 16 жовтня 2020 р.) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/318/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 12.11.2021).

6. Справа «Редакція газети «Правое дело» та Штекель проти України» (Заява № 33014/05): Європейський суд з прав людини, 05 травня 2011 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_807#Text (дата звернення: 19.11.2021).

ЗМІНИ ДО ЗАКОНУ ПРО РЕКЛАМУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР

Сай В.І.,

аспірант кафедри інтелектуальної власності та приватного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

9-го листопада цього року Комітет з питань гуманітарної та інформаційної політики рекомендував Верховній Раді прийняти законопроект [1] щодо заборони реклами електронних сигарет у другому читанні та в цілому.

Ідея народних депутатів під час підготовки зазначеного законопроекту полягала в тому, щоб заборонити розповсюдження інформації у вигляді реклами та спонсорства електронних сигарет, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, пристроїв для споживання тютюнових виробів без їх згоряння, тютюновмісних виробів для електричного нагрівання (ТВЕН) за допомогою підігрівача з електронним управлінням.

Під час громадських обговорень та обговорень у комітетах, представники бізнесу і медіа-галузі висловлювали занепокоєння такими кроками з боку законодавця. В якості аргументів звучали тези про обмеження законопроектом прав повнолітніх громадян в отриманні інформації про продукцію. Пропонувалося максимально збільшити перехідний період, зменшити перелік інформаційних ресурсів, які підпадуть під заборону тощо.

Найскладнішим питанням, на мою думку, з точки зору доведення інформації про продукцію до свідомого повнолітнього споживача є способи, за допомогою яких можливо обмежити рекламу для дітей та підлітків. Реклама в мережі Інтернет, наприклад, залишається практично неконтрольованою, а молоде покоління все більше споживає інформацію не через радіо чи телебачення, не з преси чи зовнішньої реклами, а саме з діджитал-ресурсів. Обмеження у вигляді відповіді на питання «Чи є вам 18 років?» під час входу на веб-сайт – практично не має жодної користі і не обмежує підлітків у споживанні контенту.

Незважаючи на певну критику законопроекту з боку представників Комітету з питань здоров'я нації, в подальшому можливо буде допрацювати і узгодити зміст законодавчих новел цього законопроекту та законопроекту № 4358 щодо охорони здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну [2].

Дискусійним і неврегульованим в законодавчому просторі України залишається питання за якими ознаками вважати демонстрацію діджитал-контенту (в мережі Інтернет) саме на території України.

Робочою групою у складі представників медіа-індустрії та фахівців в галузі інформаційного права були напрацьовані та подані профільному комітету Верховної Ради проект змін до Закону України «Про рекламу». Серед інших, зміни пропонується внести до статті 15 Закону (Реклама з використанням електронних комунікацій), де, зокрема, визначити обставини, за сукупності яких реклама в мережі Інтернет (на веб-сайтах, веб-сторінках або облікових записах в соціальних мережах [3], із використанням сервісів обміну повідомленнями тощо) буде вважатися такою, що демонструється на території України.

Отже, запропоновано вважати рекламу такою, що демонструється особам на території України, за сукупності всіх наступних обставин:

а) розповсюджувачем реклами не обмежено доступ до рекламних матеріалів з території України;

б) рекламовані товари пропонуються рекламодавцем та/або розповсюджувачем реклами до продажу особам, які перебувають на території України.

При оцінці того, чи демонструється реклама на території України, контролюючий орган бере до уваги сукупність наступних обставин (але не обмежуючись ними):

- 1) характер та зміст рекламного повідомлення, мову реклами;
- 2) інформацію про замовлення рекламодавцем та розповсюджувачами реклами послуг із просування рекламного повідомлення серед осіб, які перебувають в Україні;
- 3) наявність у продавця чи рекламодавця постійних або тимчасових представництв в Україні, офісів, філій, складських та торговельних приміщень;
- 4) доступність послуги доставки товару в Україну або по Україні у випадку його наявності, яка пропонується продавцем чи рекламодавцем;
- 5) наявність пропонованого продавцем чи рекламодавцем сервісного обслуговування чи супутніх послуг, доступних в Україні;
- 6) наявність інших ознак, визначених ст. 186.3-1 Податкового кодексу України.

Метою цих та інших змін до законодавства є необхідність гармонізувати правове регулювання споживання громадянами України контенту в мережі Інтернет, зважаючи на відсутність ініційованого ще наприкінці 2019 року проекту Закону про медіа [4]. Зауважу, що однією з головних змін, яку може принести в український медійний простір зазначений закон в разі його ухвалення – регулювання онлайн-медіа та платформ спільного доступу до інформації (соціальних мереж).

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до статті 22 Закону України «Про рекламу» щодо реклами електронних сигарет і рідин, що використовуються в електронних сигаретах : Проект Закону України від 12.10.2020 р. № 4212. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70166
 2. Про внесення змін до деяких законів України щодо охорони здоров'я населення від шкідливого впливу тютюну : Проект Закону від 10.11.2020 р. № 4358. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70397
 3. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII. Дата оновлення: 14.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19> (дата звернення: 20.11.2021).
- Про медіа : Проект Закону України від 27.12.2019 р. № 2693. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67812

ПОНЯТТЯ ПРО РОЗГОЛОШЕННЯ КОНФІДЕНЦІЙНИХ ДАНИХ ОСОБИ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Тимошенко Є.А.,

аспірантка 2-го курсу ДНУ ІБП НАПрН України

Сьогодні існує проблема розповсюдження персональних даних та конфіденційної інформації без дозволу користувачів. За даними Rasconteur, до 2025 року кількість даних, які люди передають кожного дня, може досягти 463 ексабайтів. У наступні п'ять років штучний інтелект може принести світовій економіці \$15,7 трлн, а його будуть присутні у всіх сферах діджиталізації [3]. Існують організації та закони, які повинні контролювати потік інформації в інтернеті, але, на жаль, на разі такий контроль є не досконалим. Тому багато особистих даних, які фізичні особи не хотіли б розголошувати, стають вільно доступними усім користувачам в мережі без їхнього власного бажання і це призводить до використання даних проти суб'єкта, порушуючи його право на особисте життя, честь та гідність.

Однією з найважливіших засад формування правової держави та громадянського суспільства є гарантії прав і свобод людини щодо інформаційної сфери. У демократичному суспільстві ці права передбачені та забезпечуються механізмом державного управління, що робить забезпечення прав і свобод людини в інформаційній сфері однією з найважливіших цілей курсу інформаційної безпеки, а людину - найвищим об'єктом такого захисту.

Базується принцип захисту людини в інформаційному просторі на двох основних її правах, а саме:

1. Право вільно, безперешкодно, на власний розсуд бути суб'єктом інформаційних процесів, шукати, одержувати і поширювати інформацію, причому це право не пов'язане з територіальною юрисдикцією держави і не обмежується територіально державними кордонами;

2. Право на захист від неправомірного інформаційного втручання – приватності, тобто право на конфіденційність інформації про особисте життя та на захист від розповсюдження вигаданої й перекрученої інформації, що завдає шкоди честі й репутації особи [2].

Інші ж види інформаційних прав, встановлених конституцією, спрямовані на обмеження інформаційного втручання у приватні справи особи з боку держави та третіх осіб. Дані норми мають за мету захист щодо конкретних правових відносин у інформаційній сфері. Так, стаття 32 Конституції України, яка визначає, що : «Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини».

Існують певні види інформації, яку ми надаємо до державних адміністрацій та інших організацій. Вона повинна бути захищена і не розголошуватись без згоди на це власника, що передбачено у статті 11 Закону

України «Про інформацію». У мережі, де користувачі кожного дня обмінюються інформацією, завантажують додатки та користуються різними соціальними мережами, можуть бути у вільному доступі дані, що іноді застосовуються у зловмисних намірах іншими особами.

Згідно Закону України «Про захист персональних даних» персональні дані – це відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована [1]. Предметом регулювання цього закону будуть правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних.

Більш сучасним та деталізуючим окремі поняття є Загальний регламент про захист даних (GDPR). За цим нормативно-правовим актом, юрисдикція якого має чітко окреслену територіальну межу – ЄС, персональні дані є більш широкою категорією, а саме це «будь-яка інформація, що стосується ідентифікованої особи, або такій що піддається ідентифікації». В свою чергу, ідентифікована особа, це та яку можна відрізнити від інших. Також введена нова категорія «чутливі дані» - дані, що розкривають расову чи етнічну приналежність, політичні переконання, релігійні чи філософські вірування, чи членство в професійних спілках, і опрацювання генетичних даних, біометричних даних для цілі єдиної ідентифікації фізичної особи, даних стосовно стану здоров'я чи даних про статеве життя фізичної особи чи її сексуальної орієнтації.

В умовах розвитку інформаційного суспільства ми не можемо уникнути розголошення певних даних, а саме: адреси місця проживання, номера телефонів, електронні адреси. Так, ця інформація за Законами України не є конфіденційною, або є публічною інформацією, що дозволяє її обробку, зберігання та використання, але лише за умови, що особа надасть згоду на проведення таких дій. Таким чином, наприклад, користуючись послугами інтернет-магазинів чи завантажуючи додатки з Apple Store чи Play Market, ми погоджуємось з умовами користувацької угоди, здебільшого не читаючи, в якій можуть бути зазначені різні пункти щодо розголошення нашої інформації, такі як: дозвіл доступу до календаря, геолокації, контактів і галереї. Типовим пунктом угоди купівлі-продажу через інтернет-магазин є такий: «Оформляючи замовлення в інтернет-магазині покупець надає свою згоду інтернет-магазину на збір і обробку (накопичення, зберігання, адаптування, відновлення, використання, поширення, знеособлення і знищення) зазначених їм даних, а саме: прізвище, ім'я, по батькові, електронна пошта, телефон, адреса, з метою забезпечення реалізації відносин купівлі-продажу, відносин у сфері захисту прав споживачів, у сфері реклами і маркетингових досліджень, а також дає свою згоду на передачу (поширення) його даних іншим транспортно-експедиторським і кур'єрським організаціям, і іншим третім особам (без обмеження) на розсуд інтернет-магазину. Дане положення діє без обмеження терміну дії [4]», а саме нас цікавить пункт, де сказано, що дані можуть передаватися іншим третім особам і навряд чи це може комусь сподобатись. Цей випадок не одиничний. Також, існує багато недобросовісних власників додатків, які використовують дані користувачів без їх згоди.

На даний момент українське законодавство не цілком досконало може виконувати захист нашої інформації. Не повне тлумачення законів призводить до недосконалого захисту прав особи, інформації якої надано. Тисячі відомостей про громадян потрапляють до мережі та до рук третіх осіб без відома самих власників, що в епоху ери інформаційного суспільства є неприпустимим і підлягає негайній зміні.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про захист персональних даних». *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 34. Ст. 481.
2. Кормич Б. А. Інформаційне право. Підручник. – Харків: БУРУН і К. 2011. – 334 с.
3. Raconteur Media. URL: <https://www.raconteur.net/topic/technology/artificial-intelligence/> (дата звернення (17.11.2021)).
4. Woodposters. URL: <https://woodposters.com.ua/page/koristuvatska-ugoda.html>. (дата звернення 18.11.2021).

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ІНСТИТУТУ НОТАРІАТУ В УМОВАХ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ

Балінська В.О.,
студентка 4-го курсу, ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Геращенко Я.В.,
студентка 4-го курсу, ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Партоленко Н.В.,
викладач кафедри інтелектуальної власності та приватного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Сучасне суспільство, завдяки стрімкому науково-технічному прогресу, дивує своєю орієнтованістю на комп'ютерні технології та здатністю впроваджувати технічні новинки в повсякденне життя.

Сфера юриспруденції не є винятком, адже на рівні законодавства, у ногу з часом, запроваджуються сучасні технології, що допомагають представникам різних галузей цієї сфери належним чином здійснювати свої повноваження.

Одним із яскравих прикладів електронізації є запровадження системи «Електронний суд», що дозволяє громадянам реалізовувати своє право на звернення за захистом своїх порушених прав в електронному форматі, а судам, в свою чергу, спростити процедуру отримання документів, пришвидшити розгляд отриманої документації за рахунок отримання даних у цифровому форматі, та не витратити ресурс на ведення багатотисячних паперових архівів.

Особливу увагу в контексті окресленого питання варто приділити інституту нотаріату в Україні.

Перш за все варто зазначити, що рушійною силою для законодавця до внесення радикальних змін у життя нотаріату є членство українського нотаріату

з 2013 року у Міжнародному союзі латинського нотаріату, який з року в рік дає нові виклики до вдосконалення нотаріальної діяльності у світі, в тому числі і шляхом застосування діджитал-технологій.

Також удосконалення процедури вчинення нотаріальних дій в Україні шляхом цифровізації цього процесу передбачається Стратегічним планом діяльності Міністерства юстиції України на 2019-2022 роки згідно з яким Стратегічна ціль 7 – вчинення нотаріусами нотаріальних дій якісно та швидко, що може бути втілено запровадженням сучасних технологій при вчиненні нотаріальних дій [5].

Щоденно державним та приватним нотаріусам доводиться стикатись із сотнями паперових документів, що зумовлює виділення значної кількості часу на їх вивчення та систематизацію. З метою спрощення системи ведення нотаріального діловодства та модернізації системи нотаріату, до Верховної Ради України, починаючи з 2019 року, неодноразово вносили законопроекти, метою яких була кардинальна перебудова усієї системи нотаріальної діяльності.

Одним з важливих аспектів запропонованого реформування стала розробка концепції електронного нотаріату в Україні. Передбачено створення електронної системи нотаріату, завдяки якій у нотаріусів з'явиться можливість належним чином збирати, обробляти, зберігати отриману інформацію та належним чином її систематизувати, а також покращити процес документообігу з клієнтами та органами державної влади.

Відповідно до прогнозів Кабінету Міністрів України, тотальна цифровізація нотаріальної діяльності передбачатиме:

відмову від заповнення і ведення паперових книг обліку діяльності нотаріуса;

зменшення кількості документів, які особа має подавати для вчинення нотаріальної дії;

автоматизацію низки процесів у діяльності нотаріусів;

покращену інформаційну взаємодію між державними інформаційними ресурсами;

передачу справ і ведення нотаріального архіву в електронному вигляді[1].

За прогнозами колишньої заступниці міністра юстиції з питань державної реєстрації Ольги Оніщук, висловленими в середині 2020 року, пілотна версія Електронного робочого місця нотаріуса мала бути запущена до кінця 2020 року. Однак, станом на сьогодні, очікувані прогнози так і залишились планами представників влади[2].

Останні пропозиції щодо цифровізації нотаріальної діяльності були викладені в проекті Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення регулювання нотаріальної діяльності №5644 від 10 червня 2021 року (далі-Законопроект №5644) .

Одним із ключових завдань зазначеного Законопроекту №5644 є запровадження електронної системи нотаріату, яка в свою чергу сприятиме автоматизації низки процесів у діяльності нотаріусів. Як йдеться у пояснювальній записці до Законопроекту №5644, така система поліпшить якість нотаріальних дій, шляхом зменшення часу на їх вчинення, та забезпечить

абсолютну надійність та захист нотаріального документа від підробки, що дозволить стабілізувати цивільно-правовий оборот і в подальшому зменшить навантаження на систему судових і правоохоронних органів [4].

Законопроектом №5644 пропонується доповнити Закон України «Про нотаріат» статтею 26-2 Електронна система нотаріату, частина перша якої передбачатиме наступне визначення: електронна система нотаріату – державна автоматизована інформаційна система, призначена для збору, накопичення, обробки, збереження, захисту та використання відомостей щодо нотаріальної діяльності та забезпечення усіх видів інформаційної взаємодії (обміну) [3].

Електронна система нотаріату покликана відкрити для представників цієї професії ряд можливостей, серед яких:

- ведення та користування електронним нотаріальним архівом;
- ведення електронного реєстру нотаріальних дій як альтернативи сьогоденним паперовим реєстрам;
- створення електронного робочого місця нотаріуса;
- подання звітності через електронну систему;
- створення електронного документообігу в нотаріальній діяльності, що разом з електронним нотаріальним архівом покликані виконати ряд прихованих завдань як то реалізація екоактивних напрямків, що проявляється у відмові від паперу та мінімізація тактильного контакту з документами, що з огляду на пандемію є важливим елементом особистої безпеки.

Текстом Законопроекту №5644 передбачається, що основою роботи електронної системи нотаріату є відповідне положення, яке затверджується Міністерством юстиції України за погодженням з Нотаріальною палатою України. З огляду на це можна стверджувати, що запуск електронної системи нотаріату не відбудеться відразу після прийняття відповідного законопроекту, а буде відкладений на невизначений термін до написання цього положення та розробки відповідного програмного забезпечення.

Першочергово, законодавцю варто звернути увагу на захист даних, які знаходитимуться у електронній системі від зовнішніх несанкціонованих втручань. Оскільки, така система буде мати неосяжну кількість особистих даних клієнтів нотаріуса, які раніше ховались за системами охорони та ґратами на вікнах робочого місця – потрібно подбати про багаторівневий захист інформації про клієнта та вчинені нотаріальні дії у електронному форматі.

Також, серед проблем, які можуть виникати у зв'язку із запровадженням електронної системи нотаріату – наявність матеріально-технічного забезпечення у нотаріусів для такої роботи, адже нотаріуси повинні мати відповідні пристрої, які будуть безперешкодно підтримувати непросте програмне забезпечення, що покладе на них додаткові матеріальні витрати. Більше того, ініціаторам реформи варто було б подбати про підвищення цифрової освіти нотаріусів, адже труднощі з першими кроками у світ цифрового нотаріату неминучі.

Висновки. Аналіз положень реформи нотаріату, які планується в подальшому втілити в життя - демонструє масштабність планів, які представники влади вибудували у співпраці з нотаріальною спільнотою з

метою покращення системи та цифровізації роботи приватних та державних нотаріусів. Окреслені зміни справлять позитивний вплив на діяльність нотаріусів, а отже – на швидкість та якість отримання особами бажаних нотаріальних дій.

Однак, для реалізації такої глобальної програми варто звернути увагу на ресурси, які необхідно задіяти для її втілення та проаналізувати, чи готове українське суспільство до означених радикальних змін.

Список використаних джерел

1. Реформа нотаріату. Кабінет Міністрів України. 2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeyu/reforma-notariatu> (дата звернення: 08.11.2021)
2. Ольга Оніщук: Реформа нотаріату передбачає запровадження електронної системи. Урядовий портал. 2020. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/olga-onishchuk-reforma-notariatu-peredbachaye-zaprovadzhennya-elektronnoyi-sistemi> (дата звернення: 08.11.2021)
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення регулювання нотаріальної діяльності: Проект Закону України №5644 від 08.06.2021 року. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72191 (дата звернення: 08.11.2021)
4. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення регулювання нотаріальної діяльності» №5644 від 08.06.2021 року. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72191 (дата звернення: 08.11.2021)
5. Стратегічний план діяльності Міністерства юстиції України на 2019-2022 роки, затверджений Міністром юстиції України 11.02.2019 року. URL: https://minjust.gov.ua/objectives_of_public_policy (дата звернення: 08.11.2021)

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ

Бондарчук Д.І.,

студент 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

В XXI сторіччі телекомунікація відіграє важливу роль для створення певного інформаційного суспільства в Україні. Вона допомагає нам дізнаватися нову інформацію, а також її поширювати, передавати, зберігати. Телекомунікація виступає як засобом освіченості громадян, тому що її роль важлива для суспільства. Вона є важливою частиною виробничої та соціальної інфраструктури України та призначена для задоволення потреб людей.

Можемо стверджувати, що в Україні дуже низький рівень телекомунікаційних послуг і мобільного зв'язку, які кожного дня створюють для людей нестабільну передачу інформації, жовтої преси, фейк-інформації. Попри значну кількість, дослідження проблемних аспектів телекомунікації і мобільного зв'язку містять велику низку суперечливих питань, а саме якості контролю мобільного зв'язку.

Якісний мобільний зв'язок та покриття забезпечують певну територію безмежним доступом до інформаційно-комунікаційних технологій, інтернету та інших благ людини, що скорочує низку проблем в Україні та надає доступ для контролю й відслідковування якості рухомого зв'язку. Інформація - це ймовірність вибору (від англ.).

В межах даного дослідження проаналізовано особливості телекомунікацій і мобільного зв'язку в Україні.

У вузькому розумінні телекомунікаційні послуги можна розглядати як функції, які, однак, також засновані на зберіганні, перетворенні та передачі даних. Наприклад, режим електронної пошти дозволяє зручно обмінюватися повідомленнями. Те ж саме стосується і учасників телеконференцій – вони також беруть участь в обміні інформацією, але в іншому форматі. Перелік сучасних мережевих послуг включає множинний обмін повідомленнями, трансляцію великих розмірів даних тощо. Крім того, телекомунікаційні технології також охоплюють питання, пов'язані з самою організацією функцій з точки зору користувача. Зокрема, послуга може надати абоненту можливість налаштувати коло одержувачів, організацію закритих груп з учасниками мережі, переадресацію тощо. Телекомунікаційні системи в процесі розвитку стикаються з проблемами, які гальмують прогрес. Це пов'язано з безпекою, а також із зростанням витрат, оскільки більше розвинені стандарти неминуче вимагають більше ресурсів для підключення. З точки зору загальних тенденцій, нові телекомунікаційні технології тяжіють до принципів відкритості та публічної доступності [1]. Розробники системи цілком логічно зацікавлені в більшому охопленні абонентів, що вимагає розширення інфраструктури. Отже, також виникає проблема поєднання декількох стандартів обладнання різної якості - від бюджетного до преміального рівня. Ці та інші проблеми розвитку передбачають різні підходи до їх вирішення, тому перспектива подальшого прогресу очевидна – питання лише в тому, як це буде реалізовано. Якщо розглядати чинне законодавство, то воно повинне забезпечити, щоб телекомунікаційні послуги достатнього діапазону, обсягу та якості були широко доступними через обмежене регулювання ринку, щоб сприяти ефективному функціонуванню відкритого та справедливого конкурентного ринку.

Закон визначає принципи захисту прав споживачів та контролю ринку телекомунікацій. Основними нормативно-правовими актами, що регулюють дані питання, є Закон України «Про радіочастотний ресурс України», Закон України «Про телекомунікації» та Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфера телекомунікацій».

Існує така проблема, як відсутність резерву для прискореного розвитку телекомунікаційного сегменту української економіки та інформаційної сфери, в цілому, через активізацію ринкових механізмів. Це твердження ґрунтується на факті недостатньої купівельної спроможності як приватних, так і корпоративних користувачів інформаційно-телекомунікаційних послуг для поточного зростання попиту. У більшості випадків ситуація погіршується через недостатню обізнаність значної кількості потенційних покупців розглянутих послуг щодо їх переваг та ролі у покращенні якісних та кількісних результатів господарської діяльності [2].

Висновок. Отже, в інформаційно-телекомунікаційному аспекті Україна сьогодні не має конкурентних переваг на міжнародному ринку, порівняно з розвиненими країнами. Більше того, результати розрахунків для телекомунікаційної галузі свідчать про те, що без прискореного розвитку вітчизняного телекомунікаційного ринку період досягнення західних результатів розвитку становитиме десятиліття [3]. Нині телекомунікаційна галузь знаходиться в авангарді економічного розвитку будь-якої країни, оскільки обмін інформацією має вирішальне значення для досягнення конкурентоспроможності на світовому ринку товарів і послуг. З метою стимулювання розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та телекомунікацій, державне регулювання відіграє виняткову роль у відкритості національних ринків.

Список використаних джерел

1. Телекомунікаційні технології: технічні засоби, функції, використання і розвиток. *Hi-news*. URL: <http://hi-news.pp.ua/tehnka-tehnologyi/7039-telekomuncyn-tehnologyi-tehnchn-zasobi-funkcyi-vikoristannya-rozvitok.html> (дата звернення: 15.11.2021).
2. Гава Ю. Роль сучасних технологій в економіці. *Економіст*. 2006. № 6. С.61 – 63.
3. Аникин О. Б. Мировой рынок телекоммуникаций: современные тенденции, стратегии и перспективы развития: монография. М.: ГУУ, 2009. 170 с.
4. Про телекомунікації: Закон України від 18 листопада 2003 р. № 1280-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2004, № 12, Ст.1553.

ПРОТИДІЯ ІНФОРМАЦІЙНІЙ ВІЙНІ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Гриневич Ю.Р.,

студентка 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Солончук І.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,

господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Стаття 17 Конституції України зазначає, що забезпечення інформаційної безпеки України є, насправді, справою всього українського народу, найважливішою функцією держави [1]. Наразі ця ідея носить не тільки загальний характер, але й набуває більш конкретних рис стосовно протидії інформаційній війні щодо України.

З 2014 року Україна перебуває у стані гібридної війни з Російською Федерацією. Проте на наш час того механізму, який вже існує, для боротьби з російським впливом на український медіа та інформаційний простір не вистачає для дієвої протидії агресивній пропаганді. Тому в ситуації, коли війна в інформаційному просторі загрожує суверенітету держави, державі потрібно приймати адекватні рішення, щоб захистити його [2]. Виходячи зі сказаного вище, варто зазначити, що питання протидії інформаційній війні є досить важливим та актуальним для українського народу сьогодні в контексті забезпечення інформаційної безпеки.

Метою даного дослідження є розгляд деяких методів протидії інформаційній війні як явищу.

Найбільш оптимальним методом для протидії проявам інформаційної війни, на наш погляд, є регулярне вживання заходів протидії. У вирішенні цього питання значну роль відіграють засоби масової інформації (ЗМІ). Адже саме та інформація, яку ми чуємо, бачимо чи читаємо від медіа, більшою мірою і формує нашу думку та реакцію на ситуацію. Засоби масової інформації часто сприяють перетворенню незначної суперечки в серйозний конфлікт, а іноді, навпаки, дають можливість вирішити величезну проблему. Саме погляд ЗМІ на певну ситуацію здебільшого й впливає на хід самого конфлікту [3, с. 30].

Достатньо дієвим методом протидії проявам інформаційній війні є формування у громадян здібностей до критичного аналізу отриманої інформації та вміння розумно оцінювати ситуацію, що відбувається. Оскільки велику кількість недостовірної інформації ми можемо отримати не тільки від медіа, але й від соціальних мереж (Instagram, Facebook, Tik-tok та інші), їх також неправильно залишати поза увагою. До речі, заборона у 2015 році соціальних мереж Російської Федерації («В контакті», «Однокласники») дуже допомогло Україні протидіяти поширенню неправдивої інформації та фейків [4].

Ще одним методом для протидії інформаційній війні, на нашу думку, було б розширення повноважень Національної ради України з питань

телебачення і радіомовлення. Зокрема, у разі вживання висловів, що сприяють інформаційній агресії, а також заперечують факт воєнного нападу Російської Федерації та окупації нею частини території України, необхідно нормативно зобов'язати Національну раду України з питань телебачення та радіомовлення звертатися до суду для анулювання ліцензії на мовлення телерадіоорганізації або анулювання ліцензії провайдера програмної послуги [2].

Ефективним методом протидії явищу інформаційної війни є співпраця з ЄС в цьому питанні. Адже Євросоюз має значний досвід щодо протидії інформаційній агресії, а також взаємодіє в даній сфері з іншими країнами та організаціями (НАТО, ООН). Окрім того, ЄС досить серйозно підійшов до цього негативного явища і запропонував створити розвідувальні центри та центри аналізу гібридних загроз [5, с. 44, 46].

Виходячи з наведеного вище, можемо зробити висновок, що протидія проявам інформаційної війни в сфері засобів масової інформації є, насправді, дуже важливою справою для забезпечення інформаційної безпеки України. Найефективнішими методами для цього є формування у свідомості громадян критичного мислення щодо отриманого повідомлення, залучення державних органів України в галузі телерадіомовлення, а ще взаємодія та співпраця із світовими організаціями, які активно займаються такими питаннями та мають цікавий та корисний досвід у протидії інформаційним війнам.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 17.
2. Пояснювальна записка від 05 жовтня 2020 р. до Проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» щодо протидії інформаційній війні» № 4188. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70121 (дата звернення: 16.11.2021).
3. Носов В. Окремі аспекти протидії інформаційній війні в Україні. *Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні: науково-технічний збірник*. 2015. Вип. 1(29). С. 26-32. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/17999> (дата звернення: 16.11.2021).
4. Володимир Дудко. Інформаційна війна проти України та методи її ведення. Польсько-український портал. URL: <http://www.polukr.net/uk/blog/2021/04/informacijna-vijna-proti-ukraini/> (дата звернення: 16.10.2021).
5. Піскорська Г.А., Яковенко Н.Л. Протидія гібридним загрозам: досвід ЄС для України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Деокупація і реінтеграція інформаційного простору Криму: міжнародно-правові та медіакомунікативні інструменти». URL: <http://www.iir.edu.ua/uploads/files/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D1%82%D0%B5%D0%B7-%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC2019.pdf> (дата звернення: 16.11.2021).

ПРОТИДІЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ В РЕКЛАМІ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ

Ковальчук В.В.,

студентка 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Солончук І.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,

господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Дискримінація за ознакою статі є неприпустимим явищем в суспільстві. Широко розповсюджена в нашій країні дискримінаційна за ознакою статі реклама закріплює гендерні стереотипи та негативно впливає на свідомість споживачів реклами, як дорослих, так і неповнолітніх. Нині в Україні ми спостерігаємо багато брендів та магазинів, які вдаються до використання сексистської реклами. Зазвичай, це більш дрібні підприємства, але іноді таке трапляється і з крупними фірмами. На жаль, така реклама не тільки закріплює стереотипи, але й породжує їх.

Для більшості рекламних зразків з сексистським контентом від 53% до 73% респондентів/ок зазначили, що зображення не асоціюється, а текст не відповідає рекламованому товару/послужі (причому, чим агресивнішим та відвертішим було зображення, тим більшим був відсоток негативних відповідей). Реклама з сексистським контентом послаблює бажання купити рекламований товар та відвертає потенційних покупців, причому чим агресивнішою або відвертішою є реклама, тим меншим є бажання купити такий товар/послугу. Сексистські рекламні сюжети краще запам'ятовуються аудиторією, оскільки викликають сильні негативні емоції, проте не є ефективними з маркетингової точки зору (для запам'ятовування бренду чи розпізнавання об'єкту реклами). Учасники/ці експерименту змогли описати зміст рекламних сюжетів, проте зіткнулися з труднощами в процесі пригадування назв рекламованих брендів. А в деяких випадках навіть не змогли зрозуміти власне об'єкт реклами [1, ст. 77].

Протидія дискримінації за ознакою статі є одним із зобов'язань України відповідно до Конвенції ООН з ліквідації усіх форм дискримінації щодо жінок. Відповідні положення передбачені також Угодою про асоціацію України з Європейським Союзом, Стратегією гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки, Глобальними цілями сталого розвитку ООН. Відповідно до статті 5 Конвенції ООН з ліквідації усіх форм дискримінації щодо жінок (далі - Конвенція) держави-сторони вживають усіх відповідних заходів з метою змінити соціальні та культурні моделі поведінки чоловіків і жінок для досягнення викоренення забобонів, звичаїв та всіх інших проявів, що ґрунтуються на ідеї неповноцінності чи зверхності однієї із статей або стереотипності ролі чоловіків і жінок [2].

Закон України «Про рекламу» регулює протидію дискримінаційній рекламі, проте, схоже, це є недостатнім, оскільки така реклама досі існує і її

кількість ніяк не зменшується. В межах даного дослідження розглядається регулювання протидії дискримінаційній рекламі за ознакою статі в Законі України «Про рекламу» з метою визначення проблеми правового регулювання.

В ч. 3 ст. 7 Закону України «Про рекламу» проголошено принципи реклами, одним з яких є те, що реклама не повинна містити інформації або зображень, які порушують етичні, гуманістичні, моральні норми, нехтують правилами пристойності. Водночас, в ч. 2 ст. 8 Закону зазначається заборона вміщувати твердження, які є дискримінаційними за ознаками походження людини, її соціального і майнового стану, расової та національної належності, статі, освіти, політичних поглядів, ставлення до релігії, за мовними ознаками, родом і характером занять, місцем проживання, а також такі, що дискредитують товари інших осіб [3].

В ч. 1 ст. 24-1 Закону зазначається, що забороняється в рекламі про вакансії (прийом на роботу) зазначати вік кандидатів, пропонувати роботу лише жінкам або лише чоловікам, за винятком специфічної роботи, яка може виконуватися виключно особами певної статі, висувати вимоги, що надають перевагу жіночій або чоловічій статі, представникам певної раси, кольору шкіри (крім випадків, визначених законодавством, та випадків специфічної роботи, яка може виконуватися виключно особами певної статі), щодо політичних, релігійних та інших переконань, членства у професійних спілках або інших об'єднаннях громадян, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [3].

За статтею 27 Закону, в якій йдеться про відповідальність за порушення законодавства про рекламу, особи, винні у порушенні законодавства про рекламу, несуть дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну та кримінальну відповідальність відповідно до закону. За статтею 28 Закону передбачається *публічне спростування* недобросовісної та неправомірної порівняльної реклами, яке здійснюється добровільно або за рішенням суду, за рахунок винної особи, в такому ж порядку, в якому вона була розміщена [3].

За статтею 29 Закону об'єднання громадян та об'єднання підприємств у галузі реклами мають право звертатися з позовом до суду в інтересах рекламодавців, виробників та розповсюджувачів реклами у разі порушення їх прав, передбачених законодавством [3].

4 травня 2020 р. У Верховній Раді України був зареєстрований Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про рекламу» щодо протидії дискримінації за ознакою статі» № 3427. Головною метою законопроекту було уточнення положень діючого Закону України «Про рекламу» та посилення відповідальності за порушення його вимог задля протидії дискримінації за ознакою статі у сфері реклами та захист прав споживачів реклами. Законопроект пропонував посилити відповідальність за недотримання вимог до реклами, доповнення таких термінів як *дискримінаційна реклама* та *дискримінаційна реклама за ознакою статі*, а також передбачає посилення захисту прав споживачів реклами.

Зупинімося докладніше на деяких змінах, які пропонує даний законопроект. В 1 статті цього Проекту Закону пропонується додати терміни

«дискримінаційна реклама» та «дискримінаційна реклама за ознакою статі». За висновком Головного науково-експертного управління ці зміни викликають зауваження в тому плані, що увага концентрується переважно на понятті «дискримінаційної реклами за ознакою статі», а не на інших видах дискримінації зазначених в терміні «дискримінаційна реклама». Також слід звернути увагу й на те, що запропоноване визначення терміну «дискримінаційна реклама за ознакою статі», вбачається не зовсім вдалим, оскільки містить у собі недостатньо визначені та змінні за змістом вирази та оціночні судження, що не відповідає вимогам Конституційного Суду України щодо принципу правової визначеності. Крім того, в контексті змісту запропонованих визначень термінів варто звернути на правову позицію Конституційного Суду України, відповідно до якої «одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства [2]. В 8 статті пропонується додати ще один пункт про заборону вміщувати твердження та/або зображення про інтелектуальну, фізичну, соціальну чи іншого виду перевагу однієї статі над іншою, та/або про стереотипність ролі чоловіка та жінки, що обмежує свободу життєвого вибору людини; принижувати гідність людини за ознакою статі; демонструвати насильство за ознакою статі; містити зображення тіла людини (частини тіла) виключно як сексуального об'єкту з метою привернення уваги споживача, та/або натяки (слова, звуки, зображення) на сексуальні стосунки, що не мають прямого відношення до рекламованого продукту чи способу його споживання [2]. Щодо ч.3 статті 24-1 та ч.4 статті 24-1, то там пропонується зменшити сплату рекламодавцем у разі порушення до Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття штраф у п'ятикратному (раніше в десятикратному) розмірі мінімальної заробітної плати. За висновком Головного науково-експертного управління потрібують обґрунтування, таке внесення пропозицій потребує подання суб'єктами права законодавчої ініціативи фінансово-економічного обґрунтування (включаючи відповідні розрахунки) до законопроекту, прийняття якого призведе до змін показників бюджету [2].

Даний законопроект був прийнятий у першому читанні 04 березня 2021 р., а сам Закон прийнято 10 вересня 2021 р., повернуто з підписом від Президента 05 жовтня 2021 р. [2].

Отримані результати свідчать про те, що Україна все ж робить впевнені кроки до подолання сексизму в рекламі. Маємо сподівання, що в недалекому майбутньому ми вже не бачитимемо дискримінаційного контенту.

Список використаних джерел

1. О. Бучинська, О. Давліканова, І. Лирик, Л. Логвінова, О. Яшкіна /за ред. О.Давліканової. Дослідження ставлення населення України до дискримінаційної за ознакою статі реклами: Аналітичний звіт. К.:

Представництво Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні, 2021. 150 с. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/18251.pdf> (дата звернення 15.11.21).

2. Проект Закону «Про внесення змін до Закону України «Про рекламу» щодо протидії дискримінації за ознакою статі від 04 травня 2020 р. №3427. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68746(дата звернення 15.11.21).

3. Про рекламу: Закон України від 3 липня 1996 року № 270/96-ВР / В ред. Закону № 1121-IV (1121-15) від 11.07.2003 р. (ВВР, 2004, N 8, ст.62), із зм.і.доп. // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 3. Ст. 181. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.11.21).

ХМАРНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ПЕРЕВАГИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Лепеха В.О.,

студентка 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Солончук І.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,

господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

У світі використання сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій стало незамінним помічником як у повсякденному житті, так і у бізнесі. Маємо на увазі, перш за все, застосування технологій хмарних сервісів. Їх впровадження в різні сфери життєдіяльності було настільки органічним, що більшість затребуваних сервісів, що використовуються, прийшли в наше життя непомітно і стали незамінними.

Використання електронної пошти *Gmail.com*, збереження інформації з телефону та комп'ютера у хмарних сховищах *OneDrive*, *iCloud*, використання бухгалтерії «у хмарі» (1С на віддалених серверах з використанням тонкого клієнта або браузеру, системи «Контур.Екстерн», «Моя справа» та ін.), банківські сервіси (клієнт-банки, додатки для фізичних осіб на телефонах та комп'ютерах), управління «розумним будинком» віддалено та багато іншого стали невід'ємною частиною будь-якого бізнес-процесу.

Використання хмарних сервісів стало можливим завдяки повсюдному впровадженню ширококутового інтернету як провідного, так і бездротового (супутникові канали), одночасно із зменшенням вартості цих послуг.

На даний момент в Україні недостатньо врегульовані питання у сфері правових відносин, пов'язаних із обробкою та захистом даних при використанні технологій хмарних обчислень, наданні хмарних послуг.

На жаль, часте використання різних хмарних сервісів як у побуті, так і в бізнесі, не дає глибокого розуміння, що вони собою являють, як працюють і як можуть приносити ще більшу користь. Так, поступовий перехід від розміщення та надання інформаційних послуг безпосередньо на потужностях установках до

послуг, що надаються через Інтернет, дозволяють отримувати їх безкоштовно або за невелику плату, при цьому часто такі послуги виявляються більш доступними та надійними, ніж їх локальний аналог, а також дозволяють скасувати необхідність утримання на підприємстві власних комп'ютерних центрів з дорогим обладнанням, витратами на оплату електроенергії, зарплатами персоналу та обчислювальними ресурсами, які не завжди задіяні на повну потужність.

В межах даного дослідження розглядаються послуги хмарних технологій та ступінь їх використання в Україні.

Найголовнішою функцією хмарних технологій є задоволення потреб користувачів, які потребують віддаленої обробки даних [1]. Користувач має доступ до власних даних, але не може керувати операційною системою та власне програмне забезпечення, з яким працює.

Можемо визначити наступні переваги хмарного сховища:

- у «хмарі» можна зберігати будь-які файли (музику, фотографії, відео, контакти, програми), доступ до яких можна отримати з будь-якого мобільного пристрою чи комп'ютера, достатньо мати Інтернет;

- завжди можна поділитися цими файлами з іншими користувачами, відкрити доступ або відправити посилання на файл;

- у випадку поломки комп'ютера файли в «хмарі» залишаються цілими і неушкодженими.

Розрізняють три категорії хмар за формою власності:

- публічні: ІТ-інфраструктура, що використовується одночасно безліччю компаній та сервісів;

- приватні: безпечна ІТ-інфраструктура контрольована та експлуатована на користь однієї-єдиної організації;

- гібридні: ІТ-інфраструктура, що використовує кращі якості публічної та приватної хмари при вирішенні поставленого завдання [1].

До сучасних послуг хмарних технологій належать: хмарні сховища даних; марні поштові послуги; хмарні редактори документів та онлайн програми.

Можливості хмарних технологій:

- зручна робота з файлами на кількох гаджетах: їх редагування та обробка без перенесення з одного пристрою на інший;

- вирішення проблеми обмеженого об'єму жорсткого диска комп'ютера або флеш-карти;

- питання ліцензованого програмного забезпечення;

- можливість одночасної роботи над одним документом кільком людям [1].

До недоліків хмарних технологій, здебільшого, відносять наступне:

- для роботи з хмарою потрібне постійне підключення до інтернету;

- користувач не завжди може налаштувати програмне забезпечення, що використовується під особисті потреби;

- щоб створити власну «хмару», будуть потрібні дуже великі витрати, що не доцільно для нових підприємств;

"Хмара" – це сховище даних, до яких, використовуючи вразливість системи, можуть отримати доступ злоумисники [1].

До переваг також можемо віднести безкоштовний доступ користувачів до онлайн-сховищ. Сервіс *Google Drive* 24 квітня 2012 року був представлений користувачам. Безкоштовно надається 15 Гб місця під власні файли і фото. [2] Все просто, швидко та зручно синхронізується з мобільними телефонами та планшетами. Якщо виділеного об'єму недостатньо, можна придбати додатково від 100 ГБ до 16 ТБ. *OneDrive* – це сервіс Microsoft для зберігання файлів у хмарі. Microsoft OneDrive дозволяє зберігати документи та файли. Реєстрація Microsoft може допомогти користувачам зберігати все в одному місці. [3] Раніше він надавав користувачам 15 Гб вільного місця, але з часом розмір зменшився до 5 Гб. Доступ до нього можна отримати з будь-якого пристрою у будь-який час, він також попередньо встановлений у Windows. Сервіс *iCloud* – це аналог OneDrive лише для користувачів *Apple*, надає 5 Гб для резервних копій фото та документів [4].

Таким чином, головною перевагою хмарного сховища є зниження операційних витрат. Власні рішення (і дешеві, і дорогі) потрібно адмініструвати, робити резервні копії, оновлювати, коли виходять вразливості. Це окрема робота, якою має займатися окрема людина. Утримувати для цього системного адміністратора в довгостроковій перспективі іноді виходить дорожче, ніж одноразово купити все обладнання (капітальні витрати) для зберігання. Хмара – це альтернатива власним системам зберігання даних для зберігання в корпоративній системі, що знімає великий пласт проблем та операційних витрат.

Верховною Радою України нещодавно було розглянуто Проект Закону № 2655 «Про хмарні послуги», який покликаний сприяти активізації робіт щодо запровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій у публічному секторі. Це дозволить створити умови для ефективного використання державних ресурсів відповідно до Стратегії розвитку інформаційного суспільства шляхом впровадження нових технологій обробці інформації [6]. Більшість управлінь, наприклад такі як Головне науково-експертне управління (ГНЕУ) та Головне юридичне управління (ГЮУ) залишили свої висновки та зауваження, що стосуються запропонованих законопроектів змін, і дійшли висновку, що цей законопроект необхідно доопрацювати і подати на повторне друге читання. Це був перший крок щодо врегулювання правових відносин саме у цій сфері.

За висновком фахівців за останні три роки у нашій країні спостерігається стабільне зростання ринку хмарних послуг. "Швидко мінливе бізнес-середовище вимагає від ІТ-індустрії більш гнучких та ефективних рішень, які можуть надати хмарні платформи", - розповів Маріс Сперга, директор з розвитку бізнесу центрів обробки даних (ЦОД) латвійської компанії Tet [5].

Українські підприємці та державні службовці дедалі більше усвідомлюють переваги хмарних сервісів. Про це розповів генеральний директор De Novo Максим Агеєв [5].

Отже, Україна - це країна, що швидко розвивається, але загалом заплутана безліччю нової інформації та нових структур, внаслідок чого виникає недовіра до хмарних технологій, проте вже зараз ми можемо спостерігати як

швидко вони розвиваються – низка фірм успішно надають хмарні послуги різного рівня, провідні світові фірми з ІТ -технологіям розробляють свою політику в галузі хмарних обчислень та підходи до їх реалізації.

За останні кілька років ми стали очевидцями масового відкриття хмарних сховищ. Щоб вибрати собі потрібну хмару потрібно розуміти, що це таке і де власне зберігати важливі та необхідні файли. Крім зберігання даних, ще одна перевага хмарних сервісів - це безболісне пересилання великих файлів, які інакше довго і нудно довелося б відправляти електронною поштою.

У практичному застосуванні, на нашу думку, зручніші у використанні *Google Disk* та *OneDrive*. За наявності гарного, швидкого зв'язку з хмарою користувач може навіть не помічати, що працює не з локальними даними у себе на комп'ютері, а з даними, що зберігаються, можливо, за багато сотень кілометрів від нього.

Список використаних джерел

1. Хмарні обчислення. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Хмарні_обчислення (дата звернення: 13.11.2021).

2. Сервіс Google Drive. URL: <https://www.google.com.ua/intl/ru/drive/> (дата звернення: 13.11.2021).

3. Сервіс OneDrive. URL: <https://onedrive.live.com/?id=root&cid=39B91343745B5DE1> (дата звернення: 13.11.2021).

4. Сервіс iCloud. URL: <https://www.icloud.com/> (дата звернення: 13.11.2021).

5. М. Олиарник. Скільки потерял рынок "облаков" в Украине из-за несовершенного законодательства. *URB.ua*. URL: [https://ubr.ua/ukraine-and-world/technology/skolko-poterjal-rynok-oblakov-v-ukraine-iz-za-nesovershennoho-zakonodatelstva%20\(2\)-3890493](https://ubr.ua/ukraine-and-world/technology/skolko-poterjal-rynok-oblakov-v-ukraine-iz-za-nesovershennoho-zakonodatelstva%20(2)-3890493) (дата звернення: 13.11.2021).

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ ПОСЛУГ

Овчаренко А.В.,

студент 4-го курсу Київського національного торговельно-економічного університету

Науковий керівник: Нескороджена Л.Л.,

доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права

К.Ю.Н.

Термін “діджиталізація” використовується для позначення цифрової трансформації суспільства та економіки. Діджиталізація бізнесу, у свою чергу, сприяє його просуванню і допомагає залишатися актуальним та конкурентоспроможним. Для даного процесу характерні наступні переваги: економія часу і підвищення продуктивності; можливості крос-продажів/upsell-продажів; конкурентні можливості за рахунок поліпшення клієнтського досвіду і загальної оптимізації робочого процесу [1].

У зв'язку з установленням Постановою КМУ від 11 березня 2020 року № 211 карантину на всій території України, всі компанії були змушені переходити до використання технологій, які вони не планували впроваджувати до певного часу, і переглянути свої стратегічні пріоритети. Основним лозунгом для подальших дій став вираз: “Ставай digital або помри”.

В Україні для реалізації програми діджиталізації було створено Міністерство цифрової трансформації України [2]. З його появою процес діджиталізації почав стрімко розвиватися та набув нових обертів, що передувало створенню нової галузі - Legal Tech, оскільки все більше фахівців у галузі права у своїй практиці почали звертатися до ІТ, щоб звільнити себе від канцелярської роботи і збільшити ефективність своєї діяльності, надавши споживачам можливість отримувати юридичні послуги за допомогою певного застосунку, сайту, інтернет-сервісу тощо [3].

У зв'язку з цим одразу виникає думка, що такі професії як нотаріус та юрисконсульт можуть взагалі зникнути, але якими б зручними та зрозумілими у використанні новітні технології не були б, проте повністю замінити роботу таких фахівців вони не зможуть. Для прикладу в певних категоріях справ (кримінальних, господарських), кожна справа має індивідуальні ознаки, нюанси, велику кількість фактажу, у вирішенні яких чат-боти не зможуть надати повну та всебічну правову допомогу.

Проте свої основні функції чат-боти виконують на відмінно. Для прикладу в Україні діють наступні LegalTech стартапи:

1) [OpenDataBot](#) – український стартап, сервіс моніторингу реєстраційних змін даних українських компаній та судового реєстру. В середині даного сервісу є швидкий та зручний пошуковик за судовим реєстром – [Бабуся](#), який є альтернативою ЄДРСР; 2) Legist – перша в країні CRM та EPR система для мобільних телефонів, яка автоматично взаємодіє з основними державними реєстрами та дозволяє юристам здійснювати зручне управління юридичною практикою в цілому; 3) [Axdraft](#) - програмне забезпечення для автоматизації документообігу, що звільняє від рутинної підготовки документів; 4) [AirLaw.Pro](#) – унікальний проєкт, який допомагає споживачам повернути кошти за невикористаний квиток на скасований рейс; 5) [застосунок Tabula](#) – судовий органайзер, який містить усю інформацію про судові засідання. Та інші не менш корисні технології: чат-бот “Розблокування податкових накладних”; сервіс ["Аліменти Онлайн"](#); застосунок та сайт ["ВАУ - Всі аукціони України"](#); [PatentBot](#); [LegalNodes](#).

Мобільний застосунок – Дія створив серіал “Цифрові юристи” за підтримки Координатора проєктів ОБСЄ в Україні та за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) і за сприянням МОН України [4]. У серіалі надано припущення, якими будуть юридичні професії в майбутньому, зокрема, серед них виділили такі: лігал-інженер, юридичний дизайнер, кібер-слідчий, медіа-поліцейський, мережевий юрист та інші. Також висвітлено тему смарт-контракту – угоди, яку можна укласти та змінювати без третьої сторони, в особі юриста, завдяки блокчейн-платформ.

Загалом технологія блокчейн поширена у сфері обігу криптовалюти Bitcoin, але на сьогодні набуває досить широкого застосування в юриспруденції. Такі країни як: США, Китай, група “Digital 5” (Велика Британія, Ізраїль, Нова Зеландія, Південна Корея, Естонія) розробляють та фінансують державні програми з дослідження й використання цієї технології. Вона допомагає захистити від загрози розкриття конфіденційної інформації й забезпечити її достовірність. За допомогою цієї технології можна зберігати дані про права на власність, про одруження, порушення ПДР, виданих кредитах [5].

Отже, враховуючи вище викладене, можна дійти до висновку, що автоматизація набуває величезних обертів. Сьогодні юрист – це професійний споживач інформаційно-комунікативних технологій і систем. Спеціалісту у сфері права тепер недостатньо просто знати закони та вміти їх застосовувати. Він повинен знати і розуміти сучасні технологічні рішення та способи автоматизації, які доступні для його професії. Legal Tech потребує того, щоб держава сприяла в її розвитку і відкривала доступ до різних реєстрів та інших даних, на яких засновані сервіси для бізнесу і громадян. Саме за Legal Tech стоїть майбутнє нашої держави і для юристів важливо стати невід’ємною частиною цього процесу та очолити його.

Список використаних джерел

1. Поняття діджиталізації бізнесу: сфери і необхідність. Evergreen. 2020. Режим доступу. URL: <https://evergreens.com.ua/ua/articles/business-digitalization.html>
2. Питання Міністерства цифрової трансформації: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856. Відомості Верховної Ради України. Режим доступу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-п#Text>
3. Стародуб І. Legal Tech у професійній діяльності юриста. Liga.net. 2021. Режим доступу. URL: <https://blog.liga.net/user/istarodub/article/39728>
4. Освітній серіал “Цифрові юристи”. Дія. 2020. Режим доступу. URL: <https://osvita.dija.gov.ua/courses/digital-lawyers>
5. Соснін О. Цифровізація як нова реальність України. LexInform Юридичні новини України. 2020. Режим доступу. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/tsyfrovizatsiya-yak-nova-realnist-ukrayiny/>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕКЛАМИ В УМОВАХ COVID-19

Полева Я.В.,

студентка 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Солончук І.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Конституція України в частині другій статті 34 гарантує кожному право на інформацію, що передбачає можливість вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір [1]. Згідно статті 20 Закону України «Про інформацію» в залежності від порядку доступу інформація буває відкритою та інформація з обмеженим доступом. Будь-яка інформація є відкритою, крім тієї, що віднесена законом до інформації з обмеженим доступом [2].

В сучасних умовах соціальна реклама є незамінним інструментом для розповсюдження важливої відкритої інформації, формування правильних думок у громадян. В даному дослідженні розглянемо особливості впливу соціальної реклами на громадське життя в умова пандемії на території України.

Неврегульованість ринку соціальної реклами, низька інформаційна підтримка та нерозуміння процесу функціонування реклами - всі ці фактори негативно впливають на роз'яснення громадськості щодо важливих соціальних проблем. Дані процеси потребують правового регулювання.

На даний час Україна знаходиться у складному становищі. COVID-19 прогресує з кожним днем. Однією із причин є необізнаність громадськості у питаннях захисту власного здоров'я під час пандемії. Кожного дня в інтернеті публікується все більша кількість фейкової інформації, в той час як соціальна реклама розповсюджується у мінімальних обсягах. В Україні соціальна реклама, безпосередньо спрямована на запобігання поширенню на території України пандемії COVID-19, характеризується низькими показниками ефективності та відсутністю дієвого алгоритму викладу інформації внаслідок недостатнього правового врегулювання.

На жаль, Україна продовжує займати рейтингові позиції серед країн з найбільшою кількістю захворювань. Соціальна реклама на даний момент є надзвичайно важливою, адже вона є ефективним впливом на населення з психологічної точки зору. Саме реклама може створити для людей здорову та свідому мотивацію піклуватися про власне здоров'я. Необхідність інформування населення щодо запобігання поширенню гострої респіраторної хворобою COVID-19 є найбільш важливим чинником у боротьбі з пандемією.

19 травня відбулося засідання Комітету Верховної Ради України з питань свободи слова. На засіданні було розглянуто проект Закону «Про внесення зміни до розділу V "Прикінцеві положення" Закону України «Про рекламу» щодо соціальної реклами, спрямованої на запобігання поширенню на території

України гострої респіраторної хвороби COVID-19 [3]. Законопроектом було запропоновано тимчасово, на період здійснення заходів з метою запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби на території України COVID-19, зобов'язати засоби масової інформації розширити ефірний час, друковану площу, відведені для безкоштовної реклами, не більше зазначеного в частині четвертій статті 12 Закону України «Про рекламу» для всіх розповсюджувачів реклами, з метою запобігання коронавірусної хвороби [4].

Головне науково-експертне управління, проаналізувавши поданий законопроект, висловило щодо його змісту зауваження. По-перше, відповідно до чинних положень ч. 4 ст. 12 Закону засоби масової інформації, зобов'язані розміщувати соціальну рекламу безкоштовно в обсязі не менше 5 відсотків ефірного часу та друкованої площі, відведених для реклами. Але у законопроекті передбачається, що зазначена реклама розповсюджується «додатково до обсягу соціальної реклами, визначеного частиною четвертою статті 12 цього Закону», тобто понад 5-ти відсотків ефірного часу та друкованої площі, відведених для реклами [5]. По-друге, в процесі реалізації запропонованих змін до Закону, можуть виникати складнощі внаслідок недостатньо визначених положень щодо пріоритетності розміщення зазначеної реклами [6].

На підставі викладеного вище, можемо зробити наступні висновки. Соціальна реклама спрямована на привернення громадськості до вирішення важливих проблем у суспільстві. Якщо влада не буде приділяти достатньої уваги та коштів у ринок соціальної реклами, то в Україні і надалі буде прогресувати пандемія, адже реклама є ефективним впливом на формування позиції громадськості. Сьогодні держава поступово намагається урегулювати питання соціальної реклами, спрямованої на запобігання поширенню на території України COVID-19. Спостерігається тенденція до збільшення обсягу безкоштовної соціальної реклами, спрямованої на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби, що допомогло підвищити обізнаність населення про епідеміологічну ситуацію щодо поширення коронавірусом SARS-CoV-2 як і в Україні, так і у всьому світі.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 124.

2. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.

3. Комітет з питань свободи слова підтримав законопроект щодо соціальної реклами, спрямованої на запобігання поширенню на території України COVID-19. *Верховна рада України Офіційний вебпортал парламенту України*. Новинний центр. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/208634.html (дата звернення: 15.11.2021).

4. Про внесення зміни до розділу V "Прикінцеві положення" Закону України "Про рекламу" щодо соціальної реклами, спрямованої на запобігання

поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Проект Закону від 11 березня 2021 р. №5226. *Верховна рада України: Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71380 (дата звернення: 15.11.2021).

5. Висновок Головного науково-експертного управління від 06 липня 2021 р. на проект Закону України «Про внесення зміни до розділу V «Прикінцеві положення» Закону України «Про рекламу» щодо соціальної реклами, спрямованої на запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» №5226. *Верховна рада України: Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71380 (дата звернення: 15.11.2021).

6. Експертний висновок Міністерства фінансів України до законопроекту згідно зі статтею 27 Бюджетного кодексу України. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/bills_documents/document-2172212.pdf (дата звернення: 15.11.2021).

ПРОБЛЕМА НАДАННЯ ВІДПОВІДЕЙ НА ЗАПИТИ В КОНТЕКСТІ ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Сова Є.Д.,

студентка 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Солончук І.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,

господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

У нас час повної свободи слова та доступу до більшості джерел інформацій, люди часто зловживають власним правом на подання доступу до публічної інформації. Загалом, відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації», публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом [1]. Із цього визначення можемо зробити два важливі висновки: по-перше, розпорядник повинен володіти інформацією на момент отримання запиту; по-друге, така інформація повинна знаходитись на певному матеріальному носію [2].

Отже, термін «публічна» стосується інформації, що в той чи інший спосіб на законних підставах опинилася у розпорядників. Це може бути як інформація ними створена в процесі реалізації повноважень, так і інформація яку вони отримали від інших суб'єктів чи, наприклад, від органу правонаступником якого вони стали [2]. Для прикладу, запитувач просить певне міністерство

надати йому копію листа, отриманого цим міністерством від Кабінету Міністрів України. У даному випадку міністерство не має права відмовити запитувачу чи пересилати його запит до КМУ. Міністерство володіє даною інформацією і цей лист (інформація, відображена у ньому) отриманий міністерством під час здійснення ним своїх повноважень. Така інформація є публічною [2].

Із прийняттям закону «Про доступ до публічної інформації», суспільству було надано право звертатися до органів державної влади та органів місцевого самоврядування з метою отримання публічної інформації, що перебуває у розпорядженні у вказаних вище органів. Громадяни отримали інструмент, якого раніше не мали, і який наблизив реалізацію права на інформацію в країні до світової сталої практики. Було встановлено обов'язковість надання інформації, визначивши режим доступу та підстави обмеження до неї. Звісно, для запитувачів прийняття вказаного Закону надало можливість швидко отримувати інформацію, чим здійснювати громадський контроль за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування, чим захищати, як власні так і суспільні інтереси. Однак, не було враховано того фактору, що деякі запитувачі публічної інформації є недобросовісними та реалізуючи своє право на доступ до публічної інформації зловживають ним. Часто звертаються одні й ті ж самі особи із запитом на отримання публічної інформації. Одноразово, в один день, однією особою може бути подано близько сорока й більше запитів на отримання публічної інформації. А згодом ця інформація перекинується і недобросовісним шляхом розповсюджується по соціальних мережах.

Вирішенню цієї проблеми на законодавчому рівні був присвячений Проект Закону № 3660 про внесення змін до Закону України «Про доступ до публічної інформації» щодо надання відповідей на запити від 15 червня 2020 р. [3]. В Пояснювальній записці до Проекту зазначається, що метою здійснення змін є врегулювання питання щодо недопущення зловживання своїм правом на доступ до публічної інформації недобросовісними запитувачами. І, як наслідок, співмірно будуть захищені права та інтереси як запитувачів інформації, так і органів державної влади та органів місцевого самоврядування [4].

У рамках дослідження даного законопроекту, він постановляв внести наступні зміни до Закону України «Про доступ до публічної інформації»:

1) частину другу статті 19 викласти в такій редакції: «Запитувач має право звернутися до розпорядника інформації із запитом на інформацію незалежно від того, стосується ця інформація його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту. При цьому кількість таких запитів на інформацію від одного запитувача не може перевищувати п'яти запитів в тиждень»;

2) частину першу статті 24 доповнити пунктом 10 такого змісту: «10) зловживання запитувачами своїм правом на доступ до публічної інформації». [3].

У свою чергу Головне науково-експертне управління зробило свій висновок на рахунок ухвалення даного Проекту:

1) згідно із приписами ч. 2 ст. 34 Конституції України кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно,

письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Складові права на інформацію, визначені у ст. 5 Закону України «Про інформацію», зокрема, полягають у можливості вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. Право на інформацію забезпечується, зокрема, систематичним та оперативним оприлюдненням інформації в офіційних друкованих виданнях, на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет, на інформаційних стендах та будь-яким іншим способом, а також шляхом надання інформації на запити.

Разом з тим, відповідно до ч. 3 ст. 34 Конституції України, здійснення права на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації може бути обмежене Законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя і т. д. Тому запропоновані новели не можуть бути підтримані [6].

2) на думку Головного управління, формулювання нового п. 10 ч. 1 ст. 24 Закону як «зловживання запитувачами своїм правом на доступ до публічної інформації» виглядає таким, що не відповідає принципу юридичної визначеності як складової конституційного принципу верховенства права (ст. 8 Конституції України). Водночас Конституційний Суд України зазначав, що юридичну визначеність слід розуміти через такі її складові елементи: чіткість, зрозумілість, однозначність норм права; право особи у своїх діях розраховувати на розумну та передбачувану стабільність існуючого законодавства та можливість передбачати наслідки застосування норм права (легітимні очікування) (пп. 3.2 мотивувальної частини Рішення від 23.01.2020 № 1-р/2020) [6].

Отже, дані законодавчі пропозиції мали на меті врегулювати питання щодо недопущення зловживання своїм правом на доступ до публічної інформації недобросовісними запитувачами. На наше переконання, це могло б дійсно міг полегшити життя державним органам, оберігаючи їх від запитів, що дозволяло більш чітко врегулювати питання щодо недопущення зловживання своїм правом на доступ до публічної інформації недобросовісними запитувачами на публічну інформацію. Але, на жаль, Головне науково-експертне управління відхилило їх прийняття.

Список використаних джерел

1. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2011, № 32, ст. 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення 18.11.2021).

2. Яка інформація є публічною? *Центр демократії та верховенства права*. URL: <https://cedem.org.ua/consultations/yaka-informatsiya-ye-publichnoyu/> (дата звернення 18.11.2021).

3. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про доступ до публічної інформації» щодо надання відповідей на запити від 15 червня 2020 р.

№ 3660. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69143 (дата звернення 18.11.2021).

4. Пояснювальна записка від 15 червня 2020 р. до Проекту Закону про внесення змін до Закону України «Про доступ до публічної інформації» щодо надання відповідей на запити № 3660. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69143 (дата звернення 18.11.2021).

5. Висновок Головного науково-експертного управління від 22 жовтня 2020 р. до Проекту Закону про внесення змін до Закону України «Про доступ до публічної інформації» щодо надання відповідей на запити № 3660. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69143 (дата звернення 18.11.2021).

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Мухаммад А.Т.,
студентка 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Солончук І.В.,
старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ імені Ігоря Сікорського

Властивістю, притаманній правовому регулюванню суспільних відносин та інформаційній культурі суспільства в умовах сталого розвитку, є повага до інтелектуальної праці як цінності. Низка сучасних нормативних документів регулюють суспільні відносини у сфері дотримання принципів академічної доброчесності. Зокрема, згідно Розділу 1 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» академічною доброчесністю визнається сукупність етичних принципів, визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [1].

Дослівним перекладом латинського слова *integritas*, яке традиційно вважають відповідним українському «доброчесність», є «розсудливість, цілісність і завершеність» (також розуміють у переносному значенні як «чистоту, правильність, бездоганність») [2]. Доброчесність у церковнослов'янських текстах означає «ціломудрія, цнота, чистота» [3]. На думку давньогрецького науковця Аристотеля ідеальне суспільство зобов'язане дотримуватися етики доброчесності [4]. Складно не погодитися зі славетним філософом, адже кожен з нас є частиною цілісного організму - суспільства, тому, з метою суспільного блага, ми повинні поважати, цінувати один одного.

В умовах сталого розвитку доброчесність насамперед має бути невіддільною частиною робочого процесу. Сьогодні нерідко чуємо в новинах теми плагіату, хабарництва, обману та фабрикації в науковій сфері. Виконавши аналіз правового регулювання сфери академічної доброчесності, можемо стверджувати, що дане питання потребує подальшого доопрацювання. Розв'язанню даної проблеми на законодавчому рівні присвячений Проект Закону № 3758 «Про внесення змін до деяких законів України щодо деяких аспектів реалізації принципів академічної доброчесності» від 01 липня 2020 року [5]. В Пояснювальній записці підкреслюється, що плагіат та інші порушення академічної доброчесності, на превеликий жаль, стали системною проблемою освіти та науки в Україні. За висновком експертів з науково-освітнього середовища майже третина всіх захищених в Україні дисертацій містить плагіат, оскільки понад 60 тис. наукових робіт не повинні були пройти захист [6]. Тому постає питання, чи має право людина, яка не дотримується академічної доброчесності, займати такі посади, як: член Кабінету Міністрів України, керівник закладу освіти, держслужбовець та інші. Звісно, такі особи викликатимуть недовіру та презирство як народу України, так і на міжнародній арені. Отже, репутація такої особи буде низькою, що в будь-якому випадку не є добре.

Як вже зазначалося, сьогодні є багато документів, які регулюють принципи академічної доброчесності, зокрема: Кодекс академічної доброчесності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, Декларація про дотримання академічної доброчесності, Рекомендацій ЗВО щодо розвитку систем забезпечення академічної доброчесності та інші. З метою наукового дослідження пропонуємо розглянути новели правового регулювання, запропоновані в проекті Закону України «Про академічну доброчесність» [7]. Вказаний нормативний документ містить, на наш погляд, доцільні правки, покликані удосконалити правове регулювання академічної доброчесності, зокрема:

а) до Закону України «Про освіту» пропонується доповнення до частини другої статті 26 абзацом про те, що особа, яка претендує на зайняття посади керівника закладу освіти, якщо вона має науковий ступінь кандидата, доктора наук або ступінь доктора філософії (мистецтв), проходить обов'язкову перевірку на дотримання у дисертації (дисертаціях) на здобуття відповідного наукового ступеня академічної доброчесності у порядку, визначеному законодавством. Особи, у дисертаціях на здобуття наукового ступеня яких виявлено порушення академічної доброчесності, не можуть займати керівника закладу освіти;

б) до Закону України «Про Кабінет Міністрів України» рекомендовано доповнення до статті 7 частини четвертої абзацом про те, що особи, у дисертаціях на здобуття наукового ступеня кандидата, доктора наук або ступеня доктора філософії (мистецтв) яких у порядку, визначеному законодавством, виявлено порушення академічної доброчесності, не можуть бути призначені на посаду члена Кабінету Міністрів України;

в) до Закону України «Про державну службу» запропоноване доповнення до частини другої статті 19 пунктом дев'ятим про те, що на державну службу не може вступити особа, у дисертації (дисертаціях) на здобуття наукового ступеня кандидата чи доктора наук або освітнього ступеня доктора філософії (мистецтв) якої у порядку, встановленому законодавством, виявлено порушення академічної доброчесності [7].

Безперечно, вказані нововведення здатні покращити якість виконаної роботи посадовців та підвищити престижність посад, спростити процедуру відбору кандидатів на державні посади. Як наслідок, особи на важливих посадах своїми можливостями сприяли б дотриманню принципів доброчесності своїми колегами та підлеглими. Адже робота, яка виконана кваліфікованою людиною, є набагато якіснішою, що, в свою чергу, сприятиме стабільності в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Кодекс честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», ухвалений Рішенням Вченої ради від 5 квітня 2021 р. URL: https://kpi.ua/files/honorcode_2021.pdf (дата звернення 14.11.2021).

2. Integrity (n.) Online Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/word/integrity#:~:text=integrity%20%7C%20Origin%20and%20meaning%20of%20integrity%20by,or%20directly%20from%20Latin%20E2%80%A6.%20See%20definitions%20of%20integrity> (дата звернення 14.11.2021).

3. Доброчесність. Вікіпедія - вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C> (дата звернення 14.11.2021).

4. Арістотель. Нікомахова етика. URL: <https://innasavynska.files.wordpress.com/2018/10/d0b0d180d0b8d181d182d0bed182d0b5d0bbd18c-d0bdd196d0bad0bed0bcd0b0d185d0bed0b2d0b0-d0b5d182d0b8d0bad0b0-d196d196-d0bad0bdd0b8d0b3d0b0.pdf> (дата звернення 14.11.2021).

5. Про внесення змін до деяких законів України щодо деяких аспектів реалізації принципів академічної доброчесності. Проект Закону № 3758 від 01.07.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69306 (дата звернення 14.11.2021).

6. Пояснювальна записка від 30 червня 2020 р. до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо деяких аспектів реалізації принципів академічної доброчесності»

URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69306 (дата звернення 14.11.2021).

7. Про академічну доброчесність. Проект Закону. URL: <https://naqa.gov.ua/академічна-доброчесність> (дата звернення 14.11.2021).

ПРОБЛЕМА УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ

Харченко М. О.,

студентка 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Солончук І. В.,

старший викладач кафедри інформаційного,

господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Необхідність оновлення українського правового регулювання захисту персональних даних зумовлена тим, що стан законодавства не в повній мірі відповідає міжнародним стандартам у цій сфері. З 2010 року, коли було розроблено Закон України «Про захист персональних даних», українське середовище конфіденційності даних дуже змінилося. Саме через пришвидшення інтеграції України з Європейським Союзом та постійне впровадження європейських стандартів законодавство України має поновлюватись відповідно до нових міжнародних правових норм.

Відсутність нового законодавства, що передбачало б належний рівень захисту персональних даних відповідно до Конвенції про захист осіб у зв'язку із автоматизованою обробкою персональних даних, може призвести не тільки до визнання України на міжнародному рівні, як держави, яка не відповідає вимогам конституційного права на повагу до приватного життя, а й до відмови передачі персональних даних інших держав правоохоронним органам України, крім цього, ще до розірвання або ускладнення у підтримці торговельних зв'язків з країнами ЄС.

Актуальність даного дослідження полягає в тому, що наразі відбувається збільшення активності в обробці даних в Інтернеті, а саме в галузі великих даних та соціальних медіа, тому законодавство України потребує повного практичного правового регулювання та його застосування. Більше того, сьогодні в Україні можливо налічити велику кількість ІТ-компаній. Згідно із даними Єдиного державну реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань на 2019 рік така кількість ІТ-спеціалістів, що зареєстровані як ФОП, становила 183 тис. осіб супроти 151 тис. осіб у 2018 [1]. Велика чисельність українських підприємств, установ і організацій, для яких обробка персональних даних є першорядною категорією їх внутрішньої структури, потребує правової визначеності відповідно до міжнародних стандартів з точки зору конкурентоспроможності.

Враховуючи вищезазначені положення, можемо стверджувати, що проект Закону про захист персональних даних № 5628 від 07 червня 2021 р., який розроблений, в першу чергу, на захист прав осіб та на детальне розширення статті 32 Конституції України щодо того, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, більш того про унеможливлення збирання зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації

про особу без її згоди, забезпечить належний рівень захисту персональних даних як основи Єдиного цифрового ринку Європейського Союзу [4].

Здійснивши порівняння чинного Закону України «Про захист персональних даних» від 01 червня 2010 року із проектом Закону «Про захист персональних даних» № 5628 від 07 червня 2021 року, можемо сформулювати висновки: чинний Закон України від 01.06.2010 року регулює правові відносини, пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, і спрямовується на захист основоположних прав і свобод людини і громадянина, зокрема право на невтручання в особисте життя, у зв'язку з обробкою персональних даних, в той час як проект Закону № 5628 регулює правові відносини пов'язані із захистом і обробкою персональних даних, з метою забезпечення прав людини на захист персональних даних та повагу до особистого і сімейного життя. Тобто, ми вже можемо побачити, що даний законопроект має на меті підвищити рівень гарантування конституційного права на повагу до приватного життя. Проект закону складається з дванадцяти розділів та семидесяти трьох статей. Законопроект передбачає: приведення термінології у сфері захисту та обробки персональних даних у відповідності до нових міжнародних стандартів, чіткий порядок дій щодо обробки та витоку персональних даних, встановлення відповідних обов'язків оператора та контролера персональних даних, утвердження належних санкцій, що застосовуються до оператора і контролера, за недотримання належних вимог щодо захисту персональних даних. Проаналізувавши сам проект Закону від 02.06.2021 р., з'ясували, що стаття 2 визначає такі нові поняття як «оператор» і «контролер», якими можуть виступати фізичні або юридичні особи, суб'єкти владних повноважень чи будь-які інші органи. Контролер, в свою чергу, визначає цілі та засоби обробки персональних даних, а оператор здійснює обробку цих даних від імені контролера. Питання, що не були врегульовані раніше і потребують вдосконалення, теж згадані у даному законопроекті: обробка даних померлих осіб, робота з архівними даними, обіг даних у сфері електронних комунікацій, у трудовій та правоохоронній сфері. Але є і деякі недоліки: проектом Закону «Про захист персональних даних» не охоплено питання створення контролюючого органу, що має бути відповідно до міжнародних стандартів.

Повністю згодні з тим, що такий законопроект підвищить рівень захисту персональних даних відповідно до конституційного права, повагу до приватного життя та надасть суб'єкту можливості для більш ефективної обробки персональних даних. Так, такий законопроект потребує не малу кількість поправок, зазначених у Висновку Головного науково-експертного управління 20.10.2021, але відсутність такого законодавства призведе до незадовільного рівня конституційного права щодо приватного життя та визнання України на міжнародному рівні як держави, що не має належного захисту персональних даних [7]. Проект Закону «Про захист персональних даних» № 5628 від 07.06.2021 є досить позитивним. Звернімо увагу на те, що в ньому більш деталізовано та конкретизовано права та обов'язки контролера і оператора на території України та передачу персональних даних міжнародним

організаціям та правоохоронним органам. Законопроект розмежовує обов'язки оператора і контролера, зобов'язуючи контролера обирати оператора, що забезпечує достатні гарантії впровадження належних заходів. Також встановлена чітка процедура витоку персональних даних. Отже, згідно із Розділом XII. Прикінцеві та перехідні положення цей Закон набирає чинності з дня опублікування та вступає в силу з 01 січня 2023 року [2].

Вважаємо, що прийняття проекту Закону свідчить про новий підхід до захисту основних прав та свобод осіб, зокрема тих, що стосуються захисту приватного життя, включаючи право на захист персональних даних та надання особам більшого контролю над своїми персональними даними.

Список використаних джерел:

1. Статистика щодо зростання ІТ-спеціалістів в Україні на 2019 рік за даними Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, кількість ІТ-спеціалістів. *DOU*: веб-сайт. URL: <https://dou.ua> (дата звернення: 13.11.2021).

2. Про захист персональних даних: Проект Закону України від 07 червня 2021р. № 5628. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=72160 (дата звернення: 16.11.2021).

3. Пояснювальна записка від 02 червня 2021р. до проекту Закону України «Про захист персональних даних» № 5628. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=72160 (дата звернення: 16.11.2021).

4. Конституція України: чинне законодавство станом на 01 вересня 2021 р.: Офіц. текст. Київ: Алерта, 2021. 80 с.

5. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних : Конвенція; Рада Європи від 28 січня 1981 р. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_326 (дата звернення: 15.11.2021).

6. Про захист персональних даних : Закон України від 01 червня 2010 р. № 2297-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2297-17> (дата звернення 16.11.2021).

7. Висновок Головного науково-експертного управління від 20 жовтня 2021 р. до проекту Закону України «Про захист персональних даних» № 5628. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=72160 (дата звернення: 16.11.2021).

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА

Шевченко М.С.,
студентка 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Солончук І.В.,
старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Соціальна взаємодія людей відбувається завдяки обміну та поширенню інформації щодо певних процесів. Соціальне управління також ґрунтується на процесах збирання, оброблення та передання інформації. В межах даного дослідження розглядаються актуальні питання інформаційного права, їх застосування та значення.

Кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. Реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб [1].

Одним із актуальних питань інформаційного права є питання кіберзлочинності. Кіберзлочинність, як глобальна загроза, поширена на території багатьох держав та охоплює найбільші посягання у віртуальному середовищі. В 2017 році Верховною Радою України прийнято Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [2]. У Законі йдеться про організаційні та правові основи захисту життєво важливих інтересів людини, суспільства в цілому, держави, національних інтересів України у кіберпросторі, про напрями державної політики у сфері кібербезпеки, про повноваження установ, підприємств, державних органів, осіб та громадян у цій сфері та про засади діяльності із забезпечення кібербезпеки.

Ознаками кіберзлочинності є злочини, які вчиняються у віртуальному просторі, шляхом використання інформаційних мереж, комп'ютерних мереж чи інших пристроїв доступу до віртуальних просторів. Наприклад, електронно-обчислювана техніка може слугувати і засобом для навчання, і предметом здійснення кіберзлочину. Також, кіберзлочинці є анонімами, та іноді, знаходяться на відстані тисячі кілометрів від своєї жертви. Питання є доречним у сучасному інформаційному праві, тому що жодна людина не застрахована від кібератак. Збиток від такого злочину може нашкодити як морально-психологічному стану потерпілого, так і матеріальному [3].

Право на доступ до інформації широко поширене у сфері інформаційного та ІТ-права. Доступ до інформації є конституційним правом людини, яке закріплене у Конституції України статтею 34, а саме, правом на свободу слова і думки, на вільне висловлення своїх поглядів і переконань, правом вільно зберігати і поширювати інформацію в усному, письмовому чи будь-якому

іншому зручному для особи способі [4]. Ці права можуть бути обмежені Законом, але тільки в інтересах зберігання національної безпеки, громадського порядку з метою запобігти правопорушенням, територіальної цілісності, охорони здоров'я громадян, з метою усунути розголошення конфіденційної інформації чи підтримання авторитету правосуддя. Відповідно до Закону право на доступ до інформації охороняється державою. Держава гарантує всім суб'єктам інформаційних відносин рівні права на доступ до інформації. Також ніхто не має права обмежувати дії особи у виборі форм і джерел інформації, за винятком випадків, які передбачені Законом [5].

В Законі України «Про звернення громадян» встановлюється, що громадяни України мають право на звернення до органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, інших керівних організацій в незалежності від свого правового статусу із заявою або клопотанням щодо своїх політичних, економічних або соціальних прав та відповідною скаргою про їх порушення [6].

Наступним пунктом розглянемо захист персональних даних людини. Персональні дані – це відомості або сукупність відомостей про певну фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована. Із Закону України «Про інформацію» нам відомо, що збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди – заборонено [1]. Ключовим є те, яка саме особа є ідентифікована, або яка може бути ідентифікована. Не є конфіденційною інформацією ім'я особи, прізвище, адреса проживання, індивідуальний податковий номер. Ці дані окремо чи в сукупності дають змогу ідентифікувати особу. Тобто, персональна інформація - це інформація про фізичну особу. Не вся інформація про особу є персональними даними. Все залежить від того, чи можна дізнатись інформацію про людину згідно цих даних [7].

Кожен має свободу спілкування в інтернеті. Рада Європи проголосила декларацію «Про свободу комунікацій в інтернеті», метою якої є гарантування права свободи на інформацію встановленого Європейською Конвенцією в статті 10 щодо захисту прав і свобод людини [8]. Рада Європи сформувала деякі принципи, згідно з якими держави-члени зобов'язані діяти: сприяти саморегуляції змісту в інтернеті, не встановлювати обмежень змісту в інтернеті, утриматись від фільтрування і блокування інформації, зняти перешкоди, які заважають створенню веб-сайтів для окремих верств суспільства, гарантувати право анонімності в інтернеті.

Кожен має право на свободу висловлення власної думки у будь-якому вигляді. Це право містить в собі дотримання своєї думки, збирання, зберігання та використання інформації без участі державної влади і незалежно від кордонів. Держава може втручатись у ці права в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності чи громадської безпеки. Право на свободу спілкування в інтернеті грає важливу роль в інформаційному та ІТ-праві, адже без нього інформаційне суспільство втратить свої темпи розвитку.

Отже, прогресивне функціонування інформаційного права зумовлює істотне збільшення обсягів правового регулювання в цій сфері. Неоднорідність об'єкту інформаційного права спричиняє неоднорідність суспільних відносин в

інформаційній сфері, що призводить до складнощів визначення предметної галузі права.

Список використаних джерел

1. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст.650.
2. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05 жовтня 2017 р. № 2163-VIII. *Відомості Верховної Ради*, 2017, № 45, ст.403.
3. Харитоненко І. О. Кіберзлочинність: поняття та ознаки. ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні: Четверта міжнародна щорічна конференція. URL: <http://aphd.ua/publication-781/> (дата звернення: 15.11.2021)
4. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Право на доступ до інформації як елемент правового статусу особи. *Міністерство Юстиції: офіційний веб-сайт*. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_40016 (дата звернення: 15.11.2021).
6. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. № 394/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1996, № 47, ст.256.
7. Конфіденційна інформація, інформація про особу та персональні дані: співвідношення та регулювання. *Центр демократії та верховенства права*. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/konfidentsijna-informatsiya-informatsiya-pro-osobu-ta-personalni-dani-spivvidnoshennya-i-regulyuvannya/> (дата звернення: 15.11.2021).
8. Про свободу комунікацій в інтернеті: Декларація Ради Європи від 28 травня 2003 р. Центр демократії та верховенства права. URL: <https://cedem.org.ua/library/deklaratsiya-pro-svobodu-komunikatsij-v-internet/> (дата звернення: 15.11.2021).

СЕКЦІЯ 2.

СУЧАСНІ ПАРАДИГМИ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА ФІНАНСОВОГО ПРАВА

ФІНАНСОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ ЯК БАЗОВИЙ СЕГМЕНТ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Гузенко О.П.,

доцент кафедри цивільного та господарського права
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ,
к.е.н., доцент

Фінансові правовідносини займають одне з провідних місць в системі налагодження підприємницької діяльності. Підприємницька діяльність

останнім часом зазнає певних труднощів як з позиції великого, середнього так і малого бізнесу. Безумовно найбільш вразливим є малий бізнес, котрий почав втрачати свої позиції на ринку товарів і послуг в умовах карантинних заходів. Відбуваються постійні інфляційні коливання, зміна курсу валют, стрімкий зріст комунальних послуг, певні зміни в податкових циклах тощо. Усе зазначене має прямий вплив на собівартість продукції і послуг, їх зріст знижує визначені величини наміченого доходу, а як наслідок держава втрачає певну величину фінансових надходжень до бюджету країни з позиції обов'язкового податкового платежу. Крім того, підприємства малого бізнесу, в таких умовах функціонування, скорочують персонал і більшість фахівців залишаються без роботи. З цієї позиції порушуються прогнози уряду щодо подолання безробіття в країні взагалі.

Враховуючи зазначене стає зрозумілим, що підприємницький сектор має змінити управлінські цикли та надати перевагу власним заходам внутріфірмового змісту. На усіх етапах розробки оновлених стратегій розвитку представники підприємницького сектору мають вступати у фінансові правовідносини.

Питання фінансових правовідносин постійно стає предметом наукових дискусій, знаходить своє місце в наукових дослідженнях, проте обмежено розглядається з позиції підприємницького сектору країни, проте характеризується поглибленими дослідження в контексті макроекономічного рівня. Серед науковців котрі переймаються проблемами фінансових правовідносин доцільно відзначити О.М.Бандурка, О.П. Гетманець, Ю.М.Жорнокуй та ін.[1], С.І.Лучковська [2], Ю.С.Назар, Н.І.Романів [3], М.П. Кучерявенко, О.О. Дмитрик, О.А. Лукашев та ін. [4], С.М.Безрутченко, Н.А.Буличева, О.О.Котирло, В.Д.Кухаренко та ін. [5] та інші.

Фінансові правовідносини за своєю сутністю мають різні характеристики та трактування науковцями Так, О.М.Бандурка, О.П. Гетманець, Ю.М.Жорнокуй та ін.[1] пропонують розуміти їх як «...суспільні відносини, що виникають при залученні, розподілі, використанні фондів грошових коштів і врегульовані нормами фінансового права». В свою чергу, С.І.Лучковська [2], пропонує розуміти фінансові правовідносини як «...врегульовані фінансово-правовими нормами суспільні відносини, учасники яких виступають як носії юридичних прав та обов'язків у сфері мобілізації, розподілу й витрачання централізованих і децентралізованих фондів фінансових ресурсів»

Ю.С.Назар та Н.І.Романів [3] пропонують визначати змістовність поняття «фінансові правовідносини» з урахуванням їх об'єктів і суб'єктів, що більш наближено до підприємницької діяльності. На думку вченої фінансові правовідносини базуються на владно-майновій платформі. Таку позицію вчена підкріплює наступним: фінансові правовідносини з одного боку, характеризуються майновим характером особливого роду, який визначається тим, що власником майна є держава й існує це майно в специфічній формі – централізованих і децентралізованих грошових фондів; з другого боку, владним характером, який визначається тим, що реалізація владних повноважень здійснюється самим власником коштів.

Такої позиції дотримується М.П. Кучерявенко, О.О. Дмитрик, О.А. Лукашев та ін. [4]. На погляд вчених саме єдність владномайнових засад і дозволяє відмежувати фінансово-правові відносини, виділити їх єдність і на підставі подібного підходу відмежувати однорідні відносини, що є предметом регулювання. Вчені також пропонують одночасно визначати об'єкт і суб'єкт цього виду правовідносин. При цьому науковці пропонують розуміти об'єкт фінансових правовідносин як фонди коштів, які формуються, розподіляються та використовуються внаслідок реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків учасників фінансових відносин, а суб'єкти фінансових правовідносин як особи, які відповідно до фінансово-правових норм можуть бути носіями суб'єктивних юридичних прав та обов'язків.

В свою чергу, С.М.Безругченко, Н.А.Буличева, О.О.Котирло, В.Д.Кухаренко та ін. [5] вважають, що фінансово-правовий аспект відносин визначається декількома моментами: за рахунок фінансових ресурсів забезпечується виконання практично усіх функцій держави; саме за рахунок фінансових відносин забезпечується формування централізованих і децентралізованих грошових фондів; на основі нормативних актів відбувається рух публічних грошових фондів.

Вважаємо, виходячи з предмету дослідження, сутнісний зміст фінансових правовідносин полягає в наступному: суспільні економічні відносини, котрі мають за основу владно-майнові характеристики та фінансові - правові норми і виникають за згодою різних суб'єктів з врахуванням обраних об'єктів правовідносин. Такий підхід дозволяє проводити тлумачення фінансових правовідносин як з позиції макроекономічного так і мікроекономічного рівня.

Таким чином, проведені дослідження надають змогу зробити ряд висновків. По – перше, підприємницький сектор України потребує переосмислення власної логістики з урахуванням змін, які відбуваються у фінансово – економічній сфері країни. По – друге підприємницький сектор виступає суб'єктом фінансових правовідносин незалежно від сфери та обсягу бізнесу. По – третє, дослідження показують, що єдиної позиції стосовно тлумачення сутнісного зміст фінансових правовідносин серед науковців не існує. У більшості випадків науковці пропонують розуміти фінансові правовідносини як врегульовані фінансово-правовими нормами суспільні відносини, учасники яких виступають як носії юридичних прав та обов'язків у сфері мобілізації, розподілу й витрачання централізованих і децентралізованих фондів фінансових ресурсів. По – четверте, результати дослідження показують, що матеріальним змістом фінансових правовідносин є поведінка суб'єктів, а юридичним — суб'єктивні права та юридичні обов'язки учасників, що встановлені фінансово-правовими нормами. По – п'яте, виходячи з предмету дослідження, ми пропонуємо розглядати сутнісний зміст фінансових правовідносин як суспільні економічні відносини, котрі мають за основу владно-майнові характеристики та фінансові - правові норми і виникають за згодою різних суб'єктів з врахуванням обраних об'єктів правовідносин.

Список використаних джерел

1. Фінансове право: підручник / за заг. ред. О. П. Гетманець ; [Бандурка О. М., Гетманець О. П., Жорнокуй Ю. М. та ін.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 392 с.
2. Лучковська С.І. Фінансове право: навч. посіб. К: КНТ, 2010. 296 с.
3. Назар Ю.С., Романів Н.І. Фінансове право навч. посіб. Л.: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 244 с.
4. Фінансове право: підручник / [М.П. Кучерявенко, О.О. Дмитрик, О.А. Лукашев та ін.] ; за ред. М.П. Кучерявенка. Х. : Право, 2016. 440 с.
5. Фінансове право: навч. посіб. / [С.М. Безрутченко, Н.А. Буличева, О.О. Котирло, В.Д. Кухаренко та ін.] за заг. ред. А.Г. Чубенка, Д.М. Павлова. К.: КНТ, 2014. 600 с.

ПРИНЦИПИ ЯК БАЗОВІЙ СЕГМЕНТ ФІНАНСОВОГО ПРАВА

Кадала В.В.,

завідувач кафедри цивільного та господарського права
Криворізького навчально-наукового інституту
Донецького державного університету внутрішніх справ

Принципи фінансового права займають одне з провідних місць в системі управління економічними процесами в державі. Вочевидь це пов'язано перш за все з провадженням правових інструментів, які регламентують грошові потоки країни як з позиції накопичення, так і з позиції їх розподілу між різними ланками соціально – економічного розвитку країни взагалі. Як наука фінансове право базується на низці сегментів серед яких принципи включають до одних з пріоритетних, за рахунок здатності адаптувати правові регулятори, котрі генерують грошові фінансові потоки в напрямку передбаченому законодавцем. У наукових колах існує дискусія не лише в доцільності адаптації окремих принципів фінансового права, а перш за все, з позиції їх змістовності. Науковці у більшості випадків надають критичну оцінку щодо змістовності окремих принципів фінансового права, проте єдиною залишається позиція щодо їх взаємозв'язку між собою. Саме таке явище вказало на актуальність та сучасність обраного предмету дослідження.

Попри значну кількість досліджень проблем, що пов'язані з принципами фінансового права досі не існує чіткого визначення їх взаємоузгодженості з позиції різних галузей фінансового права. Простежується не лише дублювання їх складових, а й в окремих випадках без обґрунтування висвітлюються їх видова характеристика без врахування законодавчої позиції. Ми вважаємо такий підхід хибним так як він не несе суттєвого позитиву на адаптаційні моменти їх впровадження. Зокрема, дослідженням питань економічної та фінансової безпеки держави займаються такі науковці, як О.А. Лукашев [1], В.В. Малишко [2], А.С. Нестеренко [3], О.А. Музыка-Стефанчук,

Н.Л. Губерська, Е.С. Дмитренко та ін [4], О.О. Семчик [5] та інші. На основі аналізу наукових поглядів вчених у галузі фінансів і фінансового права з позиції принципів встановлено, що існують доволі предметні пропозиції щодо покращення їх впровадження в життєдіяльність суспільства, проте потребують більш детального розгляду окремі їх види з огляду на зміни, котрі супроводжують діяльність економічного сектору країни останнім часом.

Ми погоджуємося з позицією О.А. Лукашева [1] стосовно того, що характер фінансових правовідносин визначається багатьма основними принципами. При цьому саме фінансові правовідносини об'єктивно розкривають відносини, які можуть мати правовий характер. Тобто правовідносини передбачають дії, які мають відповідну правову форму, і опосередковують пов'язані з ними правові наслідки. З наукової позиції аксіома, котра має за основу твердження, що фінансові комунікації, як і інші юридичні комунікації, виробляються, змінюються і припиняються на підставі закону. Безумовно це норми фінансового права, які встановлюють модель поведінки сторін в правових відносинах і будуть реалізовані в майбутньому спілкуванні, спираючись на існуючі принципи.

Нагадаємо, термін «принцип» походить від лат. *principium*, яке означає основні найзагальніші, вихідні положення, засоби, правила, що визначають природу та соціальну сутність явища, його спрямованість і найсуттєвіші властивості. Враховуючи той факт, що фінансове право як понятійна категорія представляє собою сукупність правових норм, що регулюють відносини в галузі формування, розподілу і використання публічних централізованих і децентралізованих фондів коштів, та інших фондів, необхідних для безперебійного функціонування органів держави, органів місцевого самоврядування та органів, діяльність яких держава визнає необхідною формується і розуміння його принципу. Як зазначають О.М. Бандурка, О.П. Гетманець, Ю.М. Жорнокуй, О.В. Кашкарьова та Т.В. Колесник [6] «...принципи фінансового права – це вихідні, відправні теоретичні положення, керівні ідеї, які визначають зміст, властивості, ознаки і спрямованість правового регулювання фінансових правовідносин та за допомогою яких здійснюється регулювання суспільних відносин, що складають предмет фінансового права».

У результаті дослідження В.В. Малишко [2] та А.С. Нестеренко [3], дійшли висновку, що принципи фінансового права мають важливе значення для ефективного функціонування всієї системи фінансово-правових норм, оскільки вони: є основою об'єднання окремих фінансово-правових норм у єдину логічну систему, дають змогу визначити специфічні риси фінансового права України порівняно з іншими галузями; дають можливість глибше уявити зміст конкретних фінансово-правових норм і визначити загальну спрямованість й основні тенденції розвитку фінансового права України; саме у них відображені характерні риси методу фінансово-правового регулювання; за допомогою принципів фінансового права не тільки формулюється сучасний підхід до правового регулювання фінансових правовідносин, але й визначається сутність майбутніх фінансово-правових норм; дають можливість правильно розуміти

зміст фінансового законодавства та його взаємозв'язок з економікою, політикою, мораллю, правосвідомістю.

О.А. Музика-Стефанчук, Н.Л. Губерська, Е.С. Дмитренко та ін [4] звертають увагу на той факт, що один із основних принципів фінансового права – пріоритетність публічних фінансових інтересів у фінансовій діяльності України, тому все фінансове право спрямоване на задоволення інтересів суспільства, держави, оскільки Україна є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною і правовою державою, що визначено ст. 1 Конституції України [7]. Про принципи фінансового права говорить і О.О. Семчик [5], який указує а те, що фінансове право побудоване на єдності фінансової політики і грошової системи, а його специфіка дозволяє відмежувати його від інших галузей системи права України і віднайти нерозривний зв'язок не тільки з провідними галузями права - конституційним, адміністративним, цивільним, але й з усіма іншими. При цьому науковець надає перевагу конституційному та адміністративному праву, які охоплюють діяльність держави в цілому.

О.М. Бандурка, О.П. Гетманець, Ю.М. Жорнокуй, О.В. Кашкарьова та Т.В. Колесник [6] стверджують, що фінансове право характеризується як загальноправовими та міжгалузевими, так і галузевими принципами, які виражають його сутність та особливості фінансово-правового регулювання. Крім того науковці пропонують принципи фінансового права класифікувати залежно від форми нормативного вираження, а саме з позиції закріплення в: кодексах; інших законах України; у підзаконних нормативно-правових актах. В свою чергу М.П. Кучерявенко, О.О. Дмитрик, О.А. Лукашев та ін. [8] пропонують виділити різновиди принципів за змістом фінансово-правових інститутів, а саме принципи: бюджетного права; податкового права, валютного права, банківського права та інші.

У своїй праці С.М. Безрутченко, Н.А. Буличева, О.О. Котирло, В.Д. Кухаренко [9] серед принципів фінансового права надають пріоритетність саме групі галузевих принципів фінансового права. До галузевих принципів фінансового права науковці включають: пріоритетність публічних інтересів у правовому регулюванні фінансових відносин; соціальна спрямованість фінансово-правового регулювання; самостійність фінансової діяльності органів місцевого самоврядування; принцип розподілу функцій у сфері фінансової діяльності між представницькими і виконавчими органами влади; гласність фінансової діяльності держави, органів місцевого самоврядування; плановість та інші.

Узагальнюючи вищевикладене можна зробити ряд висновків. Фінансове право характеризується як загальноправовими та міжгалузевими, так і галузевими принципами, які виражають його сутність та особливості фінансово-правового регулювання. Встановлено, що принципи фінансового права класифікувати залежно від форми нормативного вираження, а саме з позиції закріплення в: кодексах; інших законах України; у підзаконних нормативно-правових актах. Наукові позиції вчених, в окремих випадках, надають перевагу галузевим принципам. Принципи фінансового права мають

важливе значення для ефективного функціонування всієї системи фінансово-правових норм, оскільки вони є основою об'єднання окремих фінансово-правових норм у єдину логічну систему, дають змогу визначити специфічні риси фінансового права України порівняно з іншими галузями та можливість глибше уявити зміст конкретних фінансово-правових норм і визначити загальну спрямованість й основні тенденції розвитку фінансового права України.

Список використаних джерел

1. Лукашев О. А. Теоретичні проблеми системи фінансового права : монографія. Х. : Право, 304 с.
2. Малишко В.В. Державні фінанси України та їх вплив на соціально_ економічний розвиток держави. Київ: НІСД, 2020, 380 с.
3. Нестеренко А.С. Фінансова система України: правова характеристика та законодавче регулювання: дис...д_ - ра юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2015. 455 с.
4. Правові проблеми місцевих фінансів України: теоретико_прикладне дослідження: монографія [Музика-Стефанчук О.А., Губерська Н.Л., Дмитренко Е.С. та ін.]. Кам'янець_Подільський: Друк. Рута, 2016. 386 с.
5. Семчик О.О. Держава і фінанси: правовий зв'язок: монографія. К.: Видавництво «Юридична думка», 2010. 204 с.
6. Фінансове право: підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки та О.П. Гетманець ; Ю. М. Жорнокуй, О. В. Кашкарьова, Т.В. Колесник та інші. Х. : Екограф, 2015. 500 с.
7. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-В. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
8. Фінансове право: підручник / [М.П. Кучерявенко, О.О. Дмитрик, О.А. Лукашев та ін.]; за ред. М.П. Кучерявенка. Х. : Право, 2016. 440 с.
9. Фінансове право: навч. посіб. / [С.М. Безрутенко, Н.А. Буличева, О.О. Котирло, В.Д. Кухаренко та ін.] за заг. ред. А.Г. Чубенка, Д.М. Павлова. К.: КНТ, 2014. 600 с.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРЕДСТАВНИЦТВА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Казьмірова І.В.,

викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень

[1]. В силу приписів ст. 46 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України), позивачами в таких спорах можуть бути громадяни України, іноземці чи особи без громадянства, підприємства, установи, організації (юридичні особи), суб'єкти владних повноважень. Відповідачами в адміністративних справах є суб'єкти владних повноважень за винятком випадків, визначених ч. 5 ст. 46 КАС України, коли відповідачами можуть бути громадяни України, іноземці, особи без громадянства, громадські об'єднання, юридичні особи, які не є суб'єктами владних повноважень.

Досить часто, будучи учасником справи, особа не володіє достатніми знаннями у певній галузі права, не обізнана з порядком здійснення судочинства в адміністративних судах і не має жодного уявлення щодо складання процесуальних документів. У зв'язку з цим, статтею 55 КАС України законодавчо закріплена відповідна правова можливість залучення позивачем або відповідачем, а також третьою особою юридично досвідчених осіб для ведення адміністративних справ в адміністративному суді з метою захисту суб'єктивних прав, свобод та інтересів [2, с. 299], тобто представництво.

Під адміністративним процесуальним представництвом як самостійною правовою категорією запропоновано розуміти систему адміністративно-процесуальних правовідносин, в яких одна особа (представник) спеціально уповноважена в силу закону або договору на здійснення юридично значимих процесуальних дій від імені та в інтересах іншої особи, яку представляє, чим безпосередньо сприяє забезпеченню та реалізації захисту її законних прав, свобод та інтересів під час розгляду і вирішення конкретної адміністративної справи [3, с. 152].

До набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 № 2147-VIII, представником могла бути фізична особа, яка мала адміністративну процесуальну дієздатність. З набранням чинності вказаним законом положення щодо представництва зазнали суттєвих змін. В силу приписів ст. 57 КАС України представником у суді може бути адвокат або законний представник. У справах незначної складності та в інших випадках, визначених цим Кодексом, представником може бути фізична особа, яка відповідно до частини другої статті 43 цього Кодексу має адміністративну процесуальну дієздатність.

Таким чином, участь у справі фізичної особи як представника на сьогодні обмежується випадками розгляду справ незначної складності та іншими випадками, визначеними Кодексом адміністративного судочинства України, які ми пов'язуємо з самопредставництвом.

В Кодексі адміністративного судочинства України під адміністративною справою незначної складності розуміється адміністративна справа, у якій характер спірних правовідносин, предмет доказування та склад учасників тощо не вимагають проведення підготовчого провадження та (або) судового засідання для повного та всебічного встановлення її обставин (п. 20 ч. 1 ст. 4

КАС України). Відповідно до ч. 6 ст. 4 КАС України для цілей цього Кодексу справами незначної складності є справи щодо:

1) прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби, окрім справ, в яких позивачами є службові особи, які у значенні Закону України «Про запобігання корупції» займають відповідальне та особливо відповідальне становище;

2) оскарження бездіяльності суб'єкта владних повноважень або розпорядника інформації щодо розгляду звернення або запиту на інформацію;

3) оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг;

4) припинення за зверненням суб'єкта владних повноважень юридичних осіб чи підприємницької діяльності фізичних осіб - підприємців у випадках, визначених законом, чи відміни державної реєстрації припинення юридичних осіб або підприємницької діяльності фізичних осіб - підприємців;

5) оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо в'їзду (виїзду) на тимчасово окуповану територію;

6) оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів у сумі, що не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

7) стягнення грошових сум, що ґрунтуються на рішеннях суб'єкта владних повноважень, щодо яких завершився встановлений цим Кодексом строк оскарження;

8) типові справи;

9) оскарження нормативно-правових актів, які відтворюють зміст або прийняті на виконання нормативно-правового акта, визнаного судом протиправним і нечинним повністю або в окремій його частині;

10) інші справи, у яких суд дійде висновку про їх незначну складність, за винятком справ, які не можуть бути розглянуті за правилами спрощеного позовного провадження;

11) перебування іноземців або осіб без громадянства на території України.

Вбачається, що в наведених категоріях справ представником може бути фізична особа. При цьому, наведений перелік не є вичерпним, на що вказує пункт 10 частини 6 статті 4 КАС України. Нами не випадково звернуто увагу на зазначені положення з огляду на таке.

Адміністративне судочинство здійснюється за правилами, передбаченими цим Кодексом, у порядку позовного провадження (загального або спрощеного) (ст. 12 КАС України). При цьому, статтею 257 КАС України визначено, що за правилами спрощеного позовного провадження розглядаються справи незначної складності.

Разом з тим, відповідно до ч. 2 ст. 257 КАС України за правилами спрощеного позовного провадження може бути розглянута будь-яка справа, віднесена до юрисдикції адміністративного суду, за винятком справ, зазначених у частині четвертій цієї статті. На нашу думку, в цьому випадку приймаючи рішення про розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження, суд відносить таку справу до справ незначної складності. Тобто, тут реалізуються положення пункту 10 частини 6 статті 4 КАС України.

Таким чином, системний аналіз положень Кодексу адміністративного судочинства України дозволяє зробити наступний висновок. У справах, що розглядаються за правилами спрощеного позовного провадження представником може бути фізична особа, яка відповідно до ч. 2 ст. 43 КАС України має адміністративну процесуальну дієздатність.

Однак, певну суперечність вносять положення ч. 2 ст. 12 КАС України, відповідно до яких спрощене позовне провадження призначене для розгляду справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи. Зазначені положення перекликаються з ч. ч. 1, 2 ст. 257 КАС України, але досить невдало викладені. На нашу думку, ч. 2 ст. 12 КАС України слід викласти у наступній редакції: «спрощене позовне провадження призначене для розгляду справ незначної складності та інших справ, у яких суд дійде висновку про їх незначну складність».

Список використаних джерел

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV (в редакції Закону [№ 2147-VIII від 03.10.2017](#)). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
2. Славінська І. В. *Представництво в адміністративному судочинстві. Юридичний науковий електронний журнал*. № 6. 2019. С. 298-301.
3. Джафарова М. Загальна характеристика інституту процесуального представництва в адміністративному судочинстві України. *Підприємництво, господарство і право*. № 4. 2020. С. 148-152.
4. Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#n6636>

ПУБЛІЧНІ ТА ПРИВАТНІ ІНТЕРЕСИ В АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ

Кухарчук А.М.,

старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського,
к.ю.н.

У науковій літературі досить поширеним є підхід, що в основі діяльності публічної адміністрації має місце забезпечення публічних інтересів. Зокрема, Т. М. Кравцова та А. В. Солонар вважають, що публічна адміністрація повинна забезпечувати інтереси держави та суспільства в цілому [1, с. 525]. О. Лагода зазначає, що публічна адміністрація здійснює публічні функції у публічних інтересах [2]. На думку М. А. Штатіної публічна адміністрація діє у публічних інтересах та наділена прерогативами публічної влади [3, с. 32]. Т. О. Білозерська вважає, що публічна адміністрація здійснює свої завдання у сфері функціонування держави виключно в інтересах суспільства [4, с. 44-45].

При цьому, останнім часом науковці наголошують і на концепції людиноцентризму, відповідно до якої держава повинна «служити» інтересам громадян, тобто діяти в ім'я і заради приватних осіб шляхом усебічного забезпечення пріоритету їх прав, свобод та інтересів у публічній сфері [5, с. 10]. Концепція людиноцентризму, на думку Мельника Р. С., повинна перетворитися на спосіб життя українського народу і безальтернативний принцип функціонування влади [6, с. 9]. На нашу думку, вказана концепція зумовлює переміщення кута зору з норми права, позиції правотворця, правових відносин до автономного, уособленого індивіда. Пов'язуючи таку концепцію з адміністративно-правовими відносинами, вважаємо необхідним акцентувати увагу, що учасником адміністративно-правових відносин може бути приватна особа, приватні інтереси якої також потребують забезпечення та охорони з боку публічної адміністрації. В зв'язку з цим, вважаємо, що забезпечення публічного інтересу звісно є першочерговим аспектом в діяльності публічної адміністрації, проте і приватний інтерес має враховуватись, тобто має місце баланс публічних та приватних інтересів.

Баланс приватних та публічних інтересів є одним з основоположних принципів у діяльності Європейського суду з прав людини, тому вважаємо, що практика ЄСПЛ може надати важливі роз'яснення в цьому питанні. Аналіз практики ЄСПЛ свідчить про те, що принцип балансу приватних та публічних інтересів пов'язаний, насамперед, із проблемою правомірності обмежень прав людини [7, с. 115–119]. Наприклад, у п. 50 рішення у справі «Жовнер проти України» від 29 червня 2004 р. ЄСПЛ підкреслив, що при оцінці втручання державної влади у використання права власності необхідно з'ясувати, чи дотримується справедлива рівновага між вимогами загального інтересу і вимогами захисту основних прав громадян [8, с. 85].

Поняття «публічний інтерес», або ж наявне у практиці ЄСПЛ поняття «суспільний інтерес» тлумачиться досить широко. У розумінні ЄСПЛ межі розсуду даного поняття, які надаються законодавцям для здійснення соціальної та економічної політики, мають бути широкими та не обмеженими, проте мають базуватись на розумних міркуваннях. ЄСПЛ також звертає увагу на дотримання «справедливої рівноваги» між інтересами суспільства та фундаментальними правами людини. Це питання, зокрема, піднімається у справі «Спорронг і Льоннрот проти Швеції» від 23 вересня 1982 р. [9].

У рішенні у справі «Immobiliare Saffi» v. Italy» від 28 липня 1999 р. [10] ЄСПЛ констатував порушення розумного балансу між публічними і приватними інтересами і підкреслив, що система не повинна супроводжуватись ризиком покладення надмірного тягаря на особу в частині можливості розпорядження своїми правами. Особливо яскраво баланс приватних інтересів проявився у справі «J.M. v. the United Kingdom» від 28 грудня 2010 р. [11], в якій виникло питання про порушення ст. 14 Конвенції у поєднанні зі ст. 1 Першого Протоколу. Таким чином, як впливає із практики ЄСПЛ дотримання справедливого балансу між приватними та публічними інтересами є необхідною умовою для того, щоб ЄСПЛ визнав порушення прав приватної особи з боку держави. Однак «з огляду на оцінку природу поняття справедливого балансу ЄСПЛ по-різному підходить до аналізу його дотримання у кожній конкретній справі з урахуванням обставин, на які посиляється кожна із сторін» [12, с. 58].

Таким чином, реалізація владних повноважень суб'єктами публічної адміністрації повинна ґрунтуватись на справедливому балансі приватних і публічних інтересів з метою уникнення порушення прав та інтересів інших осіб, на яких впливатиме реалізація їх владних повноважень. При цьому, на нашу думку, не має принципового значення, інтереси скількох осіб забезпечує суб'єкт публічної адміністрації, основне, щоб такий суб'єкт здійснював свої повноваження у порядку, встановленому законом, та не діяв в інтересах особистих чи третіх осіб.

Список використаних джерел

1. Кравцова Т. М., Солонар А. В. Поняття та принципи діяльності публічної адміністрації. *Форум права*. 2010. № 4. С. 522–525. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2010_4_82 (дата звернення: 10.03.2021).
2. Лагода О. Дискреційні повноваження як спосіб зменшення регулятивного впливу в системі адміністративно-процедурних відносин. *Право України*. 2008. № 9. С. 40–45.
3. Административное прав зарубежных стран : учебник / под ред. А.Н. Козырина, М.А. Шатиной. Москва : Спартак, 2003. 464 с.
4. Білозерська Т. О. Адміністративно-правові засади співробітництва України та Європейського Союзу в сучасних умовах : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2009. 283 с.

5. Аверьянов В. Б. Обновление украинской административно-правовой доктрины на основе принципа верховенства права. *Часопис Київського університету права*. 2008. № 3. С. 9–14.

6. Мельник Р. С. Новели сучасної концепції адміністративного права. *LEX PORTUS*. 2017. № 5(7). С. 5–16.

7. Рабінович П. Європейські стандарти прав людини: онтологічні, гносеологічні та праксеологічні стандарти. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. № 2–3 (33–34). С. 114–132.

8. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Жовнер проти України» від 29 червня 2004 р. *Рішення Європейського Суду з прав людини щодо України*. Вип. 1. / Харківська правозахисна група ; Худож.- оформлювач Б. Захаров. Харків : Права людини, 2006. С. 81–94.

9. «Спорронг і Льоннрот проти Швеції» (Sporrong and Lönnroth v. Sweden) : рішення Європейського суду з прав людини від 23 вересня 1982 р у справі (Заява №7151/75, серія А, № 52). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_098 (дата звернення: 27.09.2020).

10. «Імобільяре Саффі проти Італії» (Immobiliare Saffi v. Italy) : рішення Європейського суду з прав людини від 28 липня 1999 р. у справі (Заява N 22774/93). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_075 (дата звернення: 27.09.2020).

11. «J.M. v. the United Kingdom» : judgment The European Court of Human Rights of 28.12.2010 in the case (Application no. 37060/06). URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100711> (дата звернення: 27.09.2020).

12. Блажівська Н. Поняття «справедливий баланс» у практиці європейського суду з прав людини». *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 1 (13). С. 55–62.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ М. ОДЕСИ В УМОВАХ КАРАНТИНУ COVID-19

Назарчук А.В.,

студентка 2-го курсу магістратури

Національного університету «Одеська юридична академія»

Голоядова Т.О.,

доцент кафедри адміністративного та фінансового права,
Національного університету «Одеська юридична академія»

к.ю.н., доцент

Відповідно до ст.142 Конституції України держава бере участь у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування, фінансово підтримує місцеве самоврядування. Витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади, компенсуються державою [1].

Згідно до ч.1 ст.27 Бюджетного Кодексу України до законопроекту, прийняття якого призведе до зміни показників бюджету, суб'єкт права законодавчої ініціативи зобов'язаний додати фінансово-економічне обґрунтування. Якщо такі зміни показників бюджету передбачають зменшення надходжень бюджету та/або збільшення витрат бюджету, до законопроекту подаються пропозиції змін до законодавчих актів України щодо скорочення витрат бюджету та/або джерел додаткових надходжень бюджету для досягнення збалансованості бюджету [2].

Сьогодні кожна територіальна громада має свій власний бюджет. На стадії складання місцевого бюджету загальнодержавні органи подають розрахунки міжбюджетних трансфертів, органи місцевого самоврядування разом з розпорядниками бюджетних коштів. На основі поданих розрахунків міжбюджетних трансфертів та бюджетних запитів відбувається розробка проекту рішення про місцевий бюджет. Попередній проект бюджету оприлюднюється на сайті відповідної місцевої ради. Рішення про затвердження місцевого бюджету приймається не пізніше, ніж 25 грудня та оприлюднюється на сайті відповідної ради. Окрім того, бюджетне законодавство встановлює обов'язкову вимогу проведення публічного звітування про виконання бюджету. Також, законодавством України встановлено обов'язок щоквартального звітування про виконання бюджету, що передбачає затвердження квартальних звітів окремими рішеннями ради.

Сьогодні адміністративна реформа децентралізації дозволила суттєво наростити дохідну частину місцевих бюджетів. Доходи місцевих бюджетів умовно поділяють на власні (ті, які органи місцевого самоврядування можуть заробити) та передані (ті, які місцевим бюджетам передають з державного бюджету на безповоротній основі. Це міжбюджетні трансферти)

Наприклад, сьогодні власні доходи бюджету міста Одеси формують:

1. Податкові надходження (забезпечують 92,2% загальної суми власних доходів). Це частина від загальнодержавних податків та зборів – податок на доходи фізичних осіб, місцеві податки і збори, а саме: податок на майно, єдиний податок, туристичний збір та ін.)
2. Неподаткові надходження (6,7% загальної суми власних доходів). Це орендна плата, держмити, штрафи.
3. Інші надходження :кошти від продажу основного капіталу (кошти від відчуження комунального майна, продажу земельних ділянок).

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) оголосила, що COVID-19, тобто хвороба, спричинена коронавірусом, набула масштабів пандемії, тому прийнята Постанова Кабінету Міністрів від 11 березня 2020 р № 211 «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» відповідно до статті 29 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» з метою запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19 та з урахуванням рішення Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій [3].

Сьогодні для бюджетної та податкової політики України це означає, що механізм її формування і реалізації має відповідати новим реаліям життя і

вимогам навколишнього середовища. Саме тому, при складанні бюджету міста Одеси на 2021 рік знайшли відображення пріоритети розвитку міста. Пріоритетами розвитку міста Одеси в сфері охорони здоров'я на найближчі 10 років є надання якісної та доступної медичної допомоги всім верстам населення: громадянам з інвалідністю, громадянам похилого віку, які потребують довгострокової реабілітації.

Наприклад, у 2020 році була продовжена реконструкція комунальної установи « Одеська міська клінічна інфекційна лікарня» також масштабний ремонт та реконструкція комплексу споруд комунальної установи « Міська клінічна лікарня №1» (Єврейська лікарня), яка є пам'яткою містобудування і архітектури місцевого значення. Загалом за 3 роки (2018-2020р.р.) на реконструкцію було спрямовано 250 млн. грн.

Зокрема, визначені витрати на: посилення соціального захисту громадян від безробіття, підвищення рівня економічної активності населення, забезпечення реконструкцій та капітального ремонту закладів загальної середньої освіти забезпечення житлом дітей - сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також розвиток інфраструктури туристичних послуг та позиціонування міста Одеси як міжнародного туристичного центру.

У 2020 році були продовжені ремонтно-відновлювальні роботи більш ніж 20 будівель в межах реалізації Міської комплексної програми збереження та розвитку історичного центру міста Одеси за 2019-2021 роки. Загальний обсяг видатків на капітальний ремонт і реставрацію фасадів історичного ареалу міста становитиме 95,71 млн. грн. Видатки у сфері туризму в бюджеті міста Одеси у 2020 році були спрямовані на створення комфортного середовища для туристів (0,965 млн. грн.), розвиток інформаційної інфраструктури щодо туристичних послуг (0,25 млн. грн.), а також просування та позиціонування міста як міжнародного туристичного центру, цікавого для відвідування протягом усього року (2,2 млн. грн.).

Система податків та зборів України - це сукупність передбачених податковим законодавством України загальнодержавних та місцевих податків і зборів, принципів, форм і методів їх встановлення, зміни, скасування, обчислення та сплати. Саме тому сьогодні, асоціація міст України зверталася до Президента України, аби забезпечити термінове доопрацювання цього закону з урахуванням таких пропозицій:

1. запровадити більш дієві компенсатори для бізнесу за рахунок джерел держбюджету: ПДВ, податку на прибуток, акцизів;

2. передбачити розстрочку по сплаті за землю, податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, а не введення заборони нарахування по цих місцевих податках;

3. дозволити органам місцевого самоврядування встановлювати пільги зі сплати місцевих податків та зборів посеред бюджетного року без застосування регуляторних процедур;

4. запровадити механізми компенсації втрат доходів місцевих бюджетів відповідно до статті 142 Конституції України, частини 1 статті 27 Бюджетного кодексу України [4].

На підставі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки: у умовах карантину COVID-19, в Україні назріла необхідність реалізації системного підходу до формування місцевих бюджетів та має відповідати новим реаліям життя і вимогам навколишнього середовища на основі кращої світової практики.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96> (дата звернення: 13.11.2021 р.).
2. Бюджетний кодекс України: Закон України 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 13.11.2021 р.).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019): Закон України від 30.03.2020 р. № 3275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20> (дата звернення: 13.11.2021 р.).
4. Звернення Асоціації міст України. URL: <https://konkurent.in.ua/publication/54587> (дата звернення: 13.11.2021 р.).

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ «БУЛІНГУ»

Катеринчук К.В.,

д.ю.н., доцент

Мацюк О.Л.,

студентка навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського

COVID-19 змінив наше життя. Під час пандемії змінилася і статистика цькування у закладах освіти, на початку 2020 року кількість випадків булінгу зменшується, але статистика кібербулінгу зростає. У 2019 році Спеціальна представниця Генерального секретаря ООН з питань насильства серед дітей та Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) представили результати опитування. За їх даними, третина молодих людей у 30 країнах світу стають жертвами онлайн-булінгу, а кожна п'ята молода людина змушена була пропускати заняття в школі через кібербулінг та насильство. В Україні 29% опитаних підлітків були жертвами онлайн-булінгу, а 16% були змушені пропускати через це шкільні заняття. Отже, за результатами даного опитування можна вважати, що онлайн навчання у 2020 році підвищило ці показники [1]. Після того, як відкрилися заклади освіти (вересень 2020 року), випадки цькування кількісно збільшуються (як у закладах освіти так і онлайн). За період з 19 лютого 2019 року по 10 грудня 2020 року у Єдиному державному реєстрі судових рішень налічується 618 справ першої інстанції про адміністративні правопорушення, які стосуються булінгу [2].

Варто звернути увагу, що першочерговою проблемою при вчиненні булінгу є помилки при складанні протоколів про адміністративні правопорушення працівниками поліції. У протоколах не уточнюють склад правопорушення, не вказують систематичність цькувань (протягом якого часу та скільки епізодів цькувань), які діяння були вчинені проти потерпілого, а також наслідки від цих діянь. Такі ситуації трапляються через недосконалість статті та непоінформованість поліцейських, які складають протокол. Протокол, який складений з порушенням вимог викликає складності у судах, адже відсутність складу правопорушення є передумовою для закриття справи. Також, справи вчинення булінгу розглядаються судами загальної юрисдикції і, відповідно до строків, адміністративне стягнення може бути накладене не пізніше, ніж через два місяці з дня вчинення/виявлення правопорушення, а через переважаність загальних судів, а також «неправильні» протоколи, які відправляють на доопрацювання, справи закривають, бо закінчився строків позовної давності.

Звернувши увагу на вище зазначене, ми вважаємо, що було б доречно, щоб справи, які стосуються випадків булінгу, розглядалися виключно в адміністративних судах. Також необхідно здійснити інструктаж працівників поліції для чіткого плану дій по складанню протоколів. Таким чином, справи будуть доведені до логічного кінця – призначення адміністративного стягнення за вчинені діяння – булінг (кібербулінг).

Отже, підводячи підсумки, можна виділити основні аспекти цього явища, а саме: справи повинні розглядатися в адміністративних судах, а процес призначення адміністративного стягнення повинен включати в себе чіткий опис ознак даного складу адміністративного правопорушення (діяння, наслідки та інші ознаки).

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт ЮНІСЕФ в Україні. Опитування ЮНІСЕФ: понад третина молодих людей у 30 країнах світу потерпають від онлайн-булінгу. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/прес-релізи/опитування-юнісеф-понад-третина-молодих-людей-у-30-країнах-світу-потерпають-від-онлайн>

2. Освітній омбудсмен України. За два роки дії антибулінгового закону суди першої інстанції розглянули 618 справ про цькування. URL: <https://eo.gov.ua/za-dva-roky-dii-antybulinhovoho-zakonu-sudy-pershoi-instantsii-rozghlianuly-618-sprav-pro-tskuvannia/#:~:text=Максимальна%20щомісячна%20кількість%20справ%20про,кількість%20справ%20знову%20почала%20зменшуватися>

ПРОБЛЕМНІСТЬ ВИЗНАННЯ ОБСТАВИН УЧАСНИКАМИ СПРАВИ ТА ВІДМОВИ ВІД НЬОГО В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Керноз Н.Є.,

старший викладач

Кравченко В.Я.,

здобувачка вищої освіти 4-го курсу

Національного університету «Чернігівська політехніка»

Реформою національного процесуального законодавства, що відбулася у 2017 році на підставі Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 р. № 2147-VIII, суттєво змінені положення Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАС) України як у цілому, так і у частині, що стосується регулювання сфери доказування. Зокрема, зміни торкнулися такої суперечливої підстави звільнення від доказування, як визнання обставин учасниками справи та процедурних моментів відмови від їх визнання. Оскільки ці нововведення викликають складнощі у процесі правозастосування, тому потребують більш детального комплексного аналізу.

У ч. 1 ст. 78 КАС України по-новому виписано:

- безспірні обставини як «обставини, які визнаються учасниками справи»;
- *обов'язкові умови* віднесення їх до підстав звільнення від доказування: *відсутність у суду обґрунтованого сумніву щодо їх «достовірності» або «добровільності визнання»;*

- ким і в яких процесуальних документах вони повинні бути прописані: «...учасниками справи... в заявах по суті справи, поясненнях учасників справи, їхніх представників» [1].

Адміністративне процесуальне законодавство не містить визначення «визнання», але проаналізувавши наукові думки з цього приводу, можна сформулювати, що визнання – це повідомлення стороною чи особами, що брали участь у справі (після 15.12.2017 р. - іншими учасниками справи та їх представниками), про обставини, що підтверджують наявність чи відсутність фактів, які за законом повинна доводити друга сторона чи інші особи [2, с. 219].

Відповідно до ч.1 ст. 78 КАС України при визнанні обставин суд повинен бути впевнений у їх *достовірності*; за ст. 75 КАС України «достовірними є докази, на підставі яких можна встановити дійсні обставини справи» [1].

Щодо *добровільності* визнання обставин у системному зв'язку з положеннями ч. 3 ст. 203 Цивільного кодексу України (далі - ЦК України), то: «волевиявлення учасника ... має бути вільним і відповідати його внутрішній волі»...недотримання яких має наслідком: «визнання правочину недійсним» за ч. 1 ст. 215 ЦК України [3]. Тобто, виходячи з цього, *добровільність визнання обставин є обов'язковою умовою* для звільнення від доказування.

Проте, необхідно зазначити, що відповідно до ч. 2 ст. 78 КАС України суд може прийняти відмову від визнання обставин, за умови доведення стороною, що вона визнала ці обставини внаслідок вичерпного переліку обставин, кожен з яких необхідно розглядати у системному законодавчому баченні, а саме:

1. *помилки, що має істотне значення*, в КАС України не виписано визначення «помилки», але у наукових джерелах наявні визначення цього поняття. Наприклад, як слушно вважає О.В. Дзера: помилка – «це неправильне сприйняття особою фактичних обставин правочину, що вплинуло на її волевиявлення, за відсутності якого можна було б уважати, що правочин не був би вчинений» [4, с. 13]. Оскільки Законом України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» від 15.07.2021 року №1667-IX в ст. 229 ЦК України внесені вагомні уточнення щодо переліку обставин, за яких помилки вважаються такими, що мають істотне значення, якщо вони стосуються: «природи правочину; прав й обов'язків сторін; властивостей і якостей речі, які значно знижують її цінність або можливості використання за цільовим призначенням» [5];

2. *обману*, якісні властивості якого виписано в ст. 230 ЦК України через такі положення: «якщо одна із сторін правочину навмисно ввела другу сторону в оману щодо обставин, які мають істотне значення»; «обман має місце, якщо сторона заперечує наявність обставин, які можуть перешкодити вчиненню правочину, або якщо вона замовчує їх існування» [3]. Необхідно відмежовувати обман від помилки, так як обман – це результат умисних дій (бездіяльності) однієї із сторін, а помилка є результатом неправильного уявлення про обставини, що мають істотне значення;

3. *насильства*, як «вчинений особою проти її справжньої волі внаслідок застосування до неї фізичного чи психічного тиску з боку другої сторони або з боку іншої особи» за ч. 1 ст. 231 ЦК України [3];

4. *погрози*, як обставина, що не виписана в законодавстві;

5. *тяжкої обставини*, й доповнюючи положеннями ст. 233 ЦК України «на край не вигідних умовах, ... незалежно від того, хто був ініціатором ...» [3]; хоча, особа вчиняє дії добровільно, усвідомлюючи їх негативні наслідки, але вимушена їх вчинити через збіг обставин, а тому волевиявлення такої особи не відповідає її внутрішній волі та не вважається вільним;

6. *обставини, що визнано у результаті зловмисної домовленості її представника з другою стороною*, роз'яснення яких міститься в п. 22 Постанови Пленуму ВСУ від 06.11.2009 № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» [6] в контексті ч. 2 ст. 78 КАС України у системному зв'язку з положеннями ст. 232 ЦК України необхідним є встановлення умислу в діях представника, а саме:

- вини представника, що вчиняє правочин всупереч інтересам довірителя та бажає (або свідомо допускає) їх настання;

- наявності домовленості представника однієї сторони з іншою стороною;

- виникнення через домовленість несприятливих наслідків для довірителя;

- незалежність від наслідків: одержання учасником вигоди;

- незалежність від мети – завдання шкоди довірителю.

Отже, досліджувані положення щодо можливості прийняття відмови учасника справи від визнання обставин судом відображають принцип процесуального естопелю (у перекладі з англійської – *позбавлення права = заборона надавати заперечення*). Правовий принцип, відповідно до якого *забороняється відмовитися* від попередніх процесуальних дій, що вчинялися під час провадження та змінити процесуальну поведінку на шкоду іншій стороні. Цей принцип спрямований на унеможливлення отримання процесуальних переваг недобросовісної сторони спору [7, с. 100].

Неприпустимість зловживання процесуальними правами стала вагомою складовою естопеля, оскільки з 15.12.2017 року законодавчо проголошена та виписана як одна з основних засад адміністративного судочинства в п.9 ч. 3 ст. 2, ст. 45 КАС України, недотримання якої має наслідком застосування судом штрафу як нового заходу процесуального примусу, у розмірах, встановлених в ст.149 КАС України.

Нові та правильні положення ч. 2 ст. 78 КАС України, відповідно до яких визначено за яких підстав суд приймає заявлену стороною відмову від визнання обставин, необхідно розглядати під кутом того, що «у разі прийняття судом відмови сторони від визнання обставин, вони доводяться в загальному порядку» [8, с. 189].

Слід зауважити, що необхідно відрізнити поняття «визнання обставин» як набуття фактом безспірного характеру, що має наслідком звільнення другої сторони від його доказування від іншого суміжного поняття «визнання позову» як згоди відповідача з пред'явленою до нього матеріально-правовою вимогою позивача. На підтвердження зазначеного можна посилатися на доводи, вказані в Постанові ВС від 24.03.2021 у справі за № 501/2211/18 [9], оскільки при виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин адміністративний суд відповідно до ч. 5 ст. 242 КАС України враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановках Верховного Суду.

Підсумовуючи зазначене, можемо зробити висновок, що норми адміністративного процесуального законодавства, якими вирішуються питання визнання обставин учасниками справи та відмови від їх визнання зазнали суттєвих змін у порівнянні з їх регламентацією до 15.12.2017 року. Ми вважаємо, що дані новації є цілком виправданими, оскільки для справедливого розгляду судових справ із притаманними їм процедурами доказування визнання обставин не має бути перешкодою на шляху до встановлення дійсних обставин справи, хоча потребують законодавчого вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. Дата оновлення: 05.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#n10117> (дата звернення: 11.11.2021).
2. Кравчук В.М., Угриновська О.І. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України. Київ: Істина, 2006. 944 с.

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 28.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n1285> (дата звернення: 11.11.2021).

4. Дзера О.В. Недійсність правочину (угоди) за новим Цивільним кодексом України. *Юридична Україна*. 2003. № 10. С. 5–18.

5. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні: Закон України від 15.07.2021р. №1667-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> (дата звернення: 11.11.2021).

6. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Постанова Пленуму Верховного суду України від 06.11.2009 р. № 9 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09#Text> (дата звернення: 11.11.2021).

7. Кройтор В.А. Проблеми доступності цивільного судочинства в Україні у зв'язку з реальним закріпленням принципу змагальності. *Право і безпека*. 2004. Т. 3. № 1. С. 98-101.

8. Керноз Н.Є., Пророченко В.В. Підстави звільнення від доказування в адміністративному судочинстві України: проблемні аспекти. *Правові новели*. Том 10. 2020. С. 185-192.

9. Постанова Верховного Суду від 24.03. 2021р. у справі № 501/2211/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95780935> (дата звернення: 11.11.2021).

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Козинець О.Г.,

завідувачка кафедри правоохоронної діяльності
та загальноправових дисциплін

Національного університету «Чернігівська політехніка»

к.і.н., доцент

Желай В.М.,

студентка 3-го курсу

Національного університету «Чернігівська політехніка»

Суттєву загрозу розвитку суспільних відносин в умовах сталого розвитку суспільства становить корупція. Адже, в умовах тотальної корупції, яка гальмує та руйнує всі сфери державного та суспільного життя стає неможливим нормальне функціонування державних органів. За таких умов важливо визначити пріоритетні напрямки боротьби з цим негативним явищем та його запобігання. Корупція пронизує всі сфери життєдіяльності суспільства та держави, зокрема, сферу бюджетну, земельних відносин, охорони здоров'я та багато інших.

Корупція є одним із головних чинників створення реальної загрози національній безпеці та демократичному розвитку держави; це негативно впливає на всі сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціально-правову сферу, свідомість суспільства, міжнародні відносини [1, с.59].

Але найбільшу загрозу становить наявність корупційних діянь у органах Національної поліції, саме там, де має бути сформована нульова толерантність до корупції.

У зв'язку з цим набуває актуальності питання визначення сутності, ознак поняття «запобігання корупції в діяльності Національної поліції», адже діяльність Національної поліції є необхідною складовою антикорупційної політики держави. Ефективність запобігання корупції в діяльності Національної поліції є запорукою належного виконання працівниками Національної поліції своїх повноважень щодо поваги до прав і свобод людини і громадянина, впливає на формування позитивного іміджу нашої держави та поглиблення інтеграційних процесів до європейської спільноти [2, с. 428].

Важливим фактором запобігання корупції є подолання чи недопущення корупційних ризиків, що можуть мати місце при прийнятті кадрових рішень у системі МВС. До таких ризиків належать: недотримання обмеження щодо роботи близьких осіб; недоброчесність поведінки; виникнення конфлікту інтересів в підрозділах системи МВС; безконтрольність з боку керівництва в підрозділах системи МВС; недотримання обмеження щодо використання службового становища; недотримання обмеження щодо одержання подарунків; недотримання обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; недотримання обмеження щодо розголошення або використання в інший спосіб у своїх інтересах інформації, яка стала відома у зв'язку з виконанням службових повноважень [3, с.16-17].

Разом із тим корупційні ризики можна розподілити на три групи за часом їх виникнення: ризики, які пов'язані з підбором персоналу; ризики, які з'являються в процесі діяльності; ризики, пов'язані зі звільненням працівників [3, с.17].

При проходженні служби в національній поліції звертається увага на дотримання поліцією антикорупційного законодавства у службових відносинах із громадянами, представниками підприємств, установ та організацій. У цьому контексті ми говоримо про:

повагу до етики службової поведінки;

наявність конфлікту інтересів серед працівників міліції;

наявність корупційних ризиків, пов'язаних з відсутністю контролю з боку керівництва поліції;

дотримання обмежень і заборон, передбачених антикорупційним законодавством [4, с.232].

Основні ознаки запобігання корупції в органах Національної поліції України:

результат громадського розслідування, необхідна умова для проведення всіх заявлених реформ державних установ загалом і Національної поліції зокрема;

певні правові інструменти, необхідні для досягнення поставлених цілей обов'язковий для всіх поліцейських;

суспільний інтерес – новий європейський правоохоронний орган, заснований на європейських цінностях гарантування прав і свобод людини і громадянина;

чітко визначені цілі, завдання та орієнтири щодо запобігання корупції в діяльності Національної поліції;

орієнтація на ефективну реалізацію прав і свобод людини і громадянина, закріплених у Конституції;

створення такої системи суспільних відносин, яка значно знижує ймовірність виникнення ситуацій, що призводять до зловживання владою;

відкритість та доступність громадськості та будь-якої особи, зацікавленої у запобіганні корупції в органах Національної поліції цієї діяльності;

створити відповідні стимули для правової поведінки та обмежень зловживання владою посадовими особами національної поліції тощо [2, с. 431].

Особливого значення у справі запобігання корупції в діяльності Національної поліції набувають не тільки запобіжники під час служби, але і протягом року після відставки. Так, до обмежень, які встановлюються щодо працівників системи МВС, які звільнилися, відносяться: заборона укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини тобто дії, спрямовані на набуття, зміну або припинення відповідних прав та обов'язків, у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами-підприємцями; заборона розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових повноважень; заборона протягом року з дня припинення відповідної діяльності представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах) [3, с.38].

Запровадження цих обмежень є загально визнаним міжнародним стандартом боротьби з корупцією. За своєю природою цей превентивний механізм має на меті мінімізувати ризик виникнення конфлікту інтересів при переведенні працівника на іншу роботу, не пов'язану з державною службою, звести до мінімуму випадки, коли особа незаконно створює особливо сприятливі умови для установ, підприємств, організацій, де вона планує працювати після її від'їзду. або використовує на новій посаді роботу чи іншу інформацію з попередньої посади у відділі [3, с.38].

Таким чином, органи Національної поліції повинні досягти нульової толерантності до корупційних правопорушень, на належному рівні виконувати свої повноваження щодо охорони та поваги до прав і свобод людини і громадянина, тому що це впливає на формування позитивного іміджу нашої держави. Але, слід зазначити, що забезпечення принципу невідворотності покарання є одним із основних факторів, який так чи інакше підриває бажання вчинити корупційні правопорушення.

Список використаних джерел

1. Джафарова О.В. Щодо змісту корупційних ризиків в діяльності органів внутрішніх справ. *Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф.(м. Харків, 3 квіт. 2015 р.)/* МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Золота миля, 2015. С. 59-62.
2. Шатрава С.О. Запобігання корупції в діяльності органів національної поліції як необхідна складова антикорупційної політики держави. *Форум права.* 2017. №5. С.427-434.
3. Управління корупційними ризиками при прийнятті кадрових рішень у сфері управління, що належить до відання МВС: метод. рек. Київ: ДНДІ МВС України, 2016. 42 с.
4. Шатрава С.О. Адміністративно-правові засади запобігання корупції в органах Національної поліції України: дис....д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2017. 433 с.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Микитенко Я.Р.,

студент Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки
Національної академії Служби безпеки України

Наконечна І.В.,

Національна академія Служби безпеки України
к.ю.н., доцент

Актуальність та доцільність тематики дослідження полягає у тому, що із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) всі, без виключення, країни світу зазнають нищівного удару по своїй економіці. Адже дана хвороба внесла свої корективи в питання міжнародних інвестицій, роботи фондових ринків та розвитку світових бірж. Кожна країна на даний момент ставить перед собою завдання зміцнити та захистити свою економіку, головним елементом якої є фінансова безпека держави і Україна не є виключенням. Саме тому в даній роботі важливо дослідити особливості механізму правового регулювання фінансової безпеки держави України.

Окреслене коло питань та проблем досліджували такі сучасні науковці, як А. Єпіфанова, К. Горячева, О. Барановський, Т. Васильціва, І.Бланка та багато інших наукових діячів, які досліджували питання фінансової безпеки та особливості і проблеми її нормативно-правового регулювання.

Фінансова безпека держави – це стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної і податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів,

здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та її зростання [1, с. 32].

Елементами фінансової безпеки України є:

ефективність фінансової системи, тобто її здатність забезпечувати досягнення стратегічних та тактичних цілей розвитку держави;

незалежність фінансової системи, тобто здатність держави самостійно визначати цілі, механізми та шляхи її функціонування;

конкурентоспроможність фінансової системи, тобто її здатність повноцінно виконувати свої завдання та функції в умовах існування та впливу фінансових систем інших країн [2, с. 266].

У чинній Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері визначено, що стан фінансової безпеки держави залежить від явищ та чинників як внутрішньої, так і зовнішньої фінансово-кредитної політики держави, політичної ситуації, що склалася у державі, досконалості законодавчого забезпечення функціонування фінансової системи, а також міжнародних зобов'язань держави [3].

Сьогодні процеси у фінансовій системі держави розвиваються доволі швидко. Для того, щоб своєчасно реагувати на їхні негативні наслідки, а також попереджати самі процеси, необхідно сформувати ефективну та економічно виправдану систему захисту національних інтересів та забезпечення національної безпеки у її фінансовому вимірі [4, с. 39-40].

Таким чином, можемо зробити висновок, що механізм правового регулювання відіграє одну з ключових ролей у фінансовій безпеці нашої держави. На думку Бригінця О. О., аби досягнути ефективного правового регулювання фінансової безпеки нашої держави, потрібно створити та налагодити роботу системи забезпечення дієвого захисту права власності, удосконалити регуляторне і корпоративне законодавство, обмежити монополізм. Також доволі важливим завданням для налагодження роботи фінансової безпеки держави є реформування податкової безпеки держави [4, с. 40].

Крім цього, поза увагою неможна залишати правове регулювання місцевих фінансів, особливо зараз, оскільки на Україні впроваджується адміністративно-територіальна реформа, що полягає у децентралізації влади та, яка включає в себе реформу фінансової та бюджетної децентралізації. Важливість цієї реформи і її вплив на безпеку держави не викликає сумнівів. Так як в ході її проведення відбувається перерозподіл влади та повноважень між центральними органами та органами місцевого самоврядування, між законодавчими (представницькими) та виконавчими органами влади. І від того, наскільки якісно відбудеться такий перерозподіл і нормативно-правове закріплення результатів такого розподілу, настільки безпека фінансова безпека держави буде захищена.

Крім цього, в зв'язку з проведенням такої реформи виникають нові суб'єкти фінансової діяльності на місцях, а це в свою чергу означає, що їх повноваження, права і обов'язки особливо ті, які торкаються фінансових відносин (бюджетні, податкові, кредитні) повинні бути також чітко

регламентовані в імперативних нормативно-правових актах. На сьогодні, після проведення місцевих виборів на Україні триватиме перехідний період, але до тепер законодавство, що мусить регулювати процес передачі повноважень, фінансових ресурсів ще не в повній мірі врегулює такий процес, а це негативно може вплинути на фінансову безпеку всієї держави. Оскільки повноваження всіх органів як центральної, так і місцевої влади, виконавчої та законодавчої (представницької), повинні бути збалансовані, щоб не допустити узурпації та самоуправство, для забезпечення цілісності держави та її фінансової безпеки.

Отже, підсумувавши все вищевикладене, можна із впевненістю сказати, що в сучасних реаліях нестабільності міжнародної фінансової економіки фінансова безпека нашої держави потребує належного механізму правового регулювання. Адже, без перебільшення, можна сказати, що від фінансової безпеки залежить економічна безпека, яка, в свою чергу, прямо впливає на національну безпеку України.

Саме тому, аби створити належні умови правового захисту фінансової безпеки України потрібно:

- обмежити існування монополізму на законодавчому рівні;
- створити належні умови правового захисту права власності, які б існували не лише на папері, а відповідали сучасним реаліям нашої країни та діяли в повсякденному житті;
- підвищити рівень бюджетної дисципліни держави в особі уповноважених органів та посадових осіб;
- здійснити реформування податкової безпеки держави;
- удосконалити регуляторне і корпоративне законодавство;
- усунути прогалини у правовому регулюванні місцевих фінансів з врахуванням перехідного періоду реформи децентралізації;
- закінчити процес розмежування повноважень між органами законодавчої (представницької) влади, як на центральному, так і на рівні органів місцевого самоврядування та їх збалансованість в сфері фінансів (бюджетні, податкові), що сприятиме забезпеченню фінансової безпеки держави;
- усунути прогалини правового регулювання щодо новостворених органів на рівні адміністративно-територіальних одиниць таких як об'єднані територіальні громади, старости. .

Список використаних джерел

1. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення. К.: НІСД, 1997. 144 с.
2. Петрина О. Б. Нормативно-правове регулювання фінансової безпеки підприємства: оцінка і напрями вдосконалення / . Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2011, С. 261-270 с.
3. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2012 р. № 569-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80#Text> (дата звернення: 06.11.2020 р.)

4. Бригінець О. О. Особливості формування механізму правового забезпечення фінансової безпеки України. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2016, С. 36-41

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ЗАХОДІВ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОДАТКОВІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Сергієнко К.В.,

здобувачка вищої освіти 2-го курсу НУ «Чернігівська політехніка»

Шестак Л.В.,

доцент кафедри публічного та приватного
права НУ «Чернігівська політехніка»

Заходи адміністративної відповідальності є важливим інструментом попередження і припинення протиправних проявів, незалежно від сфери, в якій вчиняються правопорушення. Особливістю адміністративної відповідальності є той факт, що за вчинені протиправні діяння порушник відповідає перед державою, незалежно від того, чи є реальний потерпілий, чи ні. Проте є ряд таких протиправних діянь, вчинення яких передбачає завдання майнової шкоди саме державі. Причому розміри такої шкоди від одного проступку можуть бути незначними, але велика кількість таких діянь негативно позначається на майнових інтересах держави. До числа таких правопорушень варто віднести податкові, які завдають значної шкоди державі, а їх безкарність може провокувати вчинення більш тяжких протиправних проявів, що переслідуються у порядку кримінального судочинства. Тому дослідження особливостей адміністративної відповідальності за податкові правопорушення, є актуальним напрямком наукових досліджень.

Варто зазначити, що порушення нормативних актів з питань оподаткування включає в себе достатньо широкий спектр правопорушень, до яких належать не лише адміністративні, а й кримінально карані діяння. Причому деякі дослідники відносять такі протиправні прояви до самостійного типу протиправних діянь – фінансових правопорушень [1, с. 73]. Вважаємо таку позицію не виправданою, оскільки з-поміж видів юридичної відповідальності, передбачених п. 22 ст. 92 Конституції України [2] фінансової відповідальності законодавець не виділяє. Проте зміст і характер вчинюваних діянь дозволяє говорити саме про адміністративну відповідальність, ознаками якої варто назвати такі як: відповідальність перед державою за минулі правопорушення, які вже відбулися у часі і просторі або тривають; передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення [3] або іншими актами законодавства, наприклад, Податковим кодексом України [4]; тягне за собою застосування визначених законом стягнень (адміністративних санкцій), що застосовуються в порядку та на умовах, визначених законодавством тощо [5, с. 191-192]. На застосування заходів адміністративної відповідальності за вчинення правопорушень у сфері оподаткування вказують і положення

Податкового кодексу України, відповідно до якого за порушення законів із питань оподаткування та іншого законодавства, відповідно контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи настає адміністративна відповідальність [4].

Оскільки протиправних діянь у сфері оподаткування є досить багато і вони мають різні юридичні наслідки, завдають шкоду різного розміру тощо, з-поміж адміністративних правопорушень в окрему групу виділяють податкові правопорушення – протиправні діяння (дія чи бездіяльність) платників податків, податкових агентів, та/або їх посадових осіб, а також посадових осіб контролюючих органів, що призвели до невиконання або неналежного виконання вимог, установлених Податковим кодексом України та іншими актами законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [4].

Таким чином адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері оподаткування передбачена не тільки Кодексом України про адміністративні правопорушення (ст. 155-1, 162-1 та низка ст. 163, 164, 165, 166 з примітками), але й іншими актами законодавства. З одного боку це дозволяє систематизувати законодавство, забезпечивши так званій «тематичний» розподіл норм, але з іншого - така ситуація призводить до певних проблем відмежування адміністративних, фінансово-правових та господарських правопорушень. Тому для практичного застосування доцільно правопорушення у сфері оподаткування закріплювати в межах Кодексу України про адміністративні правопорушення, а не в Податковому чи інших кодексах України, оскільки цей документ визначає не лише склади адміністративних правопорушень, але й порядок притягнення до адміністративної відповідальності; перелік органів та посадових осіб, які наділені правом виявляти відповідні порушення та вирішувати питання про застосування заходів адміністративної відповідальності; систему адміністративних стягнень та умови й особливості їх застосування тощо. Всі ці обставини не визначаються в інших законодавчих актах.

До особливостей адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері оподаткування варто віднести наступні:

- відсутність тяжких наслідків (майнового чи немайнового характеру);
- відсутність судимості [6, с. 135].
- застосування переважно штрафних санкцій як основного виду покарання, що має яскраво виражений правовідновлювальний характер. Штраф накладається за такі адміністративні правопорушення в названій сфері:

1) порушення терміну постановки на облік в органі державної податкової служби;

2) недопущення посадової особи органу податкової служби для здійснення податкової та іншої перевірки виробничих, складських, торговельних та інших приміщень, використовуваних для одержання доходів;

3) невиконання вимог щодо усунення виявлених порушень податкового законодавства і законодавства про підприємницьку діяльність;

- 4) здійснення продажу товарів без придбання патентів або здійснення продажу товарів, не відображених у деклараціях;
- 5) порушення порядку заняття підприємницькою або господарською діяльністю;
- 6) ухилення від подання декларації про доходи;
- 7) порушення законодавства з фінансових питань;
- 8) порушення порядку проведення розрахунків зі споживачами;
- 9) порушення правил про валютні операції;
- 10) зберігання або транспортування алкогольних напоїв чи тютюнових виробів, на яких немає марок акцизного збору встановленого зразку [3].

Проте розміри штрафів, які застосовуються за названі правопорушення наразі не відповідають тяжкості вчиненого діяння та не відшкодовують завданої шкоди, не розроблена й методика розрахунку такої шкоди, а повторне вчинення протиправного діяння не завжди суттєво посилює відповідальність. Має місце також і недосконалість нормативного закріплення системи адміністративних покарань за правопорушення у сфері оподаткування, оскільки законодавець в різних нормативних актах передбачає можливість застосування таких покарань як штраф, штрафні санкції, пеня та податковий борг, тим самим не розмежовуються заходи адміністративної відповідальності та господарські санкції.

Підсумовуючи викладене, вважаємо за доцільне визначити склади адміністративних правопорушень у сфері оподаткування в межах Кодексу України про адміністративні правопорушення. Це дозволить не тільки уніфікувати процедуру притягнення до адміністративної відповідальності за їх вчинення, але й на належному рівні систематизувати адміністративні санкції, а також не розпорошувати норми про відповідальність в різних актах законодавства.

Список використаних джерел

1. Трипольська М. І. Податкове правопорушення як підстава фінансово-правової відповідальності за порушення податкового законодавства. *Право та державне управління*. 2014. № 1-2. С. 73-77.
2. Конституція України від 28.06.1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)* 1984, додаток до № 51, ст.1122.
4. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112.
5. Шестак Л.В. Адміністративне право: навчальний посібник/ Л.В. Шестак. Чернігів: Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2011. 256 с.
6. Битяк Ю. П. Адміністративне право: навч. посіб. для здобувачів вищ. освіти. Вид. 5-те, допов. та перероб. Харків: Право, 2020. 192 с.

СУЧАСНИЙ ЕТАП АДМІНІСТРАТИВНОЇ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Антонюк О. М.,
аспірантка кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Розвиток місцевого самоврядування та процес децентралізації влади тривають з моменту проголошення незалежності України у 1991 році. Причому перший Закон, який закріплював статус органів місцевого самоврядування, був прийнятий напередодні. Зокрема, Законом «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування» від 7 грудня 1990 р. [1] визначалися засади місцевого та регіонального самоврядування, правовий статус місцевих рад народних депутатів, а також інших форм територіальної самоорганізації громадян.

Важливим етапом розвитку інституту місцевого самоврядування та здійснення реформи децентралізації влади стало прийняття у 1996 р. Конституції України, яка у ст. 7 визначила, що в Україні визнається і гарантується місцеве самоврядування [2]. Крім того, у Конституції України закріплено конституційний статус органів місцевого самоврядування, а також конституційні засади децентралізації влади.

Деякі науковці небезпідставно зазначають, що сучасним етапом в утвердженні принципу децентралізації як основоположного принципу публічного врядування є початок ХХІ століття, який триває до сьогодні і характеризується продовженням реформ з децентралізації влади у багатьох країнах, в тому числі і в Україні. Відбувається постійний моніторинг ефективності політики децентралізації та аналіз перспектив її подальшого застосування [3, с. 34].

Вплив світових процесів у сфері здійснення реформи децентралізації влади не міг не позначитись на відповідному процесі й в Україні, що, передусім, мало наслідком ратифікацію Україною Європейської хартії місцевого самоврядування [4] та прийняття нового Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [5], в якому враховано головні положення Європейської хартії та який з деякими змінами та доповненнями залишається чинним й на сьогодні.

Однак, на цьому реформа децентралізації не завершилась, оскільки новим поштовхом на цьому шляху стало підписання у червні 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію) [6], яка засвідчила наміри сторін здійснювати співробітництво на двосторонньому, регіональному та європейському рівнях на таких принципах, зокрема: повазі до самобутності та

інтересів місцевих громад, особливо у сільській місцевості; розвитку і сприянні туризму на основі місцевих громад тощо.

Як вважають деякі науковці, новий етап реформи децентралізації в Україні розпочався значною мірою з огляду на незадовільну спроможність переважної більшості органів місцевого самоврядування з-поміж близько 11 тис. місцевих рад, які існували до 2014 р., здійснювати власні та делеговані повноваження на належному рівні. Однією з ключових цілей нового етапу реформи місцевого самоврядування й територіальної організації влади на засадах децентралізації стало забезпечення належної спроможності територіальних громад насамперед до надання публічних послуг [7, с. 8].

Не випадково, що одним із головних актів, прийнятих на початку цього етапу здійснення реформи децентралізації влади, є Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [8], норми якого спрямовані на вирішення такого важливого питання, як підвищення рівня спроможності територіальної громади та органів місцевого самоврядування щодо вирішення питань регіонального та місцевого значення.

Отже, необхідно погодитись з науковцями, які говорять про нову хвилю детериторіалізації та ретериторіалізації, в якій глобальна соціально-економічна взаємозалежність зростає одночасно з відтворенням відносно стабільних форм капіталістичної соціально-просторової організації у різноманітних географічних масштабах. При цьому роль держави не зменшується, а лише видозмінюється, оскільки спроможність створити сприятливі умови для самореалізації людської індивідуальності є запорукою конкурентоспроможності держави у сучасному світі [9, с. 127].

Разом з тим, незважаючи на певні здобутки нашої держави на шляху до здійснення реформи децентралізації влади, на сьогодні Україна все ще залишається найбільш централізованою країною Східної Європи та характеризується відносно низьким рівнем децентралізації у порівняно із розвинутими країнами Європи та світу. На це, зокрема, звертають увагу В.С. Кравціва та І.З. Сторонянської. Водночас науковці зауважують, що серед групи країн з доходами менше 4 тис. євро на одну особу Україна (2,1 тис. євро на одну особу) демонструє один з найвищих рівнів децентралізації. Тому, на їх думку, для України важливими є одночасно два питання: 1) перерозподіл бюджетного ресурсу та повноважень на місцевий рівень; 2) забезпечення сталого економічного зростання, збільшення ВВП і, відповідно, фінансової бази державного управління загалом [10, с. 17].

Крім того, деякі вчені вказують на суттєві прорахунки та недоліки у процесі здійснення в Україні реформи децентралізації. Зокрема, зазначається, що Верховна Рада України не спромоглася до цього часу внести необхідні зміни до Конституції України, ухвалити закони про адміністративно-територіальний устрій, про всеукраїнський та місцевий референдуми, про загальні збори громадян за місцем проживання, про комунальну власність, про територіальну громаду, нову редакцію Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» тощо [11, с. 105].

Сьогодні реалізація реформи децентралізації полягає в організації такої моделі місцевої влади, за якої відповідальність за формування, результати діяльності органів місцевої влади, покладається на мешканців відповідної територіальної громади. Досягнення такого результату стає можливим тільки за умови відповідності мешканців територіальної громади вищенаведеним характеристикам щодо економічної, соціальної та політичної свободи.

Отже, процес здійснення реформи децентралізації влади в Україні триває, оскільки залишається невирішеними багато проблемних питань у цій сфері. З проголошенням незалежності в Україні розвиток інституту місцевого самоврядування та процес децентралізації влади відбувався у декілька етапів: 1) утворення місцевих рад та закріплення їх правового статусу у Законі України «Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування»; 2) прийняття Конституції України та визначення конституційного статусу органів місцевого самоврядування, ратифікація Європейської хартії місцевого самоврядування та прийняття нового Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»; 3) підписання Угоди про асоціацію, здійснення заходів, спрямованих на підвищення спроможності територіальних громад, прийняття Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад».

Список використаної літератури

1. Про місцеві Ради народних депутатів та місцеве і регіональне самоврядування: Закон України від 07.12.1990 № 533-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/533-12#Text>.

2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

3. Ременяк О.В. Децентралізація публічної влади в правовій теорії та державотворчій практиці: дис. ... канд. юрид. наук. Спец. 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Львів, 2019. 210 с.

4. Про ратифікацію Європейської хартії місцевого самоврядування: Закон України від 15.07.1997 № 452/97-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/452/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

5. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

6. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: міжнародний документ від 27.06.2014. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

7. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні : наук. доп. [Шевченко О.В., Романова В.В., Жаліло Я.А. та ін. ; за наук. ред. д-ра екон. наук Я.А. Жаліла. Київ : НІСД, 2020. 153 с.

8. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>.

9. Матвієнко А.С. Політико-правові засади територіальної організації держави: світовий досвід і Україна : монографія. К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2015. 376 с.

10. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія; за ред. Кравціва В.С., Сторонянської І.З. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України, 2020. 531 с.

11. Ключевський В.І. Органи місцевого самоврядування в Україні: історичний аспект та нагальні проблеми сьогодення. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. 2019. Т. 30 (69). № 6. С. 102-108.

СУБ'ЄКТИВНІ ПУБЛІЧНІ СЕРВІСНІ ПРАВА ПРИВАТНОЇ ОСОБИ: ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ КАТЕГОРІЇ

Єрко І. М.,

аспірант кафедри цивільного, господарського
та екологічного права
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

Ідея запровадження концепції суб'єктивних публічних прав приватної особи в цілому, і зокрема, їх складової – сервісних прав у сфері публічно-управлінських відносин набула особливої актуальності у XVI-XVII ст. Запровадження концепту суб'єктивних публічних прав приватної особи переслідувало мету забезпечення паритету особистих та владних інтересів у здійсненні функцій держави. Носій суб'єктивного публічного права наділений необхідним обсягом правомочностей, що дозволяють йому активно діяти у сфері владно-управлінських відносин, вимагати від суб'єктів владних повноважень належної форми їх діяльності, що має сприяти задоволення його особистих інтересів та легітимних очікувань у складній взаємодії «державо-суспільство-держава», а також ініціювати за необхідності застосування заходів відповідальності у разі неправомірності рішень владних осіб.

Нормативне закріплення суб'єктивних публічних прав приватної особи в цілому, і зокрема, прав особи у сервісно-управлінській сфері дозволило визначити сукупність обов'язків органів державної влади.

Попри надзвичайну важливість реалізації концепції суб'єктивних публічних прав приватної особи, тривалий час така ідея відносилась до декларативних, що означало її низьку ефективність впровадження. Одним із перших документів, де було закріплено суб'єктивні публічні права, стали статті гетьмана Запорізького війська Богдана Хмельницького 1654 року, де було зазначено: «Б'ють чолом великому государеві цареві і великому князеві Олексію Михайловичу, <...> Богдан Хмельницький гетьман Запорізького війська і весь мир християнський російський, аби його царське величество

пожалував їх тим (дав їм те), про що битимуть чолом (проситимуть) посланики їх, а вони його царському величеству служитимуть вівіки в усім, що їх государ повелить» [1, с. 265].

При цьому варто наголосити, що ряд вчених виникнення суб'єктивних публічних прав приватної особи пов'язують ще давньоримськими часами [2, с. 16].

У філософських трактатах різних часів виокремлюється декілька категорій розуміння суб'єктивних публічних прав приватної особи. Так, В. Дурденевський, досліджуючи інститут суб'єктивних публічних прав приватної особи встановлює, що їх походження та формування пов'язується із такими теоріями, як: теорія волі, теорія інтересу, психологічна теорія, нормативна теорія [3, с. 78]. Зокрема, згідно із теорією волі, обґрунтованої у філософському трактаті Карла фон Гербера «Публічні права», опублікована у другій половині XIX ст.. Згідно із концептуальними засадами теорії волі суб'єктивні публічні права розуміються як певні «основні» права, вплив на реалізацію яких не має держава, що не допускає свавільного їх обмеження на власний розсуд службових осіб [4].

На гносеологічному розумінні суб'єктивних публічних прав приватної особи наголошував у своїх дослідженнях А. Михайлов [5].

Ефективність реалізації суб'єктивних публічних прав вимагає створення відповідно теоретико-методологічного та практичного підґрунтя. Зародження ідеї суб'єктивних публічних прав приватної особи пов'язується із закріпленням на рівні конституційних актів виборчих прав людини, що доволі тривалий час здійснювалось із суттєвими дискримінаційними обмеженнями.

Радянські часи розвитку української держави характеризувалися пропагандою недоцільності закріплення суб'єктивних публічних прав людини, що супроводжувало глибинну теоретико-методологічну кризи розвитку державно-управлінських відносин [6, с. 31]. Отже, впродовж тривалого історичного періоду концепція суб'єктивних публічних прав в Україні перебувала у стані стагнації, не розвивалася та не впроваджувалась.

Основою для сучасного розуміння концепції суб'єктивних публічних прав приватної особи має стати передусім загально визнана європейська доктрина природних прав людини, що означає їх невід'ємність та необхідність гарантування з боку держави. На природному характері суб'єктивних публічних прав наполягав у своїх дослідженнях Генрих Дернбург, який наголошував на взаємозв'язку між ефективністю реалізації прав особи та її соціальним статусом [7, с. 100]. Основою теорії інтересу як базису походження та реалізації суб'єктивних публічних прав, як зазначав Рудольф фон Ієринг, є наявність певної потреби, саме правова норма має задовольнити потреби суспільства та особистості у врегулюванні відносин взаємодії між ними. Р. Ієринг наголошує, що суб'єктивне право - це «юридично захищений інтерес» [8].

Концепція інтересу як базис для розуміння сутності суб'єктивних публічних прав приватної особи, обґрунтована Р. Ієрингом, набула широкого поширення в сучасній правовій системі Федеративної Республіки Німеччина.

Публічний інтерес визначається як природний нормативно закріплений інтерес особистості [9].

Таким чином, історико-правова ретроспектива становлення категорій «суб'єктивні публічні права» та «суб'єктивні публічні сервісні права» базується на реалізації нормативного закріплення інтересу особи в сфері владно-управлінських відносин.

Список використаних джерел

1. Статті Богдана Хмельницького (1654). В кн.: Історія вчень про право і державу: хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів. авт.-уклад. Г.Г. Демиденко; за заг. ред. О.В. Петришина. 4-те вид., доп. і змін. Х.: Право, 2011. С. 265-272
2. Зеленцов А.Б. Субъективное публичное право: учеб. пособие. Москва: Российский университет дружбы народов, 2012. 148 с.
3. Дурденевский В. Н. Субъективное право и его основное разделение. *Правоведение*. 1994. №№ 3. С. 78–95.
4. Папа Д. М. Становлення наукових поглядів про суб'єктивні публічні права приватних осіб у вітчизняній правовій науці. *Форум права*. 2009. № 1. С. 415–419. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2009_1_59
5. Михайлов А.М. Субъективное право: размышления теоретика. Право: блог URL: <https://blog.pravo.ru/blog/5906.html>
6. Винницкий А. В. Учение о субъективных публичных правах vs «государственно-управленческого подхода» в науке. *Право и политика*. 2018. № 12. С. 27–40.
7. Дернбург Г. Пандекты: Общая часть. Т. 1. пер. с нем. Г. Фон Рехенберг; под ред.: П. Соколовский. М.: Унив. тип., 1906. 481 с.
8. Рудольф Іеринг. Борьба за право (1872). В кн.: Історія вчень про право і державу: хрестоматія для юрид. вищ. навч. закл. і ф-тів / авт.-уклад. Г.Г. Демиденко; за заг. ред. О.В. Петришина. 4-те вид., доп. і змін. Х.: Право, 2011. С. 563-567.
9. Шерстобоев О. Н. Теория интересов в административно-правовом измерении. *Российский юридический журнал*. 2014. № 3. С. 99–108.

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ВИБОРЧИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Моршинін Є.,

аспірант кафедри цивільного, господарського та екологічного права
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

Виборчі права є невід'ємною складовою конституційно-правового статусу людини у сучасному суспільстві. Дотримання виборчих прав людини

вимагається як на рівні національних державних інституцій, так і на рівні міжнародному рівні. Право обирати та бути обраним безпосередньо закріплено у статті 21 Загальної декларації прав людини 1948 року, де визначено, що здійснення виборів має відповідати засадам періодичності, загальності та рівності волевиявлення. Демократичні вибори – це вибори, що не були сфальсифіковані, які були проведені із дотриманням вимоги про таємність голосування чи за допомогою інших форм, що дозволяють реалізувати свободу виборчого процесу. Організація та проведення демократичних виборів є безумовним критерієм легітимності здійснення публічно-управлінських функцій суб'єктами владних повноважень. Положеннями Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року відбулася деталізація виборчих прав особи. Система виборчих прав людини згідно із положеннями Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод складається із реалізації та захисту таких суб'єктивних публічних прав, як: «права голосу та права бути кандидатом на виборах органу законодавчої влади». В цьому сенсі доволі цікавим є підхід, обґрунтований у дослідженнях Ю.Б. Ключковського, М.І. Смоковичем, що підкреслюють недоцільність застосування категорії «право бути обраним», що свідчить про її безумовність, тоді як виборчий процес має гарантувати наявність реальної альтернативи волевиявлення [1, с. 155; 2, с. 23-26]. Міжнародні декларативні акти визнаються відповідно до чинного законодавства України визнаються частиною національної правової системи (стаття 9 Конституції України) [3].

Згідно із положеннями ч. 4 ст. 55 Конституції України визначено, що у разі вичерпання всіх національних форм захисту порушеного права є допустимим та прийнятним звернення до міжнародних правозахисних інституцій задля забезпечення реалізації відновлювальної та компенсаторної функцій права [3]. У 2006 році в Україні було запроваджено механізм застосування рішень Європейського Суду з прав людини та встановлено їх імперативність для національної правової системи. На жаль, станом на 1 січня 2021 року Україна обіймає «почесне» третє за кількістю звернень громадян до Європейського Суду з прав людини після Російської Федерації та Румунії [4]. При цьому близько третини заяв до ЄСПЛ відхиляються через недотримання процедури та форми ініціювання звернення. Виконання рішення ЄСПЛ має здійснюватися із дотриманням таких етапів, як: направлення представницьким державним органом (функції якого, як правило, покладаються на Міністерство юстиції України) інформації, що має містити стислий виклад рішення органу публічної влади; повідомлення іншим правозахисним інституціям про зміст рішення ЄСПЛ та процедуру його виконання; підготовка та направлення Міністерством юстиції України заявникові повідомлення про роз'яснення права особи на подання до державної виконавчої служби заяви про виплату відшкодування; або направлення інформації та роз'яснювального акту про наявність у особи права ініціювання провадження про перегляд справи та/або його відновлення згідно із процедурними аспектами чинного законодавства України; направлення до державної виконавчої служби оригінального тексту та офіційного перекладу резолютивної частини рішення у справі проти

України, у разі якщо нею закріплюється факт порушення прав людини та необхідність вжиття заходів із необхідної сатисфакції у справі проти України; відкриття державною виконавчою службою протягом десяти днів виконавчого провадження за відповідним рішенням ЄСПЛ; в конкретних випадках можуть бути визначені окремі зобов'язання щодо повідомлення органів, які мають вжити додаткових заходів, спрямованих на відновлення порушення суб'єктивного права приватної особи [5]. Рішення ЄСПЛ проти України має бути виконано органом державної влади впродовж трьох місяців, що однак не дотримується внаслідок недостатності коштів державного бюджету на такі цілі. Свідченням низького рівня ефективності діяльності із виконання рішень ЄСПЛ є приклад реалізації резолюції у справі «Бурмич та інші проти України», де був здійснений повторний розгляд через нездатність українського уряду належним чином забезпечувати реалізацію та захист прав і свобод людини в цілому, і зокрема, виборчих прав [5]. Варто наголосити, що ЄСПЛ може самостійно оцінити ефективність правозахисної національної системи, і навіть якщо не було вичерпано всі її механізми, що має слідувати зверненню за захистом до європейської інституції, прийняти заяву до розгляду. Таким прикладом стала справа «Танасе проти Молдови», де звернення до ЄСПЛ було ініційовано заявником, оминаючи ряд можливих правозахисних національних інституцій, зокрема, звернення за захистом до Уповноважений парламенту з прав людини, реагування якого має рекомендаційний характер для органів державної виконавчої влади [6].

Виборчі права, їх реалізація та захист на засадах демократичності, прозорості, таємності та свободи закріплюється згідно із ст. 3 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [9].

Врегулювання виборчих спорів ЄСПЛ має базуватися на стандартах, визначених у міжнародно-правових актах, серед яких необхідно виділити Рекомендації № Rec (2003) 16 Комітету міністрів Ради Європи «Про виконання адміністративних рішень і судових рішень у галузі адміністративного права» [10]. Зокрема, відповідно до положень зазначеного акта ефективність захисту права залежить від встановлення структурного змісту застосування відповідальності адміністративного органу, його належного визначення є «запорукою» успішності компенсаційної функції права [10].

У виборчих спорах реалізація функції судового контролю ЄСПЛ обмежується визначеним обсягом дискреційних повноважень владних суб'єктів. Зокрема, у справі «Ковач проти України» у рішенні ЄСПЛ обґрунтовано позицію про те, що порушення виборчих прав настало через надмірно широкий обсяг дискреційних повноважень окружних виборчих комісій [8].

Таким чином, здійснення захисту виборчих прав у порядку розгляду ЄСПЛ має відповідати вимогам ефективності, співмірності втручання в межі дискреційних повноважень адміністративних органів та сприяти реалізації право особи голосувати та/або бути кандидатом на посаду публічної служби.

Список використаних джерел

1. Смокович М.І. Правове регулювання розгляду виборчих спорів: теоретичний та практичний аспекти: монографія. К. : Юрінком Інтер, 2014. 576 с.
2. Ключковський Ю.Б. Виборчі системи та українське виборче законодавство: монографія. К.: Час Друку, 2011. 132 с.
3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Захаров Є. Декілька рефлексій щодо рішень Європейського Суду з прав людини. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1571562356>
5. Рішення щодо вилучення заяв із реєстру справ Європейського Суду з прав людини у справі «Бурмич та інші проти України». URL.: <https://minjust.gov.ua/m/4600>
6. «Танасе проти Молдови» (Tănase v. Moldova), №7/08 [ВП], 27квітня 2010 року. URL.: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-98428"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)
7. Рекомендація № Rec (2003) 16 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про виконання адміністративних рішень і судових рішень у галузі адміністративного права». URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_692#Text
8. Справа «Ковач проти України» : рішення Європейського Суду з прав людини від 07.02.2008 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_452
9. Перший протокол до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, ратифіковано Законом України *N 475/97-ВР 17 липня 97 року* «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції». *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст.263.
10. Рекомендація № Rec (2003) 16 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про виконання адміністративних рішень і судових рішень у галузі адміністративного права». URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_692#Text.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ РАДИ БІЗНЕС-ОМБУДСМЕНА ПІД ЧАС ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ КОНТРОЛЮЮЧИХ ОРГАНІВ

Шокрута В.А.

аспірантка відділу проблем державного управління та адміністративного права інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

Актуальність. Останнім часом, особливої актуальності набуває питання захисту прав платників податків в умовах прийняття неправомірних рішень або вчинення дій чи бездіяльності уповноваженими особами контролюючих органів, що порушують права та законні інтереси громадян.

Відповідно до чинного законодавства України платник податків має право оскаржити рішення контролюючих органів у адміністративному або судовому порядку.

Нормативно-правова регламентація діяльності органів виконавчої влади та судів суттєво відрізняється, це підкреслює С.А. Голунський у своїх працях і зазначає, що якщо для судів дотримання процесуальних правил є незмінною умовою їх діяльності, то для адміністративних органів будь-які процедурні правила не мають настільки суттєвого значення, оскільки їх повсякденна діяльність вимагає оперативного керівництва, яке конкретизується в залежності від обставин [1, с.3].

Досвід науковців. Дослідженню проблем діяльності контролюючих органів в цілому, і зокрема у фінансовій та податковій сферах присвячувалися роботи вчених у галузі адміністративного та фінансового права: О. Ф. Андрійко, Л. К. Вороновою, І. А. Гончаренко, С.А. Голунського, Ю. Б. Іванової, Н. К. Ісаєвої, М. П. Кучерявенко, В. А. Лебедевої, О. П. Орлюк, Н.Ю. Пришви, Л. А. Савченко, А. І. Худякова та ін.

Метою розгляду зазначених проблем є аналіз чинного законодавства щодо діяльності Ради бізнес-омбудсмена під час оскарження рішень контролюючих органів та обґрунтування наукових висновків і пропозицій щодо вдосконалення законодавства України, яке регулює зазначену сферу відносин.

Виклад основного матеріалу. Право платника податків на оскарження рішень, дій чи бездіяльності контролюючих органів у адміністративному порядку закріплене у статті 40 Конституції України, відповідно до якої, усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк. [2].

Як справедливо зазначають Т.В. Григорян та Є.С. Дмитренко, адміністративне оскарження це встановлений законодавством порядок захисту порушених рішеннями, діями або бездіяльністю контролюючих органів прав та законних інтересів юридичних осіб, який здійснюється шляхом подання письмової скарги і передбачає обов'язок податкового органу реагувати та приймати рішення по суті визначених у скарзі питань у встановлені строки [3, с.62-66].

Таким чином, оскарження рішень контролюючих органів у адміністративному порядку є невід'ємним елементом механізму захисту прав і свобод людини і громадянина.

Адміністративне оскарження має певні переваги в порівнянні з оскарженням неправомірних рішень у суді, до яких, в першу чергу можна віднести його економічність, оперативність, меншу формалізованість [4, с.71]. О.Л. Соколенко погоджується з цим твердженням і зазначає, що становлення системи адміністративного оскарження як повноцінного правозахисного механізму доповнюватиме інші форми захисту прав громадян, дасть змогу

розвантажити судочинство і, зрештою, сприятиме налагодженню діалогу між суспільством і органами державного врядування [5, с.84].

Таким чином, вдосконалення процедури адміністративного оскарження неправомірних рішень, дій чи бездіяльності контролюючих органів та ефективний захист прав платників податків під час досудового оскарження має зменшити навантаження на суди.

Існують альтернативні методи для захисту порушених прав платників податків під час адміністративного оскарження, зокрема кожен, хто вважає, що його права порушено, має право звернутись зі скаргою до Ради бізнес-омбудсмена.

За даними звітів I кварталу та II кварталу 2021 року до Ради бізнес-омбудсмена надійшло 956 скарг щодо оскарження неправомірних дій контролюючих органів, з яких 608 справ було успішно вирішено, що підтверджує ефективність захисту прав платників податків.

Рада бізнес-омбудсмена є постійно діючим консультативно-дорадчим органом, що діє на підставі Регламенту Ради бізнес-омбудсмена, прийнятого відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 року № 691 «Про утворення Ради бізнес-омбудсмена» та Меморандуму про взаєморозуміння для української антикорупційної ініціативи від 12 травня 2014 року [6].

До складу Ради бізнес-омбудсмена належать бізнес-омбудсмен, два заступники бізнес-омбудсмена; працівники, яких Рада бізнес-омбудсмена може відповідно до її потреб наймати на роботу згідно з регламентом (Секретаріат) [6].

Звернення до Ради бізнес-омбудсмена мають деякі особливості, зокрема громадяни мають право подавати скарги українською англійською або російською мовами – письмово, при цьому скарга має бути особисто доставлена в офіс Ради бізнес-омбудсмена; шляхом використання електронної системи подання скарг, що є доступною на офіційному веб-сайті Ради бізнес-омбудсмена; або усно по телефону. [6].

Розгляд скарг Радою бізнес-омбудсмена не має перевищувати 3 місяців, з початку її розгляду, протягом цього часу уповноважений член Ради бізнес-омбудсмена має право отримувати необхідну інформацію і докази, які мають суттєве значення для прийняття рішення по скарзі як у контролюючих органів так і у платників податків зокрема, у спосіб, який він вважає доречним.

Проте, законодавством не передбачено відповідальність уповноважених осіб контролюючих органів у разі відмови своєчасного надання необхідної інформації за запитом Ради бізнес-омбудсмена, що створює підстави вважати, що гарантії захисту прав платників податків порушуються.

Таким чином, вважаємо необхідним закріплення у чинному законодавстві України відповідальності уповноважених осіб контролюючих органів у разі відмови щодо надання інформації яка є суттєвою для прийняття рішення бізнес-омбудсменом під час розгляду скарги платника податків.

Відповідно до Регламенту Ради бізнес-омбудсмена, що закріплений Постановою Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 року № 691

«Про утворення Ради бізнес-омбудсмена» та Меморандумом про взаєморозуміння для української антикорупційної ініціативи від 12 травня 2014 року, після завершення розгляду, бізнес-омбудсмен повинен прийняти одне з таких рішень: 1) визнати скаргу обґрунтованою або значною мірою обґрунтованою та надати рекомендації відповідному органу державної влади, органу місцевого самоврядування або суб'єкту господарювання, що перебуває у сфері їх управління, щодо шляхів реагування; 2) передати скаргу відповідному органу державної влади або органу місцевого самоврядування з вимогою про проведення додаткового розгляду справи; 3) відхилити скаргу як необґрунтовану або значною мірою необґрунтовану.[6]

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна зробити такий узагальнюючий висновок: залучення Ради бізнес-омбудсмена для розгляду скарг платників податків щодо неправомірних рішень, дій та бездіяльності контролюючих органів є дієвим механізмом процедури адміністративного оскарження на сьогодні, проте з іншого боку такий альтернативний метод досудового вирішення спорів містить певні недоліки, які мають бути вирішені та закріплені у чинному законодавстві України.

Список використаних джерел

1. Юридическая и процессуальная форма. Теория и практика / Под общ. Ред. П.Е. Недбайло и В.М. Горшенева. – М.: Юр. лит, 1976. – С.3.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року із наступними змінами і доп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Григорян Тетяна. Досудове врегулювання спорів із податковими органами / Тетяна Григорян, Євген Дмитренко // Незалежний аудитор. – 2012. – №10. – С. 62-66.
4. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / автор-упорядник В.П. Тимошук. – К.: Факт, 2003. – 496 с.
5. Соколенко О.Л. Адміністративне оскарження як форма захисту прав громадян у діяльності правоохоронних органів / О.Л. Соколенко // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2012. – Випуск 636 «Правознавство». – С.83-87.
6. Регламент Ради Бізнес-омбудсмена прийнятий відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 року № 691 «Про утворення Ради бізнес-омбудсмена» та Меморандуму про взаєморозуміння для української антикорупційної ініціативи від 12 травня 2014 року. [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: [https://boi.org.ua/media/uploads/rules_of_procedure_\(ua\).pdf](https://boi.org.ua/media/uploads/rules_of_procedure_(ua).pdf).

ПРАВОВІ ПИТАННЯ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Анталовський Ю.В.,

студент 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Солончук І.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,

господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Кабінет Міністрів України розпорядженням від 1 квітня 2014 р. № 333-р схвалив Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Передбачається, що одним із шляхів подолання проблем у сферах місцевого самоврядування та територіальної організації влади є визначення обґрунтованої територіальної основи для діяльності як органів місцевого самоврядування, так і органів виконавчої влади [1].

Першим кроком реалізації даної Концепції стало утворення об'єднаних територіальних громад, в яких органи місцевого самоврядування мають можливість дбати про населення на підпорядкованій території.

Наступним кроком реформи є реорганізація районного рівня адміністративно-територіального устрою України, який і став основою для організації державної влади на місцях.

Законом України від 16 квітня 2020 року №562-ІХ «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад» Кабінету Міністрів України було доручено підготувати та подати на розгляд Верховної Ради України законопроекти про ліквідацію та утворення районів [2]. Протягом 2019 і 2020 років робочими групами при обласних державних адміністраціях були розроблені пропозиції, щодо адміністративно-територіального устрою відповідних областей.

Утворення нових районів та ліквідація вже існуючих забезпечила відповідність Європейським стандартам. Суть змін полягала в утворенні 129 районів замість 490 існуючих, а також у визначенні меж районів, які встановлюються по зовнішній межі територій сільських, селищних, міських територіальних громад, що входять до складу відповідного району [3].

Дані зміни дозволяють зменшити витрати місцевих бюджетів: у 2021 році - 1,5 млрд грн, у 2022 році - 1,5 млрд грн, 2023 році - 1,5 млрд грн [4]. Це допоможе державі заощадити кошти, які так необхідні для вирішення інших важливих проблем України.

Водночас, нові правила щодо утворення та ліквідації районів мали як позитивні, так і спірні сторони. З одного боку - це зменшення районних рад, а з іншого це збільшення розміру заробітних плат посадових осіб районних рад (за винятком депутатів районних рад, які не отримують заробітну плату за свою діяльність). Кожен з районів має свої повноваження і джерела надходження коштів до бюджету. В той же час усі громади мають рівні міжбюджетні відносини з державою.

Чимало дискусій викликали дані зміни між громадянами України. Населенню потрібен час для усвідомлення важливості прийняття цих правових положень. Нові райони створюються з чіткою метою, а саме для того, щоб впорядкувати різні державні органи які є на даній території.

Наша держава, як за територією так і за кількістю населення, дозволяє здійснювати управління на рівні областей. Районні державні адміністрації несуть пряму відповідальність за реалізацію державних програм за рахунок коштів держбюджету.

Разом з постановою про створення нових районів у парламенті був зареєстрований проект змін до Бюджетного кодексу № 3614, щодо фінансових гарантій місцевого самоврядування, який передбачає надходження всіх дотацій та субвенцій на пряму до громад [5]. Створені відповідні центри адміністративних послуг (ЦНАП) у кожній громаді.

Отже, з всього вище сказаного, можемо зробити висновок, що Україна створила нову європейську систему адміністративно-територіального устрою. Адже децентралізація - це реформа, яка об'єднала зусилля Президента, місцевого самоврядування, парламенту та уряду. На наше переконання зазначені зміни мають свої переваги й недоліки. І лише час покаже, чи виправдають такі новели правового регулювання очікувані сподівання.

Список використаних джерел

1. Пояснювальна записка від 12 червня 2020 р. до Проекту Постанови про утворення та ліквідацію районів № 807-IX. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69132 (дата звернення 15.11.21).

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад: Закон України від 16 квітня 2020 року №562-IX. *Відомості Верховної Ради України*, 2020, № 35, ст.259. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/562-20#Text>

3. Про утворення та ліквідацію районів: Постанова Верховної Ради України від 17 липня 2020 р. № 807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text> (дата звернення 15.11.21).

4. Про зміни в бюджеті в зв'язку з зменшенням районів (2021-2023) URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/07/29/stattja/suspilstvo/utvorennya-novux-rajoniv-chy-dovedetsya-yizdyty-po-kozhnu-dovidku-rajcentru>

5. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо приведення у відповідність положень бюджетного законодавства у зв'язку із завершенням адміністративно-територіальної реформи від 1 вересня 2020 р. № 828-LX. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69062

ПРОБЛЕМА ВИЇЗДУ ДИТИНИ ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Гайдай Є.А.,

студентка 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Солончук І.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,

господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Сучасний світ стрімко розвивається, тому проблема виїзду дитини за кордон є доволі актуальною в наш час. Молодь активна в різних сферах, досить часто молодій людині доводиться виїжджати за кордон, наприклад, задля участі в міжнародних олімпіадах, конкурсах, спортивних заходах тощо. Тому наше законодавство розробило низку документів, якими б громадяни України могли керуватися при виїзді за кордон разом із дитиною.

За Конституцією України дитина є самостійним носієм та суб'єктом права і набуває права та свободи від народження. Тому, розглянувши деякі документи, можна сказати, що правові питання щодо виїзду дітей за кордон розроблені недостатньо. Мета даного дослідження полягає в розкритті проблемних аспектів порядку виїзду дитини за межі України.

Варто зазначити, що згідно статті 313 Цивільного кодексу України особа, яка досягла 16 років, має право на вільний самостійний виїзд за межі України [2]. Проблема виникає тоді, коли ми говоримо про дитину, яка не досягла 16 років, адже вона має право на виїзд за межі України лише за згодою обох батьків чи одного з батьків. Але якщо один з батьків відмовився надавати згоду, то дитина має повне право звернутися до суду з цим питанням, а вже суд має розв'язати цю проблему відповідним чином, враховуючи найкращі інтереси дитини [3]. Проте за висновком Головного науково-експертного управління до даного законопроекту термін «найкращі інтереси дитини» недоцільно вживати тут без визначення його змісту [4]. Його можна вживати тоді, коли говориться про якісь конфлікти між батьками та дітьми, або, наприклад, коли батьки ніяк не можуть розв'язати проблему щодо місця проживання дитини. В наш час можна знайти історії про те, як один із батьків вдався до неправильних дій, через те що інший був проти виїзду дитини за кордон. Таким чином, головним заручником в подібних ситуаціях стає саме дитина, адже батьки не можуть дійти спільного висновку щодо місця її проживання [8]. Також такі конфлікти можуть виникнути тоді, коли батько дитини проживає окремо від дитини і з цим може бути зв'язано майбутнє спілкування з дитиною. Але, як відомо, за положеннями статті 141 Сімейного кодексу України батьки мають рівні права та обов'язки щодо дитини, навіть попри окреме проживання батька [5]. Тому, навіть якщо батьки розірвали шлюб та проживають окремо один від одного, дозвіл на тимчасовий виїзд має бути наданий від обох батьків. Якщо ж один з батьків не дає дозволу, то ця проблема буде вирішуватись в судовому порядку, а як ми знаємо, судове провадження - довгий процес, що може займати тривалий проміжок часу. Тому у 2021 році відбулися зміни у правовому

регулюванні, згідно яким дитина може виїхати за межі України без рішення суду, наприклад, для лікування, навчання, задля участі в різних конкурсах [6].

Також можна зазначити, що без згоди одного з батьків суд може дати лише один раз дозвіл на виїзд дитини за межі України. Через це батьки кожен раз мають надавати нотаріальне посвідчення. І внаслідок цього постійно страждають діти, які потребують лікування за межами України, діти які беруть участь в різних міжнародних конкурсах. Нотаріальна згода надається задля запобігання незаконного вивезення дитини за кордон [7]. Але якщо один з батьків вважається іноземцем або особою без громадянства то таке нотаріальне посвідчення не потребується.

У підсумку можемо зробити висновок, що порядок виїзду дитини за межі України – це досить складний процес, який потребує повної відповідальності. Проблема, яка розглядається в межах даного дослідження, в наш час є дійсно актуальною. Адже в сучасному суспільстві досить часто виникають конфлікти в сім'ях стосовно виїзду дитини за кордон для постійного місця проживання та задля інших потреб. Також зараз наша країна, як і весь світ, потерпає від пандемії вірусу COVID-19, внаслідок чого виїзд за межі України став більш ускладненим не тільки для дітей, а й для всіх громадян України, так як додатково ще потрібні документи, які підтверджують стан здоров'я дитини та дозволяють покинути межі своєї країни.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 124.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003, №40-44, ст.356.
3. Проект закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку виїзду дитини за межі України від 29 серпня 2019 р. № 0954. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=66548 (дата звернення 15.11.2021).
4. Висновок Головного науково-експертного управління 30.08.2017 URL:<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=66548&pf35401=495644> (дата звернення 15.11.2021).
5. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002, № 21-22, ст.135.
6. Виїзд дитини за кордон без згоди батька. URL: <https://www.rozluchennya.com/vyjizd-z-dytynoyu-za-kordon-bez-zhody-batka-ta-bez-rishennya-sudu/> (дата звернення 15.11.2021).
7. Пояснювальна записка до проекту закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку виїзду дитини за межі України від 29 серпня 2019 р. № 0954. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=66548 (дата звернення 15.11.2021).

8. Виїзд дитини за кордон. Міністерство юстиції України: офіційний веб-сайт. URL: <https://minjust.gov.ua/m/viizd-ditini-za-kordon-7714> (дата звернення 15.11.2021).

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ

Гут А.О.,
студентка 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Солончук І.В.,
старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) як правоохоронний орган з широкими силовими повноваженнями, був утворений Президентом України 16 квітня 2015 року. НАБУ є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Завданням Національного бюро є протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції [1]. Іншими словами, НАБУ розслідує корупційні справи, до яких причетні держслужбовці категорії «А».

На думку законодавця, правове регулювання діяльності НАБУ наразі є недосконалим. Тому, з метою покращення функціонування даного правоохоронного органу, у Верховній Раді України зареєстрований проект Закону № 4437, який спрямований на усунення суперечностей між Конституцією України та Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України», а також на забезпечення гарантій незалежності Національного бюро та стабільності його функціонування. Головним для розгляду даного проекту закону визначено Комітет з питань антикорупційної політики. Як ідеться у пояснювальній записці до проекту закону № 4437, законодавча ініціатива була подана через визнання Конституційним Судом неконституційним Указу Президента України № 218/2015 «Про призначення А. Ситника Директором Національного антикорупційного бюро України» [4][5][7]. Рішенням від 16 вересня 2020 року № 11-р/2020 Конституційний Суд України визнав окремі положення Закону України «Про Національне

антикорупційне бюро України» такими, що не відповідають Основному Закону України.[7][8]

Автори законопроекту нагадують, що неконституційними визнано положення закону, за якими Президент наділявся повноваженнями, що не передбачені Основним Законом, зокрема, в частині створення НАБУ і призначення на посаду директора НАБУ. Також автори документу зазначають, що законопроект № 4437 спрямований на усунення суперечностей між Конституцією та Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України», а також на забезпечення гарантій незалежності НАБУ та його функціонування.[4][8]

Конституційний Суд України у Висновку № 7-в/2019 констатував, що «такий орган в Україні є, він *створений і функціонує відповідно до визначених законом юридичних основ його організації та діяльності*».[7]

Таким чином, існує необхідність внесення змін до деяких положень Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» з метою їх приведення у відповідність до Конституції України та врахування правових позицій Конституційного Суду України [4]. Проектом пропонується внести зміни до статей 1 і 6 Закону України «Національне антикорупційне бюро України», якими: 1) визначити, що НАБУ утворюється і здійснює свою діяльність відповідно до вимог Закону; 2) встановити повноваження Верховної Ради України приймати рішення про звільнення Директора НАБУ з посади за наявності підстав, визначених частиною четвертою статті 6 Закону; 3) визначити, що особа, призначена на посаду директора НАБУ, продовжує виконувати свої повноваження до моменту призначення нового директора в порядку, визначеному Законом «Про Національне антикорупційне бюро України», але не пізніше спливу строку його повноважень.[4] Уточнюється, що прийняття проекту закону не потребує додаткового фінансування з державного чи місцевих бюджетів. Як вже зазначалося, Конституційний Суд України 28 серпня 2020 року визнав неконституційним Указ Президента № 218/2015 «Про призначення А. Ситника Директором Національного антикорупційного бюро України». А рішенням від 16 вересня 2020 року № 11-р/2020 Конституційний Суд визнав окремі положення Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» такими, що не відповідають Основному Закону, та зобов'язав Верховну Раду України невідкладно привести положення законодавства у відповідність до цього рішення. Наразі чинний закон про НАБУ передбачає, що парламент може прийняти рішення про звільнення директора Бюро лише за наявності певного переліку підстав, і таку пропозицію мають внести до Ради не менш як третина народних депутатів.[4]

Отже, проаналізувавши правові підстави діяльності правоохоронного органу – НАБУ, закони України, а також рішення Конституційного Суду України, можемо підсумувати, що сьогодні все ще залишаються проблемні аспекти, які потребують правової визначеності.[6] На нашу думку зазначені правові пропозиції сприятимуть тому, щоб державний орган міг виконувати свої функції та завдання. Безпосередніми завданнями НАБУ є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчиняються

вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці. Відсутність належних правових норм може призвести до неправильної роботи правоохоронних органів, що є неприпустимим в умовах і так непростой політичної ситуації.

Список використаних джерел

1. Національне антикорупційне бюро України. Матеріал з Вікіпедії - вільної енциклопедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5_%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BF%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B5_%D0%B1%D1%8E%D1%80%D0%BE_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8 (дата звернення: 17.11.2021).
2. Зміст та принципи діяльності. Національне антикорупційне бюро України: офіційний сайт. URL: <https://nabu.gov.ua/zmist-ta-pryncypy-diyalnosti> (дата звернення: 17.11.2021).
3. Про утворення Національного антикорупційного бюро України: Указ Президента України від 16 квітня 2015 року № 217/2015 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/217/2015#Text> (дата звернення: 17.11.2021).
4. У Верховній Раді зареєстровано проєкт Закону «Про внесення змін до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України». УКРІНФОРМ: мультимедійна платформа іномовлення України. Політика. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3144917-u-radi-zavivsa-uradovij-zakonoproekt-pro-zvilnenna-direktora-nabu.html> (дата звернення: 17.11.2021).
5. КСУ визнав неконституційним призначення Ситника на посаду глави НАБУ. УКРІНФОРМ: мультимедійна платформа іномовлення України. Політика. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3089553-ksu-viznav-nekonstitucijnim-priznacenna-sitnika-na-posadu-glavi-nabu.html> (дата звернення: 17.11.2021).
6. Солончук І. В. Антикорупційні питання реформування судочинства в умовах соціальної та цифрової трансформацій. *Соціальна і цифрова трансформація: теоретичні та практичні проблеми правового регулювання*: матеріали науково-практичної конференції, м. Київ, КПП імені Ігоря Сікорського, 10 грудня 2020 р. / упоряд.: О. А. Баранов, В. М. Фурашев, С. О. Дорогих. Київ : Фенікс, 2020. 272 с. (С. 177-182). URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/socialna_i_cifrova_transformaciya_maket_1.pdf (дата звернення: 17.11.2021).
7. Проєкт Закону про внесення змін до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» № 4437 від 27 листопада 2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70544 (дата звернення: 17.11.2021).

8. Пояснювальна записка від 27 листопада 2020 р. до проекту Закону про внесення змін до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» № 4437. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70544 (дата звернення: 17.11.2021).

ДО ПИТАННЯ ОБ'ЄДНАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Деревянко А.Ю.,
студентка 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Солончук І.В.,
старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Як відомо, в Україні здійснюється реформа місцевого самоврядування та децентралізація влади, що передбачає передачу значних повноважень і ресурсів до територіальних громад. Важливою складовою та запорукою реалізації цієї реформи є формування заможних громад, що відбувається шляхом об'єднання територіальних громад.

Якщо звернутися до статті 2 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад», то маємо можливість з'ясувати принципи об'єднання: 1) конституційність та законність; 2) добровільність; 3) економічна ефективність; 4) державна підтримка; 5) повсюдність місцевого самоврядування; 6) прозорість та відкритість; 7) відповідальність.

В Законі написано все гарно і зрозуміло, але є підстави вважати, що не всі принципи є коректними. Для прикладу, всю справжність даного закону можна відчутти, проживаючи в невеликому населеному пункті. Що саме не так? Зараз всі гроші які виділені на цю територіальну громаду надходять в їх центр. Тобто там, де розташований центр громади, там працює все: ремонтуються дороги, школи, відбуваються концерти і багато іншого. А для підлеглих населених пунктів гроші майже не виділяються. Як правило, центр громади - це достатньою велике селище або місто. Основна маса новообраних депутатів обиралася в районних центрах, або у містах, але не в селах. Якщо брати, до прикладу, окремий районний центр, до якого входять 15 сіл, із 22 депутатів - 18 є представниками районного центру. Тобто, 3 села представляє 1 депутат, і деякі села зовсім не мають жодного представника, який буде представляти інтереси населеного пункту. Також більшість депутатів складають голови великих агрохолдингів та латифундій, так звані «місцеві князьки», директори, які одразу, в свою чергу, починають відстоювати інтереси великого бізнесу, а не людей. На наш погляд, це утворює «місцеві феодальні князівства».

Також у Законі неодноразово згадувалося, що все робилося добровільно, але на практиці це було не так. Мав місце величезний адміністративний тиск від районної влади. Депутатам і голові села пропонувалися чудові умови, якщо

вони перейдуть у громаду. В свою чергу це пропонували ті самі директори і представниками великого аграрного бізнесу.

Важко не згадати таку величезну проблему яка зачепила не одне село.

Територіально до центра громади необхідно дуже довго їхати, адже на ремонт доріг гроші не виділяються. Сільські дороги не розраховані на потужну техніку для обробітку землі, асфальт не витримує навантаження, а кошти на його ремонт чомусь виділяє громада. Інколи це доходить до абсурду, адже проти того, в яких умовах вони були раніше, до утворення районного центру, інколи стається так, що до громади вони знаходяться тепер ще далі. Ще гірша ситуація територіально у гірських районах країни.

Ще одне питання яке б ми хотіли підняти, - це несправедливість під час голосування на тему «переходити до громади чи ні?». Чому, щоб прийняти потрібно половина голосів і один голос депутатів Верховної Ради України, а для такого достатньо важливого рішення достатньо 1/3 і голос голови села?

На наше переконання, дані правові норми абсолютно не спрямовані на розвиток сільських територій. Ті населені пункти, які не знаходять в епіцентрі, не мають належних коштів для розвитку.

Безспірно, існували села, в яких був дефіцит бюджету. Але були і такі, що навпаки. В кінцевому результаті весь бюджет взяли докупити і припинили виділяти взагалі. Тобто, села з достатнім бюджетом залишилися з нічим і втратили можливість ним розпоряджатися.

Вважаємо, що Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» є початок кінця, а точніше - прискоренням загибелі села. Звісно, він підвищує рівень урбанізації в країні, але, в свою чергу, хто захоче працювати в селі, в якому немає розвитку? Необхідно згадати, що село – це колыска українського народу, і народ український зароджувався в селах. Міста створювалися потім і також були обов'язковою умовою. Цим законом село буде прискорено знищуватися. Отже, можна зробити висновок, що добровільність і економічна ефективність об'єднання територіальних громад залишається спірним питанням.

Список використаних джерел

1. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05 січня 2015 р. № 157-VIII. *Відомості Верховної Ради*, 2015, № 13, ст.91. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення: 19.11.2021).

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ МЕДИЦИНИ, СПОРТУ, ОСВІТИ, КУЛЬТУРИ ТА НАУКИ

Дремова П.О.,

студентка 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Солончук І.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,

господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Сучасне суспільство приділяє значну увагу розвитку фізичного виховання, спорту, науки та освіти. Міністерство охорони України спрямовує діяльність на піклування про здоров'я українців та на розвиток медицини в нашій державі.

Метою даного дослідження є проблемні питання щодо розвитку цих галузей саме в Україні.

Як раніше зазначалося, Міністерство освіти і науки України приділяє значну увагу розвитку спорту у вищих навчальних закладах. За повідомленням МОН, це повністю відповідає просвітницькій місії освіти та завданням вищих навчальних закладів з підготовки сучасних фахівців з усвідомленням цінностей здорового способу життя та готовністю до захисту України [1].

Низький рівень фінансування сфери науки, культури та освіти та культури, безперечно, спричиняє великі труднощі в матеріально-технічному та кадровому забезпеченні та може призвести до зниження професіоналізму частини наукових співробітників. Негативними чинниками є відсутність здорового суперництва, творчих дискусій, чесного й відкритого обміну думками. Неналежна технічна оснащеність наукових лабораторій, різке зниження життєвого рівня й соціальна незахищеність вже призводили до зростання процесу виїзду багатьох учених за кордон, коли понад 20 % науковців перейшли до комерційних структур [2].

Сьогодні спостерігається перебудовується робота наукових установ, зміна пріоритети, зростання уваги до фундаментальних досліджень. Велике значення мали заснування Академії наук вищої школи, Української академії аграрних наук, Академії медичних наук, Академії мистецтв, Академії правових наук, ряду інших галузевих академій. Виникла низка дослідних інститутів та центрів як громадських об'єднань науковців, наукових товариств. Зокрема, у 1989 р. відновило свою діяльність Наукове товариство ім. Т. Шевченка.

Спостерігаємо процеси оновлення галузі освіти. Основний нормативний документ у галузі освіти - це Закон України «Про освіту», який регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти [3].

До історично важливих подій можемо віднести реформування професійно-технічної та вищої освіти. Зокрема, здійснення переходу на

ступеневу підготовку: кваліфікований робітник, молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр. Позитивним фактором розвитку освіти є набуття вищими навчальними закладами більшої самостійності у своїй діяльності та робота з ліцензування (надання дозволу на освітню діяльність) і акредитації (визначення професійного рівня діяльності) вищих навчальних закладів. У 2005 р. Україна долучилась до Болонського процесу реформування вищої освіти в Європі, яка дала змогу українським студентам вільного пересування в європейському освітньому просторі [2].

Труднощі існують і у сфері культури. Обмеження державного фінансування закладів культури призводить до того, що діяльність творчих колективів, театрів, музеїв, бібліотек тримається лише на ентузіазмі [2].

В умовах сьогодення залишається проблемною сфера охорони здоров'я, де присутній високий рівень передчасної смертності від неінфекційних захворювань, яким можна запобігти, особливо чоловіків, і, відповідно, низька тривалість життя. Для цілей сталого розвитку є необхідним впровадження цілей в державну політику, визначення пріоритетів, робота на регіональному рівні. Важливими є збір та моніторинг даних. Міжнародні партнери мають відповідні ресурси, знання та досвід впровадження цілей в різних країнах і допомагають Україні імплементувати їх. Не менш важливою є також співпраця та координація з іншими міністерствами та організаціями [4].

На переконання професора В. І. Швеця, українська історія медицини має розвиватися з врахуванням досвіду історичної науки України, досягнень світової історії медицини, на тих традиціях, які були на українській землі, на фундаменті, закладеному як українськими, так і іншими вченими і літописцями протягом більше ніж тисячоліття, на працях лікарів-науковців України та в діаспорі [5].

На нашу думку, є позитивним схвалення в Кабінеті Міністрів України законопроекту «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо створення Державного фонду підтримки медицини, спорту, освіти, культури та науки». Проектом Закону пропонується створити державний фонд підтримки медицини, спорту, освіти, культури та науки у складі спеціального фонду Державного бюджету України, до якого будуть спрямовуватися ліцензійні платежі у сфері азартних ігор та у сфері лотерей. Реалізація, запропонованих змін створить умови для здійснення державою компенсацій суспільству за негативні наслідки, до яких призводять азартні ігри, завдяки спрямуванню коштів, отриманих від плат за ліцензії на азартні ігри і лотереї, на соціально значущі цілі. Починаючи з 2022 року, кошти з цього фонду спрямовуватимуться на підтримку медицини, спорту, освіти, культури та науки, а також частково до місцевих бюджетів, на території яких розташовані гральні заклади казино та зали гральних автоматів. За рахунок цих коштів пропонується профінансувати окремі статті видатків державного бюджету: 1) розвиток інфраструктури аеропортів – 1 млрд грн, 2) створення сучасної клінічної бази для лікування онкологічних захворювань у Національному інституті раку (загальний обсяг фінансування – 1,5 млрд грн, з них 805 млн – за рахунок сплати за ліцензії по азартних іграх). Також кошти будуть виділені на

субвенцію місцевим бюджетам на створення центрів культурних послуг – 300 млн грн та субвенцію місцевим бюджетам на заходи щодо соціально-економічного розвитку (загальний розмір субвенції – 6 млрд грн, з них 3,3 млрд грн – за рахунок сплати за ліцензії на азартні ігри)

У підсумку можемо зазначити, що в сучасних умовах є надзвичайно важливим прийняття саме таких норм правового регулювання, які б здійснювали позитивний вплив на громадян, громадське здоров'я, покращували стан здоров'я населення або його окремих груп, розвивали спорт, освіту, культуру та науку. Спрямування коштів, отриманих від плати за ліцензії на провадження діяльності у сфері організації та проведення азартних ігор і за ліцензії на випуск та проведення лотерей, має здійснюватися на фінансування медицини, спорту, освіти, культури та науки.

Список використаних джерел

1. Щодо розвитку фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах. Міністерство освіти і науки України: офіційний веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2015-12-07-shhodo-rozvitku-fizichnogo-vihovannya-ta-sportu-u-vishnix-navchalnix-zakladaх> (дата звернення: 20.11.2021).

2. Наука, освіта та культура в сучасній Україні. *Навальні матеріали онлайн*. URL: https://pidru4niki.com/76142/istoriya/nauka_osvita_kultura_suchasniy_ukrayini (дата звернення: 20.11.2021).

3. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017, № 38-39, ст.380.

4. Мартишин О.О. Розвиток медицини в Україні. Український часопис, актуальні питання клінічної практики. URL: <https://www.umj.com.ua/article/157349/rozvitok-medicsini-v-ukrayini-obgovoreno-orientiri-do-2030-roku> (дата звернення: 20.11.2021).

5. Швець В. І. Розвиток медицини на теренах України. Буковинський державний медичний університет: офіційний веб-сайт URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/3366-rozvitok-medicsini-xix-xx-st-na-terenah-ukraini/> (дата звернення: 20.11.2021).

6. Кабінет Міністрів України схвалив зміни до Бюджетного кодексу щодо створення фонду підтримки медицини. УКРІНФОРМ: мультимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3174514-urad-shvaliv-zmini-do-budzetnogo-kodeksu-sodo-stvorennafondu-pidtrimki-medicini.html> (дата звернення: 20.11.2021).

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ

Друзь В.Д.,
студентка ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Бевз С.І.,
професор кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Д.Ю.Н., доцент

Виконавча влада - це одна з трьох гілок влади, яка відповідно до конституційного принципу поділу державної влади безпосередньо здійснює реалізацію Законів України.

Саме система органів виконавчої влади відповідальна за організацію громадського порядку, здійснення управління державною власністю, реалізацію зовнішньої та внутрішньої політики, забезпечення безпеки та здійснення інших функцій передбачених чинним законодавством.

Очолює систему органів виконавчої влади Кабінет Міністрів України як вищий орган виконавчої влади. Наразі, політика уряду спрямована не лише на вирішення існуючих проблем, а на попередження можливих.

Центральними органами виконавчої влади є міністерства, державні комітети, інспекції та служби, центральні органи державної виконавчої влади зі спеціальним статусом та інші центральні органи виконавчої влади. Здійснюють управлінські функції завдяки специфічним методам – примус, заохочення, також завдяки заходам економічного та адміністративного впливу, реалізують внутрішню та зовнішню політики України, забезпечують єдність системи виконавчої влади, спрямовують і контролюють діяльність інших органів виконавчої влади, а центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом здійснюють спеціальні функції та завдання.

Наразі, система органів виконавчої влади складається з складного апарату державної влади, через це органи виконавчої влади не мають змоги здійснювати ефективно свої повноваження, деякі органи дублюють функції інших органів.

Тому Кабінет Міністрів України визначив одним із пріоритетним завдань формування ефективної системи державного управління, яка здатна виробляти і реалізовувати цілісну державну політику, спрямовану на потреби громадян, суспільний розвиток та швидке реагування на зовнішні і внутрішні виклики.

Саме тому доречно запропонувати європейський досвід функціонування системи органів виконавчої влади.

На думку М. Беблани, у країнах Східної Європи реформування органів виконавчої влади відбувається в зовсім іншому середовищі, ніж у розвинених країнах. Зокрема, загальна швидкість і масштаб змін не мають прецеденту, оскільки реформування передбачає повну політичну та економічну трансформацію держави. Вона впроваджується в умовах невизначеності меж державного сектору, послабленого верховенства права, через те що країни

створюються майже заново, а також через брак готовності до змін, реформа спирається на дуже низькі управлінські спроможності. [1, с. 35]

Британський уряд для забезпечення більшої ефективності нормативних актів створив підрозділ «Краще регулювання виконавчої влади» (Better Regulation Executive), який є частиною Британської Департаменту бізнесу, енергетики і промислової стратегії для забезпечення балансу між захистом прав та звільненням їх від непотрібної бюрократії. До його основних повноважень відносять аналіз ефективності державного регулювання, поліпшення виконання урядових постанов, використання альтернативи в нормативному регулюванні [2].

Доречним буде запропонувати досвід Грузії, адже в 2004 році була проведена досить масштабна реформа усієї системи органів виконавчої влади. Проте, багато науковців наголошують на тому, що така реформа мала як позитивні та негативні наслідки. Перш за все, кількість міністерств у країні була значно зменшена, були ведені нові умови для кандидатів на державну службу.

З позитивної сторони можна відзначити, що було закладено нові підвалини проведення конкурсу на посаду державного службовця, що забезпечило високу кваліфікованість службовців та прозорість самого конкурсу.

З негативної сторони, в результаті проведеної реформи органи виконавчої влади фактично дублювали повноваження, так як межі їх компетенції не були чітко визначені. Більш того структура системи органів виконавчої влади складалася з великої кількості органів виконавчої влади, що спричиняло зниження ефективності їх діяльності.

В результаті реформи було сформовано новий апарат державної влади, активно впроваджувалася антикорупційна політика та відбувся економічний розвиток країни.

Уряд Грузії планує створити Фонд співробітництва, який буде здійснювати обмін досвідом проведених в країні реформ, зокрема і з Україною.

Таким чином, підводячи підсумки, можна сказати, що система органів державної виконавчої влади в Україні активно реформується, завдяки цьому підвищується ефективність її діяльності. Саме органи виконавчої влади здійснюють та реалізують соціальну-економічну політику, організовують та забезпечують громадський порядок, організовують управління державною власністю та здійснюють інші повноваження в різних сферах суспільного життя. Діяльність системи органів виконавчої влади є одним з визначальних чинників для прискорення економічного розвитку України та укріплення її авторитету на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Беблава М. Реформа державного управління в Словаччині й інших країнах Центральної Європи та її значення для України / М. Беблава // Досвід країн Центр. Європи у здійсненні екон. реформ: ідеї та рек. для України – К. : МЦПД, 2005. – С. 35 – 43.

2. The Better Regulation Executive (BRE) leads the regulatory reform agenda across government URL: <https://www.gov.uk/government/groups/better-regulation-executive> (дата звернення 20.11.2021).

ПИТАННЯ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО БЮДЖЕТНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО СКАСУВАННЯ ВІЙСЬКОВОГО ЗБОРУ

Лісняк Д.О.,
студент 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Солончук І.В.,
старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

В історії України були тяжкі часи, наприклад, коли наші предки боролися потом та кров'ю за свободу. Вся наша хронологія пов'язана з війною. На жаль, сьогодні не виняток. Навіть зараз Україна веде активні бойові дії, тому тема бюджету війська доволі актуальна в наш час. Загалом, початок історії про внесення змін щодо воєнного бюджету в Україні починається з 10 жовтня 2019 р., коли народні депутати О. А. Дубінський та Н. Ю. Королевська (IX скликання) зареєстрували Законопроект №2253 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо скасування військового збору»[1]. Вперше закон про Військовий збір був введений у 2014 р. для потреб української армії зі зрозумілих для всіх причин, тобто внаслідок насильницької агресії на Сході та Півдні України. Першим кроком щодо скасування військового бюджету стало невдоволення звичайних працівників, які примітили, що з їхньої заробітної плати стягувався новий податок. З невдоволення все і почалося, а пізніше буд поданий законопроект № 2253[1], який при першому ж розгляді 25 листопада 2019 р. був відхилений Міністерством фінансів України[4]. Після чого відбувся другий розгляд 16 грудня 2019 р., де також відхилений Державною податковою службою України, оскільки цей законопроект мав доволі великі затрати бюджету, а саме 26 400 млн. грн., які ішли на озброєння та захист території України[2].

Метою законопроекту є приведення у відповідність норм Бюджетного та Податкового кодексів України після виключення пункту 16-1 підрозділу 10 розділу XX Податкового кодексу України, на який є посилання в статті 29 Бюджетного кодексу України. Сама суть полягає в проекті Закону, де передбачено внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо виключення військового збору з доходів загального фонду Державного бюджету України (з частини другій статті 29 Бюджетного кодексу України)[6].

Думки громадян поділилися на дві сторони: з одного боку - ті, хто прагне матеріального збагачення та збільшення своєї заробітної плати, з іншого - люди, що розуміють, до яких наслідків призведе скасування військового збору.

Щодо комітету з питань інтеграції України з Європейським Союзом, розглянувши на своєму засіданні 11 березня 2020 р. Проект Закону про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо скасування військового збору, визнав його положення такими, що регулюються національним законодавством країн-членів Європейського Союзу та не підпадають під дію міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції. [5]

На нашу думку, відміна військового збору має позитивні сторони, такі як збільшення чистого прибутку у населення, з іншого боку це він матиме катастрофічні збитки армії, що означає ослаблення війська та змоги захистити державні кордони та суверенітет країни. А незмога захистити свій народ, як від зовнішньої, так і від внутрішньої небезпеки веде до руйнування та занепаду цілої держави.

Підсумовуючи все вище зазначене, можемо зазначити, що на нашу переконання скасування військового збору не є актуальним в час, коли наша країна веде бойові дії. Оскільки саме кошти, які були зібрані за допомогою військового збору, займають важливе та одне із головних місць в бюджеті України, який йде на такі важливі сфери, як охорона територій країни, війська, озброєння тощо. Тому кожен громадянин України має замислитися, куди саме йдуть ці кошти і для чого саме, не думати лише про себе та свою вигоду, а прагнути захистити наше майбутнє, за яке так тяжко воювали наші предки.

Список використаних джерел

1. Проект Закону про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо скасування військового збору від 10 жовтня 2019р. № 2253. *Офіційний сайт ВРУ*.URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=67054 (дата звернення: 24.10.2021).

2. Пояснювальна записка від 10 жовтня 2019 р. до Проекту Закону про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо скасування військового збору № 2253. Офіційний сайт ВРУ.URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=67054 (дата звернення: 24.10.2021).

3. Порівняльна таблиця від 10 жовтня 2019 р. до Проекту Закону про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо скасування військового збору № 2253. Офіційний сайт ВРУ.URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=67054 (дата звернення: 24.10.2021).

4. Висновок Головного науково-експертного управління від 19 листопада 2019 р. до Проекту Закону про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо скасування військового збору № 2253. Офіційний сайт ВРУ.URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=67054 (дата звернення: 24.10.2021).

5. Висновок Комітету з питань інтеграції України з Європейським Союзом від 11 березня 2020 р. до Проекту Закону про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо скасування військового збору № 2253. Офіційний сайт ВРУ.URL:

звернення: 24.10.2021).

6. Бюджетний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 10.11.2021)

ПРАВОВІ ПЕРСПЕКТИВИ КОНТРОЛЮ ВПЛИВУ ОЛІГАРХІВ В УКРАЇНІ

Недоступ Д.О.,

студентка 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Солончук І.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,

господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Сучасний розвиток правової системи України охоплює багато рішень проблем сьогодення, але, на нашу думку, питання правового регулювання впливу олігархів на високопоставлених осіб є недостатньо дослідженим, а прийнятий Закон України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну або політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» має певні неточності й потребує вдосконалення.

Актуальність теми даного дослідження полягає у тому, що питання олігархії в Україні досягло піку своєї популярності, хоча воно і не є новим, адже прийнятий Закон викликав хвилю обговорень не лише у правничій сфері.

Метою дослідження є розкриття особливостей правового контролю над олігархами в Україні з ціллю зменшення їх впливу на суспільне життя.

Саме поняття «олігархія» бере свій початок ще з часів Давньої Греції і дослівно перекладається як «влада небагатьох». За Платоном така «влада небагатьох» спирається на матеріальні блага, «накопичує золото в коморах» і діє виключно у власних грошових інтересах [1].

Якщо ж дивитися на визначення «олігарх» з політичної точки зору, то це – можновладці, які зосереджують в своїх руках політичну владу шляхом монополізації певних секторів економіки, а вже набуте використовують для подальшого збагачення. У розпорядженні в олігархів знаходяться різноманітні ресурси суспільного впливу: інформаційні (телеканали, друковані ЗМІ, інтернет-видання), політичні (партії, фракції, міжфракційні об'єднання), економічні (промисел та фінанси) [2]. Також Київський міжнародний інститут соціології провів серед дорослого населення України телефонне опитування, головним питанням якого було: «*Чи погоджуєтесь Ви, чи не погоджуєтесь з тим, що олігархи мають великий вплив на українське суспільство?*». Переважна більшість опитаних, а це 91,7%, відповіли «*так, погоджуюся*», що свідчить про досить міцні позиції олігархату [3].

До недавнього часу в Україні не було офіційного визначення поняття «олігарх», але кожному відомо, що такі люди почали з'являтися разом зі

становленням Незалежної України. Першим про необхідність деолігархізації й безпосереднього контролю над можновладцями заговорив Петро Порошенко, який власне і сам був олігархом, а продовжив цю тему вже теперішній Президент України Володимир Зеленський, який намагався і намагається своїми діями зараз зруйнувати твердження про те, що «владою маніпулюють олігархи».

Офіційний початок боротьби з «олігархатом» датується 02 червнем 2021 року, коли законопроект «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну або політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» було позначено Президентом як невідкладний. Насамперед, у документі було вперше надано визначення поняттю «олігарх», а саме [4]: «особа, яка має значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархом), для цілей цього Закону вважається фізична особа, яка одночасно відповідає щонайменше трьом з таких ознак: 1) бере участь у політичному житті; 2) має значний вплив на засоби масової інформації; 3) є кінцевим бенефіціарним власником суб'єкта господарювання, який після дня введення в дію цього Закону є суб'єктом природних монополій або займає монополіне (домінуюче) становище на ринку відповідно до Закону України "Про захист економічної конкуренції" та протягом одного року поспіль підтримує або посилює таке становище; 4) підтверджена вартість активів особи та суб'єктів господарювання, бенефіціаром яких вона є, перевищує 1 мільйон прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня відповідного року» [4].

Які ж новели включає цей Закон для правового регулювання впливу олігархів на політичне та суспільне життя українців? По-перше, це внесення таких осіб у відповідний реєстр, за який буде відповідати РНБО. Стаття 6 Закону дає зрозуміти, що реєстр буде у вільному доступі, де кожен безкоштовно може ознайомитися зі списком осіб, визнаних олігархами. По-друге, у статті 8 описано декларування контактів, тобто, публічна особа (держслужбовець) має в обов'язковому порядку подавати декларацію про контакти у разі контакту з особою, включеною до Реєстру, окрім випадків, передбачених цим же законом. Також сам олігарх повинен попереджати особу, з якою буде проведена зустріч або телефонна розмова, що він включений до реєстру. Цікавим є той факт, що держслужбовець може отримати покарання за неподання відповідної декларації навіть якщо олігарх під час контакту не зізнався, що є реєстровою особою.

І такі пункти у даному Законі стали певним «червоним прапором» для народних депутатів та юристів, адже деякі з них виглядають як обмеження прав людини залежно від майнового стану та наділення Президента та РНБО повноваженнями, що не передбачені Конституцією.

У підсумку хочемо підкреслити, що правове регулювання впливу олігархів на суспільне та політичне життя, а саме декларування контактів та внесення осіб до Реєстру, унеможливить закриті перемовини між олігархами та високопосадовцями без належного суспільного контролю. Окрім цього, зменшиться ризик корупційних схем і вплив олігархів на держслужбовців.

Контроль такого потужного прошарку суспільства не передбачає знищення великого бізнесу, бо держава хоче забезпечити його прозорість і сепарувати від політики, адже політичним життям не має управляти бізнес.

Список використаних джерел

1. Арістотель. Поетика: Пер. Б. Тена; Вступ. ст. і коментарі Й. Кобова. — К. : Мистецтво, 1967. 136 с.
2. Колодій Антоніна. «Олігархи» й «олігархія»: зміст понять та українська політична дійсність: *Наукові записки НаУКМА. Політичні науки*. Вип. 19. — 2001. С. 31–35. URL: <https://pravo.leksiya.com.ua/ekonomika/527/index.html> (дата звернення: 20.11.2021).
3. Опитування Київського міжнародного інституту соціології. URL: <http://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1020&page=2&t=2> (дата звернення: 20.11.2021).
4. Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну або політичну вагу в суспільному житті (олігархів) реєстр: Проект Закону від 02 червня 2021 р. №5599. *Верховна Рада України: Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72105 (дата звернення: 20.11.2021).
5. Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів): Закон України від 23 вересня 2021 р. № 1780-ІХ. *Голос України від 06.11.2021*. № 210.

БОРОТЬБА З ПРОЯВАМИ ДИСКРИМІНАЦІЇ ЗА ОЗНАКОЮ СЕКСУАЛЬНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ

Павліченко Ю.І.,

студентка 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Солончук І.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,

господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

ЛГБТ-спільнота в Україні існувала завжди й продовжує існувати зараз, але дискримінації на підставі сексуальної орієнтації або/та гендерної ідентифікації переслідують представників спільноти постійно. На практиці українське суспільство, в своїй більшості, не готове сприймати нетрадиційну сексуальну поведінку як норму для певних соціальних груп, що відбивається на звуженні їх правових можливостей та проявах дискримінації [1]. Через недостатнє правове врегулювання представникам ЛГБТ-спільноти важко звернутися до суду щодо захисту своїх прав та свого приватного життя.

Прикладом прояву дискримінації у 2021 році може слугувати гучний скандал з участю танцівника Наді Дорофєєвої. Після проведеного часу в гей-

клубі «Ліфт», хлопець з друзями вийшов на вулицю і чоловік, що проходив поруч в той час спеціально штовхнув друга танцюриста, а потім і його самого. Компанія зробила зауваження чоловікові, що обурило його і він повернувся до них і одним ударом відправив танцюриста у 15-денну кому. Очевидці стверджують, що напад відбувся через гомофобні настрої [2]. На наше переконання, ця ситуація яскраво демонструє, з чим зустрічаються в звичайному житті представники ЛГБТ-спільноти та актуальність підняття питання про захист на державному рівні їх приватного життя і сексуальної орієнтації.

Розглянемо можливість представників ЛГБТ-спільноти захистити себе від злочинів, що скоюються на підставі дискримінації через сексуальну орієнтацію або/й гендерну ідентифікацію. Спроби ввести кримінальну і адміністративну відповідальність за прояви ненависті/дискримінацію через сексуальну орієнтацію або/та гендерну ідентифікацію тривають довгий час. З 15.06.2021 до порядку денного включено законопроект № 5488 «Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо боротьби з проявами дискримінації», але вже понад 5 місяців (момент написання роботи - 17.11.2021) далі цієї стадії законопроект не рухається. Аналогічний законопроект, який має номер 3316, був знятий з розгляду 01 вересня 2020 року через відхилення проекту закону Комітетом Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності після незадоволення та протестів з боку провідних українських церков, об'єднаних у Всеукраїнській Раді Церков і релігійних організацій [3, с.2]. Створення і реалізація цих законопроектів були зазначені у планах заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року (пункт 105) на період від 2021 по 2023 роки (пункт 28), але це не дає гарантії, що проекти будуть прийняті і нададуть змогу забезпечити достатній рівень безпеки ЛГБТ-спільноти.

З прийняттям відповідних законів ситуація зі скоєними злочинами, спрямованими на представників ЛГБТ-спільноти через дискримінацію, зменшилася б у рази, але на даний момент, без передбаченого покарання, показники все ще є незадовільними. За даними моніторингу Правозахисного ЛГБТ Центру «Наш світ» з січня 2021 року по липень 2021 року включно було задокументовано 81 скоєних злочинів. Найбільше всього виявлено у Києві та Київській області – 41. Через пандемію COVID-19 кількість задокументованих випадків має тенденцію до скорочення, але це відбувається лише через те, що багато публічних ЛГБТ заходів були скасовані й це унеможливило напади з боку праворадикальних угруповань. Також очевидним є зниження кількості фізичних приватних зустрічей між ЛГБТ-людьми, що, в свою чергу, знижує кількість нападів за гомофобними та змішаними мотивами (вибір зручної жертви за певною ознакою для подальшого шантажу і здирства) [3, с.8].

Прийняття законопроекту № 5488 стане першим серйозним кроком для боротьби проти дискримінації представників ЛГБТ-спільноти і надасть змогу їм захистити себе, використовуючи відповідні закони. Цей законопроект допоможе чітко визначити прояви дискримінації через сексуальну орієнтацію

та/або гендерну ідентифікацію і відповідне покарання. Також передбачається, що після прийняття законопроекту № 5488 кількість злочинів, спрямованих проти представників ЛГБТ-спільноти, стрімко зменшиться, що є дуже позитивним явищем для суспільства.

Список використаних джерел

1. Д.М. Горелов. Стан та проблеми ЛГБТ-руху в Україні. *Національний інститут стратегічних досліджень: офіційне інтернет-представництво*. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1206/> (дата звернення 17.11.2021).
2. Напад на танцівника Дорофєєвої біля гей-клубу: з'явилося відео інциденту. *Дивогляд: веб-сайт*. URL: <https://www.5.ua/dv/showbiz/251069> (дата звернення 17.11.2021).
3. Становище ЛГБТ в Україні у 2021 році: Правозахисний ЛГБТ Центр «Наш світ». Київ, 2021. 11 с.

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИНИН У СФЕРІ ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПИСУ

Паламарчук А.О.,

слухач 352-ї навчальної групи

Академії Державної пенітенціарної служби м. Чернігів

На сьогодні в житті сучасної людини все більше і більше місця займають електронно-обчислювальні машини і програми до них, що дозволяють здійснювати різні дії, необхідні для ефективної життєдіяльності. Використання електронних ресурсів дає можливість відійти від ручної праці, переносити результати інтелектуальної діяльності в електронні файли, документи та ін. Будь-який документ має кілька зацікавлених користувачів – по-перше, людей, які створили і використовують цей документ для досягнення поставленої мети і по-друге, людей, для яких отримання цієї інформації (доступу до інформації) необхідно для інтересів, які йдуть в розріз з інтересами першої групи людей. Обидві групи користувачів постійно удосконалюються в можливості захисту і злову необхідних файлів. Для мінімізації користування інформацією «небажаними» користувачами було розроблено програмно-криптографічний засіб – електронний підпис.

Якщо звернутися до визначення терміну електронного підпису то згідно Закону України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 № 2155-VIII під ним розуміються електронні дані, які додаються підписувачем до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються ним як підпис [1].

Електронний підпис є цифровим аналогом підпису людини і особливим реквізитом електронного документа, який призначений для захисту документа, розпізнавання власника підпису і встановлення відсутності спотворення інформації в даному електронному документі.

В адміністративно-правових та інших відносинах згідно ст. 7 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», документ підписаний електронним підписом є рівнозначним документу на паперовому носії та може застосовуватись в будь-яких правовідносинах, відповідно до законодавства [2].

Однією з головних переваг електронного підпису є можливість передачі важливих документів не виходячи з дому. Таким чином, використання електронного підпису дозволяє значно скоротити час, що витрачається на обмін документацією між суб'єктами адміністративно-правових відносин, удосконалити і здешевити процедуру підготовки, доставки і зберігання документів, та найголовніше гарантувати достовірність документації.

Закон України «Про електронні довірчі послуги» виокремлює три види електронних підписів, серед яких наступні:

- 1) звичайний цифровий підпис;
- 2) кваліфікований електронний підпис;
- 3) удосконалений електронний підпис [1].

За допомогою використання кодів, паролів або інших засобів, простий електронний підпис підтверджує факт формування електронного підпису певною особою. Простий електронний підпис має низький ступінь захисту. Він дозволяє лише визначити автора документа. Такий підпис не захищає документ від підробки.

Кваліфікований електронний підпис отриманий в результаті криптографічного перетворення інформації з використанням ключа електронного підпису дозволяє визначити особу, яка підписала електронний документ і виявити факт внесення змін до електронного документу після моменту його підписання. Такий підпис має середній ступінь захисту.

Удосконалений електронний підпис є найбільш універсальним і стандартизованим підписом з високим ступенем захисту. Електронний документ з таким підписом аналогічний паперовому варіанту з власноручним підписом. Використовувати такий підпис можна і без будь-яких додаткових угод і регламентів між учасниками електронного документообігу. Якщо під документом стоїть кваліфікований підпис, можна точно визначити, який саме працівник організації її поставив і встановити, чи змінювався документ вже після того, як був підписаний.

Якщо говорити про адміністративно-правові відносини в сфері цифрового підпису за І. Гавловським можна виділити наступні їх особливості:

- 1) вони нерозривно пов'язані з адміністративно-правовими нормами та електронним підписом, виникають і здійснюються на їхній основі;
- 2) регулюють широке коло суспільних відносин між учасниками діяльності стосовно видання та подальшого використання електронного підпису;
- 3) мають свідомо-вольовий характер, адже отримання електронного підпису здійснюється на основі волевиявлення конкретного суб'єкта адміністративно-правових відносин;

4) порушення відносин чинного законодавства в сфері електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації тягне за собою настання юридичних наслідків [3, с. 171].

Якщо говорити про механізми захисту електронного підпису варто слідувати двом основним правилам поведіння з ним:

- 1) не передавати свій електронний підпис третім особам;
- 2) забезпечити надійне зберігання електронного підпису на своїх електронних носіях, під цим розуміється застосування захищених носіїв ключової інформації, наприклад: токен (USB-пристрій); смарт-карта; мережевий криптомодуль.

Таким чином, можна зазначити, що цифровий підпис – це програмний інструмент криптографії, який забезпечує перевірку цілісності документа. Так, наприклад, для ефективної роботи фізичних і юридичних осіб в інтернеті необхідний цифровий підпис. Він використовується для проведення тендерів, електронних аукціонів, для встановлення контактів та обміну інформацією тощо.

Питаннями генерації та надання електронного підпису в нашій країні займаються кваліфіковані надавачі електронних довірчих послуг, що визначено у ст. 13 ЗУ «Про електронні довірчі послуги» [1]. Як свідчить офіційний сайт центрального засвідчувального органу, на сьогодні в Україні діє двадцять один кваліфікований надавач електронних довірчих послуг [4].

Отже, адміністративно-правові відносини з використанням електронного цифрового підпису – це суспільні відносини, які виникають, змінюються і припиняються тільки завдяки електронному цифровому підпису, отриманому за результатом криптографічного перетворення набору електронних даних, що дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача, що врегульовуються нормами адміністративного права. Електронний підпис, потрібний і важливий в нинішній час не дивлячись на початкові економічні витрати по його створенню та зберіганню.

Список використаних джерел

1. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. Дата оновлення: 01.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 06.10.2021).

2. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. Дата оновлення: 01.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 07.10.2021).

3. Гавловський І. А. Адміністративно-правові відносини у сфері електронно-цифрового підпису. Прикарпатський юридичний вісник. 2015. Випуск 3(9) том 3. С. 169-172.

4. Кваліфіковані надавачі електронних довірчих послуг. Офіційний сайт центрального засвідчувального органу Міністерства цифрової трансформації України. URL: <https://www.czo.gov.ua/ca-registry> (дата звернення: 12.11.2021).

ПРАВОВА ПРИРОДА ТА ПОНЯТТЯ ДЕФОЛТУ

Приходько Т.О.,

студентка 3-го курсу юридичного факультету

Національного університету «Чернігівська Політехніка»

Науковий керівник: Козинець І.Г.,

старший викладач кафедри публічного та приватного права

Сьогодні в Україні склалася найскладніша економічна ситуація за всю історію її існування, зумовлена внутрішніми та зовнішніми факторами. Це криза, яка може мати катастрофічні наслідки в усіх сферах: фінансовій, банківській, промисловій, політичній, соціальній та призвести до дефолту. Якнайшвидше її подолання є не лише бажаним фактором з точки зору зменшення негативних наслідків для економіки країни, а й умовою майбутнього існування самої держави Україна на політичній арені. У аспекті вищезазначеного теоретичне вивчення сутності дефолту, його ознак та наслідків може стати інструментарієм для розробки ефективних заходів нейтралізації негативних явищ.

Дефолт – це припинення сплати відсотків за цінними паперами, коли підприємство перебуває в процесі ліквідації [1]. Суверенний дефолт, який ще називають дефолтом країни, – це нездатність держави погасити борг і перед громадянами (внутрішній), і перед іншими країнами (зовнішній). Цей вид дефолту має найбільш вагомі наслідки. Водночас, як зазначають деякі економісти, дефолт може означати тимчасове зниження навантаження на державний бюджет; початок нового циклу економічного підйому [2, с. 572]. Дефолт не слід плутати з банкрутством: при останньому є офіційне підтвердження неможливості (можливість акції) погасити борги, а з дефолтом – ні, але слід пам'ятати, що до банкрутства завжди є дефолт.

Дефолт оголошується, коли країна не може вчасно і в повному обсязі розрахуватися зі своїми боргами. У цьому випадку ведуться переговори з кредиторами про списання частини боргу, а частину сплати перенесення на більш пізній термін. У гіршому випадку країна просто відмовляється платити борги. Але Україна цього ніколи не робила.

За видами дефолту розрізняють: 1) технічний - формальне порушення умов договору, наприклад, про сплату відсотків, надання документів, передбачених договором, підтримання певного рівня фінансових показників протягом строку дії договору тощо та визнання банкрутом; 2) непогашення боргу - фактична несплата поточної заборгованості або, загалом, боргових зобов'язань в узгоджений термін і в узгодженому розмірі, незалежно від рівня фінансових показників та вартості оборотних активів позичальника; 3) суверенний - припинення обслуговування державою зовнішніх боргів або істотне порушення строків такого обслуговування, що відрізняється від інших видів непогашення не лише своїми масштабами, а й відсутністю правового забезпечення з боку держави [3, с. 72].

Існує також думка про поділ дефолту на два види: технічний і нормальний (повний). Так, технічний дефолт характеризується порушенням державою-позичальником будь-яких умов кредитного договору, але з можливістю його виконання за певних умов. Технічний дефолт означає банкрутство підприємства або неможливість погасити кредитні зобов'язання. Технічний дефолт може бути викликаний недотриманням позичальником додаткових умов кредитного договору, наприклад, заборонаю певної діяльності до погашення кредиту, підтриманням певного рівня фінансових показників протягом терміну дії договору тощо.

Що стосується звичайного (повного) дефолту, то це фактична неспроможність позичальника виконати свої зобов'язання, оскільки коштів на це немає. Це означає, що країна не може і не хоче здійснювати діяльність (фінансові витрати), пов'язану з виконанням боргових зобов'язань.

Передумовами дефолту зазвичай є такі явища: надмірна залежність від зовнішнього кредитування в іноземній валюті; негативна динаміка темпів зростання ВВП; напружена суспільно-політична ситуація в країні; зростання безробіття; втрата довіри до банківської системи та серйозні проблеми в її рамках; висока інфляція та ймовірність девальвації національної валюти щодо стабільних світових валют; розворот глобальних потоків капіталу.

Щодо наслідків, то в разі дефолту курс національної валюти починає падати, оскільки зменшується приплив інвестицій. У той же час деякі інвестори, які інвестували або збиралися інвестувати в приватні компанії в цій країні, намагаються зняти свої дивіденди або відмовляються інвестувати, тобто відбувається зниження курсу і зниження економічного зростання.

Країни позичають для покриття дефіциту бюджету. Якщо є дефолт, дефіцит бюджету потрібно зменшити. Тобто збільшити дохід або зменшити витрати. Але якщо економічна ситуація складна, то великих надходжень чекати не варто. Відповідно, країна зменшує витрати, що означає скорочення будь-яких соціальних чи інвестиційних програм держави. Як правило, це капітальні витрати, які можна зменшити відносно непомітно для населення. Але наслідки стають помітними в наступні періоди, оскільки інфраструктура в країні погіршується [4, с. 26].

Наслідки суверенного політичного дефолту, як і дефолту економічного, не завжди є суто негативними. За певних обставин та за умови своєчасного ефективного реагування з боку держави й політично активних суб'єктів громадянського суспільства ситуація суверенного політичного дефолту може бути використана для вдосконалення та зміцнення політичної системи країни [2, с. 574].

Отже, дефолт являється надзвичайно негативним явищем і має велику кількість тяжких наслідків, але назвати його суто негативним явищем не можна, оскільки він має й певні плюси, які можуть дати поштовх для нового шляху розвитку держави.

Що стосується України, то сьогодні вона за власним бажанням, без урахування інтересів геополітичних гравців, не може оголосити суверенний

дефолт, але це може стати неминучим без комплексної програми дій щодо подолання кризи.

Список використаної літератури

1. Великий тлумачний словник (ВТС) сучасної української мови. Словопедія. Народна енциклопедія. URL: <http://slovopedia.org.ua/38/53396/378793.html> (дата звернення: 30.10.2021)
2. Перепечай Л.В. Поняття дефолту та перспективи його розвитку в Україні. *Юність науки – 2020: соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених (м. Чернігів, 23-24 квітня 2020 р.) : у 2-х ч. / Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2020. Ч.2. С. 572-574.
3. Гевлич Л. Л, Гевлич І. Г. Перспективи суверенного дефолту в контексті наслідків сучасної фінансової кризи в Україні. *Вісник Донецького національного університету. Серія В. Економіка і право*. 2015. №1. С. 70-75.
4. Кремень В.М., Ковтун С.В., Оголь Д.О. Особливості вимірювання системного ризику фінансового сектору України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 8/1. С. 25-28.

ПРАВОМІРНІСТЬ ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ПРИВАТНЕ ЖИТТЯ У ЗВ'ЯЗКУ З ПРИЙНЯТТЯМ РІШЕННЯ ПРО ЗАБОРОНУ В'ЇЗДУ В УКРАЇНУ

Прогонюк М.С.,
Національна академія СБ України
Науковий керівник: Романенко І.В.,
доцент кафедри загальноправових дисциплін Навчально-наукового
гуманітарного інституту НА СБ України
к.ю.н.

Забезпечення безпеки особи, суспільства та держави, а також створення умов для їх сталого розвитку вимагає від кожної держави комплексу різноманітних заходів, зокрема – спрямованих на захист власної безпеки та державних інтересів від шкоди, яку можуть заподіяти іноземні громадяни та особи без громадянства. Серед інших заходів, активно застосовується заборона в'їзду, підстави для якої встановлюються національним законодавством. Водночас, вказана заборона обмежує право особи на вільне пересування, а у деяких випадках – й інші права та свободи.

Так, норми міжнародного права передбачають, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції [1]. Водночас, заборона в'їзду на територію України іноземцю або особі без громадянства може обмежувати таке право, оскільки не дає змоги фізично побачитись з членами сім'ї. Застосування обмежень прав породжує публічно-правові спори щодо визначення правомірності цих обмежень.

Так, при розгляді справи Херсонським окружним адміністративним судом стосовно законності у відмові в'їзду на територію України іноземцю, позивач наголосив на порушенні його прав, передбачених статтею 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. За його словами, він проживав однією сім'єю без реєстрації шлюбу з громадянкою України та планував одружитись з нею. Відповідно, заборона йому в'їзду порушує його право на приватне та особисте життя, оскільки він не може побачитись з сім'єю та укласти шлюб. Суд прийшов до висновку, що відповідач (Державна прикордонна служба України) правомірно та обґрунтовано прийняв рішення про відмову в перетинанні державного кордону України, оскільки він не відповідав умові перетинання державного кордону на в'їзд в Україну – щодо нього діяло рішення уповноваженого державного органу України про заборону в'їзду в Україну [2].

У справі "Хант проти України" заявник скаржився за статтею 8 Конвенції на не виправдане втручання в його приватне та сімейне життя в зв'язку із заборонаю на в'їзд в Україну, де проживає його син. Водночас, суд наголосив, що таке обмеження прав є виправданим у разі законного застосування норм національного права в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [3].

Таким чином, заборона в'їзду іноземцям є суверенним правом держави, підтвердженим міжнародною практикою, національними законодавствами держав світу, але при прийнятті відповідного рішення уповноваженими органами держави потребує правильного правового обґрунтування, з урахуванням можливого обмеження права особи не тільки на вільне пересування, а й низки інших прав та свобод, зокрема – права на повагу до свого приватного і сімейного життя. Сучасне міжнародне право зобов'язує також державний орган, що приймає рішення про заборону в'їзду, враховувати правові позиції Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), оскільки саме в рішеннях ЄСПЛ розкривається зміст більшості положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
2. Справа № 821/265/18 Херсонського окружного адміністративного суду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73100603>
3. Європейський суд з прав людини. Рішення Справа "Хант проти України" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_126#Text

АНАЛІЗ ЗМІН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НЕВІДКЛАДНИХ ЗАХОДІВ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Сливінська Д.О.,

студентка 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Солончук І.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,

господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Основною місією держави є забезпечення належних, комфортних умов для життя і розвитку громадян. Саме тому кожна цивілізована держава намагається побудувати надійну та ефективну систему охорони здоров'я, як аспект задоволення потреб людей. Але медицина та суспільство не стоять на місці, під їх зміни потрібно підпорядковувати і удосконалювати закони.

Наявність низки проблем у сфері охорони здоров'я, що не дозволяють підвищити ефективність роботи закладів охорони здоров'я та ускладнюють запровадження нової системи їх фінансування, вимагають створення нових правових норм з метою урегулювання суспільних відносин [1].

13 листопада 2019 року у Верховній Раді України зареєстрований проект Закону №2428 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо невідкладних заходів у сфері охорони здоров'я» (далі – Проект) [1]. Проаналізувавши текст Проекту, ми дійшли висновку, що запропоновані новели правового регулювання мають значний вплив на нинішні реалії і дали можливість удосконалити систему охорони здоров'я і допомогти у ситуації з пандемією Covid-19. Для прикладу, у статті 16 Основ законодавства про охорону здоров'я від 13 листопада 2019 р. зазначено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування сприяють розвитку закладів охорони здоров'я усіх форм власності [2]. Раніше цю функцію виконувала виключно держава. Тому була нагальна потреба розмежувати сферу відповідальності держави та органів місцевого самоврядування у сфері медичного обслуговування населення, оскільки отримані в результаті децентралізації повноваження та ресурси, які надали органам місцевого самоврядування більше можливостей для розвитку своїх територій і створення сучасної медичної інфраструктури, а також визначили сферу їх відповідальності перед територіальною громадою та державою, не знайшли свого відображення у законодавстві про охорону здоров'я [1]. У Рекомендаціях для органів місцевого самоврядування щодо протидії епідемії Covid-19 відзначалося, що саме місцева влада найбільш повно розуміє особливості свого регіону та може забезпечити надання медичної допомоги пацієнтам, які життєво потребують безперервного надання медичних послуг або лікарських засобів в амбулаторних умовах [3]. Однак при цьому саме органи місцевого самоврядування виносили на собі основний тягар організації боротьби з пандемією, а центральна влада у цій боротьбі воліла опиратися на

президентську вертикаль влади, насамперед на призначених губернаторів. Додатково влада зробила спробу залучити до справи олігархів, закріпивши за ними цілі регіони. Натомість, по суті, відлучили від боротьби з пандемією, як і загалом від реальної політики, органи місцевого самоврядування на тій підставі, що склад органів місцевого самоврядування було сформовано за часів попереднього режиму. Ситуація з пандемією вимагала від Уряду саме посилення комунікації з місцевими радами мерами і місцевими громадами, де краще, ніж у Києві, знали ситуацію в регіонах [4].

Також за Проектом було додано таке поняття, як *госпітальний округ*, з метою забезпечення територіальної доступності якісної медичної допомоги населенню. Госпітальний округ - це сукупність закладів охорони здоров'я та фізичних осіб - підприємців, які зареєстровані в установленому законом порядку та одержали ліцензію на право провадження господарської діяльності з медичної практики, що забезпечують медичне обслуговування населення відповідної території [5]. Госпітальний округ став єдиним медичним простором, де зібрані різні заклади охорони здоров'я з потужною лікувальною установою на чолі, що надають широкий та різнобічний спектр медичних послуг [6]. Такі зміни виявилися вкрай корисними в умовах неочікуваної та непередбачуваної епідеміологічної ситуації.

Проектом також передбачалося, що заклади охорони здоров'я комунальної власності можуть утворюватися та функціонувати як спільне комунальне підприємство, в порядку передбаченому Законом України «Про співробітництво територіальних громад». Доволі корисно та ефективно співпраця громад може бути реалізована і в сфері охорони здоров'я. ОТГ можуть укладати договори у формі делегування окремих завдань, реалізації спільного проекту, сумісного фінансування установ, утворення спільних комунальних підприємств та ін. Прикладами такої співпраці може бути придбання суспільним коштом автомобілів швидкої допомоги, сучасного діагностичного обладнання, об'єднання декількох лікувальних закладів в один і спільне вирішення проблемного для сільської місцевості питання доступу пацієнтів до медичних установ [7]. Особливо важливим напрямом дослідження та напрямом практичного розвитку системи охорони здоров'я є діяльність комунальних установ - підприємств в регіонах - об'єднаних територіальних громадах. Значна територіальна віддаленість цих установ, слабка матеріально-технічна база, відсутність кваліфікованих і будь-яких кадрів, відсутність обладнання, зв'язку, транспорту робить їх діяльність на теперішній час мало ефективною та такою, що не відповідає європейським та світовим стандартам. Тому в ході проведення процесу об'єднання територіальних громад особлива увага приділяється підвищенню ефективності діяльності саме цієї ланки системи охорони здоров'я [8].

Підсумовуючи, можемо узагальнити, що зміни, запропоновані Проектом, призвели до часткової децентралізації закладів охорони здоров'я, що дозволило їм ефективніше боротися з пандемією Covid-19. А об'єднання лікарень у спільні підприємства виявилось настільки вигідним, що медичні колективи всіх львівських лікарень підтримали медичну концепцію про об'єднання багатьох

медичних закладів в одну потужну медичну структуру [9]. Додатково це дозволить зберегти значну частину міських медичних закладів, які можуть не витримати конкуренції [10].

На основі викладеного хочемо зазначити, що наведені вище в приклад зміни у правовому регулюванні підтверджують той факт, що медицина в Україні розвивається, а закони - разом з нею також. Держава прагне покращити стан системи охорони здоров'я, слідкує за змінами, щоб знайти під них відповідне регулювання.

Список використаних джерел

1. Проект Закону № 2428 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо невідкладних заходів у сфері охорони здоров'я» від 13 листопада 2019 р. : URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67364 (дата звернення 17.10.2021).

2. Основи законодавства України про охорону здоров'я. Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1993, № 4, ст.19.

3. Рекомендації для органів місцевого самоврядування щодо протидії епідемії Covid-19. URL: <https://nszu.gov.ua/covid/omc> (дата звернення 17.10.2021).

4. Геннадій Кривчик. Децентралізація влади в Україні на тлі пандемії COVID-19: Дніпровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, 2021. URL: <http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/14045/1/Kryvchyk.pdf> (дата звернення 17.10.2021).

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо невідкладних заходів у сфері охорони здоров'я. Редакція від 3 грудня 2020 р. № 1053-ІХ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/421-20#n16> (дата звернення 17.10.2021).

6. Експерти розвіяли страхи українців щодо госпітальних округів / інформаційно-просвітній телеканал “ZIK”, 2017. URL: https://zikua.tv/news/2017/04/10/eksperty_rozviyaly_strahy_ukraintsiv_shchodo_gospitalnyh_okrugiv_1077099 (дата звернення 17.10.2021).

7. Громади успішно співпрацюють у сфері охорони здоров'я / Ольга Зеленька та Катерина Багацька : центр «Ейдос», 2019. URL: <https://eidos.org.ua/novyny/hromady-uspishno-spivpratsyuyut-u-sferi-ohorony-zdorovya/> (дата звернення 17.10.2021).

8. Механізми забезпечення діяльності закладів охорони здоров'я в об'єднаних територіальних громадах / Обуховська Л. І. : Медичний директор, Комунальне підприємство “Рівненська обласна клінічна лікарня”, 2020. URL: http://ep3.nuwm.edu.ua/18571/1/Обуховс_ка%20%281%29.pdf (дата звернення 17.10.2021).

9. Медичні колективи всіх міських лікарень підтримали медичну концепцію Львова / Прес-служба ЛМР : Львівська міська рада, 2021. URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/science-and-health/medicine/285709-medychni->

kolektyvy-vsikh-miskykh-likaren-pidtrymaly-medychnu-kontseptsiiu-lvova?fbclid=IwAR1H67tEBDHT4kC0M4mlPjbQVRUswBTWLRbw7cX0V_eLlI B2A7nnJc1-o(дата звернення 17.10.2021).

10. Нова медична стратегія Львова у питаннях та відповідях / Пресслужба ЛМР : Львівська міська рада, 2021. URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/science-and-health/medicine/285543-nova-medychna-stratehii-lvova-u-pytanniakh-ta-vidpovidiakh> (дата звернення 17.10.2021).

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ІНОЗЕМЦІВ

Чумаченко В.Ю.,

студентка юридичного факультету

Науковий керівник: Козинець І.Г.,

старший викладач кафедри приватного і публічного права
Національний університет «Чернігівська політехніка»

В сучасних умовах одним із найбільш актуальних питань в науці адміністративного права по праву вважається питання адміністративно-правового статусу особи. Це зумовлюється тим, що саме фізичні особи виступають ключовими суб'єктами адміністративних правовідносин. Проте, якщо адміністративно-правовий статус громадян є більш менш врегульованим, то адміністративно-правовий статус окремих категорій осіб, таких як іноземці залишається не в повній мірі врегульованим і потребує уточнення. В зв'язку з цим особливо актуальним постає дослідження зарубіжного досвіду правового статусу адміністративно-правового статусу іноземців. Використання позитивного досвіду зарубіжних країн надасть змогу вирішити проблеми національного законодавства в означеній сфері.

Перш за все відмічаємо, що правовий статус іноземців в зарубіжних державах визначається зазвичай аналогічно з українським законодавством, а саме в Конституціях та профільному Законі, який регулює статус іноземців. Проте, адміністративно-правовий режим іноземців встановлюється саме в Конституціях. Наприклад, в Україні стосовно іноземців застосовується насамперед національний режим. Зокрема, відповідно до ст. 26 Конституції України іноземці, що перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, - за винятками, встановленими Конституцією України, законами чи міжнародними договорами України [1]. Тобто, як ми бачимо, для іноземців в Україні передбачено саме національний правовий режим з урахуванням деяких винятків.

Однак, в деяких інших державах Європи встановлено інші вимоги адміністративно-правового режиму іноземців. Для прикладу дещо по іншому визначається правовий режим іноземців в Іспанії. Так, згідно із ч. 1 ст. 13 Конституції Іспанії іноземці користуються в Іспанії публічними свободами, які

гарантуються цією частиною, на умовах, встановлених договорами і законом. Тобто, в даному випадку мова йде фактично про політичні права, які належать в принципі тільки громадянам, оскільки інші права та свободи - права людини - належать і громадянам, і іноземцям. При цьому, відповідно до ч. 2 вказаної норми Конституції Іспанії встановлено, що договорами чи законом з урахуванням взаємності іноземцям може бути надано активне виборче право на місцевих виборах [2, с. 77]. Тобто, можемо впевнено констатувати, що в Іспанії національний правовий режим іноземців частково переплітається з режимом найбільшого сприяння, що дійсно є досить позитивним саме для іноземців. На нашу думку, такий досвід може бути використаний і в Україні, але тільки в тому випадку, якщо іноземець проживає на території України понад п'ять років, оскільки саме такий термін безперервного проживання дає право іноземцям претендувати на громадянство в Україні за Законом України «Про громадянство України» [3].

Крім того, аналогічний шлях обрала також Німеччина. Наприклад, на виборах в органи місцевого самоврядування іноземці, які постійно проживають на території відповідної землі (адміністративно-територіальна одиниця в Німеччині), які не є офіційними представниками іноземних держав та міжнародних організацій, все частіше одержують право голосу, а іноді і пасивне виборче право - бути обраним до органу місцевого самоврядування [4, с. 353].

Таким чином, враховуючи досвід Іспанії та Німеччини в контексті інтеграції України до Європейського Союзу цілком ймовірним є наділення деякими політичними правами іноземців, але у випадку проживання їх на території України безперервно протягом останніх п'яти років.

Разом з тим, в сучасних умовах елементом режиму перебування іноземців безсумнівно є працевлаштування в іноземній державі, тому розглядаючи особливості правового регулювання адміністративно-правового статусу іноземців в зарубіжних країнах також необхідно вивчити досвід зарубіжних країн в аспекті працевлаштування іноземців.

Наприклад, в Нідерландах, правовий статус іноземців, у тому числі і трудових мігрантів, визначається Конституцією Нідерландів, законом «Про працевлаштування іноземців», законом «Про статус іноземців» та іншими нормативними документами відомчого характеру. Тобто, фактично, правове регулювання статусу іноземців та їх працевлаштування в Нідерландах схоже з Україною, проте не аналогічне, оскільки в Україні відсутній Закон «Про працевлаштування іноземців». Відмічаємо, що відповідно до Закону «Про статус іноземців» тимчасове перебування іноземців всіх країн, за винятком громадян країн-членів Європейського Союзу, не передбачає можливість працевлаштування. Отримання дозволу на працевлаштування іноземців - громадян країн, що не входять до ЄС - автоматично передбачає надання дозволу на проживання в Нідерландах. Закон «Про працевлаштування іноземців» вимагає від роботодавця документально довести відсутність в конкретно визначеному випадку необхідної робочої сили з Нідерландів (або з країн-членів ЄС), або професійну цінність іноземця для виконання відповідної

роботи. В свою чергу, якщо іноземці виявили бажання займатися самостійною бізнесовою діяльністю, дозвіл на працевлаштування не вимагається.

Натомість, у Великобританії порядок працевлаштування та умови праці іноземців регулюються законами «Про імміграцію» (1999 рік), «Про працю» (1996 рік) та іншими законодавчими актами. Варто зазначити, що можливість працевлаштування іноземців у Великобританії обумовлена насамперед відсутністю або невеликою кількістю британських підданих, які могли б працювати на конкретному робочому місці. Тому, в зв'язку з цією обставиною, одним із основних критеріїв працевлаштування іноземця у Великобританії є його висока кваліфікація та тривалий стаж роботи за відповідною професією. Проте, прийом на роботу може бути здійснений тільки після отримання дозволу служби працевлаштування іноземців.

Крім Нідерландів і Великобританії для України позитивним буде досвід Італії. В цій державі необхідною передумовою законного працевлаштування є отримання до в'їзду в країну дозволу на працевлаштування. Тобто, якщо іноземець бажає працювати в Італії, то повинен ще до свого в'їзду до держави одержати відповідний дозвіл. Для отримання даного дозволу, як правило, вимагається підтвердження від служби зайнятості Італії, наявність страхового забезпечення і відповідних документів від роботодавця - громадянина Італії. Також іноземець повинен отримати посвідку на проживання, яка є необхідною умовою для доступу на італійський ринок праці. Щоправда, італійський закон «Про імміграцію» не стосується громадян Європейського Союзу, за винятком випадків, у яких положення закону не є для них більш сприятливими [5, с. 86].

В таких країнах як Угорщина, Аргентина застосовується санкція у вигляді штрафу до роботодавця за використання праці іноземця без відповідного дозволу, а іноземця видворяють за межі країни. На відміну від таких країн у Польщі, Чехії, на Кіпрі відповідальності підлягають як роботодавці за нелегальних працівників, так і самі нелегали. На них накладаються штрафи. В Польщі за оформлення роботодавцем фіктивної заявки на видачу дозволу на працевлаштування іноземця йому також може загрожувати ув'язнення до восьми років [6, с.49].

Як свідчить аналіз чинного законодавства за останні роки правове регулювання працевлаштування іноземців, суттєво вдосконалено. Варто зазначити, що в кожній країні для одержання дозволу на працевлаштування роботодавцю необхідно отримати в профільному міністерстві так звану «оцінку ринку праці» й обґрунтувати той факт, що прийняття на роботу іноземного громадянина позитивно відіб'ється на економіці країни.

Таким чином, проаналізувавши зарубіжний досвід правового регулювання адміністративно-правового статусу іноземців, ми дійшли до висновку, що статус вказаної категорії осіб в Україні фактично не відрізняється від їх статусу в зарубіжних країнах та відповідає нормам міжнародного права, однак певні винятки все ж таки є. Особливо актуальним постає досвід Іспанії та Німеччини щодо надання іноземцям режиму найбільшого сприяння у випадку проживання в Україні протягом п'яти років. Крім того використання досвіду

Нідерландів, Великобританії та Італії буде корисним щодо регулювання питань працевлаштування іноземців.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Ківалов С. В. Адміністративне право: навчально-методичний посібник (для здобувачів вищої освіти денної форми навчання). Одеса : Фенікс, 2019. 136 с.
3. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001 № 2235-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001, № 13, Ст.65.
4. Адміністративне право України. Повний курс: підручник /за ред. В. Галунька, О. Правоторової. Видання третє. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.
5. Серьогіна Н. О. Регулювання діяльності іноземців та осіб без громадянства як механізм захисту вітчизняного ринку праці. *Порівняльно-аналітичне право*. № 2. 2016. С.84-87.
6. Козинець І.Г., Козинець О.Г. Правові аспекти соціально-економічної інтеграції біженців в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2016. № 2. Т.1. С. 47-51.

ЗАКОНОДАВЧІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕПИСУ НАСЕЛЕННЯ

Шваб Д.С.,

студентка 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Солончук І.В.,
 старший викладач кафедри інформаційного,
 господарського та адміністративного права
 ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Кожна країна хоче та повинна знати кількість своїх громадян, щоб захищати права та обов'язки свого народу. Перший та останній перепис населення України відбувався 5 грудня 2001 року. За ним було встановлено, що населення України складає 48 млн. 457 тис. осіб. Також було з'ясовано, що кількість міського населення переважає сільське (67,2 %). Ще із Всеукраїнського перепису населення ми дізнаємось, що в Україні проживає понад 130 національностей. Звичайно, більшість представників держави – українці (77,8 % від загальної кількості населення). Але у складі населення України є представники різних національностей, таких як: росіяни, білоруси, молдавани, кримські татари, болгари, угорці, румуни, поляки, євреї та інші [1].

Головна мета перепису – це встановлення чіткої кількості населення країни для покращення умов розвитку керування державою. Наступний перепис населення повинен був відбутись 2010 році, але вже багато разів

переносився Кабінетом Міністрів України [2]. На жаль, ми не маємо ніякого результату. У підсумку маємо відсутність реальних соціально-демографічних даних населення України.

На наше переконання, важливим питанням є встановлення чіткої дати проведення Всеукраїнського перепису населення. Це забезпечить можливість для Кабінету Міністрів України чітко виконувати свої обов'язки та не переносити постійно Всеукраїнський перепис населення [3]. В умовах політичної ситуації, обтяженої бойовими діями в країні та світовою пандемією, встановлення точної кількості населення є необхідним.

За рекомендаціями ООН у більшості країн перепис населення проводиться кожні десять років, а саме - в роки, які закінчуються на нуль або як найближче до цього року. Тому найкращим варіантом було провести перепис у 2020 році [4]. Але, на жаль, його так і не було визначено.

Комітет Верховної Ради України з питань бюджету на своєму засіданні зазначили, що для внесення змін до статті 3 Закону України "Про Всеукраїнський перепис населення" (щодо визначення періодичності проведення перепису населення України) потрібно фінансове забезпечення, але саме в пояснювальній записці було сказано, що перепис не потребує фінансової допомоги [5]. Даний момент потребує уточнення.

Отже, наразі Україна має потребу у Всеукраїнському переписі населення, оскільки це єдиний процес збору, узагальнення, аналізу та публікації демографічних, економічних та соціальних даних про населення, який є емпіричною базою для демографічної статистики. Всеукраїнський перепис населення надасть можливість отримати реальні соціально-демографічні дані нашого населення для покращення умов управління країною органам державної влади.

Список використаних джерел

1. Проекту Закону «Про внесення змін до статті 3 Закону України «Про Всеукраїнський перепис населення» (щодо визначення періодичності проведення Перепис населення України (2001). *Матеріал з Вікіпедії - вільної енциклопедії*. URL:

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8> (2001) (дата звернення: 16.11.21).

2. Пояснювальна записка від 29 серпня 2019 р. до Проекту Закону «Про внесення змін до статті 3 Закону України «Про Всеукраїнський перепис населення» (щодо визначення періодичності проведення перепису населення України)» № 1159. *Верховна Рада України: Офіційний веб-портал*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=66455 (дата звернення: 16.11.21).

3. Порівняльна таблиця від 29 серпня 2019 р. до Проекту Закону «Про внесення змін до статті 3 Закону України «Про Всеукраїнський перепис населення» (щодо визначення періодичності проведення перепису населення

України)» № 1159. *Верховна Рада України: Офіційний веб-портал*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=66455 (дата звернення: 16.11.21).

4. Висновок Головного науково-експертного управління від 23 березня 2020 р. до Проекту Закону «Про внесення змін до статті 3 Закону України «Про Всеукраїнський перепис населення» (щодо визначення періодичності проведення перепису населення України)» № 1159. *Верховна Рада України: Офіційний веб-портал*. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=66455&pf35401=524760> (дата звернення: 16.11.21).

5. Висновок комітету з питань бюджету від 19 грудня 2019 р. до перепису населення України)» № 1159. *Верховна Рада України: Офіційний веб-портал*. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=66455&pf35401=524760> (дата звернення: 16.11.21)

6. Про внесення змін до статті 3 Закону України «Про Всеукраїнський перепис населення» (щодо визначення періодичності проведення перепису населення України): Проект Закону України від 29 серпня 2019 р. № 1159. *Верховна Рада України: Офіційний веб-портал*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=66455 (дата звернення: 16.11.21).

СЕКЦІЯ 3.

ООНОВЛЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ПІДХОДІВ ДО ВРЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ НЕЗАЛЕЖНОЇ ГАРАНТІЇ В ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИНАХ

Дехтярьов Є.В.,
старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
к.ю.н.

Традиційно у цивільному праві під гарантією розуміється односторонній правочин, змістом якого є обов'язок гаранта сплатити кредитор-бенефіціару грошову суму відповідно до умов гарантії у разі порушення боржником-принципалом зобов'язання, забезпеченого гарантією [1, с. 70-71]. Поряд із порукою, гарантія утворює правову конструкцію особистого забезпечення.

Незважаючи на те, що вивченню форм особистого забезпечення приділено достатню увагу в науковій літературі, сьогодні правозастосовна практика не враховує фундаментальну різницю між цими засобами, використовуючи модель поруки для регулювання відносин між гарантом і

бенефіціаром. Ключова відмінність між цими правовими інструментами, полягає в тому, що гарант (на відміну від поручителя) не виступає додатковим боржником у основному зобов'язанні та за наявності спору не має права заявляти кредиторю заперечень, які міг би висунути первісний боржник. Тобто, для фінансової установи-гаранта реальний стан відносин між боржником та кредитором не має жодного значення, оскільки його завдання суто «технологічне» - надати виплату за правильно оформленою вимогою кредитора й отримати наступне відшкодування від боржника. Через це в доктрині цивільного права гарантії відведена роль специфічного (незалежного від основного зобов'язання) інструменту забезпечення, акцесорність якого носить відносний характер [2, с. 72].

Подальший логічний розвиток цих положень пояснює різницю в режимі правового регулювання вказаних інститутів. На відміну від поруки, де пусковим механізмом забезпечення слугує доведений факт прострочення боржника (в тому числі й в судовому порядку), головною умовою існування права бенефіціара на гарантійну виплату є відповідність його вимоги умовам, зафіксованим в гарантії (гарантійному випадку). Відповідно до Уніфікованих правил для гарантій за вимогою Міжнародної торговельної палати №758 від 2010 року, якими в більшості випадків керуються фінансові установи на території України, основний правочин у відносинах гарантії слугує лише цілям ідентифікації, а підстави задоволення вимог кредитора повинні встановлюватися лише шляхом зовнішнього аналізу вимоги бенефіціара як документу [3].

Своєю чергою, задоволення гарантом вимог бенефіціара спричиняє виникнення регресної вимоги до принципала, а не відносин суброгації, що характерно для договору поруки. Адже, якщо гарант не може заявляти заперечень бенефіціару (кредитору), доля забезпеченого договору йому байдужа, то після виконання гарантійних обов'язків він також не може набути відповідних прав щодо принципала (боржника). Інтереси ж принципала у випадку неналежної сплати гарантійної суми бенефіціару захищені вимогою про повернення безпідставно набутого майна [4].

Відтак, перелік підстав для припинення поруки є ширшим аніж аналогічний режим для гарантії. Так, окремими підставами скасування поруки є припинення основного зобов'язання (ст. 1 ст. 559 ЦК України). Водночас, для відносин гарантії прямо передбачено, що ця обставина не може бути релевантною для відмови гарантом у задоволенні вимог бенефіціара (ч. 3 ст. 565 ЦК України).

Разом із тим, ознайомлення із судовою практикою свідчить, що за останні два роки в правозастосуванні намітилася стійка тенденція до розширюваного тлумачення підстав відмови у задоволенні вимог бенефіціара. Так, ще в 2019 році Касаційним господарським судом було констатоване право судів нижчої інстанції досліджувати ступінь виконання основного зобов'язань боржником під час вирішення спорів щодо стягнення з гаранта виплат на користь кредитора [5]. Згодом Об'єднаною палатою Касаційного господарського суду було сформовано ще більш категоричний висновок: «... *при вирішенні спору*

про існування обов'язку гаранта сплатити за гарантією до предмета доказування входить, у першу чергу, дослідження наявності чи відсутності виникнення відповідного обов'язку – гарантійного випадку (порушення боржником зобов'язання, забезпеченого гарантією), а не формальне дослідження виключно наявності заяви про сплату гарантії» [6].

І хоч аналіз вищенаведених рішень свідчить, що у вищій судовій інстанції були певні аргументи для визнання факту відсутності підстав для виплати (в першому випадку – кредитор не довів в суді, що зобов'язання було порушене, в другому – існувало судове рішення в іншій справі, що встановило факт прострочки кредитора за зобов'язанням), наведені в них обґрунтування стирають грань між гарантією, в якій у забезпечувального боржника *a priori* не може бути заінтересованості за основним зобов'язанням, та порукою, як засобом якому іманентним є суміщення доль боржника та поручителя.

Сформований судовою практикою дуалізм розуміння правової природи гарантії сьогодні призводить до того, що, в одних випадках, навіть за умови дотримання формальних вимог, гарантії визнаються такими, що не підлягають задоволенню через існування заперечень боржника щодо доведеності факту невиконання ним забезпеченого зобов'язання [7]; в інших – навіть констатуючи порушення договору, суди відмовляють в задоволенні вимог бенефіціара через невідповідність гарантії формальним вимогам (неправильно зазначені реквізити, відсутність підтвердження повноважень підписантів, визначений гарантійний випадок у гарантії не відповідає описаному у вимозі тощо) [8]. У результаті, сьогодні бенефіціар, відстоюючи своє право в суді, повинен довести не тільки ті, формальні обставини, що вимагає від нього інститут гарантії, але й дати належну відповідь на заперечення боржника, що є характерним саме для відносин поруки. Своєю чергою, відсутність у гаранта впевненості, що в подальшому факт здійснення виплати буде визнаний правомірним, примушує його покладатися до доводи боржника (іноді досить абстрактні) та призупиняти виконання [9]. У протилежному випадку, за умови встановлення судом безпідставної сплати, гарант несе ризик втрати регресної вимоги до принципала з огляду на положення ч. 2 ст. 569 ЦК України.

Двозначність погляду на інститут гарантії досить легко пояснити тим, що дотепер на рівні судової практики детально й однозначно не роз'яснено алгоритм дій принципала та гаранта у ситуації загрози вчинення так званого «подвійного виконання» – коли бенефіціар отримує і гарантійну виплату, і належне виконання від боржника за основним зобов'язанням. Очевидно, що така ситуація не тільки не відповідає вимогам добросовісності, але й порушує засаду процесуальної економії. В останньому випадку для відновлення *status quo* боржника прийдеться вдатися до досить складного та тривалого за часом механізму повернення безпідставно набутого кредитором майна.

Порівняльне дослідження стану правового регулювання відносин гарантії, свідчить, що сьогодні в країнах ЄС цей інститут зазнав значної лібералізації. Наприклад, відповідно до п. IV.G.-3:105 Модельних правил європейського приватного права забезпечувальний боржник не зобов'язаний задовольняти вимоги про виконання зобов'язання, якщо доказами, які є в

наявності, підтверджується, що вимога заснована на явному зловживанні та обмані [10, с. 511]. Водночас, ніщо не заважає сьогодні використовувати аналогічний підхід у вітчизняному правозастосуванні, керуючись загальною заборонаю зловживання сторонами своїми правами (ст. 13 ЦК України). Натомість, спроби штучного застосування до інституту гарантії норм законодавства, що характеризують відносини поруки, повністю позбавляють її тих властивостей, якими гарантію наділяє західноєвропейська правова традиція.

Проте, навіть і в такому випадку, залишається відкритим питання – що слід вважати явним зловживанням бенефіціара? На наш погляд, для констатації зловживання варто керуватися таким. Якщо суд на будь-якій стадії процесу отримує від принципала безспірні докази підтвердження виконання зобов'язання про які обов'язково відомо кредитору (наприклад, платіжне доручення про перерахування назад авансу, підписаний накладну про прийомку товару, акти виконаних робіт, підписані кредитором тощо), то звернення бенефіціара за гарантійною виплатою може вважатися недобросовісним. Навпаки, за відсутності в боржника однозначних доводів, вимога виплати гарантійної суми підлягає задоволенню, а сам судовий розгляд вимог щодо стягнення гарантійної виплати не може підміняти собою вирішення спору по суті за основним договором. Адже за таких умов, кредитору в судовому процесі *de facto* будуть протистояти як солідарні боржники і гарант, і принципал. Перший як відповідач буде намагатися уникнути відповідальності за прострочення виконання зобов'язання із виплати гарантії та наполягати на правоті принципала, другий у статусі третьої особи – доводити безпідставність вимог кредитора за забезпеченим зобов'язанням та пов'язану з цим правомірність дій гаранта.

Підсумовуючи викладене, слід відзначити, що в загальному вигляді практична мета будь-якого засобу забезпечення полягає в наданні учасникам обігу такого інструменту, який максимально знімав би з них юридичні ризики оскарження забезпечення, його припинення, відмови у задоволенні їхніх вимог. Нівелювання вказаного ризику в значному ступені забезпечується шляхом впровадження такого інституту особистого забезпечення як гарантія. Загальноновизнано, що її перевагами є те, що кредитор у випадку порушення зобов'язання отримує відшкодування за рахунок третьої особи відносно швидко, а можливі заперечення боржника розглядаються, за межами забезпечувальних відносин між кредитором та особою, яка надає забезпечення. Водночас, не врахування цієї фундаментальної засади в правозастосовній практиці призводить до формування практик, які не тільки не враховують «про кредиторський характер» гарантії, але в значному ступені послабляють її надійність як коштовної фінансової послуги. Адже, відсутність єдиної позиції Верховного суду, розширювальне тлумачення судами підстав для відмови у виплати гарантійного відшкодування, роблять інститут гарантії не тільки не привабливим для кредитора, але й такими, що несе суттєві ризики для гаранта.

Список використаних джерел

1. Цивільне право: підручник: у 2 томах. В.І. Борисова, І.В. Спасибо-Фатеева, В.Л. Яроцький. Х.:Право.2011.Т2.816 с.
2. Сарбаш С.В. Элементарная догматика обязательств: Учебное пособие. 3е издание. Москва: Статут. 2020. 436 с.
3. ICC Uniform Rules for Demand Guarantees, Publication No. 758. URL: <http://www.cipcic-bragadin.com/wp-content/uploads/2015/09/ICC-URDG-758.pdf>.
4. Постанова Верховного суду від 18.08.2021 у справі № 910/1798/19. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/99202263>.
5. Постанова Верховного суду від 27.11.2019 у справі № 910/20306/17. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/86141130>.
6. Постанова Верховного суду від 18.06.2021 у справі № 910/16898/19. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/9777089>.
7. Постанова Верховного суду від 15.07.2021 у справі № 910/16004/18. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/98361234>.
8. Постанова Верховного суду від 09.08.2021 у справі № 910/9928/19. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/99037126>.
9. Постанова Верховного суду від 28.07.2021 у справі № 910/7575/20. URL: <https://reustr.court.gov.ua/Review/987889669>.
10. Рассказова Н.Ю. Модельные правила европейского частного права. Статут, 213. 989 с.

ЩОДО ПРОЄКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ІННОВАЦІЙНІ ПАРКИ»

Новошицька В.І.,

старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського,
к.ю.н.

В жовтні 2021 року Міністерство освіти і науки України запропонувало до громадського обговорення проєкт Закону України «Про інноваційні парки» (далі – Проєкт) [1]. Метою Проєкту є визначення правових та організаційних засад створення і функціонування інноваційних парків на території України з метою забезпечення розвитку економіки України інноваційним шляхом. Проєктом акту пропонується вдосконалити законодавчу базу у сфері інноваційної діяльності та систематизувати різні види парків в один на прикладі найкращих міжнародних практик; визначити чіткий механізм щодо державної політики у сфері розвитку інновацій, підтримки та стимулювання інноваційної діяльності шляхом надання державної підтримки інноваційним паркам; створити сприятливі умови для провадження інноваційної діяльності інноваційних парків; сприяти розвитку сучасної інноваційної інфраструктури;

сприяти розвитку інноваційного потенціалу держави та підвищення конкурентоспроможності економіки [2].

Аналіз тексту Проєкту вказує на наявність в ньому ряду спірних положень і свідчить, що сам Проєкт потребує подальшого доопрацювання. Зауваження та недоліки Проєкту відображено у Звіті за результатами громадського обговорення [3], який складено на підставі опрацьованих пропозицій та зауважень трьох наукових установ, з більшістю з яких можна погодитися.

Разом із тим, слід звернути увагу на окремі неузгодженості названого Проєкту, які доцільно було б врахувати при подальшому його доопрацюванні.

Так, відповідно до ст. 1 Проєкту договором про спільну діяльність є договір між юридичними особами - учасниками інноваційного парку, який створюється у формі господарського об'єднання без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів учасників інноваційного парку. Аналіз зазначеного положення свідчить про необхідність уточнення самого поняття, адже визначення такого загального поняття як «договір про спільну діяльність» недоцільно давати у спеціальному законі «Про інноваційні парки», такий договір може укладатися також у інших сферах. До того ж визначення зазначеного поняття фактично міститься у Цивільному кодексі України (далі – ЦК України), згідно положень якого за договором про спільну діяльність сторони (учасники) зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи для досягнення певної мети, що не суперечить закону (ч. 1 ст. 1130) [4]. Тож, доцільніше було б вести мову про визначення поняття «договір про спільну діяльність учасників інноваційного парку». Разом із тим аналіз змісту самого визначення, що передбачено Проєктом, дає підстави стверджувати, що воно не відображає суті такого договору, а фактично визначає окремі аспекти порядку створення таких парків, тому також потребує доопрацювання або виключення із тексту Проєкту.

Крім цього, слід звернути увагу, що у визначенні йдеться мова про те, що інноваційний парк це об'єднання без створення юридичної особи, однак ч. 3 ст. 9 цього ж Проєкту прямо визначає, що інноваційний парк набуває статусу юридичної особи з дня його державної реєстрації. При цьому, ст. 120 Господарського кодексу України (далі – ГК України) передбачено, що об'єднання підприємств є юридичною особою [5]. В той же час, згідно з ч.1. ст. 1130 ЦК України за договором про спільну діяльність сторони (учасники) зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи. Зазначені положення потребують додаткового опрацювання та визначення в Проєкті.

Викликає питання і класифікація, наведена в ст. 6 Проєкту, відповідно до якої видами інноваційного парку є: науковий парк; технологічний парк; індустріальний парк; господарське об'єднання, що створюється з метою розвитку науково-технічної та/або інноваційної діяльності, використання наявного наукового та/або інноваційного потенціалу, матеріально-технічної бази для комерціалізації результатів наукових досліджень, впровадження інновацій. Така класифікація потребує конкретизації, зокрема не зрозуміла

правова природа четвертого виду інноваційних парків, який фактично є визначенням поняття «інноваційний парк», яке надане у ст. 1 Проекту.

Слід звернути увагу і на те, що відповідно до ст. 6 зазначеного Проекту інноваційний парк створюється та функціонує відповідно до цивільного законодавства України. Доцільно додати, що інноваційний парк функціонує не тільки на основі цивільного, але й господарського законодавства. Так, наразі ЦК України не містить норм щодо інноваційної діяльності взагалі, натомість ГК України присвячує питанням регулювання інноваційної діяльності, яка є господарською, окрему главу (Глава 34).

Отже, проєкт Закону України «Про інноваційні парки» має суперечності та неузгодженості, його положення потребують уточнення та конкретизації. В представленому дослідженні наведено тільки частину зауважень, які можуть бути враховані при доопрацюванні Проекту. Положення інших статей Проекту, можуть стати основою для проведення подальших наукових досліджень та розробки відповідних пропозицій щодо його удосконалення.

Список використаних джерел

1. Про інноваційні парки: проєкт Закону України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2021/10/13/Pro.innovatsiyni.parku/НО.projekt.ZU.Pro.innovatsiyni.parku.docx> (дата звернення 01.12.2021).

2. МОН пропонує до громадського обговорення проєкт Закону України «Про інноваційні парки». 2021. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-do-gromadskogo-obgovorennya-projekt-zakonu-ukrayini-pro-innovacijni-parki> (дата звернення 01.12.2021).

3. Звіт директорату науки та інновацій до проєкту Закону України «Про інноваційні парки». 2021. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2021/11/09/Zvit.NO-innovatsiyni.parku.09.11.pdf> (дата звернення 01.12.2021).

4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 461.

5. Господарський кодекс України: Закон України від 16.11.2003 р. № 436-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 462.

ЮРИДИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА НА ВІЛЬНЕ ЗАНЯТТЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Подольак С.А.,

доцент кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
к.ю.н., доцент

Проблема віднесення юридичних осіб до суб'єктів конституційного права є досить складною в новітній Україні. У науковому середовищі існують різні точки зору й на форму реалізації конституційних прав та обов'язків, й на визначення та конституційно-правове закріплення положення юридичних осіб тощо. Але головним питанням залишається розробка механізму конституційно-правового захисту прав юридичних осіб, який в повній мірі залежить від сутнісного становища організації. Конституційне право має встановлювати загальні для всіх юридичних осіб основоположні гарантії шляхом включення їх в систему цінностей, які визнаються та захищаються конституцією.

Ринкова економіка сучасної України, вимагає першочергового розгляду юридичних осіб приватного права, які згідно з чинним законодавством мають право на вільне заняття підприємницькою діяльністю. Важливість захисту юридичних осіб приватного права на конституційному рівні полягає в тому, що саме ці юридичні особи є важливими важелями економіки.

Конституція України визначає права та обов'язки людини та громадянина. В ній також містяться певні норми, які прямо або опосередковано регламентують права та обов'язки юридичних осіб приватного права, у тому числі й на вільне заняття підприємницькою діяльністю, але системності в цьому не вбачається.

Навіть поверхневий аналіз Конституції України дає можливість стверджувати, дуже часто конституційні норми включають посилання на певний закон, наприклад:

- за ч.2 ст.14 Конституції України право власності на землю набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону;

- із ч.3 ст. 152 Конституції України матеріальна чи моральна шкода, завдана фізичним або юридичним особам актами та діями, що визнані неконституційними, відшкодовується державою у встановленому законом порядку;

- за ч.1ст.42 Конституції України кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом;

-згідно з ч.1п.8.ст.92 Конституції України правові засади і гарантії підприємництва визначаються виключно законами України тощо.

Заповнення прогалін у законодавстві вирішується Конституційним Судом України, який відіграє ключову роль в забезпеченні захисту конституційних прав юридичних осіб, які займаються підприємницькою

діяльністю, й він де-факто визнає конституційну правоздатність юридичних осіб.

Існує непоодинокі думка, що умовою наділення юридичних осіб конституційними правами є реалізація конституційних прав громадян. На нашу думку, така позиція що права юридичних осіб є похідними від прав осіб, які їх створили (засновники/учасники), не тільки позначає їх повне та безумовне співпадіння їх інтересів, але й руйнує головний принцип юридичної особи – її самостійність. Крім того, засновником юридичної особи може бути не лише фізична особа, а й інша юридична особа. Якщо широко поглянути на право юридичної особи на вільне заняття підприємницькою діяльністю, то права та законні інтереси юридичних осіб не закінчуються на інтересах власників організації, а й зачіпають права її працівників, споживачів послуг, публічні інтереси загалом. Така взаємодія є результатом спільного інтересу – економічний, соціальний, культурний та інший – як осіб, які входять в юридичну особу, так й для тих, що взаємодіють з ними. Якщо поглянути на це питання з практичної точки зору, то стає зрозумілим, що при прийнятті скарги юридичної особи Конституційний Суд України не може у кожному випадку встановлювати який ступінь співвідношення порушених прав юридичної особи з порушенням прав її засновників.

Конституційний статус прав юридичної особи, у тому числі права на вільне заняття підприємницькою діяльністю, не тільки б підняв би рівень прав, які гарантуються, а й дозволив би юридичним особам при захисті своїх прав посилатись на конституційні принципи та розповсюдив би важливий принцип Конституції України – пряму дію.

Досвід визнання конституційних прав, у тому числі права на вільне заняття підприємницькою діяльністю, за юридичними особами в зарубіжних країнах достатньо різноманітний. Конституції ФРН (ст. 19), Португалії (ст. 12), Естонії (ст. 74), Вірменії (ст. 9), Албанії передбачають гарантії конституційних прав юридичним особам. Права та обов'язки розповсюджуються на юридичні особи в зазначених Конституціях вищевказаних держав в тих межах, як це співвідноситься з їх правовою природою та сутністю цих прав, тобто наскільки ці права можуть бути застосовані до природи юридичної особи.

Ст.9 Конституції України зазначає, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Так, стаття 34 Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 року, включає будь-які недержавні організації в коло осіб, які мають право звертатись зі скаргами до Європейського суду. Аналіз цієї статті дає можливість виділити наступні права, які можуть розповсюджуватись на юридичних осіб: ст.6 щодо прав на справедливий розгляд, ст. 19 про свобод вираження думки, ст.11 про свободу об'єднань, ст. 13 про ефективність засобів захисту в державних органах.

Отже, визначення юридичних осіб приватного права як суб'єктів конституційного права на заняття підприємницькою діяльністю повинно враховувати сучасні глобальні економічні та політичні реалії, бути системним та відповідним чином охоронятись та захищатись.

ЩОДО ГАРАНТІЙ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Корощенко К. Р.,

студентка ННІ права Сумського державного університету

Науковий керівник: Руденко Л. Д.,

доцент кафедри адміністративного,

господарського права та фінансово-економічної безпеки

ННІ права Сумського державного університету,

канд. юрид. наук

Однією із нереалізованих можливостей є інвестиційний потенціал України. Незважаючи на прийняття програм залучення іноземних інвестицій, намагання залучити іноземних інвесторів, в Україні залишається неналежним інвестиційний клімат. Одним із проблемних питань є відсутність правової визначеності щодо гарантій прав іноземних інвесторів.

Позитивними рисами є об'єктивні можливості країни (інвестиційний потенціал) та умови діяльності інвестора (інвестиційний ризик). Україна вважається інвестиційно привабливою країною, оскільки має високий природно-ресурсного потенціалу; культурну спорідненість з іншими європейськими та північноамериканськими країнами; високий рівень освіти населення і належну професійну підготовку; великий споживчий ринок; низьку вартість робочої сили порівняно з розвиненими країнами [1].

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про режим іноземного інвестування» для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності. Для окремих суб'єктів може встановлюватися пільговий режим. Надаються гарантії захисту іноземних інвестицій. Передбачається надання компенсацій і відшкодування збитків іноземним інвесторам у випадках порушення державними органами вимог законодавства щодо іноземних інвестицій.

Відшкодування збитків може включати врахування упущеної вигоди і моральної шкоди [2].

У загальному розумінні система державних гарантій прав та інтересів іноземних інвесторів ґрунтується на двох рівнях:

а) на рівні законодавства країн-одержувачів, яким гарантується недоторканість власності. Конфіскація майна або інших активів проводиться на підставі рішення суду і тільки за обставин, прямо визначених законом [3]. Відповідно до Закону України «Про режим іноземного інвестування» іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації, реквізиції та конфіскації. Під націоналізацією розуміється вилучення капітальних вкладень з приватної власності суб'єктів інвестиційної діяльності. Під реквізицією розуміється платне вилучення капітальних вкладень у власність держави і, як зазначається в законі, вона можлива при рятівних заходах у випадках стихійного лиха, аварій, епідемій, епізоотій. Також реквізиція може бути здійснена лише за рішенням Кабінету Міністрів України. Конфіскацією є примусове вилучення капітальних

вкладень у власність держави. Також конфіскація може застосовуватись як захід кримінального покарання [2].

б) на багатосторонньому рівні. Зокрема, це Конвенція з врегулювання інвестиційних спорів між державами та громадянами інших країн, 1966 року. До неї приєдналося близько ста країн [3].

У національному законодавстві гарантії захисту іноземних інвестицій визначено Законом України «Про режим іноземного інвестування». Зокрема, це:

- гарантії у разі зміни законодавства. На думку О. М. Вінник, ці гарантії означають, що в разі погіршення умов інвестування проти умов укладених інвестиційних договорів на весь строк дії договору зберігають силу договірні умови. Це положення ґрунтується на аналізі ч. 1 ст. 18 Закону України «Про інвестиційну діяльність» [4];

- гарантії щодо примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів та їх посадових осіб. Держава забезпечує захист від примусових вилучень інвестицій у вигляді націоналізації, реквізиції та конфіскації [4];

- компенсація і відшкодування збитків іноземним інвесторам. У випадку прийняття державними або іншими органами актів, що порушують права інвесторів і учасників інвестиційної діяльності, на відшкодування збитків, які їм заподіяні, у повному обсязі цими органами. Законодавство України зазначає, що виплачувана компенсація повинна бути швидкою, адекватною, ефективною і визначеною на час фактичного здійснення рішення щодо відшкодування збитків [4];

- гарантії в разі припинення інвестиційної діяльності. У разі припинення інвестиційної діяльності іноземний інвестор має право на повернення не пізніше шести місяців від дня припинення цієї діяльності своїх інвестицій у натуральній формі або у валюті інвестування в розмірі фактичного внеску без сплатимита [4];

- гарантії переказу прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій. Інвесторам після сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів гарантується безперешкодний і негайний переказ за кордон їх прибутків, доходів та інших коштів в іноземній валюті, одержаних на законних підставах внаслідок здійснення іноземних інвестицій [4].

Гарантії іноземним інвесторам також визначаються Конвенцією про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами й іноземними особами від 18 травня 1965 року, яка ратифікована Україною 16 серпня 2000 року. Виключною сферою дії цього акту є інвестиційні спори, які виникають між інвестором і урядом приймаючої країни з приводу тлумачення угод про ввіз капіталовкладень або націоналізації майна, пов'язаного із здійсненням інвестиційної діяльності. Згідно з цією Конвенцією було створено Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів (*ICSID – International Centre for Settlement of Investment Disputes; далі – Центр*) [5].

Мета Центру – забезпечення правових можливостей для проведення примирювальних і арбітражних переговорів між урядами країн та іноземними

інвесторам. До компетенції Центру входить вирішення правових спорів, які виникають з відносин, пов'язаних із інвестиціями, між Договірною державою (або будь-яким уповноваженим органом Договірної держави, про який повідомлено Договірною державою Центру) й особою іншої Договірної держави, за умови наявності письмової згоди учасників спору про передачу такого спору для вирішення Центру [5].

Отже, національним законодавством закріплено гарантії діяльності іноземних інвесторів на території України. Проте зазначені гарантії будуть ефективними тільки за умови впровадження принцип верховенства права, проведення судової реформи та забезпечення макрофінансової стабільності.

Список використаних джерел

1. Колупаєв Ю.Б. Проблеми залучення інвестиційних ресурсів в економіку України. *Економічна наука*. 2018. №8. С.27-28.

2. Журавель А.В. Державні гарантії здійснення інвестиційної діяльності в Україні. *Проблеми цивільного та господарського права*. 2014. № 4. С.101-103.

3. Рубцова Г.А. Правовий статус іноземних інвестицій в Україні. *Юридичні науково-практичні Інтернет конференції*. 2017. №4. URL: https://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1469%3A230217-17&catid=175%3A4-0217&Itemid=218&lang=ru (дата звернення: 07.12.2021).

4. Діяльність Міжнародного центру по урегулюванню інвестиційних спорів. *Правовий тиждень*. URL: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=121025> (дата звернення: 07.12.2021).

5. Захист прав іноземних інвесторів при здійсненні інвестування в Україні. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/Boychuk/1_5.pdf (дата звернення: 07.12.2021).

ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА АПЕЛЯЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ

Серебрякова Ю.О.,
доцент кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського»,
к.ю.н., доцент

Важливою гарантією захисту порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів суб'єктів господарювання є право на перегляд судових рішень, одним із видів якого є перегляд справ за нововиявленими обставинами.

Положення щодо перегляду рішень, ухвал, постанов за нововиявленими обставинами містяться у Господарському процесуальному кодексі України (далі - ГПКУ), реалізація яких свідчить про їх недосконалість, що зумовило виникнення у цій сфері проблем правозастосування [1].

Так, наділення законодавцем суду касаційної інстанції переглядати судові рішення за нововиявленими обставинами протирічить загальним засадам судочинства у таких судах.

Відповідно до частини 5 ст. 321 ГПКУ, перегляд за нововиявленими обставинами судових рішень судів апеляційної і касаційної інстанції з підстав, зазначених у частині четвертій цієї статті, якими змінено або скасовано судові рішення суду першої інстанції, здійснюється судом тієї інстанції, яким змінено або прийнято нове судові рішення. При цьому, системний аналіз частини четвертої статті 321 ГПКУ та частини другої статті 320 ГПКУ дозволяє виділити однією із підстав для такого перегляду наявність істотних для справи обставин, що не були встановлені судом та не були і не могли бути відомі особі, яка звертається із заявою, на час розгляду справи.

Отже, наведені положення ГПКУ закріплюючи право Верховного суду переглядати судові рішення за нововиявленими обставинами не враховують той факт, що Верховний суд позбавлений права встановлювати обставини по справі та досліджувати докази, а такий перегляд у більшості випадків пов'язаний саме з дослідженням фактичних даних, на підставі яких суд встановлює наявність чи відсутність нововиявлених обставин. Аналіз судових рішень за останні 2 роки, які розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень свідчать про перегляд Верховним судом відповідних судових рішень за нововиявленими обставинами. При цьому, як слушно наголошує М.М.Бородін, перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами суттєво відрізняється від апеляційного і касаційного перегляду як підставами перегляду, але і за колом осіб, які мають право клопотати про перегляд, за повноваженнями суду, процесуальним порядком [2, с. 23].

Щодо цього питання в п. 9.1-9.2 постанови пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики перегляду рішень, ухвал, постанов за нововиявленими обставинами» від 26.12.2011 р. № 17, зазначено, що суд касаційної інстанції може переглядати судові рішення за нововиявленими обставинами лише у випадках, коли цей перегляд не пов'язаний з дослідженням фактичних даних, на підставі яких суд встановлює наявність чи відсутність нововиявлених обставин; в інших випадках подання заяв про перегляд за нововиявленими обставинами судових рішень такий суд за наявності підстав для висновку про те, що зазначені у відповідній заяві обставини підпадають під ознаки нововиявлених у розумінні статті 112 ГПКУ, вчиняє такі дії: 1) скасовує своє судові рішення, про перегляд якого подано заяву; 2) тією ж постановою або ухвалою, якою його скасовано, передає справу до місцевого або апеляційного господарського суду для розгляду по суті з урахуванням викладеного у відповідній заяві та вказівок суду касаційної інстанції [2].

Запропонований свого часу вищенаведений підхід Вищого господарського суду України вбачається логічним, проте не таким, який сприятиме оперативності господарського судочинства, забезпечення якої є дуже важливою для сфери господарювання. Вважаємо, що варіантом вирішення цього питання може стати уточнення у частини 5 ст. 321 ГПКУ підстав, які можуть бути підставами для перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами касаційним судом шляхом виключення із їх переліку підстави, яка передбачена частиною другою статті 20 ГПКУ.

Список використаних джерел

1. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 № 1798-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6, Ст. 56.
2. Бородін М. М. Перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами: окремі питання. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. "Право"*. 2018. Вип. 29. - С. 22-27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_pravo_2018_29_5.
3. Про деякі питання практики перегляду рішень, ухвал, постанов за нововиявленими обставинами: постанова пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 р. № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017600-11#Text> (дата звернення: 01.12.2021).

СКАСУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСУ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ СЬОГОДЕННЯ?

Бабаджанян Г.Б.,

аспірант, асистент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Київського національного торговельно-економічного університету

Господарський кодекс України - це основний нормативно-правовий акт, що регулює господарські відносини в Україні.

Останнім часом, групою цивілістів, основу яких становлять розробники Цивільного кодексу, була розроблена та випущена в світ Концепція рекодифікації цивільного законодавства (далі – Концепція) [1]. Основна мета Концепції досить банальна - це скасувати Господарський кодекс України (далі- ГК України).

Проте Концепція не була обговорена робочою групою у встановленому порядку, що як наслідок призводить до того, що за своєю правовою основою та складом авторів, Концепція має неправомірне посилення.

На сьогоднішній день, Верховна Рада України зареєструвала проект закону, під назвою «Про внесення змін і доповнень до деяких законів України з

метою вдосконалення цивільного законодавства», який передбачає, скасування Господарського кодексу України [2].

Науковці-цивілісти зазначають, що немає особливої потреби в існуванні ГК України адже, даний нормативно-правовий акт є застарілим та не сучасним, а основна його діяльність ґрунтується на радянських засадах регулюванні та управлінні діяльності суб'єктів господарювання.

Слід зазначити, ГК України регулює цілу базу правовідносин, які не регулюються ні Цивільним кодексом України, (далі- ЦК України) ні іншими законодавчими актами, сюди варто віднести, господарювання підприємств різних форм власності, застосування адміністративно-господарських санкцій, регулювання режимів похідних від права власності, тощо [3].

Варто зазначити, що академік НАН України Мамутов В. К.: зазначив, що «... якщо виходити зі змісту норм Цивільного кодексу, у нас немає державної власності. За ЦК України юридичні особи є власниками: тобто якщо взяти тільки ЦК України, то виявляється, що немає державних підприємств – нічого немає, є тільки приватна власність...» [4].

Відповідно до ст. 1 ч.1 ЦК України регулює «особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), котрі засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників», в свою чергу, а предметом регулювання ГК України є відносини в сфері організації та здійснення господарської діяльності [5].

Вищий господарський суд України інформаційним листом від 07.04.2008 № 01-8/211 «Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України» визначив сферу застосування кожного акту у сфері приватно-правових відносин [6].

Саме ГК України, регламентує інститут концесійної діяльності (гл. 40) та комерційного посередництва (гл. 31), встановлює особливості укладання господарських договорів (гл. 20) та дає визначення фіктивної діяльності суб'єкта господарювання (ст. 55-1) [3].

А головним є те, що саме ГК України визнає підприємство самостійним суб'єктом господарювання, в свою чергу ЦК України визначає підприємство єдиним майновим комплексом, що використовується для здійснення підприємницької діяльності.

Подцерковний О.П., виділяє наступні негативні наслідки для економічної активності та стабільності господарських відносин в Україні.

реалізація Концепції та скасування ГК України залишать неврегульованими поняття суб'єкта господарювання, господарських відносин та принципів господарювання, на які спираються сотні законодавчих актів України;

обмеження організаційно-правових форм суб'єктів господарювання та відмова від поняття «підприємства», передбаченого Конституцією України, Угодою про асоціацію з ЄС та величезною кількістю законодавчих актів України;

буде зруйнована судова практика, яка формувалася протягом останніх десятиліття., що як наслідок призведе до оскарження судових рішень у зв'язку із неоднозначною судовою практикою [7].

Насамперед, варто зазначити що в першу чергу потрібно зосередитись на узгодженні розбіжностей у сферах приватно-правових відносин, знайти методи та спробувати модернізувати законодавство, а не знищувати його вкрай.

Отже, на мою думку, скасування ГК України є безглуздом, адже законодавство у сфері господарювання потребує оновлення з урахуванням найкращого європейського досвіду, що реально відобразити і у сучасному ГК України.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення робочої групи щодо рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України» від 17 липня 2019 р. № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/650-2019-%D0%BF#Text>.
2. Проект Закону України «Про внесення змін і доповнень до деяких законів України з метою вдосконалення цивільного законодавства», № 2635 від 19.12.2019 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67704.
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. (дата звернення: 19.11.2021).
4. Мамутов В. К. Про історію ухвалення Господарського кодексу України. URL: <https://blog.liga.net/user/ikremenovskaya/article/22740>.
5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. (дата звернення: 19.11.2021).
6. Інформаційний лист Вищого господарського суу України «Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України» від 07.04.2008 № 01-8/211. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_211600-08#Text.
7. Подцерковний О.П., Спроби знищення Господарського кодексу-потреба суспільства чи війна наукових шкіл? Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України): у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.) за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса. Видавничий дім «Гельветика». 221. Т. 2. – С. 591-592.

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Багній Я.О.,

студентка 5-го курсу

Науковий керівник: Подоляк С.А.,

доцент кафедри інформаційного, господарського

та адміністративного права,

к.ю.н., доцент

Конституція України визначає забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги основними обов'язками держави [1]. Найбільшу небезпеку для екологічної ситуації в Україні та усьому світі становить діяльність суб'єктів господарювання. Для забезпечення інтеграції України в Європейське середовище також надзвичайно важливим є відповідність міжнародним вимогам у галузі охорони навколишнього природного середовища. Це обумовлює необхідність суттєвого реформування екологічного законодавства в Україні.

Основу законодавства у сфері забезпечення екологічної безпеки України становить Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1999 року, який визначає що екологізація матеріального виробництва є основним принципом охорони навколишнього природного середовища [2].

У рамках Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони Україна має ряд зобов'язань у сфері захисту довкілля [3]. На виконання Угоди про асоціацію Кабінет міністрів України затвердив Державну цільову програму справедливої трансформації вугільних регіонів України на період до 2030 року, прийняв закони «Про оцінку впливу на довкілля», «Про стратегічну екологічну оцінку», «Про моніторинг, звітність та верифікацію парникових газів». Однак рівень виконання зазначених в Угоді завдань, за даними онлайн-системи моніторингу «Пульс Угоди», за напрямом «Навколишнє природне середовище та цивільний захист» за десять місяців 2021р. склав лише 28% (у 2020 р. – 40%, у 2019р. – 28%, у 2018р. – 50%, у 2017р. – 72%, у 2016р. – 53%) [4].

Одним з таких зобов'язань є впровадження Директиви 2010/75/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 24 листопада 2010 р. про промислове забруднення (далі - Директива 2010/75/ЄС). Зокрема, відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері промислового забруднення Міністерство довкілля мало до кінця 2021 року затвердити перелік найкращих доступних технологій та методів управління для першої, другої та третьої категорій видів діяльності додатка 1 до Директиви 2010/75/ЄС, зокрема: «Енергетика»,

«Виробництво та обробка металів», «Промисловість з переробки мінеральної сировини» [5].

Україна взяла на себе зобов'язання також щодо імплементації Директиви №2003/87/ЄС про встановлення схеми торгівлі викидами парникових газів, яка спрямована на поступове зниження викидів підприємствами. З 1 січня 2021 року набрав чинності Закон України «Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів», однак повноцінно ця система має запрацювати лише з 2022 року. Якщо раніше підприємства рахували викиди парникових газів на свій розсуд і подавали дані для розрахунку екологічних податків, отримані за власними методиками, то надалі буде впроваджено повністю стандартизовану процедуру [6].

Також Україна взяла зобов'язання щодо поступового наближення вітчизняного законодавства до регламентів, що стосуються органічного фермерства. Крім цього, з метою розширення та спрощення доступу українських товарів на ринки держав – членів Європейського Союзу необхідно привести систему законодавчого регулювання у відповідність до європейських вимог та завершити реформування системи державного контролю за безпечністю та якістю харчових продуктів. Одним з головних законів за цим напрямом став Закон «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», який набув чинності 2 серпня 2019 р. [7].

Екологізація потребує підтримки і з боку держави, однак у Державному бюджеті України на 2021 рік заходи з охорони довкілля не мали достатнього фінансування, проте загальна підтримка вугільного сектору зросла до 4,5 млрд. грн [8].

Підсумовуючи, Україна впроваджує деякі нормативи у сфері екологічно-безпечної діяльності держави, однак робить це надто повільними темпами. Окрім того, процес імплементації таких вимог потребує додаткового фінансування, однак при формуванні проектів державного бюджету, екологія часто не отримує достатньо уваги. У зв'язку з цим, а також через намагання суб'єктів господарювання нейтралізувати вплив на їх діяльність нового екологічного законодавства, реалізація таких законодавчих актів або не відбувається взагалі, або не є достатньою. Тому є необхідним передбачати в бюджеті більше коштів для екологізації господарської діяльності, продовжити зміни екологічного законодавства в напрямі його уніфікації з законодавством Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 // Офіційний вісник України. — 2014. — № 19. — Ст. 583).

2. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1999 р. № 1264-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546.

3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 р. // Офіційний вісник України. 2014. № 75. Том 1. С. 83.

4. Навколишнє природне середовище та цивільний захист. – Пульс Угоди. Моніторинг виконання заходів з виконання Угоди, <http://pulse.eu-ua.org/ua/streams/environment>.

5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22 травня 2019 р. № 402-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері промислового забруднення» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2019-%D1%80#Text>.

6. Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів: Закон України від 12 грудня 2019 р. № 377-IX. Відомості Верховної Ради України 2020, № 22, ст.150.

7. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 10 липня 2018 р. № 2496-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 36, ст.275.

8. Про Державний бюджет України на 2021 рік: Закон України від 9 грудня 2021 р. № 1082-IX. Відомості Верховної Ради 2021, № 16, ст.144.

ЩОДО АВАНСУВАННЯ НЕПЛАТОСПРОМОЖНОЮ ФІЗИЧНОЮ ОСОБОЮ ВІНАГОРОДИ КЕРУЮЧОМУ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЄЮ

Балінська В.О.,

студентка 4-го курсу

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Новошицька В.І.,

старший викладач кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

К.Ю.Н.,

Інститут неплатоспроможності фізичних осіб є відносно новим в межах правового поля України, а законодавство, що створене для врегулювання основних аспектів його функціонування, має окремі прогалини та потребує уточнення чи конкретизації. В контексті розгляду законодавчої бази та судової практики, що сформувався за останні два роки щодо питання визнання

фізичної особи неплатоспроможною, дискусійним залишається питання оплати авансом такою особою праці арбітражного керуючого за три місяці виконання ним повноважень.

Відповідно до п. 12 ч. 3 ст. 116 Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ) до заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність додаються докази авансування боржником на депозитний рахунок суду винагороди керуючому реструктуризацією за три місяці виконання повноважень [1].

Відповідно до абз. 2 ч. 2 ст. 30 КУзПБ розмір основної грошової винагороди арбітражного керуючого за виконання ним повноважень керуючого реструктуризацією становить п'ять розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб за кожен місяць виконання арбітражним керуючим повноважень [1]. Станом на грудень 2021 року розмір винагороди арбітражному керуючому за три місяці виконання повноважень становить 37 215 гривень.

З огляду на це, варто поставити питання: наскільки підйомною для пересічного громадянина, який, до того ж, має грошову заборгованість перед кредиторами, є вищезазначена сума, що має бути сплачена особою єдиним платежем на момент звернення до суду із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи, у той час як розмір мінімальної заробітної плати станом на грудень 2021 року складає 6500 гривень?

Аналіз положень чинної редакції КУзПБ дозволяє дійти висновку про відсутність будь-яких альтернативних варіантів виплати винагороди арбітражному керуючому за три місяці виконання ним повноважень. Відтак, вищезазначена норма має імперативний характер, і на практиці призводить до того, що значна кількість осіб позбавлена реальної можливості реалізувати своє право на звернення до суду та позбавлення себе боргової кабали.

Можливим варіантом вирішення даної проблеми є зміна відповідного положення законодавства та передбачення можливості подачі до суду договору із арбітражним керуючим, в якому будуть міститися умови щодо розстрочення сплати винагороди керуючому реструктуризацією. Зазначене сприяло б забезпеченню реальної можливості особи на звернення до суду.

Аргументом на користь такої пропозиції є п. 37 Постанови Верховного Суду у справі № 910/726/20 від 19 листопада 2020 року, в якому суд зазначив, що питання щодо винагороди не позбавляє можливості боржника (фізичної особи) укласти угоду з арбітражним керуючим, який погодиться на умовах відстрочення оплати до реалізації майна боржника виконувати повноваження керуючого реструктуризацією у справі про банкрутство цієї особи та відповідного звернення обох осіб (боржника та арбітражного керуючого) до суду про призначення його керуючим реструктуризацією у справу про банкрутство фізичної особи, яке подається разом із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство [2].

Судова практика із зазначеного питання є спірною. Наприкінці 2021 року суди активно почали приймати до розгляду заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність як на умовах розстрочення платежу, так і на умовах 50% вартості на умовах розстрочення платежу.

На протипагу такій позиції, суддя Господарського суду Одеської області В.Д. Найфлейш в ухвалі від 28.10.2021 року по справі № 916/3215/21, не відхиляючи позицію Верховного Суду щодо можливості укладення договору на умовах розстрочення платежу, зауважив, що вказаний договір повинен передбачати весь розмір винагороди, встановлений Кодексом України з процедур банкрутства, а саме суму 35 685,00 грн. [3].

На нашу думку, доцільним вирішенням проблеми, що виникла, є викладення п. 12 ч. 3 ст. 116 КУзПБ в наступній редакції: «докази авансування боржником на депозитний рахунок суду винагороди керуючому реструктуризацією за три місяці виконання повноважень або доказ на підтвердження досягнення домовленості щодо розстрочення сплати винагороди керуючому реструктуризацією».

Запропоновані зміни сприятимуть належній реалізації права особи на звернення до суду із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність та продемонструють людиноорієнтованість законодавця, що здійснює модернізацію законодавства в першу чергу для того, аби кожна особа мала можливість належним чином захистити свої права та інтереси, реалізувати їх на практиці.

Список використаних джерел

1. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18 жовтня 2018 р. № 2597-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 19. Ст. 74. Дата оновлення: 06.10.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19>. (дата звернення: 08.12.2021).

2. Справа № 910/726/20: Постанова Верховного Суду від 19.11.2020 р. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=93229371&red=100003e04661173ba823e3998796f03a651c83&d=5> (дата звернення: 08.12.2021).

3. Справа № 916/3215/21: Ухвала Господарського суду Одеської області від 28.10.2021 р. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100672705> (дата звернення: 23.11.2021).

ДЕФІНІЦІЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО ДОГОВОРУ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Балінська В.О., Геращенко Я.В.,
студентки 4 курс ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Головко О.М.,
старший викладач кафедри інтелектуальної власності
та приватного права ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
К.Ю.Н.

В умовах стрімких процесів глобалізації у сфері світової торгівлі – вітчизняні суб'єкти господарювання все частіше виходять на міжнародний ринок. Така тенденція зумовлює необхідність внесення змін до законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності (далі – ЗЕД) на предмет неточностей та невідповідностей, які можуть негативно вплинути на становище підприємства. Особливого підходу потребує виокремлення особливостей договорів у цій сфері як таких, що потребують застосування спеціального законодавства.

Зовнішньоекономічний договір (контракт) є основою взаємовідносин між вітчизняними суб'єктами господарювання у сфері ЗЕД з іноземним елементом, тому такі договірні відносини мають узгоджено регулюватися законодавством за відсутності внутрішніх колізій. Проте, національне законодавство не містить єдиного підходу до застосування означеного поняття, що впливає за наступного.

Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 року №959-ХІІ (далі – Закон № 959-ХІІ) дається визначення зовнішньоекономічного договору (контракту) [1]. Увагу привертає структура поняття, адже з моменту прийняття Закону № 959-ХІІ зовнішньоекономічний договір має додаткове уточнення «контракт» у круглих дужках.

На практиці, при укладенні таких договорів суб'єкти господарювання, як правило, обирають єдину назву документу: договір або контракт, тому, предметом дискусії виступає взаємовідношення цих двох понять в площині ЗЕД.

Грамматичний аналіз дефініції зовнішньоекономічного договору (контракту), яку наводить Закон № 959-ХІІ дає підстави дійти висновків, що зовнішньоекономічний договір і зовнішньоекономічний контракт в законодавстві є тотожними поняттями, оскільки «контракт» винесено в круглі дужки після поняття «зовнішньоекономічний договір».

Такої думки притримується А. В. Ключник, який вказує на форму «зовнішньоторговельний контракт», не виокремлюючи юридичну різницю між договором і контрактом. Він зазначає, що «контракт» застосовують переважно в зовнішній сфері, зокрема у зовнішньоекономічній діяльності [2, с.20].

Проаналізувавши законодавство України, яке унормовує застосування зовнішньоекономічних договорів (контрактів), впливає, що узгоджений із Законом № 959-ХІІ формат викладу поняття зовнішньоекономічного договору (контракту) зустрічається, зокрема, в статтях 382 та 383 Господарського кодексу України (далі – ГК України), які визначають місце зовнішньоекономічних договорів (контрактів) у господарських відносинах та встановлюють порядок їх реєстрації [3]. Водночас, ГК України містить випадки неузгодженості із поняттям встановленим Законом № 959-ХІІ. Зокрема, частина третя статті 344 ГК України оперує поняттям зовнішньоекономічний контракт, а частина третя статті 15 ГК України передбачає, що у разі виготовлення продукції на експорт дозволяється застосування положень угоди (контракту) [3].

Такі нюанси ГК України є наслідком недосконалого володіння його авторами навичками законодавчої техніки при написанні цього кодексу, саме тому, з огляду на ототожнення зовнішньоекономічного договору і зовнішньоекономічного контракту Законом №959-ХІІ – в ГК України доречно внести відповідні зміни, застосовуючи в необхідних нормах єдине поняття - зовнішньоекономічний договір (контракт).

Аналогічно, частина третя статті 31 Закону України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 року № 2709-IV також не містить уточнення «контракт» коли мова йде про зовнішньоекономічний договір [4].

На нашу думку, термін «контракт» застосовується у правовідносинах, пов'язаних із ЗЕД підприємств, виходячи з міжнародної ділової практики, адже вітчизняні суб'єкти господарювання та англомовні іноземні елементи-контрагенти для офіційного спілкування обирають саме англійську мову, а для позначення домовленостей між собою, викладених в документі в оригінальному перекладі застосовують термін «contract». Також, слово «contract» за англо-українським словником перекладається як угода [5], що додатково свідчить про доречність використання вітчизняними суб'єктами господарювання його транслітерації «контракт» як назви письмових домовленостей з іноземним контрагентом.

Отже, з метою порозуміння з іноземним контрагентом та єдності перекладу угоди на українську мову - договір, укладений з іноземним елементом в оригіналі і в перекладі на українську мову може іменуватися як «контракт», що є правомірним з огляду на чинне законодавство.

Ознаки зовнішньоекономічного договору (контракту), вирізняють його серед інших господарських договорів, а тому знання таких особливостей дає змогу оперативно обрати необхідне для застосування законодавства.

По-перше, це стосується суб'єктного складу, адже сторонами в договорі виступають вітчизняний суб'єкт ЗЕД та обов'язково іноземний контрагент.

По-друге, важливий момент в укладенні зовнішньоекономічного договору (контракту) відіграє питання правової прив'язки. Зазвичай вони укладаються відповідно до положень законодавства України, з урахуванням міжнародних

угод, міжнародних звичаїв, рекомендацій міжнародних органів і організацій, якщо це не заборонено прямо та у винятковій формі законодавством України.

Однак, трапляються випадки, коли при укладенні зовнішньоекономічного договору (контракту) стикаються декілька різних правових національних моделей. У такому випадку, важливо безпосередньо в тексті домовленості визначити випадки, коли має застосовуватись те чи інше законодавство.

В контексті цього питання, варто звернутися до думки Вінник О. М., яка до ознак зовнішньоекономічного договору (контракту), що дозволяють виділити його в окрему групу господарських договорів відносить:

- особливості змісту: права і обов'язки сторін щодо здійснення ними ЗЕД (зовнішньоекономічних операцій);

- спеціальні вимоги щодо договору: як загальне правило, письмова форма, якщо інше не встановлено законом чи міжнародним договором України;

- обов'язкова державна реєстрація визначених законом видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів), що здійснюється відповідно до встановленого порядку (ст. 383 ГК України) [6, с.533].

Також заслуговує на увагу думка А. Попова, який до обов'язкових ознак зовнішньоекономічного договору (контракту), що не є характерними для внутрішніх правочинів, відносить ще й здійснення платежів в іноземній валюті та захисні, арбітражні застереження [7, с. 91].

Захисними застереженнями є договірні умови, що включаються у контракти і передбачають можливість їхнього перегляду в процесі виконання з метою страхування валютних, кредитних та інших ризиків, тобто обмеження втрат контрагентів) [8, с. 362]. Що стосується арбітражних застережень, варто зазначити, що прописані в договорі, в тому числі в арбітражному застереженні або окремій арбітражній угоді механізми мають бути дієвими, інакше у випадку виникнення спору між сторонами навіть якісно підготовлена правова позиція не гарантує ефективного захисту прав позивача.

Для того, аби уникнути проблем на стадії звернення до арбітражу, необхідно завчасно та чітко прописати в умовах договору питання щодо розподілу витрат між сторонами на різних етапах його укладення, виконання, припинення та виконання арбітражних рішень.

Висновки. Отже, зовнішньоекономічний договір (контракт) є одним з ключових механізмів, що допомагає українським компаніям вийти на новий, вищий рівень та збільшити свої прибутки за рахунок залучення іноземних капіталів. Вітчизняне законодавство має неузгодженості у сфері регулювання такого виду договорів, що проявляється в неузгодженості викладу дефініції. Саме тому, ГК України, Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 року № 2709-IV вже сьогодні потребують відповідних змін у вигляді заміни наявних в них термінів, які позначають зовнішньоекономічний договір на однакову для всіх законодавчих актів дефініцію «зовнішньоекономічний договір (контракт)».

Список використаних джерел

1. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 року №959-XII. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1991, № 29, ст. 377. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> (дата звернення 19.11.2021 р.).
2. Ключник А. В., Баришник Л. С., Негрецька І. А. Теоретичний аналіз зовнішньоторговельного контракту. Причорноморські економічні студії. 2016. № 8. С. 20-24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2016_8_6 (дата звернення 19.11.2021 р.).
3. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, ст.144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 19.11.2021 р.).
4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 року № 2709-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 32, ст.422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення 19.11.2021 р.).
5. Найновіший англо-український українсько-англійський словник. Донецьк: БАО. 2011. 1120 с.
6. Вінник, О. М. Господарське право : курс лекцій / О. М. Вінник. — К. : Атіка, 2004.
7. Попов, А. А. Правовые основы предпринимательской деятельности в Украине: учеб. пособие / А. А. Попов. — Х. : Консум, 1997. — С. 90–93. (дата звернення 19.11.2021)
8. Луць, В. В. Контракти у підприємницькій діяльності : навч. посіб. / В. В. Луць. — К. : Юрінком Інтер, 1999. URL: <http://www.kul-lib.narod.ru/bibl.files/free/pidpnyemec/02.pdf> (дата звернення 19.11.2021)

ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ ДИЛЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Близнюк Є.О.,
здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
факультету № 2 КННІ,
Донецького державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Роженко О.В.,
доцент кафедри цивільного та господарського права,
к.е.н., доцент

Дилерська діяльність на фінансовому ринку є підвидом дилерської діяльності як підприємництва, що здійснюється в певній сфері – фінансовому ринку. У даному разі можемо схилитися до розуміння ринку саме як сукупності

правовідносин, які опосередковують здійснення торгівельної діяльності. Дилерська діяльність розглядається саме як сукупність активних дій суб'єкта (дилера) з метою отримання прибутку або досягнення інших економічних вигод.

У ч. 8 ст. 44 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [1] визначає дилерську діяльність як діяльність інвестиційної фірми з укладення деривативних контрактів та вчинення правочинів щодо фінансових інструментів від свого імені та за власний рахунок.

На сьогодні в юридичній науці відсутній єдиний підхід стосовно розуміння змісту дилерської діяльності. Зазначена ситуація частково пояснюється непослідовністю законодавця під час використання понять «дилер», «первинний дилер», «дилерська діяльність» законотворчій діяльності. Використання в нормативно - правових актах різних тлумачень поняття «дилер» – як працівник банку [2] ; як юридична особа у формі акціонерного товариства, товариства з обмеженою, з додатковою відповідальністю [1]; як банк [3] – унеможливує вироблення єдиного наукового підходу стосовно даного правового явища.

Згідно ст. 4 Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» [4] національна комісія з цінних паперів та фондового ринку у встановленому нею порядку в межах відповідних видів професійної діяльності на ринках капіталу видає ліцензії на дилерську діяльність.

Дилерська діяльність на ринку цінних паперів є господарсько-торгівельною діяльністю. Особливості здійснення дилерської діяльності на ринку цінних паперів відбувається відповідно до ч. 4 Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення вимог до професійних учасників фондового ринку» [5] торговець цінними паперами може провадити дилерську діяльність, якщо має сплачений грошовими коштами статутний капітал у розмірі не менш як 500 тисяч гривень.

Згідно ч. 1 ст. 55 ГКУ [6] можемо сказати, що біржовий дилер на фондовому ринку за законодавством України – це суб'єкт господарювання, створений у формі акціонерного товариства, товариства з додатковою відповідальністю, що здійснює торгівлю цінними паперами від свого імені, за власні кошти з метою інвестування в цінні папери, виступаючи як вигодонабувач.

Роль дилерів на фондовому ринку полягає в тому, що вони вносять значний внесок у забезпечення ліквідності і стабільності ринку. Надмірні цінові коливання, які могли б мати місце, пом'якшуються за допомогою операцій, які проводяться на ринку дилерами. Саме дилери завжди готові продати потрібні інвесторам цінні папери і викупити їх у разі потреби. Здійснюючи операції на ринку, дилери зменшують коливання цін і забезпечують ліквідність ринкових цінних паперів.

Основним доходом дилерів є різниця між цінами продажу і купівлі цінних паперів. Різниця в цінах купівлі-продажу є оплатою дилерам за терміновість і урівноваження тимчасового дисбалансу між попитом і пропозицією на певні види цінних паперів, що знаходяться в обігу на ринку. Крім того, що дилери дають можливість інвестору в будь-який час купити або продати цінні папери, сприяють ціновій стабілізації і забезпечують ліквідність ринку, вони також надають інформаційні послуги учасникам ринку, а на деяких ринках виступають у ролі ведучих аукціонів на біржах.

Дилери можуть формувати і здійснювати на ринку як прості, так і складні спекулятивні стратегії. Прості стратегії базуються на прогнозі підвищення або падіння цін на актив, з яким хочуть здійснити спекулятивну операцію.

Дилерська діяльність на фондовому ринку може бути розділена на дилерську діяльність та первинну дилерську діяльність. У цьому разі можна говорити про наявність функціонального розподілу та встановлення додаткових кваліфікаційних вимог до суб'єктів, які мають намір здійснювати первинну дилерську діяльність. Відповідно до Постанови КМУ від 14 квітня 2009 р. № 363 «Про запровадження інституту первинних дилерів на ринку державних цінних паперів» [7] первинна дилерська діяльність на фондовому ринку – банківська діяльність. У цьому разі первинним дилером може виступати банк, який насамперед здійснює дилерську діяльність на фондовому ринку України (відповідає вимогам для здійснення дилерської діяльності на фондовому ринку України) та додатково відповідає вимогам для здійснення первинної дилерської діяльності. Особливість первинної дилерської діяльності полягає у здійсненні торгівлі цінними паперами, емітованими державою, на відміну від дилерської діяльності на ринку цінних паперів.

Отже, проблематика визначення дилерської діяльності є розповсюдженим явищем, яке заслуговує на увагу. Термінологічна невідповідність нормативно – правового акту, що регулюють здійснення дилерської діяльності на фінансовому ринку, ще більше ускладнює уніфікацію розуміння дилерської діяльності з товарним ринком, де також наявна дилерська діяльність. Також ключовим моментом є те що, дилерська діяльність може знайти свій прояв також на ринку фінансових послуг. Згідно Постанови Національного банку України від 30.03.2021 р. № 27 «Про затвердження Положення про визначення умов провадження діяльності з надання фінансових послуг, здійснення яких потребує відповідної ліцензії (ліцензійних умов)» [8] такий вид фінансових послуг, як залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення з метою надання коштів у позику в тому числі на умовах фінансового кредиту, можна віднести до дилерської діяльності.

Список використаних джерел

1. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3480-15> (дата звернення: 10.11.2021)
2. Про затвердження Положення про організацію бухгалтерського обліку, бухгалтерського контролю під час здійснення операційної діяльності в банках України: Постанова Національного банку України; Положення, Вимоги, Перелік від 04.07.2018 № 75 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0075500-18> (дата звернення: 25.11.2021)
3. Про запровадження інституту первинних дилерів на ринку державних цінних паперів: Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 14.04.2009 № 363 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/363-2009-%D0%BF> (дата звернення: 25.11.2021)
4. Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків : Закон України від 30.10.1996 № 448/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/448/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 10.11.2021)
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення вимог до професійних учасників фондового ринку: Закон України від 01.07.2010 № 2393-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2393-17> (дата звернення: 10.11.2021)
6. Господарський кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/436-15> (дата звернення: 10.11.2021)
7. Про запровадження інституту первинних дилерів на ринку державних цінних паперів : Постанова Кабінету Міністрів України; Положення від 14.04.2009 № 363 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/363-2009-%D0%BF> (дата звернення: 10.11.2021)
8. Про затвердження Положення про визначення умов провадження діяльності з надання фінансових послуг, здійснення яких потребує відповідної ліцензії (ліцензійних умов) : Постанова Національного банку України; Положення, Форма типового документа, Заява, Опис від 30.03.2021 № 27 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0027500-21> (дата звернення: 10.11.2021)

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАХОДІВ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В ЦИВІЛЬНОМУ, ГОСПОДАРСЬКОМУ ТА АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Васьковський Д.О.,
студентка 5 курсу КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Серебрякова Ю.О.,
доцент кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського,
к.ю.н., доцент

Заходи процесуального примусу існували в цивільному та адміністративному процесуальному законодавстві ще з моменту прийняття відповідних кодексів в 2004-2005 роках. З того часу їх суть практично не змінилася, що може свідчити про належну ефективність їх застосування, однак окремі положення з часом були вдосконалені в різних редакціях Кодексів. Найбільш суттєві зміни за останні п'ять років обумовлені необхідністю запровадження заходів процесуального примусу в господарський процес та дотримання уніфікації процесуального законодавства при їх запровадженні.

Так, зокрема, при запровадженні заходів процесуального примусу в господарське процесуальне законодавство, законодавець вирішив не обмежуватися запровадженням «шаблонного» поняття з адміністративного та цивільного кодексів, а сформулював більш досконале поняття та запровадив зміни одразу до трьох кодексів. Якщо в чинних редакціях відповідних Кодексів заходами процесуального примусу є *«процесуальні дії, що вчиняються судом у визначених випадках з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених в суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства»* [1], то в редакції до 15 грудня 2017 року заходами процесуального примусу вважалися *«процесуальні дії, що застосовуються судом до осіб, які порушують встановлені в суді правила або протиправно перешкоджають здійсненню судочинства»* [2, 3]. При порівнянні цих визначень можна встановити, що змінився підхід до визначення поняття заходів процесуального примусу, якщо раніше вони виступали як несприятливі наслідки порушення норм, то зараз є засобом стимулювання до дотримання норм.

Однак деякі з питань застосування заходів процесуального примусу станом на сьогоднішній день потребують законодавчого врегулювання. Наприклад, суттєвим є питання забезпечення можливості реалізації

процесуальних прав у випадку видалення особи із залу судового засідання, яке на сьогоднішній день залишається відкритим. Так, при видаленні особи із залу судового засідання особа фізично позбавляється реалізувати певні процесуальні права шляхом подання заяв, клопотань до суду. Розгляд таких клопотань може привести до встановлення певних обставин справи, які мають бути враховані судом при прийнятті рішення по справі, однак особа не вчинить відповідні дії, то суд не встановить відповідні обставини і це вплине на рішення по справі. Невизначеним є і строк видалення особи із залу судового засідання, оскільки законодавство не містить відповідних положень, а тому прийнято вважати, що особа видаляється із залу на весь час судового розгляду [4, с. 105]. Проблемні питання існують і при застосуванні інших заходів, наприклад попередження як захід процесуального примусу застосовується при порушенні порядку під час судового засідання, тобто при порушенні вимог нормативних актів, що регулюють діяльність суду, правила розпорядку та інші локальні нормативні акти конкретного суду [5, с. 90]. При цьому, досить часто такі локальні акти суду відсутні у відкритому доступі і сторони позбавлені можливості ознайомлення із ними до початку судового засідання. Розробка єдиних правил порядку поведінки в суді може бути перспективним напрямом по вдосконаленню законодавства, оскільки це дозволить виключити суперечності між нормативними актами різних судів.

Підводячи підсумок варто відзначити, що вище були наведені лише деякі проблемні питання заходів процесуального примусу в судочинстві, однак на практиці існують і інші, менш суттєві питання, які потребують врегулювання. Перспективними напрямами вдосконалення законодавства щодо заходів процесуального примусу в цивільному, господарському та адміністративному судочинстві є уточнення умов застосування такого заходу як попередження та розробка порядку застосування такого заходу як видалення із залу судового засідання, затвердження єдиних правил поведінки учасників судового процесу в судовому засіданні.

Розробка пропозиції щодо порядку застосування такого заходу як видалення із залу судового засідання може стати напрямом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1993 р. №1798-ХІІ. Дата оновлення 05.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> (Дата звернення 01.12.2021)
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. №1618-ІV. Дата оновлення 05.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (Дата звернення 01.12.2021)

3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. №1635-IX. Дата оновлення 05.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (Дата звернення 01.12.2021)

4. Резнікова В. В. Відповідальність у господарському процесі за зловживання процесуальними правами та заходи процесуального примусу. *Право України*. 2017. Вип. 9 С. 101-121 URL: <http://surl.li/awlya>

5. Кучер В. О. Суліковський Ю. О. Видалення із залу судового засідання як захід процесуального примусу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. Вип. 2 С. 88-96 URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1941/1/2-2015kvozpp-.pdf>

ЩОДО СУДОВИХ ВИТРАТ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Воронько М.А.

студентка 4-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Серебрякова Ю.О.,
 доцент кафедри інформаційного, господарського
 та адміністративного права ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського,
 к.ю.н., доцент

Судові витрати є невід'ємною складовою існування судової системи в Україні. Загалом, такі витрати поділяють на витрати, що безпосередньо пов'язані з розглядом справи, та судовий збір. Як зазначається у науковій літературі, судовий збір має виконувати два завдання: забезпечити “пори́г” звернення до суду, щоб розвантажити суддів від безпідставних справ, та економічну підтримку судової системи. Звичайно, виконання першого завдання викликає дискусії на предмет порушення права доступу до суду, проте на сьогодні більшість науковців все ж вважає існування судового збору гармонійним по відношенню до прав людини та інтересів суспільства.

На сьогодні, у більшості випадків, звертаючись до господарського суду позивач гарантовано стикається з необхідністю сплати судового збору. Оскільки, відповідно до ст. 8 Закону України “Про судовий збір”, можливість звільнення від сплати поширюється лише на фізичних осіб, то для більшості позовів визначених у ст. 20 ГКУ це положення є неактуальним, адже позивачами виступають юридичні особи або фізичні особи-підприємці. При цьому, слід пам'ятати, що велику частину справ господарського судочинства займає бізнес (у тому числі малий та підприємництво), для якого створення комфортних і безпечних умов існування є життєво необхідними, так само як і

розвиток бізнесу пропорційно є життєво необхідним для розвитку економіки України.

Не дивлячись на юридичну техніку формулювання ст. 8 Закону України «Про судовий збір», що вказує на вичерпність переліку категорій осіб, які можуть бути звільнені від сплати судового збору, у Єдиному державному реєстрі судових рішень міститься достатня кількість ухвал по клопотанням від юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців на розстрочення, відстрочення або звільнення від сплати судових витрат. При цьому, результатом розгляду цих клопотань є відмови у їх задоволенні, при цьому підстави для такої відмови дуже різняться, а інколи суперечать одне одному. Найрозповсюдженіше формулювання виглядає так: «З аналізу статті 8 Закону України “Про судовий збір” доцільно зробити висновок, що правом на відстрочення або розстрочення сплати судового збору наділяються лише виключно фізичні особи та за наявності певних умов». Хоча в певних ухвалах суду мають місце уточнення наступного змісту: «Позивач не надав належних і допустимих доказів на підтвердження того, що майновий стан перешкоджає сплаті судового збору у встановленому порядку та розмірі», що руйнує логіку попереднього формулювання, яке вказує на абсолютну неможливість звільнення від сплати судового збору і викликає питання щодо необхідності, адже факт подання таких доказів ні на що не впливатиме. Подібне формулювання зустрічається навіть у висновках касаційної інстанції, зокрема як у справі за позовом ДТГО "Південно-Західна залізниця" [3]. У деяких ухвалах обґрунтування відмови у задоволенні клопотання повністю ґрунтується лише на неподанні належних доказів, що у майбутньому означає витрачений час для позивача, який має надію виправити клопотання і все ж отримати розстрочення чи звільнення, що у реальності все ж залишається неможливим.

На сьогодні чинний ГПК не містить підстав для зменшення розміру судових витрат, їх відстрочення чи розстрочення, або звільнення. Єдиний випадок повного звільнення від сплати таких витрат — подання заяви про відновлення втраченого судового провадження, відповідно до ст. 364 ГПК. Також, у ч. 4 ст. 128 ГПК зазначається можливість компенсації витрат, пов'язаних з розглядом справи за рахунок держави, проте дана стаття є єдиною де згадується про цей механізм і більше у кодексі не розкривається, зокрема і щодо підстав отримання такого звільнення.

Враховуючи різноманітність фінансових санкцій, які можна застосовувати по відношенню до юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, факт ризиковості ведення підприємництва (особливо щодо фізичних осіб-підприємців) зрозуміло, що цілком імовірні ситуації реальної відсутності у позивачів коштів для забезпечення права доступу до суду. Не є виключенням також звернення до суду якраз на підставі протиправного накладення фінансових санкцій, або настання подій, що спричинили потрапляння позивача у скрутне матеріальне становище. У ситуації, коли позивач має істотні докази

неможливості сплатити судовий збір, або оплатити інші судові витрати, відсутність законодавчої можливості розстрочення, відстрочення або зменшення таких витрат є прямим порушенням права на доступ до суду і захисту своїх порушених прав. Наведене вище підтверджується наявністю навіть на сьогодні попиту серед позивачів щодо подання клопотань, пов'язаних зі скрутним матеріальним становищем, тому вбачається доцільним все ж детальніше і зрозуміліше сформулювати наявні норми щодо звільнення чи зменшення судових витрат, а також ввести нові норми, що надають можливість розстрочення або відстрочення таких витрат для юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

Список використаних джерел:

1. Про судовий збір: Закон України від 08.07.2011 № 3674-VI. Дата оновлення: 04.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text> (дата звернення: 20.11.2021).
2. Господарський процесуальний кодекс: Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII. Дата оновлення: 05.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 20.11.2021).
3. Ухвала Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 15 лютого 2021 року, судова справа № 910/21454/17 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95032854> (дата звернення: 20.11.2021).

ПИТАННЯ ВИНАГОРОДИ АРБІТРАЖНОГО КЕРУЮЧОГО У СПРАВАХ ПРО НЕПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Галенко М.В.,

студентка 6-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Серебрякова Ю.О.,

доцент кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

к.ю.н., доцент

Кодексом України з процедур банкрутства у 2019 році вперше запроваджено процедуру відновлення платоспроможності фізичної особи. Питання неплатоспроможності фізичної особи є малодослідженим в українській юридичній науці. Окремі питання банкрутства фізичних осіб досліджено у роботах Ніколаєва І. С., Жукова С.В., Нецької Л. С., Куліша А.М., Резніка О. М., проте в доктрині досі залишаються питання, які потребують удосконалення та розвитку, зокрема регулювання оплати боржником праці арбітражного керуючого. Важливість тематики підсилюється зобов'язаннями

України перед європейською та світовою спільнотою реформувати систему неплатоспроможності та банкрутства. Практичні виклики, зумовлені проблемами правозастосування норм Кодексу, у тому числі щодо винагороди арбітражного керуючого, є передумовою для дослідження зазначеного питання.

Поляков Б.М. слушно наголошує про те, що арбітражний керуючий – найбільш важлива процесуальна фігура відносин неплатоспроможності [1, с. 15]. В той же час, правозастосовна практика свідчить про наявність гострої проблеми забезпечення авансування винагороди арбітражного керуючого. Наявність цієї проблеми обумовлена занадто високим розміром такого авансового внеску для фізичної особи, яка має ознаки неплатоспроможної та яка є ініціатором порушення відносно себе справи про банкрутство. Так, статтею 30 Кодексу України з процедур банкрутства передбачено, що сплата основної винагороди арбітражного керуючого здійснюється за рахунок коштів, авансованих заявником на депозитний рахунок господарського суду, який розглядає справу, до моменту подання заяви про відновлення відкриття провадження у справі. Обов'язок боржника авансувати винагороду арбітражного керуючого до звернення з відповідною заявою до суду і подати докази такого авансування встановлений статтею 116 зазначеного Кодексу [2].

Чинні норми законодавства у сфері банкрутства не передбачають права боржника бути звільненим від авансування винагороди арбітражному керуючому при поданні такої заяви. Так само не встановлено умов, за яких суд може відстрочити чи розстрочити заявника від авансування такої винагороди, про що зазначено у постанові Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 24.09.2020р., від 17.02.2021 р. у справі №927/166/20) [4-5]. При відсутності доказів оплати праці арбітражного керуючого, суд може залишити таку заяву без руху, надавши термін для усунення недоліків або повернути її фізичній особі. Більш того, Верховний Суд у постанові від 23.11.2020 у справі № 922/1734/20 досліджував, зокрема, юридичну природу винагороди арбітражного керуючого, і зазначив, що звільнення від її сплати не вплине на баланс інтересів держави та заявника в цій справі, оскільки є лише платою суб'єкту незалежної професійної діяльності за виконання ним своїх обов'язків; водночас звільнення заявника від авансування такої винагороди на етапі подання заяви позначиться на балансі інтересів боржника та арбітражного керуючого, позбавивши останнього права на своєчасне отримання винагороди в останній день кожного календарного місяця виконання ним повноважень [3].

Такий підхід в законодавстві та на практиці можна розглядати крізь призму необхідності справедливої оплати праці з метою мінімізації корупційних ризиків [1, с.10]. З іншого боку, для деяких боржників це може бути надмірним тягарем, що перешкоджає доступу до правосуддя. Конституційний Суд України у рішенні від 25.12.97 р. № 9-зп зазначив, що відмова суду у прийнятті позовних та інших заяв, скарг, оформлених відповідно до чинного законодавства, є порушенням права на судовий захист, яке згідно зі ст. 64 Конституції

України не може бути обмежене [6]. Оцінюючи високі стандарти доступу до правосуддя в Україні, залишення заяв без руху у випадках відсутності оплати винагороди арбітражного керуючого може непропорційно обмежувати реалізацію прав боржників.

Хоча суди не вимагають від фізичної особи-боржника сплати судового збору за подання заяви про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, проте відсутність доказів авансування винагороди арбітражного керуючого може бути підставою для залишення заяви без руху. У цьому контексті заслуговує на увагу думка Л.С. Нецької щодо визначення розміру такої винагороди, яка пропонує класифікувати боржників за розмірами їх доходу, на підставі чого відповідно можна градувати і винагороду арбітражного керуючого [7, с. 3]. Вважаємо таку пропозицію слушною, оскільки Кодекс з процедур банкрутств має соціальну спрямованість, держава повинна сприяти боржникам у застосуванні інституту відновлення платоспроможності, водночас зберегти баланс інтересів інших учасників справи.

Відтак, доцільними змінами до КУзПБ щодо регулювання питання винагороди арбітражного керуючого можуть бути такі: класифікація боржників за розмірами їх доходу, на підставі чого можна градувати суму винагороду арбітражного керуючого; надання можливості для фізичної особи-заявника відстрочити чи розстрочити оплату праці арбітражного керуючого.

Список використаних джерел

1. Поляков Б. М. Правові проблеми регулювання неспроможності (банкрутства): автореф. дис. д-ра юрид. наук: 12.00.04 / Поляков Б. М.; Нац. акад. наук України, Ін-т екон.-прав. дослідж. Донецьк, 2003. 39 с.
2. Кодекс України з процедур банкрутства. Закон України від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. (Зі змінами від 06.10.2021 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
3. Постанова Верховного Суду від 23.11.2020 року у справі №922/1734/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93037900>.
4. Постанова Верховного Суду від 24.09.2020 року у справі №910/2629/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91786468> (дата звернення: 09.11.2021).
5. Постанова Верховного Суду від 17.02.2021 року у справі №927/166/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95066790>.
6. Рішення Конституційного Суду України від 25.12.1997 року № 9-зп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-97#Text> (дата звернення: 07.11.2021).
7. Нецька Л. С. Окремі питання правового регулювання банкрутства фізичної особи. Доповідь на Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні проблеми процедур банкрутства в Україні та міжнародний досвід

врегулювання неплатоспроможності”. 18 жовтня 2019 р. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/16670>

ЩОДО СУБ'ЄКТНОГО СКЛАДУ СПОРУ, ЯКИЙ МОЖЕ ПЕРЕДАВАТИСЯ НА РОЗГЛЯД ДО МІЖНАРОДНОГО КОМЕРЦІЙНОГО АРБІТРАЖУ

Друзь В.Д.,
студентка 5-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Серебрякова Ю.О.,
доцент кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
к.ю.н., доцент

Компетенція міжнародного комерційного арбітражу щодо вирішення спору є однією із важливих умов вирішення зовнішньоекономічного спору у міжнародному комерційному арбітражі. В.І. Нагнибіда наголошує про те, що участь у спірних відносинах іноземного елементу є важливим фактором при вирішенні питання про допустимість передачі спору на розгляд і вирішення міжнародного комерційного арбітражу.

Втім, варто відзначити недопустимість використання терміну “іноземний елемент” при вирішенні питання про арбітрабельність спору із огляду на його суб'єктний склад. Так, відповідно до частини другої статті 1 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж», міжнародний комерційний арбітраж може вирішувати спори, що виникають із зовнішньоекономічних відносин за умови:

якщо однією із сторін спору є комерційне підприємство, яке знаходиться за кордоном;

якщо однією із сторін спору є підприємство з іноземними інвестиціями [2].

В свою чергу, у Законі України «Про режим іноземного інвестування», підприємство з іноземними інвестиціями визначається як “підприємство (організація) будь-якої організаційно-правової форми, створене відповідно до законодавства України, іноземна інвестиція в статутному капіталі якого, за його наявності, становить не менше 10 відсотків” [3]. При цьому, для визнання інвестиції іноземною є важливим, щоб суб'єкт її внесення був створений за законодавством, яке є відмінним від законодавства України або якщо фізична особа була іноземцем без місця проживання на території України.

В Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність», учасником такої діяльності визнається суб'єкт господарської діяльності, що має постійне місцезнаходження або постійне місце проживання за межами України [4].

Отже, системний аналіз вищенаведених норм чинного законодавства дозволяє дійти висновку про те, що для передачі спору на вирішення міжнародного комерційного арбітражу одна із сторін спору мала статус підприємства, яке знаходиться за кордоном або є підприємством із іноземними інвестиціями.

В той же час, термін “іноземний елемент» в Законі України «про міжнародне приватне право» визначається набагато ширше. Зокрема, крім названої приналежності підприємства, цим терміном охоплюються випадки знаходження об’єкту правовідносин на території іноземної держави або існування на території іноземної держави юридичного факту, який створює, змінює або припиняє правовідносини.

Наведені положення законодавства вважаємо такими, що потребують уточнення із огляду на наступне.

По-перше, які можуть бути мотиви визнання однією із сторін спору тільки підприємства із іноземними інвестиціями, адже іноземне підприємство, існування якого передбачено статтею 117 Господарського кодексу України, може мати навіть більшу частку іноземного елемента в основі своєї діяльності [5].

По-друге, вбачається неконструктивним визнання однією із сторін такого спору тільки підприємство, оскільки фізичні особи-підприємці також можуть бути суб’єктами здійснення підприємницької діяльності.

На цей аспект звертала увагу В.І.Нагнибіда, пропонуючи розширення суб’єктного складу сторін такого спору за рахунок фізичних осіб-підприємців шляхом внесення відповідних змін до Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» [1, с. 363].

Проте така пропозиція не є в повній мірі влучною із огляду на те, що у всіх іноземних державах на законодавчому рівні передбачено існування такого суб’єкту підприємницької діяльності. З огляду на це вбачається логічним включення до складу таких сторін просто фізичної особи яка має статус іноземця і здійснює в устанволеному законом порядку комерційну діяльність.

Враховуючи вишевикладене, вважаємо доцільним розширення суб’єктного складу спору, який може передаватися на розгляд до міжнародного комерційного арбітражу за рахунок іноземних підприємств, фізичних осіб-іноземців, які здійснюють комерційну діяльність без створення юридичної особи.

Список використаних джерел

1. Нагнибіда В.І. Проблеми визначення іноземного елемента при вирішенні спорів у міжнародному комерційному арбітражі. Часопис Київського університету права. 2020. № 1. С. 361-365.
2. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України . Відомості Верховної Ради України. 1994. № 25. Ст. 198.

3. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 № 93/96. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 19. Ст. 80.

4. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 № 959. *Відомості Верховної Ради України*. 1991, № 29, Ст. 377.

5. Господарським кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст.144.

ПРОБЛЕМИ ДОКАЗУВАННЯ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Западинчук В.О.,

студент ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Новошицька В.І.,

старший викладач кафедри інформаційного,

господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

К.Ю.Н.

Інститут доказування в процесуальному праві має дуже важливе значення як в теоретико-правовому, так і в практичному контексті. У господарському процесуальному праві доказування має свої особливості, що відрізняє його від доказування в інших процесах. У цій роботі наводиться загальна характеристика окремих проблемних питань застосування інституту доказування в господарському судочинстві крізь призму теоретико-правового аналізу основних його положень.

Для встановлення фактичних обставин, що існували між сторонами до передачі справи до судового розгляду, господарський суд використовує докази, надані учасниками процесу та отримані судом іншим шляхом згідно із законом.

Згідно зі ст. 73 Господарського процесуального кодексу України (надалі - ГПКУ), «доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи» [1].

Факт чи обставина самі по собі не є доказом. Пізнання фактів відбувається за допомогою доказів, що мають значення для правильного вирішення справи. Можна стверджувати, що основним способом пізнання обставин, що мають значення для правильного вирішення справи, є встановлення їх за допомогою доказів, тобто доказування.

Доказування у господарському процесі - це врегульована правовими нормами діяльність господарського суду та інших учасників господарського

процесу зі збирання і закріплення, дослідження і оцінки доказів. Інакше кажучи, доказування - це процес встановлення істини [2].

У ч. 2 ст. 73 ГПКУ вказаний вичерпний перелік засобів доказування, до яких відносяться: письмові, речові та електронні докази, висновки експертів, показання свідків [1].

Варто зосередити увагу на електронних доказах, які є по суті новацією законодавства 2017-го року, здобули насправді абсолютно непередбачуваної актуальності в контексті викликів сьогодення і тому потребують особливої уваги та нормативного доопрацювання.

Згідно ст. 96 ГПКУ, електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних й інші дані в електронній формі [1].

Насправді, з моменту впровадження змін, попри очевидно загалом позитивний характер цього інституту, виникло багато практичних питань, насамперед, пов'язаних з використанням електронних доказів.

Так, наприклад, юристи та науковці зазначають, що залишається невизначеним питання, що саме вважається оригіналом електронного доказу та електронною копією електронного доказу. Як наслідок, виникають труднощі у наданні оцінки судом таких доказів та їх допустимості [3].

На підставі аналізу судової практики можна говорити про те, що оригінал електронного доказу – це первинна інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, та яка є основою для відтворення і копіювання (постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 23.09.2021 у справі № 910/17662/19 [4]; рішення Господарського суду м. Києва від 22.09.2021 р. у справі № 910/8811/20 [5]).

Враховуючи вищенаведене, вбачається, що електронна копія електронного доказу – це точне відтворення в електронній (цифровій) формі інформації, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи.

Для більш повного розуміння понять оригіналу та електронної копії електронного доказу варто навести приклад. Якщо фотографування було здійснено на мобільний телефон, фото на цьому телефоні є оригіналом електронного доказу, а телефон – матеріальним (технічним) носієм, на якому він зберігається. Тому надаючи оригінал електронного доказу до господарського суду, ми маємо подавати саме вищезгаданий телефон. Якщо ми копіюємо це фото на інший матеріальний носій (флешка, компакт-диск, тощо), то це буде електронною копією електронного доказу [3].

Існує також проблема невизначеності засвідчення копій електронних доказів через власне особливості такого виду доказів, особливо в контексті

інформації з мережі Інтернет. Так, в будь-який момент ця інформація може бути видалена з публічного доступу – як до, так і вже під час процесу – що значно ускладнює можливість доведення факту її існування.

Таким чином, з метою вирішення зазначених проблемних питань, доцільно на законодавчому рівні: визначити поняття оригіналу та електронної копії електронного доказу; регламентувати порядок засвідчення електронних копій електронних доказів (у тому числі електронним цифровим підписом) та посвідчення паперових копій таких доказів. Внесення таких уточнень до законодавства сприятиме реалізації права учасників господарського спору подавати докази до суду в електронному вигляді.

Список використаних джерел

1. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-ХІІ. Дата оновлення: 05.08.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (Дата звернення: 18.11.2021 р.)
2. Матвеева О.І. Про проблеми доказування в господарському процесі України. URL: <https://bit.ly/3Cl2rDu> (Дата звернення: 18.11.2021 р.)
3. Брежнєва Ю.О. Електронні докази у господарському процесі: що на практиці? – Юргазета. № 27-28 (629-630). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/gospodarske-pravo/elektronni-dokazi-u-gospodarskomu-procesi-shcho-na-praktici.html> (Дата звернення: 18.11.2021 р.)
4. Постанова Верховного Суду від 23.09.2021 у справі № 910/17662/19 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99818578> (Дата звернення: 18.11.2021 р.)
5. Рішення Господарського суду м. Києва від 22.09.2021 р. у справі № 910/8811/20 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91682849> (Дата звернення: 18.11.2021 р.)

МЕДІАЦІЯ ЯК ФОРМА ПОЗАСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСКИХ СПОРІВ

Івченко А.О.,

студент 4-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Новошицька В.І.,

старший викладач кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

К.Ю.Н.

У сучасному правовому середовищі врегулювання господарських спорів зазвичай здійснюється органами судової влади. Проаналізувавши практику господарських судів України, можна зробити висновок, що судова система має

тенденцію до все більшого завантаження судів справами. Так у 2021 році значно збільшилася кількість звернень до судів у спорах, які виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності. Протягом I півріччя 2021 року суттєво збільшилися основні показники роботи місцевих господарських судів у порівнянні з аналогічними показниками I півріччя 2020 року, зокрема: на 17,3 % збільшилася кількість звернень, що перебували на розгляді господарських судів, до 128,4 тис. із 109,5 тис. для вирішення спорів, які виникли у сфері господарської діяльності; на 21,5 % збільшилася кількість звернень, які надійшли на розгляд, до 92,5 тис. із 76,1 тис. При цьому на 10,6 % збільшилася кількість позовних заяв, що надійшли на розгляд, до 51 тис. із 46,1 тис. [1]. Завантаження судової системи знижує якість вирішення господарських спорів. Тому виникає нагальна потреба для всіх суб'єктів господарювання спочатку намагатися врегулювати спір у позасудовому порядку.

До позасудових інституцій врегулювання спорів можна віднести медіацію. Процедура медіації сприяє досягненню угоди між сторонами, що сперечаються. Вона являє собою певний вид переговорів за участю спеціально підготовленого посередника – медіатора. Медіатор допомагає сторонам досягти порозуміння, налагодити комунікацію, залишаючись неупередженою нейтральною особою. В даний час медіація, як альтернатива державному правосуддю, має гарну репутацію в зарубіжних країнах та викликає великий інтерес в Україні. По-перше, ця процедура має ряд переваг у порівнянні з державною юстицією (економія часу, збереження бізнес відносини, конфіденційність, орієнтація на інтереси сторін, тощо). По-друге, якщо сторони вдадуться до медіації на стадії досудового вирішення спору, це могло б значно зменшити навантаження на суди.

На сьогоднішній день, медіація в Україні практикується в комерційних спорах, хоча і в невеликих масштабах. Процедура медіації дає змогу суб'єктам господарювання оперативно вирішити конфлікти, допомагає заощадити кошти бізнесу та сконцентруватися на подальшому розвитку. Медіацію можна застосовувати не тільки там де є спір, а також як профілактичний інструмент для потенційних конфліктів, які виникають у суб'єктів господарювання. Угода за результатами медіації повинна містити спільне рішення сторін медіації про врегулювання конфлікту (спору) та є обов'язковою для виконання сторонами [2]. Треба зазначити, що участь у медіації є конфіденційною (що забезпечує збереження ділової репутацію сторони) та добровільною.

Незважаючи на велику кількість переваг процедури медіації, довгий часу проблемою залишалась відсутність її юридичного закріплення. Але 16 листопада 2021 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про медіацію» № 3504 [2]. Офіційного повного тексту закону ще немає, закон направлено на підпис Президенту. Але, ознайомившись з текстом, підписаним Головою ВРУ, висновками Головного науково-експертного управління, Комітету з питань бюджету, можна зробити висновок, що текст законопроекту

«Про медіацію» № 3504 не був безперечним та містив ряд недоліків, які потребують ретельного доопрацювання. Якщо, брати до уваги текст, підписаний Головою Верховної Ради України від 22.11.2021, можна виокремити певні проблемні питання, які потребують корективів.

Одним із таких спірних питань є встановлені законом вимоги до особи медіатора. Слід зазначити, що процедура медіації може проводитися тільки фізичною особою, яка пройшла базову підготовку медіатора в Україні або за кордоном. Медіатором не може бути особа, яка має судимість, особа, цивільна дієздатність якої обмежена, або недієздатна особа [2]. Також, статтею 14 Закону України «Про медіацію» передбачено, що об'єднання медіаторів та суб'єкти, що забезпечують проведення медіації, можуть встановлювати додаткові вимоги до медіаторів, яких вони включають до своїх реєстрів, зокрема щодо наявності спеціальної підготовки, віку, освіти, практичного досвіду тощо [2]. Вважаємо, що було б доцільним закріпити, як обов'язкову вимогу до медіатора в господарських спорах, наявність вищої юридичної освіти. Господарські спори виникають в процесі здійснення господарської діяльності щодо укладання, зміни чи припинення господарських договорів, приватизації майна, стягнення збитків та інших складних категорій спорів. У сторін може виникнути потреба щодо роз'яснення положень законодавства, і в цьому випадку медіатор надасть сторонам правову, консультаційну допомогу у врегулюванні спору.

Законом України «Про медіацію» передбачено, що об'єднання медіаторів та суб'єкти, що забезпечують проведення медіації, ведуть реєстри медіаторів з дотриманням вимог закону щодо збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу [2]. Разом з тим, доцільним було б створення Єдиного реєстру медіаторів України, оскільки даний інформаційний ресурс дозволить збирати, зберігати, вести облік та надавати повну достовірну інформацію про чисельність медіаторів, це буде зручніше та логічніше, а ні ж використовувати різні реєстри суб'єктів та об'єднань медіаторів. Перераховані вище проблемні аспекти Закону «Про медіацію» повинні бути напрямами для подальшого розвитку законодавства.

Отже, в даний час щодо сфери господарювання пріоритетом має бути запровадження професійної медіації як форми врегулювання господарських спорів та конфліктів. В такому разі, суб'єкт господарювання у разі виникнення спору зможе на свій розсуд використовувати або позасудові методи його вирішення, або обрати звернення до судових інстанцій.

Підсумовуючи все вищесказане, слід зазначити, що основними напрямки державної політики у сфері медіації має бути: розробка та подальша реалізація концепції системного розвитку медіації в Україні; набрання чинності Законом України «Про медіацію» та його подальше доопрацювання; підвищення рівня популярності медіації, як способу вирішення конфліктів, у суб'єктів господарювання; розвиток системи навчання медіації, надання базових знань про процедуру медіації; розробка навчальних програм для конкретних груп

професіоналів для використання їхніх знань у професійній діяльності; ефективно та якісно навчання професійних медіаторів, тобто підвищення їх кваліфікації. Реалізація зазначених заходів дозволить зменшити кількість справ, що надходять до господарських судів, та витрати, пов'язані з їх розглядом, сприятиме швидкому вирішенню конфліктів та зменшенню їх негативних наслідків.

Список використаних джерел

1. Аналіз стану здійснення правосуддя при розгляді господарських справ у I півріччі 2021 року. *Офіційний веб-портал судової влади України*. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Analiz_KGS_I_pivr_2021.pdf (дата звернення: 16.11.2021).
2. Закон України «Про медіацію» від 16.11.21 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877 (дата звернення: 16.11.2021).
3. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.12.1991 р. № 1798- XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/conv#n2006> (дата звернення: 16.11.2021).

СУТНІСТЬ І ВИДИ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Корнієнко А.С.,

здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
факультету № 2 КННІ, Донецького державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Роженко О.В.,

доцент кафедри цивільного та господарського права,
к.е.н., доцент

Необхідність дослідження брокерської діяльності більш детально для розроблення відповідних рекомендацій щодо внесення змін у чинне законодавство з метою створення ефективно діючого, повноцінного ринку фінансових послуг в Україні.

Відповідно до ст. 16 Закону України «Про товарні біржі» наголошується, що брокерами є особи, до обов'язків яких входить виконання доручень учасників біржі щодо укладення біржових операцій, а у випадках, встановлених законодавством, позабіржових операцій [1].

У ст. 3 Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» Національна комісія з цінних паперів та

фондового ринку у встановленому нею порядку видає ліцензії на провадження професійної діяльності на організованих товарних ринках [3]:

- 1) діяльності з організації торгівлі продукцією на товарних біржах;
- 2) діяльності з організації укладання деривативних контрактів на товарних біржах.

Згідно з [4, с. 53], брокерську діяльність як діяльність щодо укладання угод з цінними паперами на основі угод чи комісії або доручення.

Брокерам забороняється розголошувати комерційні таємниці щодо здійснюваних за їх участю біржових операцій клієнтів, одночасно обслуговувати двох або більше клієнтів, інтереси яких суперечать один одному.

Дохід брокерської фірми надходить у вигляді комісійних за укладені договори та винагороди за надання консультаційних послуг. Розмір цих виплат зазвичай встановлюється загальними зборами учасників біржі.

Біржовий брокер – посередник між інвестором і біржею. З одного боку це партнер і помічник. З іншого – обов'язковий інститут, без якого інвестор не може працювати з фінансовою біржею і рядом цінних паперів [2, с.90].

Діяльність брокерів будується в правовому полі України відповідно Господарським і Цивільним кодексами, а самі організації прямо або посередньо підпорядковуються:

- Державної фіскальної службі;
- Національному банку України;
- Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку;
- Об'єднанням професійних учасників фондового ринку.

Остання організація – добровільна і неприбуткова, виконує функції етичної комісії.

При реєстрації брокерської контори на товарній біржі для біржової торгівлі їй присвоюється номер і комерційний код. Кількість брокерів, що працюють у біржовому залі, визначається учасником біржі, який відкрив брокерську контору, виходячи з вимог статутних документів біржі, виду членства тощо.

Прийняте на себе доручення клієнта брокер зобов'язаний виконати сумлінно і на найбільш вигідних для клієнта умовах відповідно до його вказівок. При відсутності в договорі про брокерське обслуговування та дорученні клієнта таких вказівок брокер виконує доручення з урахуванням всіх обставин, що мають значення для його виконання, в тому числі дата виконання, ціну угоди, витрати на здійснення угоди і виконання зобов'язань по ній, ризик невиконання або неналежного виконання угоди третьою особою.

Таким чином, брокерська індустрія покликана забезпечити якість послуг і захистити фізичних та юридичних осіб від некваліфікованого втручання у їх діяльність. Функціонування та розвиток світової біржової торгівлі переконливо свідчить, що ф'ючерсна торгівля стає переважним видом діяльності товарних бірж. Вони вже не є лише організаторами оптового товарного ринку, а

перетворюються на центри ф'ючерної торгівлі в сучасному сенсі поняття. Товарна біржа стає загальноновизнаним центром ціноутворення, центром страхування прибутку і комерційної діяльності, яка дає можливість одержувати додатковий прибуток.

Брокерська діяльність відіграє важливу роль у багатьох сферах, що, у свою чергу, підкреслює її значення. Для активізації роботи бірж необхідні певні зміни в законодавчій базі, яка регулює роботу фондового ринку. Над її формуванням працюють фахівці Національного комісія з цінних паперів та фондового ринку при Міністерстві Фінансів.

Проте і на сьогоднішній день фондові біржі України динамічно розвиваються і нарощують свій потенціал. Саме ця форма господарювання в майбутньому може виступати такою, через яку будуть інвестуватись значні кошти в економіку України, а вітчизняні суб'єкти господарювання зможуть стати повноцінними власниками потужних прибуткових підприємств, як це має місце в ринково розвинених країнах.

Список використаних джерел

1. Про товарні біржі: Закон України від 10.12.1991 № 1956 – XII// База даних «Законодавство України»/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1956-12> (дата звернення: 20.10.2021)

2. Біржові брокери // Термінологічний словник з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції / А. Г. Чубенко, М. В. Лошицький, Д. М. Павлов, С. С. Бичкова, О. С. Юнін. – Київ: Ваіте, 2018. – с. 114. URL: http://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2018/12/terminologichnij-slovník_finmonitoring.pdf (дата звернення: 20.10.2021)

3. Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків: Закон України від 30.10.1996 № 448/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/448/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 24.11.2021)

4. Озерчук О.В., Клименко К.В. Окремі аспекти брокерської діяльності на фінансовому ринку України. Економічна наука. Економіка та держава № 9/2020 URL: http://www.economy.in.ua/pdf/9_2020/10.pdf (дата звернення: 20.10.2021)

СУЧАСНІ ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ

Корольова О.А.,

студентка 4-го курсу Київського національного
торговельно-економічного університету

Науковий керівник: Нескороджена Л.Л.,

доцент кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права
Київського національного торговельно-економічного університету

К.Ю.Н.

Прагнення бізнесу впливати на суспільні процеси є виправданим, оскільки без такого впливу неможливо говорити і про соціальну відповідальність бізнесу.

Для того щоб бути по-справжньому сучасною комерційною структурою, власникам та керівництву необхідно формувати філософію фірми та чітко визначати її місію. З економічної точки зору сучасний бізнес повинен мати високі прибутки, гідну зарплату співробітників, тощо. Але ж імідж фірми формується не тільки економічним успіхом. Місія компанії відображає не тільки мету отримання прибутку, а й підкреслює суспільну роль і значимість бізнесу. Довгострокові і короткострокові задачі бізнесу тісно пов'язані з державною політикою та стратегією, тенденціями розвитку всього суспільства.

Власники та керівники успішного бізнесу, крім встановлених законом зобов'язань перед державою, добровільно вирішують прийняти на себе певну частку соціальної відповідальності. Зауважимо, що тягар зобов'язань і так дуже великий, особливо в сучасних умовах третього року пандемії. Тому зрозуміло, що соціально відповідальним підприємству бути вигідно. Соціальна відповідальність бізнесу відбувається з усвідомлення того, що фірма повинна діяти на користь суспільству, ресурсами якого (трудовими, екологічними, інформаційними, науковими, тощо) вона користується. Комерційні організації, реалізуючи власні корпоративні соціальні програми, є суб'єктами соціальної політики місцевого, регіонального, а деколи і державного рівня. Тому виникає необхідність встановлення конструктивного діалогу з органами влади та громадськими організаціями.

Спілкування з іноземними партнерами, інтеграційні процеси, що активно та широко розвиваються в Україні, активізують необхідність втілення соціальної відповідальності бізнесу. У класичному, прийнятому в країнах з розвинутою економікою у розумінні соціальна відповідальність головним чином включає в себе:

- сумлінну та прозору ділову практику;
- професійний розвиток персоналу підприємства;
- охорону здоров'я співробітників та безпечні умови праці;

- охорону навколишнього середовища і використання ресурсозберігаючих технологій;
- розвиток місцевої громади.

Таким чином, підприємства втілюють соціальні інвестиції, доповнюють основний вид діяльності вкладеннями, що розраховані на досягнення стійких позитивних змін в суспільстві на території інтересів бізнесу. І це виявляється взаємовигідним і для бізнесу, і для влади, і для суспільства в цілому.

На нашу думку, соціальна відповідальність має взаємний вплив на інші види відповідальності: з одного боку, закон визначає правила поведінки, яких підприємство абсолютно зобов'язана дотримуватись; з іншого боку, правові стандарти покликані забезпечити прибутковість компанії та встановити екологічні та основні етичні норми. Зокрема, жоден закон не може змусити підприємство займатися благодійністю, але цілком може спонукати їх до цього.

Поштовхом для подальшого активного розвитку соціально відповідального бізнесу має стати Концепція реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні до 2030 року [1]. Йдеться про офіційне визнання соціальної відповідальності, розуміння державою її важливості та потреб суспільства. Це надасть більшості суб'єктів господарювання можливість покращити свою ділову репутацію на міжнародних ринках, запровадивши відповідальне ставлення до своїх співробітників та партнерів.

Не можна не згадати про позитивний момент для суб'єктів господарювання, де Податковий кодекс України встановлює пільги по оподаткуванню. Так відповідно до статті 197 зазначенні операції, які звільняються від оподаткування [2].

Крім того, слід зазначити, що Господарський кодекс України містить декілька положень, де згадується соціальна відповідальність. Передусім це преамбула, де зауважено, що Господарський кодекс України має на меті забезпечити зростання ділової активності суб'єктів господарювання, розвиток підприємництва і на цій основі підвищення ефективності суспільного виробництва, його соціальну спрямованість відповідно до вимог Конституції України, утвердити суспільний господарський порядок в економічній системі України, сприяти гармонізації її з іншими економічними системами [3].

А також відповідно до статей 42 та 52 Господарського кодексу України підприємництво та некомерційне господарювання здійснює свою діяльність також з метою досягнення соціальних результатів [3].

Тож, соціальні особливості загальних принципів підприємницької діяльності, визначених у Господарському кодексі України, доводять необхідність запровадити соціальну відповідальність ведення бізнесу в господарському праві, передусім прийняття окремого законодавчого акту.

Найрезультативніша сучасна реалізація соціальної відповідальності бізнесу – це фінансування громадських організацій. Форми можуть бути

різними. Так, наприклад, можна перераховувати визначені суми громадським організаціям, і громадські організації розподіляють кошти, отримані від бізнесу, серед нужденного населення або втілюють у соціальні програми. Можна також надавати громадським організаціям, які і являють собою суспільство, продукцію свого підприємства.

Також важливим видом соціальної відповідальності є корпоративне волонтерство, коли фірма надає робочий час своїх співробітників суспільству. Наприклад, студенти проходять практику на підприємстві, їм потрібно все пояснювати, оскільки вони будуть все перепитувати. Співробітники компанії в свій робочий час консультують та навчають їх. Як наслідки, студент отримує професійний досвід при виконанні в інтересах фірми посильних доручень, і якщо виконає їх блискуче, керівник може подумати, чи не запросити його на роботу. Таким чином, фірма готує для себе кваліфікованого працівника, і при цьому заощаджує на підборі персоналу, навчанні тощо. Як видно, користь взаємна.

Соціальна відповідальність фірми може виявлятися також і в соціально-відповідальній реструктуризації, в соціально-відповідальному маркетингу, і в інших формах.

Отже, соціально-відповідальна компанія має наступні переваги:

- зміцнення репутації та іміджу;
- підвищення ефективності ведення бізнесу;
- облаштування «території» бізнесу;
- підвищення інвестиційної привабливості компанії, особливо із зарубіжними партнерами.

Довгочасна міжнародна практика доводить, що соціальна відповідальність фірми, крім позитивного ефекту для суспільства, приносить і додатковий прибуток. Український бізнес, незважаючи на тимчасові складності економічного, політичного, епідеміологічного характеру має активніше втілювати механізми реалізації моделей соціально-відповідальної стратегії.

Однак впровадження соціальної відповідальності в Україні відбувається вкрай повільно. Більшість вітчизняних компаній, які декларують впровадження соціально відповідальних програм, на практиці обмежуються благодійними акціями, що веде до деформації самого поняття соціальної відповідальності.

Тому необхідною умовою, що сприяє розвитку соціально відповідальному бізнесу – це послідовне впровадження у практику положень Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року.

А також розробка та створення нового Закону України, який буде повністю присвячений питанням соціальної відповідальності ведення бізнесу в Україні.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері сприяння розвитку соціально відповідального бізнесу в Україні на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 січня 2020 р. № 66-р / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.11.2021).
2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/conv#n4722> (дата звернення: 15.11.2021).
3. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 15.11.2021).

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ Ф'ЮЧЕРСНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ДОСВІДУ США

Кошанок С.В.,

здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
факультету № 2 КННІ,

Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Роженко О.В.,

доцент кафедри цивільного та господарського права,
к.е.н., доцент

Стан вітчизняного біржового ринку за останні двадцять років свідчить про його низький рівень розвитку. Незважаючи на постійну державну підтримку та сприяння у розвитку біржової торгівлі продукцією, досі не відбулося становлення біржової торгівлі деривативами, а саме ф'ючерсами та опціонами на продукцію. Такий стан зумовлює відсутність можливості страхування цінних ризиків вітчизняних виробників, а також спекулянтів у отриманні прибутків. Водночас технологічний рівень біржової торгівлі також все ще залишається на низькому рівні [9, с.86].

Як і в будь-якому іншому фінансовому бізнесі, відповідальному за розпорядження грошима людей, ф'ючерсні біржі працюють у рамках дуже суворих і дуже уважних рекомендацій. Це регулювання походить від міцного партнерства між урядом, саморегулювальними організаціями та біржами і гарантує, що все, що відбувається на ринку, відповідає букві та духу закону. Грамотне регулювання зміцнює стійкість і цілісність ринків деривативів і захищає учасників ринку.

Комісія з торгівлі товарними ф'ючерсами (CFTC) — незалежне федеральне агентство, яке регулює ринки деривативів, включаючи ф'ючерсні

контракти, опціони та свопи, у Сполучених Штатах. Його цілі включають сприяння конкурентоспроможним та ефективним ринкам та захист інвесторів від маніпуляцій, зловживання торговельною практикою та шахрайства. Закон про комісію з торгівлі товарними ф'ючерсами створив CFTC в 1974 році [1].

CFTC складається з п'яти комісарів, які призначаються президентом і затверджуються Сенатом. Уповноважені обслуговують п'ятирічні строки. Президент призначає одного з цих комісарів головою, і не більше трьох комісарів одночасно можуть бути від однієї політичної партії[2]. Ці п'ять комісарів працюють у комітетах, зосереджених на сільському господарстві, енергетиці та екологічних ринках, глобальних ринках, ринкових ризиках та технологіях. Комітет, який зосереджується на співпраці між CFTC та Комісією з цінних паперів і бірж (SEC), не працює [3]. Члени комітетів представляють окремі галузі, трейдерів, ф'ючерсних бірж, товарних бірж, споживачів та екологічних груп [4].

Організація CFTC складається з офісів голови та комісарів, а також 13 операційних підрозділів та офісів агентства [5].

Роль Відділу клірингу та ризиків (DCR) полягає в тому, щоб дозволити CFTC виконувати свої законні обов'язки щодо забезпечення фінансової цілісності всіх операцій, що підпадають під дію Закону про товарні біржі (CEA), та уникнення системного ризику на ринках деривативів. DCR контролює всі операції клірингових операцій з похідними інструментами (DCO) і сам поділяється на чотири філії [5]:

- Політика клірингу
- Іспити
- Нагляд за ризиками
- Міжнародні та внутрішні клірингові ініціативи

Відділ учасників ринку (MPD), утворений у жовтні 2020 року, є результатом злиття між Відділом нагляду за своп-дилерами та посередниками та Управлінням освіти та інформування клієнтів. Основними обов'язками MPD є нагляд за реєстрантами CFTC, які ведуть дилерський, торговий, інвестиційний та консультативний бізнес на ринках деривативів, а також інформувати американську громадськість про ринки деривативів, які регулює CFTC.

Сам підрозділ MPD поділяється на п'ять гілок [6]:

- Відділення головного радника
- Відділення екзаменів
- Відділення керованих коштів та фінансових потреб
- Відділення реєстрації та відповідності
- Управління освіти та інформування клієнтів (ОСЕО)

CFTC регулює ринки деривативів США. Це включає ринки товарних ф'ючерсів, опціонів та свопів, а також позабіржові (OTC) ринки. З метою достатнього контролю за цими ринками CFTC регулює такі організації: торговельні організації, такі як визначені контрактні ринки, які є біржами, на

яких здійснюється торгівля ф'ючерсами, і засоби виконання свопів, які є платформами, які дозволяють учасникам купувати та продавати свопи.

Відділ клірингу та ризиків CFTC несе виняткову відповідальність за моніторинг клірингових організацій деривативів (DCO), таких як клірингова корпорація опціонів. OCC є найбільшим DCO в світі і діє під юрисдикцією CFTC.

CFTC також регулює сховища даних про своп, які були створені відповідно до Закону Додда-Франка для забезпечення центрального інструменту для звітності та обліку даних про обмін [7].

CFTC відходить від своєї історичної ролі регулятора ф'ючерсних і опціонних контрактів, пов'язаних з традиційними товарними товарами, щоб зіткнутися з новими викликами в цифрову епоху 21 століття. Нова проблема, яка стоїть перед CFTC, пов'язана з новими фінансовими технологіями (фінтех) і криптовалютами, такими як біткойн, з яким у грудні 2017 року був запущений ф'ючерсний контракт на біткойн, який торгує з CME Group.

Fintech стимулює інновації на фінансових ринках по всьому світу. Нові технології мають широкий діапазон застосування: від хмарних обчислень і алгоритмічної торгівлі до розподілених реєстрів до штучного інтелекту та машинного навчання до мережевої картографії та багатьох інших. Ці технології мають потенціал для значного або навіть трансформаційного впливу на ринки, регульовані CFTC, і саме агентство. CFTC планує відігравати активну роль у нагляді за цією нововведенням [8].

Отже, концептуально важливим є усвідомлення необхідності в Україні становлення строкових ринків всіх основних активів, тобто ф'ючерсних бірж, які повинні функціонувати не для забезпечення економіки сировиною, капіталом та валютою, а для організації самих цих ринків. Ефективний товарний ф'ючерсний ринок може забезпечити вірні сигнали для спотових ринкових цін та визначає можливість отримання прибутку, який може бути гарантованим як частина торгівельного процесу

CFTC відіграє важливу роль у регулюванні фінансових ринків США. Без такого регулювання та регуляторів учасники ринку можуть зазнати шахрайства з боку недобросовісних осіб і, у свою чергу, втратити віру в наші ринки капіталу. Це може зробити ринки капіталу неефективними для ефективного розподілу фінансових ресурсів на найбільш гідні засоби виробництва та продуктивної економічної діяльності на шкоду інвесторам, споживачам і суспільству.

Список використаних джерел

- 1.Commodity Futures Trading Commission. "About the Commission." <https://www.cftc.gov/About/AboutTheCommission> Accessed November 8, 2021.
- 2.Commodity Futures Trading Commission. "Chairman & Commissioners." <https://www.cftc.gov/About/Commissioners/index.htm> Accessed November 8, 2021.

3.Commodity Futures Trading Commission. "Advisory Committees." <https://www.cftc.gov/About/AdvisoryCommittees/index.htm> Accessed November 8, 2021.

4.Commodity Futures Trading Commission. "Commodity Exchange Act & Regulations." <https://www.cftc.gov/LawRegulation/CommodityExchangeAct/index.htm> Accessed November 8, 2021.

5.CFTC. "Customer Advisory: Use Caution When Buying Digital Coins or Tokens." https://www.cftc.gov/sites/default/files/2018-07/customeradvisory_tokens0718.pdf Accessed November 8, 2021.

6.CFTC. "About the CFTC." <https://www.cftc.gov/About/CFTCOrganization/index.htm> Accessed November 8, 2021.

7.CFTC. "Division of Clearing and Risk." <https://www.cftc.gov/About/CFTCOrganization/DCR> Accessed November 8, 2021.

8.CFTC. "Market Participants Division." <https://www.cftc.gov/About/CFTCOrganization/MPD> Accessed November 8, 2021.

9. Stanisevich, S. A. and Lytvyn, O. S. (2013), "Ratings of control of price risks, *Naukovyi vicnyk Natsionalnoho univercytetu biorecurciv i pry rodokoryctuvannia Ukrainy*, vol. 181 (6), pp. 214— 222

ЄСІТС: ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ

Ланкін С.В.,

студент 4 курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Новошицька В.І.,

ст. викладач кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

К.Ю.Н.

26 травня 2021 року сталась одна з найбільш очікуваних змін в процесуальному законодавстві України пов'язана з належним функціонування інфраструктурного забезпечення судів – законодавець, розуміючи неможливість відкладання впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі - ЄСІТС), вніс зміни, зокрема до ст.6 Господарського процесуального кодексу України та ст. 18 Кодексу адміністративного судочинства України, та інших, пов'язаних з функціонуванням ЄСІТС статей процесуальних кодексів, яким дозволив впровадження окремих підсистем ЄСІТС на зміну необхідності запуску усєї системи [5].

Пропозиція поетапного тестування та впровадження системи стала результатом досить довгого відкладання її повноцінного запуску та функціонування, яка мала початись ще в 2016-2017 роках з початком активної судової реформи в Україні.

Пандемія COVID-19 лише посилила попит користувачів послуг судової влади щодо впровадження такої системи, адже саме одна з підсистем ЄСІТС мала передбачати можливість учасників справи брати участь в режимі відеоконференції дистанційно поза приміщенням суду. Сьогодні підсистема відеоконференцзв'язку повноцінно функціонує разом з підсистемою «Електронний суд» і затверджена Положенням про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – Положення). Зазначене Положення затверджене рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 р. № 1845/0/15-21, яке набуло чинності 5 жовтня 2021 року [6].

Провівши серію невдалих тестувань з березня 2019 року [1], Державна судова адміністрація України змогла належним чином забезпечити функціонування лише окремих підсистем (модулів) ЄСІТС, що, як вже вказувалось, стало можливо запровадити лише після відповідних змін у процесуальному законодавстві.

Отже, сьогодні судова влада України має забезпечувати можливість подання позовних заяв через відповідну підсистему ЄСІТС «Електронний кабінет», обмін процесуальними матеріалами через підсистему «Електронний суд», участь усіх учасників справи в режимі відеоконференції. Зазначене має зробити непотрібним відправлення письмових процесуальних матеріалів поштою, як і присутність безпосередньо у залі судових засідань.

Викладене має привести до думки, що дистанційне судочинство в Україні запрацювало і може ефективно здійснюватись навіть в період пандемії COVID-19, але дане твердження потребує певних уточнень зважаючи на перехідний період функціонування окремих модулів ЄСІТС, які викладені у Положенні.

Відповідно до п. 60, п. 62 та п. 63 Положення станом на 16.10.2021 р. ЄСІТС функціонує не в повному обсязі і реєстрація усіх документів відбувається в Автоматизованій системі документообігу суду у відповідності з Положенням про цю Автоматизовану систему документообігу суду від 26.11.2010 р. [6]. Така ситуація буде відбуватись до того моменту, доки Вищою радою правосуддя не буде прийняте рішення щодо запуску підсистеми електронного документообігу у складі ЄСІТС.

Враховуючи вищевикладене до забезпечення початку функціонування всіх підсистем ЄСІТС справи розглядаються (формується та зберігаються) в паперовій формі. Суд сканує документи у паперовій формі і долучає їх до матеріалів електронної справи, якщо у суді є така можливість. Тобто зараз усі суди в Україні вимушені друкувати будь-які документи, які надходять від учасників справи у підсистемі «Електронний суд», а лише потім сканувати і

додавати до матеріалів електронної справи. Очевидно, що така процедура є нелогічною, задвоєнною та призводить лише до перевантаження апаратів судів зайвою роботою, що ніяк не сприяє процесуальній економії. Очевидно, що такі процедурні новаторства є абсолютно несумісними з ціллю, які закладались законодавцем при впровадженні ЄСІТС як єдиної електронної системи, де в ідеальному варіанті паперових справ у судах України взагалі не повинно бути.

Інше на чому варто наголосити, і що суттєво перешкоджає впровадженню ЄСІТС, є відсутність в деяких судах навіть Інтернет зв'язку для функціонування ЄСІТС [4]. До цієї проблеми також додаються проблеми, пов'язані з відсутністю коштів на відправку поштової кореспонденції та неможливістю видачі письмових копій судових рішень [2],[3].

Враховуючи вищевикладене, незважаючи на набрання чинності відповідним Положенням та Законом, питання запровадження ЄСІТС, залишається як з практичної (матеріально-технічної), так і з юридичної точки зору, проблемним, а відповідні положення про ЄСІТС, в світлі юридичної практики, залишаються більше ілюзорними ніж такими, які насправді діють. Такі результати вимагають негайної реакції з боку правничої спільноти та держави, перш за все, з боку Державної судової адміністрації України, як державного органу, який відповідає за функціонування інфраструктури судів задля забезпечення можливості належного здійснення судочинства в державі, дотримання розумних строків судового розгляду та забезпечення правильної судової процедури, яка буде зручною як для учасників справи так і для суду. Питання належного фінансування судової влади України не має ставити під загрозу здійснення правосуддя та право за судовий захист, гарантоване кожному законами України так Конституцією України.

Список використаних джерел

1. Духовна О. Впровадження ЄСІТС: який ефект на практиці? *Юридична газета*. 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/vprovadzheniya-esits-yakiy-efekt-na-praktici.html> (дата звернення: 16.11.2021).
2. Господарський суд міста Києва відновив відправку кореспонденції засобами поштового зв'язку. *Господарський суд міста Києва*. 2021. URL: <https://ki.arbitr.gov.ua/sud5011/pres-centr/novyny/1188630/> (дата звернення: 16.11.2021).
3. Дніпровським районним судом м. Києва тимчасово припинено видачу рішень по кримінальним справам та справах про адміністративні правопорушення. *Дніпровський районний суд міста Києва*. 2021. URL: <https://dn.ki.court.gov.ua/sud2604/pres-centr/news/1184926/> (дата звернення: 16.11.2021).
4. До уваги Громадян, про неможливість проведення відеоконференцій! *Дарницький районний суд міста Києва*. 2021. URL: <https://dr.ki.court.gov.ua/sud2602/pres-centr/news/1190705/> (дата звернення: 16.11.2021).

5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Закон України від 27 квітня 2021 р. № 1416-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/1416-20#Text> (дата звернення: 16.11.2021).

6. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Рішення Вищої ради правосуддя від 17 серпня 2021 р. № 1845/0/15-21. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text> (дата звернення: 16.11.2021).

ЩОДО ОДНОЧАСНОГО ЗАСТОСУВАННЯ ШТРАФУ І ПЕНІ ЗА ОДНЕ ДОГОВІРНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ В ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИНАХ

Ковтюх Є.Ю.,

студентка 3-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Новошицька В.І.,

ст. викладач кафедри інформаційного

господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

к.ю.н.

Порушення договірних зобов'язань в господарських відносинах зазвичай тягне застосування господарсько-правової відповідальності, зокрема стягнення штрафу і пені. При цьому, нерідко, сторони договору передбачають одночасне застосування таких санкцій за одне й те саме правопорушення. Проте судова практика застосування такої відповідальності є спірною.

Конституція України, а саме стаття 61, передбачає, що ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення [1]. Відповідно існує думка про неможливість з цієї причини одночасного застосування штрафу і пені до порушників господарських договорів, не зважаючи на те, що сторони обумовили це в самому договорі.

Необхідно звернути увагу, що суди не мають єдиної точки зору стосовно того, чи є можливим застосування штрафу і пені за одне й те саме правопорушення, при цьому позиції судових органів з цього питання неодноразово змінювалися.

Так, ВГСУ в оглядовому листі «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про відповідальність за порушення грошових зобов'язань» від 29.04.2013 р. № 0106/767/2013 зазначив, що одночасне стягнення з учасника господарських відносин, який порушив

господарське зобов'язання за договором, штрафу та пені не суперечить законодавству України (п. 4) [2]. Це узгоджується зі свободою договору, встановленою статтею 627 ЦК України, відповідно до якої сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог ЦК України, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості [3]. Отже, ВГСУ дійшов висновку, що законодавство допускає можливість одночасного стягнення з учасника господарських відносин, що порушив господарське зобов'язання за договором, штрафу та пені, які не є окремими та самостійними видами юридичної відповідальності.

Пізніше ВСУ висловив іншу думку з цього питання в Постанові від 11.10.2017 р. у справі № 6-1374цс17, зазначивши, що з урахуванням змісту договору та відповідно до статті 549 ЦК України штраф і пеня, на думку ВСУ, є одним видом цивільно-правової відповідальності, а тому їх одночасне застосування за одне й те саме порушення — строків виконання грошових зобов'язань за кредитним договором — свідчить про недотримання положень, закріплених у статті 61 Конституції України щодо заборони подвійної цивільно-правової відповідальності за одне і те саме порушення [4]. Така позиція була підтримана іншими судами, так, наприклад, Апеляційний суд Чернівецької області в своїй постанові від 23.01.2018 р. у справі № 720/949/17 зазначив, що рішення суду першої інстанції щодо стягнення передбачених договором пені та штрафу суперечать закону [5].

З такою позицією навряд чи можна погодитись. Аргументом на користь цього може бути відповідальність в податкових відносинах. Так, Податковий кодекс України досить часто передбачає одночасне застосування пені та штрафу (за несплату податків), в тому числі, і для фізичних осіб, тобто застосовується подвійна відповідальність за одне порушення (наприклад, ст. 111, ст. 112 ПК України) [6]. Характерно, що ніяких суперечностей із положеннями ст. 61 Конституції на практиці в цьому не вбачається. До того ж необхідно звернути увагу і на те, що вище згадана стаття 61 міститься у розділі «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» Конституції України. Тобто її положення стосуються лише фізичних, а не юридичних осіб.

Сьогодні зазначене питання так і залишається невизначеним, так Господарський суд Львівської області в своїй постанові від 12.11.2021 р. у справі № 914/2623/21 зазначив, що одночасне стягнення з учасника господарських відносин, який порушив господарське зобов'язання за договором, штрафу та пені не суперечить 61 Конституції України, оскільки згідно зі ст. 549 ЦК України пеня та штраф є формами неустойки, а відповідно до ст. 230 ГК України - видами штрафних санкцій, тобто не є окремими та самостійними видами юридичної відповідальності. У межах одного виду відповідальності може застосовуватися різний набір санкцій [7].

Отже, наразі маємо суперечливу практику щодо поставленого питання.

Складність правозастосування посилюється відповідними формулюваннями у ГК України, відповідно до ч. 1 ст. 230 якого, штрафними санкціями визнаються господарські санкції у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня), яку учасник господарських відносин зобов'язаний сплатити в разі порушення ним правил здійснення господарської діяльності, невиконання або неналежного виконання господарського зобов'язання [8]. При буквальному тлумаченні цієї норми виходить, що маємо вже три самостійних види штрафних санкцій — окремо неустойка, окремо штраф і пеня. При цьому незрозуміло чим, наприклад, відрізняється неустойка, як самостійний за нормами ГК України вид штрафних санкцій, від штрафу і пені. Натомість у ч. 1 ст. 549 ЦК України неустойкою (штрафом, пенею) визнається визначена законом або договором грошова сума, яку боржник повинен сплатити кредиторіві в разі невиконання або неналежного виконання зобов'язання, зокрема, в разі прострочення виконання. Виходить, неустойка це загальне поняття, що складається із штрафу та пені. Тобто зовсім не так, як за нормами ГК України. Можна погодитись з думкою В. Щербини та В. Резнікової, які зазначають: «Ми свого часу зазначили, що ця технічна, на наш погляд, помилка цілком може бути виправлена шляхом внесення редакційних (технічних) змін до ч. 1 ст. 230 ГК» [9].

Таким чином, можна зробити висновок, що більш вдалою є конструкція «неустойка (штраф, пеня)», яка визначена ч. 1 ст. 549 ЦК України. Отже, необхідно внести зміни до ст. 230 ГК України і змінити конструкцію на: «неустойка (штраф, пеня)».

Враховуючи вищезазначене, визначення в договорі застосування штрафу і пені за одне й те саме договірне правопорушення вбачається можливим. При включенні таких пунктів до договорів доцільно посилатися на вже згадану ч. 3 ст. 6 ЦК України (сторони в договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд).

Список використаних джерел

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. Оглядовий лист Вищого Господарського Суду України від 29.04.2013 р. у справі № 01-06/767/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0767600-13#Text>.
3. Цивільний Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 №435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№40-44. ст. 356.
4. Постанова Вищого Суду України від 11.10.2017 у справі № 6-1374цс17. URL: <https://oda.court.gov.ua/sud1590/pravovipoziciivsu/6-1374cs17>.
5. Постанова Чернівецького апеляційного суду від 23.01.2018 у справі №720/949/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71743996>.
6. Податковий Кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. №13-14. №15-16. №17. ст.112.

7. Рішення Львівського господарського суду від 12.11.2021 р. у справі № 914/2623/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101162808>.

8. Господарський Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №18. №19-20. №21-22. ст. 144.

9. Щербина В.С., Рєзнікова В.В. Господарське право (Загальна частина): Київ: Видавництво Ліра-К. 2021. – 448 с.

ДО ПИТАННЯ ДЕЛЕГУВАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ САМОРЕГУЛІВНИМ ОРГАНІЗАЦІЯМ

Красавцев А.І.,

аспірант 3-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Бєвз С.І.,

професор кафедри інформаційного, господарського

та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

На сучасному етапі розвитку Української держави попит суб'єктів підприємницької/професійної діяльності на впровадження інституту саморегулювання залишається недослідженим та невивченим. Такими ж є і об'єктивні можливості існування дієвих саморегулювних організацій (далі – СРО) в Україні [1, с. 9]. Тож становлення інституту саморегулювання зумовлює потребу у дослідженні перспектив його впровадження в цілому та у галузях, функціонування СРО у яких законодавством не передбачене.

Загалом поширення та удосконалення практики діяльності СРО, особливо в частині виконання ними делегованих повноважень, гармонічно поєднується з децентралізаційними процесами в Україні. Передача їм владних повноважень значно розширює компетенцію СРО, а також має в перспективі значно підвищити кваліфікацію учасників цих організацій, сприяти підвищенню рівня відповідальності та доброчесності.

Делегування владних повноважень СРО є одним з основних факторів становлення таких організацій як учасників адміністративних правовідносин, тієї сторони, що наділена владними повноваженнями.

У науковій літературі зазначається, що наділення делегованими повноваженнями СРО є гарантією з боку держави здатності розробки та дотримання законодавства, внутрішніх правил у діяльності членів цієї СРО [2, с. 160]. В той же час, повноваження з контролю діяльності власних членів, які здійснює СРО з делегованими повноваженнями, відрізняються від цих самих функцій, які здійснюються СРО без делегованих повноважень. Адже у першому

випадку держава делегує виконання певних публічних функцій органу державної влади до СРО, у другому – СРО моніторить дотримання та виконання власних внутрішніх правил членами СРО [2, с.158].

Зокрема, прикладом делегування повноважень може бути: делегування повноважень організаціям професійних учасників фондового ринку, які делегуються згідно затвердженим рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (далі – Комісія) «Порядку розгляду заяв саморегулювальних організацій професійних учасників фондового ринку про делегування повноважень саморегулювальним організаціям професійних учасників фондового ринку та прийняття рішення» (далі-Порядок) [3]. Згідно п.1 Порядку, повноваження делегуються шляхом подання СРО до Комісії відповідного запиту, після чого в результаті прийняття рішення Комісією про делегування повноважень, роботи спеціальної робочої групи, створеної на базі Комісії з її представників та представників СРО, погодження порядку виконання делегованого повноваження, прийняття від СРО відповідної заяви, та прийняття Комісією рішення про делегування визначеного повноваження [3]. Як визначається ч. 1, ч. 2 ст. 144 в Законі України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [4], без делегованих повноважень СРО виконує лише внутрішні функції (хоча і розширені у порівнянні з об'єднаннями професійних учасників фондового ринку, які не мають статусу СРО) таких як впровадження норм професійної етики у практичній діяльності, моніторингу дотримання статутів та внутрішніх документів учасниками, стосовно ж розширених функцій, які згідно Закону додатково мають СРО зазначаються наступні: застосування дисциплінарного впливу на учасників у разі виявлення порушення статутів та внутрішніх документів СРО та розроблення відповідних правил та стандартів професійної діяльності для членів організації [4].

Утім на даний час, незважаючи на наявність окремих законодавчих положень у галузевих нормативно-правових актах та відповідної практики їх реалізації, законодавче визначення механізму делегування владних повноважень СРО потребує значного удосконалення. Адже наявність належного нормативно-правового забезпечення такого механізму створить відповідну основу функціонування СРО загалом, сприятиме регламентації взаємовідносин СРО та органів публічної адміністрації щодо делегованих повноважень. В той же час передумовою визначення механізму делегування владних повноважень має бути науково - теоретичне обґрунтування доцільності та перспектив функціонування СРО у певній сфері діяльності, залежно від чого має бути визначена і доцільність їх залучення до виконання управлінських функцій, які здійснюються відповідним державним органом та можуть бути передані СРО.

Список використаних джерел

1. Гарбар Ж. В., Гарбар В. А. Впровадження моделі саморегулювання підприємницької та професійної діяльності як напрям реалізації державної політики дерегуляції в Україні: *Агросвіт.*: 2018. № 20. С. 3-9. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/card.php?lang=uk&id=20744>
2. Гончаренко О. М. Саморегулівні організації: проблематика делегування повноважень, нагляду та контролю. *Приватне право і підприємництво.* 2019. № 19. С. 156-163. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppip_2019_19_35
3. Про затвердження Порядку розгляду заяв саморегулівних організацій професійних учасників фондового ринку про делегування повноважень саморегулівним організаціям професійних учасників фондового ринку та прийняття рішення: Рішення ЗАТВЕРДЖЕНО Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку 26.11.2013 № 2670. Відомості Верховної Ради URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0170-14#Text>
4. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України: Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. Відомості Верховної Ради URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-ТРЕЙДИНГУ В УКРАЇНІ

Лопушенко Г.В.,

здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
факультету № 2 КННІ Донецького державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Роженько О.В.,

доцент кафедри цивільного та господарського права,
к.е.н., доцент

У сучасному світі Інтернет відіграє важливу роль у світовій економіці, прискорюючи циркуляцію фінансових й інформаційних потоків по всій Земній кулі.

Поняття «Інтернет-трейдинг» є ще досить новим в Україні. Онлайн торгівля цінними паперами офіційно вперше з'явилася на фондовому майданчику ПАТ «Українська біржа» 26 березня 2009 р [1].

Інтернет-трейдинг - це спосіб доступу до торгів на фондовій біржі з використанням Інтернету, як засобу зв'язку [1].

Інтернет-трейдинг це зручно, адже можна заробляти гроші своїм розумом на ринках, які в свою чергу підпорядковуються економічним законам. Зручність полягає також в тому, що працювати можна вдома, з будь-якої точки Земної кулі, де можливо отримати доступ до Інтернету. Доходи не залежать від нестабільної економічної ситуації в країні, ніякий локдаун не впливає на рівень заробітку.

Перевагами роботи Інтернет-трейдерів варто зазначити зниження ризику нездійснення розрахунків за угодами, простота та прозорість торгівлі. А також висока тарифна конкурентоспроможність, доступність, висока швидкість проведення операцій. На відміну від інвестування в пайові інвестиційні фонди, в Інтернет-трейдингу не потрібно нікому довіряти свої активи, учасник значно економить на витратах.

Варто відзначити, що навіть попри перелік переваг в такій системі існують і недоліки. А саме, слід звернути увагу на відносно слабку захищеність від технічних збоїв, яких нажаль не уникнути, атак хакерів відсутність регламентації використання електронних документів на законодавчому рівні, що може спричинити розвиток фальсифікованих документів та ускладнить роботу аудиторів.

Одним із негативних моментів, є також наявність помилкових стереотипів які виникають у свідомості багатьох людей, що ускладнює розвиток Інтернет-трейдингу.

Здійснення Інтернет-трейдингу цінними паперами здійснюється завдяки підтримки платіжної системи «Розрахункова Фондова Система» – єдина в Україні, яка має дозвіл Національного банку України на здійснення розрахунків за договорами з цінними паперами та, згідно з Правилами «Розрахункової Фондової Системи», має дозвіл на відкриття рахунків учасникам розрахунків [2].

Взаємодія «Розрахункової Фондової Системи» з біржами відпрацьована на базі реалізованих регламентів взаємодії з ПАТ «ФБ «Перспектива» та ПАТ «Київська міжнародна фондова біржа» [3].

Позитивними моментами для трейдерів в користуванні «Розрахунковою Фондовою Системою» є використання послуг банку, який обрали самостійно – оперативне отримання первинних документів щодо переказу коштів за наслідками біржових торгів, а також зручний переказ залишків коштів за наслідками біржових торгів на будь-який обраний банківський рахунок.

Інтернет-трейдинг потребує інновацій. Необхідно створити програмне забезпечення, яке б надало змоги автоматизувати звітність торговців в Інтернет-трейдингу та забезпечити українські автоматичні торговельні системи, які б могли використовувати інвестори.

Все більше розвиваються портали на яких доступна аналітична інформація з ринку паперів, з часом вона буде більш якісною. Система онлайн-торгівлі цінними паперами ще перебувають на етапі розвитку та вдосконалення.

Попри іновацій в програмному забезпеченні, інтернет-трейдинг потребує удосконалення правового регулювання. Дане питання регулюється Законом України «Про електронну комерцію» в якому зазначено, що електронна торгівля - господарська діяльність у сфері електронної купівлі-продажу, реалізації товарів дистанційним способом покупцю шляхом вчинення електронних правочинів із використанням інформаційно-телекомунікаційних систем [4].

Для безпеки та надійного захисту інформації при здійсненні такої діяльності застосовується електронний підпис. Відповідно ст. 1 ЗУ «Про електронні довірчі послуги» електронний підпис - електронні дані, які додаються підписувачем до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються ним як підпис [5].

Підводячи підсумок, можна сказати, що Інтернет-трейдинг охоплює все більше людей, що намагаються самостійно інвестувати. Прибуток Інтернет-трейдерів складається зі змін котирувань акцій, а також з отримання дивідендних виплат з них. Але залучення фізичних осіб до електронної торгівлі все ще стримується відсутністю розуміння тонкощій такого виду торгівлі та наявністю купи міфів та стереотипів про Інтернет-трейдинг.

Отже, якщо Україна буде удосконалювати таку систему, переймати досвід іноземних країн, долати проблеми розвитку Інтернет-трейдингу, то перспективи розвитку будуть досить значними, і у вітчизняного фондового ринку будуть всі шанси стати одним із провідних розвинених фінансових ринків світу.

По-перше, необхідно приділити увагу розвінченню міфів та стереотипів, що склалися у багатьох людей, основною причиною яких є недовіра до такої системи.

По-друге, удосконалити та розширити правову базу регулювання інтернет-трейдингу. Тому що, якщо на достатньому рівні буде посилена безпека та захищеність від кібератак, а також правове підґрунття зможе регулювати всі тонкощі такої діяльності, то це надасть поштовх на розвиток інтернет-трейдингу та залучення до даної діяльності все більше людей.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт ПАТ «Українська біржа» URL: <http://www.ux.ua/a3258> (дата звернення: 11.11.2021).
2. Офіційний сайт «Розрахункової Фондової Системи» URL: <http://rfs.in.ua/About.aspx> (дата звернення: 11.11.2021).
3. Офіційний сайт Національного банку України URL: <http://bank.gov.ua> (дата звернення: 11.11.2021).
4. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 № 675-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/675-19> (дата звернення: 24.11.2021).

5. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2155-19> (дата звернення: 24.11.2021).

РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «ФОНДОВИЙ РИНОК» ТА «РИНОК ЦІННИХ ПАПЕРІВ»

Ляшенко М.О.,

здобувачка вищої освіти освітнього ступеня
«бакалавр» факультету № 2 КННІ Донецького
державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Роженко О.В.,

доцент кафедри цивільного та господарського права,
к.е.н., доцент

Існують різні позиції науковців, щодо понять фондового ринку та ринку цінних паперів, одні вказують, що це є тотожними поняттями, інші підтримують концепцію, що вони є різними поняттями. Але існує необхідність проведення подальшого аналізу ознак ринку цінних паперів та фондового ринку, для глибшого розуміння відмінності даних понять.

Ринок цінних паперів (надалі – РЦП) є важливою економічною ланкою країни та виконує функції ринку капіталів і забезпечує вільне переміщення фінансових ресурсів від інвестора до власника матеріальних благ. Відомо, що РЦП здійснює перерозподіл тимчасово незадіяних фінансових ресурсів у межах вітчизняної економіки. У свою чергу, це сприяє наступному зростанню макроекономічних показників та прискоренню відтворювальних процесів у країні. Саме за допомогою РЦП відбувається перетворення фінансів суб'єктів, що господарюють в інвестиції та забезпечується можливість залучення фінансових ресурсів у сфері економіки України [1, с. 16].

Аналізуючи поняття «ринок цінних паперів» та «фондовий ринок», чітко прослідковується, що застосування цих понять серед науковців, практиків, державних службовців немає єдиної позиції щодо їх використання. Деякі з них стверджують, що зазначені терміни є тотожні, це стосується і законодавчої бази щодо функціонування РЦП. Так, згідно зі ст. 4 Закону України «Про ринки капіталів та організовані товарні ринки» фондовий ринок та ринок цінних паперів є тотожними поняттями: «Фондовий ринок (ринок цінних паперів) – сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо емісії (видачі), обігу, виконання зобов'язань, викупу та обліку цінних паперів (у тому числі деривативних цінних паперів)» [2]. Подібної позиції дотримується російський економіст, дослідник фінансових ринків Я. М. Міркін який притримується думки, що поняття фондового ринку та ринку цінних паперів

співпадають. Він характеризує цінні папери як вид прав власності на економічні ресурси. Одночасно цінні папери володіють певними властивостями: оборотність, документальність, ліквідність, стандартність, ризик та ін. Саме завдяки своїм властивостям і можливе створення ринку цінних паперів як самостійного ринкового механізму і економічних відносин щодо ринкового обігу цінних паперів. Тому якщо цінні папери формують визначений вид економічних ресурсів і закріплюють права на сукупність інших ресурсів, які формують грошові, фінансові та інші фонди, то цінні папери можна назвати фондovими цінностями, а місце, де вони функціонують – ринком фондovих цінностей, або фондovим ринком. В цьому значенні термін «фондовий ринок» справді буде синонімом ринку цінних паперів. [3, с. 38].

Інші науковці дотримуються думки, що все ж таки РЦП та фондovий ринок є відмінними поняттями. Це підтверджується визначеннями, що надаються провідними науковцями. Є. Кузнєцова зауважує, що РЦП є ширшим поняттям, «це економікоправова система, в якій за допомогою заздалегідь установлених правил та визначених механізмів здійснюється взаємодія між всіма його учасниками у процесі регулювання, контролю та функціонування з метою акумулювання та перерозподілу тимчасово вільних коштів для вирішення як макроекономічних, так і мікроекономічних цілей та завдань» [1, с. 32]. Дещо інше визначення надає В. Плиса, який також розрізняє дані терміни: «фондовий ринок – це механізм ринкових взаємовідносин, де здійснюються операції з середньо- і довготерміновими цінними паперами, при яких відбувається взаємодія фінансового, кредитного та інвестиційного секторів економіки, внаслідок чого динамічно накопичуються та перерозподіляються ринкові ресурси у вигляді потоків грошових резервів між його суб'єктами» [4, с. 85-88].

Таким чином висвітлено власну позицію щодо розбіжності вище згаданих понять, так як ринок цінних паперів є базовим підґрунтям фондovого ринку і сучасний ринок цінних паперів може фігурувати лише завдяки фондovому ринку. Викладені матеріали дослідження дозволяють зробити висновок, що значна кількість визначень «ринку цінних паперів» стверджують, що в науковій літературі, світовій та вітчизняній практиці регулювання РЦП відсутнє єдине універсальне визначення РЦП. Кожне визначення залежить від різноманітних факторів, які впливали на його авторів, теоретичні знання, практичний досвід та сфера, в якій вони здійснювали власну діяльність. Синтез тлумачень поняття РЦП дозволяє стверджувати, що вони не завжди відображають всі особливості цього процесу, його системність, комплексність тощо. Тому вважаємо, що необхідно розмежовувати між собою поняття фондovий ринок та РЦП, та відповідно, внести зміни до ст. 4 Закону України «Про ринки капіталів та організовані товарні ринки», із наданням визначення кожного поняття окремо, а не в дужках як наведено у чинному законодавстві. Після розуміння відмінності цих понять, виділити окремо розділи, що стосуються їх професійних учасників

із урахуванням того, що РЦП є ширшим поняттям, що поглинає поняття «фондовий ринок».

Список використаних джерел

1. Кузнецова Є.А. Фінансово-правове регулювання діяльності професійних учасників ринку цінних паперів: дис. на здобут. наукового ступеня д-ра філософії: / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2021. 237 с. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/19385/1/dyser_kuznietsova.pdf (дата звернення: 16.11.2021)

2. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3480-15> (дата звернення: 16.11.2021)

3. Часовников Д.В. Адміністративно-господарські санкції за правопорушення на ринку цінних паперів: дис. на здобут. наукового ступеня канд. юр. наук: 12.00.04 / Донецький національний університет ім. Василя Стуса. Вінниця, 2021. 265 с. URL: <file:///C:/Users/ASUS/Downloads/9936-Текст%20статті-19790-1-10-20210430.pdf> (дата звернення: 24.11.2021)

4. Юрочко А.Д. Співвідносність понять «фондовий ринок» та «ринок цінних паперів». *Тридцять сьомі економіко-правові дискусії*. 2019. С. 85-88. URL: file:///C:/Users/ASUS/Downloads/file_1573203232.pdf (дата звернення: 24.11.2021)

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОЛЕКТОРСЬКИХ КОМПАНІЙ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Майструк А.А.,

студентка 5-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Серебрякова Ю. О.,

доцент кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського,

к.ю.н., доцент

Ще не так давно найефективнішим способом вирішення проблеми несвоєчасного повернення кредитних коштів банкам та іншим фінансовим установам були нехтування людською гідністю, вторгнення в приватне життя особи та порушенням прав і свобод людини, які захищаються Конституцією та законами України, здійснювані недобросовісними колекторськими компаніями. Перед законодавцем постала проблема введення колекторської діяльності, яка

через законодавчу неврегульованість нерідко межувала із порушенням законодавства, у межі правового поля.

Законодавча врегульованість поведінки колекторських компаній під час врегулювання простроченої заборгованості за споживчими кредитами дозволить забезпечити захист прав споживачів-боржників під час врегулювання простроченої заборгованості, обмежить доступ до ринку потенційно недобросовісних колекторів.

Так, у 2021 році в Україні поведінка колекторських компаній під час врегулювання простроченої заборгованості за споживчими кредитами вперше була законодавчо врегульована. Так, Законом України “Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту споживачів при врегулюванні простроченої заборгованості” (від 19.03.2021 № 1349-IX, прийнято – 19.03.2021 р., введено в дію – 14.07.2021 р.) (далі – Закон №1349-IX) внесено зміни, зокрема до Закону України “Про споживче кредитування” (від 15.11.2016 №1734-VIII) (далі – Закон №1734-VIII), який став основою законодавчого регулювання поведінки колекторських компаній [1].

Згідно з пунктом 4-1 частини 1 статті 1 Закону №1734-VIII колекторська компанія – це юридична особа (у тому числі небанківська фінансова установа, яка відповідно до закону має право надавати кошти у позику, в тому числі на умовах фінансового кредиту, та/або послуги з факторингу), включена до реєстру колекторських компаній, яка в інтересах кредитодавця (первісного кредитора) та/або нового кредитора (у разі заміни первісного кредитора) відповідно до договору з таким кредитодавцем та/або новим кредитором має право здійснювати врегулювання простроченої заборгованості.

Основний вид діяльності колекторських компаній “врегулювання простроченої заборгованості” дістав свого законодавчого тлумачення як “здійснювані кредитором, новим кредитором, колекторською компанією заходи, спрямовані на погашення у позасудовому порядку заборгованості споживача, який прострочив виконання грошового зобов’язання (прострочена заборгованість) за договором про споживчий кредит або іншим договором, передбаченим частиною другою статті 3 цього Закону” [2].

Аби обмежити свавілля колекторських компаній Закон №1734-VIII встановив такі вимоги до діяльності колекторських компаній:

- реєстрація в Реєстрі колекторських компаній (далі – Реєстр) (договір, спрямований на врегулювання простроченої заборгованості, укладений кредитодавцем (новим кредитором) з юридичною особою, яка не включена до Реєстру є нікчемним);

- про кожен укладений кредитодавцем (новим кредитором) із колекторською компанією договір в обов’язковому порядку повідомляється Національний банк України, який здійснює нагляд за додержанням

колекторськими компаніями законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг;

- дотримуватися вимог до етичної поведінки та правил взаємодії з боржником [2].

Так, у разі виключення колекторської компанії з Реєстру або в разі порушення нею вимог до етичної поведінки кредитодавець (новий кредитор) зобов'язаний розірвати договір з такою колекторською компанією в односторонньому порядку.

Водночас варто зауважити, що Законом №1349-ІХ також законодавчо врегульовано відповідальність колекторських компаній за порушення вищезазначених законодавчих положень, зокрема:

штраф у розмірі від 3000 до 6000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за недотримання встановлених законодавством вимог щодо взаємодії із споживачами при врегулюванні простроченої заборгованості (вимог щодо етичної поведінки) (пункт 8 частини 2 статті 41-1 Закон України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” (від 12.07.2001 № 2664-ІІІ) [3].

виключення відомостей про колекторську компанію з Реєстру у разі, зокрема застосування до колекторської компанії як мінімум 2 рази протягом року заходів впливу за порушення законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг (пункт 4 частини 1 статті 28, пункт 5 частини 2 статті 26 Закону №1734-VІІІ) [2].

Грунтовний аналіз зарубіжного досвіду законодавчого врегулювання поведінки колекторських компаній під час врегулювання простроченої заборгованості дає підстави вважати, що українська модель регулювання розроблена на основі американської моделі врегулювання діяльності колекторських компаній.

Основним федеральним законом США, який регулює колекторську діяльність, є Закон «Про сумлінну практику стягнення боргів» (1978), прийнятий з метою впорядкування діяльності збирачів боргів і боротьби з незаконними методами їх збору, визначає неправомірним здійснення колекторами дій, що зазіхають на особисту гідність, права, свободи, власність, життя і здоров'я боржника, його близьких, використання постійно повторюваних телефонних дзвінків, що мають на меті змусити його погасити борг. Законом також передбачається відповідальність колектора у разі порушення положень даного закону. Колекторські компанії також зобов'язані дотримуватися етичного кодексу асоціації збирачів боргів (члени асоціації повинні поважати та гідно ставитись до споживачів) [4].

Спільною рисою канадської, британської та німецької моделей врегулювання діяльності колекторських компаній є вимога щодо ліцензування

відповідної діяльності, що передбачає встановлення жорстких ліцензійних умов. Крім того, в таких високорозвинених державах розроблено ґрунтовні збірки принципів діяльності колекторських агентств, перелік правил для захисту боржників від неетичних методів колекторської діяльності (Посібник канадського споживача) тощо [5].

Письмова форма повідомлення первісним кредитором боржника про заміну кредитора, у тому числі, про передання простроченої заборгованості для врегулювання колекторській компанії, впливає зі змісту частини другої статті 516 Цивільного кодексу України. Так, відповідно до частини другої статті 516 Цивільного кодексу України якщо боржник не був письмово повідомлений про заміну кредитора у зобов'язанні, новий кредитор несе ризик настання несприятливих для нього наслідків.

Водночас, відсутня норма, яка в урегульовувала обов'язок первісного кредитора письмово повідомити боржника про заміну кредитора у зобов'язанні та строк такого повідомлення.

Строк виконання обов'язку первісного кредитора письмово повідомити боржника про заміну кредитора у зобов'язанні слід пов'язувати із моментом переходу до нового кредитора прав у зобов'язанні з огляду на те, що відповідно до частини другої статті 517 Цивільного кодексу України боржник має право не виконувати свого обов'язку новому кредиторі до надання боржникові доказів переходу до нового кредитора прав у зобов'язанні.

Виходячи з вищевикладеного, доцільним є запозичення світового досвіду законодавчого регулювання діяльності колекторських компаній, зокрема:

- запровадити ліцензування діяльності колекторських компаній та розробити ліцензійні умови провадження такої діяльності, якими буде встановлено вимоги щодо обладнання, яке забезпечувало б належний захист персональних даних боржників та третіх осіб;

- прямо встановити обов'язок первісного кредитора письмово повідомити боржника про заміну кредитора у зобов'язанні і строк здійснення такого повідомлення шляхом внесення змін до частини першої статті 516 ЦК України, яку викласти у такій редакції "1. Заміна кредитора у зобов'язанні здійснюється без згоди боржника, якщо інше не встановлено договором або законом. Первісний кредитор зобов'язаний письмово повідомити боржника про заміну кредитора у зобов'язанні невідкладно, але не пізніше, ніж протягом 10 робочих днів з дня, наступного за днем отримання новим кредитором документів, що засвідчують перехід до нового кредитора прав у зобов'язанні".

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту споживачів при врегулюванні простроченої заборгованості: Закон України від 19.03.2021 № 1349-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1349-20#Text>

2. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 № 1734-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19/ed20210423#n6>
3. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 № 2664-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#n846>
4. Fair Debt Collection Practices Act (Закон «Про сумлінну практику стягнення боргів» (1978). URL: <https://www.ftc.gov/enforcement/rules/rulemaking-regulatory-reform-proceedings/fair-debt-collection-practices-act-text>
5. Canadian consumer handbook “Collection Agencies” (Посібник канадського споживача). URL: <https://www.consumerhandbook.ca/en/topics/financial/collection-agencies/>

КОМЕРЦІЙНА КОНЦЕСІЯ ЯК СУЧАСНА ПРАВОВА ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Пархоменко Є.,

студентка 5 курсу КПП ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Серебрякова Ю.О.,

доцент кафедри інформаційного,

господарського та адміністративного права

ФСП КПП ім. Ігоря Сікорського,

к.ю.н., доцент

Однією із форм ведення бізнесу є комерційна концесія (франчайзинг), яка вважається найбільш успішною та економічно доцільною формою. Саме завдяки відносинам комерційної концесії створюються сприятливі умови для розвитку малого та середнього підприємництва та залучення інвестицій в економіку української держави. Відносини комерційної концесії виникли в українському законодавстві ще з 2003 року у зв'язку із прийняттям нового Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України (далі – ГКУ), які продовжують розвиватись і надалі.

Відносини комерційної концесії (франчайзингу) у міжнародній спільноті були започатковані ще декілька століть тому. Так, наприкінці IX століття почали складатись відносини між великими компаніями та малими підприємствами, які знаходили свій вираз у вигляді договорів франчайзингу. Зміст такого договору зводився до того, що дилеру (франчайзі) виділялася певна територія на якій йому гарантувався захист від конкуренції, в обмін дилер брав на себе зобов'язання не продавати машини інших виробників, забезпечувати високий рівень обслуговування і підтримувати імідж виробника (франчайзера) [1, с.3]. А при запровадженні таких відносин в українське правове поле

законодавець обрав юридичну конструкцію під назвою договір комерційної концесії.

Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва звернув увагу на визначення співвідношення між комерційною концесією та франчайзингом у Листі №761 від 11.02.2004 року «Щодо договору комерційної концесії», зазначивши: «що стосується договору франчайзингу та обсягу правовідносин, які врегульовані цим договором, то зауважимо, що Цивільним кодексом України, що набрав чинності 01.01.2004 р., це коло правовідносин отримало назву комерційна концесія, а договір - договір комерційної концесії» [2]. Отже, державні органи не заперечують тотожність комерційної концесії та франчайзингу.

Пропонуємо також проаналізувати правову природу франчайзингу, аби визначитись, чи потребує оновлення українське законодавство шляхом заміни

терміну комерційної концесії. По-перше, франчайзинг є договірними відносинами між юридичними особами, за яких одна сторона (франчайзер) надає другій стороні (франчайзі) право на виробництво чи реалізацію певної продукції, надання послуг від імені та під товарним знаком франчайзера. По-друге, франчайзер виплачує франчайзі винагороду за надані права та послуги. До речі, в ЦК і ГК України також передбачено, що користувач зобов'язаний виплачувати правоволодільцеві передбачену договором комерційної концесії винагороду.

Суди встановлюють, що договір франчайзингу за своєю правовою природою є договором комерційної концесії, та вирішують спори, керуючись главою 36 Господарського кодексу України та главою 76 Цивільного кодексу України. Підтвердженням є постанова Вищого господарського суду України від 3 жовтня 2015 року у справі № 910/12804/13 [3].

Отже, комерційна концесія цілком відповідає правовій природі франчайзингу, а франчайзинг можна вважати зарубіжним аналогом комерційної концесії. Однак, українське законодавство не стоїть містить на місці, а держава впевнено крокує до європейської спільноти. У зв'язку із цим, термін комерційної концесії має бути замінений на франчайзинг, аби усунути певні непорозуміння з іноземними контрагентами.

Як вже зазначалось, основними нормативно-правовими актами, які регулюють договір комерційної концесії, є Цивільний кодекс України та Господарський кодекс України.

Складність відносин комерційної концесії вимагає детального законодавчого закріплення змісту договору франчайзингу і перш за все – в частині визначення предмета, строку та інших істотних умов. В той же час, варто зазначити і про наявність певних суперечностей в українському законодавстві, які призводять до неузгодженостей під час здійснення господарської діяльності.

Так, згідно з ч.3 ст.180 ГКУ, при укладенні господарського договору сторони зобов'язані у будь-якому разі погодити предмет, ціну та строк дії договору.

Втім, відповідно, до ч.1 ст. 366 ГКУ, праволоділець зобов'язується надати користувачеві право використання в підприємницькій діяльності користувача комплексу прав на строк або без визначення строку. Аналіз положень ЦКУ щодо договору комерційної концесії свідчить про те, що договір комерційної концесії не обов'язково має включати умову про строк його дії.

Отже, постає питання про можливість укладення суб'єктами господарювання договору комерційної концесії без погодження строку його дії. Для відповіді на це питання варто з'ясувати, яка із норм: ч.3 ст.180 ГКУ або ч.1 ст. 366 ГКУ має переважне застосування.

Роз'яснення цьому надав Вищий господарський суд України в інформаційному листі від 07.04.2008 р. «Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України». Вищий господарський суд України зазначив, що згідно зі звичаєм ділового обороту, не зазначення строку дії договору свідчить про волю сторін на встановлення правила про те, що договір діє до припинення зобов'язання, що виникло з договору, виконанням або з інших підстав відповідно до закону [4]. Отже, за відсутності в господарському договорі строку дії договору у суду немає підстав вважати його неукладеним, якщо докази, наявні у справі, не свідчать про те, що справжня воля сторін полягала у намірі досягнути згоди про строк дії договору в майбутньому.

Окрім цього, Київський апеляційний господарський суд міста Києва в рішенні від 28.09.2015 року у справі № 910/6327/15-г, зазначив, що істотними умовами договору комерційної концесії є лише предмет і ціна (винагорода) [5].

Таким чином, строк договору комерційної концесії (франчайзингу) не варто визнавати його істотною умовою, адже доцільним є надання суб'єктам господарювання права вирішувати, чи варто їм обмежувати тривалість своїх відносин чітко визначеним строком.

Підсумовуючи все вищенаведене, вважаємо, що комерційна концесія цілком відповідає правовій природі франчайзингу і дотримуємось позиції, що термін комерційної концесії має бути замінений на франчайзинг, аби усунути непорозуміння, що можуть виникнути при укладенні договору з іноземними партнерами. Окрім цього, потребують уточнення положення ГКУ в частині визначення строку договору комерційної концесії, зокрема, шляхом внесення змін до ч.1 ст.180 ГКУ, виклавши її в такому вигляді: «при укладенні господарського договору сторони зобов'язані погодити предмет, ціну та строк дії договору, крім випадків, визначених цим Кодексом».

Список використаних джерел

1. Коваленко А.А. Договор коммерческой концессии: сравнительный анализ ключевых аспектов по российскому и зарубежному законодательству. Вестник Московского университета. Серия 21. Управление (государство и общество). 2017. № 3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/dogovor-kommercheskoj-kontsessii-sravnitelnyy-analiz-klyuchevykh-aspektov-po-rossiyskomu-i-zarubezhnomu-zakonodatelstvu> (дата звернення: 17.11.2021).
2. Щодо договору комерційної концесії: лист Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва №761 від 11.02.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0761563-04#Text> (дата звернення: 17.11.2021).
3. Постанова Вищого господарського суду України від 3 жовтня 2015 р., судова справа № 910/12804/13. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/523145976> (дата звернення: 17.11.2021).
4. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України: Інформаційний Лист Вищого господарського суду України від 07.04.2008 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_211600-08#Text (дата звернення: 17.11.2021).
5. Постанова Київського апеляційного господарського суду міста Києва від 28.09.2015 р., судова справа № 910/6327/15-г. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/52318350> (дата звернення: 17.11.2021).

ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ ЮРИСДИКЦІЇ ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ

Полякова І.В.,

студентка 4-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Новошицька В.І.,

старший викладач кафедри інформаційного, господарського

та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

К.Ю.Н.

Законодавством визначено, що суди України спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення [1]. Разом з тим, практика свідчить про наявність проблем розмежування юрисдикцій між судами, зокрема щодо розмежування господарських та адміністративних справ.

Зазначимо, що юрисдикційні конфлікти займають питому вагу серед справ, розглянутих ВП ВС. Так, у 2018 році ВП ВС розглянула 863 справи з питань порушення судами першої та/або апеляційної інстанцій правил юрисдикційності спору (це становить 83% від загальної кількості розглянутих справ); у 2019 році – 1358 справ (94% від загальної кількості розглянутих справ) [2]. Питання щодо розмежування юрисдикції залишаються актуальними і сьогодні, що свідчить про доцільність дослідження і необхідність розробки пропозицій щодо розмежування юрисдикції господарського та адміністративного судочинства.

Юрисдикцію адміністративних чи господарських судів у спрощеному вигляді можна визначити так: перші мають повноваження вирішувати публічно-правові спори, а другі – спори, що виникають при здійсненні господарської діяльності [3]. Визначальним критерієм у даному випадку виступатиме наявність публічно-правового спору.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 4 Кодексу адміністративного судочинства України публічно-правовий спір це спір, у якому хоча б одна сторона здійснює публічно-владні управлінські функції, в тому числі на виконання делегованих повноважень, і спір виник у зв'язку із виконанням або невиконанням такою стороною зазначених функцій [4].

Дане поняття нібито і всебічно розкриває суб'єктний склад, однак на практиці все одно виникають питання проблеми розмежування у певних категоріях спорів. Доцільно розглянути такі категорії як земельні спори та спори щодо визнання незаконними рішень Антимонопольного комітету України щодо публічних закупівель.

Практика Верховного Суду щодо земельних спорів є суперечливою. У позиції Верховного Суду (Постанова від 19.06.2018 р. у справі № 922/2723/17) щодо спору між районною державною адміністрацією та сільськогосподарським товариством щодо договору оренди земельної ділянки зазначено, що «такий спір має приватноправовий характер, а не публічний, оскільки стосується підстав набуття права користування на майно, яке на думку позивача належить йому. Отже, з огляду на суть спірних правовідносин та їх суб'єктний склад, спір у цій справі підлягає розгляду за правилами господарського судочинства, а тому наведені в касаційній скарзі доводи про те, що цей спір підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства, є безпідставними» [4].

У іншій позиції Верховного Суду (Постанова від 26.11.2019 р. у справі № № 921/655/17-Г/4). щодо спору, що виник між ТОВ та виконавчим комітетом міської ради знову ж таки щодо договору оренди земельної ділянки зазначено, що «зважаючи на наявність у Виконкому у спірних правовідносинах ознак суб'єкта владних повноважень у розумінні пункту 7 частини першої статті 4 КАС України, Велика Палата Верховного Суду зазначає про наявність у цьому спорі ознак публічно-правового спору, розгляд якого відноситься до юрисдикції

адміністративних судів [5]». Наразі ж питання оспорювання договорів оренди земельних ділянок розглядається в порядку адміністративної юрисдикції [6].

Очевидним є той факт, що дані спори є аналогічними щодо предмета спору та мають ідентичний суб'єктний склад. А тому вбачаємо проблему саме в тому, коли однією із сторін земельного спору виступає суб'єкт владних повноважень, і це вважається судом як ознака наявності публічно-правового спору. Вважаємо доцільним відносити дану категорію справ до господарських, оскільки такі правовідносини стосуються саме земельних правовідносин, а не порушень з боку суб'єктів владних повноважень.

Іншою проблемною категорією виступають спори щодо визнання незаконними рішень Антимонопольного комітету України щодо публічних закупівель.

Суди відносять дану категорію справ до адміністративних. Так, зокрема, у справі № 910/12455/20 Північний апеляційний господарський суд зазначає, що: «орган виконавчої влади або місцевого самоврядування у відносинах щодо організації та порядку проведення торгів (тендеру) діє як суб'єкт владних повноважень і спори щодо оскарження рішень чи бездіяльності цих органів до виникнення договірних правовідносин між організатором та переможцем цього тендеру відносяться до юрисдикції адміністративних судів» [7].

При цьому, законодавством України (ст. 20 ГПК України), чітко передбачена підсудність даних справ як господарських, однак судова практика відносить дані справи до адміністративних, таким чином порушуючи засади підвідомчості справ [8].

Не є рідкістю такі ситуації, коли сторони вживали заходів щодо оскарження рішень судів інших юрисдикцій щодо закриття провадження чи відмови у його відкритті. У таких випадках Велика Палата Верховного суду застосовує практику Європейського суду з прав людини щодо недопустимості юрисдикційних конфліктів і вказує на можливість розгляду справи в так званій «неправильній» юрисдикції для запобігання скасуванням рішень та переданням таких справ за підсудністю.

Проте трапляються й інші випадки, коли сторони вже оскаржували рішення судів інших юрисдикцій щодо відмови у відкритті чи, навпаки, щодо закриття провадження у справі, а ВП ВС при цьому робить висновок, що все ж таки юрисдикційність справи із самого початку була визначена позивачем правильно. Мова йде зокрема про справу «Буланов та Купчик проти України». ЄСПЛ зазначає, що відмови (мається на увазі Верховного Суду) не тільки позбавили заявників доступу до суду, але й поставили під сумнів авторитет судової влади. У цьому контексті Суд зазначає, що стаття 6 Конвенції вимагає від держави передбачити процесуальні засоби для ефективного та швидкого вирішення спорів щодо підсудності справ [9].

Враховуючи вищезазначене, визначення юрисдикції щодо окремих категорій спорів сьогодні залишається проблемним. Для вирішення

вищезазначених питань необхідним є запровадження уніфікованої системи критеріїв розмежування для всіх видів юрисдикцій, що дозволило б створити чіткий алгоритм перевірки справи на відповідність юрисдикції.

Список використаних джерел

1. Про судоустрій та статус суддів : Закон від № 1402-VII від 02.06.2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення 17.11.2021).
2. Підходи Великої Палати Верховного Суду до визначення юрисдикційності спорів. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/915159/> (дата звернення 17.11.2021).
3. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон від 06.07.2005 р. № 2747-IV. Дата оновлення: 05.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 17.11.2021).
4. Постанова Великої Палати Верховного суду по справі № 922/2723/17 від 19.06.2018 р. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86002041> (дата звернення 17.11.2021).
5. Постанова Великої Палати Верховного суду по справі № 921/655/17-г/4 від 26.11.2019 р. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87053612> (дата звернення 17.11.2021).
6. Постанова Касаційного адміністративного суду Верховного суду по справі № 804/4440/16 від 06.07.2021 р. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98245107> (дата звернення 17.11.2021).
7. Постанова Північного апеляційного господарського суду по справі № 910/12455/20 від 01.06.2021 р. Єдиний державний реєстр судових рішень URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97761961> (дата звернення 17.11.2021).
8. Господарський процесуальний кодекс України : Закон від 06.11.1991 р. № 1798-XII. Дата оновлення: 05.08.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення 17.11.2021).
9. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «Буланов та Купчик проти України» від 09.12.2011 р. за заявами 7714/06 та 23654/08 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_664#Text (дата звернення 17.11.2021).

РОЗ'ЯСНЕННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ В ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Пономаренко А.О.,
студентка 4 курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Серебрякова Ю.О.,
доцент кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського,
к.ю.н., доцент

На сьогоднішній день питання роз'яснення судового рішення є досить актуальною та дискусійною темою для дослідження, адже конкретного і вичерпного переліку критеріїв для визначення рішення таким, що підлягає роз'ясненню, норми законодавства не містять, а з їх змісту вбачається, що такі підстави має навести особа, яка звертається із заявою про роз'яснення судового рішення. Тому постає кілька питань для аналізу, за яких умов рішення і яка з частин судового рішення підлягають роз'ясненню.

Господарським процесуальним кодексом України у статті 245 визначений порядок роз'яснення судового рішення, подання такої заяви допускається, якщо судові рішення ще не виконане або не закінчився строк, протягом якого рішення може бути пред'явлене до примусового виконання [1]. Із зазначеної норми вбачається, що роз'ясненню підлягають не всі судові рішення, а лише ті, які підлягають виконанню, порядок здійснення якого визначено Законом України від 2 червня 2016 року №1404-VIII “Про виконавче провадження”

Підставою для роз'яснення судового рішення як засобу усунення недоліків судового рішення є його неясність та невизначеність. Незрозумілим є судові рішення, в якому припускається декілька варіантів тлумачення.

Так проаналізувавши дані положення, можна зробити висновок, що підставами роз'яснення судового рішення є:

- 1) терміни, вжиті у судовому рішенні, не відповідають тому змістові, що передбачені законодавством України;
- 2) терміни не співвідносяться із поняттями, які вони позначають;
- 3) текст правової норми, застосованої судом, відтворюється з перефразуванням і при цьому не ясно, де наводиться правова норма, а де суд дає своє тлумачення її змісту;
- 4) судові рішення містять положень, які суперечать або виключають одне одного, ускладнюють чи унеможливають його виконання.

Рішення суду незалежно від його форми містить такі частини: вступну, описову, мотивувальну та резолютивну. Судді та науковці притримуються тієї позиції, що роз'ясненню підлягає виключно резолютивна частина рішення у разі, якщо вона допускає неоднозначність його тлумачення, що може

спричинити виникнення проблемних питань, пов'язаних із виконанням цього рішення.

На підтвердження цього твердження варто звернутися до п. 10 постанови пленуму Вищого господарського суду України "Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України" №9 від 17.10.2012 де вказано, що відповідно до вимог статті 34 Закону України "Про виконавче провадження" у разі якщо викладена у виконавчому документі резолютивна частина рішення або зміст наказу є незрозумілими, державний виконавець або сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду, який видав виконавчий документ, із заявою про роз'яснення такого рішення чи змісту документа. [3]

Вважаємо такий підхід слушним, адже роз'яснення інших частин судового рішення, крім резолютивної, не може здійснюватися, оскільки вони безпосередньо не підлягають виконанню.

Таким чином, аналізуючи викладене вище можна зробити висновок, що роз'яснення судового рішення здійснюється:

- за заявою особи, яка приймали участь у справі або за заявою приватного/державного виконавця;
 - судом, який ухвалив відповідне рішення у справі;
 - щодо рішення, яке набрало законної сили, але ще не виконано або ще не закінчився строк, протягом якого воно можуть бути подане для примусового виконання;
 - за умови чіткого визначення в заяві про роз'яснення рішення у чому полягає «незрозумілість» резолютивної частини, яка може призвести до неоднозначності його тлумачення або негативно вплинути на його виконання.

Якщо ж фактично порушується питання про зміну рішення, або про внесення до нього нових даних, або про роз'яснення мотивів прийняття рішення, або фактично про встановлення чи зміну способу і порядку виконання рішення, то господарський суд відмовляє в роз'ясненні рішення.

Таким чином, питання роз'яснення судового рішення є за своєю суттю одним із способів усунення його недоліків. Здійснюючи роз'яснення судового рішення, суд викладає більш повно і зрозуміло ті частини рішення, розуміння яких викликає труднощі, не вносячи змін до рішення по суті і не торкаючись тих питань, які не були предметом судового розгляду.

Список використаних джерел

1. Господарський процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#top> (дата звернення: 17.11.2021)
2. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#top> (дата звернення: 17.11.2021).

3. Про деякі питання практики виконання рішень, ухвал, постанов господарських судів України: *постанова пленуму Вищого господарського суду України* від 17.10.2012 № 9 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009600-12#Text> (дата звернення: 17.11.2021).

ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Томик В.В.,

студентка 4-го ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Новошицька В.І.,

ст. викладач кафедри інформаційного,

господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

К.Ю.Н.

Врегулювання спору за участю судді є достатньо новим правовим інститутом Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України), що з'явився внаслідок імплементації Європейських процедур та тенденцій щодо покращення доступу до правосуддя, більш швидкого та ефективного врегулювання спору між сторонами, а тому досі викликає певні запитання та необхідність у додатковому дослідженні.

Сутність такої процедури як врегулювання спору за участю судді полягає в тому, що це метод досягнення згоди між сторонами у справі, щодо якої судом відкрито провадження, на принципах добровільності, конфіденційності, її мирного вирішення та за участю судді-доповідача. Норми, що регулюють даний інститут, зосереджені у главі 4 розділу III ГПК України. Так відповідно до статті 186 ГПК України даний інститут застосовується лише за згодою сторін, а також - до початку розгляду справи по суті. Виокремлюється і ряд справ, у яких врегулювання за участю судді не проводиться [1].

Щоб краще визначитися з доцільністю даної процедури варто звернути увагу як на її переваги, так і на певні ризики, що виникають при її проведенні. Позитивними особливостями, що характеризують врегулювання спору за участю судді, є:

- швидкість вирішення спору - дана процедура проводиться не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали про її проведення (ч.1 ст. 190 ГПК України);

- задоволення інтересів обох сторін – особливо у випадку укладання мирової угоди за результатами проведення врегулювання за участю судді;

- доступність для позивача та відповідача – така процедура є додатковим етапом судового розгляду, а тому здійснюється у тому випадку, коли сторони

згодні на її проведення, а разом з тим – ГПК України передбачає можливість її закінчення за бажанням кожної зі сторін у будь-який момент часу;

- додаткові витрати на проведення такої процедури не стягуються;
- оскільки справа знаходиться у провадженні суду, то відсутні будь-які ризики щодо пропуску строку позовної давності, що наявні, наприклад, якби спір врегулювався б за допомогою медіації;

- у випадку успішного врегулювання спору шляхом затвердження мирової угоди, відмови повивача від позову чи визнання позову відповідачем також можливе повернення п'ятдесяти відсотків судового збору, що є додатковим стимулом для сторін мирно врегулювати спір, що виник між ними (ч. 1 ст. 130 ГПК України) [2, с. 102].

Незважаючи на переваги даного інституту, виникають і певні дискусійні питання, які потребують додаткового дослідження. Насамперед варто звернути увагу на те, що основними учасниками даної процедури є сторони та суддя-доповідач, який виконує роль схожу до медіатора, однак при цьому позбавлений певних професійних навичок ведення таких дій. Якісне та ефективне здійснення такої процедури вимагає наявності у того, хто її проводить, достатнього рівня знань у цій сфері, вмінь відмінних від тих, які потрібні судді, та певних особистих якостей. Чинний ГПК України не передбачає таких вимог до суддів, які проводять дану процедуру, однак доцільним було б запровадження навчання для суддів, які бажають здійснювати врегулювання спору. Крім цього, можливим також було б створення окремої категорії суддів в суді, що були б уповноваженими на здійснення цієї процедури. Це дозволило б допустити до цього інституту виключно тих суддів, які бажають цим займатися та зацікавлені у врегулювання спору між сторонами.

Окремі повноваження судді-доповідача закріплюються в ч. 4-7 ст. 188 ГПК України, серед яких на увагу заслуговують положення щодо того, що він роз'яснює предмет доказування такої категорії спору, а також може запропонувати сторонам шлях для мирного вирішення їхнього спору та під час закритих нарад звертати увагу на судову практику (ч. 6 ст. 188 ГПК України). Водночас у цій же статті передбачено заборону для судді-доповідача надавати юридичні поради, рекомендації сторонам чи здійснювати оцінку доказів (ч. 7 ст. 188 ГПК України). Це викликає питання щодо того, як, наприклад, розмежувати можливий шлях вирішення спору та юридичні рекомендації, адже межа між ними практично невидима. Можна погодитися з думкою Бутирської І. А. щодо необхідності визначити, що входить до категорії поняття «поради та рекомендації», а що - ні, або ж прибрати таке положення з метою усунення суперечностей між ч. 5 ст. 188 ГПК України (можливості надавати пропозиції мирного врегулювання спору) та ч. 7 ст. 188 ГПК України (заборона надання юридичних порад та рекомендацій) [3, с. 81,]. До того ж така заборона щодо надання юридичних порад та рекомендацій не встановлює ніякої відповідальності для судді, який її порушив, а тому є не надто дієвою.

Ще одним дискусійним питанням у процесі врегулювання спору за участю судді є його строк, що не може перевищувати тридцяти днів, який з одного боку забезпечує оперативність такої процедури, а з іншого - певною мірою обмежує сторін у процесі реалізації їх права на ефективне та якісне врегулювання спору. Враховуючи завантаженість суддів, такий час може бути недостатнім для розв'язання складних конфліктних ситуацій. Попри це, таке обмеження у часі слугує засобом для перешкоджання сторонам суттєво затягувати розгляд справи. Можливо, для розв'язання цієї проблеми варто було б запровадити такий механізм, що передбачав би можливість продовження цього строку за рішенням судді-доповідача, якщо для цього існують поважні підстави, але, наприклад, не більше ніж на 30 днів.

Наступним питанням, що потребує вирішення, є можливість зловживанням сторонами своїми правами, маючи на меті не врегулювання спору, а заміну судді, адже у разі неуспішного закінчення такої процедури, наприклад, якщо закінчився строк для її здійснення, справа передається на розгляд іншому судді (ч.4 ст. 189 ГПК України). Для вирішення цієї проблеми варто внести деякі зміни до чинного ГПК України. Так, наприклад, врегулювання спору за участю судді може проводитися не тим суддею, що розпочав справу, а обиратися заново за допомогою автоматизованого розподілу справ. У випадку неуспішного закінчення врегулювання спору за участю судді надалі справу розглядатиме суддя, що її розпочав. У такий спосіб умисне усунення сторонами певного судді від справи стає неможливим.

Отже, у підсумку варто зазначити, що врегулювання спору за участю судді може стати чудовою практикою вирішення конфліктів, що допоможе підвищити ефективність судів, зменшити витрати сторін, зекономити їх час та забезпечити задоволення інтересів кожної зі сторін. Поряд з цим існують деякі недосконалі аспекти цієї процедури, серед яких непрофесійність та невідповідність суддів, обмежений строк проведення врегулювання спору за участю судді, суперечність між деякими повноваженнями судді та заборонаю надавати юридичні поради та рекомендації, а також наявна зараз можливість використати даний інститут для затягування справи та заміни судді. Вирішення зазначених питань можливе шляхом внесення відповідних змін до ГПК України.

Список використаних джерел

1. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 6 листопада 1991 р. № 1798-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 40. Ст. 371.
2. Ментух Н. Ф. Созанська Т. І. Врегулювання спору за участю судді в господарському судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. №5. С. 101-103. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2019/24.pdf (дата звернення - 17.11.2021).

3. Бутирська І. А. Врегулювання спору за участю судді: перспективи запровадження у господарський процес України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 12. С. 79-83.

ДО ПИТАННЯ ПРО ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРОСТРОЧЕНОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ЗА СПОЖИВЧИМИ КРЕДИТАМИ

Руденко Л.Д.,

доцент кафедри адміністративного, господарського права та
фінансово-економічної безпеки

ННІ права Сумського державного університету,

канд. юрид. наук

Требух В.В.,

студентка 4-г курсу ННІ права

Сумського державного університету

Одним із розповсюджених порушень прав споживачів на ринку мікrokредитів є неналежна поведінка колекторських компаній. Згідно зі статистичними даними, у третьому кварталі 2021 року до Національного банку України (надалі – НБУ) надійшло 7 583 звернень у сфері споживчого кредитування, 4 959 із них стосувалися collection-діяльності. Більшість скарг пов'язана з неетичною або агресивною поведінкою колекторів, розголошенням персональних даних, використанням персональних даних третіх осіб [1].

Прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту споживачів при врегулюванні простроченої заборгованості» № 1349-ІХ 19 березня 2021 року [2] позитивно вплинуло на захист прав боржників від порушень несумлінних колекторів. Зокрема, за залучення для врегулювання простроченої заборгованості колекторів, які не є зареєстрованими регулятором НБУ, ТОВ «ФК «Алурія» було оштрафовано тричі у розмірах 85 тисяч грн, 110,5 тисяч грн, та 136 тисяч грн [3].

Постійне зростання кількості як письмових звернень, так і звернень до контактних центрів Управління захисту прав споживачів фінансових послуг НБУ щодо незаконних дій колекторських компаній також вказують на ефективність прийнятого закону. Проте прийняття зазначеного закону є недостатнім для повної легалізації врегулювання простроченої заборгованості за споживчими кредитами. Закон не містить ефективних механізмів захисту від колекторів, які продовжують працювати поза межами правового поля.

Аналіз Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту споживачів при врегулюванні простроченої заборгованості» вказує на наступні позитивні риси: визначення поняття «колекторська компанія», впровадження реєстру колекторських компаній, встановлення

вимоги щодо взаємодії кредиторів та колекторів із споживачами та іншими особами при врегулюванні простроченої заборгованості (вимоги щодо етичної поведінки), відповідальність за порушення вимог щодо етичної поведінки.

Відповідно до ч. 1 ст. 25 Закону України «Про споживче кредитування», майновим поручителем або третіми особами, взаємодія з якими передбачена договором про споживчий кредит та які надали згоду на таку взаємодію, при врегулюванні простроченої заборгованості може здійснюватися виключно шляхом:

- безпосередньої взаємодії (телефонні дзвінки та відеопереговори, особисті зустрічі). Проведення особистих зустрічей можливе виключно з 9 до 19 години, за умови що особа, з якою здійснюється взаємодія, не заперечує проти проведення з нею зустрічі та попередньо надала згоду на особисту зустріч під час телефонної розмови або окрему письмову згоду на це. Місце і час зустрічі підлягають обов'язковому попередньому узгодженню;

- надсилання текстових, голосових та інших повідомлень через засоби телекомунікації, у тому числі без залучення працівника кредитодавця, нового кредитора або колекторської компанії, шляхом використання програмного забезпечення або технологій;

- надсилання поштових відправлень із позначкою «Вручити особисто» за місцем проживання чи перебування або за місцем роботи фізичної особи [4].

Законом передбачено заходи примусу у випадку порушення вимог щодо етичної поведінки: письмове застереження з вимогою про усунення виявленого порушення та/або вжиття заходів для недопущення такого порушення у подальшій діяльності; штраф; тимчасова заборона колекторській компанії здійснювати врегулювання простроченої заборгованості; виключення відомостей про колекторську компанію з реєстру колекторських компаній (ст. 28 Закону України «Про споживче кредитування») [4].

Зазначеними нормами не передбачено вплив на колекторські компанії, які залишаються поза правовим полем.

Для врегулювання діяльності таких компаній потрібні комплексні охоронні механізми. Окрім Закону України «Про споживче кредитування», потрібні чинні охоронні норми кримінального, адміністративного законодавства. Також є доцільним впровадження саморегульованих механізмів у сфері діяльності колекторських компаній. Окрім реєстру колекторських компаній, є доцільним створення саморегульованої організації з нагляду та контролю за діяльністю колекторських компаній з затвердженням на локальному рівні Кодексу етичної поведінки.

Список використаних джерел

1. Захист прав споживачів фінансових послуг: робота зі зверненнями і запитам на публічну інформацію у 3 кварталі 2021 року. URL : https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/ZG_2021-Q3.pdf?v=4
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту споживачів при врегулюванні простроченої заборгованості : Закон України № 1349-IX від 19 березня 2021 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1349-20#Text>
3. НБУ наклав пів мільйона штрафів за порушення «колекторського» закону. URL : Економічна правда. <https://www.epravda.com.ua/news/2021/11/19/679953/>
4. Про споживче кредитування: Закон України № 1734-VIII від 15 листопада 2016 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ В ЛІЗИНГ НЕРУХОМОГО МАЙНА

Улаєва Є.Ю.,

студентка 6 курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Серебрякова Ю.О.,

доцент кафедри інформаційного, господарського

та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського,

к.ю.н., доцент

Господарська діяльність неможлива без відповідного ресурсного забезпечення, що включає працю, капітал, матеріально-речові, інформаційні ресурси. Центральне місце у матеріально-речових ресурсах займає нерухоме майно, володіння, розпорядження, користування яким зумовлює рівень організації як національного господарства загалом, так і економіки окремого суб'єкта господарювання. Правовідносини, пов'язані з нерухомим майном, його оборотоздатністю, виникненням, зміною та припиненням прав на нього на сьогодні, як і раніше, перебувають під пильною увагою, як теоретиків цивільного та господарського права, так і практиків, які безпосередньо застосовують норми чинного законодавства.

На сьогодні одним із стримувальних факторів розвитку лізингових відносин щодо надання нерухомого майна в Україні є їхня новизна і як наслідок недосконалість законодавства про лізинг. Тому питання лізингу, його правової природи, у зв'язку з недостатньою кількістю досліджень, потребують на сьогодні уваги та подальших наукових розробок.

Стаття 292 ГК України закріплює, що лізинг — це господарська діяльність, спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових

коштів, яка полягає в наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингоодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів. Об'єктом лізингу може бути нерухоме і рухоме майно, призначене для використання як основні фонди, не заборонене законом до вільного обігу на ринку і щодо якого немає обмежень про передачу його в лізинг [1].

Стаття 806 ЦК України закріплює, що за договором лізингу одна сторона (лізингодавець) передає або зобов'язується передати другій стороні (лізингоодержувачеві) у володіння та користування майно, що належить лізингодавцю на праві власності і було набуто ним без попередньої домовленості із лізингоодержувачем (прямий лізинг), або майно, спеціально придбане лізингодавцем у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов (непрямий лізинг), на певний строк і за встановлену плату (лізингові платежі) [2].

Як зазначає Павлова А.М., на сьогодні існує проблема в узгодженні положень цивільного та господарського законодавства. Це простежується в тому, що ЦК України здійснює регулювання лізингу як виду зобов'язальних договірних відносин щодо передачі майна у тимчасове користування, що має особистий майновий характер. ГК України встановлює комплексне регулювання відносин лізингу як виду господарської діяльності, що охоплює в цілому господарсько-виробничі, організаційно-господарські і внутрішньогосподарські відносини [3, с. 39].

Щодо доктринальних підходів, то як вид господарської діяльності, одні науковці розглядають лізинг як своєрідний спосіб кредитування підприємницької діяльності, другі цілком ототожнюють його з довгостроковою орендою чи однією з її форм, що, своєю чергою, зводиться до найманих чи підрядних відносин, треті вважають лізинг завуальованим способом купівлі-продажу засобів виробництва чи права користуватися чужим майном, а четверті інтерпретують лізинг як дії за чужий рахунок, тобто керування чужим майном за дорученням довірителя [4, с. 102].

На нашу думку, сьогодні лізинг слід розглядати як особливий вид господарської діяльності, а конкретніше інвестиційної діяльності, за рахунок якої можна підвищити рівень виробництва для підприємства. Це дозволяє зробити взяті в оренду обладнання, транспорт та інші подібні активи. Саме слово лізинг утворено від англійського дієслова "to lease", що і перекладається як здавання в оренду будь-якого майна.

Це пояснюється тим, що діяльність лізингодавця відповідає наступним ознакам господарської діяльності: 1) вона спрямована на отримання доходу (прибутку) шляхом надання послуг з надання чи придбання у власність

зазначеного лізингоодержувачем майна у продавця та надання його лізингоодержувачу у користування для підприємницьких цілей за плату; 2) ця діяльність є ініціативною, оскільки здійснюється виключно за власним бажанням лізингодавця відповідно до його інтересів та його розсуду; 3) така діяльність здійснюється на базі повної майнової самостійності лізингодавця, який, як правило, є власником майнової бази та несе повний ризик можливих у ході її здійснення майнових втрат та ризиків.

Отже, на сьогодні існують дискусії стосовно правової природи лізингу, а також неузгодження норм ГК України та ЦК України, що зумовлює необхідність подальших наукових досліджень та вдосконалення чинного законодавства.

Список інформаційних джерел

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 25–26.

2. Цивільний кодекс України: від 16 січня 2003 року № 435. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

3. Павлова А.М. Детінізація фінансового лізингу як напрям забезпечення економічної безпеки України: дис. канд. ек. наук : 21.04.01. Київ, 2019. 229 с.

4. Рошило В. І. Джерела фінансування інноваційного розвитку: Монографія. Чернівці: Книги ХХІ, 2006. 268 с.

МЕДІАЦІЯ ЯК ФОРМА ВІДНОВНОГО ПРАВОСУДДЯ

Федосєєва К.Г.,

магістр спеціальності «право»

Донецький державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник: Ніколенко Л.М.,

д.ю.н., професор

Актуальністю цієї теми є те, що у сучасному суспільстві Україна все більш почала використовувати запозичені з інших країн засоби відновного правосуддя. Однією із найпоширеніших форм реалізації відновного правосуддя є медіація. Так, 16 листопада 2021 року було прийнято у другому читанні проєкт Закону України «Про медіацію», який пропонує визначити правові засади та порядок проведення медіації в Україні. Законом пропонується визначити права та обов'язки медіатора та сторін медіації, порядок проведення медіації, а також вимоги до договору про медіацію та до угоди про врегулювання конфлікту (спору) за результатами медіації.

Але у науковій літературі панують спори щодо визначення медіації. Медіація – це такий спосіб альтернативного вирішення спорів, у якому допоміжною особою є медіатор, тобто посередник, який залучається для того, щоб допомогти сторонам спору вирішити їх конфлікт, налагодити їх процес комунікації й допомогти знайти компроміс. На відміну від формального судового процесу, під час медіації сторони доходять згоди самі – медіатор не приймає рішення за них.

Сутність застосування медіації полягає в пошуку шляхів до того, щоб при повній повазі до закону і захисту прав людини, розширюючи можливості традиційного кримінального процесу, надати офіційному правосуддю відновного характеру за рахунок використання медіації (програми примирення потерпілих і правопорушників) як способу вирішення цих конфліктів, сприяючи, з одного боку, усуненню завданої потерпілому емоційної, матеріальної та фізичної шкоди, а, з другого боку – соціальній реінтеграції правопорушника, свідомому прийняттю ним відповідальності за скоєне [1, с. 497].

Щодо механізму застосування відновного правосуддя, то рішення про участь у медіації можуть прийняти самі учасники кримінально-правового конфлікту. Органи досудового розслідування зобов'язані проінформувати підозрюваного та потерпілого про їхнє право на примирення, роз'яснити процедуру проведення примирення, в тому числі медіації. Проведення такого альтернативного виду вирішення спорів базується на статтях Кримінального кодексу України та Кримінально-процесуального кодексу України, а саме: ст. 45 КК України «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям»; ст. 46 КК України «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим»; ст. 66 КК України «Обставини, які пом'якшують покарання»; ст. 75 КК України «Звільнення від відбування покарання з випробуванням»; ст. 97 КК України «Звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру»; ст. 105 КК України «Звільнення від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру»; Глава 35 КПК України «Кримінальне провадження на підставі угод»; Глава 36 КПК України «Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення»;

Вчені визначають, що відновне правосуддя – це процес, за допомогою якого сторони, втягнуті в злочин, спільно вирішують, як поведися з його наслідками і які висновки необхідно зробити на майбутнє [2, с. 6]. Відновне правосуддя покликане не скасувати офіційне правосуддя, а надати йому за рахунок використання відповідного способу вирішення кримінальних ситуацій відновлювального характеру. Зазвичай програми відновного правосуддя реалізуються за рахунок партнерства громадськості і правосуддя, у рамках якого розроблюється порядок проходження учасниками програми примирення й визначається юридичне значення її результатів. У цілому відновне правосуддя –

це механізм правового регулювання, що стрімко розвивається та має майбутнє і як спосіб урегулювання кримінально-правових правовідносин, і як складова частина кримінального провадження.

Тому, у співпраці з правосуддям, медіація в Україні повинна існувати й розвиватись, оскільки вона дає змогу, окрім примирення сторін, впливати на зниження рівня рецидиву та злочинності.

Список використаних джерел

1. Юридична енциклопедія. В 6 т. / Редкол.:Ю.С.Шемшученко (голова колегії) та ін. К.: «Укр.енцикл.», 2001. 792 с.
2. Айртсен І. Діяльність у сфері відновного правосуддя в Європі. *Вісник відновної юстиції*. 2000. Вип. 3. С. 3-9.

ПРОБЛЕМА МАНІПУЛЮВАННЯ НА ФОНДОВИХ БІРЖАХ

Фесик А.С.,

здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
факультету № 2 КННІ Донецького державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Роженко О.В.,

доцент кафедри цивільного та господарського права,
к.е.н., доцент

На сьогодні фондова біржа виступає як координуюча ланка інфраструктури ринку цінних паперів. Вона має велике значення у забезпеченні розвитку національної економіки. На фондовій біржі зосереджується велика кількість капіталу та здійснюється торгівля цінними паперами. Так як ринкова ціна формується на основі співвідношення попиту та пропозиції, на таких майданчиках маніпуляція цінами є нерідким явищем. Адже, якщо немає чітко встановленої ціни, то у незаконний спосіб регулюючи попит і пропозицію, можна встановити ту ціну яка буде вигідна певному учаснику торгів. Маніпуляція на біржі є доволі небезпечним явищем не тільки для компанії та інвесторів, але й для економіки країни. Такі дії підривають довіру до біржі, інвесторам недоцільно вкладати свої кошти, адже нема гарантії, що всі угоди є законними та справедливими. Тому держава уважно слідкує за тим, щоб кожний учасник біржі мав достовірну та повну інформацію про стан компанії, а також аби торгівля на біржі велася по справедливим цінам, які формуються від реального попиту та пропозиції.

Чітким прикладом регулювання такого явища як маніпулювання на фондовій біржі, є Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового

ринку «Про затвердження Порядку запобігання маніпулюванню цінами під час здійснення операцій з цінними паперами на фондовій біржі». Це рішення має положення про дії які можна вважати маніпулюванням, та які не можна, які заходи повинна здійснювати фондова біржі щодо запобігання маніпулювання, а також порядок дій при виявленні факту маніпулювання цінами на біржі. А також Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [1].

Так, наприклад, згідно статті 4 Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Порядку запобігання маніпулюванню цінами під час здійснення операцій з цінними паперами на фондовій біржі», маніпулюванням цінами на фондовому ринку можна вважати [2]:

- здійснення або намагання здійснити операції чи надання заявки на купівлю або продаж цінних паперів, які надають або можуть надавати уявлення щодо поставки, придбання або ціни цінного папера, що не відповідають дійсності, та вчиняються одноосібно або за попередньою змовою групою осіб і призводять до встановлення інших цін, ніж ті, що існували б за відсутності таких операцій або заявок;

- купівля або продаж цінних паперів перед закриттям торговельної сесії фондової біржі з метою введення в оману учасників ринку щодо цін, які склалися наприкінці торговельної сесії;

- поширення недостовірної інформації через засоби масової інформації, щодо ціни, попиту, пропозиції або обсягів товару;

- укладення на фондовій біржі угод з цінним папером за ціною, що має суттєве відхилення від ціни відповідного цінного папера, яка складалася на фондовій біржі тієї ж торговельної сесії (поточна ціна) шляхом подання безадресних заявок, за умови, що угоди укладені від імені та/або за рахунок осіб, між якими (працівниками яких) існувала попередня домовленість про придбання або продаж цінного папера за ціною, що має суттєве відхилення від поточної ціни;

- неодноразове протягом торговельного дня здійснення або намагання здійснити операції чи надання заявки на купівлю або продаж цінних паперів, що не мають очевидного економічного сенсу або очевидної законної мети, якщо за результатами таких торгів власник таких цінних паперів не змінюється;

- неодноразове невиконання учасником біржових торгів зобов'язань за біржовими контрактами, укладеними протягом торговельного дня у власних інтересах або за рахунок клієнтів, якщо укладення зазначених контрактів спричинило значне збільшення або зниження ціни цінного папера, за умови, що такі контракти мали суттєвий вплив на ціну такого папера;

- здійснення або намагання здійснити операції чи надання заявки на купівлю або продаж цінних паперів шляхом вчинення умисних

протиправних дій, у тому числі шахрайства чи використання інсайдерської інформації;

- та інші дії передбачені Законом.

Відповідно до ст. 17 Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку «Про затвердження Порядку запобігання маніпулюванню цінами під час здійснення операцій з цінними паперами на фондовій біржі» до осіб, які здійснили дії щодо маніпулювання, фондова біржа застосовує санкції відповідно до правил фондової біржі та вживає заходів щодо усунення порушень[3]. Також, стаття 163⁻⁸ КУПАП передбачає покарання за умисні дії, що мають ознаки маніпулювання на організованих ринках, встановлені відповідно до законодавства про ринки капіталу та організовані товарні ринки, які тягнуть за собою накладення штрафу на фізичних осіб, що вчинили такі дії, від ста до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Ці ж дії, вчинені групою осіб або особою, яку протягом року піддано адміністративному стягненню за маніпулювання на організованих ринках, - тягнуть за собою накладення штрафу від п'ятисот до семисот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян[4].

Проте, незважаючи на контроль з боку не тільки держави, а й фондових бірж на яких проводиться торгівля, іноді буває досить складно не тільки виявити таке порушення, а ще й довести причетність того чи іншого учасника до маніпуляцій. Так, наприклад, складно буде довести, що учасник, який купив або продав акції перед закриттям торговельної сесії фондової біржі, мав на меті саме введення в оману інших, щодо цін які склалися. Або притягнути до відповідальності особу, що поширювала неправдиву інформацію щодо цін, попиту або пропозиції, адже у час розвинених технологій, буде складно відслідкувати першоджерело інформації.

Отже, підсумовуючи все вище сказане, можна зробити наступні висновки. Хоча держава і контролює питання маніпулювання цінами на фондовій біржі за допомогою нормативно-правових актів та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, за підтримки самих фондових бірж, цього є недостатньо. Так, зменшити ризик маніпуляцій можна за допомогою роз'яснень учасникам правил ведення торгів, аби вони не стали мимовільними учасниками маніпуляцій (особливо, це стосується новачків). До них можна віднести: перевіряти інформацію яка надходить з неперевічених джерел; слідкувати за збереженням особистих даних; не укладати завідомо збиткові угоди; задавати питання напряму до брокерів; не реагувати на призыви до дій, щодо укладання угоди, якщо немає підтверджуючої інформації. Тому що перш за все, маніпуляції шкодять не тільки самим фондовим біржам, а й учасникам торгів.

Список використаної літератури

1. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2006. №31.

Ст. 268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення: 27.11.2021).

2. Про затвердження Порядку запобігання маніпулюванню цінами під час здійснення операцій з цінними паперами на фондовій біржі: Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 14.06.2011 р. № z1045-11. *Офіційний вісник України*. 2011. №716. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1045-11#Text> (дата звернення: 27.11.2021).

3. Про затвердження Порядку запобігання маніпулюванню цінами під час здійснення операцій з цінними паперами на фондовій біржі: Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 14.06.2011 р. № z1045-11. *Офіційний вісник України*. 2011. №716. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1045-11#Text> (дата звернення: 27.11.2021).

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: прийнятий Верховною Радою України 07.12.1984 р. № 8073¹-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)*. 1984. №51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/80731-10/conv> (дата звернення: 27.11.2021).

ДО ПИТАННЯ АРБІТРАБЕЛЬНОСТІ КОРПОРАТИВНИХ СПОРІВ

Фуксман Д.М.,
студент 1-го курсу магістратури ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Бевз С.І.,
професор кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Враховуючи проголошений курс України на вступ до Європейського Союзу, питання арбітрабельності спорів набуває дедалі більшої актуальності, адже вирішення суперечностей в несудових установах, зокрема в арбітражах, користується великою популярністю у західноєвропейських країнах.

Перевагами арбітражу перед державною судовою системою називають можливість вибору арбітражу та арбітрів, спрощену та швидку процедуру арбітражного розгляду, конфіденційність арбітражного розгляду, остаточність та екстериторіальність виконання рішень міжнародного арбітражу.

Дослідженню можливості передачі корпоративного спору на розгляд арбітражу було присвячено багато наукових праць, проте, велика кількість фундаментальних змін в законодавстві протягом останніх років зумовлює потребу в подальших дослідженнях арбітрабельності корпоративних спорів, у чому і полягає актуальність теми.

Аналіз питання арбітрабельності корпоративних спорів доцільно розпочати з аналізу легальних підходів до розуміння понять «арбітрабельність» та «корпоративний спір».

Безпосередньо нормативно-правові акти України не містять визначення ні першого поняття, ні другого, однак у п. 2 ч. 2 ст. 34 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» зазначається, що рішення міжнародного комерційного арбітражу може бути скасоване, якщо суд визначить, що об'єкт спору не може бути предметом арбітражного розгляду за законодавством України [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що у розумінні вищезгаданого Закону арбітрабельність – здатність спору бути предметом арбітражного розгляду.

Що стосується корпоративного спору, то варто зауважити, що згідно з ч. 1 ст. 167 Господарського кодексу України (далі – ГК України) корпоративні права - це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами [1].

Статтею 20 Господарського процесуального кодексу України (далі - ГПК України) визначено, що господарські суди розглядають справи у спорах, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності, зокрема справи у спорах, що виникають з корпоративних відносин, в тому числі у спорах між учасниками (засновниками, акціонерами, членами) юридичної особи або між юридичною особою та її учасником (засновником, акціонером, членом), у тому числі учасником, який вибув, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням або припиненням діяльності такої юридичної особи (так звані внутрішні корпоративні спори), крім трудових спорів, а також справи у спорах, що виникають з правочинів щодо акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав в юридичній особі, крім правочинів у сімейних та спадкових правовідносинах [2].

Таким чином, корпоративний спір означає наявність суперечки інтересів та (або) порушень корпоративних прав учасників (засновників, акціонерів, членів) і пов'язаних з ними відносин, що впливають із створення, діяльності, управління та припинення суб'єктів господарювання, а також з правочинів щодо акцій, часток, паїв та інших корпоративних прав.

За загальним правилом, згідно з п. 2 ч.1 ст. 22 ГПК України внутрішні корпоративні спори не можуть бути передані сторонами на вирішення третейського суду або міжнародного комерційного арбітражу. Однак, законодавець передбачив виняток щодо арбітрабельності таких спорів (ч. 2 ст. 22 ГПК України) – вони все ж можуть бути передані на розгляд міжнародного комерційного арбітражу, якщо такі внутрішні корпоративні спори виникли з

договору і лише на підставі арбітражної угоди, укладеної між юридичною особою та всіма її учасниками [2].

Відповідно до ч. 2 ст. 1 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» до міжнародного комерційного арбітражу можуть передаватись спори з договірних та інших цивільно-правових відносин, що виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків; спори підприємств з іноземними інвестиціями і міжнародних об'єднань та організацій, створених на території України, між собою, спори між їх учасниками, а так само їх спори з іншими суб'єктами права України, а також спори між адміністратором за випуском облігацій [3].

Таким чином, незважаючи на те, що ГПК України не висуває такої вимоги, на розгляд міжнародного комерційного арбітражу можна передавати лише той внутрішній корпоративний спір, котрий містить іноземний елемент, наприклад, в підприємстві є іноземні інвестиції чи один із учасників суб'єкта господарювання є іноземною фізичною чи юридичною особою.

Наступною вимогою для передачі внутрішнього корпоративного спору на розгляд арбітражу є наявність арбітражної угоди, укладеної між юридичною особою та всіма її учасниками.

Згідно з ст. 7 Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» арбітражна угода - це угода сторін про передачу до арбітражу всіх або певних спорів, які виникли або можуть виникнути між ними в зв'язку з будь-якими конкретними правовідносинами, незалежно від того, чи мають вони договірний характер чи ні [3].

Щодо форми укладання арбітражної угоди варто зазначити, що законодавством передбачене широке коло способів письмової форми її укладання, наприклад, шляхом обміну листами, електронними повідомленнями, повідомленнями по телетайпу, телеграфу, шляхом обміну позовною заявою та відзивом на позов тощо [3].

Водночас, умови, які висуваються до внутрішніх корпоративних спорів, щоб вони вважались арбітрабельними, до спорів, що виникають з правочинів щодо акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав в юридичній особі, які також є корпоративними спорами, не застосовуються. Сторонам спору достатньо дійти згоди щодо передачі спору на розгляд третейського суду (міжнародного комерційного арбітражу).

Згода сторін про передачу спору на вирішення третейським судом є третейською угодою, яка може бути укладена у вигляді третейського застереження в договорі, контракті або у вигляді окремої письмової угоди. Вимоги щодо підтвердження письмової форми третейської угоди аналогічні законодавчим вимогам до арбітражної угоди [4].

Таким чином, спори щодо створення, діяльності, управління та ліквідації товариства є арбітрабельними, якщо вони виникли з договору, є арбітражна угода та присутній іноземний елемент. Спори, які виникають з правочинів щодо

акцій, часток, паїв, інших корпоративних прав в юридичній особі, за загальним правилом є арбітрабельними, за умови укладання третейської чи арбітражної угоди.

Законодавством передбачено достатньо багато різних способів письмової форми укладання третейської та арбітражної угод, що свідчить про існування певної свободи у виборі форми їх укладання.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003. 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. ст.144.
2. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06.11.1991. 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. ст.56.
3. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України від 24.02.1994. 4002-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 25. ст.198.
4. Про третейські суди: Закон України від 11.05.2004. 1701-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 35. ст.412.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ БІРЖОВИХ КОНТРАКТІВ

Хороленко Ю.О.,

здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
факультету № 2 КННІ, Донецького державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Роженько О.В.,

доцент кафедри цивільного та господарського права,
к.е.н., доцент

Рівень розвитку біржової торгівлі є важливим індикатором конкурентоспроможності економіки країни. Саме біржі, у силу притаманної їм регулярності здійснення операцій, є постійними місцями проведення торгів, що ґрунтуються на принципах рівноправності учасників і публічності. За умови стабілізації економіки та накопичення досвіду біржі можуть і мають стати повноцінними індикаторами ринкових цін, оскільки саме біржі займають провідну позицію на товари та сировину на основі співвідношень фактичних попиту і пропозиції. Завдяки біржам починають відбуватися процеси самоліквідації тіньового ринку через прозорість товарних потоків.

У той же час, залишається невирішеною проблема правового регулювання відносин, які виникають у процесі організації та проведення біржових торгів на товарних біржах України та істотно відстає від сучасних потреб розвитку біржової торгівлі. Зокрема, Закон України «Про товарні біржі», використовуючи у ряді статей термін «біржові торги», не дає легального

визначення поняття біржових торгів [1]. Це призводить до того, що на рівні локальних нормативно- правових актів, а саме Правил біржової торгівлі, які діють на різних товарних бірж України, мають місце суттєві протиріччя у підходах до врегулювання таких питань як порядок проведення біржових торгів, умов допуску та складу учасників біржових торгів, тощо. Такий стан стає причиною відмови суб'єктів господарювання від укладення угод на товарній біржі, а також втрати довіри інвесторів до біржових операцій на товарних біржах України.

Кінцевою метою торгів та біржі є укладання угоди між продавцем та покупцем, а метою проведення біржових торгів є укладання біржових угод.

Чинне законодавство України неоднозначно підходить до видової характеристики біржових угод, не визначені вони і Господарським кодексом України. Практика біржових торгів свідчить про таку класифікацію біржових угод, що укладаються на біржах різних континентів. Такими, зокрема, є: форвардні, ф'ючерсні та опціонні угоди.

Так, відповідно до ст. 14 Податкового кодексу України форвардний контракт – цивільно-правовий договір, за яким продавець зобов'язується у майбутньому в установлений строк передати базовий актив у власність покупця на визначених умовах, а покупець зобов'язується прийняти в установлений строк базовий актив і сплатити за нього ціну, визначену таким договором. Форвардний контракт виконується шляхом постачання базового активу та його оплати коштами або проведення між сторонами контракту грошових розрахунків без постачання базового активу [2].

Ф'ючерсний контракт за змістом близький до форвардного, але має суттєву відмінність. Насамперед, він є стандартним за складом умов – процедур виконання. Біржа розробляє стандартні умови для кожного виду активу. Тому ф'ючерсні контракти ліквідні, і для них існує широкий вторинний ринок.

Отже, ф'ючерсний контракт – це стандартизований строковий контракт, за яким продавець зобов'язується у майбутньому в установлений строк (дата виконання зобов'язань за ф'ючерсним контрактом) передати базовий актив у власність покупця на визначених специфікацією умовах, а покупець зобов'язується прийняти базовий актив і сплатити за нього ціну, визначену сторонами контракту на дату його укладення [2].

Ф'ючерсний контракт виконується відповідно до його специфікації шляхом постачання базового активу та його оплати коштами або проведення між сторонами контракту грошових розрахунків без постачання базового активу.

Виконання зобов'язань за ф'ючерсом забезпечується шляхом створення відповідних умов організатором торгівлі стандартизованими строковими контрактами [2].

Основними перевагами ф'ючерсних контрактів є:

- 1) висока ліквідність (можливість обігу на вторинному ринку цінних паперів);
- 2) їх гарантованість розрахунковою палатою біржі;
- 3) встановлення біржею мінімальних комісійних за такими контрактами.

Відповідно до ст. 14 Податкового кодексу України опціоном є цивільно-правовий договір, згідно з яким одна сторона контракту одержує право на придбання (продаж) базового активу, а інша сторона бере на себе безумовне зобов'язання продати (придбати) базовий актив у майбутньому протягом строку дії опціону чи на встановлену дату за визначеною під час укладання такого контракту ціною базового активу [2].

Офіційне визначення встановлює, що емітент опціону зобов'язаний забезпечити безумовне й безвідкличне право покупця на здійснення операції чи відмову від неї, а покупець опціону має право у будь-який момент відмовитися від придбання таких цінних папері. А оскільки ризик втрат для емітента опціону в даній ситуації значно вище, в якості плати за нього в момент укладення угоди власником виплачується премія, що згодом йому не повертається. Тобто опціонною премією є грошова сума, яку покупець опціону витрачає на його придбання.

Аналізуючи законодавчі визначення, можна прослідкувати наявні відмінності між опціоном та ф'ючерсом, які полягають у меншій складності ф'ючерсу та його поширеності лише на біржову торгівлю. Опціон за своїм характером менш поширений, адже зміст угоди містить і право, і зобов'язання. Окрім цього його застосування дозволене й на позабіржовій торгівлі. Також відмежовуються зазначені угоди за характером виконання зобов'язань. Опціон передбачає в умовах можливість відходу від угоди, а один із учасників (покупець) має право не виконати умови контракту. При цьому ф'ючерсна контракт не передбачає можливість відходу сторін від угоди, а тому він встановлює обов'язкове виконання умов контракту і продавцем, і покупцем.

Варто зазначити, що ринок опціонів у західних країнах вважається одним із найважливіших сегментів фінансового ринку, який не поступається ф'ючерсам, однак в нашій країні сьогодні ще немає відповідної його організації. Таким чином, зважаючи на недосконалість сучасного біржового ринку України і, як наслідок, ринку ф'ючерсних контрактів, варто переймати світовий досвід щодо розвитку біржових ринків, із урахуванням вітчизняних особливостей господарювання. Україна вибрала шлях ринкових відносин, але законодавчий пробіл, що існує в біржовій сфері, є перешкодою до економічного росту України. Законодавець повинен вчасно відреагувати на сучасні тенденції і нововведення в біржовій сфері, що дозволяє створити адекватний правовий простір, залучити інвестиції, зупинити вивіз капіталу з держави.

Отже, враховуючи все вище вказане можна зробити висновок, що форвардні та ф'ючерсні угоди є одними з найбільш ефективних і ліквідних торгових механізмів. Проте відсутність чіткого нормативного регулювання в

деякій мірі стримує біржову торгівлю, призводить до колізійних ситуацій та уникнення відповідальності учасниками біржових торгів. Таким чином, потрібно розробити гнучку законодавчу базу з питань біржової діяльності, зокрема, щодо укладення біржових угод. Вважаємо за доцільне деталізувати поняття цих угод та створити умови для їх застосування. Передусім потребує законодавчого закріплення видова характеристика біржових угод, яку необхідно закріпити в Господарському кодексі України, Законі України «Про товарні біржі», а також гарантії виконання щодо цих угод.

Список використаних джерел

1. Про товарні біржі : Закон України від 10.12.1991 № 1956-ХІІ // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1956-12> (дата звернення: 04.11.2021)
2. Податковий кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>

ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ БІРЖОВОГО АРБІТРАЖУ

Янішевська А.О.,

здобувачка вищої освіти освітнього ступеня «бакалавр»
факультету № 2 КННІ, Донецького державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Роженко О.В.,

доцент кафедри цивільного та господарського права
к.е.н., доцент

Необхідність розширення та удосконалення функціональності біржового арбітражу з урахуванням наддинамізму господарських процесів та запровадження цифровізації виступає проблемою даного дослідження.

Діяльність товарних бірж регулюється Законом України «Про товарні біржі» та нормативно – правовими актами, прийнятими на виконання цього Закону, а також іншими актами законодавства щодо товарних бірж [1, с.1]. Діяльність товарної біржі здійснюється відповідно до цього Закону та чинного законодавства України, статуту біржі, правил біржової торгівлі та біржового арбітражу.

Товарна біржа є організацією, яка об'єднує юридичних і фізичних осіб, які здійснюють виробничу і комерційну діяльність, і має за мету надання послуг в укладенні біржових угод, виявлення товарних цін, попиту і пропозицій на товари, вивчення, упорядкування і спрощення товарообігу і пов'язаних з ним торговельних операцій [1, с.4] .

Біржові торги привселюдно й гласно проводяться в торгівельних залах біржі за участю членів біржі по товарах, допущеними до реалізації на біржі, у порядку встановленому Правилами біржової торгівлі [2, с.281].

Велике значення для нормального функціонування біржі має діяльність структурних підрозділів – комісій. Структурі кожної біржі притаманна своя специфіка, але на кожній біржі існують арбітражна комісія для регулювання суперечок учасників.

Біржовий арбітраж формується на підставі положень про біржовий арбітраж, регламент арбітражів, що затверджуються біржами виходячи з положень цивільно – процесуального та господарсько – процесуального кодексів та створюється на біржах рішенням комісії і ходить у склад самої біржі.

Арбітражна комісія розглядає спори, пов'язані з висновком біржових угод (за якістю, термінами виконання наказів клієнтів, термінів поставки, платежу і т. д.), по виконанню брокерами доручень, що торгують як з посередництва, так і по представництву, а також вирішення конфліктів між брокерами і співробітниками підрозділів біржі. Біржова арбітражна комісія створюється як орган, здійснює примирення сторін або виконує інші функції третейського суду.

Рішення, що приймаються арбітражною комісією за фактом спору, є рекомендаційними. Це свого роду погоджувальна комісія. При незадоволеності сторін справа передається до судових інстанцій. При більшості бірж організовані постійні третейські суди, рішення яких є обов'язковими і отримують силу судового рішення.

Арбітражний процес сукупність правовідносин, які виникають під час подання арбітражної заяви, підготовки до розгляду та безпосереднього розгляду арбітражного спору, а також виконання арбітражного рішення.

Арбітр – постійно діючий орган Біржі, уповноважений вирішувати спори між членами Біржі та іншими особами, які мають право брати участь у біржових торгах згідно з законодавством, а також спори, пов'язані з нестандартними та надзвичайними ситуаціями, що виникають на Біржі та пов'язані з укладанням біржових угод (контрактів), створений на підставі та у відповідності з Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок», інших законів та підзаконних нормативних актів України та здійснює свою діяльність в рамках реалізації статутних цілей та задач Біржі на основі цього Порядку [5, с.3].

Основною функцією Арбітра є захист майнових та немайнових прав та охоронюваних законом інтересів Біржі та сторін арбітражного розгляду під час вирішення спорів, пов'язаних з нестандартними та надзвичайними ситуаціями, що виникають на Біржі та пов'язані з укладанням біржових угод (контрактів), а також захист майнових та немайнових прав та охоронюваних законом інтересів сторін арбітражного розгляду шляхом всебічного розгляду та вирішення спорів відповідно до Конституції, законів України, інших 3 нормативно – правових актів та міжнародних договорів України, а також на підставі Правил Біржі.

Забороняється вимагати у арбітра надання документів, відомостей та інформації, які він одержав у зв'язку з участю в арбітражному процесі за відповідною справою, крім випадків, передбачених законодавством України. Кожна сторона арбітражного процесу повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень.

Стабілізуючи ціни на обмежений список сировини і напівфабрикатів, біржі стабілізують і витрати на виробництво інших, не тільки біржових товарів.

До міжнародного комерційного арбітражу за угодою сторін може бути переданий будь – який спір, що відповідає вимогам, визначеним законодавством України про міжнародний комерційний арбітраж, крім випадків, визначених законом [6, с.1].

Біржовий арбітраж може призначити експертизу для роз'яснення виникаючих при вирішенні спору питань, що потребують спеціальних знань, і зажадати від будь – якої сторони надання необхідних для проведення експертизи документів, інших матеріалів або предметів. До третейського суду за угодою сторін може бути переданий будь – який спір, який виникає з цивільних чи господарських правовідносин, крім випадків, передбачених законом.

Арбітражна комісія займає вагомe місце в структурі біржі і виконує функції визначені правилами біржової торгівлі і Законом України «Про товарні біржі». Необхідно відзначити, що ефективність роботи біржі багато в чому залежить від організаційної структури, і від роботи кожного з її відділів.

Таким чином, порядок формування та діяльності органів управління товарною біржею, їх компетенція і повноваження визначаються статутом з урахуванням вимог законодавства, встановлених для організаційно – правової форми господарського товариства, в якій утворено товарну біржу, та цього Закону [3, с.6].

З усього вищесказаного слід зазначити, що біржовий арбітраж – це своєчасна та нагальна можливість вирішення проблем, спорів пов'язаних з біржовою діяльністю.

На сьогодні, забезпечення відповідного законодавства та механізму реалізації законодавчих норм призведе до значної економії часу, та людських ресурсів, які задіяні в роботі. Все це зумовлено тим, що безліч біржових спорів, які розглядаються в господарських судах України, можна було б вирішити шляхом розгляду даного ж спору у біржовому арбітражі, це у свою чергу, значно розвантажило роботу судів.

Список використаних джерел

1. Про товарні біржі : Закон України від 10.12.1991 № 1956-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1956-12> (дата звернення: 08.11.2021)

2. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Кодекс, Закон від 18.03.2004 № 1618-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1618-15> (дата звернення: 08.11.2021)

3. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3480-15> (дата звернення: 08.11.2021)

4. Про міжнародний комерційний арбітраж: Закон України; Положення від 24.02.1994 № 4002-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4002-12> (дата звернення: 10.11.2021)

СЕКЦІЯ 4.

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ТА ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО РИНКУ ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Заєць О.І.,

доцент Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
к.ю.н., доцент

Земельні відносини, будучи складовою екологічних відносин, останнім часом перебувають під прискіпливою увагою громадських і політичних кіл українського суспільства, а головне — нашого законодавця. Земельна реформа як врегульовані нормами права суспільні відносини процесуального характеру, що опосередковують перехід суспільства і держави від старих земельних правовідносин до якісно нових, у межах яких державні органи, громадяни та їх організації реалізують свої права та обов'язки щодо перерозподілу земель, посилення заходів їх охорони, правотворчості та вдосконалення системи державного управління у галузі використання та охорони земельних ресурсів з метою відновлення ефективного використання земель України [1, с. 28-29], нині набрала нових обертів.

У вересні 2015 р. на Саміті ООН зі сталого розвитку було затверджено 17 Цілей сталого розвитку на період до 2030 р. [2] Ці цілі визначено з урахуванням сучасного розуміння сталого розвитку як моделі економічного зростання, в якій використання ресурсів спрямовано на задоволення потреб людини при збереженні навколишнього середовища таким чином, щоб ці потреби в розвитку

були задоволені не тільки зараз, а й для прийдешніх поколінь [3, с. 168]. Національні завдання, індикатори для моніторингу виконання завдань та цільові орієнтири досягнення Україною Цілей сталого розвитку до 2030 р. відображено в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», оприлюдненій Кабінетом Міністрів України 15 вересня 2017 р. [4]

Указом Президента України від 12 січня 2015 р. була схвалена «Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», у якій серед чотирьох векторів одним є саме вектор розвитку, за яким має бути забезпечено, зокрема, стійке зростання економіки екологічно невиснажливим способом (стале природокористування) та передбачалося провести реформи сільського господарства, а також земельну реформу.

На сьогоднішній день вже прийнятий новий Указ Президента від 30 вересня 2019 року «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», в якому підтримано ідею забезпечення досягнення глобальних цілей сталого розвитку та результатів їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладених у Національній доповіді.[3, с. 168]

Отже, земельна реформа в Україні здійснюється в рамках цілей сталого розвитку і при досягненні своєї мети — відновлення ефективного використання земельних ресурсів — допоможе реалізувати ці світові орієнтири розвитку.

Реформа є категорією суспільного розвитку [1, с. 8], участь держави в якому є обов'язковою. Тому реформування земельних правовідносин здійснюється за ініціативи та всебічного забезпечення державного апарату.

Сучасний етап української земельної реформи стосується всіх окреслених вище напрямків: економічного (заходи щодо подолання мораторію на відчуження земель сільськогосподарського призначення, вирішення долі земель колективної власності, консолідації земель, наділення правами самостійного власника землі територіальні громади (в тому числі об'єднані), подолання рейдерства, запровадження електронних земельних торгів тощо), екологічного (заходи щодо охорони меліорованих земель та полезахисних лісосмуг тощо), інституційно-функціонального (заходи з вдосконалення ведення державного земельного кадастру, землеустрою, вдосконалення функції планування територій, в тому числі шляхом впровадження комплексного плану просторового розвитку території територіальної громади, вдосконалення порядку встановлення та зміни цільового призначення земель, спрощення процедури розподілу земель державної та комунальної власності тощо) та правотворчого (у Верховній Раді України прийнято та перебуває на розгляді більше десятка законопроектів, які стосуються регулювання земельних відносин).

Хотілося б особливо відзначити роль земельних перетворень для реформи децентралізації влади в нашій державі, яка розпочалася з прийняттям у квітні 2014 р. Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади та здійснюється з урахуванням принципів та положень

Європейської хартії місцевого самоврядування. Відповідно до ч. 1 ст. 3 останнього документу місцеве самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення. Тому основним змістом реформи децентралізації є наділення територіальних громад широкими повноваженнями з метою здійснення більш ефективного управління та використання наявних ресурсів, в тому числі земельних.

Основними заходами реформи децентралізації, що мають земельно-правовий характер, є:

- віднесення плати за землю до місцевих податків і зборів, зокрема, податку на майно;
- запровадження процесу формування об'єднаних територіальних громад;
- затвердження нового адміністративно-територіального устрою базового рівня;
- передача землі державної власності за межами населених пунктів (крім земель, які потрібні державі для виконання її функцій) до власності територіальних громад;
- встановлення меж територій громад за домовленістю суміжних громад;
- затвердження нових видів містобудівної документації місцевого рівня, до якої відносяться комплексні плани просторового розвитку територій територіальних громад, генеральні плани населених пунктів, детальні плани територій, які є одночасно документацією із землеустрою;
- посилення ролі територіальних громад у здійсненні державного контролю за станом використання земель;
- вирішення органами місцевого самоврядування земельних спорів у межах території територіальних громад щодо меж земельних ділянок, що перебувають у власності і користуванні громадян, обмежень у використанні земель та земельних сервітутів, додержання громадянами правил добросусідства, а також спори щодо розмежування меж районів у містах;
- надання документації із землеустрою статусу публічних, відкритих та загальнодоступних даних;
- запровадження незалежного контролю документації із землеустрою через громадську експертизу або рецензування;
- запровадження страхування професійної відповідальності виконавців робіт із землеустрою як альтернативи державному контролю;
- скасування державної експертизи землепорядної документації;
- спрощення процедури відведення (в тому числі приватизації) земельних ділянок із земель державної та комунальної власності;
- закріплення меж земельних ділянок за згодою їх власників;
- реформування процедури встановлення/зміни цільового призначення земельних ділянок;

- запровадження пілотного проекту, що дасть можливість сертифікованим інженерам землевпорядникам вносити відомості щодо земельних ділянок до Державного земельного кадастру.

На часі належна практична реалізація запланованих заходів, яка залежить від багатьох чинників, включаючи належну правосвідомість державних органів, органів місцевого самоврядування та мешканців відповідних територіальних громад.

Список використаних джерел

1. Заєць О.І. Правові аспекти земельної реформи в Україні. Монографія. К.: ВПЦ "Київський університет". 2006.185 с.
2. Transforming our world: The 2030 Agenda for sustainable Development / United Nations. 2015. URL: [https:// sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld](https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld)
3. Zaiets, O., Vlasenko, Y., Busuyok, D., Pozniak, E. Ecological aspect of legal provision of modern land reform as a factor of sustainable development (2021) European Journal of Sustainable Development, 10 (1), pp. 168-184. EID: 2-s2.0-85101098454 DOI: 10.14207/ejsd.2021.v10n1p168 CiteScore 2019 = n/a
4. https://mepr.gov.ua/files/docs/Національна%20доповідь%20ЦСР%20України_липень%202017%20ukr.pdf

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГРОМАДСЬКОГО ЕКОЛОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ

Корнєєв Ю.В.,

доцент кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права ФСП КПІ імені Ігоря Сікорського
к.ю.н., доцент

Останнім часом в Україні проводяться заходи направлені на збереження та охорону навколишнього природного середовища, на забезпечення безпечного захисту життя і здоров'я громадян від шкідливого впливу забрудненого довкілля, а також в межах політики держави і Конституції охорони на забезпечення охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів.

Як зазначено в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища»: «визначені правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах сучасного й майбутніх поколінь, у тому числі й екологічний контроль».

Стаття 10 цього Закону - Гарантії екологічних прав громадян, встановлює «екологічні права громадян забезпечуються: г) здійсненням державного та

громадського контролю за додержанням законодавства про охорону навколишнього природного середовища» [1, ст. 10].

А в статті 36 вказаного Закону встановлено: «Громадський контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища здійснюється громадськими інспекторами з охорони довкілля згідно з Положенням, яке затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища» [1, ст. 36].

Виходячи з цього можна стверджувати що громадський екологічний контроль це вид екологічного контролю, що можуть здійснювати і здійснюють громадські інспектори по охороні довкілля, а також деякі громадські організації та громадяни України, з метою виявлення фактів порушення безпечності стану навколишнього природного середовища, що в свою чергу досягається перевітками дотримання відповідними суб'єктами господарювання вимог охорони НПС.

Отже основною метою громадського екологічного контролю є здійснення заходів по забезпеченню безпечного стану НПС. Зазначений вид такої діяльності регулюється відповідними нормами екологічного законодавства і передбачає перевірку дотримання всіма суб'єктами екологічного права вимог екологічного законодавства.

Отже об'єктом громадського контролю в сфері екології є дії та бездіяльність організацій та установ всіх форм власності, а також громадян і посадових осіб що безпосередньо впливають на стан НПС.

До суб'єктів громадського контролю у галузі екології та екологічного права відносяться: громадські екологічні інспектори та громадяни України, що зацікавлені у виявленні правопорушень стосовно охорони НПС.

В залежності від суб'єкта, громадський контроль в галузі екології ділять на такі види: 1) що здійснюється громадськими інспекторами з охорони довкілля; 2) що здійснюється громадськими екологічними організаціями. Громадський контроль в галузі екології здійснюється в напрямках використання та охорони земель; вод; надр; рослинного світу; тваринного світу; атмосферного повітря; ПЗФ, поводження з відходами та небезпечними речовинами.

Відповідно до нашого законодавства: право на доступ до екологічної інформації є обов'язковою і важливою передумовою розвитку і діяльності громадського екологічного контролю.

При дослідженні поняття громадського екологічного контролю було встановлено, що його можна розглядати як в широкому сенсі так і у вузькому.

В широкому сенсі: передбачає участь громадськості – всіх зацікавлених суб'єктів - у вирішенні екологічних проблем, ця мета може досягатися шляхом звернень до відповідних органів влади; проведення зборів, проведення референдуму тощо.

У вузькому сенсі: передбачає здійснення контролю з боку громадських екологічних інспекторів з метою дотримання вимог екологічного законодавства [2, с. 8-9].

В сучасних умовах структура (система) здійснення нагляду за дотриманням вимог екологічного законодавства є не зовсім досконалою. Деякі функції нагляду та контролю дублюються органами влади по вертикалі. Відповідно до нашого законодавства повноваження в галузі контролю і нагляду за дотриманням вимог охорони НПС покладено на такі структури: державна екологічна інспекція; державне лісове агентство; державне водне агентство; Держгеонадра; державне рибне агентство; держпродспоживслужба, тощо.

Треба зазначити, що відсутність вагомого впливу громадськості (або імітація такої діяльності) – стосовно прийняття рішень спрямованих на захист довкілля стає причиною дискредитації та бездіяльності у системі державного контролю у сфері охорони НПС. Важливим негативним фактором, що впливає на забезпечення заходів з охорони довкілля є не систематична а більше всього епізодична участь громадських екологічних інспекторів в цій діяльності. З метою покращення такої ситуації розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 616-р. була впроваджена «Концепція реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища» [3].

Мета реалізації зазначеної Концепції - створити ефективну державну систему щодо запобігання екологічним правопорушенням та моніторингу стану НПС, зниження тиску на бізнес в розумних межах, масове залучення громадськості щодо нагляду.

Основним недоліком в діяльності громадського екологічного контролю виступає дуже складний механізм реалізації правових норм, що спрямовані на регулювання громадського екологічного контролю.

Також до недоліків неефективної діяльності екологічних громадських інспекторів можна віднести велику кількість нормативно-правових актів в яких не зовсім конкретно здійснюється регулювання такої діяльності.

Для того щоб громадяни мали можливість дізнатись свої права щодо охорони НПС і захисту довкілля їм треба переглянути, вивчити і знати понад сорок нормативно-правових актів. Переважна більшість таких норм є неконкретними – загальними, деякі з них є відсилочними. Також складені вони таким чином – мається на увазі стилістично, що звичайному громадянину дуже важко в них розібратися. У свою чергу екологічне законодавство використовує такі специфічні терміни, для розуміння яких необхідно мати відповідні знання з екології та з права.

Можна впевнено зазначити, що в сучасних умовах діяльності громадського екологічного контролю є відповідне юридичне забезпечення такої діяльності, але разом з цим можна спостерігати (в порівнянні з минулими

роками) зменшення інтересу та зменшення активності громадян до процесів охорони природи [4, с. 71].

Крім цього на органи місцевого самоврядування та державної влади не покладено обов'язку роз'яснювати громадянам їх обов'язки та права, не передбачені заходи щодо підвищення екологічної свідомості, або якщо і передбачені – то вони не ефективні і охоплюють дуже малий відсоток населення. Все це в кінцевому результаті впливає і призводить до правопорушень стосовно НПС, правопорушень стосовно забезпечення державою захисту охорони НПС та забезпечення заходів по охороні життя і здоров'я громадян, що проживають в Україні.

З метою призупинення зазначених недоліків та підвищення ефективності діяльності громадських екологічних інспекторів по забезпеченню заходів дотримання вимог екологічного законодавства необхідно здійснити удосконалення нормативно-правового забезпечення їхньої діяльності, було б чудово прийняти відповідний Закон.

Отже можна зробити висновок, що для боротьби з порушеннями екологічного законодавства діяльності громадських екологічних інспекторів в сучасних умовах недостатньо, і така діяльність є не дуже ефективною з ряду раніше вказаних причин. А для більш ефективної роботи громадських екологічних інспекторів необхідно їх насамперед якісно готувати: (проводити з ними відповідні курси, збори по роз'ясненню екологічного законодавства, надати їм більші повноваження та підвищити їхній імідж в очах населення) і це далеко не всі заходи, але з таких треба починати.

Список використаних джерел

1. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-ХІІ. *Відомості Верховної ради України*. 1991. № 41. Ст.546.
2. Берзіна С.В. Громадський екологічний контроль : посіб. для громадських інспекторів з охорони довкілля / С.В. Берзіна, В.Є. Борейко, Г.С. Бузан ; за заг. ред. І.О. Яковлева. – К. : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. – 150 с.
3. Концепція реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 616-р.
4. Федоровська О. Б. Громадський контроль в галузі охорони довкілля: проблеми та перспективи. *Юридична Україна*. 2005. № 4. С. 70-74.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ

Кудревич В.В.,

НА СБ України, старший викладач

З 01 липня 2021 року в Україні запрацював, хоча і не повноцінно з урахуванням не допуску на нього потенційних покупців з числа іноземців, ринок земель сільськогосподарського призначення. Станом на 17 жовтня 2021 року зареєстровано 29493 угод щодо купівлі-продажу земельних ділянок сільськогосподарського призначення загальною площею 73447 га. Найбільші площі землі, щодо яких здійснено правочини, зареєстровано в Кіровоградській (10150,3 га), Харківській (9520,2 га) та Полтавській (6578,7 га) областях.

Слід зазначити, що формально діючий з 2001 року мораторій на продаж земель даної категорії не убезпечував від функціонування тіньового ринку землі та формування земельних банків не лише вітчизняними агрохолдингами, а й структурами, заснованими за участю іноземного капіталу. Значна частина земель, які у відповідності до статті 14 Конституції України є «...основним національним багатством...» [1], використовувалася без документального оформлення при відсутності дієвого контролю зі сторони держави з супутніми цьому наслідками: виснаження ґрунтів; несплата відповідних податків; тіньове виробництво; корупційна складова; соціальна напруга та зневіра населення в дієздатності органів державної влади. Підтвердженням цьому є результати дослідження, проведеного у грудні 2019 року Інститутом космічних досліджень Національної академії наук України спільно з Міжнародною компанією EOS Data Analytics, згідно з якими в Україні незареєстрованими в кадастрі (а значить фактично не враховані) перебувало 4,3 млн. га земель [7].

Прийняття Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» [3] в нинішній редакції вирішує лише політичну складову питання, не розв'язуючи при цьому практичні питання запровадження в Україні ринку землі.

Розглянемо основні з них.

1) Обмеження щодо участі на протязі перших 3 років в операціях купівлі-продажу землі для іноземців. Дана норма носить популістський характер і покликана заспокоїти настрої в суспільстві щодо загрози скупки іноземцями того ж таки «...основного національного багатства...». На практиці вказане обмеження відповідає перш за все інтересам агрохолдингів, створюючи умови для формування власних земельних банків в умовах фактичної відсутності конкуренції. Реальних же кроків щодо створення можливостей для розвитку малого та середнього бізнесу в даній галузі, в тому числі на законодавчому

рівні, спрямованих на підтримку даної категорії вітчизняних товаровиробників, фактично не вжито. Прийняття окремих Законів, зокрема, «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції» [4], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [6], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин» [5], не вирішує проблему в цілому.

2) На протязі 3-х років фізичні особи лише з числа громадян України зможуть придбати не більше 100 га землі, а пізніше – до 10 тис. га для юридичних осіб. І в першому, і в другому випадках отримання у власність земельних ділянок зазначених розмірів не відповідають національним інтересам, оскільки площа до 100 га в нинішніх умовах не забезпечить рентабельність виробництва (на практиці застосування подібної норми призведе до тіньового обігу землі та реєстрації земельних ділянок на підставних осіб), а площі до 10 тис. га, знову ж таки у нинішніх умовах, призводитимуть до екстенсивних методів ведення господарювання.

3) В Законі не міститься заборони щодо зміни цільового призначення земель сільськогосподарського призначення (раніше такі землі могли придбати лише особи, які займались виробництвом сільськогосподарської продукції). Передбачені Земельним кодексом України (ст. 20) [2] певні застереження щодо зміни цільового призначення земель для товарного сільськогосподарського виробництва не становлять суттєвої перепони для подібних операцій.

4) Невирішеним залишається питання щодо можливості набуття права власності на землі сільськогосподарського призначення громадянами України, які мають подвійне громадянство. Для прикладу можна навести ситуацію в місцях компактного проживання етнічних груп, зокрема, угорців на території Закарпатської області, болгар на території Одеської області і т.д. Яким чином буде вирішуватися питання щодо заборони особам з іноземним громадянством мати у власності земельні ділянки, розташовані у 50-кілометровій зоні від державного кордону? Слід враховувати, що місця компактного проживання етнічних вихідців з інших суміжних з Україною держав як правило розташовуються саме в цій зоні. Маючи у власності значні земельні масиви у прикордонних регіонах, виникає цілком реальна загроза сепаратистських проявів в подібних анклавих, чому значною мірою сприяють проблеми соціально-економічного характеру.

5) В умовах децентралізації та проведення адміністративної реформи небезпеку також становить можливість концентрації у власності окремих агрохолдингів земель сільськогосподарського призначення в межах однієї об'єднаної територіальної громади (ОТГ). Адже після проведення адмінреформи із загальної кількості ОТГ 25 % мають площу меншу за 10 тис.

га, а 60 % – менше 20 тис. га [8]. За даних обставин вплив подібних структур на діяльність ОТГ буде визначальним, в тому числі і щодо результатів реалізації громадянами виборчого права як на місцевому, так і загальнодержавному рівні.

6) Переважне право орендаря на купівлю землі. За орендарями закріплено право викупу землі на умовах розстрочки терміном до 10 років. При цьому право власності орендар набуває після першого платежу. За даних умов виникає ряд загроз для попереднього власника. Сплативши лише частину її вартості, новий власник може вчиняти з нею дії виключно у власних інтересах: перепродати іншій особі; використати як заставне майно з заздалегідь запланованим непогашенням боргових зобов'язань; виснажувати землю з метою отримання надприбутку з подальшим достроковим розірванням договірних зобов'язань і т.п. Таким чином, права власників земельних паїв, яких до цього позбавили конституційного права розпоряджатися своєю власністю і значна частина яких померли в злиднях маючи значний фінансовий актив (земельний пай), і після відкриття ринку землі значною мірою будуть обмежені та не убезпечені від спекулятивних операцій із належними їм на правах власності земельними паями зі сторони орендарів. При цьому слід також враховувати, що переважну більшість власників паїв становлять люди похилого віку із низьким рівнем правових щодо можливості відстоювання власних інтересів.

7) Прийняті протягом останнього часу Закони України у сфері землекористування не розглядають при започаткуванні ринку земель сільськогосподарського призначення проблеми екологічної тематики, яка була б спрямована на забезпечення збереження якісних характеристик вітчизняних земельних ресурсів. В Україні зберігається практика культивування сільськогосподарських культур (соняшник, соя, ріпак і т.п.), які виснажують земельні ресурси і від вирощування яких відмовляються інші країни (на даний час Україна є світовим лідером по експорту соняшникової олії). Досить актуальною залишається загроза, пов'язана із рівнем розораності земель в Україні (на даний час він становить близько 55 % при 35 % в країнах Європи), що призводить до порушення екологічної збалансованості та зумовлює значне техногенне перевантаження екосистем та довкілля. При побудові ефективних запобіжників щодо недопущення погіршення якісних характеристик ґрунтів питання набуття права власності на земельні ресурси країни іноземцями значною мірою втрачає свою актуальність.

Підсумовуючи вище зазначене, реалії сьогодення вимагають запровадження в Україні повноцінного ринку землі з концентрацією уваги перш за все на забезпеченні збереження якісних характеристик земельних ресурсів держави як базису для виробництва сільськогосподарської продукції в умовах постійного загострення проблеми забезпечення населення планети продуктами харчування. Важливим завданням при цьому є розроблення ефективних, дієвих механізмів, спрямованих на розвиток та підтримку вітчизняного товаровиробника, перш за все суб'єктів малого та середнього бізнесу, що

сприяло б формуванню в державі середнього класу як умови для ефективного функціонування держави та її інститутів в цілому.

Список використаних джерел

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001р. № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3-4.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення : Закон України від 31.03.2020р. № 552-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 20.
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції : Закон України від 05.11.2020р. № 985-IX. Голос України. 2020. 03 грудня (№ 224).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи управління та дерегуляції у сфері земельних відносин : Закон України від 28.04.2021р. № 1423-IX. Голос України. 2021. 26 травня (№ 96).
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою : Закон України від 01.07.2021р. №1601-IX. Голос України. 2021. 23 липня (№ 137).
7. Закон про землю – що потрібно знати звичайному українцю [електронний ресурс]. – Режим доступу : https://finance.ua/ua/saving/zakon-o-zemle-chto-nuzno-znat#headline_1;
8. Землекористування корпоративних сільськогосподарських підприємств в Україні: ефективність, розвиток, регулювання [електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.researchgate.net/publication/333999174_zemlekoristuvanna_korporativnih_silskogospodarskih_pidpriemstv_v_ukraini.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Рижук І.В.,

доцент кафедри конституційного, адміністративного
та фінансового права Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова,
к.ю.н., доцент

На сьогодні одним з пріоритетних видів туризму, який розвивається та здійснює мінімальний вплив на навколишнє природне середовище, є екологічний туризм [1]. Даний вид туризму є відносно новий для нашої держави, оскільки виник лише на початку 80-х років ХХ ст., але за нетривалий час набув популярності та швидких темпів розвитку. Екологічний туризм виник як вид туризму орієнтований на принцип сталого розвитку туристичної діяльності, що здійснює мінімальний вплив на довкілля.

Сьогодні в нашій державі є різні тлумачення та визначення екологічного туризму. Окремі вчені стверджують, що екологічний туризм є підвидом сільського туризму, інші – лісового туризму тощо. Така різноманітність підходів спричинена відсутністю закону «Про екологічний туризм».

В Україні правове регулювання туристичної діяльності здійснюється низкою нормативно-правових актів, серед яких основою є Конституція України [2], міжнародно-правові акти про туризм, закони, нормативно-правові акти, що забезпечують процес організаційної діяльності в туристичній сфері. Основним законом, яким врегульовано відносини у сфері туризму, є Закон України «Про туризм» (від 15.09.1995 р.), ст. 6 якого закріплює, що «держава проголошує туризм одним із пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури і створює умови для туристичної діяльності» [3]. В Законі України «Про туризм» залежно від категорій осіб, які здійснюють туристичні подорожі (поїздки, відвідування тощо), їхніх цілей, об'єктів, що використовуються або відвідуються, чи інших ознак звернено увагу на різні види туризму, серед яких розглядається екологічний туризм [3].

Попри згадку в нормах закону екологічного туризму, законодавчої дефініції «екологічний туризм» не міститься, також відсутні принципи, ознаки та критерії віднесення туризму до категорії «екологічний». Це створює значні правові проблеми для розвитку екологічного туризму в Україні та за її межами. Потреба належного правового регулюванні екологічного туризму полягає в існуванні чинників та особливостей його формування й розвитку, серед яких:

- 1) відсутність єдиного розуміння терміна «екологічний туризм», його принципів та функцій;
- 2) відсутність відповідних економіко-правових умов для розвитку туристичного бізнесу та збільшення кількості екотуристів;

3) зміна руйнівного впливу туристичної діяльності на збереження природних і культурно-історичних ресурсів тощо.

Правове регулювання екологічного туризму повинно включати систему державних заходів, спрямованих на розвиток, вдосконалення та упорядкування еколого-туристичної діяльності, а також створення правових механізмів їх реалізації в реальній економічній ситуації [4].

Зауважимо, що вдосконалення правового регулювання екологічного туризму не залишалось поза увагою парламентаріїв, що підтверджується низкою законопроектів, які були або є на розгляді в парламенті. Так, проектом Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм (щодо визначення понять екологічний та мисливський туризм) № 8360 від 07.04.2011 р. пропонувалось доповнити статтю 4 Закону України «Про туризм» визначеннями понять «екологічний туризм» і «мисливський туризм», а також визначити принципи та умови, на яких вони базуються. Зауважимо, що певні зауваження викликають запропоновані визначення цих термінів, в яких не знайшла належного відображення головна суть туризму, під яким слід розуміти різні види подорожей, що здійснюються в оздоровчих, пізнавальних та інших цілях. Термін «екологічний туризм», у законопроекті визначається як «особлива форма активного відпочинку людей, що не виходить за межі природоохоронних та освітніх цілей...» [5], що, на нашу думку, не відображає повною мірою суті цього виду туризму.

Екологічний туризм – це один із видів туризму, якій здійснюється в екологічно збереженому людиною природному середовищі з метою його пізнання і відпочинку. Цей вид туризму передбачає гармонійне єднання людини з природою і сприяє підвищенню рівня екологічної культури. Такий підхід знайшов своє відображення у визначенні екотуризму Міжнародним товариством екотуризму (TIES), під яким розуміються подорожі до природних територій, які зберігають навколишнє середовище і покращують добробут місцевого населення.

Деякі суперечливі положення містяться в проекті Закону України «Про підтримку розвитку екологічного (зеленого) туризму на гірських територіях Чернівецької області» від 16.07.2020 р. № 3863, в пояснювальній записці до якого наголошується на тому, що сьогодні в українському законодавстві відсутнє визначення терміну екологічний (зелений) туризм, а також перспективних напрямків його розвитку та державної підтримки [6]. Але сам законопроект не містить нормативного визначення екологічного туризму.

Наступний проект Закону про внесення змін до Закону України «Про туризм» та деяких інших законодавчих актів щодо основних засад розвитку туризму від 29.09.2020 р. № 4162 [7] також пропонує більш детальне регулювання екологічного туризму, але принципи, ознаки, критерії відсутні.

Отже, для вирішення наявних проблем у сфері екологічного туризму важливе значення має його належне правове регулювання. Екологічний туризм

дає можливість приносити значні доходи, в той самий час зменшити негативний вплив туристичної діяльності на довкілля. Для вирішення наявних правових проблем у сфері екологічного туризму в Україні необхідно сформулювати державну політику, основним завданням якої буде визначення екологічного туризму пріоритетним у туристичних регіонах, впровадження економіко-правових механізмів для успішного ведення еколого-туристичного бізнесу, інвестиційних механізмів розвитку еколого-туристичної інфраструктури, інформаційно-маркетингових заходів із формування іміджу екологічного туризму тощо. З наведеного випливає, що сьогодні вкрай важливим є належна розробка та прийняття Закону України «Про екологічний туризм».

Список використаних джерел

1. Вишневецький В.І. Екологічний туризм: навчальний посібник. Київ: Інтерпрес ЛТД, 2015. 140 с.
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 18.11.2021).
4. Бріль К.Г. Місце стратегічних пріоритетів розвитку у підвищенні інвестиційної привабливості туристичної галузі. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 10. С. 14–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2015_10_4 (дата звернення: 18.11.2021)
5. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм (щодо визначення понять екологічний та мисливський туризм) від 07.04.2011р. № 8360. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/XF6G800A> (дата звернення: 18.11.2021).
6. Проект Закону України «Про підтримку розвитку екологічного (зеленого) туризму на гірських територіях Чернівецької області» від 16.07.2020 р. № 3863. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69502 (дата звернення: 18.11.2021).
7. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про туризм» та деяких інших законодавчих актів щодо основних засад розвитку туризму від 29.09.2020 р. № 4162. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70072 (дата звернення: 18.11.2021).

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ГМО В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ: ПОЛЕМІКА

Співак І.В.,

старший викладач кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Правове регулювання використання генно модифікованих організмів (далі – ГМО) набуває все більшої актуальності в контексті процесів економічної інтеграції, оскільки уникнути споживання продуктів тваринництва, отриманих із використанням кормів з ГМ-компонентами в сучасних умовах розвитку світової торгівлі майже неможливо.

Перший генно модифікований продукт (тютюн) було отримано в 1972 році у Стенфордському університеті і саме США лідирує у галузі вирощування ГМ-рослин.

В сучасному світі вирощування генетично модифікованих сортів зосереджено на таких видах сільськогосподарських культур як кукурудза, соя, бавовна та ріпак, хоча дедалі більше активізуються розробки щодо забезпечення стійкості пшениці, картоплі, буряку та інших культур стосовно гербіцидів та шкідників.

Стрімкий розвиток генної інженерії на початку ХХІ століття є реакцією на виклики сучасності, що постали перед людством: глобальне потепління (деякі трансгенні бактерії можуть поглинати CO₂), забруднення агроєкосистем через зловживання пестицидами (використання біопестицидів та біофертилізаторів як засіб збереження агроєкосистем), подолання голоду в усіх регіонах планети.

Можливість застосування ГМО як інструменту з подолання проблеми з продовольством і забезпеченням продовольчої безпеки (визначених як Цілі сталого розвитку) вимагає належного регулювання суспільних відносин щодо застосування ГМО.

В статті 1 Закону України «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів» від 31.05.2007 № 1103-V (в ред. 2020 р.) ГМО визначається як організм, в якому генетичний матеріал був змінений за допомогою штучних прийомів переносу генів, які не відбуваються в природних умовах, а саме: рекомбінантними методами, методами, які передбачають безпосереднє введення в організм спадкового матеріалу або методами гібридизації [1].

З огляду на формулювання, зазначені в Картахенському протоколі про біобезпеку – додатковій угоді до Конвенції про біорізноманіття (до якого Україна приєдналася в 2002 році [2]), а також і в Директиві 2001/18/ЄС

Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу[3], ГМО можна визначити як будь-який організм (за винятком організму людини), в якому генетичний матеріал було змінено завдяки використанню сучасної біотехнології шляхом, що є відмінним від природного об'єднання та (або) природної рекомбінації.

Намагання вирішити проблему підвищення продуктивності сільськогосподарських культур за допомогою ГМО і вихід їх на світові ринки (в умовах, коли достеменно невідомо, який вплив ГМО здійснює на організм людини) призвело до гострої полеміки в суспільстві та експертному середовищі щодо потенційних ризиків для здоров'я населення Земної кулі та навколишнього природного середовища через зростання використання генетично модифікованих організмів.

Супротивники ГМО стверджують, що ігнорування законів еволюції шляхом вторгнення в генетичну програму рослин і тварин є дуже небезпечним, оскільки можуть призвести до появи супербур'янів, стійких до традиційних засобів захисту; генетичному забрудненню та безповоротної втрати традиційних сортів основних сільськогосподарських культур, а також зростання рівня забруднення довкілля пестицидами [4].

Опоненти ж наполягають на тому, що всі офіційно зареєстровані випадки завдання шкоди довкіллю або здоров'ю людини сталися не через використання ГМО, а завдяки неналежному застосуванню відповідних технологій конкретними виробниками сільськогосподарської генетично модифікованої продукції. А, отже, регулювання використання технологій генної інженерії повинно забезпечити баланс приватних і публічних інтересів та досягнення компромісу в цьому питанні.

На сучасному етапі є два підходи до правового регулювання ГМО: принцип істотної еквівалентності, який презюмує, що ГМ – продукти є такими ж безпечними, що і продукти, вирощувані за традиційними технологіями, якщо їх основні поживні і токсикологічні характеристики порівнювані з традиційними продуктами харчування, та за умови, що сама по собі модифікація була безпечною. Цей принцип широко використовується ФАО, а також Агенцією з харчового контролю Канади, Міністерством охорони здоров'я та благополуччя населення Японії. Об'єктом правового регулювання в цих країнах є сам продукт, а не процес його виготовлення, а, отже, маркування не передбачає інформацію про спосіб виробництва.

На противагу принципу істотної еквівалентності в більшості країн Європи (в умах відсутності точних наукових даних стосовно шкідливості застосування ГМО) сповідають принцип запобіжних заходів, що вперше сформульований в Декларації Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища та розвитку: принцип обережності потребує широкого застосування країнами відповідно до їх можливостей, а недостатність абсолютно точного наукового обґрунтування не

може бути причиною для затримки дій із запобігання можливих ризиків і необоротної деградації.

Принцип обережності (нормативний зміст якого сформовано на основі міжнародно-правових актів і передбачає урахування як реальних, так і потенційних загроз завдання неповоротної екологічної шкоди, а також недопустимість того, щоб причиною вживати заходів щодо запобігання погіршення стану довкілля стала наукова невизначеність) завойовує в світі все більше прихильників.

Як розвиток принципу обережності в Європі формується принцип «трасування»(простежуваності) в сфері поводження з ГМО, який означає здатність виявити ГМО та вироблені на їхній основі продукти на всіх стадіях реалізації на ринку продуктів харчування та кормів для свійських тварин.

Закріплений в міжнародному праві принцип обережності зобов'язує держави, міжнародні та національні організації, підприємців та громадян уникати видів діяльності, що можуть завдати шкоди здоров'ю людини або екологічним системам (особливо в ситуації наукової невизначеності). В деяких країнах обрано саме таку модель поведінки поводження з ГМО і законодавство сформувало чіткий механізм реалізації принципу обережності за допомогою певних адміністративно-правових методів регулювання поводження з ГМО (створення відповідних державних органів, ведення спеціальних реєстрів, маркування товарів, що містять ГМО); цивільно-правові заходи (обов'язкове страхування цивільної відповідальності постачальника ГМ-продукції разі завдання шкоди здоров'ю громадян); судовий захист прав людини, що порушені застосуванням технологіями ГМО.

Реалії сьогодення є такими, що в одних країнах ГМО абсолютно заборонені, в інших країнах використання ГМО не обмежено, а є країни, в яких формується баланс між інтересами держави, суспільства та окремого індивіда.

Міжнародне право, що регламентує реалізацію концепції сталого розвитку, спрямовано на досягнення балансу між публічними та приватними інтересами. А, отже, в умовах, коли недостатньо аргументів ні щодо шкідливості ГМО, ні щодо їх користі (з чим погоджуються сторони полеміки), вбачається доцільним встановлювати не абсолютну заборону ГМО, лише для продуктів, споживачами яких є діти та вагітні жінки, Такий підхід дасть можливість продовжувати наукові дослідження у сфері технологій з ГМО і надію на подолання світовою спільнотою такої глобальної проблеми як голод.

Список використаних джерел

1. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31 травня 2007 р. № 1103-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007, № 35, ст.484.

2. Про приєднання до Картахенського протоколу про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття: Закон України від 12 вересня 2002 р. № 152-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002, № 44, ст.320.

3. Директива Європейського парламенту і Ради ЄС 2001/18/ЄС від 12 березня 2001 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/2001-18-es.pdf> (дата звернення: 20.11.2021).

4. Scott A. H. Genetically Modified Crop Regulation: The Fraying of America's Patchwork Farm Lands. *Villanova Environmental Law Journal*, 2015.Vol. 26.P.149-150. URL: <https://digitalcommons.law.villanova.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1365&context=elj> (дата звернення: 20.11.2021).

СУЧАСНИЙ СТАН ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Балінська В. О.,

студентка 4-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Корнєєв Ю.В.,

доцент кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
К.Ю.Н.

1 липня 2021 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» № 552-IX [1] (далі – Закон про ринок землі).

Після майже 30 років боротьби за впровадження вільного обігу земель сільськогосподарського призначення, і навіть після впровадження мораторію в 2009 році, даний процес отримав своє логічне та правильне завершення.

Серед основних завдань ринку землі слід виокремити:

- підвищення рівня ефективного використання земельних ресурсів;
- досягнення сталого розвитку сільськогосподарського виробництва;
- досягнення продовольчої безпеки країни;
- збільшення обсягів продовольчої продукції за рахунок якісного використання природних ресурсів.

Особливу увагу в контексті окреслення основних засад належної модернізації ринку землі, слід приділити його основним функціям. А.О. Коробська виділяє наступні функції ринку землі:

1. регулювальна – забезпечення перерозподілу земельних ресурсів у сільському господарстві;

2. стимулююча – економічне стимулювання сільськогосподарського виробництва, спонукає землекористувачів до застосування новітніх технологій та обладнання для покращення якісних властивостей землі та отримання найкращих результатів своєї діяльності різними інструментами (субсидії, пільги, кредити);

3. ціноутворення – визначення вартості земельної ділянки;

4. інформування – забезпечення інформацією учасників ринкових операцій із земельними ділянками за умови їх здійснення про наявний попит і пропозицію на землю, про ціни на земельні ділянки, їх розташування;

5. контролю – контролювання питання привласнення земельних ділянок, коли відбувається порівняння матеріальних доходів із вартістю земельних ділянок [2].

Оскільки впроваджені зміни діють вже декілька місяців, логічним є питання – чи користуються громадяни України відповідними наданими їм можливостями?

Міністерство аграрної політики та продовольства України повідомляє, що станом на 8 жовтня 2021 року укладено 27 568 угоди в рамках ринку землі. Подали заяви для отримання доступу до Державного земельного кадастру 5119 нотаріусів [3].

Згідно з інфографікою, за період із 1 липня по 8 жовтня цього року в Україні зареєстровано правочини на 66 812 га земель.

В той же час, станом на 5 листопада укладено 40 510 угод в рамках ринку землі. Подали заяви для отримання доступу до Державного земельного кадастру 5252 нотаріусів [4].

Аналіз вищезазначеної статистики свідчить про стрімке використання українцями своїх прав та ефективність існування ринку землі, можливість належного оформлення прав на земельну ділянку та виправдання очікувань спеціалістів щодо обсягів попиту на укладення договорів та розвиток земельних правовідносин.

На нашу думку, це пов'язано з тим, що громадяни отримують можливість працювати на власній землі, в яку вони зацікавлені вкладати власні кошти і яка в майбутньому приносить їм омріяний дохід.

Одним із зупиняючих чинників на шляху до укладення українцями більшої кількості угод в рамках ринку землі є неготовність державних та приватних нотаріусів до вищезазначених змін через брак часу на ознайомлення із механізмом проведення процедури та роботою із необхідними державними реєстрами. Як наслідок, процедура укладання угоди щодо конкретної земельної ділянки стає більш затягнутою, ніж того вона потребує в дійсності.

Відтак, існує нагальна необхідність у наданні часу для фахівців, що безпосередньо залучені до проведення різноманітних операцій, що стосуються ринку земель, для належного вивчення нормативної бази окресленого питання та ознайомлення із механізмом його практичної дії.

Якими ж є перспективи та очікувані результати від такого стрімкого розвитку ринку землі.

По-перше, відкриття ринку землі є ключем до стимулювання надходженню в український бізнес іноземних інвестицій, і, як наслідок - підвищення конкурентоспроможності економіки на внутрішньому та зовнішніх ринках.

По-друге, розвиток ринку землі позитивно впливає на забезпечення можливості громадянами вільно розпоряджатись власними земельними ділянками та підвищення рівня свідомості громадян щодо землеволодіння та землекористування природними ресурсами.

По-третє, відкриття ринку землі сприяє збільшенню обсягів сільськогосподарського виробництва та створює умови для задоволення потреб населення у здійсненні ринкових операцій із землею.

Висновки. Аналіз сучасного стану функціонування ринку землі свідчить про те, що вагомий відсоток українського народу реалізує своє право на отримання земельної ділянки. На нашу думку, це пов'язано із тісним зв'язком українців із рідною родючою землею, і, як наслідок, бажання подальшого їх розвитку та збагачення держави природними ресурсами.

Дослідження перспектив розвитку ринку землі та очікуваних результатів свідчить про актуальність даного питання в контексті виведення земельних правовідносин на якісно новий рівень, а також зміцнення природних потенціалів держави завдяки силам власників земельних ділянок.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення». Відомості Верховної Ради України. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text> (дата звернення: 13.10.2021).

2. Коробська А. О. Проблеми становлення ринкового обігу земель сільськогосподарського призначення в Україні. Економіка АПК. 2019. № 4. С. 106 — 115.

3. В Україні зареєстровано 29 493 земельні угоди. Міністерство аграрної політики та продовольства України. 2021. URL: <https://minagro.gov.ua/ua/news/zemelni-uhody-operativ> (дата звернення: 13.10.2021).

4. В Україні зареєстровано 40 510 земельних угод. Міністерство аграрної політики та продовольства України. 2021. URL: <https://minagro.gov.ua/ua/news/zemelni-uhody-operativ> (дата звернення: 08.11.2021).

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ НА ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Водько Ю.В.,

студент 4-го курсу, ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Корнєєв Ю.В.,

доцент кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

к.ю.н.

Земельна реформа в Україні, державі з потужним аграрним потенціалом, є стратегічно важливою. З огляду на те, що держава досі знаходиться в процесі становлення ринкових відносин та під впливом факторів, що сповільнюють темп розвитку ринку землі, реформа у цій галузі є однією з найбільш тривалих порівняно з тими, що відбувалися в інших країнах.

Початок відліку процесу реформування земельної галузі в Україні цілком логічно починати із часу здобуття Україною незалежності та після того, як набула чинності перша редакція Земельного кодексу України [4]. У другій редакції Земельного кодексу України, що набув чинності у 1992 році було вперше запроваджено мораторій на відчуження земельних ділянок на 6 років [5]. В подальшому заборона відчуження земельних ділянок була продовжена Законом України «Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю)», ухваленим від 18 січня 2001 року, яким було встановлено, що до врегулювання порядку реалізації прав громадян і юридичних осіб на земельну частку (пай) Земельним кодексом України власники земельних часток (паїв) тимчасово не можуть укладати угоди щодо купівлі-продажу, дарування земельної частки (паю) або іншим способом відчужувати ці частки (паї), окрім передачі їх у спадщину та при викупі земельних ділянок для державних і громадських потреб [8].

Згодом, ухваленим від 25 жовтня 2001 року Земельним кодексом України, який також продовжив термін дії мораторію, було поширено заборону відчуження як на земельні частки (паї), так і на земельні ділянки для ведення селянського (фермерського) господарства та іншого товарного сільськогосподарського виробництва незалежно від форми власності, що отримало назву «мораторію на купівлю та продаж земель сільськогосподарського призначення» [3].

Аналізуючи такі рішення законодавця можна зробити висновок, що проблемі ринку землі дуже довгий час не приділялася належна увага, а замість вирішення цього питання воно лише консервувалося пролонгацією мораторію.

31 березня 2020 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» № 552-IX, який набрав чинності

01 липня 2021 року. Цим Законом фактично було скасовано довготривалі мораторії на продаж земельних часток (паїв) та земельних ділянок для ведення селянського (фермерського) господарства та іншого товарного сільськогосподарського виробництва [7].

Досліджуючи питання доцільності дії такої заборони науковці вважають, що з одного боку це необхідний захід для захисту земель сільськогосподарського призначення, які розташовані на непідконтрольній Україні території. Зокрема, на підтвердження такої позиції заступник міністра аграрної політики Тарас Висоцький прокоментував мораторій, що був введений на лінії зіткнення і тимчасово окупованій території, пояснивши, що ці землі не можна буде продавати і купувати до повного звільнення на відміну від приватних земель на території, підконтрольній Україні, аргументуючи таке рішення тим, що ризики, які можуть статися, покупець бере на себе, оскільки це є приватна власність і приватний покупець [11].

З іншого боку, дослідники проблеми правового регулювання ринку землі на тимчасово окупованих територіях висловлюють і протилежну думку. Наприклад Семенова М.В. зазначає, що встановлення заборони може не дозволити досягнути мети захисту земель сільськогосподарського призначення, які розташовані на непідконтрольній Україні території або навпаки призвести до втрати контролю за їхнім використанням та охороною, відсутності реальної інформації про такі земельні ділянки [10].

Законом України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» встановлено, що на тимчасово окупованій території будь-який правочин щодо нерухомого майна, у тому числі щодо земельних ділянок, вчинений з порушенням вимог цього Закону, інших законів України, вважається недійсним з моменту вчинення і не створює юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю, а будь-які правочини із землями, що розташовані (знаходяться) в межах тимчасово окупованої території України, здійснюються за правилами, встановленими Земельним кодексом України та іншим законодавством України щодо відчуження (продажу, оренди) землі на території України [6]. Аналізуючи наведені норми закону, можна стверджувати, що держава передбачила гарантії охорони права власності, можливість власникам земельних ділянок реалізувати своє право вільно розпоряджатися своїм майном, укладаючи угоди на підконтрольній території України, а також можливість для держави контролювати обіг землі.

Доцільно припустити, що встановлення заборони може підштовхувати власників до порушення законодавства України та укладенні угод виключно за законодавством, яке діє на території, де розташована земельна ділянка. Відповідно у даній ситуації є можливість вибору керуватися законодавством, яке діє на тимчасово окупованих територіях. Семенова М.В. цілком аргументовано у своїй роботі прогнозує, що ті, хто буде позбавлений права

власності оберуть судовий захист, що суттєво збільшить кількість звернень до ЄСПЛ зі скаргами проти РФ або України, оскільки перешкоди в реалізації права власності власникам земельних ділянок, розташованих на тимчасово окупованих територіях, створюють підстави для звернення в ЄСПЛ зі скаргами саме проти України з вимогою визнати порушення ст. 1 Протоколу першого Конвенції [2].

Відповідно до пункту 14-1 до розділу X «Перехідні положення» Земельного Кодексу України запроваджується безстрокова заборона на відчуження земельних ділянок (паїв), земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної і комунальної форми власності, відчуження та зміна цільового призначення земельних ділянок сільськогосподарського призначення приватної власності, виділених в натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв), розташованих на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, крім передачі їх у спадщину [3]. Проте така заборона не стосуватиметься випадків зміни цільового призначення земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної і комунальної форми власності, що дозволить виводити зазначені земельні ділянки з-під обмежень, передбачених проектом щодо суб'єктного складу власників таких ділянок [9]. Відтак, підсумовуючи, слід зазначити, що приписів статті 13 Конституції України щодо рівності усіх суб'єктів права власності перед законом не дотримано [1].

На нашу думку, законодавцю необхідно проаналізувати усі можливі ризики, пов'язані із запровадженням мораторію на відкриття ринку землі на тимчасово окупованих територіях та врахувати усі найкращі практики для вирішення цієї проблеми для того аби уникнути порушень права власності громадян, а також створити ефективні механізми захисту земель сільськогосподарського призначення, що є тимчасово окупованими та непідконтрольними Україні.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.11.2021).

2. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. 20.03.1952. Рада Європи. Офіційний вісник України офіційне видання від 23.08.2006 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text (дата звернення: 21.11.2021).

3. Земельний кодекс України : Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 3-4. ст.27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#top> (дата звернення: 21.11.2021).

4. Земельний кодекс України : Закон України від 18.12.1990 р. № 561-ХІІ. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. N 10. ст. 98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/561-12#Text> (дата звернення: 21.11.2021).

5. Про внесення змін і доповнень до Земельного кодексу Української РСР : Закон України від 13.03.1992 № 2196-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. N 25. ст.354. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2196-12#Text> (дата звернення: 21.11.2021).

6. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України : Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 26. ст.892 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення: 21.11.2021).

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення : Закон України від 31.03.2020 р. № 552-ІХ. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 20. ст.142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text> (дата звернення: 21.11.2021).

8. Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю) : Закон України від 18.01.2001 р. № 2242-ІІІ. Відомості Верховної Ради України. 2001. N 11. ст.55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2242-14#Text> (дата звернення: 21.11.2021).

9. Щодо Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення». Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. 2020. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-04/zakon-pro-zemlyu.pdf> (дата звернення: 21.11.2021).

10. Семенова М. В. Щодо деяких питань правового регулювання обігу земель сільськогосподарського призначення : матеріали наук.-практ. конф., м. Харків, 20 лист. 2020 р. Харків, 2020. С. 243-246. URL: <https://openarchive.nure.ua/bitstream/document/14123/1/conf56.pdf> (дата звернення: 21.11.2021).

11. Телеканал «Дом». Ринок землі від А до Я: "Неофіціальний розговор" із заступником міністра аграрної політики Тарасом Висоцьким URL: <https://kanaldom.tv/uk/rynok-zemli-ot-a-do-ya-neoficijalnyj-razgovor-s-zamministra-agrarnoj-politiki-tarasom-vysoczkim/> (дата звернення: 21.11.2021).

РЕКУЛЬТИВАЦІЯ ЯК СПОСІБ ВІДНОВЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬ

Волга А.О.,

студентка 4-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Корнєєв Ю.В.,

доцент кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

к.ю.н., доцент

В межах території України розташовані майже 70 % чорноземних ґрунтів. Але одна справа мати таку кількість чорноземів, інша справа в якому стані вони перебувають, і наскільки ефективно вони використовуються? Розоранність земель в Україні становить близько 75 % земель сільськогосподарського призначення. В сучасних умовах існування екологічна ситуація є дуже складною стосовно охорони і використання земель. Неефективне використання земельних ресурсів призводить до виснаження земель, зниження родючості та їх подальшої деградації, що в свою чергу є великою проблемою як для населення, так і для держави [1].

Ми маємо констатувати, що відбувається посилене використання земель сільськогосподарського призначення, що в свою чергу має шкідливий вплив на зменшення родючості ґрунтів, що в свою чергу сприяє знищенню структури землі. Збільшення площ земель сільськогосподарського призначення, що підпадають під розорання приводить до знищення екологічного балансу земель, що в свою чергу негативно впливає на екологічний баланс. Тобто з цього приводу можна сміло стверджувати: що занадто то не здорово.

Тобто понадмірне навантаження на родючі землі призводить до негативних явищ, пов'язаних з використанням земель. До таких явищ насамперед можна віднести ерозію. Взагалі ерозія це процес що здійснює руйнування верхнього найродючішого шару ґрунту під впливом природних та антропогенних чинників. Одним з важливих факторів що призводить до ерозії є безвідповідальне використання земель: тобто сільгоспвиробники вирощують на своїх полях такі культури як соняшник, рапс, кукурудза та ін., зазначені культури знищують найродючіші шари ґрунту та його найважливішу складову – гумус [2].

Але як же можна заподіяти цьому процесу? Є декілька шляхів вирішення зазначеної проблеми. Насамперед правове регулювання зазначеної діяльності: удосконалення існуючого законодавства стосовно заборон виснажливої для ґрунтів діяльності, підвищення штрафів до суб'єктів – порушників, а також проведення заходів по рекультивації. Кожен із зазначених заходів є ефективним, але найбільшого ефекту він досягне при умові комплексного їх застосування.

Розглянемо рекультивацію. Як зазначено у статті 166 Земельного кодексу: «Рекультивація порушених земель - це комплекс організаційних, технічних і біотехнологічних заходів, спрямованих на відновлення ґрунтового покриву, поліпшення стану та продуктивності порушених земель» [3].

Рекультивація земель вважається доволі ефективним способом з метою забезпечення раціонального використання землі. Рекультивації мають підлягати всі землі які зазнали зміну структури ґрунту. Як ми зазначили раніше до рекультивації мають підлягати малопродуктивні землі сільськогосподарських угідь, ґрунти яких можна характеризувати як негативні природні властивості. Відповідно до цього рекультивація земель має велике значення по збереженню земель сільськогосподарського призначення від ерозії і подальшого їх виснаження. Але для проведення рекультиваційних заходів необхідно на деякий час виводити землі сільськогосподарського призначення із сільськогосподарського обороту. Розглядаючи поняття рекультивації треба зазначити, що воно відрізняється від поняття консервації земель тим, що під рекультивацію підпадають землі не тільки сільськогосподарського призначення а й землі інших категорій земель.

В існуючому законодавстві мало приділено уваги стосовно правового регулювання рекультивації земель, та проведення відповідних заходів стосовно зменшення негативного впливу на землі, що призводять до ерозії і в подальшому їх використання стає малопродуктивним. Тому на нашу думку необхідно внести зміни в існуюче законодавство і надати правові підстави до проведення рекультиваційних заходів земель інших категорій.

Отже підводячи висновок можна однозначно стверджувати що екологічна ситуація у сфері землекористування є дуже складною, та вимагає негайного захисту, відновлення та поліпшення земель. Одним з таких ефективних способів є рекультивація земель. Тому необхідно на законодавчому рівні зобов'язати всіх суб'єктів сільськогосподарської діяльності, які вирощують сільськогосподарські культури на землях, і які підлягають завдяки цьому виснаженню, в обов'язковому порядку здійснювати рекультиваційні заходи

Список використаних джерел

1. Добряк Д.С. Консервація деградованих, мало продуктивних і техногенно забруднених земель та їх вплив на агроландшафти. *Збалансоване природокористування*. 2015. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Zp_2015_4_3
2. Місінкевич А.Л. Правове забезпечення рекультивації земель в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 "Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право". Київ, 2014. 17 с.
3. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4. Ст. 27.

4. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 № 962-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 349.

РОЗУМІННЯ ПРИНЦИПІВ ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА ВІДНОСНО ПРОДАЖУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ: АЛЬТЕРНАТИВНА ДУМКА

Коваль В. В., Ярош І.С.,
студенти 4-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Корнєєв Ю.В.,
доцент кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права КПІ ім. Ігоря Сікорського
к.ю.н., доцент

Земельна реформа, що нині триває в Україні, сьогодні вважається одним з найактуальніших питань, яке потребує дій з боку влади та досліджень з боку науковців. Водночас перед впровадженням тих чи інших норм завжди розроблялися різноманітні концепції та стратегії розвитку України. В основі ж законодавства завжди лежать принципи права. З огляду на те, що відкриття ринку землі викликало чимало дискусій, ми пропонуємо проаналізувати відповідність земельної реформи до принципів земельного права, закріплених у Земельному кодексі України, а також положення концепцій, які наголошували на земельній реформі.

Відповідно до ст. 5 Земельного кодексу України земельне законодавство базується на таких принципах: а) поєднання особливостей використання землі як територіального базису, природного ресурсу і основного засобу виробництва; б) забезпечення рівності права власності на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави; в) невтручання держави в здійснення громадянами, юридичними особами та територіальними громадами своїх прав щодо володіння, користування і розпорядження землею, крім випадків, передбачених законом; г) забезпечення раціонального використання та охорони земель; г) забезпечення гарантій прав на землю; д) пріоритету вимог екологічної безпеки [1].

На нашу думку, лише принцип пріоритету вимог екологічної безпеки не стосується опосередковано відкриття ринку землі та можливому продажу землі сільськогосподарського призначення іноземцям. Водночас принципи забезпечення гарантій прав на землю та невтручання держави в здійснення громадянами, юридичними особами та територіальними громадами своїх прав щодо володіння, користування і розпорядження землею безпосередньо стосуються відкриття ринку землі, оскільки таке відкриття знімає обмеження

для громадян України та її юридичних осіб розпоряджатися землею на свій розсуд і, таким чином, також втілює гарантію права власності на землю, оскільки знімає обмеження щодо третьої правомочності власника – розпорядження своєю земельною ділянкою.

Крім того, стосовно принципу забезпечення рівності права власності на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави варто зазначити, що з відкриттям ринку землі він не порушується, оскільки всі перелічені особи в ньому на рівних зможуть розпоряджатися землею. Крім того, зважаючи, що поки що заборонено продавати землі сільськогосподарського призначення іноземцям, ми вважаємо, що оскільки вказаний принцип не згадує у своєму формулюванні іноземних осіб, то така заборона не порушує цього принципу, а лише виступає, з точки зору теорії, додатковою гарантією для громадян України щодо забезпечення їх землею сільськогосподарського призначення.

Варто зазначити, що проголошення саме такого принципу відбулося ще в 1991 р. у Концепції роздержавлення і приватизації підприємств, землі та житлового фонду, схваленої ще Постановою Верховної Ради України від 31.10.1991 р. № 1767-ХІІ. Оскільки Концепція 1991 у п. 3.3 проголошує, що покупцями земельних ділянок можуть бути лише громадяни України [2].

Крім того, відкриття ринку землі відповідає положенням, проголошеним ще у кількох концепціях. Це, зокрема, Концепція державної регіональної політики, схвалена Указом Президента України від 25.05.2001 р. № 341/2001. Ця Концепція у розділі 3 проголошує, що забезпечити підвищення ефективності управління процесами розвитку регіонів можна шляхом формування інфраструктури ринку землі та залучення іноземних інвестицій, однак на той час Концепція виключала можливість продажу земель сільськогосподарського призначення [3].

Однак вже Концепція Державної цільової політики розвитку земельних відносин в Україні на період до 2020 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. № 743-р, поетапне введення земельних ділянок та прав на них в економічний оборот; формування та розвиток ринку земель, в тому числі сільськогосподарського [4].

Водночас принципи поєднання особливостей використання землі як територіального базису, природного ресурсу і основного засобу виробництва та забезпечення раціонального використання та охорони земель, на нашу думку, опосередковано стосуються заборони продажу землі іноземцям і, таким чином, можливий продаж земель сільськогосподарського призначення іноземцям може прямо порушити ці принципи.

Зокрема, В. Книш тлумачить принцип поєднання особливостей використання землі як територіального базису, природного ресурсу і основного засобу виробництва у широкому та вузькому значенні. У широкому значенні земля є територіальним базисом Української держави, а у вузькому значенні –

територіальним базисом для розташування окремих населених пунктів, розміщення будівель та споруд [5, с. 66]. Далі науковець розширює цю думку, вказуючи, що земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Якщо виходити з цих положень, то земля в такому розумінні не може бути визнана товаром на ринку в цілому [6, с. 154].

Як бачимо, земля є базисом Української держави, тому з огляду на це повинна перебувати у її власності або власності її громадян, що обумовлюється фактом неможливості визнання її товаром на ринку в цілому, тобто продажу її як товару іноземцям.

Стосовно принципу охорони земель та їх раціонального використання варто звертатися до Закону України «Про охорону земель», який у статті 3 визначає, що в основі політики у сфері охорони земель лежить забезпечення охорони земель як національного багатства Українського народу [7]. Як бачимо, це положення корелюється з думкою В. Книша. Водночас, як зазначають І. Колобердянко та К. Пріц, серед усіх категорій земель за цільовим призначенням особливий статус мають землі сільськогосподарського призначення. Це найцінніша категорія, до складу якої входять найродючіші землі, що дають змогу, головним чином, виробляти сільськогосподарську продукцію, тому становлять цінне надбання нашої країни. Ось чому, землі сільськогосподарського призначення підлягають особливій охороні з метою збереження їхньої площі, запобігання негативним процесам, збереження та підвищення родючості ґрунтів. Вони повинні займати найважливіше місце в складі земельного фонду України [8, с. 79-80].

На нашу думку, такі думки науковців щодо цінності земель сільськогосподарського призначення, приналежності усіх земель до основного багатства Українського народу свідчать про те, що лише Український народ в праві розпоряджатися землями сільськогосподарського призначення і, зокрема, здійснювати контроль за їх раціональним використанням. Держава повинна планувати так політику охорони земель, щоб земля продовжувала залишатися основним надбанням українців, що частково буде забезпечено заборонаю продажу землі іноземцям. При цьому не варто забувати про обов'язок кожного громадянина також раціонально використовувати земельні ділянки і дотримуватися екологічних та інших норм.

Висновок. Отже, органи держаної влади поетапно готували українців до запровадження ринку землі, що можна простежити у положеннях різних концепцій. При цьому аналіз принципів земельного законодавства вказує на те, що впровадження ринку землі відповідає цим принципам, однак тлумачення окремих з них повинно застерігати державу від відкриття можливості іноземцям купувати землі сільськогосподарського призначення як такі, що повинні перебувати у власності громадян України з огляду на їх високу цінність.

Список використаних джерел

1. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3-4. Ст. 27. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 28.10.2021).
2. Про Концепцію роздержавлення і приватизації підприємств, землі та житлового фонду: Постанова Верховної Ради України від 31.10.1991 р. № 1767-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 53. Ст. 795. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-12#Text> (дата звернення: 28.10.2021).
3. Про Концепцію державної регіональної політики: Указ Президента України від 25.05.2001 р. № 341/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2001#Text> (дата звернення: 28.10.2021).
4. Про схвалення Концепції Державної цільової політики розвитку земельних відносин в Україні на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. № 743-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-2009-%D1%80#Text> (дата звернення: 28.10.2021).
5. Книш В.В. Юридичне закріплення та основні ознаки принципу поєднання особливостей використання землі як природного ресурсу, основного засобу виробництва та територіального базису. *Науково-інформаційний вісник. Право*. 2011. № 4. С. 65–72.
6. Книш В. В. Вплив принципів земельного права на правове регулювання ринку земельних ділянок в Україні. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2015. Вип. 38. С. 152-160.
7. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 349. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text> (дата звернення: 28.10.2021).
8. Колобердянко І. І., Пріц К. А. Забезпечення раціонального використання та охорони земель як один із принципів формування обмежень (обтяжень) у землекористуванні. *Управління розвитком соціально-економічних систем: Матеріали Четвертої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 8 жовтня 2020 р.* Харків: ХНТУСГ, 2020. С. 78-82.

СПІВВЛАСНИКИ БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ ЯК СУБ'ЄКТ СПЛАТИ ЗЕМЕЛЬНОГО ПОДАТКУ

Герашенко Я.В.,

студентка 4-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Корнєєв Ю.В.,

доцент кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

к.ю.н., доцент

Історія плати за землю в незалежній Україні бере свій початок з 1992 року, коли було прийнято Закон України «Про плату за землю». Цим законом досить повно врегульовувались правовідносини, які складались при виникненні у землевласників і землекористувачів обов'язку сплачувати кошти за використання землі, зокрема, чітко встановлювались розміри плати та порядок її здійснення, передбачалась відповідальність за ухилення від такого зобов'язання.

З прийняттям 2 грудня 2010 року Податкового кодексу України врегулювання плати за землю було повністю делеговано єдиному кодифікованому акту. Проте, не дивлячись на охоплення Податковим кодексом України дійсно багатьох аспектів у сфері оподаткування, деякі питання все ж потребують системного підходу до їх вирішення. Зокрема, Податковий кодекс України не визначає порядку плати за землі, які знаходяться під багатоквартирними будинками, що можна вважати прогалиною, з огляду особливості природи права власності на такі ділянки.

На сьогодні, багатоквартирні будинки є основними архітектурними формами великих міст. Відповідно, під розташування таких споруд відведена значна частина земель, за які до місцевих бюджетів повинна стягуватися плата у передбаченому законом порядку. Попри актуальність питання воно є мало дослідженим вітчизняними науковцями.

На неконтрольованості системи плати земельного податку наголошували, зокрема, О.І. Дем'янчук і Б.М. Струмінська. Науковці зазначають, що особливого поширення ця проблема набула у мегаполісах [1, с.117]. Такий висновок впливає і з того, що значна площа міст зайнята багатоквартирними будинками, а невирішеність питання суб'єктів сплати земельного податку призводить до значного ненадходження коштів до місцевих бюджетів.

В побуті плата за землю та земельний податок часто ототожнюються. За своєю суттю, ці поняття дійсно стосуються сплати одного і того ж податку, проте знак рівності між ними ставити не можна.

Плата за землю – це обов'язковий платіж у складі податку на майно, що справляється у формі земельного податку або орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності. В свою чергу, земельний податок є обов'язковим платежем, що справляється з власників земельних ділянок та земельних часток (паїв), а також постійних землекористувачів [4].

Думку диференціації вищевказаних понять поділяють і К.О. Кухта та В.В. Джура, які зазначають, що «плата за землю» є узагальнюючим поняттям і об'єднує в собі два обов'язкових платежі — земельний податок та орендну плату за землі, що перебувають у державній і комунальній формах власності [3, с. 46].

Отже, земельний податок, за своєю сутністю є однією з форм плати за землю. Застосування обох термінів по відношенню до сплати податку за земельні ділянки, проте, варто пам'ятати, що плата за землю є загальним поняттям по відношенню до земельного податку.

Виходячи з визначення земельного податку наведеного у Податковому кодексі України можна виділити дві категорії платників такого податку:

- власники земельних ділянок, земельних часток (паїв);
- землекористувачі.

Щодо першої категорії, за цивільним законодавством України виникнення, перехід і припинення права власності на нерухомі речі, в тому числі на земельну ділянку, підлягають державній реєстрації. Поряд з цим, згідно з положеннями статті 334 Цивільного кодексу України права на нерухоме майно, які підлягають державній реєстрації, виникають з дня такої реєстрації відповідно до закону [7].

Можна зробити висновок, що суб'єктами платників земельного податку першої категорії є особи, які у встановленому законом порядку зареєстрували право власності на відповідну земельну ділянку.

До другої категорії платників відносяться землекористувачі, а тобто юридичні та фізичні особи (резиденти і нерезиденти), яким відповідно до закону надані у користування земельні ділянки державної та комунальної власності, у тому числі на умовах оренди [4].

Таким чином, аби з'ясувати чи відносяться власники квартир багатоквартирних житлових будинків до однієї з цих категорій платників земельного податку варто визначити правовий режим земельної ділянки, яка знаходиться під багатоквартирним будинком.

Законом України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» передбачається, що права на земельну ділянку, на якій розташований багатоквартирний будинок, належні до нього будівлі та споруди і його прибудинкова територія, віднесено до спільного майна багатоквартирного будинку [6].

Проте, навіть з прийняттям Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» процедура переходу права власності на землі під багатоквартирними будинками залишається не врегульованою.

Статтею 42 Земельного кодексу України визначаються два варіанти правового режиму означеної земельної ділянки:

- надання в постійне користування підприємствам, установам і організаціям, які здійснюють управління цими будинками, або

- передача такої земельної ділянки власникам квартир та нежитлових приміщень у відповідному будинку, яке здійснюється у порядку, передбаченому Кабінетом Міністрів України [2].

Отже, визначення належного суб'єкта сплати земельного податку на пряму залежить від того, який саме із вищевказаних правових режимів земельної ділянки на неї поширюється.

Щодо першого випадку влучно висловився Верховний Суд в постанові від 28.03.2018 у справі № 910/1200/17 у якій зазначає, що за відсутності зареєстрованих речових прав на право власності або постійного землекористування земельною ділянкою, на якій розташований багатоквартирний будинок та його прибудинкова територія, у співвласників багатоквартирного будинку не виникає обов'язку зі сплати земельного податку [5].

Таким чином, якщо означена ділянка перебуває у постійному користуванні юридичної особи – на співвласників цього будинку не покладається тягар сплати земельного податку.

Інакше, Земельний кодекс України містить альтернативу: співвласники багатоквартирного будинку можуть оформити речове право на ділянку під будинком у вигляді постійного землекористування на підставі статті 92 цього Кодексу або на праві власності керуючись статтею 42 Земельного кодексу України.

Таким чином, коли земельна ділянка перебуває у власності або постійному землекористуванні співвласників будинку – саме останні зобов'язані сплачувати земельний податок. Щодо процедури – мешканці багатоквартирного будинку повинні самоорганізуватися і вчинити всі необхідні дії для належної сплати податку, визначені законодавством аби уникнути відповідних санкцій.

Висновки. З огляду на проведений аналіз можна зробити наступні взаємопов'язані висновки: сплачувати земельний податок повинен саме власник земельної ділянки або її землекористувач, обов'язок сплати цього податку виникає лише з моменту переходу права власності на земельну ділянку або землекористування. Відтак, у випадку відсутності зареєстрованого права власності на земельну ділянку під багатоквартирним будинком та його прибудинкову територію або ж права постійного землекористування - у співвласників багатоквартирного будинку не виникає обов'язку зі сплати земельного податку.

В будь-якому випадку мешканцям таких будинків при заселенні варто додати вирішення питання сплати земельного податку до числа обов'язкових і відразу визначити належного суб'єкта сплати земельного податку.

Список використаних джерел

1. Дем'янчук О. І., Струмінська Б. М. Плата за землю як важливе джерело доходів місцевих бюджетів України та недоліки у його застосуванні / О. І. Дем'янчук, Б. М. Струмінська // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : збірник наукових праць / ред. кол. : І. Д. Пасічник, О. І. Дем'янчук. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – Випуск 24. – С. 114–117 URL: <https://eprints.oa.edu.ua/2671/1/24.pdf>
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 № 2768-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
3. Кухта К. О., Джура В. В. Історичний генезис адміністрування земельного податку в Україні: сучасні аспекти та еволюція розвитку земельного оподаткування. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 2. С. 42–47 URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/2_2019/9.pdf
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
5. Постанова Верховного Суду у справі №910/1200/17 від 28.03.2018 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73097988>
6. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку: Закон України від 14.05.2015 №417-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-19#Text>
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

НАБУТТЯ ФІЗИЧНОЮ ОСОБОЮ-ПІДПРИЄМЦЕМ ТА ЮРИДИЧНИМИ ОСОБАМИ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ У ВЛАСНІСТЬ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ

Ланкін С.В.,
студент 4-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Корнєєв Ю.В.,
доцент кафедри інформаційного, господарського та
адміністративного права ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
к.ю.н., доцент

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» № 552-IX [2] (далі – Закон) було запроваджено певний перехідний період щодо обігу даних земель сільськогосподарського призначення, станом на сьогодні законодавець з метою стабілізації цін та умов ринку обігу даних земель запровадив конкретні обмеження до 1 січня 2024 року, а саме:

1. Сумарна площа ділянок сільськогосподарського призначення у власності одного громадянина не може перевищувати ста гектарів, окрім випадків коли громадянин отримав таку площу ділянок до впровадження такого обмеження.

2. Будь-які угоди на користь юридичних осіб (окрім стягнення банками як предмету застави, передачі земельних ділянок у спадщину обміну земельними ділянками відповідно до статті 37-1 ЗК України та відчуження ділянки для суспільних потреб) є недійсними до 01.01.2024.

Такі обмеження є наслідком суспільного компромісу щодо можливості відкриття ринку землі в цілому, ті ж самі обмеження стосуються іноземних юридичних осіб, іноземців та осіб без громадянства, які зможуть набувати у власність землі сільськогосподарського призначення лише за умови ухвалення відповідного рішення на Всеукраїнському референдумі відповідно до статті 130 Земельного кодексу України.

Але при цьому потрібно розуміти, що Закон в цій частині не є досконалим, і все ж має певні невизначеності.

Відтак, Земельний кодекс України у своїй теперішній редакції не дає точної відповіді на питання: «Чи може фізична особа-підприємець набувати у власність землі сільськогосподарського призначення?» [3].

Водночас, на нашу думку, при відповіді на таке колізійне питання варто враховувати роз'яснення Міністерства юстиції України від 14.01.2001 року, яка вказує на те, що саме у господарських відносинах фізичні особи - підприємці приймають участь перш за все як підприємці, а не як фізичні особи [2].

Відповідно статтею 3-ю Господарського кодексу України, визначено, що підприємництвом є діяльність з метою отримання прибутку та досягнення певних економічних та соціальних результатів.

Тобто, керуючись вищевикладеними нормами законодавства, впливає висновок, що фізична особа-підприємець у випадку, коли вона має намір набувати землю для отримання від неї в майбутньому прибутку (надання в оренду або інше використання її корисних властивостей) прирівнюється до суб'єкта господарювання, що включає в себе також юридичних осіб, що частково дає підстави для поширення заборони на таких осіб до 01.01.2024 року щодо купівлі-продажу земель сільськогосподарського призначення.

Водночас варто констатувати, що вільний цивільний обіг будь-якого майна не може відбуватись без певної соціальної або економічної мети у суб'єктів такого обігу. Таке тлумачення норм законодавства можна поширити на будь-якого учасника ринку землі, який є фізичною особою, відповідно до чого відкривається великий обсяг для маніпуляцій та різночитання закону.

Безперечно, дане питання потребує окремої регламентації в статті 130 ЗК України, або скоріш за все отримає відповідне судове тлумачення від Верховного Суду згодом.

Також не можна говорити, що станом на сьогодні українські юридичні особи не можуть отримувати у фактичне володіння земельні ділянки. Сьогодні великі підприємства, що обробляють масштабні земельні ділянки консолідують таке майно у себе, завдяки продажу таких земельних ділянок для своїх працівників – фізичних осіб [3]. Дана ситуація не є явищем протизаконним, однак по суті суперечить меті закладеній законодавцем саме щодо перехідного періоду до 2024 року, про який обумовлювалось вище.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення». *Відомості Верховної Ради України*. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text> (дата звернення: 13.10.2021).

2. Статус фізичної особи - підприємця: проблеми застосування законодавства Роз'яснення Міністерства юстиції України від 14.01.2011. Міністерство юстиції України. 2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0012323-11#Text> (дата звернення: 13.10.2021).

3. Ринок землі в Україні: відкриття ринку, поточний стан, прогноз розвитку. Ліга.Новини. 2021. URL: <https://news.liga.net/ua/all/news/rynok-zemli-v-ukraine-otkrytie-rynka-tekuschee-sostoyanie-prognoz-razvitiya-4280563> (дата звернення: 13.10.2021).

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРИРОДНИХ ПАРКІВ

Степанець Ю.О.,

студентка юридичного факультету

Науковий керівник: Барабаш А.Г.,

доцент кафедри публічного та приватного права

Національного університету «Чернігівська політехніка»

к.ю.н.

Актуальність теми. Людська діяльність, стрімкий розвиток технічного та технологічного прогресу, масове використання природних ресурсів для забезпечення життєдіяльності людини призводить до нанесення природі невідправної шкоди, зокрема знищуються природні умови проживання великої кількості тварин, що призводить до їх вимирання, зникають деякі види рослин та дерев. Така ситуація обумовлена недостатнім рівнем правового регулювання об'єктів природно-заповідного фонду в цілому та національних природних парків зокрема. Отже, в сучасних умовах визначення правового режиму національних природних парків потребує більш детального дослідження.

Метою дослідження виступає аналіз правового режиму національних природних парків.

Виклад основного матеріалу. Поняття, склад та правовий режим національних природних парків регламентує Земельний кодекс України, закони України «Про охорону навколишнього середовища» від 25 червня 1991 р., «Про природно-заповідний фонд» від 16 червня 1992 р., «Про екологічну мережу України» від 24 червня 2004р., «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26 листопада 2015 р., а також міжнародні правові акти, зокрема Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття від 25 жовтня 1995р..

Глава 3 Закону України «Про природно-заповідний фонд» присвячена національним природним паркам, де вказано статус і завдання, які покладаються на національні парки, а також функціональне зонування. Так, кілька статей Закону дають загальне розуміння ролі національних природних парків у системі охоронюваних територій.

Відповідно до ст. 20 Закону України «Про природно-заповідний фонд» національні природні парки є природоохоронними, рекреаційними, культурно-освітніми, науково-дослідними установами загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження, відтворення і ефективного використання природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність. Ділянки землі та водного простору з усіма природними ресурсами та об'єктами вилучаються з господарського використання і надаються національним природним паркам у порядку, встановленому цим Законом та іншими актами законодавства України. До складу територій національних природних парків можуть включатися ділянки землі та водного простору інших землевласників та землекористувачів[1].

Правовий режим кожного окремого національного природного парку регулюється локальним актом – Положенням про національний природний парк. Так, в Положенні про національний природний парк «Пирятинський» зазначається підстава його створення (відповідний Указ Президента), місце розташування, площа, географічні координати, правовий статус Парку та його земельної ділянки; завдання, порядок управління Парком, структура та режим території Парку, охорона Парку, науково-дослідна робота на території Парку[2].

Слід зазначити, що незважаючи на наявність досить великої кількості нормативних актів, які регулюють діяльність національних природних парків, можна констатувати відсутність системності в процесі регулювання статусу національних природних актів, крім того відсутність спеціалізованого нормативного акта щодо діяльності національних природних парків ускладнює правозастосовну роботу у даній сфері.

Аналізуючи теоретичну основу досліджень правових режимів, науковець Т.В. Кошелюк зазначає, що правовими ознаками національного природного парку є такі:

- 1) всі національні природні парки мають загальнодержавне значення;
- 2) основна мета створення – охорона природи. Слід доповнити, що метою створення національних природних парків є також збереження історико-культурної спадщини, наукова діяльність, відтворення і раціональне використання цінних природних територій та об'єктів, які мають важливе природоохоронне, рекреаційне та культурно-освітнє значення. Також важливою метою діяльності національних природних парків є проведення екологічної освітньо-виховної роботи;
- 3) основні функціональні зони – зона абсолютного заповідання, зона регульованої рекреації;
- 4) середня площа – десятки й сотні тисяч гектарів;
- 5) вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів з господарського використання, з метою збереження природи, флори та фауни;
- 6) пріоритетний вид діяльності – збереження цінних природних комплексів та об'єктів у первісному вигляді, проведення науково-дослідних робіт і розроблення наукових рекомендацій з питань охорони навколишнього природного середовища;
- 7) вимоги до території – наявність унікальних і типових для цієї місцевості природних комплексів і об'єктів, які суттєво не змінені людською діяльністю [3, с. 94].

Вважаємо доцільним доповнити даний перелік ознак національних природних парків такою ознакою як можливість використання територій парку для здійснення рекреаційної діяльності. Згідно Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України рекреаційна діяльність – це діяльність, спрямована на відновлення розумових, духовних і фізичних сил людини шляхом загальнооздоровчого і культурно-пізнавального відпочинку, туризму, санаторно-курортного лікування, любительського та спортивного рибальства, полювання тощо[4].

У ч. 4 ст.20 Закону України «Про природно-заповідний фонд» визначено наступні завдання національних природних парків:

- Збереження цінних природних та історико-культурних комплексів і об'єктів;
- створення умов для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів;
- проведення наукових досліджень природних комплексів та їх змін в умовах рекреаційного використання, розробка наукових рекомендацій з питань охорони навколишнього природного середовища та ефективного використання природних ресурсів;

- проведення екологічної освітньо-виховної роботи [1].

Вважаю слушним розгляд розуміння правової охорони національних природних парків у широкому і вузькому значенні. У вузькому значенні вона полягає у забороні чи обмеженні користування окремими ділянками національних природних парків, тобто виділення певних зон. У широкому розумінні правова охорона національних природних парків є процесом, який здійснюється щодня, і полягає у регулюванні відносин, пов'язаних з раціональним використанням, відтворенням і охороною національних природних парків[5, с. 118].

Під час установаження правового режиму національних парків важливим моментом вважаю статус охоронюваної природної території. Законодавством про особливо охоронювані природні території національні парки визначаються як юридичні особи, а не як вид особливо охоронюваних природних територій. Це, у свою чергу, порушує логіку побудови відносин з приводу дій, які забороняються на території національних парків, і перешкоджає досягненню цілей цих особливо охоронюваних природних територій, створенню нових національних природних парків, дає змогу проводити в них діяльність, що втручається в хід природних процесів[3, с. 97].

Висновки. Правовий режим національних природних парків – це особливий порядок правового регулювання функціонування національних природних парків, що базується на поєднанні дозволів і заборон і включає сукупність правових засобів і методів, які забезпечують ефективну діяльність національних природних парків. Правовий режим національних природних парків має свої особливості, оскільки це охоронювані території, що вилучені державою з господарського використання й поєднують охорону, збереження та відтворення природних комплексів та об'єктів..

Список використаних джерел

1. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 № 2456-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>
2. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Положення про національний природний парк «Піратинський» від 07.11.2011. №439. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0439737-11#Text>
3. Кошелюк Т.В. Правовий режим національних природних парків як складника екологічної мережі. *Юридичний бюлетень*. 2018. Випуск 7. Ч. 1. С. 91-99.
4. Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, затв. Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України 22.06.2009 р. №330. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0679-09>
5. Басай В.Д. Правова охорона національних природних парків в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2014. №1. С.113-126.

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ БІОСФЕРНИХ ЗАПОВІДНИКІВ

Трошко А.В.,

студентка юридичного факультету

Науковий керівник: Барабаш А.Г.,

доцент кафедри публічного та приватного права

Національного університету «Чернігівська політехніка»

к.ю.н, доцент

Актуальність теми. Згідно зі ст. 3 Закону «Про природно-заповідний фонд України» складовою частиною природно-заповідного фонду є біосферні заповідники. Основними завданнями біосферного заповідника, як об'єкта правової охорони, є збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, здійснення фонових екологічного моніторингу, вивчення навколишнього природного середовища, його змін під дією антропогенних факторів. Виконання вказаних завдань можливе лише за умови ефективної правової охорони відповідних природних територій, виконання системи заходів, спрямованих на збереження природних ресурсів та їх раціональне використання. Досконалий правовий режим біосферних заповідників є основою для цих заходів. З огляду на вищевикладене, актуальним вбачається дослідження правового режиму біосферних заповідників.

Метою дослідження виступає аналіз поняття та складу біосферних заповідників як важливих складових їх правового режиму.

Виклад основного матеріалу. Спеціальне правове регулювання охорони природно-заповідного фонду України, в тому числі біосферних заповідників, відображено в Законі України «Про природно-заповідний фонд України». Відповідно до ст. 6 вказаного Закону території та об'єкти, що мають особливу екологічну, наукову, естетичну, господарську, а також історико-культурну цінність, підлягають комплексній охороні, порядок здійснення якої визначається положенням щодо кожної з таких територій чи об'єктів, яке відповідно до цього закону та законодавства України про охорону пам'яток історії та культури затверджується центральним органом виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища та центральним органом виконавчої влади в галузі культури [1].

Біосферні заповідники є природоохоронними, науково-дослідними установами міжнародного значення, що створюються з метою збереження в природному стані найбільш типових природних комплексів біосфери, здійснення фонових екологічного моніторингу, вивчення навколишнього природного середовища, його змін під дією антропогенних факторів.

Біосферні заповідники включаються в установленому порядку до Всесвітньої мережі біосферних резерватів у рамках програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» та набувають міжнародного статусу.

Кожен біосферний заповідник повинен виконувати такі три взаємодоповнюючі функції:

1) охоронну – сприяє збереженню екосистем, ландшафтів, біологічних видів і генетичного різноманіття;

2) розвитку – підтримує економічний і гуманітарний розвиток, сталий із соціально-культурного та економічного погляду;

3) науково-технічного забезпечення – підтримує демонстраційні проекти в галузі екологічної освіти і підготовки кадрів, проведення досліджень і моніторингу [3, с.167].

Вважаємо доцільним зауваження Р.А. Гольонко про необхідність розширення функцій біосферних заповідників. Вчений вважає, що окрім визначених функцій збереження, розвитку і матеріально-технічного забезпечення, слід визначити і такі функції як: функція попередження втрат природних ресурсів, прогностична функція, функція зміцнення зв'язків між культурним і біологічним різноманіттям [4, с. 143].

Особливість законодавчого регулювання правового статусу біосферних заповідників в Україні полягає в тому, що Закон України «Про природно-заповідний фонд» не розмежовує чітко території та об'єкти природно-заповідного фонду (ПФЗ), не визначає, що є територіями, а що об'єктами ПФЗ і які категорії в системі ПФЗ слід віднести до території і об'єктів. Зокрема, ст. 3 Закону присвячена класифікації територій та об'єктів ПФЗ, установлює лише, що природні території та об'єкти – природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, але не розмежовує вказані категорії. Тому законодавче визначення «біосферного заповідника» дозволяє зробити висновок, що за своїми ознаками (є природоохоронними установами загальнодержавного значення, мають певні просторові межі, площу та ін.) біосферні заповідники віднесені до об'єктів ПФЗ. В той же час таке законодавче формулювання суперечить природі біосферних заповідників і не відповідає змісту концепції біосферних резерватів, які насамперед є особливо охоронюваними природними еталонними територіями [4, с. 140].

Поняття «біосферного заповідника» характерне для національного законодавства. У міжнародних правових актах використовується термін «біосферний резерват». На міжнародному рівні визначення біосферного резервату міститься в Статутних рамках Всесвітньої мережі біосферних резерватів, затвердженої Резолюцією №28/С/2.4 28-ої Генеральної конференції ЮНЕСКО в листопаді 1995р. Відповідно до ст.1 зазначеного документа біосферними резерватами є сухопутні і морські території (акваторії) або їхнє поєднання, які є міжнародно визнаними в рамках Програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера» відповідно до існуючих статутних рамок.

Важливо зазначити, що в згаданому вище нормативному акті біосферний резерват визначається не як природоохоронна установа, а як територія, що

включає в себе окремі природоохоронні об'єкти як природні ядра для збереження біорізноманіття. Таким чином, біосферний резерват є перш за все територією, яка має особливу цінність і підлягає охороні [4, с. 140].

Погоджуємося з думкою О.М. Ткаченко, який зазначає, що біосферні заповідники повинні користуватися належним довгостроковим законодавчим захистом. Біосферні заповідники можуть збігатися з наявними або передбачуваними охоронюваними зонами, такими як національні парки або охоронювані зони досліджень, або включати їх у себе. Це пояснюється тим, що деякі з таких охоронюваних зон часто виступають найкращими прикладами незмінного природного ландшафту або відповідними зонами для виконання різних функцій біосферних заповідників. Особливістю управління у сфері функціонування та розвитку саме біосферних заповідників є те, що суб'єктний склад цих відносин досить різноманітний, оскільки деякі суб'єкти наділені управлінськими повноваженнями, хоча відповідно до закону та своєї природи не мають владних повноважень щодо здійснення регулюючого впливу. Іншими словами, управління у сфері функціонування та розвитку біосферних заповідників здійснюється не лише органами державної влади, а й іншими суб'єктами, наприклад спеціальними адміністраціями біосферних заповідників, але компетенції та коло повноважень вказаних суб'єктів є різними [5].

Відповідно до ст. 18 Закону України «Про природно-заповідний фонд» для біосферних заповідників установлюється диференційований режим охорони, відтворення та використання природних комплексів згідно з функціональним зонуванням:

- заповідна зона - включає території, призначені для збереження і відновлення найбільш цінних природних та мінімально порушених антропогенними факторами природних комплексів, генофонду рослинного і тваринного світу; її режим визначається відповідно до вимог, встановлених для природних заповідників;

- буферна зона - включає території, виділені з метою запобігання негативного впливу на заповідну зону господарської діяльності на прилеглих територіях; її режим визначається відповідно до вимог, встановлених для охоронних зон природних заповідників;

- зона антропогенних ландшафтів - включає території традиційного землекористування, лісокористування, водокористування, місць поселення, рекреації та інших видів господарської діяльності; в ній забороняється мисливство [1].

Висновки. Дослідивши поняття «біосферний заповідник» та «біосферний резерват» можна стверджувати, що ці поняття є тотожними. Вважаємо за необхідне закріпити в законодавстві України визначення біосферного резервату з метою гармонізації вітчизняного та міжнародного законодавства.

Аналіз норм Закону України «Про природно-заповідний фонд» дозволяє дійти висновку, що територія біосферного заповідника диференційована.

Залежно від мети використання вона поділяється на три зони. Метою виділення заповідної зони біосферних заповідників є збереження природних властивостей даної території. Звідси заповідна зона передбачає встановлення найбільш жорстких обмежень щодо її використання. Буферна зона виділяється як для збереження природних властивостей заповідної зони, так і з метою запобігання негативному впливу на неї господарської діяльності, яка може здійснюватись у зоні антропогенних ландшафтів. На території антропогенних ландшафтів можна здійснювати окремі види господарської діяльності, які не суперечать цілям і завданням біосферного заповідника.

Список використаних джерел

1. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 № 2456-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>
2. Гольонко Р. А. Поняття та особливості правової охорони біосферних заповідників в Україні. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 139. С. 176-191.
3. Бондаренко І. Правові проблеми функціонування та розвитку біосферних заповідників України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №11. С.166-169.
4. Гольонко Р. А. Поняття та функції біосферних заповідників у національному і міжнародному законодавстві: порівняльно-правовий аналіз. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2017. №4. С. 139-143.
5. Ткаченко О. М. Актуальні проблеми правового регулювання біосферних заповідників. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 1. С. 166-169.

СЕКЦІЯ 5.

МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ПРАВ ТА ПРАВА НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРАЦЮ ПРИ ВІДСТОРОНЕННІ ВІД РОБОТИ

Мешкова К.О.,

викладач кафедри цивільно – правових дисциплін
і трудового права ім. О. І. Процевського
Харківського національного педагогічного
університету ім. Г. С. Сковороди

В сучасних умовах відповідно соціально - економічним показникам простежується наявність в державі мінімального ступеню соціальної

захищеності, про що свідчить перш за все зниження рівня реальних грошових доходів населення. Зростає кількість громадян, які мають доходи нижче прожиткового мінімуму. Важке фінансове становище багатьох підприємств провокує зростання заборгованостей за заробітною платою. Загострення проблем зайнятості привертають до стійкого прояву негативних процесів у формуванні принципів стабільності трудових відносин та забезпеченні елементарних гарантій захисту трудових прав працівника. З іншого боку, загострення ситуації безпосередньо пов'язано з розповсюдженням протягом двох останніх років коронавірусної пандемії світового масштабу, яка привнесла вимушені глобальні корективи у соціально – економічну складову на державному рівні. Мільйони працівників виявляються за межами зони правового захисту своїх трудових прав. В таких умовах злободенно постають питання про особливості реалізації права на працю працівником при відстороненні від роботи

Відсторонення від роботи являє собою своєрідний механізм вторгнення в процес реалізації громадянином свого права на працю в сучасних умовах, саме тому дане правове явище повинно бути окреслено законодавцем чіткими положеннями, насамперед мова йде про закріплення в реформованому трудовому законодавстві відповідної самодостатньої дефінітивної конструкції, а також вичерпного переліку обставин, які обґрунтовно допустимі в якості підстав для відсторонення від роботи працівника.

Процес реформування трудового законодавства передбачає вирішення багатьох теоретичних і практичних питань, в тому числі і питань стабільності виконання умов трудового договору, який є одним з найбільш важливих правових інститутів трудового права, так як саме він забезпечує можливість реалізації права на працю. У зв'язку з цим організаційно - правовими засобами захисту інтересів працівника повинен бути забезпечений процес укладення, зміни та розірвання трудового договору, а також передбачені адекватні і відповідні сучасним соціально - економічним умовам способи вирішення трудових спорів при невиконанні його умов. В цьому сенсі слід приділити особливу увагу дослідженню способів забезпечення перш за все соціально - гуманістичної спрямованості правової регламентації трудового договору та суворого дотримання принципів законності в правозастосовчій діяльності, зокрема, з питань відсторонення працівника від роботи, застосування якого істотно впливає на дотримання виконання умов трудового договору.

Специфіка відсторонення від роботи полягає перш за все в тому, що дана правова категорія трудового права має надто своєрідну природу, володіє низкою особливих характерних ознак і своїм існуванням викликає появу цілого комплексу наслідків, маючих неабияке значення для стабільної динаміки трудового правовідношення. В цьому сенсі відсторонення від роботи необхідно розглядати як специфічний засіб впливу на робітника, який передбачений нормами цілої низки галузей права (трудового, адміністративного, кримінально

– процесуального права). Виходячи зі змісту ст. 46 КЗпП України, наявність певного роду обставин щодо суб'єктивної характеристики робітника можуть обумовити відповідну кореспондуючу реакцію з боку роботодавця. Перелік такого роду обставин, здатних викликати несприятливі наслідки для робітника, який приведений в ст.46 КЗпП України, носить надто неконкретний характер і не є вичерпним.

З моменту відсторонення працівника від роботи трудове правовідношення переходить в статичний стан. Це обумовлено перш за все тим, що дія у часі деяких умов трудового договору, які відносяться до категорії необхідних і є для працівника істотними, «завмирають». Так, при відстороненні від роботи відбувається процес призупинення умови про трудову функцію (рід роботи) і, як наслідок, умови про виплату заробітної плати. Призупинення умов змісту не передбачає припинення трудового договору, однак позбавляє його стабільності, що впливає і на реалізацію робітником в повній мірі права на працю.

Відсторонення від роботи являє собою надто специфічний механізм обмеження реалізації робітником права на працю шляхом призупинення істотних умов трудового договору як переважної форми такої реалізації. Якщо відсторонення від роботи носить неправомірний характер, відбувається абсолютне порушення прав працівника безперешкодно і вільно здійснювати свою здібність до праці. З метою недопущення настання такого роду негативних наслідків для працівника необхідно розробити чітку дефінітивну конструкцію даної правової категорії, а також окреслити чіткі межі застосування даного засобу впливу на працівника шляхом закріплення в законодавстві вичерпного переліку обставин, наявність яких була б здатна без різночитань та зайвих припущень обумовити застосування відсторонення від роботи.

ПРИМУСОВА ВАКЦИНАЦІЯ ВІД COVID-19 І ПРАВА ЛЮДИНИ

Тихонюк О.В.,

ст. викладач кафедри інформаційного,
господарського, адміністративного права

Національного технічного університету України
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Відповідно до ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ратифікована Законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР) кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків: 1) втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та

громадської безпеки, економічного добробуту країни; 2) для запобігання заворушенням чи злочинам; 3) для захисту здоров'я чи моралі; 4) для захисту прав і свобод інших осіб [1].

У рішенні від 28.04.2021 (*Case of Vavrichka and Others v. the Czech Republik*) Європейський суд з прав людини (далі - ЄСПЛ) підкреслив, що, на загальну думку, вакцинація є одним із найбільш успішних та ефективних з точки зору витрат заходів у сфері охорони здоров'я і що кожна держава має намагатися досягати максимально можливого рівня вакцинації серед свого населення. У світлі цих аргументів ЄСПЛ дійшов висновку, що обов'язок проходження вакцинації в Чехії є відповіддю національних органів влади на нагальну соціальну потребу в захисті здоров'я окремої особи та суспільства в цілому від відповідних хвороб та недопущенні будь-якої тенденції зменшення рівня вакцинації дітей [2].

У рішенні від 15.03.2012 (*Справа «Соломахін проти України»*, в якій заявник оспорував проведення вакцинації від дифтерії) ЄСПЛ зазначив, що у цій справі було втручання у приватне життя та таке втручання було чітко передбачено законом і переслідувало легітимні цілі охорони здоров'я. На думку Суду, порушення фізичної недоторканності заявника можна вважати виправданим міркуванням охорони здоров'я населення та необхідністю контролювати поширення інфекційного захворювання. Окрім того, згідно з висновками національного суду, медичний персонал перевіряв відсутність протипоказань до щеплення заявника перед тим, як його проводити [3].

Як бачимо, Європейський суд з прав людини дійшов висновків, що вакцинація є одним із найбільш успішних та ефективних заходів у сфері охорони здоров'я, мета якої є захист здоров'я окремої особи та суспільства в цілому від інфекційного захворювання. Отже, обов'язкова вакцинація певної категорії громадян від Covid-19 (захворювання, яке відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 19.07.1995 № 133 належить до особливо небезпечної інфекційної хвороби) задля попередження його поширення серед населення є виправданим та таким, що не порушує ст. 8 Конвенції.

Отже, якщо працівник отримав повідомлення про обов'язкове профілактичне щеплення проти Covid-19, але не згоден надати документ про вакцинацію або довідку про абсолютні протипоказання до профілактичних щеплень проти Covid-19 у визначений термін (тобто, працівник відмовляється або ухиляється від проведення обов'язкового профілактичного щеплення), роботодавець повинен зафіксувати факт відмови щодо проходження обов'язкового щеплення, скласти відповідний акт та відсторонити від роботи [4, ст. 46; 5, ч. 2 ст. 12; 6, ч. 3 ст. 5]. Зауважимо, що з 08.11.2021 керівники держорганів та закладів освіти мають право відстороняти від роботи невакцинованих проти Covid-19 працівників: з цієї дати набув чинності наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Переліку професій,

виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним щепленням» від 04.10.2021 № 2153 (із змінами від 01.11.2021 № 2393). Але це не стосується тих працівників, які мають абсолютні протипоказання до проведення таких щеплень проти Covid-19 та надали медичний висновок про наявність протипоказань до вакцинації проти Covid-19; до того ж протипоказання до вакцинації встановлюються лікарем [9, п. 3].

Відсторонення здійснюється шляхом видання наказу (розпорядження) керівника державного органу (державної служби) або підприємства, установи, організації з обов'язковим доведенням його до відома особам, які відсторонюються (особисто кожного, під розпис). Але (увага!): відповідно до ч. 1 ст. 46 КЗпП України працівник може бути відсторонений від роботи у разі: 1) появи на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння; 2) відмови або ухилення від обов'язкових медичних оглядів, навчання, інструктажу і перевірки знань з охорони праці та протипожежної охорони; 3) в інших випадках, передбачених законодавством. Вважаємо, що саме підстава, яка визначена законодавцем як *«в інших випадках, передбачених законодавством»* (курсив наш – О.Т.) дала можливість застосувати її в наказі Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Переліку професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним щепленням» від 04.10.2021 № 2153 (із змінами від 01.11.2021 № 2393). На період відсторонення оплата праці таких працівників і державних службовців здійснюється з урахуванням ч. 1 ст. 94 КЗпП України, ч. 1 ст. 1 Закону України «Про оплату праці», ч. 3 ст. 5 Закону України «Про державну службу». Якщо відсторонений працівник вакцинувався, то роботодавець повинен видати наказ про допуск такого працівника до роботи. Отже, що ми маємо: станом на 09.11.2021 в Україні було відсторонено 9 632 працівників шкіл (педагогічних та непедагогічних працівників), найбільше – у Рівненській області; на Кіровоградщині відсторонені вчителі приходять у школу та заважають проводити уроки; а станом на 18.11.2021 в Україні відсторонено від роботи 3 415 педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти [11].

Трохи згодом до освітян і державних службовців центральних органів виконавчої влади додали співробітників державних органів виконавчої влади; співробітників установ та закладів, що надають соціальні послуги, закладів соціального захисту для дітей, реабілітаційних закладів; співробітників підприємств, установ, організацій, включених до Переліку об'єктів державної власності, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 04.04.2015 № 83, які повинні пройти вакцинацію до 09.12.2021, інакше будуть відсторонені від роботи без збереження заробітної плати і призупиненням страхового стажу.

Виникає риторичне питання: працівники яких професій, виробництв та організацій, діяльність яких може призвести до зараження цих працівників та поширення ними інфекційних хвороб – наступні, хто підлягатимуть

обов'язковим профілактичним щепленням проти інших відповідних інфекційних хвороб з точки зору ст. 12 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» та ст. 27 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», адже відповідно до ст. 10 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» громадяни України зобов'язані, зокрема, піклуватись про своє здоров'я та здоров'я дітей, не шкодити здоров'ю інших громадян; у передбачених законодавством випадках робити щеплення; виконувати інші обов'язки, передбачені законодавством про охорону здоров'я [10]? Утім майже всі профспілки вважають, що вже згадуваний нами наказ Міністерства охорони здоров'я України від 04.10.2021 № 2153 (із змінами від 01.11.2021 № 2393 має дискримінаційні ознаки, суперечить національним та міжнародним нормативно-правовим актам, згідно з якими вакцинація добровільна. Так само вважає і Уповноважена Верховної Ради України з прав людини, на її думку, будь-яке обмеження у правах осіб, які не вакцинувалися, є неприпустимим і прямо порушує норми Конституції.

Тим часом директор київської школи № 210, Дмитро Ламза, подав позов до Окружного адміністративного суду м. Києва проти Кабінету Міністрів України з вимогою визнати протиправними та нечинними положення, що передбачають перехід на дистанційне навчання закладів, у яких немає 80% вакцинованих працівників (Постанова від 09.12.2020 №1236 із змінами від 24.09.2021), 09.11.2021 відбулось підготовче засідання. Як зазначив сам Дмитро Ламза у своєму Telegram: «Підготовче судове засідання у справі №640/27797/21 завершилося досить вдало. Моя команда підготувала несподіваний сюрприз для сторони відповідача. Нами було розширено позивні вимоги у зв'язку з прийняттям останніх редакцій постанови КМУ. Суд вислухав сторони і відразу в залі задовільнив ЗАЯВУ ПРО ЗМІНИ ПРЕДМЕТА ПОЗОВУ! Тепер ми оскаржуємо ще й відсторонення від роботи, які прописані в наказі МОЗ 2153. В процесі сторона відповідача (КМУ) просила суд перенести підготовче засідання для ознайомлення з нашою заявою. Суд під час засідання розглянув клопотання і переніс підготовче засідання на 23.11.2021 р. об 11:10».

Цим же Судом було зареєстровано 4 позови до Державного космічного агентства України (далі – ДКА України) щодо оскарження наказів про відсторонення від роботи. Позивачі просять суд визнати протиправними та скасувати накази ДКА України, якими їх було відсторонено від роботи та поновити їх на роботі. Оскаржувані накази ДКА України видані на підставі наказу МОЗ України «Про затвердження Переліку професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним щепленням» від 04.10.2021 № 2153 (із змінами від 01.11.2021 № 2393», п. 19 змін до Постанови Кабінету Міністрів України «Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби Covid-19,

спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» від 09.12.2020 № 1236 із змінами від 20.10.2021. Отже, чекаємо на рішення суду щодо запровадження нових норм.

I – «вишенька на тортік»: ПАРЄ своєю Резолюцією № 2361 (2021) зобов'язала держав-членів проінформувати своїх громадян про те, що «... вакцинація НЕ являється обов'язательною, что никто не может подвергаться политическому, социальному или иному давлению для прохождения вакцинации, если они сами того не пожелают». Окрім того акцентується увага на тому, «чтобы никто не подвергался дискриминации за то, что не прошел вакцинацию из-за возможного риска для здоровья или нежелания пройти вакцинацию» [12, п. 7.3.1].

На нашу думку, працівник, який відмовляється пройти щеплення, може бути переведений наказом (розпорядженням) роботодавця на дистанційну роботу (ст. 60-2 КЗпП України) – як альтернативний варіант розв'язання проблемної ситуації.

Підсумовуючи вище наведене, хочемо наголосити на тому, що ми (О.Т.) не проти вакцинації, але – без порушень як прав людини, так і законодавства. Також ми проти політики «подвійних стандартів», адже передбачалось, що вакцинація від Covid-19 буде добровільною для усіх груп населення та професійних груп [13].

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Збірник законодавчих актів: станом на 17.08.2021: Офіційний текст. К.: Алерта, 2021. 96 с.
2. *Case of Vavrichka and others v. the Czech Republik* (28.04.2021). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ES069824>
3. *Справа «Соломахін проти України»* (15.03.2012). URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=08UQXE7B2>
4. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1971. (Додаток до № 50). Ст. 375; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (поточна редакція із змінами від 14.08.2021)
5. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 06.04.2000 № 1645-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 29. Ст. 228
6. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII (із змінами станом на 10.11.2021). *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43
7. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 № 4004-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 27. Ст. 218
8. Про затвердження Переліку професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним щепленням: Наказ

Міністерства охорони здоров'я України від 04.10.2021 № 2153 (із змінами від 01.11.2021 № 2393). URL: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-04102021--2153-pro-zatverdzhennja-pereliku-profesij-virobnictv-ta-organizacij-pracivniki-jakih-pidljagajut-obovjazkovim-profilaktichnim-sheplennjam>

9. Про порядок проведення профілактичних щеплень в Україні та контроль якості й обігу медичних імунобіологічних препаратів: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 16.09.2011 № 595. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1159-11#Text>

10. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ (із змінами станом на 20.10.2021). *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19

11. В Україні відсторонено від роботи понад 3 тисячі вчителів (інформація з веб-сайту НУШ: Нова українська школа). URL: <https://nus.org.ua/news/v-ukrayini-vidstoroneno-vid-roboty-ponad-3-tysyachi-vchyteliv/> (дата звернення 19.11.2021)

12. Вакцины против COVID-19: этические, правовые и практические соображения: Резолюция ПАСЕ № 2361 (2021). URL: <https://european-court-help.ru/rezoljucija-2361-2021-parlamentskoj-assamblei-soveta-evropy-pase-vakciny-protiv-covid-19-jeticheskie-pravovye-i-prakticheskie-soobrazhenija/> (дата звернення 19.11.2021)

13. Про затвердження Дорожньої карти з впровадження вакцини від гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, і проведення масової вакцинації у відповідь на пандемію COVID-19 в Україні у 2021-2022 роках: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 24.12.2020 № 3018 (із змінами від 12.07.2021). URL: <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-24122020-3018-pro-zatverdzhennja-dorozhnoi-karti-z-vprovadzhennja-vakcini-vid-gostroji-respiratornoi-hvorobi-covid-19-sprichinenoj-koronavirusom-sars-cov-2-i-provedennja-masovoi-vakcinacii-u-vidpovid-na-pandemiju-covid-19> (дата звернення: 18.11.2021)

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ

Усенко Я.О.,

аспірант Державної наукової установи «Інституту інформації,
безпеки та права Національної академії правових наук України»

Розвиток держави у напрямку цифровізації державних послуг став поштовхом до зміни в організації кадрового забезпечення та організації діяльності судів всіх спеціалізацій.

На сьогодні більш детальна увага приділяється застосуванню сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які забезпечують та підтримують інформаційні процеси (збір, накопичення, обробка та інтерпретація обробки даних, а також високій швидкості одержання доступу до інформаційних ресурсів), у процесі роботи і можливості суду.

Управління персоналом являє собою процес, який охоплює не тільки функції, що традиційно пов'язують з кадровою роботою, а й знання, навички, вміння та здібності, за допомогою яких судові управлінці моделюють принципи ставлення та поведінки персоналу, якими відзначається високоефективний суд.

Серед існуючих форм контролю є такі: визначення комплексу показників (ознак) ефективного управління; налагодження регулярного надходження інформації, звітів про стан вирішення управлінських питань; застосування методу спостереження, інтерв'ювання тощо.

Внутрішню основу, а отже, і сутність управління персоналом становлять управлінські відносини, які формують систему управління, забезпечують взаємодію працівників та успішне розв'язання можливих конфліктів між ними в організаційному середовищі. Ступінь розв'язання суперечностей є основним показником ефективності здійснення управління персоналом. Тому в суді необхідно створити таку систему управління персоналом, що забезпечить оптимальне балансування організаційної поведінки працівників підрозділів та надасть можливість знайти організаційний порядок, який підтримуватиме організаційне середовище управління.

Створення Концепції кадрової політики доцільно здійснювати спираючись на міжнародно-правовий досвід управління персоналом (американська, японська, європейська та бразильська моделі), організації, підбору, адаптації, оцінювання, атестації, підвищення кваліфікації, навчання й розвитку персоналу.

У сучасних умовах розвитку ринку праці кадрові процеси повинні базуватись на оновленій моделі судового адміністрування, стратегіях розвитку професійного рівня судів, які враховують короткострокові і середньострокові прогнози потреб у кадрах. Подальше успішне реформування системи кадрового

управління в судах може бути успішним лише у разі, якщо воно буде реалізовуватись комплексно із застосуванням комунікативних технологій.

З метою оптимізації управління в суді важливо враховувати особистий чинник установи, що впливає на роботу суду загалом, а також особистий потенціал окремо взятого працівника.

Одним з ключових елементів системи управління в суді є управління персоналом суду. Крім загальноприйнятих засад управління персоналом у випадку управління персоналом судів вступають у дію особливості, пов'язані з правовим статусом суддів. Зокрема, поширеною нині є думка щодо того, що судді, оскільки вони не є державними службовцями, не належать до категорій апарату та персоналу судів. Натомість апарат суду є допоміжним інститутом органу, що здійснює правосуддя [1].

Установлення відповідності структури кадрової служби вимогам сьогодення та чинного законодавства, визначення основних напрямів їх гармонізації, виокремлення соціально-психологічних чинників є істотним кроком на шляху підвищення ефективності кадрової системи в судових органах [2].

Запровадження європейських стандартів та трансформація системи адміністрування призводить до формування вимог та передумов виникнення нових зразків управління в суді. До того ж, імперативи державної інтеграційної політики від державних управлінців у професійно-функціональному плані вимагають застосування певних змін підходів для ефективного вирішення проблем громадян на рівні європейських стандартів надання державних послуг [3].

Планомірне та обґрунтоване формування кадрового потенціалу суду дозволить вирішувати такі завдання: установлення співвідношення чисельності працівників із різними професійно-кваліфікаційними характеристиками для досягнення максимальної відповідності між структурами робіт, робочих місць і персоналом; досягнення оптимального ступеня завантаження працівників для повного використання їх особистого потенціалу та підвищення ефективності їх праці; оптимізація структури працівників із різним функціональним змістом праці.

Досягнення узгодження цілей з метою побудови сучасної системи управління в суді – вдосконалення підходів для забезпечення доступності правосуддя як важливої цінності. У сучасній парадигмі науки про управління передбачається, що організація, зокрема суд, має певні цілі, мету, напрям роботи незалежно від їх офіційної декларації.

Судові установи мають свої особливості, які впливають на формування їх систем управління персоналом, тому доцільно створити модель управління персоналом в судах різних спеціалізацій, а на її основі розробити організаційні, правові та технічні заходи модернізації та осучаснення процесів управління персоналом.

Список використаних джерел

1. Сопільник р. л. організаційно-правові засади реформування управління у суді в умовах європейської інтеграції / вісник національного університету «львівська політехніка», юридичні науки. – 2015.- № 824.- с. 100-105.
2. Михалевська л. б. кадровий потенціал органів державної влади як об'єкт наукових досліджень / теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. – 2015. – № 1. – url: http://nbuv.gov.ua/ujrn/tpdu_2015_1_5.
3. Клименко к.о., костенко о.в. інформаційна діяльність та інформаційне забезпечення діяльності адвоката в Україні. world science rs globalvol.4, march. 2020. № 3(55). с.4-7.
doi:https://doi.org/10.31435/rsglobal_ws/31032020/6971.

НОВЕЛИ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ДИСТАНЦІЙНУ РОБОТУ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ЗАДОВОЛЕННЯ ІНТЕРЕСУ У РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРАЦЮ В ЕПОХУ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19

Гапочка К.В.,

аспірант Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: Шабанов Р.І.,

проректор з науково-педагогічної роботи, соціально-економічних і правових питань,

Харківський національний педагогічний

університет імені Г.С. Сковороди

д.ю.н., професор

Цифрова трансформація України є одним із ключових завдань, поставлених Президентом України Володимиром Зеленським. Для виконання означеного задання навіть створено Міністерство та комітет цифрової трансформації України, які окреслюють, що «пріоритетною є цифровізація галузей митниці, податкової, містобудування, земельних відносин, охорони здоров'я, освіти, соціального захисту та пенсійного забезпечення, судочинства та захисту інформації» [1].

Таке значення цифрової трансформації не є випадковим, адже цифрові технології проникають у всі сфери існування суспільства, майбутнє якого вже не уявляється без означених технологій. Повною мірою це стосується і

відносин, в яких реалізується право на працю в Україні, під час яких сторони цих відносин реалізують свої законні інтереси.

Розуміння цифрової трансформації суспільства на сьогоднішній день, як відомо, охоплює не лише переведення різних даних у цифровий формат, а й активне використання автоматизованих систем, які б замінили участь людини в різних операційних видах діяльності, а також сприяли виникненню можливостей дистанційної взаємодії між суб'єктами.

При цьому, не зважаючи на сферу цифровізації та результат її проникнення у вигляді чи то у форму реалізації права на працю, чи то у режим роботи, слід погодитись із спеціалістами щодо виникнення нових ризиків у сфері регулювання трудових відносин. «Перехід до цифрової економіки суттєво змінює систему соціально-трудова відносин, безпосередньо ринок праці та сам процес праці. Звичайно, кожний етап розвитку та втілення цифровізації формує як загальні, так і особливі наслідки трансформації соціально-трудова відносин та трудової сфери, що в свою чергу впливає на зростання соціально-економічних ризиків та підвищення загроз цифрових трансформацій виробничих та соціально-трудова відносин» [2, с.181]. Тому система правового регулювання відносин у сфері праці має бути готовою до цих ризиків та зниження їх рівня до мінімального у вигляді існування пласту правових норм, які можуть врегулювати зазначені відносини.

Так, абсолютно справедливою є точка зору І.С. Сахарук, що «поширеність цифрової зайнятості без належного правового регулювання має негативні наслідки не лише для працівників, але й для держави, яка втрачає податкові надходження, а в перспективі значно знижується рівень трудового потенціалу країни загалом» [3, с.76]. А існуюча, роками перевірена, нормативно-правова база правового регулювання відносин із реалізації права на працю сьогодні вже не здатна задовольнити ті відносини, що виникають з урахуванням цифрової трансформації суспільства.

Людина, як і раніше, має інтерес у задоволенні своєї здатності до праці, але її форми та режими застосування відрізняються від вже усталених. Тому варто погодитись із С.Ф. Гуцу, яка зазначає, про необхідність «суттєвої трансформації трудового права. В першу чергу – в сфері змінення змісту і форм трудових правовідносин, в напрямі організації безперервного навчання та перекваліфікації працівників, розширення використання нетипових форм зайнятості, забезпечення принципів рівності і безпеки праці» [4, с.102-103].

В Україні застосування таких нетипових форм зайнятості, що характеризуються віддаленістю виконання працівниками своєї трудової функції від місця роботи – тобто місця знаходження роботодавця - стало активно застосовуватись у зв'язку з оголошенням Всесвітньою організацією охорони здоров'я пандемії коронавірусної інфекції COVID-19. Адже саме попередження поширення цієї інфекції змусило усі країни обмежити особисті контакти громадян, що неминуче торкнулося і сфери трудових відносин і зумовило

необхідність застосування у всіх можливих галузях дистанційного формату проведення трудової діяльності.

Відповідно, на закритому засіданні Кабінету Міністрів України було прийнято рішення про загальнодержавний карантин та як наслідок запровадження режиму надзвичайної ситуації та заборону проведення масових заходів, руху міжміського громадського транспорту, метро, відвідування закладів освіти учнями тощо [5]. У дистанційний формат перейшли усі можливі сфери життя.

Окремо Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України та Державна служба України з питань праці звернулися з рекомендаціями до роботодавців, у яких запропонували «по можливості максимально забезпечити використання дистанційної форми праці та (або) гнучкого режиму робочого часу (в т.ч. і для зменшення скупчення людей у «часи пік»), запроваджувати режим роботи на умовах скороченого та неповного робочого часу з урахуванням вимог, визначених законодавством, а також максимально сприяти реалізації права працівників на отримання, за їх проханням, оплачуваних відпусток та відпусток без збереження заробітної плати, що надаються працівникам в обов'язковому порядку, та відпустки без збереження заробітної плати, які надаються за угодою сторін у порядку, визначеному законодавством» [6].

Оскільки право реагує на запити суспільного життя, що з'являються, щоб упорядкувати суспільні відносини, задовольнити інтереси зацікавлених осіб, у зв'язку з цією рекомендацією були внесені зміни до Кодексу законів про працю України, які нарешті у ст.60-2 цього основного акту з регулювання трудових відносин передбачали довгоочікувану дефініцію дистанційної роботи, а також механізм її використання: «Дистанційна робота - це форма організації праці, за якої робота виконується працівником поза робочими приміщеннями чи територією власника або уповноваженого ним органу, в будь-якому місці за вибором працівника та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій» [7].

Прикметним є те, що зазначені зміни містять загальний та спеціальний порядок впровадження дистанційної роботи. Якщо у загальному порядку має укладатись спеціальний трудовий договір про дистанційну роботу, то «на час загрози поширення епідемії, пандемії, необхідності самоізоляції працівника у випадках, встановлених законодавством, та/або у разі виникнення загрози збройної агресії, надзвичайної ситуації техногенного, природного чи іншого характеру дистанційна робота може запроваджуватись наказом (розпорядженням) власника або уповноваженого ним органу без обов'язкового укладення трудового договору про дистанційну роботу в письмовій формі. З таким наказом (розпорядженням) працівник ознайомлюється протягом двох днів з дня його прийняття, але до запровадження дистанційної роботи» [7, ст.60-2].

Таким чином, на підставі зазначеного, можна зробити висновок, що новели трудового законодавства у вигляді поширеного використання нетрадиційних форм трудової зайнятості є окремими елементами, окресленого на державному рівні, процесу цифровізації трудових відносин і соціального захисту. Вони дозволяють повноцінно реалізовувати право на працю працівника, задовольняючи його інтерес у цьому, а також і у зароблянні собі на життя працюю, і одночасно захищають його здоров'я. Адже, застосовуючи дистанційну роботу, через віддалене провадження від місця роботи і від трудового колективу, виключення проїзду у громадському транспорті, в умовах пандемії COVID-19, працівник продовжує заробляти собі на життя працюю, однак, зменшується ризик поширення захворюваності.

Список використаних джерел

1. Цифрова трансформація – один з пріоритетів Уряду. Міністерство та комітет цифрової трансформації. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/tsifrova-transformatsiya-odin-z-prioritetiv-uryadu>.
2. Хандій О.О., Шамілева Л.Л. *Економічний вісник Донбасу*. 2019/ №3 (57). URL: [http://www.evd-journal.org/download/2019/3\(57\)/22-Khandii.pdf](http://www.evd-journal.org/download/2019/3(57)/22-Khandii.pdf).
3. Сахарук І.С. Перспективи правового регулювання трудової діяльності працівників цифрових платформ. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип.6, т.2. С. 72-79. URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2020/6/tom_2/15.pdf.
4. Гуцу С.Ф. Штучний інтелект і трудові відносини: вплив і взаємодія. С.99-103. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/127/3526/7499-1?inline=1>.
5. Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19: *Постанова Кабінету Міністрів України*, 11 бер. 2020 р. № 211. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zapobigannya-poshim110320rennyu-na-teritoriyi-ukrayini-koronavirusu-covid-19>.
6. Роз'яснення щодо організації робочих процесів під час запобігання поширенню в Україні коронавірусу COVID-19. *Прес-служба Мінекономіки* від 12.03.2020 р. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=60dba365-7843-4147-b4a7-df0328caeca2&title=Roz-iasnenniaSchodoOrganizatsiiRobochikhProtsesivPidChasZapobiganniaPoshirenniuVUkrainiKoronavirusuCovid19>.
7. Кодекс законів про працю України. Закон України № 322 VIII від 10.12.1971. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

СУЧАСНІ ПАРАДИГМИ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНОГО ТА ФІНАНСОВОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ

Алексєєва К.Р.,

студентка 3-го курсу хіміко-технологічного факультету
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Тихонюк О.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Відповідно до ст. 124 чинної Конституції України правосуддя в Україні здійснюється виключно у судовому порядку. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншим органами чи посадовими особами не допускаються. Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення.

Статтею 125 Конституції України встановлено, що у сфері публічно-правових відносин діють адміністративні суди, з метою захисту прав, свобод та інтересів особи.

01.09.2005 року набрав чинності Кодекс адміністративного судочинства України. Саме з цього часу відлічується початок історії адміністративного судочинства в Україні. Створення адміністративних судів стало важливим етапом у поступі правнодержавної практики. З початку незалежності нашої Держави, ми ведемо боротьбу за формування саме правової держави. Така боротьба поєднується з двома великими темами: принципом підпорядкованості закону та юридичним захистом громадянина від держави.

Статтею 2 КАС України встановлено, що завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень. Це означає, що саме адміністративна юрисдикція стоїть на захисті прав та інтересів громадян від помилок та свавілля органів державної влади та місцевого самоврядування.

Гарантований законом судовий захист від несправедливості з боку держави означає не більше і не менше, як те, що держава повинна визнати свою власну правну погрішність. Вона повинна зважати на можливість своєї власної несправедливості. Передумовою цього є здатність до самобезстороння, отже суверенність, яка проявляється у самоспостереженні, самоконтролі та здатності до навчання, а не, наприклад, у необмеженій владі для прийняття своїх рішень [1, с. 238].

Відповідно до ст. 3 КАС України «Порядок здійснення адміністративного судочинства встановлюється Конституцією України, цим Кодексом та

міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Якщо міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, передбачено інші правила, ніж встановлені цим Кодексом, застосовуються правила міжнародного договору».

Статтею 6 КАС України передбачено, що суд при вирішенні справи керується принципом верховенства права, відповідно до якого, зокрема, людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Принцип верховенства права увійшов у науковий обіг порівняно недавно. Серед українських науковців, незважаючи на значну кількість публікацій з цієї тематики, немає єдності щодо його розуміння, хоч останнім часом спектр думок у підходах до трактування верховенства права у вітчизняному правознавстві дещо звузився (принаймні ототожнення його з традиційним для нашої теорії та практики принципом верховенства закону чи з верховенством всіх нормативних актів, як це було в 90-х роках ХХ ст., нині майже не зустрічається) [2, с. 31].

Також, слушною видається думка Б. Малишева, що принцип верховенства права є істотною характеристикою головного співвідношення між людиною і державою, його закладено в зміст суспільного договору як юридично-політичної категорії. З цієї точки зору зазначений принцип є концентрованим виразом юридичних гарантій досягнення індивідами своїх цілей при укладенні суспільного договору, а за допомогою його дії діяльність держави спрямовується на виконання мети – утвердження і забезпечення прав людини [3 с.18].

У звіті Венеційської комісії 2011 року на підставі аналізу правових систем європейських держав у пошуках спільних елементів, характерних як для «верховенства права», так і «правової держави» пропонується щонайменше 6 необхідних елементів, що мають дотримуватися не лише формально, але й по суті. Ними є: 1) законність, включно з прозорим, підзвітним і демократичним процесом прийняття законів; 2) правова визначеність; 3) заборона довільності у прийнятті рішень; 4) доступ до правосуддя, що здійснюється незалежним і безстороннім судом, включно оскаржити в суді адміністративні акти; 5) повага до прав людини; 6) недискримінація і рівність перед законом [4].

У свою чергу, суд «застосовує принцип верховенства права з урахування судової практики Європейського суду з прав людини», а відповідно до ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Конвенція) «кожен має право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення».

Для застосування даної Конвенції у адміністративному судочинстві України важливо розуміти співвідношення понять «сфера публічно-правових

відносин» (п.1 ст. 2 КАС України, ст.19 КАС України) та «спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру» (стаття 6 Конвенції).

Оскільки стаття 6 Конвенції відсилає до «цивільних» прав та обов'язків, може з'явитися враження, що гарантії цієї статті поширюються лише на справи, які розглядаються судами за правилами цивільного процесу чи в судах цивільної юрисдикції. Однак це не так. Як свідчить практика Європейського суду з прав людини, формальна кваліфікація права у внутрішньому праві держав-членів чи розгляд справи в суді іншої юрисдикції (наприклад, господарської чи адміністративної) не є перешкодою для визнання заяви прийнятною за ст. 6.

Для того, щоб п.1 ст. 6 Конвенції міг бути застосований в його цивільній частині, необхідна наявність спору щодо «права» як такого, котре визнане у внутрішньому законодавстві, а також щоб спір за своєю суттю стосувався цивільного права.

Оскільки Конвенція є живим документом, який має тлумачитися у світлі сьогоденних реалій, а за роки, що минули з часу прийняття Конвенції, відносини набули очевидно розвитку в багатьох сферах, Суд у контексті змінених поглядів у суспільстві на правовий захист, який має надаватися фізичним особам у їхніх стосунках з державою, поширив сферу застосування п.1 ст. 6 на спори між громадянами та державними органами, зокрема на:

- 1) спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи індивідуальних актів), дій чи бездіяльності;
- 2) спори щодо експропріації, скасування дозволу на будівництво тощо;
- 3) спори щодо дозволу, ліцензії тощо, в т.ч. необхідного для ведення певного виду господарської чи професійної діяльності;
- 4) спори щодо відрахувань в межах програми соціального забезпечення; спори між державними службовцями та державою.

Адміністративним судам підсудні справи щодо оскарження актів фіскальної служби, митної служби тощо. Вказані спори регулюються зокрема Конституцією України, Податковим та Митними кодексами та ст.1 Першого протоколу до Конвенції, в якій наголошено, що ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права. Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які, на її думку, є необхідними для здійснення контролю за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів.

Як система наукових поглядів поняття принципів оподаткування бере свій початок з VIII ст.

Вперше питання про принципи оподаткування було поставлене ще фізіократами [5, с. 30].

Однак, вперше у XVIII ст., чітко та ясно було сформульовано систему принципів оподаткування Адамом Смітом в праці «Дослідження про природу та причини добробуту націй».

Так, на думку Сміта, податкова політика держави повинна будуватись на наступних засадах:

1) *Принцип рівності та справедливості*: всі громадяни зобов'язані приймати участь у формуванні фінансів держави пропорційно отриманим доходам та можливостям. Це стосується і розміру платежу, і санкцій за несплату, і рівності в розподілі рівнів оподаткування, пропорційності доходів тощо. «Податок, необхідно встановлений, створює сильну спокусу до обману; але зі збільшенням таких спокус зазвичай посилюється і покарання за обман. Таким чином, закон, порушуючи витоки справедливості, сам породжує спокуси, а потім карає тих, хто проти них не встояв...»;

2) *Принцип визначеності оподаткування*: податок, який повинен сплачувати кожен, повинен бути точно визначений, визначено час його сплати, спосіб та розмір податку повинні бути зрозумілими та відомими як самому платнику податків, так і будь-кому іншому. Тобто, оподаткування повинно бути суворо фіксованим, а не довільним. «Невизначеність оподаткування розвиває нахабство та сприяє підкупності того ряду людей, які і без цього не мають популярності навіть в тому випадку, коли вони не відрізняються нахабством та підкупністю. Точна визначеність того, що кожна особа повинна сплатити, в питаннях оподаткування є справою настільки великого значення, що досить значна ступінь нерівномірності... є меншим злом, аніж досить мала ступінь невизначеності»;

3) *Принцип економічності стягування*: повинна бути забезпечена максимальна ефективність кожного конкретного податку, що має вираз в низьких витратах держави на збір податків та утримання податкового апарату. Іншими словами, адміністративні витрати з управління податковою системою та дотриманням податкового законодавства повинні бути мінімальними. «Кожен податок повинен бути задуманий та розроблений таким чином, щоб він не брав і не утримував з карману народу менше понад те, що він приносить казначейству держави. Податок може брати та стягувати з карману народу набагато більше, ніж він приносить казначейству»;

4) *Принцип зручності оподаткування*: кожен податок повинен стягуватись в такий час і таким способом, які є зручними для платника податків. Це означає усунення формальностей та спрощення акту сплати податків [6, с. 761-762].

Вважається, що першим легалізованим випадком закріплення принципу платоспроможності при оподаткуванні є Декларація прав людини і громадянина (*Declaration des Droits de l'Homme et du Citoyen*), прийнята постановою Французьких Національних зборів 26.08.1789, стаття 13 якої передбачала, що «для підтримки спільної сили і на адміністративні витрати є необхідним

загальний внесок. Він повинен бути рівномірно розподілений між усіма громадянами пропорційно до їхніх статків».

Отже, у даній роботі мною було наведені приклади правової думки та правової ініціативи минулих століть з метою висвітлити те, що в розвинутих державах вже багато років йде процес будівництва та розвитку податкової культури. Проте, враховуючи історичний шлях нашої держави, можна зробити висновок, що ми стоїмо лише на початку розвитку податкової системи, яка б відповідала викликам сьогодення. Україна намагається будувати сильну незалежну демократичну державу, яка неможлива без функціонування відповідної податкової системи, яка повинна відповідати як вимогам держави взагалі, так і стояти на захисті прав та інтересів кожного громадянина.

Список використаних джерел

1. Катарина Собота «Принцип правової держави» переклад здійснено за виданням Katharina Sobota, *Das Prinzip Rechtsstaat. Verfassungs und verwaltungsrechtliche Aspekte*, Tübingen: Mohr Siebek, 1977 (Jus publicum; Bd.22), с. 238
2. Козюбра М.І. Верховенство права і Україна. *Право України*. 2010. №1-2. С. 31
3. Малишев Б.В. Принцип верховенства права (теоретико-правовий аспект). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 8. С. 18
4. CDL-AD (2011)003 rev. Report on the Rule of Law. Adopted by the Venice Commission at its 86th plenary session (Venice, 25-26 March 2011) on the basis of comments by
5. Фінанси: підручник / під ред. В.В.Ковальова. 3 видання : Проспект, 2013. С. 30
6. Сміт А. Дослідження по природу та причинах багатства народів / А.Сміт. – М., 2009. URL: <https://www.e-reading-lib.com/book.php?book=100806>.

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА НА ПРАЦЮ ЗАПРОВАДЖЕННЯМ ОБОВ'ЯЗКОВОЇ ВАКЦИНАЦІЇ

Балінська В. О., Геращенко Я. В., Ярош І.С.,
студенти 4-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Тихонюк О.В.,
старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

У зв'язку з поширенням особливо небезпечної інфекційної хвороби COVID-19 постало питання доцільності впровадження окремих обмежень прав та свобод людини. Одним із таких стало впровадження обов'язкової вакцинації для працівників окремих професій, що істотно обмежує реалізацію окремими громадянами права на працю. З огляду на це актуально дослідити ситуацію з обмеження права на працю запровадженням обов'язкової вакцинації.

У підпункті 2 п. 41⁶ Постанови Кабінету Міністрів України від 09.12.2020 р. № 1236 «Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» [1] (далі – Постанова № 1236) йдеться про відмову або ухилення від проведення обов'язкових профілактичних щеплень проти COVID-19 як підставу для відсторонення від роботи.

В Постанові № 1236 [1] не роз'яснено, що саме роботодавцю слід кваліфікувати як «ухилення» або «відмова» від щеплення. Відповідь на це питання була надана Міністерством економіки України, яке у пункті 5 свого Листа від 03.11.2021 № 4706-06/52950-03, адресованого центральним та місцевим органам виконавчої влади, зазначає, що за інформацією Міністерства охорони здоров'я України отримання однієї дози дводозної вакцини проти коронавірусу SARS-CoV-2 не вважається ухиленням або відмовою працівника від проходження щеплення, а відтак не може бути підставою для відсторонення [2].

Отже, на думку високопосадовців, «відмовою» або «ухиленням» від щеплення проти COVID-19 є цілеспрямована свідома відсутність у особи бодай однієї дози дводозної вакцини проти коронавірусу SARS-CoV-2, що є прямою підставою для відсторонення від роботи. Таким чином, отримання одного з двох щеплень і відповідно «жовтого» сертифікату про вакцинацію, який підтверджує щеплення однією дозою вакцини, або наявність довідки про протипоказання до вакцинації є прямим доступом до робочого місця. Тільки пред'явлення одного з цих документів роботодавцю не вважатиметься ухиленням або відмовою працівника від вакцинації.

Останніми нововведеннями уряд поділив зайняте населення на три категорії: нещеплені, щеплені однією дозою вакцини та щеплені двома дозами вакцини. Така диференціація грубо порушує принцип рівності громадян у своїх трудових правах та передбачає пряме, чітко встановлене підзаконним актом обмеження права на працю громадян.

Відсторонивши значну частину громадян від роботи, Уряд не просто позбавив їх заробітної плати, а позбавив їх можливості здобувати засоби для існування своєю працею, що лежить в основі права на працю. Однак, на нашу думку, людину не можна обмежити в реалізації цього права, оскільки без засобів для існування вона не зможе реалізовувати й інші права, а лише шукатиме можливості, як вижити. В такому разі, доводиться говорити про співрозмірність запроваджених протиепідемічних заходів, основною метою яких є пришвидшення кампанії вакцинації українського населення і зменшення тяжких випадків зараження на COVID-19, із обмеженням фундаментального права людини на біологічне існування, а також дискримінацією великої частини населення за ознакою отримання щеплення.

Встановлення відповідності приписам не тільки національного законодавства, а й положенням міжнародних договорів наведених протиепідемічних заходів, на нашу думку, ще відбуватиметься у судовому порядку. Висловлюючи свою думку щодо цього, хочемо наголосити на тому, що основною метою впровадження обов'язкових профілактичних щеплень законодавство України, зокрема ч. 2 ст. 27 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [3], проголошує запобігання поширенню інфекційним захворюванням, в той час як вакцинація від COVID-19 не запобігає поширенню хвороби, а отже, можна ставити під сумнів доцільність обмеження права на працю протиепідемічними заходами з вакцинації населення, що запроваджені сьогодні.

Водночас, встановлюючи критерії, за якими буде вирішуватися ця ситуація в подальшому, вважаємо, що доречним буде дослідження європейської практики щодо цього. Зокрема, наразі рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), які стосувалися б саме обов'язковості чи необов'язковості вакцинації від COVID-19 – відсутні. Однак цікавими є ситуації, розгляд яких й надалі продовжується ЄСПЛ.

Перша ситуація стосується звернення медичних працівників Греції із проханням втрутитись у процес примусової вакцинації та застосувати тимчасові заходи згідно з правилом 39 Регламенту Європейського суду з прав людини [4]. Мова йде про те, що на підставі даного правила ЄСПЛ може застосувати заходи, які є обов'язковими для держави, із урахуванням того, що дані заходи можуть бути застосовані лише проти Договірної держави, тобто проти тої держави, яка підписала договір Конвенції. Важливим є той нюанс, що такі заходи можуть бути застосовані лише у випадку, коли Суд дійде

обґрунтованого висновку, що заявник буде мати серйозний ризик отримання незворотної шкоди у разі, якщо захід не буде застосовано.

Однак, ЄСПЛ відмовив грецьким медикам у зверненні, оскільки аналіз усіх обставин справи не дає можливості дійти висновку про заподіяння незворотної шкоди заявникам у разі незастосування бажаних заходів. На сьогоднішній день справа перебуває на стадії подальшого розгляду, остаточне рішення досі не винесено судом [5].

Схожа ситуація сталася із громадянами Франції, що також звернулися до ЄСПЛ з проханням введення тимчасових заходів на основі правила 39 Регламенту Європейського суду з прав людини. Ухвалений на початку серпня французький закон зобов'язує співробітників рятувальних служб в обов'язковому порядку вакцинуватися від COVID-19. 672 співробітника і волонтера французької пожежно-рятувальної служби просили ЄСПЛ зупинити дію деяких положень цього закону. Але ЄСПЛ на звернення також відповів відмовою [6].

З огляду на це, можна дійти висновку, що ЄСПЛ щодо питання, чи обов'язковою є вакцинація для працівників окремих сфер хоч і не дає ствердної відповіді, але поки стоїть на стороні урядів країн, що на національному рівні зробили вакцинацію від COVID-19 обов'язковою. Втім, варто зауважити, що така позиція ЄСПЛ стосується тимчасових заходів швидкого реагування на дії урядів держав, і не пов'язана із докладним розглядом справи по суті.

У той же час, уваги заслуговують положення резолюції ПАРЕ від 27.01.2021 № 2361(2021) «Вакцини проти COVID-19: етичні, правові та практичні міркування», у якій ПАРЕ закликала держави-члени забезпечити, щоб ніхто не піддавався дискримінації за те, що не пройшов вакцинації. В тексті резолюції на Держави, що приєдналися, покладається обов'язок інформувати громадян про те, що вакцинація не є обов'язковою, що ніхто не може зазнавати політичного, соціального чи іншого тиску для проходження вакцинації [7].

З огляду на резолюцію ПАРЕ видається обґрунтованою позиція Ю. Кривенко та Н. Адаховської, котрі зазначають, що не існує абстрактного права громадян на щеплення (окремого від права на здоров'я або його охорону), так само як і обов'язку. Замість цього слід говорити про соціальне право громадян на проведення щодо них безоплатних профілактичних заходів у вигляді щеплень (по суті, йдеться про безоплатні медичні послуги у вигляді вакцинації) й особисте (цивільне) право громадян на відмову від щеплень [8, с. 32]. Саме тому в умовах пандемії потрібно не обмежувати громадян у правах, щоб схилити їх зробити щеплення, а проводити цілеспрямовану політику інформування та соціальних гарантій для населення.

Висновки. Таким чином, із запровадженням вакцинації виникли істотні обмеження права на працю не лише в Україні, а й в інших державах світу. Дослідження українського законодавства, так і міжнародних позицій щодо

допустимості таких обмежень вказує на відсутність єдиної повністю обґрунтованої позиції з цього питання. Ми ж схилиємося до думки, що, хоча Уряд і зробив поступку, допустивши вакцинованих однією дозою працівників до роботи (в його руках було запровадити вимогу проходження повного курсу вакцинації для доступу до роботи), він все одно грубо порушив права великої частини працівників, що є, безумовно, причиною розгляду цієї справи у судах.

Список використаних джерел

1. Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2020 р. № 1236. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.11.2021).

2. Міністерство економіки України. Лист № 4706-06/52950-03. від 03.11.2021 року URL: https://uon.cg.gov.ua/web_docs/2143/2020/03/docs/%D0%9B%D0%B8%D1%81%D1%82%20%D0%9C%D1%96%D0%BD%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B8.pdf (дата звернення: 12.11.2021).

3. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 27. Ст. 218. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text> (дата звернення: 06.11.2021).

4. Регламент Суду від 01.11.2003. Європейський суд з прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_067#Text (дата звернення 06.11.2021).

5. Refusal of requests for interim measures in respect of the Greek law on compulsory vaccination of health-sector staff against Covid-19. European Court of Human Rights. 09.09.2021. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22itemid%22%3A%5B%22003-7113391-9633858%22%5D%7D> (дата звернення: 06.11.2021)

6. Requests for interim measures from 672 members of the French fire service concerning the Law on the management of the public health crisis fall outside the scope of Rule 39 of the Rules of Court. European Court of Human Rights. 25.08.2021. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%7B%22itemid%22%3A%5B%22003-7100478-9611768%22%5D%7D> (дата звернення: 06.11.2021)

7. Resolution 2361 (2021). Covid-19 vaccines: ethical, legal and practical considerations. Parliamentary Assembly from 27.01.2021. URL: <https://pace.coe.int/en/files/29004/html> (дата звернення: 06.11.2021)

Кривенко Ю. В., Адаховська Н. С. Вакцинація за умов пандемії COVID-19: право чи обов'язок. *Часопис цивілістики*. 2021. Вип. 41. С. 29-33. DOI: <https://doi.org/10.32837/chc.v0i41.418>

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ ШЛЯХОМ ВИЗНАННЯ ДЕПОРТАЦІЄЮ ПРИМУСОВОГО ПЕРЕСЕЛЕННЯ УКРАЇНЦІВ У 1944 -1951 рр. НА ТЕРИТОРІЇ ПОЛЬСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ

Коробова Д.О.,
студентка 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Солончук І.В.,
старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Починаючи ще з часів первісного ладу, коли люди тільки вчилися формувати соціум і вибудовувати суспільні відносини, існувала така проблема, як соціальна рівність. Але тоді вона була у дуже простій формі простого питання: хто в сім'ї головний?. В період усього подальшого еволюціонування суспільного ладу паралельно продовжує свій розвиток й проблема соціальної рівності. Ця проблема, на жаль була, є і буде актуальною, до тих пір, поки буде існувати людство. Але у сучасному світі з пануванням демократії, людство намагається досягти більш високого рівня соціальної справедливості.

Усі народи сучасності пройшли достатньо складний історичний шлях, у якому більшість з них зазнавала постійних утисків у зв'язку з різними факторами. На жаль, український народ також із самого початку свого існування, починаючи ще з Античних часів і до теперішнього часу, потерпав від соціальної несправедливості. Найбільших втручання у соціальне життя український народ зазнавав за часів панування на наших територіях інших держав.

Після завершення Другої Світової війни, незважаючи на складне становище у світі, радянська та польська влади продовжували ділити між собою спірні території. Українське суспільство віками зазнавало постійних утисків та переслідувань від колонізаторів за свою віру, мову й землю, численних людських жертв, духовних й матеріальних втрат, неодноразових примусових переселень [1].

Метою даного дослідження є аналіз правового регулювання проблеми досягнення соціальної справедливості на прикладі примусового переселення українських громадян у 1944-1951 роках з території Польської Республіки. Питання, які стосуються переселення українського народу з території Польської Держави на територію сучасної України, залишаються не до кінця врегульованим на протязі багатьох років.

Життя людей, які були переселені на територію України, протягом усього часу підлягало контролю чинних нормативно-правових актів. Після проголошення незалежності України, будь-які питання, в тому числі питання

соціального життя, регулюються Конституцією України [2]. Але закони, статі яких закріплювали положення стосовно життя громадян, такі, як, Закон України «Про відновлення прав осіб, депортованих за національною ознакою», та Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» не врегулювали права депортованих остаточно [3]. Комітетом Верховної Ради України з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин створено Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визнання депортованими громадян України, які у 1944-1951 роках були примусово переселені з території Польської Народної Республіки [3]. Основною метою запропонованих нововведень, є забезпечення відновлення соціальної справедливості, шляхом визнання депортацією переселення українських громадян у 1944-1951 роках з території Польської Республіки, що сприятиме встановленню історичної справедливості та зняттю соціальної напруги щодо вказаного питання, а також шляхом здійснення відшкодування моральних та матеріальних збитків, передбачення соціальних пільг для людей, що постраждали внаслідок депортації [1]. Верховна Рада України підтримала цей законопроект, його включено до порядку денного шостої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання № 1708-ІХ від 07 вересня 2021 р.

Отже, підсумовуючи, можемо сказати, що проблема соціальної справедливості є актуальною. І на сьогоднішній день досягти повної ідилії у даному питанні неможливо. Але, роблячи невеликі кроки, шляхом переосмислення певних подій, які відбувалися з суспільством протягом історичного розвитку, на ментальному та законному рівні, можливо досягти певного балансу стосовно цього питання. А тому дана проблема потребує подальшого обговорення.

Список використаних джерел

1. Пояснювальна записка від 03 вересня 2019 р. до Проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визнання депортованими громадян України, які у 1944-1951 роках були примусово переселені з території Польської Народної Республіки» № 2038. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66655 (дата звернення 15.11.21).

2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 124.

3. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визнання депортованими громадян України, які у 1944-1951 роках були примусово переселені з території Польської Народної Республіки» № 2038 від 03 вересня 2019 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66655 (дата звернення 15.11.21).

ІСТОРІЯ БОРОТЬБИ ЖІНОК ЗА СВОЇ ПРАВА

Криворучко К.А.,

студент 3-го курсу хіміко-технологічний факультет
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Тихонюк О.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Тривалий час жінки були обмежені такими правами, як: виборче право, право на освіту, право на розлучення і майно, право працювати та вільно обирати професію, право брати участь в спортивних заходах.

Боротьба з за *виборче право жінки* припадає на XVII століття, на той час жінки залежали від своїх чоловіків або батьків у майновому сенсі, що було перешкодою у виборчому праві, оскільки право обирати визначалося майновим цензом.

Першою країною, де жіноче виборче право було закріплене законодавством, була Швеція, це відбулося після смерті короля Карла XII у 1718 році. Це право отримали жінки, які платили податки. Але вже у 1772 році після перевороту, який здійснив король Густав III, жіноче виборче право було знову скасоване. Згодом у 1862 році знову дозволили голосувати шведським жінкам, які втратили чоловіка або платили податки [1].

На території сучасної України жіноче виборче право було прийняте в січні 1921 року в Харкові – столиці УРСР. Це право було закріплене завдяки Х. Раковському, який на той час обіймав посаду першого Голови Ради Народних Комісарів.

Згодом і інші країни запровадили жіноче виборче право. У Великобританії таке право було законодавчо закріплене у 1926 році, а у Туреччині в 1930 році та в Японії в 1945 році. Отже, завдяки наполегливій боротьбі виборче право для жінок і для чоловіків вже знаходиться на одному рівні. Одним з перших виборче право запровадили в Новій Зеландії, а одними з останніх - Об'єднанні Арабські Емірати в 1906 році.

Одним з важливих прав це є *право на освіту для жінок*. Якщо розглядати освітню програму для дівчат, то вона, як правило, передбачала не вивчення наукових дисциплін, а отримання навичок ведення господарства, малювання для того, щоб розважати гостей та чоловіка.

Першою країною, яка надала можливість навчатися жінкам, – Швейцарія. Першою студенткою швейцарського навчального закладу стала Надія Сулова, яка вже в 1867 році отримала ступінь докторки медицини [2].

В США (штат Нью-Йорк, м. Трой) в 1822 році була заснована жіноча семінарія, яка вперше запропонувала жінкам якісну вищу освіту. Це був перший

заклад, в якому навчальний план був такий самий як і для чоловічих навчальних закладів.

В Україні протягом середньовіччя переважала домашня форма освіти жінок, також існували монастирські жіночі школи, де українки мали змогу навчатися. З часом на початку XIX століття в Україні відкрився інститут шляхетних дівчат, який був побудований на кошти місцевих громадян. У Харкові такий інститут з'явився в 1812 році, у Полтаві – 1818 році та у Києві – 1836 році. Ці заклади були створені для доньок дворян та офіцерів. На українських землях, які входили до складу Австро-Угорщини, навчальні заклади для дівчат із початковою освітою почали відкриватися в 1860 – х роках. Середня жіноча освіта була представлена вже в кінці XIX століття. Для здобуття середньої освіти відкривалися приватні ліцеї та гімназії з польською мовою навчання.

Ще одним важливим правом для жінки є *право на розлучення та майно*. В Україні на початку XX століття розірвати шлюб можна було тільки за проханням духовного суду на прохання одного з подружжя. А припинення шлюбу наступало тільки тоді, коли один з подружжя помер і тільки в цьому випадку іншому можна було вступати в інший шлюб. На той час вважалося, що розлучення це відхилення від соціально прийнятих норм поведінки [3].

Право працювати та вільно обирати професію. В Україні таке право жінки отримали в 1917 році, але не у всіх сферах діяльності. 21 грудня 2017 року Верховна Рада України скасувала перелік із понад 450 професій, які були заборонені для жінок. Це такі професії, як: військова служба, правоохоронна діяльність, галузі харчового виробництва, хімічне виробництво [3].

Право брати участь в спортивних заходах. Тільки у 1962 році студентка Катрін Швітцер була першою жінкою, яка офіційно взяла участь у Бостонському біговому марафоні. До цього часу жінкам заборонялось брати участь у спортивних марафонах. Перше олімпійське чемпіонство зі спортивної гімнастики в Україні принесла Ніна Бочарова у 1952 році, Гельсінки, а в складі незалежної України в 1994 році у Ліллекхаммері – Оксана Баюл.

Підсумовуючи вище наведене, можна сказати, що завдяки руху суффражисток, які подарували світові форми ненасильницького протесту, жінки отримали можливість реалізувати себе і самостійно вибудувувати своє життя.

Список використаної літератури

1. Володимир Лук'янюк спеціально для © «Цей день в історії». URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/0525M/>.
2. Право жінок на освіту. Уривок з книги Тамари Марценюк «Чому не варто боятися фемінізму» URL: <https://komorabooks.com/pravo-zhinok-na-osvitu-uryvok-z-knygy-tamary-martsenyuk-chomu-ne-var-to-boyatysya-feminizmu/>.
3. 8 прав, які отримали жінки за останні 100 років. URL: <https://ddk.dn.ua/news/article/29788/>

ВИКОРИСТАННЯ ПРАЦІ ІНОЗЕМЦІВ В ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19

Ланкін С.В.,

студент 4-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Шведа К.О.,

студентка 4-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Тихонюк О.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Практика поширення пандемії коронавірусу і ведення жорстких карантинних обмежень безумовно займає один з найбільших важелів впливу на ринок праці протягом 2019-2021 років, як зазначає Міжнародна організація праці «пандемія спричинила виникнення більшого безробіття аніж фінансова криза 2008-2009 років зробивши безробітними 25 мільйонів осіб, до них відносяться й у першу чергу і іноземні громадяни, перебування яких на території України завжди обмежено певним строком, та характер роботи яких є тимчасовим» [1].

На такі суспільні зміни під час пандемії не міг не відреагувати законодавець, який запровадив, зокрема, зміни до Закону України «Про зайнятість населення» (далі – Закон), який якраз і визначає підстави та порядок отримання дозволу на застосування праці іноземців на території України.

Такі зміни набули чинності та були запроваджені відповідним Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» №540-IX: зокрема, було доповнено п. 5-1 Прикінцевих та перехідних положень Закону, яким було надано повноваження Кабінету Міністрів України вирішувати питання щодо тимчасового призупинення видачі дозволів на застосування праці іноземців та осіб без громадянства, в тому числі в окремих регіонах чи на окремі види діяльності [2].

Надання таких повноважень, на нашу думку, було спрямовано на захист державою власного населення від тотального безробіття та гарантування працевлаштування хоча б власним громадянами під час карантину, який по суті зупинив соціально-економічні процеси в державі і поставив під ризик наявність роботи в державі взагалі.

Окремо варто виділити, що праця іноземців в Україні в період повної стагнації карантинної економіки не є можливою в законному порядку, це пояснюється конкретними вимогами законодавця, що ставляться до умов праці іноземців, ними є, зокрема, вимоги по заробітній платі для іноземців, які

бажають працювати в Україні, у десятикратному розмірі, що станом на 2021 рік становить шістдесят тисяч гривень.

Вважаємо, що встановлення такого розміру оплати праці в Законі не є економічно доцільним й у звичайний час, не кажучи вже про необхідність зменшення такого розміру оплати праці у кризовий час.

Такої думки є й Міністерство економіки України, яке наразі напрацьовує законопроект, яким планує знизити таке навантаження на роботодавця по заробітній платі до п'яти мінімальних заробітних плат.

Також Міністерством пропонується для іноземців, що навчаються і бажають працювати в Україні, отримання дозволу для їх працевлаштування безоплатно.

Окремо пропонується надати можливість подати такі документи не безпосередньо до центрів зайнятості, а безпосередньо до Центрів надання адміністративних послуг [2].

Вважаємо за доцільне також передбачити можливість отримання цього дозволу через Єдиний державний портал послуг «Дія»: така пропозиція видається доцільною, враховуючи загальний курс держави на діджиталізацію усіх адміністративних послуг. Врахування такого положення допоможе спростити безпосередній доступ іноземців та роботодавців до такої послуги, які, зазвичай, стикаються з великими проблемами при подачі документів для отримання дозволу.

Однією з ключових проблем, яка потребує законодавчого розвитку, завжди є перелік документів, що подаються для отримання такого дозволу на працевлаштування, який також планується визначити за ініціативою Міністерства економіки.

Така думка є правильною з точки зору правової визначеності та отримання позитивного результату для іноземця, який бажає працювати в Україні.

Розвинення правильного порядку легалізації іноземців в Україні є очевидно правильним кроком держави задля посилення контролю в сфері використання нелегальної праці іноземців, а також отримання того результату, на який спрямований такий адміністративний контроль – обліку таких іноземців в державі та відслідковування строку їх перебування в Україні.

Встановлення нечітких вимог до документів, які потрібні для отримання дозволу на працевлаштування іноземцю або встановлення високого рівня офіційної заробітної плати, вочевидь не сприяє збільшенню задекларованої праці громадян інших держав в Україні.

Підтримуючи мету уряду, на нашу думку, запровадження такого законопроекту забезпечить рівні умови праці та виведення з тіні ринку іноземного працевлаштування в Україні [3].

Список використаних джерел

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)». Відомості Верховної Ради України. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text> (дата звернення: 28.10.2021).
2. УРЯД ПРОПОНУЄ УДОСКОНАЛИТИ ЗАКОНОДАВСТВО ПРО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ІНОЗЕМЦІВ. Міністерство економіки України. 2021. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=03c8e940-bbd8-4ae2-be3b-c860d05d93e8&title=UriadProponuUdoskonalitiZakonodavstvoProPratsevIashtuvanniaInozemtsiv> (дата звернення: 28.10.2021).
3. Уряд хоче змінити умови працевлаштування для іноземців. Економічна правда. 2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/07/14/675934/> (дата звернення: 28.10.2021).
4. Як пандемія COVID-19 змінила ринок праці в Україні. Укрінформ. 2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3104312-ak-pandemia-covid19-zminila-rinok-praci-v-ukraini.html> (дата звернення: 28.10.2021).

ДИСТАНЦІЙНА ТА НАДОМНА РОБОТА ЗА НОВИМИ ПРАВИЛАМИ

Луценко А. С., Пономаренко А.О.,
студентки 4 курсу КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Тихонюк О.В.,
старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Питання дистанційної та надомної роботи стало досить актуальним в умовах карантину. Якщо раніше ми лише віддалено були знайомі з таким видом роботи, то наразі це – поширене явище, яке потребує аналізу. Практично через рік після початку карантинних обмежень та вимушеного переходу до більш гнучкої форми організації праці, нарешті було прийнято Закон № 1213-IX від 4 лютого 2021 року щодо регулювання віддаленої роботи. Закон вступив в силу 27 лютого і крім питань дистанційної роботи, передбачив правила для надомної праці і впровадження гнучкого графіку роботи. Законом були внесені зміни до чинного Кодексу законів про працю України, а також до Закону України «Про охорону праці» [4].

Варто зупинитися на питанні поняття «надомної роботи». Відповідно до законодавства - це форма організації праці, за якої робота виконується працівником за місцем його проживання або в інших визначених ним

приміщеннях, що характеризуються наявністю закріпленої зони, технічних засобів (основних виробничих і невиробничих фондів, інструменту, приладів, інвентарю) або їх сукупності, необхідних для виробництва продукції, надання послуг, виконання робіт або функцій, передбачених установчими документами, але поза виробничими чи робочими приміщеннями власника підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органу [3].

Головними ознаками надомної роботи є укладення трудового договору про надомну роботу в письмовій формі. Наказом Міністерства економіки України №913-21 5 травня 2021 року були затверджені типові форми договорів про дистанційну та надомну роботу. Варто зауважити, що за загальним правилом, сторони не можуть відступати від положень типового трудового договору, хоча можуть доповнювати і розширювати такі положення.

У разі запровадження надомної роботи робоче місце працівника є фіксованим та не може бути змінено з ініціативи працівника без погодження з роботодавцем у спосіб, визначений трудовим договором про надомну роботу. Головне - це прив'язка до адреси працівника, де він в подальшому буде виконувати роботу, і яку обов'язково необхідно буде вказати в договорі про надомну роботу.

Зараз у статті 24 КЗпП України уточнено, що письмовий трудовий договір має оформлятися і в разі дистанційної роботи, і в разі надомної роботи. Тобто в цих випадках недостатньо видати наказ про прийняття на роботу та ознайомити з ним працівника під підпис – потрібно ще укласти письмовий документ із назвою «Трудовий договір», у якому будуть зафіксовані всі істотні умови цього договору [2].

Виконання надомної роботи не тягне за собою змін у нормуванні, оплаті праці та не впливає на обсяг трудових прав працівників. Обов'язок роботодавця забезпечити безпечні і нешкідливі умови праці. Обов'язок забезпечити засобами виробництва, матеріалами та інструментами, необхідними для виконання працівником надомної роботи, покладається на роботодавця, якщо інше не передбачено трудовим договором.

Дистанційна робота – це форма організації праці, при якій робота виконується працівником поза робочими приміщеннями або територією власника чи уповноваженого ним органу, у будь-якому місці за вибором працівника і з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ст. 60² КЗпП) [1].

Головна відмінність дистанційної роботи від надомної полягає в наступному: дистанційна робота може виконуватися працівником у будь-якому місці, яке він самостійно визначить, а при надомній роботі місце виконання роботи – фіксоване й узгоджене з роботодавцем. Отже, можемо прослідкувати, що характерними ознаками надомної роботи є:

1. Додержання письмової форми є обов'язковим при укладенні трудового договору про надомну роботу відповідно до п. 6-1 ч. 1 ст. 24 Кодексу законів про працю України [1].

2. Типова форма трудового договору про надомну роботу затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері трудових відносин.

Важливо також зазначити про заборону укладати трудовий договір про дистанційну роботу за наявності у роботодавця небезпечних і шкідливих виробничих або технологічних чинників.

На наш погляд, однією з головних переваг такої роботи це – можливість розподіляти самостійно робочий час, на робітників не поширюються правила внутрішнього трудового розпорядку роботодавця, звичайно якщо інше сторони не передбачили в договорі. Проте норма робочого часу, передбачена стст. 50, 51 КЗпП України, усе одно повинна виконуватися такими працівниками.

При дистанційній роботі можливий комбінований варіант організації праці: частково роботи виконуються дистанційно, а частково – за місцем перебування роботодавця. Цей момент слід зафіксувати в трудовому договорі, щоб уникнути непорозумінь в процесі роботи.

Також для ефективного налагодження робочого процесу у трудовому договорі з дистанційним працівником слід передбачити моменти, що стосуються, по-перше, забезпечення працівника роботодавцем необхідним обладнанням, програмно-технічними засобами, засобами захисту інформації, по-друге, порядку і строків подання працівником звітів про виконану роботу, по-третє, розміру і порядку виплати компенсації працівникові за використання ним власних або орендованих обладнання, програмно-технічних засобів.

Наразі у чинному КЗпП України зазначено, що дистанційним працівникам гарантується період вільного часу для відпочинку, так званого періоду відключення, коли працівник має право переривати інформаційно-телекомунікаційний зв'язок із роботодавцем, і це не вважається порушенням умов трудового договору або трудової дисципліни. Але період відключення слід зафіксувати в трудовому договорі.

За наявності форс-мажорних обставин роботодавець має право запровадити на період таких обставин дистанційну роботу для співробітників своїм рішенням без згоди працівників, і в цьому випадку – без укладення з ними письмового трудового договору. Тут правило те саме, що й із надомною роботою: роботодавець зобов'язаний повідомити працівників протягом 2 днів із моменту прийняття такого рішення, але в будь-якому випадку – до моменту початку дистанційної роботи.

Важливим кроком у вирішенні даного питання є розмежування понять дистанційної та надомної роботи, хоча новий Закон містить ще ряд суперечностей Головною відмінністю дистанційної та надомної роботи є місце виконання роботи, яке при надомній роботі є фіксованим, а при дистанційній

обирається на розсуд працівника. Інші умови виконання як дистанційної, так і надомної роботи письмово погоджуються між працівником та роботодавцем.

Отже, вкрай важливого значення набувають письмові домовленості між сторонами трудових відносин. Для того щоб уникнути непорозумінь та спірних моментів, варто зафіксувати всі робочі моменти в трудовому договорі. Це допоможе розробити ефективний механізм роботи та захистить права як роботодавця так і працівника.

Як ми розуміємо, такі нововведення вирішили дуже багато спірних аспектів та уможливило організувати працю для роботодавців та працівників в нових для них умовах. Але також ми не можемо не визнати той факт, що невирішених питань, пов'язаних з дистанційним та надомним форматом праці, залишається достатньо. Звичайно вирішуватися ці питання будуть на практиці

Впровадження та поширення дистанційного режиму роботи сприяє належній та більш ефективній організації роботи, збереженню кадрового потенціалу підприємства та налагоджених технологічних і виробничих процесів в умовах карантинних обмежень.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України від 23.07.1996 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 09.11.2021).
2. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. № 49. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text> (дата звернення: 09.11.2021).
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення правового регулювання дистанційної, надомної роботи та роботи із застосуванням гнучкого режиму робочого часу: Закон України від 04.02.2001 р. № 20. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1213-20#Text> (дата звернення: 09.11.2021).
4. Павлинська А. В. Дистанційна та надомна робота за новими правилами: веб-сайт. URL: <https://prohr.rabota.ua/distantsiyna-ta-nadomna-robota-za-novimi-pravilami> (дата звернення: 09.11.2021).

МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІДЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ПРАВ ТА ПРАВА НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Піхуля Н.Я.,

студент 3-го курсу хіміко-технологічного факультету
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Тихонюк О.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Одна з основних складових, що обумовлюють зміст категорії «соціальна держава» - це соціальний захист. Без вироблення шляхів досягнення ефективної системи соціального захисту, яка б відповідала міжнародним стандартам, неможливо розбудувати дійсну, а не декларативну соціальну державність в Україні. Отже, питання проблем формування системи соціального захисту нерозривно пов'язані з процесом досягнення нашою державою орієнтирів, проголошених в Основному Законі.

Відповідно до ст. 1 Конституції України [1] Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Ця теза отримала подальший розвиток у ст. 3, де зазначено: «Людина, її життя, здоров'я і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави».

Проблеми гарантування та реалізації цих положень є одними з найбільш актуальних стратегічних завдань нашої держави на сучасному етапі. Прагнення України увійти в Європейську співдружність країн та у Європейський союз неможливе без створення системи правових, економічних, організаційних та інших заходів державних і недержавних установ та організацій, що впливатимуть та сприятимуть підтриманню соціальної стабільності в суспільстві, створенню умов для зростання добробуту населення, забезпечення належного рівня та якості життя населення. Реалізація соціальної політики стосовно будь-якої категорії громадян неможлива без здійснення їх соціального захисту, а соціальний захист - важлива складова соціальної політики та необхідний елемент функціонування держави в умовах ринкової економіки. Процес поглиблення інтеграції в світове економічне співтовариство передбачає багато істотних змін в системі управління державою, складовою якої є соціально-економічна система, на основі ідеї сполучення економічної ефективності як результату дієвості ринкових сил та соціального компромісу. Наявність дієвої, ефективної системи соціального захисту – це свідчення рівня розвитку держави, його відповідності вимогам часу [2].

Так, соціальний захист в Україні реалізується через матеріальне забезпечення економічно активного населення (шляхом соціального страхування); пенсійне забезпечення; соціальну допомогу найбільш вразливим категоріям; матеріальну допомогу сім'ям з дітьми; компенсації, індексації та пільги населенню; соціальне обслуговування тощо. Таким чином, соціальний захист здійснюється за допомогою соціального забезпечення та соціальної допомоги.

Стратегічна мета України досягти рівня економічно розвиненої держави потребує серйозної роботи щодо удосконалення захисту прав і свобод людини, демократизації всіх складових суспільного життя, економічного зростання та забезпечення механізмів і умов для створення матеріального та духовного добробуту населення. Найважливішим аспектом цієї проблеми, віддзеркаленням місця людини в системі державної політики є стан її соціального захисту та надання соціальних гарантій, тому необхідність вивчення питань, які стосуються подальшого розвитку соціальної сфери на шляху євроінтеграційних процесів не слід недооцінювати [3].

Сьогодні в Україні відбувається реформування системи соціального захисту з метою забезпечення належного рівня життя населення. Однією зі складових такої реформи є вдосконалення системи надання соціальних послуг. При цьому важливе значення має проведення вказаної реформи відповідно до міжнародних стандартів із одночасною децентралізацією влади та наданням широких повноважень органам місцевого самоврядування щодо соціального обслуговування населення.

В аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень «Місцеве самоврядування в Україні: стан та перспективи розвитку» [4] зазначається, що дієвість органів місцевого самоврядування з позицій населення виявляється насамперед через рівень та якість надання послуг.

Посилення ролі органів місцевого самоврядування у плануванні, фінансуванні та організації надання соціальних послуг передбачено Концепцією реформування системи соціальних послуг в Україні від 13 квітня 2007 р. [4] Так, Концепція передбачає децентралізацію системи надання соціальних послуг, зокрема їх базування на рівні громади, розкрупнення великих закладів і центрів, територіальне наближення надання послуг до місця проживання/перебування їх отримувачів для забезпечення збереження або відновлення соціальних зв'язків і родинних стосунків. Передбачено підвищення ролі та відповідальності органів місцевого самоврядування за якість, фінансове забезпечення, обсяг, вибір надавача соціальних послуг.

Так, в ході децентралізації повноваження з планування, фінансування та організації надання соціальних послуг населенню передали з центрального рівня на місцевий, тобто – об'єднаним територіальним громадам.

На відміну від України, де систему надання соціальних послуг намагаються використовувати не як інструмент виведення осіб зі складних

життєвих обставин чи недопущення потрапляння соціальних груп в складні життєві обставини, а як інструмент боротьби з бідністю, передовий досвід соціально-благополучних країн (Швеція, Великобританія, Сполучені Штати Америки) демонструє факт приділення належної уваги саме профілактиці негативних соціально-економічних явищ, сутність яких полягає в запобіганні виникненню складних життєвих обставин, формами реалізації яких є, зокрема, соціальна реабілітація, інтеграція, реінтеграція тощо [6, 5].

З 1 січня 2020 року стала чинною нова редакція Закону України «Про соціальні послуги», розроблена з урахуванням європейського досвіду, спрямованого на упередження виникнення складних життєвих обставин. Основною метою даного закону є удосконалення діючого законодавства, зокрема, в частині адміністрування соціальних послуг, підвищення статусу соціальних працівників та інших фахівців, що надають соціальні послуги, забезпечення захисту прав осіб, які отримують соціальні послуги, розширення повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань організації надання соціальних послуг за місцем проживання осіб, які отримують такі послуги.

Отже, з початку 2020 року змінився розподіл повноважень центральних та місцевих органів влади, а також встановлено систему соціальних послуг та її учасників, етапи визначення потреб, планування, організації та фінансування соціальних послуг.

Повноваження у сфері соціальних послуг передали громадам - максимально близько до отримувачів цих послуг. Такі повноваження визначаються новою редакцією Закону як власні повноваження громад. Щоб реалізувати їх, в громаді мають створити відповідний структурний підрозділ. Визначається, що кожна об'єднана територіальна громада зобов'язана надавати базові соціальні послуги. Водночас, кожна соціальна послуга має надаватися за відповідним соціальним стандартом, який затверджує Міністерство соціальної політики.

Законом встановлюються основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику, подолання складних життєвих обставин та/або мінімізацію їх наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, а також визначаються різновиди соціальних послуг за типами, наприклад екстрена, постійна, тимчасова або одноразова допомога; соціальна профілактика, соціальна підтримка та соціальне обслуговування.

Разом з тим, залишаються невирішеними певні неузгодження, пов'язані з належним впровадженням реалізації реформи.

Так, незважаючи на те, що Міністерство соціальної політики України передало об'єднаним територіальним громадам повноваження стосовно влаштування під опіку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (Постанова Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 № 877),

залишається невирішеним питання щодо законодавчого закріплення за об'єднаними територіальними громадами повноважень про створення сімейних форм виховання і влаштування дітей у прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу, а також щодо усиновлення дітей (наразі це повноваження районних державних адміністрацій).

Також очевидно, що жодна служба у справах дітей або уповноважена особа не зможе здійснювати повноцінної діяльності без особових справ дітей, які наразі залишаються у районних службах. Найкращий вихід із цієї ситуації – це організувати процес передачі справ по всій країні за єдиним порядком на підставі окремого наказу Міністерства соціальної політики України.

Загалом, децентралізація системи соціальних послуг та їх розвиток на рівні територіальних громад, прийняття нової редакції Закону України «Про соціальні послуги» є справжнім проривом в галузі надання соціальних послуг, важливим кроком в напрямку модернізації системи соціального захисту в нашій державі та підґрунтям для її майбутнього розвитку. [7] Маємо сподівання, що ухвалення даного закону сприятиме активізації реформування системи надання соціальних послуг, залучення до надання соціальних послуг інститутів громадянського суспільства, а також покращення якості соціальних послуг.

Крім того, одна зі сфер, яка потребує стратегічного впливу нашої держави, як правової, соціально орієнтованої держави, є трудові правовідносини. Сучасний стан правового регулювання трудових правовідносин в Україні можна охарактеризувати як такий, що потребує оптимізації. Трудові правовідносини все ще врегульовуються Кодексом законів про працю України, прийнятим ще за радянської епохи, відтак, прийняття Трудового кодексу України є першочерговим напрямом оптимізації правового регулювання трудових правовідносин в Україні. Адаптація трудового законодавства до стандартів Європейського Союзу здійснюється тривалий період. Для цього в Україні функціонує спеціальне нормативне та інституційне забезпечення. Як наслідок, будь-який нормативно-правовий акт, що приймається в Україні для регулювання трудових правовідносин, має бути адаптований до положень *acquis* Європейського Союзу. Напрямок оптимізації правового регулювання трудових правовідносин в Україні полягає у використанні досвіду європейських держав. Реалізація даного напрямку є важливою у світлі європейського вибору України для подальшого працевлаштування громадян України в Європейському Союзі, та громадян Європейського Союзу в Україні [8].

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141/ [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Флорескул Н. Система соціального захисту населення як чинник формування соціальної держави. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. Держава та економіка*. 2009. №2. С. 34-46
3. Миськевич Т. Реформування системи надання соціальних послуг в Україні. *Громадська думка про правотворення*. 2019. № 4 (169). С. 12–16. URL: <http://nbuviap.gov.ua/images/dumka/2019/4.pdf>.
4. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>
6. Пухтинський М. О. Проблеми децентралізації: національний та міжнародний досвід : зб. матеріалів та док. К. : Атіка–Н, 2006. 744 с.
7. Реформи соціальних послуг в Україні: сучасний стан і проблеми впровадження. Клавдія Дубич. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2013-1-28>
8. Соціальні послуги в громаді: новели законодавства. URL: <http://ipzn.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/Sotsialni-poslugy-v-gromad.pdf>
9. Кириченко Т. Оптимізація правового регулювання трудових відносин в Україні. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/11/12.pdf>

МЕДІАЦІЯ В ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

Шевченко В.О.,

магістр спеціальності «право» Донецького державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Ніколенко Л.М.,

д.ю.н., професор

завідувач кафедри господарсько-правових дисциплін та економічної безпеки

Донецький державний університет внутрішніх справ

В Україні згідно чинного законодавства вирішення трудових спорів здійснюється двома шляхами: в комісії із трудових спорів та в судовому порядку. Однак, дедалі актуальнішим постає питання щодо залучення нових процедур розгляду трудових спорів, зокрема медіації, у вітчизняне законодавство починають імплементувати певні норми, що регулюють та закріплюють сферу її застосування, порядок і правила проведення. Проект Закону України «Про медіацію» № 3504 від 19.05.2020 р. передбачає, що медіація - це добровільна, позасудова, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів [1]. Існує світовий досвід,

який вказує на перспективність впровадження такої процедури, як медіація при вирішенні трудових спорів.

Питанню примирних процедур присвячена ціла низка міжнародних актів, зокрема, Рекомендації Ради Європи «Про медіацію в цивільних справах» R № (2002) 10, Директиви 2008/52/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 травня 2008 р. «Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських правовідносинах» тощо. Наприклад, Декретом уряду Італії № 28/2010 враховано положення *inter alia* Директив Європейського парламенту № 2008/52/ЄС та Ради стосовно медіації в цивільних та комерційних справах № 21/2008 [2]. Серед інших положень було запроваджено обов'язкову медіацію та зобов'язано сторони здійснити спробу провести медіацію перед початком судового процесу стосовно певних цивільних та комерційних справ. В дискусіях під час підготовки проекту декрету окремо наголошувалося, що метою запровадження обов'язкової медіації для певних видів спорів було як вирішення проблеми завантаженості судів справами, так і сприяння розвитку культури альтернативного вирішення спорів [2].

Що стосується застосування медіації для вирішення конфліктів до моменту чіткого врегулювання цього питання на законодавчому рівні, можна говорити лише про квазі-медіацію та інші позасудові способи, зокрема досягнення домовленостей шляхом переговорів. Однак для пошуку сторонньої особи, яка може виступити медіатором і допомогти сторонам досягти консенсусу, потрібне, перш за все, бажання сторін конфлікту, що, відверто кажучи, не завжди існує одночасно у обох.

Як зазначає Н.В. Дараганова, на користь запровадження в нашій країні медіації при вирішенні індивідуальних трудових спорів засвідчує цілий комплекс різних факторів, серед основних виділяє: 1) при вирішенні індивідуального трудового спору за допомогою медіації посередник (медіатор) є нейтральною третьою особою, головна функція якого – сприяння та забезпечення переговорів між сторонами, допомога сторонам у визначенні різних способів вирішення спору між ними, зокрема й тих, які сторони трудового спору самостійно ще не застосовували; 2) сторони індивідуального трудового спору беруть участь у медіації добровільно як під час прийняття рішення про медіацію, так і в процесі її проведення та досягнення домовленостей і виконання рішень; 3) кожній зі сторін спору надається право самостійно обрати медіатора (з реєстру незалежних медіаторів, наприклад, Українського Центру Медіації або Українського центру Примирення); 4) на користь запровадження процедури медіації при вирішенні індивідуальних трудових спорів засвідчує і її приватний характер. Розгляд справ у всіх судах проводиться відкрито, за винятком випадків, коли законодавством допускається закритий судовий розгляд, тоді як одним із принципів медіації є конфіденційність, що дає змогу вирішити індивідуальний трудовий спір приватно, без відкриття широкій громадськості інформації як щодо предмета

спору, так і щодо всіх інших питань, пов'язаних з вирішенням цього спору; 5) розгляд індивідуального трудового спору за такою процедурою є більш простим, отже, і більш зручним для сторін трудового спору, ніж коли цей розгляд здійснюється у суді; 6) оскільки медіація може бути застосована вже на ранній стадії спору, то його врегулювання відбувається значно швидше, ніж у суді; 7) при медіації має місце скорочення витрат сторін, іноді достатньо значних, за рахунок відсутності судових витрат; 8) процедуру медіації можна застосувати як до судового розгляду, так і під час судового провадження по справі; 9) медіація може бути перервана або припинена у будь-який час за ініціативи будь-кого з учасників медіації; 10) практика вирішення спорів за допомогою медіаційних процедур в інших країнах доводить, що медіація збільшує вірогідність збереження нормальних стосунків між сторонами індивідуального трудового спору й після його розв'язання; 11) після прийняття сторонами індивідуального трудового спору взаємовигідного рішення, вони без затримок, без втручання виконавчої служби виконують прийняте ними самими узгоджене рішення; 12) широке застосування при вирішенні індивідуального трудового спору медіації сприятиме реальному розвантаженню судів від значної кількості справ, що виникають із трудових відносин. [3, с. 77–83]. Ефективним інструментом активного застосування медіації у вирішенні трудових конфліктів є передбачення її у трудових договорах чи локальних положеннях і актах роботодавця. Медіаційне застереження у локальних актах роботодавця чи письмовому трудовому договорі може містити ряд положень, зокрема щодо вибору медіатора: який механізм його призначення, кваліфікаційні характеристики; умови конфіденційності: обмеження використання відомостей, які були отримані під час проведення процедури медіації, у майбутніх судових спорах чи інших конфліктних ситуаціях; порядок проведення зустрічей з медіатором: разом чи окремо; порядок розподілу витрат у разі залучення зовнішнього медіатора, а не передання вирішення конфлікту внутрішній комісії з трудових спорів; обов'язковість домовленостей, прийнятих за результатами проведеної медіації, і відповідальність за недотримання як інструмент стимулювання. Тоді участь у медіації з боку працівника стає певним обов'язком.

Підсумовуючи, варто зауважити, що на користь запровадження у національній практиці такої процедури як медіація, досить багато позитивних факторів: швидкість, гнучкість, ефективність, економність та інші. Для ефективності та дієвості медіації в Україні треба вирішити питання законодавчого врегулювання такої процедури. Для розвитку медіації і подолання скептичного ставлення до цього інституту слід організувати активне інформування громадськості, проведення інформативної роботи з роботодавцями, які, у свою чергу, мають доносити таку інформацію до своїх працівників. Слід підтримати думку Н. Загрія, що час не стоїть на місці, і модель управління підприємствами, побудови відносин між роботодавцем і працівниками все більше віддаляється від ієрархічної, набуваючи ознак

кооперації рівноправних елементів, де є місце переговорам, домовленостям і вирішенню конфліктів мирним шляхом [4].

Список використаних джерел

1. Проект Закону України «Про медіацію» № 3504 від 19.05.2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68877
2. Шумило М. Медіація як інструмент вирішення трудових спорів: невичерпний ресурс для розвантаження судової системи. *Юридична газета*. 12 лютого 2020. URL: <http://bit.ly/38nXuLQ>
3. Дараганова Н. В. Медіація як один із альтернативних способів вирішення індивідуальних трудових спорів. *Юрид. наука*. 2011. №6. С. 77–83.
4. Загрія Н. Досить сваритися, давайте судитися. *Юридична газета online*. 10.11.2020. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/trudove-pravo/mediaciya-v-trudovih-sporah-koli-varto-vikoristovuvati-a-koli-ni.html>

ВІДСТОРОНЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРЕЗ ВІДМОВУ ВІД ЩЕПЛЕННЯ ПРОТИ COVID-19: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Щербінін М.Ю.,

студент юридичного факультету

Національного університету «Чернігівська політехніка»

Науковий керівник: Пузирний В.Ф.,

професор кафедри публічного та приватного права

Національного університету «Чернігівська політехніка»

д.ю.н., професор

В Україні проходить активна кампанія по вакцинації населення від коронавірусної інфекції SARS-CoV-2.

Нещодавно постановою Кабінету міністрів України Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 від 09.12.2020 року була доповнена пунктом 41-6 [1], зміст якого передбачає, що працівники, які підпадають під Перелік професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним щепленням від 04.10.2021 [2] відмовляються або ухиляються від обов'язкових профілактичних щеплень від COVID-19 повинні бути відсторонені від роботи.

Постанова породила дискусію в українському суспільстві: постало питання законності та доцільності таких дій з боку органів державної влади та роботодавців.

Основоположним актом, в національному правовому вимірі, є Конституція України, тож, очевидно, що для вирішення даної проблеми варто першочергово звернутися до неї. В статті 43 Основного Закону закріплюється право кожного на працю, яку особа вільно обирає, вільно погоджується та право на отримання особою заробітної плати, що невід'ємною є складовою цього права. Статтею 8 закріплюється принцип верховенства права та зверхність норм Конституції над нормами інших нормативних актів. Стаття ж 64 прямо вказує на те, що права і свободи людини і громадянина не можуть бути ніяким чином обмежені, окрім винятків, встановлених Конституцією України, а в умовах надзвичайного та воєнного станів, можуть запроваджуватися окремі обмеження із зазначенням строку їх дії [3].

Тому можемо стверджувати наступне: обмеження прав, що закріплені в статті 43 Конституції України, оскільки інше в статті не зазначено, можливе лише в умовах надзвичайного або воєнного стану. Ця теза підтверджується також рішенням № 10-р/2020 Конституційного Суду України від 28.08.2020 року, в якому також зазначається, що обмеження прав і свобод людей може бути встановлено тільки законом, тобто лише актом, прийнятим Верховною Радою України як єдиним органом законодавчої влади в Україні, а встановлення таких обмежень підзаконними актами суперечить статтям 1, 3, 6, 8, 19, 64 Конституції України [4].

Оскільки, за своєю суттю, постанови Кабінету Міністрів України є підзаконними нормативно-правовими актами - вони повинні відповідати актам вищої сили (Законам України) та акту найвищої юридичної сили (Конституції України).

Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» встановлює обов'язкове профілактичне щеплення проти шести видів хвороб: дифтерії, кашлюка, кору, поліомієліту, правця, туберкульозу. Ці хвороби є занесеними до календарю профілактичних щеплень [5]. Загалом же, відповідно до календаря профілактичних щеплень, станом на 2021 рік, обов'язкова вакцинація передбачається проти десяти хвороб [6]. Міністерство охорони здоров'я України, відповідно до Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», може встановлювати перелік щодо обов'язкових профілактичних щеплень для окремих категорій працівників. Працівники ж, які відмовляються або ухиляються від таких щеплень, дійсно, можуть бути відсторонені від роботи. Але ж щеплення від COVID-19 в цьому переліку немає.

Враховуючи вищевикладене, приходимо до висновку, що оскільки наразі, в Україні не оголошено надзвичайного або воєнного стану і вакцинація від COVID-19 чітко не передбачена в Законі - Постанова Кабінету Міністрів України № 1236 від 09.12.2020 року, яка покладає на керівників державних органів та керівників підприємств, установ та організацій обов'язок забезпечити відсторонення від роботи (виконання робіт) працівників та державних службовців, що не щеплені від COVID-19, є такою, що суперечить статтям 8, 43,

64 Конституції України, а також статті 19, згідно якої ніхто не може бути примушений робити, те що не передбачено законом.

Список використаних джерел

1. Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 Постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2020 р. №1236-2020-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2020-п> (дата звернення: 09.11.2021).

2. Перелік професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним щепленням: : затв. наказом М-ва охорони здоров'я України від 04.10.2021 р. №2153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1306-21> (дата звернення: 20.09.2021).

3. Конституція України від 01.01.2020 р. №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 09.10.2021).

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень постанови Кабінету Міністрів України „Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів“, положень частин першої, третьої статті 29 Закону України „Про Державний бюджет України на 2020 рік“, абзацу дев'ятого пункту 2 розділу II „Прикінцеві положення“ Закону України «Про внесення змін до Закону України „Про Державний бюджет України на 2020 рік“» від 28.08.2020 р. № 10-р/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-20> (дата звернення: 09.11.2021).

5. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України від 16.06.2021 року № 1645-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#Text> (дата звернення: 09.11.2021)

6. Календар профілактичних щеплень в Україні: затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від 16.09.2011 р. № 595. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1159-11> (дата звернення: 09.11.2021).

**СЕКЦІЯ 6.
КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА СУДОЧИНСТВО В УМОВАХ СТАЛОГО
РОЗВИТКУ**

**МЕТА ПОКАРАННЯ ЗА НЕОБЕРЕЖНІ ЗЛОЧИНИ
ЯК АКТУАЛЬНИЙ НАПРЯМ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

Багіров С.Р.,

доцент кафедри кримінального та кримінального
процесуального права Національного університету
«Києво-Могилянська академія»,
к.ю.н., доцент

Питання кримінально-правової та кримінологічної протидії злочинам, що вчиняються через необережність, мали б посісти чільне місце серед напрямів розвитку юридичної науки в Україні. Спостереження за тематикою досліджень у науці кримінального права дає підстави для висновку, що кримінально-правове регулювання правовідносин, які виникають у зв'язку із вчиненням необережних злочинів, незаслужено лишається «на узбіччі» науки, поступаючись новомодним, а інколи й відверто кон'юнктурним, напрямам і темам досліджень. На жаль, причиною того, щоб громадськість (маю на увазі і наукову спільноту теж) звернула увагу на небезпеку необережних злочинів, повинні статися дуже резонансні події на кшталт справи З. і Д. (ДТП у м. Харкові, 18 жовтня 2017 р.), або скнилівської трагедії (катастрофа на авіашоу під м. Львовом, 27 липня 2002 р.) Враховуючи, що кожного року від необережних злочинів страждає не менша кількість українських сімей, ніж від війни на сході країни, питання протидії злочинній необережності має бути актуальним напрямом кримінально-правових і кримінологічних досліджень.

Приємно спостерігати появу в Україні перших наукових досліджень, присвячених покаранню за необережні злочини. Автор цих тез мав нагоду бути офіційним опонентом на захисті кандидатської дисертації Д. В. Новохатської «Покарання та його призначення за злочини, що вчиняються через необережність» (Харків, 2018 р.; науковий керівник – д.ю.н., проф. Т. А. Денисова). Участь у цьому процесі сприяла виникненню певних роздумів, якими я хотів би поділитися з читачами.

Д. В. Новохатська обґрунтовано стверджує, що «в сучасних умовах злочинам, що вчиняються через необережність, видам та формам кримінально-правового впливу на осіб, які вчинили такі злочини, українські кримінологічна та кримінально-правова науки приділяють недостатню увагу» [1, с. 17]. Необхідно погодитися і з іншим її висновком. Справді, «вітчизняне кримінальне законодавство та правозастосовна практика у питаннях впливу на осіб, які

вчинили необережні злочини, переважно спираються на результати наукових досліджень 30–40-річної давнини» [1, с. 17].

Перше ознайомлення з дисертацією привертає увагу тим, як вдало обрано авторкою «кут зору», під яким вивчаються необережні злочини. Слід погодитися з її позицією, що науковці, які до цього вивчали злочинну необережність, нечасто торкалися питань покарання та його призначення за ці злочини. Огляд предметної сфери цих досліджень доводить, що їхні автори лише фрагментарно зачіпали питання караності необережних злочинів. Покарання та його призначення за злочини, що вчиняються через необережність, чітко «вимальовувалося» як напрям, який потребує окремого, самостійного дослідження. Тому висновок Д. В. Новохатської про те, що науковці присвячували свої розвідки або дослідженню питань відповідальності за необережні злочини, або вивченню проблем покарання у цілому чи стосовно певної категорії злочинів, а тому не мали змоги приділити достатню увагу питанням караності злочинів, що вчиняються через необережність [1, с. 18], є обґрунтованим. Необхідно підтримати і положення авторки стосовно того, що у вітчизняній кримінально-правовій науці не було дисертаційних праць, присвячених цьому важливому питанню. Отже, наукова праця Д. В. Новохатської заповнює цю прогалину.

Враховуючи все вищевикладене, підкреслю, що порушені Д. В. Новохатською питання кримінально-правового аналізу покарання та його призначення за злочини, що вчиняються через необережність, є своєчасними і такими, що потребують окремої уваги науковців, парламентарів, практичних працівників правозастосовних органів.

У цілому позитивно оцінюючи дисертацію Д. В. Новохатської, автор цих тез, будучи опонентом, звернув увагу на деякі суперечності, спірні положення, які, потрібно визнати, властиві будь-якому дослідженню і створюють живильний ґрунт для наукової дискусії.

Видається, що дисертантка не випадково розпочала другий, тобто основний, розділ свого дослідження з вивчення фундаментального питання про мету покарання за злочини, що вчиняються через необережність. На користь авторки дисертації слід зазначити, що Д. В. Новохатська спромоглася узагальнити висловлені у теорії кримінального права судження щодо мети покарання за необережні злочини, розподіливши їх на три групи. Представники першої групи, яких дисертантка назвала прихильниками традиційного, ретрибутивістського підходу, на перший план висувають такі складові мети покарання як кара та загальна превенція. Науковці другої групи вважають, що заходи покарання за необережні злочини повинні передусім ефективно запобігати повторне вчинення таких злочинів. Ці вчені надають пріоритет такій складовій мети покарання як спеціальна превенція. До третьої групи включені науковці, на думку яких мета покарання та її складові, а саме виправлення необережних злочинців, спеціальна і загальна превенція, поширюються на всі

види злочинів, у тому числі й на необережні, тому немає необхідності окремо акцентувати на складових мети покарання залежно від виду і характеру злочину. Водночас та чи інша складова може висуватися на перший план. Результати дослідження, здійсненого здобувачкою, дали їй підстави приєднатися до наукової позиції вчених другої групи. На підставі наведеного, виникає декілька запитань.

Перше. Латинське слово *retributio*, від якого походить англійське *retribution*, означає, кару, відплату. Чи правильно у такому разі включати мету загальної превенції до ретрибутивістського підходу?

Друге. У праці акцентується на тому, що науковці другої групи надають пріоритет такій складовій мети покарання як спеціальна превенція. Але це положення водночас означає, що ці науковці сприймають й інші складові мети покарання, просто одну з них висувують на перший план. У такому разі, чи не є цей підхід по суті таким самим, як і позиція, зайнята науковцями третьої групи?

Внаслідок ознайомлення зі змістом праці і відповідним підрозділом про мету покарання за злочини, що вчиняються через необережність, у мене сформувалася така думка: створення вчення про мету покарання за необережний злочин повинно бути основою всіх подальших побудов – кримінальної політики у цій сфері, законодавчих підходів до конструювання санкцій, напрямів правозастосовної діяльності тощо. Пригадую вислів непопулярного сьогодні політичного діяча минулого: «Той, хто намагається вирішити окреме питання, не вирішивши загального, неодмінно буде наштовхуватися на загальне питання». Подібне положення в образній формі висловив ще раніше відомий німецький письменник та філософ Йоганн Вольфганг фон Гете: «Камзол не може бути правильно защепнутий, якщо помилитися на першому гудзику». Є підстави вважати, що науково обґрунтоване встановлення теорією кримінального права мети покарання за необережний злочин виконує роль того самого першого гудзика, помилка в якому може спотворити всю конструкцію караності злочинної необережності.

Отже, сучасні кримінально-правова та кримінологічна науки шляхом встановлення відповідних закономірностей мають відповісти на запитання – які саме заходи кримінально-правового впливу і в якому обсязі ми маємо застосовувати до винуватців необережних злочинів? Без побудови міцного наукового фундаменту для законотворчої, правоохоронної і правозастосовної діяльності у напрямі впливу на суб'єктів необережних злочинів ми будемо і далі спостерігати хаотичні спроби влади фрагментарно і несистемно посилювати чи послаблювати відповідальність шляхом зміни санкцій відповідних кримінально-правових норм.

Список використаних джерел

1. Новохатська Д. В. Покарання та його призначення за злочини, що вчиняються через необережність: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2018. 284 с.
2. Золотов Б. П. Наказание за неосторожные преступления (правовые и социальные аспекты): автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 1980. 22 с.
3. Камхадзе К. А. Индивидуализация наказания за неосторожные преступления: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 1984. 24 с.
4. Щербина Е. М. Проблемы пенализации неосторожных технических преступлений: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. Владивосток, 1994. 21 с.
5. Евлоев Н. Д. Уголовная ответственность и наказание за неосторожные преступления: дисс. ... канд. юрид. наук. Краснодар, 2001. 189 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НЕЗАКОННЕ ПЕРЕТИНАННЯ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ, ЯКЕ ДІЯЛО НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

Гаврік Р.О.,

доцент кафедри конституційного, адміністративного
та фінансового права Хмельницького університету
управління та права імені Леоніда Юзькова,
к.ю.н., доцент

Як зазначає А. А. Нікітін, перші згадки про порушення порядку в'їзду на територію України та виїзду з неї трапляються в «Руській правді» – основному джерелі права Київської Русі, яка була систематизованим збірником кримінальних, цивільних, сімейних, адміністративних та інших правових норм. У ст. 11 короткої редакції «Руської правди» було закріплено право вимоги на повернення раба-втікача та передбачала покарання у вигляді штрафу за його приховування. Зазначена норма знайшла своє відображення і в розширеній редакції (ст. 112) [1, с. 40]. Відсутність власне юридичної відповідальності за незаконне перетинання державного кордону особами, які не були рабами або холопами в цей час можна пояснити тим, що в цей час ще не існувало відповідної заборони на самовільний перетин державного кордону, а служба з охорони кордону носила охоронний та воєнно-оборонний характер, мала за мету захист країни від вторгнення завойовників і відбувалась не на всьому його протязі, а лише на торгових шляхах, дорогах і найбільш вірогідних напрямках руху ворога [2, с. 65].

В Польсько-литовський та козацький період української історії істотних змін у законодавстві щодо юридичної відповідальності за незаконне перетинання державного кордону не відбувалося.

На Земському соборі 1649 р. було прийнято Соборне уложення (звід усіх чинних правових норм), яке стало обов'язковим до виконання на усій території Московської держави, в тому числі і на Слобідській Україні, що входила в той час до її складу, а з другої половини XVIII ст., коли Українська гетьманська держава припинила своє існування, розділів Речі Посполитої та приєднання південних українських рубежів – на усій території України. Відповідно до ст. ст. 3 та 4 Соборного уложення самовільний виїзд за кордон без проїзної грамоти з метою зради або інших лихих намірів був злочином, за який карали смертною карою; якщо таке діяння здійснювалося з іншою метою винна особа несла покарання у вигляді публічного побиття батогами [1, с. 41]. В імператорських указах від 8 березня і 3 квітня 1724 року зазначалось: «на тих заставах утікачів ловити і розпитувати і, побивши кнутом, відсилати в ті провінції, звідки втекли» [2, с. 116], тобто певною мірою ці нормативно-правові акти також врегульовували питання відповідальності за незаконне перетинання державного кордону. В імператорському указі 1723 року, було вказано, що у разі, «якщо на заповітних проїздах появиться слід, то тут очікувати, і хто проїде, того взяти і штрафувати взяттям того, з чим буде взятий» [2, с. 117-118], тобто було передбачено адміністративну відповідальність за незаконне перетинання (поза пунктами пропуску) державного кордону. В подальшому, крім конфіскації контрабандних товарів та виплати штрафу винні особи підлягали тілесним покаранням, висланню до Сибіру або забороні проживати в прикордонних губерніях, а пізніше – це діяння було криміналізоване і передбачало смертну кару (як для винної особи, так і для службової особи, яка допустила незаконний перетин кордону) [2, с. 118]. Відповідні питання були врегульовані в ст. 325 «недозволене залишення Вітчизни» Уложення про покарання кримінальні і виправні 1845 року [1, с. 41-42].

Українська національна революція 1917-1921 років та створення на території України незалежних українських держав – Української Народної Республіки та Західно-Української Народної Республіки жодним чином не вплинуло на законодавство, яким встановлювалася відповідальність за порушення державного кордону, а у діяльності прикордонного відомства переважала діяльність щодо боротьби із незаконним переміщенням товарів через державний кордон.

Встановлення радянського тоталітарного режиму на території України та виникнення протистояння між радянським режимом та західними країнами, необхідність недопущення самовільного в'їзду чи виїзду осіб, які могли становити небезпеку для тодішнього режиму, зумовило криміналізацію відповідальності за незаконне перетинання державного кордону. Так, КК УСРР 1922 року вже містив окрему норму (ст. 98), яка передбачала відповідальність за

виїзд за кордон без паспорта або без дозволу відповідних державних органів. Тобто в радянському кримінальному законодавстві вперше відповідальність за порушення порядку перетинання державних кордонів з'явилася в КК 1922 УСРР і при цьому воно стосувалося будь-якого незаконного перетинання (а не з метою незаконного переміщення товарів, як це було раніше при криміналізації відповідного діяння). У КК УСРР 1927 р., на відміну від попереднього кодексу, встановлено відповідальність за сприяння в перетинанні державного кордону без відповідного дозволу, учинене умисно посадовими особами (ст. 5910). Згодом у Постанові Центрального виконавчого комітету і Ради народних комісарів СРСР «Про виїзд і проживання в прикордонних смугах» від 17 липня 1935 р. було передбачено кримінальну відповідальність за порушення правил виїзду з СРСР і правил проживання в прикордонній смузі й заборонених прикордонних зонах. Незаконне перетинання державного кордону залишалася кримінально-правовим діянням і в КК УРСР 1960 року [1, с. 42-43].

Аналіз законодавства незалежної України, яке визначає юридичну відповідальність за незаконне перетинання державного кордону дозволяє визначити п'ять періодів:

1) період дії кримінального законодавства радянського часу – до прийняття КК України 2001 року, коли основною нормою про юридичну відповідальність за незаконне перетинання державного кордону була ст. 75. В цей період перетинання державного кордону України будь-яким способом поза пунктами пропуску через державний кордон України або в пунктах пропуску через державний кордон України, але без відповідних документів чи дозволу передбачало виключно кримінальну відповідальність, хоча переважно у вигляді штрафу або обмеження волі (і лише за наявності кваліфікуючих обставин – вчинення особою, яка раніше була засуджена за даний злочин або поєднання злочину із застосуванням зброї – кримінальна відповідальність була у вигляді позбавлення волі). Адміністративна відповідальність за ці дії не передбачалася;

2) період оновлення кримінального законодавства України – після прийняття КК України 2001 року, який у ст. ст. 331 і 332 передбачав кримінальну відповідальність за незаконне перетинання державного кордону України та незаконне переправлення осіб через державний кордон України. В цілому цей період можна охарактеризувати пом'якшенням відповідальності за незаконне перетинання державного кордону України – позбавлення волі застосовувалося лише на випадки незаконного перетину, поєднані із застосуванням зброї;

3) період декриміналізації незаконного перетинання державного кордону України – з 2004 по 2018 роки: 18 травня 2004 року із КК України було виключено ст. 331, натомість у КУпАП було додано ст. 204-1, яка передбачала юридичний склад адміністративного правопорушення, що був аналогічним минулому складу злочину, передбаченого ст. 331 КК України. Надалі, диспозиція ст. 204-1 була уточнена і стосувалася також випадків не тільки

перетинання державного кордону без встановлених документів або дозволу, а й з використанням підробленого документа чи таких, що містять недостовірні відомості про особу, спроби вчинення незаконного перетинання державного кордону України, а також додано кваліфікуючу обставину: вчинення правопорушення групою осіб або особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень;

4) період переосмислення підходів до незаконного перетинання фактичних кордонів, що не збігаються із державним кордоном України, в тому числі з межею із тимчасово окупованою територією. Російська анексія Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, а також окупація окремих районів Донецької та Луганської областей зумовили виникнення нових складів злочинів та адміністративних правопорушень, пов'язаних із порушенням порядку перетинання фактичної межі, яка склалася між контрольованою територією України та тимчасово окупованими територіями;

5) період криміналізації незаконного перетинання державного кордону України – 18 жовтня 2018 року КК України було доповнено ст. 332-2, яка передбачала кримінальну відповідальність за перетинання державного кордону України з метою заподіяння шкоди інтересам держави або особою, якій заборонено в'їзд на територію України, або представниками підрозділів збройних сил чи інших силових відомств держави-агресора у будь-який спосіб поза пунктами пропуску через державний кордон України або в пунктах пропуску через державний кордон України без відповідних документів, або за документами, що містять недостовірні відомості із двома додатковими кваліфікуючими ознаками: вчинення повторно або групою осіб, поєднання з насильством або із застосуванням зброї [3].

Список використаних джерел

1. Нікітін А. А. Кримінальна відповідальність за порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. Дис. ... канд. юр. наук. Спец.: 12.00.08 – «Кримінальне право та криминологія; кримінальновиконавче право». Київ, 2018. 218 с.

2. Кабачинський М. І. Історія охорони кордонів України: монограф. Хмельницький: Вид-во Нац. академії Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького, 2005. 355 с.

3. Кметь С., Гаврік Р. Теоретико-правові та прикладні аспекти юридичної відповідальності за незаконне перетинання державного кордону України та порушення порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія Юридичні науки*. 2019. № 4. URL: <http://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/legal/article/view/304>.

СТАН ПОДАТКОВОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Гмирін А.А.,

доцент кафедри кримінального права
та кримінології Університет ДФС України

к.ю.н.

На сьогодні тіньову економіку прийнято розглядати в якості підривного елементу, котрий живиться за рахунок економіки офіційної, відбираючи у неї продуктивні ресурси та створюючи конкуренцію офіційно діючим підприємствам. У зв'язку з цим більшість держав докладаеть багато зусиль задля того, аби знайти способи контролю над підпільною економічною діяльністю та винаходить щодо неї різноманітні засоби протидії. Однак, якщо визначати корупцію як «зловживання владою задля досягнення особистих цілей», то варто сказати, що завдяки їй і виникає тіньова економіка в якій складовою є податкова злочинність [1].

Податкова злочинність розуміється як сукупність кримінальних правопорушень, об'єктом яких є охоронювані кримінальним законом відносини з приводу оподаткування, а також здійснення контролю за своєчасністю і повнотою їх сплати. При виділенні податкової злочинності враховуються особливий суб'єктний склад податкових правовідносин (зокрема, фінансові органи, податкові органи, підрозділи органів внутрішніх справ з податкових злочинів, податкові агенти і платники податків) та специфічний об'єкт (відносини з приводу обчислення, сплати податків (зборів) та здійснення контролю за своєчасністю і повнотою їх сплати). Це у свою чергу створює конфлікт між державою в особі податкових органів і платниками податків.

Практика кримінальних проваджень свідчить, що послуги з ухилення від сплати податків та отримання готівки, які надаються транзитно-конвертаційними групами, користуються попитом серед українських платників податків.

Ухилення від сплати податків здійснюється через так звані скрутки, а для отримання готівки можуть бути задіяні підприємства оптово-роздрібною торгівлі, які в свою чергу «продають» не обліковану готівку, проводячи операції «зустрічних потоків». Необхідно зазначити, що так званий продаж не облікованої готівки здійснюється поза банківською системою, що ускладнює її виявлення. За таких умов ідентифікації подібних схем сприяють інші джерела інформації та співпраця із правоохоронними та розвідувальними органами.

Так, наприклад, з початку 2020 р. Держфінмоніторингом до правоохоронних органів направлено 60 узагальнених матеріалів, пов'язаних із злочинами у податковій сфері з використанням механізмів «транзиту», «скруток» та «зустрічних потоків». Сума коштів, пов'язаних з відмиванням

доходів, одержаних злочинним шляхом, у цих матеріалах становить 29,9 млрд грн. Зазначені матеріали були направлено до:

- Служби безпеки України – 34 матеріали на суму 16,3 млрд грн;
- Державної фіскальної служби – 21 матеріал на суму 7,3 млрд грн;
- Офісу Генерального прокурора – 2 матеріали на суму 6,0 млрд грн;
- Державного бюро розслідувань – 1 матеріал на суму 0,2 млрд;
- Національного антикорупційного бюро України – 1 матеріал на суму 0,04 млрд грн;
- Національної поліції України – 1 матеріал на суму 0,04 млрд гривень.

Зокрема, за результатами розслідувань діяльності широкомасштабних транзитно-конвертаційних груп (за участю близько 4 тис. суб'єктів господарювання) протягом поточного року до правоохоронних органів було передано 31 узагальнений матеріал з підозрами у формуванні безпідставного податкового кредиту, використовуючи схеми «скруток», «зустрічних потоків», та подальшої легалізації злочинних коштів на загальну суму 13,6 млрд грн. В ході відпрацювання зазначених узагальнених матеріалів заблоковано кошти на суму 28,2 млн грн.

Окремо за результатами аналізу підозрілих операцій з обготівковування коштів (в яких задіяно близько 4,5 тис. підприємств) Держфінмоніторингом з початку 2020 р. до правоохоронних органів передано 28 узагальнених матеріалів з підозрою у легалізації коштів, одержаних злочинним шляхом, на загальну суму 13,5 млрд грн.

Також у 2020 році за результатами фінансових розслідувань було підготовлено та передано до правоохоронного органу узагальнений матеріал, пов'язаний з ухиленням від сплати податків через організацію «карусельної» схеми незаконного вивезення зерна та неповернення валютної виручки в Україну, на загальну суму 2,8 млрд грн.

Таким чином, за січень - травень 2020 р. до правоохоронних органів скеровано 60 матеріалів з підозрами у податковій сфері на загальну суму 29,9 млрд грн.

Водночас протягом 2019 р. Держфінмоніторингом передано 893 матеріали до правоохоронних органів, в яких сума фінансових операцій пов'язаних із злочинними доходами та їх відмиванням становить 92,2 млрд грн, з яких 137 матеріалів на суму 26,9 млрд грн пов'язані з податковими злочинами [2].

Варто зазначити, що представники правоохоронних органів України запропонували створити загальноєвропейську базу даних фігурантів злочинної діяльності у галузі економіки та оподаткування, що дозволить правоохоронним відомствам різних країн координувати свою діяльність під час фінансових розслідувань. Про це було заявлено на Міжнародній конференції з питань боротьби з тяжкими і організованими податковими кримінальними правопорушеннями на тему «вивчення питання необхідності нового

міжвідомчого підходу», яка відбувається у м. Гаага (Нідерланди) у штаб-квартирі Європолу [3].

Варто зазначити, що недосконале законодавство породжує неефективну організацію збору податків та контролю своєчасності і повноти сплати податків. Тож, аналізуючи фінансові збитки держави від податкової злочинності необхідно зазначити, що у нашому суспільстві дуже низький рівень розуміння щодо необхідності чіткого дотримання податкової дисципліни. Головними причинами податкової злочинності серед платників податків є недостатнє усвідомлення необхідності податкових надходжень для економічного та соціального розвитку, значний рівень корупції в усіх органах влади, зокрема у правоохоронних органах, усвідомлення неефективного використання коштів із бюджету органами влади, зловживання податковими пільгами, часті зміни у податковому законодавстві.

Список використаних джерел

1. Давтян Л.Г. Податкова злочинність в Україні та її системні зв'язки URL: <http://law-dep.pu.if.ua/conference2014/articles/davtyan.pdf> (дата звернення 18.11.2021).

2. Аналіз підозрілих транзакцій у податковій сфері: цифри та останні тенденції. *Вісник «Офіційно про податки»*. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100018626-analiz-pidozrilikh-tranzaktsiy-u-podatkoviy-sferi-tsifri-ta-ostanni-tendentsiyi> (дата звернення 18.11.2021).

3. Українська податкова запропонувала Європолу створити спільну базу даних економічних злочинців. *Офіційний портал Державної фіскальної служби України*. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentri/novini/print-75209.html> (дата звернення 18.11.2021).

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ, ЯК ОДИН ІЗ РІВНІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

Завидняк І.О.,

докторант кафедри кримінального процесу та криміналістики
Університету державної фіскальної служби України

к.ю.н., доцент

Одним з п'яти рівнів забезпечення взаємодії під час розслідування транснаціональних економічних злочинів, є міжнародні організації. Відповідно до доктрини міжнародного права, міжнародна організація – це об'єднання держав, створене на основі міжнародного договору для виконання певних цілей,

що має систему постійно діючих органів, володіє міжнародною правосуб'єктністю та засноване відповідно до міжнародного права.

На нашу думку, до міжнародних організацій – учасників системи взаємодії при розслідуванні злочинів транснаціонального характеру, можна віднести не тільки ті, які мають право брати участь у взаємодії при розслідуванні злочинів, а насамперед ті, які, як правило, опосередковано забезпечують різнобічну підтримку взаємодії при розслідуванні.

Для більшості міжнародних організацій взаємодія під час розслідування транснаціональних економічних злочинів не є метою створення та діяльності. Разом з тим, серед них можна виділити ті, для яких участь у взаємодії під час розслідування економічних злочинів транснаціонального характеру або окремі її напрями є метою створення та одним із видів діяльності. До таких міжнародних організацій необхідно віднести Міжнародну організацію кримінальної поліції (Інтерпол), Європейську поліцейську організацію (Європол) та Європейську організацію з питань юстиції (Євроюст).

Так, Інтерпол – глобальна міжнародна організація правоохоронних органів практично всіх країн світу, яка виникла до формування більшості сучасних регіональних міжнародних організацій, забезпечує поповнення та функціонування централізованих криміналістичних обліків; підтримує систему інформаційного обміну та орієнтуючої інформації; організовує обмін новітніми методами проведення досліджень та експертиз; організовує навчання співробітників правоохоронних органів різних країн; проводить публічне та непублічне обговорення всіх питань міжнародного співробітництва у сфері кримінального судочинства, тощо. У цьому механізмі взаємодії Інтерпол діє як єдиний світовий центр щодо вироблення спільної поліцейської стратегії та тактики боротьби з міжнародною злочинністю.

Зазначимо, що Інтерпол, не може проводити самостійні розслідування злочинів, у тому числі економічних злочинів транснаціонального характеру та здійснювати розшук злочинців у різних країнах світу.

Інтерпол вважається основним посередником між державами щодо передачі документів у зв'язку з екстрадицією злочинців. Запити про правову допомогу у рамках глобальної системи Інтерполу можуть передаватися в електронних й паперових копіях та оригіналах. На практиці, передача копій запитів про правову допомогу по каналах Інтерполу дозволяє значно оптимізувати взаємодію, оскільки виконання запиту може бути фактично розпочато вже при надходженні копії запиту з повідомленням про направлення оригіналу іншими офіційними каналами. Матеріали виконання запиту, як і сам запит, можуть бути надіслані в копіях каналами Інтерполу. Особливо це актуально у разі інформаційного обміну дипломатичними каналами.

При розслідуванні економічних злочинів транснаціонального характеру через національні центральні бюро (НЦБ) можна одержувати з Генерального секретаріату або НЦБ Інтерполу у зарубіжних країнах таку інформацію:

офіційні назви комерційних структур та інших юридичних осіб - суб'єктів підприємницької діяльності, розташованих за кордоном; дату їх реєстрації у відповідних державних органах, юридичну адресу, номери телефонів; прізвища та імена керівників таких структур; основні напрямки діяльності; розміри статутного капіталу; відомості про припинення діяльності; відомості кримінального характеру стосовно їх керівників та працівників.

Взаємодія правоохоронних органів України з НЦБ Інтерполу України при розслідуванні економічних злочинів транснаціонального характеру включає в себе не лише обмін необхідною для подальшого розслідування інформацією, а й проведення міжнародного розшуку, екстрадиції та надання допомоги при проведенні процесуальних дій у межах міжнародного співробітництва. Варто відмітити, що у кримінальних провадженнях щодо економічних транснаціональних злочинів у сфері оподаткування, екстрадиція буде можливою лише за умови, що ухилення від оподаткування буде пов'язане зі злочинами, санкції яких передбачають покарання у виді позбавлення волі.

Як бачимо, Інтерпол виділяється серед міжнародних організацій правоохоронних органів глобальним характером.

Ще однією спеціалізованою міжнародною організацією, яка є суб'єктом забезпечення взаємодії при розслідуванні транснаціональних економічних злочинів, є Європейська поліцейська організація – Європол. Діяльність Європола аналогічна діяльності Інтерполу, але спрямована на безпосереднє задоволення інтересів країн Європейського Союзу у сфері попередження та боротьби з найбільш небезпечними видами транснаціональної злочинності. Так, напрямками роботи Європолу є: інформаційне сприяння державам-членам у розслідуванні злочинів; науково-технічне сприяння; координація роботи національних слідчих органів [2, с. 325]. Предметом діяльності Європолу визначено: 1) транснаціональну організовану злочинність; 2) міжнародний тероризм; 3) «інші тяжкі форми злочинності» міжнародного характеру [3]. При віднесенні протиправних діянь до таких злочинів, враховуються не тільки їх кримінально-правові характеристики, але й їх криміналістично-значущі ознаки.

Держави, які не є учасниками Європейського Союзу, можуть укласти угоди з Європолом про стратегічне та оперативне співробітництво. Україна наразі співпрацює з Європолом на основі Угоди про оперативне та стратегічне співробітництво від 14 грудня 2016 року [4]. Національною ланкою Європолу в Україні є центральний контактний пункт – відділ по взаємодії з Європолом Національної поліції України. Втім, зазначимо, що це не виключає можливості прямого обміну інформацією між компетентними органами і Європолом, якщо це вважатиметься необхідним для обох Сторін. Відповідно до цієї Угоди, напрямками співробітництва є обмін інформацією, обмін спеціальними знаннями, результатами стратегічного аналізу, участь у навчальних заходах, а

також надання консультацій та підтримки при розслідуванні конкретних злочинів транснаціонального характеру [4].

При розслідуванні економічних злочинів транснаціонального характеру також доволі важливою є взаємодія з Європейською організацією з питань юстиції – Єроюстом. Метою створення Єроюсту є підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів країн - членів ЄС у сфері розслідування та судового переслідування особливо небезпечних міжнародних злочинів. Компетенція Єроюсту поширюється на такі види злочинів, як: тероризм, незаконний обіг наркотиків, торгівля приватними даними, злочинність у сфері інформаційних технологій, шахрайство й корупція, а також будь-який злочин, що зазіхає на фінансові інтереси ЄС; легалізація доходів від злочинної діяльності тощо [5].

Україна співпрацює з Єроюстом на підставі Угоди про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції від 27 червня 2016 року [6]. Компетентним органом в Україні для виконання цієї Угоди є Офіс Генерального прокурора України. Відповідно до цієї Угоди, Сторони обмінюються всією інформацією, яка є необхідною, відповідною і не надмірною, у боротьбі з тяжкими злочинами, зокрема організованою злочинністю та тероризмом. До тяжких злочинів у даному аспекті відносяться й економічні злочини транснаціонального характеру. Окрім того, слід враховувати те, що певні категорії економічних злочинів транснаціонального характеру часто поєднуються з іншими злочинами, у тому числі з тими, що мають велику суспільну небезпеку.

Поряд з цим, варто також відмітити такі міжнародні організації як Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Всесвітня митна організація (ВМО), Внутрішньо-європейська організація податкових адміністрацій (ІОТА). Однак, їх діяльність обмежується розробкою міжнародних інструментів щодо податкового та митного законодавства й наданні допомоги загального характеру у сфері оподаткування й митної справи, але не забезпечує взаємодію при розслідуванні транснаціональних економічних злочинів.

Як бачимо, спеціалізовані міжнародні організації забезпечують суто практичні питання взаємодії під час розслідування транснаціональних злочинів, а основним предметом їх діяльності в Україні, є забезпечення інформаційного обміну при розслідуванні злочинів даної категорії.

Список використаних джерел

1. Карпенко Є.М. Участь Європолу в запобіганні та протидії транснаціональній злочинності: правові та організаційні засади. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2011. № 2. С. 322 – 328.
2. Про створення Європейського поліцейського відомства (Європол):

Рішення Ради ЄС від 6 квітня 2009 року № 2009/371/ПВД. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a78#Text

3. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво від 14 рудня 2016 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_001-16

4. Україна та Європейська організація з питань юстиції. URL: http://www.nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2258:ukrajina-ta-evropejska-organizatsiya-z-pitan-yustitsiji&catid=8&Itemid=350

5. Угода про співробітництво між Україною та Європейською організацією з питань юстиції від 27 червня 2016 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_024-16

ЦИФРОВІЗАЦІЯ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯК ОДИН З ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМІВ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Ковальов В.В.,

заступник директора Донецького науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України,
К.Ю.Н.

Ефективне реформування системи кримінальної юстиції в Україні є практично нездійсненним завданням без удосконалення науково-технічного забезпечення судово-експертної діяльності, оскільки саме професійна діяльність судових експертів спрямована на забезпечення правосуддя об'єктивними та достовірними результатами досліджень [1, с. 184]. Одним з перспективних напрямів є подальша цифровізація судово-експертної діяльності, зокрема впровадження використання сучасних інформаційних технологій в усі процеси, які пов'язані з призначенням та проведенням судової експертизи, а також її використання під час судового розгляду справи, адже відповідно до закону України «Про судову експертизу» судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляд. Виконання цієї роботи є досить складним і, як правило, вимагає від експерта значних витрат часу і зусиль. Істотно підвищити її ефективність може впровадження в експертну діяльність сучасних цифрових технологій.

Пришвидшене впровадження сучасних технологічних досягнень науково-технічного прогресу до щоденного побуту громадян обумовило використання вказаних досягнень не лише в законний спосіб, але й із злочинною метою.

Досягнення хімічної науки та можливість синтезу нових речовин зумовило появу нових, раніше невідомих наркотичних та психотропних речовин. Сьогодні "класичні" грабіжники вже не є головною кримінальною загрозою банківсько-фінансових установ – їх місце зайняли більш високотехнологічні кіберзлочинці [1, с. 184].

Відповідно до ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України, одним із завдань кримінального провадження є «...забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини...» [2]. Саме шляхом кримінального процесуального доказування здійснюється встановлення значимих для розслідування фактів та обставин [3, с. 56], а вже експертне дослідження допомагає встановити знаряддя злочину, отримати відомості про злочинця, визначити механізм злочинної події та інше, що значно підвищує надійність і доказову силу зібраних у справі матеріалів. Але тактика проведення таких експертних досліджень безпосередньо залежать від застосовуваних науково-технічних засобів [4, с. 222].

Проблеми інформатизації судової експертної діяльності та використання досягнень науково-технічного прогресу порушували в свої працях В. П. Бахін, Р. С. Белкін, П. Д. Біленчук, Л. Г. Еджубов, Н. І. Клименко, Є. Д. Лук'янчиков, Ю. О. Пілюков, М. С. Полевий, О. Р. Россинська, М. В. Салтевський, В. Г. Хахановський, О. Р. Шляхов та інші. Проте постійне прискорення розвитку суспільства та необхідність відповідати сучасним вимогам залишають відкритим питання інформатизації, що відповідатимуть рівню розвитку суспільства.

Як зазначає В.П. Бахін, «...розвиток криміналістики в умовах бурхливого науково-технічного прогресу забезпечує суттєве розширення можливостей використання технічних засобів і методів для збирання та дослідження інформації з метою розслідування і попередження злочинів» [5, с. 36-41]. Технічні засоби - це складні технічні комплекси, завдяки яким з'являється можливість не лише вдосконалити, а й підняти на якісно новий рівень традиційні методики виявлення, фіксації та обробки криміналістичної значущої інформації [4, с. 223].

Практика судово-експертних досліджень останніх років свідчить про те, що підвищення ефективності вирішення експертних завдань нерозривно пов'язане з підвищенням рівня автоматизації їх інформаційного забезпечення за рахунок створення автоматизованих систем і комплексів, банків даних відповідно до видів експертиз чи об'єктів і методів експертного дослідження.

У зв'язку з функціонуванням судової експертної діяльності як окремої інформаційної системи існує нагальна необхідність створення інформаційної бази експертних прецедентів, тобто створення бази даних експертних

досліджень у площині розв'язання конкретних ситуативних завдань щодо проблемних питань при провадженні судової експертизи [6, с 206].

Параметри такої інформаційної моделі характеризуються переліком експертних завдань, наявністю уніфікованих алгоритмів розв'язання проблемних запитань, що дасть змогу відстежувати процес вирішення суперечливих запитань, що виникають у ході судового експертного дослідження та прискорити виконання судовим експертом поставлених завдань та водночас підвищити якість досліджень, скоротити строк виконання експертиз, проаналізувати напрямки вдосконалення існуючих експертних та сприятиме розробленню нових сучасних методик досліджень окремих видів об'єктів [6, с. 207].

Отже, цифровізація судово експертної діяльності є надзвичайно важливим кроком за для підвищення ефективності проведення експертних досліджень. Створення автоматизованих систем та інформаційних комплексів нададуть можливості розв'язати багато проблем, сприятимуть оптимізації процесів судово-експертної діяльності, та будуть добрим інструментом для накопичення, зберігання, аналізу та структурування значущої інформації. При цьому необхідно більш широко та своєчасно вивчати нові розробки інноваційних та цифрових технологій з метою впровадження їх в експертну діяльність.

Список використаних джерел

1. Леонов Б. Д. Науково-технічне забезпечення судово-експертної діяльності: сучасний стан та перспективи. Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». Том 2, № 55. 2020. С. 184–190. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/47135/1/14793-38645-1-SM.pdf>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Жученко О. Д. Напрями використання інформаційно-аналітичних інструментів при призначенні судових експертиз у кримінальному провадженні. Збірник тез доповідей студентів, аспірантів та здобувачів – учасників 76-ї звітної конференції Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Секція економічних і правових наук (Одеса, 22-24 квітня 2020 р.). Одеса : Фенікс, 2020. С. 56-58. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/27995/1/56-58.pdf>
4. Опанасенко О.М., Використання комп'ютерних технологій в експертній діяльності. Теорія і практика судової експертизи і криміналістики: матеріали III-ої Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 27 лютого 2020 року). Київ-Маріуполь, 2020. С. 222-224.
5. Бахин В.П. Критерии и способы оценки криминалистических средств и методов, внедряемых в практику. Теория и практика собирания доказательной

информации техническими средствами на предварительном следствии. - К., 1980. - С. 36–41.

6. Недашківська О. А. Актуальні проблеми інтенсифікації експертної діяльності шляхом глобальної стандартизації в сучасній судовій експертизі. Теорія і практика судової експертизи і криміналістики: матеріали III-ої Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 27 лютого 2020 року). З-41 Київ-Маріуполь, 2020. С. 206–207. URL: <http://rp.dsum.edu.ua/bitstream/123456789/2908/1/206-208.pdf>

ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ ЯК ІНФОРМАЦІЙНО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Ковальова О.В.,

завідувачка кафедри оперативно-розшукової діяльності та інформаційної безпеки факультету №1
Донецького державного університету внутрішніх справ
к.ю.н.

Досудове розслідування є однією з основних стадій кримінального провадження, що обумовлено тим, що саме під час досудового розслідування сторона обвинувачення отримує максимальну кількість інформації, достатньої для встановлення істини та доведення під час судового розгляду можливості та необхідності притягнення винної особи до кримінальної відповідальності. Це підтверджує той факт, що досудове розслідування являє собою складний автентичний процес сприйняття об'єктивної реальності шляхом пошуку інформації, необхідної для прийняття відповідних процесуальних рішень.

В кримінальній процесуальній науці достатньо розповсюдженим є інформаційний підхід, прихильники якого визначають процедуру розслідування суспільно небезпечних діянь як інформаційно-пізнавальний процес. Наприклад, В.Г. Лукашевич вказує, що розслідування злочинів – різнобічний інформаційно-пізнавальний процес, що охоплює велику кількість суб'єктів [1, с. 17]. На думку А.М. Ішина боротьба зі злочинністю залежить від інформованості правоохоронних органів та їх здатності ефективно використовувати інформацію [2, с. 23]. Є.Д. Лук'янчиков зазначає, що у слідах події злочину міститься інформація про ознаки особи, яка вчинила його, а також предметів, застосованих під час учинення злочину [3, с. 79].

Розслідування злочинів, само по собі, є пізнавальним процесом, спрямованим на встановлення особливостей вчинення кримінальних правопорушень, що здійснюється за рахунок зібрання доказів, котрі являють собою сукупність певних відомостей. Специфіка розслідування полягає в тому, що пізнання фактів об'єктивної дійсності відбувається у формі доказування.

Кримінальний процесуальний кодекс України у ст. 84, зазначає, що доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів [4].

Виходячи з цього, можна погодитися з твердженням Н.Н. Медведєва, і визначити розслідування – як пізнавальний процес, у змісті якого відокремлюються два елемента: збирання доказів та доказування. [5, с. 24-25]. Однак, пізнавальний процес в межах досудового розслідування не обмежується виключно доказуванням. Важливу роль відіграє етапність інформаційно-пізнавальної діяльності: 1) внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань; 2) процес збирання доказів та доказування; 3) процес складення обвинувального вироку та перевірка відповідності зібраної доказової бази для притягнення особи до кримінальної відповідальності. Розслідування проводиться не лише для того, щоб дізнатися, як було вчинено злочин, але щоб одержана інформація виконала доказову функцію.

Доказування у кримінальному процесі традиційно описують у двох аспектах: як сукупність взаємопов'язаних процесуальних дій, що чітко здійснюються у встановленому законом порядку, спрямованих на пізнання обставин досліджуваного кримінального правопорушення шляхом збирання, перевірки, оцінки доказів та використання їх з метою достовірного встановлення обставин кримінальної справи; як різновид процесу пізнання, розумову діяльність, що протікає відповідно до законів логіки у певних логічних формах з метою встановлення істини про обставини події кримінального правопорушення, причетних до нього осіб та обґрунтування процесуальних рішень, що приймаються суб'єктами доказування [6, с. 140]. В контексті нашого дослідження, нас процес доказування цікавить саме як різновид процесу пізнання, розумову діяльність, що протікає відповідно до законів логіки у певних логічних формах з метою встановлення істини про обставини події кримінального правопорушення, причетних до нього осіб та обґрунтування процесуальних рішень, що приймаються суб'єктами доказування. Остання теза свідчить про те, що доказування як основний спосіб реалізації інформаційно-пізнавальної функції кримінального процесу є інтелектуальним, обов'язково – алгоритмічним процесом отримання та опрацювання даних відповідно до діалектичних та логічних законів.

Під час доказування в кримінальному процесі користуються готовими, сформованими доказами. Відповідно до цього саме докази є засобом доказування, тим важелем, за допомогою якого суб'єкт доказування отримує результат.

Відтак, інформаційно-пізнавальна процес включає в себе певний алгоритмічний процес пошуку, збирання та вивчення доказів, необхідних для встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні, встановлення відповідності зібраної доказової інформації та документальне засвідчення, як фінальний процес у стадії досудового розслідування. Вказані процеси є взаємозалежними.

Таким чином, інформаційно-пізнавальна складова досудового розслідування – це діяльність сторони кримінального провадження, пов'язана із пошуком інформації, пов'язаної із обставинами кримінального правопорушення, котра інтегрується за рахунок дискурсивного мислення та призводить до отримання певного знання, достатнього для встановлення об'єктивної кримінологічної істини через симбіоз інтелектуальних операцій та практичних дій.

Список використаних джерел

1. Лукашевич В.Г. Проблеми оптимізації діяльності з розслідування злочинів. Теоретичні та практичні проблеми використання можливостей криміналістики і судової експертизи у розкритті й розслідуванні злочинів. К., 1996. С. 17–19.
2. Ишин А.М. Некоторые подходы к пониманию информационных технологий в криминалистическом аспекте. Использование современных информационных технологий в правоохранительной деятельности и региональные проблемы информационной безопасности: сб. матер. междунар. науч.-практ. конф. (24–25 октября 2006 г.). Калининград, 2006. Вып. VIII. Часть 1 (Раздел 1, 2). С. 23–28.
3. Лук'янчиков Є.Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів: монографія. К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2005. 360 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/paran387#n387>
5. Медведев Н.Н. Теоретические основы расследования. Краснодар: Издательство Кубанского гос. Ун-та, 1977. 103 с.
6. Журавель В.А. Досягнення науки і потреби практики як підґрунтя вдосконалення засобів фіксації доказової інформації. Теорія та практика судової експертизи та криміналістики : збірник наукових праць. Харків : Право, 2009. Вип. 9. С. 9–21.

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАНЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ВИМОГ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

Корабель М.Г.,

доцент кафедри державних – правових дисциплін,
кримінального права та процесу Харківського
національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди
к.ю.н.

Порушення вимог пожежної безпеки досліджується світовим співтовариством як проблема знищення гектарів лісів, населених пунктів, загибель людей та тварин. В Україні це питання звертає увагу науковців та правоохоронних органів щодо протидії кримінальним правопорушенням вимог пожежної та технічної безпеки. Заподіяна шкода як наслідок спалених лісів, засаджених полів, а іноді навіть населених пунктів має бути кваліфікована за ч 2 ст. 270 Кримінального кодексу України, за ступенем суспільної небезпечності та майнової шкоди в особливо великих розмірах, тяжких наслідків або загибелі людей.

Актуальність досліджуваної теми доповіді обумовлена тим, що при призначенні покарання за порушення вимог пожежної безпеки значна увага має приділятися саме суб'єктивні сторони досліджуваного кримінального правопорушення. Проведений аналіз судових рішень дає підстави стверджувати саме про необережну форму вини при вчиненні кримінальних правопорушень передбачених ст. 270 КК України, що зумовлює суди призначають покарання більш м'яке покарання ніж передбачено санкцією статті.

При призначенні покарання за кримінальні правопорушення щодо порушення вимог пожежної безпеки, суди мають дотримуватися вимог передбачених ст. 65 КК України, а саме: «призначати покарання: у межах, установлених у санкції статті (санкції частини статті), що передбачає відповідальність за вчинене кримінальне правопорушення; відповідно до положень Загальної частини КК; враховуючи ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання».КК[1]

Головними обставинами при з'ясуванні ступеню тяжкості вчиненого кримінального правопорушення поряд з наслідками необхідно звертати увагу на форми вини, мотиви, інші суб'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення[2]. Як вже зазначалося, значна кількість кримінальних правопорушень вчиняється саме з необережною формою вини.

Призначення покарання може також бути справедливим і обґрунтованим лише за умови обов'язкового урахування обставин справи, що пом'якшують чи обтяжують відповідальність[3].

Практика призначення покарань за порушення вимог пожежної безпеки свідчить про те, що суди враховують пом'якшуючими обставинами такі: з'явлення із зізнанням, щире каяття; вчинення кримінального правопорушення неповнолітнім або особою похилого віку; наявність осіб на утриманні, добровільне відшкодування завданих збитків тощо.

Як показує аналіз судової практики за порушення вимог пожежної безпеки в суди потрапляють кримінальні провадження за ч. 2 ст. 270 КК України, де санкція статті передбачає відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до восьми років. Хоча у вироків застосовані строки позбавлення волі один – два роки або замінюється на штраф з застосуванням ст. 66 КК України. «У випадках порушення правил пожежної безпеки посадовими особами при ухваленні вироку майже зовсім не застосовується таке додаткове покарання, як позбавлення права займати певні посади чи займатися певною діяльністю»[5], що має обов'язково призначатися для недопущення порушення вимог пожежної та технічної безпеки повторно.

В науковій роботі досліджено підстави призначення більш м'якого покарання ніж передбачено законом за порушення вимог пожежної та технічної безпеки. Враховуючи ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, особу винного та обставини, що пом'якшують покарання суди вмотивовано призначають більш м'які покарання ніж передбачені в санкції ч. 2 ст. 270 Кримінального кодексу України. Що дозволяє зробити висновок про необхідність внесення змін до санкції досліджуваної статті та розширити перелік покарань.

В тезах доповіді досліджено особливості призначення покарань за кримінальні правопорушення проти вимог пожежної та технічної безпеки за ст. 270 Кримінального кодексу України. Проаналізувавши певну кількість судових вироків автором було зроблено наступні висновки, по – перше, майже всі досліджувані кримінальні правопорушення вчиняються з необережною формою вини (кримінальною протиправною самовпевненістю або кримінальною протиправною недбалістю). Що зменшує ступінь суспільної небезпечності та враховується під час призначення покарання. По – друге, у всіх проаналізованих випадках враховані пом'якшуючі обставини (з'явлення із зізнанням, щире каяття, вчинення кримінального правопорушення неповнолітнім або особою похилого віку, наявність осіб на утриманні, добровільне відшкодування завданих збитків). Що було підставою для призначення більш м'якого покарання ніж передбачено законом, а саме, призначення позбавлення волі на строк 1 – 2 роки або штрафу замість передбаченого санкцією статті 270 КК України «позбавлення волі на строк від трьох до восьми років»[1]. На підставі викладеного автор вважає необхідним внести зміни до санкції статті та розширити перелік покарань, що можуть призначатися за ч. 2 ст. 270 доповнивши такими видами покарання, як наприклад, арешт та обмеження волі на строк до п'яти років[4].

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Борисов В. І., Крайник Г. С. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою : монографія. – Х.: Юрайт, 2012. – 296 с.;
3. Дудоров О. О., Калмиков Д. О. Злочини проти громадської безпеки, безпеки руху та експлуатації транспорту. Особливості кваліфікації. Вісник Асоціації крим. права України. 2014, № 1(2) С. 189
4. Корабель М. Г. Призначення більш м'яких покарань ніж передбачено законом за порушення вимог пожежної та технічної безпеки. «Право і суспільство» м. Дніпро. Вид. № 5. 2021.
5. Тація В. Я., Пшонки В. П, Борисова В. І., Тютюгіна В. І., Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т.. Х. : Право, 2013. – Т. 2. – С. 471.

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Лаговська Н.В.,

доцент кафедри кримінального права та кримінології,
Університету ДФС України

к.ю.н.

Із зростанням рівня злочинності неповнолітніх великого значення набуває питання про реакцію з боку держави на вчинені такими особами діяння. У сучасних умовах, неповнолітні залишаються поза належним захистом держави та суспільства. Тому законодавець, визначаючи норми, що регулюють кримінально-правові відносини, учасником яких є неповнолітній, повинен особливу увагу зосередити на механізмі застосування цих норм, зокрема тих, що регулюють звільнення від кримінальної відповідальності та покарання. Проте, питання звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності не знайшло належного регулювання в Кримінальному кодексі України.

Учені неодноразово у своїх працях пропонували шляхи для вдосконалення норм КК України, однак наявні колізії в законодавстві досі залишаються актуальними. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Джерелом даного дослідження стало наукові роботи таких провідних вчених: Антипов В., Сілкова А.О, Отчак Н.Я, Трубников В.М. та інші.

Неповнолітні мають такі ж права та свободи, як і дорослі, а також підвищені гарантії їх охорони та захисту з боку держави. Суди призначають більш м'які покарання з лояльним підходом неповнолітнім, які вже досягли кримінальної відповідальності[1]. Так, відповідно до ст. 98 КК до неповнолітніх як основні покарання можуть бути застосовані лише штраф, громадські та виправні роботи, арешт і позбавлення волі на певний строк, а як додаткові – штраф і позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. Проте, штраф (відповідно до ч. 1 ст. 99 КК) призначається лише неповнолітнім, які мають власний дохід, кошти або майно, на яке може бути звернене стягнення. На думку автора, цей вид покарання не є ефективним, оскільки невелика кількість неповнолітніх заробляє або має власне майно. Істотно пом'якшені і такі види покарань, як громадські роботи та виправні роботи. Згідно зі ст. 100 КК ці види покарання можуть бути призначені тільки неповнолітнім у віці від 16 до 18 років. Позбавлення волі згідно з ч. 2 ст. 102 КК взагалі не може бути призначене неповнолітньому, який вперше вчинив кримінальне правопорушення невеликої тяжкості. Як зазначає Н.Л. Березовська, «складність призначення покарання неповнолітнім полягає у тому, що до них практично неможливо застосувати альтернативні позбавленню волі на певний строк види покарань. Вченими неодноразово вказувалося на ту обставину, що ізоляція від суспільства у формі позбавлення волі на певний строк – особливо сувора форма державного примусу, до неповнолітніх має застосовуватися тільки, якщо немає можливості застосувати примусові заходи виховного характеру; або інші види покарання, які не сприяють досягненню мети виправлення та попередження скоєння інших злочинів. Реальна можливість призначення неповнолітньому покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, наразі зведена до мінімуму» [2].

Окрему увагу у разі реагування на протиправну поведінку неповнолітніх необхідно приділяти відновному правосуддю, яке сприяє примиренню винного з потерпілим та має більш високий попереджувальний ефект стосовно поведінки неповнолітнього в майбутньому. Проведення діалогів, відновних практик не входить в наявні рамки кримінального права, проте водночас сприяють вирішенню проблем, які не ставить звичайне правосуддя. Методи, якими оперує така модель правосуддя, здатні сприяти примиренню двох сторін, сприяють виправленню та компенсуванню шкоди; дають можливість суб'єктам брати безпосередню участь у вирішенні важливих питань у своєму житті; дає змогу досягти найкращого співвідношення врахування інтересів потерпілого та відповідальності правопорушника [3].

Слід також зазначити, що спеціальні покарання, які не пов'язані з ізоляцією неповнолітнього від соціуму, розглядає кримінальне законодавство більшість європейських країн. Якщо звернутись до принципу ювенального права Німеччини, то ідея та мета кримінально-правових заходів – індивідуальна превенція, у якій використовуються методи впливу на свідомість для утримання

від вчинення правопорушення в майбутньому. У нашій країні набувають популярності медіація, примирення винуватого з потерпілим та інші методи впливу на свідомість, однак ця процедура досить нерегульована законодавством. Проте, правотворчий процес просувається, Комітет ВРУ розглянув проект ЗУ «Про медіацію» № 3504 від 19.05.2020 р., в якому закладається до розробки ювенального законодавства, яке має напрям на профілактику та превенцію девіацій та правопорушень за участю неповнолітніх. [4]

Покарання неминучий наслідок скоєння кримінального правопорушення. Проте в окремих категоріях справ (зокрема, щодо неповнолітніх) відновні, діалогові, медіаційні підходи та практики, а також інші форми мирного розв'язання конфліктів украй важливі та є ефективними засобами кримінально-правового регулювання, тому вбачається необхідною їх популяризація. Відновні практики сприяють формуванню правослухняної поведінки, усвідомленості та, відповідно, профілактиці та зниженню числа кримінальних правопорушень серед неповнолітніх.

Список використаних джерел

1. Гончар Т.О. Неповнолітній як суб'єкт відповідальності за кримінальним правом України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08; кер. роботи Є.Л. Стрельцов; НУ «ОЮА». Одеса, 2005. 20 с.
2. Богатирьов І. Методологія впровадження кримінальних покарань, альтернативних позбавленню волі. *Право України*. 2004. № 7. С. 20–23.
3. Стан здійснення судочинства в Україні у 2016 році: статистичний збірник Верховного Суду України // ВСУ: офіц. веб-сайт. URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/7a4f4f0d3832fb7dc22580e400269d42/\\$FILE/Статистичний%20збірник.pdf](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/7864c99c46598282c2257b4c0037c014/7a4f4f0d3832fb7dc22580e400269d42/$FILE/Статистичний%20збірник.pdf) (дата звернення: 03.05.2017).
4. Тимофеева Л.Ю. Застосування відновних практик щодо неповнолітніх у сучасному кримінальному праві України. Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: тези III Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 1 березня 2019 р.). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2019. С. 344–347.

ІНТЕРНЕТ-ШАХРАЙСТВО: ПРОТИДІЯ ТА ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ

Лугіна Н.А.,

доцент кафедри кримінального права та кримінології,
Університет державної фіскальної служби України
к.ю.н., доцент

Упродовж багатьох років проблема захисту права власності не втрачає свого практичного та теоретичного значення, оскільки кримінальні правопорушення, вчинені у цій сфері, впевнено продовжують очолювати статистичні звіти. З-поміж значної кількості кримінальних правопорушень проти власності особливої уваги заслуговують непоодинокі випадки шахрайських дій, вчинених у різний спосіб. Шахрайство – поведінка, націлена на обман або введення в оману фізичної або юридичної особи з метою особистої вигоди або вигоди третьої сторони; яка охоплює і неправомірну вигоду, і розтрату. З розвитком Інтернет-технологій часто люди можуть стати жертвами Інтернет-шахраїв. Їхня анонімність та вигадливість, а також довірливість користувачів підживлюють цей «бізнес». Для дослідження даного питання, варто зазначити, які є види Інтернет-шахрайства:

шахрайства, пов'язані з покупками через мережу Інтернет (низька ціна товару, яка є нижчою від конкурентів, необхідна повний або частковий платіж, без можливості повернення коштів). Дана схема є найбільш поширеною. Така схема: продавець виставляє низьку ціну, але при цьому просить обов'язковий платіж (повний чи частковий), відмовляється від оплати у відділенні служби доставки. У такому випадку покупець, здійснюючи оплату товару та певну вартість доставки, доволі таки часто залишається ні з чим [5];

шахрайства, пов'язані з продажами через мережу Інтернет (здійснюючи продаж товару через мережу Інтернет, за допомогою оголошень, реклами, також можна стати жертвою шахрая). Під приводом оплати товару, який ви продаєте, шахраї намагаються дізнатися усі дані банківської картки, за допомогою яких матимуть змогу зняти гроші з вашого рахунку;

віруси шифрувальники та інше шкідливе програмне забезпечення (віруси-шифрувальники, це вірус, який після зараження вашого комп'ютеру, зашифрує усі файли, і відновлення їх неможливе, із допомогою програм антивірусу). Найчастіше такі віруси розповсюджуються через електронну пошту;

Інтернет-жебрацтво (з'являються у спливаючому вікні на екрані комп'ютера оголошення від благодійних організацій, притулків, батьків з проханням про матеріальну допомогу на лікування хворим дітям). Шахраї можуть вигадувати історії про хвороби, ілюструючи фотографіями чужих дітей, або створювати оголошення-дублери реальних благодійних організацій, які є

точною копією справжнього, змінюються тільки реквізити для перерахування грошей;

«Ви виграли цінний приз», в соціальних мережах розповсюджений такий вид шахрайства, як «фейкові» розіграші з цінними призами, такі як «Ви виграли цінний приз». Може прийти повідомлення, що особа стала призером розіграшу, призом в якому є цінний приз, який особа можете отримати буквально зараз, проте необхідно оплатити невелику суму за доставку, митне оформлення, комісію тощо. Сума оплати зазвичай незначна, значно менша вартості призу, проте, здійснивши передоплату, жодного призу не отримується [5].

Визначивши типи шахрайських дій, хотілося б зазначити, що це неправомірне, злочинне, винне діяння, регулюється положеннями Кримінального кодексу України (далі КК України), а саме статтею 190 «Шахрайство», Постановою Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності» положеннями 17-20 [1; 2].

Згідно ч. 3 ст. 190 КК України шахрайство, вчинене у великих розмірах, або шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років [1]. Згідно пункту 19 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності» шахрайство, вчинене шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, має кваліфікуватися за частиною третьою статті 190 КК України, яка вже вище була зазначена. У пункті 17 даної Постанови вказано, обов'язковою ознакою шахрайства є добровільна передача потерпілим майна чи права на нього. Також зазначено, що обман (повідомлення потерпілому неправдивих відомостей або приховування певних обставин) чи зловживання довірою (недобросовісне використання довіри потерпілого) при шахрайстві застосовуються винною особою з метою викликати у потерпілого впевненість у вигідності чи обов'язковості передачі їй майна або права на нього [2]. Тобто можна із точністю сказати всі дії шахраїв в Інтернет-просторі, вчиняються із згодою користувачів інтернет-послугами.

У 2020 році до Департаменту кіберполіції надійшло понад 30 тисяч звернень щодо шахрайства в Інтернеті. Департамент кіберполіції у взаємодії з партнерами заблокували майже 30 тисяч шахрайських інтернет-посилань і майже 9 тисяч фінансових операцій зловмисників. Від початку 2021 року надійшло понад 7300 звернень громадян щодо онлайн-шахрайства [4].

Для захисту від можливих дій шахраїв потрібно звертатися у Департамент кіберполіції Національної поліції або Відділ протидії кіберзлочинам, також функціонує створений сайт даного органу, де можна оформити електронну заяву про випадок правопорушення. Якщо гроші були переведені шахраєві через платіжну онлайн систему, то варто звернутися в службу підтримки цієї платіжної системи. У випадку ж з Інтернет-магазинами потрібно написати скаргу на адресу продавця. Якщо претензія буде

проігнорована, то потрібно буде подати заяву до правоохоронних органів або звернутися в прокуратуру і Державну службу України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживача (у випадку отримання товару, але з дефектами).

Для того аби забезпечити кращий захист осіб потрібно розглянути і можливо навіть запровадити такі напрями протидії Інтернет-шахрайству:

підвищення загального рівня грамотності Інтернет-користувачів та більш широке поширення інформації про відомі види Інтернет-шахрайства користувачами Інтернет;

у випадку протидії шахрайствам пов'язаним із купівлею чи продажем важлива увага повинна приділятися необхідності дослідження нормативно-правового регулювання захисту інформації, яка зберігається на банківських платіжних картках Національної системи масових електронних платежів, на предмет відповідності міжнародним стандартам у галузі безпеки;

розробка нового програмного обладнання та антивірусних програм [3, с. 279 - 280];

проведення різного роду науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів за участю працівників правоохоронних органів, теоретиків.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 25-26, ст.131.

2. Про судову практику у справах про злочини проти власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 2009 р. № 10.

3. Сабодаш В.П. Інтернет-шахрайство: реалії сучасності та криміналістичні аспекти протидії. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. Серія: Юридичні науки. 2013. Т. 26(65) №1. С. 278-283.

4. Офіційний сайт «Кіберполіція України». URL: <https://cyberpolice.gov.ua/> (дата звернення: 11.11.2021).

5. ТОП-5 видів інтернет-шахрайств та як від них вберегтися: новини. URL: <https://lutsk.rayon.in.ua/news/84924-top-5-vidiv-internet-shahraistv-ta-iak-vid-nih-vberegtisia> (дата звернення: 11.11.2021).

6. Лугіна Н.А., Лучук А.М. Оптимізація правового регулювання боротьби з кібершахрайством: зарубіжний досвід і його значущість в українській практиці. *Юридичний науковий електронний журнал*. Випуск 1. 2021. С. 238-241.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЙ ВЕРХОВНОГО СУДУ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ

Мороз І.В.,

доцент кафедри права ПрАт «вищий навчальний заклад
«міжрегіональна академія управління персоналом»

к.ю.н.,

Письменна О.П.,

доцент кафедри теорії, історії держави і права
та філософії права Донецький національний
університет ім. Василя Стуса

к.ю.н.

Сьогодення характеризується бурхливими процесами нормотворчості, що не оминає й законодавство про кримінальну відповідальність. Питання застосування правових позицій відіграє надзвичайно важливу роль у кримінальному праві та судочинстві в умовах сталого розвитку. При цьому була і залишається одвічна проблема – це єдність судової практики.

Еволюція і взаємопроникність романо-германської та англо-саксонської систем права черговий раз змушують переглянути проблему джерел права як основу правозастосування. Особливої актуальності джерела права набули сьогодні, коли, окрім практики Європейського суду з прав людини та рішень Конституційного Суду України, джерелами права є правові позиції Верховного Суду України та правові висновки Верховного Суду.

Якщо говорити про юридичну силу та обов'язковість правових позицій Верховного Суду України (далі – ВСУ), то еволюцію їх правового статусу умовно можна поділити на наступні періоди.

Так, правові позиції ВСУ до 2010 року мали відносну юридичну силу і поширювалися тільки на ту справу, в якій був сформульований висновок та ухвалене остаточне рішення. Суть касаційного перегляду полягала у тому, що ВСУ забезпечує єдність та сталість судової практики не напряму через свої рішення, а опосередковано через постанови Пленуму ВСУ. Характеризуючи той період, М. Шумило вдало наголошує, що постанови Пленуму ВСУ мали *de jure* рекомендаційний характер, а *de facto* були «настільними книгами» з питань правозастосування кожного судді і тих правників, які дотичні до практичної юриспруденції. Авторитет постанов Пленуму ВСУ зберігається і досі, тому нерідко можна зустріти як їх пряме цитування, так і посилання на них у рішеннях як суддів першої та апеляційної інстанцій, так і у постановках ВС [5; с. 48].

Починаючи з 2010 року ВСУ був наділений повноваженням щодо забезпечення однакового застосування норм права судами різних спеціалізацій

шляхом перегляду рішень судів касаційної інстанції. Так, у ч. 1 ст. 36 чинного і нині Закону України «Про судоустрій і статус суддів» закріплені такі повноваження Верховного Суду і разом із тим зафіксовано його статус як найвищого суду в системі судоустрою України, який забезпечує сталість та єдність судової практики [4]. З того часу Верховним Судом було сформульовано чимало правових позицій з питань неоднакового застосування норми права, передбаченої законом України про кримінальну відповідальність, які отримали переважно схвальні відгуки наукової спільноти та підтримку практиків.

Якщо до набрання чинності Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10. 2017 року [3] обов'язковість судових рішень носила відносно умовний характер, який проявлявся у тому, що суд мав право відступити від правової позиції, викладеної у висновках ВСУ з одночасним наведенням відповідних мотивів, то після набрання чинності зазначеним законом, стаття, яка б прямо передбачала обов'язковість судових рішень касаційної інстанції ВС, відсутня. В той же час, обов'язковість правових позицій Верховного Суду (далі – ВС) є однією з ознак, яка притаманна їм і таким чином розкриває їх правову природу.

Отже, дана ознака слідує зі змісту законодавчих приписів. Так, в ч. 6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» зазначається, що висновки щодо застосування норм права, викладені у постановах Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права [4]. Зазначеній нормі, необхідність дотримання якої розповсюджується не лише на кримінальне провадження, кореспондує ч. 6 ст. 368 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), відповідно до якої, обираючи і застосовуючи норму закону України про кримінальну відповідальність до суспільно небезпечних діянь при ухваленні вироку, суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладених в постановах Верховного Суду [2].

Досліджувати питання щодо сфери застосування висновків, викладених у постановах ВС неможливо без поділу їх на види. Варто зазначити, що класифікація правових позицій у кримінальному провадженні була розроблена Н.Р. Бобечком, яку вчений подає у наступному вигляді:

1) За суб'єктами їх формулювання: а) правові позиції колегій судових палат Касаційного кримінального суду; б) правові позиції судових палат Касаційного кримінального суду; в) правові позиції об'єднаної судової палати Касаційного кримінального суду; г) правові позиції Великої Палати Верховного суду;

2) За галузевою приналежністю: а) правові позиції з питань кримінального права; б) правові позиції з питань кримінального процесуального права;

3) Залежно від затребуваності: а) усталені (ті правові позиції ВС, які неодноразово підтверджувалися у його постановках); б) рідко затребувані (правові позиції ВС, що були сформульовані в одному рішенні та більше не відтворювалися у його практиці).

4) За юридичним значенням: а) чинні (такі правові позиції, які не були переглянуті ВС. Перегляд може відбуватися у зв'язку зі зміною законодавства або з появою нових підходів до вирішення правих ситуацій з огляду на соціально-правові перетворення); б) такі, що втратили свою силу [1, 173].

Насамкінець, хотілося б коротко зупинитись саме на чинності правових позицій у часі і з'ясувати їх зв'язок зі змінами, що вносяться до чинного законодавства. Адже зміни до законодавства мають як прямий, так і опосередкований вплив на судову практику загалом та на юридичну силу правових позицій Верховного Суду зокрема. Йдеться про ті правові позиції, які сформульовані у судових рішеннях, по справах, спір в яких виник та був вирішений на підставі сьогодні вже не чинного законодавства. Враховуючи той факт, що процесуальним законодавством така ситуація не визначена, то своє бачення та порядок дій сформулювала Велика Палата Верховного Суду. Мова йде про постанову Великої Палати Верховного Суду від 01.09.2020 у справі № 216/3521/16-ц, в якій є щонайменше два важливих процесуальних аспекта: по-перше, Велика Палата Верховного Суду здійснила відступ від власної попередньої правової позиції і, по-друге, що є безумовно важливим, Велика Палата Верховного Суду, сформулювала правовий висновок щодо юридичної сили правових позицій ВСУ у часі. Так, зокрема, у попередній постанові, від якої Велика Палата Верховного Суду здійснила самовідступ, у пункті 42 наведено правову позицію ВСУ (від 24.02.2016, провадження № 6-1790цс15), а у пункті 43 Велика Палата Верховного Суду зазначила, що наведена справа стосувалася спірних правовідносин, що виникли з депозитного договору, укладеного 19 лютого 2008 року, тобто за інших застосовуваних норм права, що також не дає підстав для врахування зазначеного висновку у цій справі.

З огляду на описане вище, можна зробити висновок, що юридична сила правових позицій перебуває у прямій залежності від чинності правових норм у момент посилення на них під час вирішення нового спору у подібних відносинах. А здійснення правосуддя у кримінальних провадженнях в умовах сталого розвитку неможливе без чіткого усвідомлення і обов'язкового застосування судами правових позицій найвищого суду.

Список використаних джерел

1. Бобченко Н. Р. Поняття, ознаки, значення та класифікація правових позицій Верховного Суду у кримінальному провадженні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 170-175.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-УІ. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів. Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>
4. Про судоустрій і статус суддів. Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
5. Шумило М. Правові висновки касаційного суду: *inter praeterium et futurum*. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 12. С. 47-54.

ПРАКТИКА ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАНЬ ЗА ЗЛОЧИНИ, ПОВ'ЯЗАНІ ЗІ ЗБРОЙНИМ КОНФЛІКТОМ НА ТЕРИТОРІЇ ДОНЕЦЬКОЇ І ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ

Попов К.Л.,

доцент кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права
КПШ ім. Ігоря Сікорського
к.ю.н., доцент

Покарання є одним з основних засобів кримінально-правового впливу на злочинність. Особливо в тих регіонах України, де зростання злочинності певних видів може становити не лише кримінологічну, але й політичну проблему і впливати на національну безпеку.

Аналіз практики застосування кримінального законодавства у справах про злочини, пов'язані із проведенням АТО (ООС) на території Донецької і Луганської областей, було розпочато у 2018 р., однак практика призначення покарань за відповідні злочини не досліджувалась. Останнє і зумовило необхідність висвітлення не лише питань кваліфікації злочинів учасників збройного конфлікту, але й практики призначення покарань за них судами Донецької і Луганської областей.

Емпіричною базою дослідження стали дані Єдиного державного реєстру судових рішень (далі – ЄДРСР) за період 2014-2021 років (станом на серпень 2021 р.), відсортовані за регіонами судів, категорією справ та формою судового рішення.

заклики чи розповсюдження матеріалів із закликами щодо змін меж території України									
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Таким чином, переважна більшість злочинів, кваліфікованих судами Донецької і Луганської обл. за ст. 110 КК України у 2014-2021 р., стосується членів «дільничних комісій та ініціативних груп» з організації у 2014 р. «референдуму» в окремих районах Донецької і Луганської обл. Значна частина (більше половини) вироків передбачає затвердження угод про визнання винуватості. При цьому в 94% випадків суди застосовували ст. 75 КК України (звільнення від покарання з випробуванням), призначали позбавлення волі на однаковий строк – п'ять років.

Слід зазначити, що ч. 2 ст. 110 КК України, за якою переважно ухвалювались вирoki, передбачає покарання на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої.

Подібну до вищенаведеної практику демонстрували суди і при призначенні покарання за сприяння учасникам злочинних організацій (ст. 256 КК України). Тут засуджені звільнялись судами від призначеного покарання з випробуванням (ст. 75 КК України) ще частіше (97% досліджених випадків). Хоча строки призначеного позбавлення волі були більш варіативними – 3 роки (65% випадків), 4 роки (12,5%) та 5 років (18%).

Санкція ч. 1 ст. 256 КК України передбачає позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років, ч. 2 ст. 256 КК України – позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Табл. 2 Призначення судами Донецької і Луганської обл. покарань за ст. 256 КК України (за даними ЄДРСР)

Загальна кількість проаналізованих вироків (частка, %)	а ч. 1 ст. 256 КК (частка, %)	3 а ч. 2 ст. 256 КК (частка, %)	Затверджено угоди про визнання винуватості (частка, %)	Звільнено від покарання на підставі ст. 75 КК України (частка, %)	Призначено позбавлення волі (із застосуванням ст. 75 КК України) строком			Інші (частка, %)
					роки (частка, %)	роки (частка, %)	років (частка, %)	
104 (100%)	1 (87%)	3 (13%)	97 (93%)	101 (97%)	8 (65%)	3 (12,5%)	9 (18%)	4 (4%)

Трохи рідше (87%) засуджені особи звільнялись судами від покарання з випробуванням у випадках притягнення до відповідальності за участь у незаконних збройних формуваннях (ст. 260 КК України). В переважній більшості таких випадків судами затверджувались угоди про визнання винуватості. Строки призначеного позбавлення волі тут також варіювались – 3 роки (56% випадків), 4 роки (5%) та 5 років (24%).

Санкція ч. 1 ст. 260 КК України передбачає позбавлення волі на строк від двох до п'яти років з конфіскацією майна або без такої, ч. 2 ст. 260 КК України (більшість з проаналізованих вироків) – позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з конфіскацією майна або без такої.

Таким чином, суди Донецької і Луганської обл. в переважній більшості випадків засудження за ст. 110, 256, 260 КК України схильні призначати мінімальне покарання та звільняти засуджених від призначеного покарання з випробуванням.

ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ КОМПЛЕКСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЗЛОЧИНІВ ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ВИДОБУТКОМ ДОРОГОЦІННОГО КАМІННЯ ОРГАНОГЕННОГО УТВОРЕННЯ

Пустовойтова Я.В.,
оперуповноважений ГУНП в Київській обл.

Економічний розвиток України обумовлений наявністю мінерально-сировинних ресурсів, а також можливістю надрокористування у процесі видобутку і переробки корисних копалин. Згідно зі статтею 13 Конституції України надра Землі, які знаходяться в межах території України, є об'єктами права власності Українського народу, від імені якого права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах визначених Конституцією [1].

Комерціалізація цієї сфери діяльності нерідко завдає значної шкоди не лише економіці держави, але й екологічній безпеці. Отже, належна охорона докільля та правовий захист надр від протиправних посягань є однією з основних умов розвитку демократичного суспільства.

Серед злочинів, що посягають на природні ресурси країни, найбільш латентним, а тому, на наш погляд, найменш дослідженим є такий вид кримінального правопорушення як незаконний видобуток дорогоцінного каміння органічного утворення. Проте висвітлення питань у сфері екологічних правовідносин, пов'язаних з надрокористуванням та протидією порушенням правил охорони або використання надр, а також безпосередньо незаконному видобутку корисних копалин: надрового законодавства здійснювала О. С.Плотнікова, кримінально-правових – М. В. Комарницький,

кримінологічних – Л. С. Хмуровська, комплексних кримінально-правових та криміналістичних – С. Б. Гавриш, В. О. Коновалова, Г. А. Матусовський, М. В. Салтевський та інші.

Отже, ученими з різних позицій досліджені питання особливостей технології видобутку бурштину; способів вчинення та розслідування цього виду кримінальних правопорушень, протидії порушенням правил охорони або використання надр тощо. Проте сьогочасні реалії та прийняті зміни в законодавстві, посилення кримінальної відповідальності за використання янтароносних надр, потребують подальшого наукового опрацювання та осмислення зазначених проблем.

Офіційна статистика не повною мірою відображає масштаби злочинності, яка у більшості випадках поєднується з його незаконним обігом, контрабандою за межі держави, іншими, більш тяжкими злочинами. Правоохоронні органи досі не можуть достатньо ефективно боротися з цим у край негативною і надзвичайно небезпечним для нашої держави явищем, що викликає наразі значний суспільний резонанс. Зокрема, аналіз слідчої й судової практики виявляє неоднозначний підхід слідчих щодо кваліфікації діянь, пов'язаних з незаконним видобутком дорогоцінного каміння органогенного утворення, багато співробітників органів досудового розслідування Національної поліції України не мають достатніх навичок по організації розслідування кримінального правопорушення даного виду, використанню спеціальних знань у процесі доказування. Розслідування здійснюють без урахування змісту елементів криміналістичної характеристики, специфіки виникаючих слідчих ситуацій, наявні прогалини в області тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Помилки під час отримання первинної інформації, що допускають слідчі під час збирання матеріалів на початковому етапі розслідування часто приводять до втрати фактів, що мають доказове значення.

Отже, наразі, проблема незаконного видобутку дорогоцінного каміння органогенного утворення залишається досить гострою та невирішеною, тому необхідною вважаємо розробку відповідної окремої методики розслідування, теоретичного осмислення завдань, що виникають, науково-методичного забезпечення потреб судової та слідчої практики.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 25к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

ПИТАННЯ ЕВТАНАЗІЇ В УКРАЇНІ: УМОВИ ТА ПІДСТАВИ ЇЇ ВИКОНАННЯ

Тарасевич Т.Ю.,

доцент кафедри кримінального права та процесу
Київського університету права НАН України
к.ю.н.

Сьогодні в юридичній науці, яка постійно розвивається, виділяється ще одна група прав, які названо соматичними (від грец. soma – тіло), – група вимог особи щодо самостійного розпорядження своїм тілом, розширенням функціональних можливостей організму (право на зміну статі, право на донорство, право на смерть, репродуктивні права людини), яка пов'язана водночас питаннями щодо необхідності збереження ідентичності людини, її інтересами, суспільною думкою та мораллю.

Розглянемо більш детально деякі з наведених категорій прав. Зокрема, під поняттям «евтаназія» (з грец. «добра смерть») у сучасній біоетиці і медицині розуміють сприяння безболісному позбавленню життя безнадійно хворих. Дана тема викликала жваву дискусію серед вчених на заяву віце-спікера Верховної Ради України Руслана Стефанчука щодо можливості легалізації евтаназії та асистованого самогубства, Головний аргумент, який висувають прихильники евтаназії, полягає в тому, що життя можна вважати благом і цінністю тільки за умови, коли в цілому задоволення і насолода переважають над стражданнями і випробуваннями. У свою чергу, Майданик Р.А. зазначив, що зі змістовної точки зору право на евтаназію тісно пов'язане із правом на людську гідність, яке є одним з основоположних прав людини та, по суті, базисом для нормального стабільного існування суспільства на демократичних засадах. З огляду на Концепцію прав людини людина має право розпоряджатися власним тілом і життям (отже, вона має право одноосібно вирішувати питання про евтаназію) [1].

В Україні відповідно до ч. 4 ст. 281 Цивільного Кодексу забороняється задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя [2]. Що стосується питання необхідності визнання права на евтаназію, то як світова, так і вітчизняна спільнота не може дати однозначну відповідь на нього. Зміст цього права йде в розріз з морально-релігійними канонами, окрім цього, у разі його включення до правового статусу людини держава повинна визначити чіткий набір критеріїв застосування права на евтаназію, забезпечивши при цьому дієвий механізм контролю за належною процедурою їх дотримання.

Питання про зміст соматичних прав людини залишається відкритим. Досить розгорнутий перелік таких прав було представлено в публікаціях М.А. Лаврика. Зокрема, учений називає одним із прав людини - право на смерть (евтаназія), хоча деякі науковці не погоджуються з наміром вважати право на

смерть соматичним правом. Зазначається, що цей перелік соматичних прав створено лише для обсягу явищ, обговорюваних з етичної позиції, та з ігноруванням реального стану справ[3, с.14-17].

Над етичними аспектами в медицині люди почали замислюватися ще в стародавньому світі. Великий вплив на розвиток лікарської етики зробили моральні заповіді давньогрецького лікаря Гіппократа, які були викладені в його знаменитій "Клятві", у книгах "Про лікаря", "Про благополучне поводження". Моральні заповіді Гіппократа були покладені в основу "факультетської обіцянки", що давалася студентами-медиками в Росії. В одному з пунктів "факультетської обіцянки" мова йшла про наступне: "Обещаю во всякое время помогать по лучшему моему разумению прибегающим к моему пособию страждущим"[4, с.14-17]. Етика виступає загальним поняттям для близьких термінів: моралі і моральності. Етика – сукупність норм поведінки, мораль якої-небудь суспільної групи, професії. Мораль – система поглядів і уявлень, норм і оцінок, що регулюють поведінку людей; одна з форм суспільної свідомості. Моральність – правила, які визначають поведінку, духовні і особисті якості, необхідні людині в суспільстві, а також виконання цих правил поведінки. Зрозуміло, що моральне регулювання здійснюється на рівні індивідуальної свідомості і суспільної думки.

Із загального поняття можна виокремити медичну (лікарську) етику. І.О.Кассирський так писав про етику лікаря: "Заперечення лікарської професійної етики є неспроможним, тому що положення медичного працівника в суспільстві, його ставлення до людей, колективу мають свою специфіку й, звичайно, відрізняються від аналогічних стосунків із клієнтами, наприклад, у працівників прилавка, касира або судді. Правила його поведінки, його етика, крім загальних для громадян етичних законів, виокремлені переліком особливих елементів. Цього ніхто не може заперечувати! Лікареві довірене здоров'я людини, його життя. Моральна відповідальність лікаря внаслідок цього набуває специфічних рис"[5, с.27]. Силуянова І.В., визначаючи медичну етику, вважала: "Вона розглядає питання, пов'язані з особистими якостями лікаря, його моральним виглядом"[6, с.14-16].

На сьогодні поняття етаназії є полісемантичним, що гармонійно поєднує в собі медичний, біологічний, релігійний, правовий, морально-етичний аспекти. Як справедливо зазначається окремими науковцями, підвищений інтерес до етаназії, що прослідковується останнім часом, пояснюється як прогресом медицини, що досягла великих успіхів у царині реаніматології та трансплантології, освоєння нових методик життєзабезпечення, що дозволяє тривалий час боротися за життя пацієнта, так і зміною цінностей і моральних пріоритетів у сучасній цивілізації, у центрі яких стоїть ідея "прав людини", зокрема права на життя, що передбачає свободу вибору. З огляду на це в сучасній науці доволі часто трапляється розуміння етаназії як "умертвіння невиліковно хворих людей на їх прохання з метою припинення їхніх

страждань", "усвідомлена дія, що призводить до смерті безнадійно хворої людини відносно швидким та безболісним способом із метою припинення страждань" тощо. Одначе слід погодитися, що вказані вище визначення є певною мірою загальними й такими, що не розкривають повною мірою всіх особливостей цього поняття. Сьогодні про евтаназію говорять не лише стосовно важко хворих осіб, але також у випадку появи на світ дитини із серйозними вадами розвитку – евтаназія новонароджених. Існує ще один вид евтаназії – соціальна евтаназія, у якій рішення позбавити когось життя залежить від суспільства, яке виходить з міркувань, що кошти, необхідні для лікування безнадійно хворих дорогими препаратами, внаслідок їх евтаназії будуть збережені для лікування тих хворих, які після одужання зможуть повернутися до нормальної робочої діяльності. Така загроза йде з боку економіки, яка керується критерієм «витрати – вигоди». Як певну альтернативу евтаназії можна розглядати паліативне лікування, яке використовують тоді, коли з терапевтичної точки зору вже нічого не можна вдіяти для того, щоб зупинити хворобу, в лікарів ще залишаються засоби, які вони можуть і повинні застосовувати вже не заради оздоровлення, але з відчуття професійної етики та поваги стосовно пацієнта і в ім'я боротьби за якість життя, яке ще залишається в ньому. В Україні проблема евтаназії не одержала належного закріплення на законодавчому рівні. Їй присвячена ч. 3 ст. 52 Основ законодавства України про охорону здоров'я "Надання медичної допомоги хворому у критичному для життя стані", де передбачається, що медичним працівникам забороняється здійснення евтаназії – навмисного прискорення смерті чи умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань"[7]. Законодавчо закріплюється лише заборона і ніякого розрізнення між формами евтаназії не передбачається. Однак ст. 43 Основ "Згода на медичне втручання" передбачає необхідність засвідчення згоди пацієнтом, якого у встановленому порядку доступно проінформовано про стан його здоров'я, мету запропонованих досліджень і лікувальних заходів, прогноз можливого розвитку захворювання, у тому числі наявності ризику для життя і здоров'я, для застосування методів діагностики, профілактики, лікування. Щодо пацієнтів, які не досягли 15-ти років або визнані у встановленому порядку недієздатними, медичне втручання здійснюється за згодою законних представників. У невідкладних випадках за наявності реальної загрози життю хворого, його згоди чи згоди його законних представників не потрібно. Якщо пацієнт відмовляється від медичного втручання, а це в свою чергу може призвести до тяжких наслідків, лікар зобов'язаний йому це пояснити. Якщо і після цього пацієнт відмовляється від лікування, лікар має право одержати від нього письмове підтвердження, а при неможливості його одержання – засвідчити відмову відповідним актом у присутності свідків. Частина 3 статті 34 Основ "Лікуючий лікар" передбачає звільнення лікаря від відповідальності за здоров'я хворого у випадку відмови останнього від медичних приписів. Отже, маємо непрямо закріплену пасивну

евтаназію: лікар за вимогою хворого припиняє надання йому медичної допомоги (ч. 3 ст. 43 і ч. 3 ст. 34 Основ), однак цьому суперечить ч. 2 ст. 43, яка передбачає, що за реальної загрози життю медичне втручання провадиться без згоди хворого, а також ч. 1 ст. 52 Основ, де зазначено, що медичні працівники зобов'язані надавати хворому, який знаходиться в критичному для життя стані, медичну допомогу в повному обсязі. Ч. 2 цієї ж статті закріплює, що активні заходи для підтримки життя хворого припиняються в тому випадку, коли стан людини визначається як незворотна смерть. Де ж послідовність і логіка? Хворий відмовляється від медичного втручання, а медичні працівники зобов'язані надавати йому допомогу, бо інакше є загроза відповідальності. Як розв'язати таке протиріччя? Аналізуючи всі "плюси" та "мінуси" вказаних вище визначень, можемо вирізнити основні характерні риси поняття "евтаназія". По-перше, цим поняттям повинна охоплюватися *певна діяльність*. Причому під діяльністю ми розуміємо поведінку як у формі активних дій, так і у формі пасивної бездіяльності. Крім того, вказана діяльність повинна здійснюватися спеціальним суб'єктом – медичним працівником, до яких можна віднести як лікаря, так і допоміжний персонал (фельдшер, медична сестра). Наступною характерною рисою евтаназії є те, що ця діяльність провадиться медичним працівником *свідомо*, тобто у стані, в якому він міг розуміти значення своїх дій (інтелектуальний аспект) і керувати ними (вольовий аспект). Окрім цього, вказана діяльність має проводитись умисно, тобто медичний працівник повинен не тільки чинити її усвідомлено, а й передбачати її наслідки, а також бажати їх настання. Останньою рисою евтаназії є те, що вона тягне за собою смерть пацієнта. Ось саме ті основні риси, що характеризують евтаназію як діяльність певного виду. Але, крім них, евтаназія як певний вид поведінки повинна здійснюватися за наявності певних умов, до яких, як нам видається, доцільно віднести: 1) наявність невиліковної хвороби пацієнта, наслідком якої є нестерпні страждання фізичного, психічного, морального та іншого характеру; 2) вказана діяльність медичних працівників має чітко визначений вектор, оскільки вона повинна бути спрямована тільки на припинення зазначених страждань пацієнта; 3) вказана діяльність здійснюється лише на усвідомлене та однострумачне прохання пацієнта, а якщо стан пацієнта не може забезпечити такого волевиявлення, то на таке ж прохання його законного представника; 4) пацієнт або його законний представник повинні бути повністю, об'єктивно і своєчасно повідомлені про незворотність наслідків такої діяльності.

Для того щоб правильно і позитивно розв'язати цю проблему, необхідно вивчити досвід і законодавчі акти окремих держав, думку суспільства щодо евтаназії, дослідити і проаналізувати здатність суспільства до її прийняття, усунути протиріччя в законодавстві, розробити механізм і реальну можливість здійснення евтаназії без зловживань чи зовсім її заборонити, а також не зачіпати професійного гуманізму та етики медичних працівників. Громадський діяч — засновник і голова ГО «В підтримку права людини на

гідну смерть» Яна Триньова у проекті Закону України «Про забезпечення права людини на гідну смерть» на підставі вивченого зарубіжного досвіду у сфері правової регламентації позбавлення життя на прохання, пропонує врегулювання одразу трьох видів (форм) позбавлення життя на прохання іншої людини — евтаназії, ортаназії та САЛ. «Така законотворча техніка була використана для зручності у правозастосуванні. Адже медичні показання для цих процедур є однаковими, медичні документи, спосіб контролю — також однакові; відрізняються ці процедури або за суб'єктом волевиявлення щодо позбавлення життя, або за суб'єктом дій, спрямованих на припинення життя пацієнта», а саме: евтаназія (ейтаназія, еутаназія, ефтаназія) — вид позбавлення життя іншої людини на прохання. При цьому свідоме прохання має висловити безпосередньо невиліковний пацієнт, який зазнає невідворотних фізичних чи/та моральних страждань. Евтаназію проводить тільки лікар відповідно до встановленої законом процедури; ортаназія — вид позбавлення життя іншої людини на прохання. Прохання про припинення життя виказують встановлені законом особи. Ортаназія проводиться лише лікарем і тільки до нежиттєспроможного пацієнта у відповідності до встановленої законом процедури. Спосіб позбавлення життя передбачений у законі; самогубство, асистоване лікарем (САЛ) — один із видів позбавлення життя іншої людини на прохання. Полягає в «асистуванні» лікарем особі, яка бажає припинити своє життя. «Асистування» лікаря полягає, як правило, у наданні порад, рецепту чи безпосередньо самих лікарських засобів, застосувавши які, пацієнт зможе перервати своє життя. У деяких законодавчих системах САЛ офіційно дозволено, в Україні – не заборонено. Позбавлення життя іншої людини на її прохання — ненасильницьке позбавлення життя іншої людини, вид із класу злочинів проти життя. Відсутність насильства обумовлюється наявністю бажання людини на спричинення їй смерті. Законодавчі системи деяких країн, зокрема й України, необґрунтовано відносять його до вбивства» [8, с. 14-15].

Проблема законодавчого закріплення евтаназії в Україні буде існувати на рівні заборони до тих пір, поки ми не будемо через публічне обговорення зближувати погляд з питань, спрямованих на роз'яснення суспільству цінності не тільки життя, але й, за певних обставин, смерті людини, формування поваги до власного бажання людини, до її гідності; роз'яснення механізму юридичного забезпечення проведення процедур, спрямованих на позбавлення життя людини на прохання; надання будь-якої інформації з цього питання для зменшення страху перед цією процедурою, який зазвичай виникає через необізнаність внаслідок недостатності інформації. Ми просто запрошуємо до обговорення на рівні права

Список використаних джерел

1. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2021. С. 17.
2. Цивільний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356).
3. Лаврик М.А. К теории соматических прав человека / Сибирский юридический вестник. 2005. №3. С.23-33.
4. Громов А.П. Морально-етичне й правове регулювання діяльності медичних працівників. Терапевтичний архів, 1981, Т.53, № 5. С. 14-17.
5. Кассирский И.А. О врачевании. М., 1970. С. 27.
6. Силуянова И.В. "Этические проблемы медицины глазами медиков" // Медицинское право и этика, 2001, № 4. 120 с.
7. Закон України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" від 19 листопада 1992 року №2801-ХІІ (в редакції Закону від 27 листопада 2003 року) // ВВР України. 1993. № 4. С. 19.
8. Триньова Я.О. Триньова Я. О. Дозвіл на смерть. Теоретична модель проекту закону «Про забезпечення права людини на гідне закінчення життя». Юридичний вісник України. 2015. № 15 (1032). С. 14–15.

САМООБОРОНА – ПРАВО ЗАХИЩАТИ СЕБЕ ЧИ ВИПРАВДАНЕ НАСИЛЛЯ

Філянiна Л.А.,
доцент кафедри міжнародного права ННІ
права та міжнародно-правових відносин
Університету митної справи та фінансів
к.ю.н., доцент

*Кожен має право захищати своє життя і здоров'я,
життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань.*
Конституція України ч. 2 ст. 27.

Одним із актуальних питань, щодо самооборони/самозахисту є виправдання застосування сили, що призводить інколи до смерті нападника. Особу може бути звинувачено у насильницькому злочині, коли вона реально вірила, що діє з метою самозахисту, або захисту свого майна. Для того, щоб вірно кваліфікувати діяння особи під час самооборони, а це незліченна кількість ситуацій, держави розробляють правила, з метою визначити, коли дозволяється самозахист і скільки сили жертва може застосувати, щоб захистити себе.

Правила відрізняються у законодавстві держав, але сенс в основному однаковий.

У кримінальному кодексі України ст. 36 «Необхідна оборона» передбачено, що кожна людина має право на необхідну оборону, незалежно від можливості уникнути суспільно небезпечного посягання або звернутися за допомогою до інших осіб чи органів. Застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення, незалежно від тяжкості шкоди, яку заподіяно тому, хто посягає не розглядається як перевищення меж необхідної оборони і відповідно не є кримінально караним. Тобто, закон передбачає винятки із загального правила щодо додержання певних меж завдаючи шкоду особі яка скоює злочин.

Аналізуючи норму ст. 36 КК України до критеріїв визначення правомірності необхідної оборони належать 1) наявність суспільно небезпечного посягання; 2) його дійсність та об'єктивна реальність; 3) межі захисних дій не повинні перевищувати меж необхідності; 4) шкода особі, яка здійснює посягання, не повинна перевищувати ту яка для цього необхідна[1].

Так, наприклад, як дійсність та об'єктивність для визнання правомірності необхідної оборони визнається право котре виникає лише тоді, коли суспільно небезпечне посягання викликає у того, хто захищається, невідкладну необхідність в заподіянні шкоди тому, хто посягає, для негайного відвернення або припинення його суспільно небезпечного посягання. Втім, стан необхідної оборони виникає не лише в момент вчинення суспільно небезпечного посягання, а й у разі створення реальної загрози заподіяння шкоди. При з'ясуванні наявності такої загрози необхідно враховувати поведінку нападника, зокрема, спрямованість умислу, інтенсивність і характер його дій, що дають особі, яка захищається, підстави сприймати загрозу як реальну[2].

Самооборона розглядається як право запобігання стражданню чи насильству шляхом застосування достатнього, адекватного рівня протидії силі чи насильству.

Так, наприклад, у контексті права на самооборону розглядають Другу поправку Конституції США 1791 р. Вона визначає, що добре організована міліція необхідна для безпеки вільної держави, тому право народу зберігати і носити зброю не повинно бути порушено. Термін «міліція» у даному випадку трактується не як орган державної влади з правоохоронними функціями, а як народне ополчення/озброєне населення. У законодавстві США право на самооборону є загальновизнаним принципом, згідно з яким особа може захистити себе від посягання за відповідних обставин, навіть у випадку коли такі дії зазвичай мають ознаки злочину. Необхідно зазначити, що законодавство США про самооборону також визначає, що загроза може носити не тільки фізичний але й словесний характер, якщо вона вводить передбачувану жертву у

негайний страх фізичної шкоди. Разом з тим, образливі слова без супутньої загрози негайної фізичної розправи не виправдовують застосування сили для самозахисту.

Як правило, самооборона виправдовує застосування сили лише тоді, коли вона застосовується у відповідь на безпосередню загрозу. Застосування сили для самозахисту, втрачає сенс після того, як погроза припиниться. Наприклад, якщо агресор нападає на жертву, але потім припиняє напад і його дії вказують, що загрози насильства більше немає, отже, загроза небезпеки припинилася. Будь-яке застосування потерпілим до нападника сили після того як загроза небезпеки минула вважатиметься помстою, а не самозахистом.

Водночас, інколи особа може відчувати справжній страх перед неминучим застосуванням сили, котре об'єктивно є необґрунтованим. Якщо особа застосовує силу, щоб захиститися від уявної загрози, така ситуація відома як «уявна оборона». Уявна оборона не звільняє людину від кримінальної відповідальності за застосування насильства та його наслідків, але це може зменшити покарання. Однак не кожна держава визнає уявну оборону.

Наприклад, особа А. чекає друга Б. в кав'ярні. Коли друг Б. приїжджає, він йде до іншої, незнайомої особи С. з простягнутою рукою для рукостискання. Особа А., яка чекала, щиро боїться, що його друг Б. хоче напасти на незнайому особу С., хоча цей страх абсолютно безпідставний. Щоб уникнути уявної загрози, особа А. б'є свого друга Б. по обличчю. Хоча заява особи про самооборону не позбавить її від будь-яких кримінальних звинувачень через необґрунтований характер її сприйняття, це може зменшити тяжкість звинувачень або остаточне покарання.

Деякі штати Америки також розглядають випадки, коли особа, яка претендує на самооборону, спровокувала напад як уявну самооборону. Наприклад, якщо особа А. створює конфлікт, котрий переростає у фізичне насилля в ході якого захищаючись, ненавмисно вбиває іншу особу Б., заява про самооборону може зменшити звинувачення або покарання, але не виправдає вбивство повністю.

Отже, особа має право захищатися, коли на неї нападають або вона відчуває небезпеку для свого життя і здоров'я. Для того, щоб підтвердити законність дії особи з метою самооборони/самозахисту необхідно довести, що особа: обґрунтовано вважала, що їй загрожує безпосередня небезпека, як мінімум, отримати тілесні ушкодження та для захисту від цієї небезпеки необхідне негайне застосування сили; застосувала не більше сили, ніж це було необхідним для її захисту від небезпеки.

Список використаних джерел

1. Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України у справі № 5-134к15 від 1 жовтня 2015 р. URL:

<https://oda.court.gov.ua/sud1590/pravovipoziciivsu/5-134ks15> (дата звернення 28.08.2021)

2. Постанова Верховного Суду України у справі № 5-34кс від 27 листопада 2014 р. URL: [https://protocol.ua/ua/vsu_viznachiv_riznitsyu_mig_umisnim_vbivstvom_st_115_kk_ta_perevishchennyam_meg_neobhidnoi_samooboroni_st_118_kk_\(postanova_vsu_u_spravi_5_34ks14\)/](https://protocol.ua/ua/vsu_viznachiv_riznitsyu_mig_umisnim_vbivstvom_st_115_kk_ta_perevishchennyam_meg_neobhidnoi_samooboroni_st_118_kk_(postanova_vsu_u_spravi_5_34ks14)/) (дата звернення 28.08.2021)

БАЛАНС СУСПІЛЬНИХ ТА ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Хабло О.Ю.,

професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ
к.ю.н., доцент

У статті 2 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України визначені завдання кримінального провадження, а саме: захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [1].

Вищенаведене дозволяє стверджувати про багатоаспектність завдань кримінального провадження, адже з одного боку – необхідно забезпечити запит суспільства на безпеку та справедливість, а з іншого боку – встановити обставини вчинення кримінального правопорушення таким чином, щоб не порушувалися права та свободи учасників кримінального провадження щодо яких проводяться слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії.

Втім, встановлення обставин кримінального правопорушення так, чи інакше потребує обмеження прав і свобод осіб, які потрапляють в орбіту кримінального провадження. Це можуть бути як підозрювані, щодо яких застосовується затримання чи інший запобіжний захід, так володільці майна, на яке накладається арешт під час кримінального провадження, чи володільці житла, де проводиться обшук чи огляд.

Визначення справедливого та пропорційного балансу між інтересами різних сторін кримінального провадження є складною проблемою як для законодавця, так і правозастосовної практики. Так, в ухвалі Верховного Суду від 6 березня 2018 року у справі № 243/6674/17-к зауважується, що кримінальне

процесуальне законодавство за своєю суттю складає корпус положень, які обмежують свободу дій держави при розслідуванні злочинів. Сенс кримінального процесуального законодавства у демократичній країні і полягає в тому, щоб збалансувати легітимний інтерес держави у розслідуванні злочинів з іншими – не менш важливими цінностями і інтересами суспільства: захистом від надмірного втручання держави в приватну сферу, захистом від свавілля, цінністю особистої свободи, запобіганню приниженню гідності, цінністю сімейних зв'язків, свободою підприємницької діяльності тощо [2].

При цьому зауважується, що важко навіть перерахувати всі цінності і легітимні інтереси, які захищає кримінальне процесуальне законодавство від бажання розслідувати злочини за будь-яку ціну. Конфігурація цього балансу суперечливих цінностей і інтересів є завжди предметом запеклих дискусій в суспільстві. Цей баланс є занадто складним, занадто залежним від поточної ситуації в країні, історичних та правових традицій і багатьох інших факторів» [2].

В рішеннях Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) досить часто зустрічається обґрунтування прийнятих рішень з урахуванням балансу інтересів сторін кримінального провадження. Зокрема, у рішенні ЄСПЛ у справі «Харченко проти України» від 10 лютого 2011 року Суд нагадує, що продовження тримання під вартою може бути виправданим у тій чи іншій справі лише за наявності специфічних ознак того, що цього вимагають істинні вимоги суспільного інтересу, які, незважаючи на існування презумпції невинуватості, переважають правило поваги до особистої свободи (п. 79) [3].

Забезпечення дотримання визначеного КПК України балансу інтересів сторін при розслідуванні кримінальних проваджень покладається на слідчого суддю, суд, які мають приймати об'єктивне і неупереджене рішення на підставі безпосереднього дослідження доказів.

Особливої актуальності це положення набуває при обмеженні права особи на свободу та особисту недоторканність. Так, кримінальному процесуальному праву відоме правило Habeas Corpus відповідно до якого суду надається право контролювати законність затримання у найкоротші строки. Зокрема, у ч. 2 ст. 12 КПК України визначено, що кожен, кого затримано через підозру або обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення або інакше позбавлено свободи, повинен бути в найкоротший строк доставлений до слідчого судді для вирішення питання про законність та обґрунтованість його затримання, іншого позбавлення свободи та подальшого тримання. Затримана особа негайно звільняється, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого судового рішення про тримання під вартою [1].

Втім, у окремих випадках, обумовлених загрозою національній безпеці, з метою захисту конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності держави пріоритет надається не особистим, а суспільним та

державним інтересам. Так, у серпні 2014 року КПК України було доповнено розділом IX-1, де в ст. 615 визначено, що на місцевості (адміністративній території), на якій діє правовий режим воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, у разі неможливості виконання у встановлені законом строки слідчим суддею повноважень, передбачених статтями 163, 164, 234, 235, 247 та 248 КПК України, а також повноважень щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк до 30 діб до осіб, які підозрюються у вчиненні злочинів, передбачених статтями 109-114-1, 258-258-5, 260-263-1, 294, 348, 349, 377-379, 437-444 Кримінального кодексу України, ці повноваження виконує відповідний прокурор [1].

Це положення зазнало суттєвої критики з боку правозахисних організацій. Основним аргументом такої критики є те, що тримання підозрюваного під вартою протягом 30 діб без рішення суду суперечить положенням ст. 29 Конституції України. Втім, рішення Конституційного суду України щодо неконституційності ст. 615 КПК України на сьогоднішній день не має.

Варто зауважити, що відповідно до міжнародних стандартів у виняткових випадках дозволяється відступ від загальних правил здійснення судочинства. Зокрема, у ч. 1 ст. 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод зазначено, що під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом [4]. При цьому, ЄСПЛ неодноразово розглядав питання про відступ від зобов'язань та визнавав їх законними. Зокрема, в справі «Ірландія проти Сполученого Королівства» від 18 січня 1978 року Суд визнав відсутність порушення ст. 5 Конвенції, яка гарантує право на свободу та особисту недоторканність.

Вищенаведене дозволяє стверджувати, що питання балансу суспільних і приватних інтересів під час кримінального провадження, як правило, вирішується на користь інтересів особи відповідно до принципу верховенства права. І лише у виняткових випадках, обумовлених загрозою національній безпеці, з метою захисту конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності держави пріоритет надається інтересам суспільства та держави. Окрім того, слід погодитися з науковцями, які відмічають, що міра обмеження основоположних прав і свобод людини має бути обґрунтованою з точки зору відповідності формальним вимогам закону, базуватися на загальному визнанню у суспільстві необхідності такого втручання (легітимності втручання), забезпечувати основоположні цінності суспільства [5, с. 123].

Отже, при визначенні пріоритету суспільних чи приватних інтересів під час кримінального провадження рішення має прийматися на користь

забезпечення прав, свобод і законних інтересів особи. Винятком із цього правила є необхідність захисту національної безпеки та за умови, що такі обмеження є законними та легітимними.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775>.
2. Ухвала Верховного Суду від 06 берез. 2018 р. у справі № 243/6674/17-к (провадження № 51-499км17). *Єдиний державний реєстр судових рішень* : [сайт]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72670536>
3. Справа «Харченко проти України» (Заява № 40107/02): рішення Європейського Суду з прав людини від 10 лют. 2011 року. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_662
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : прийнята 4 листоп. 1950 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
5. Мамка Г. М. Засади кримінального провадження: наукові та правові основи : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 466 с.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОДОЛАННЯ ПРОТИДІЇ РОЗСЛІДУВАННЮ ШАХРАЙСТВ, УЧИНЕНИХ КРИМІНАЛЬНИМИ ГРУПУВАННЯМИ НА РИНКУ НЕРУХОМОСТІ

Чередник К. О.,

начальник Головного управління
Держгеокадастру у Дніпропетровській області
к.ю.н.

Останніми роками спостерігається швидкий розвиток сфери нерухомості. Втім, на ринку нерухомості активно діє так званий «кримінальний бізнес». Самі ж кримінальні аспекти нерухомості є часткою більш загальної проблеми – проблеми організованої злочинності. Це зумовлене насамперед тим, що злочинні дії в цій сфері, як правило, вчиняються стійкими злочинними групами, які мають достатньо повну інформацію про осіб, вимушених у силу багатьох обставин змінювати свої житлові умови. Злочинність з нерухомим майном є найбільш небезпечною, оскільки групи осіб, які їх вчинюють, найбільш стійкі, і їм притаманні всі ознаки організованих груп: внутрішня структурованість, ієрархічність, чіткий розподіл функцій. Реальною стає загроза латентної віктимізації населення, коли жертви злочинів масово не звертаються до правоохоронних органів в зв'язку з втратою до них довіри [1, с. 590].

Разом з тим, причиною відмови співпрацювати з правоохоронними органами є ще й факт застосування погроз та дій насильницького характеру у відношенні учасників кримінального процесу. При цьому, насильство може здійснюватися як у психічній формі, так і в фізичній. Іноді злочинні групування навіть вдаються до позбавлення життя осіб, які перешкоджають діяльності організованої групи (працівників правоохоронних органів, представників державних структур), свідків та потерпілих. Вказане зумовлює необхідність у розробці тактичних операцій, спрямованих на подолання протидії розслідуванню шахрайств, вчинених на ринку нерухомості. Натомість, у справах про шахрайство, пов'язане з нерухомістю, вирішити завдання, які стоять перед слідчими, працівниками оперативних підрозділів та іншими взаємодіючими з ними особами, неможливо без системного підходу, що полягає у створенні ефективно діючого в складних слідчих ситуаціях комплексу слідчих (розшукових) дій, НСРД, розшукових заходів, а також використання допомоги фахівців у різних галузях.

Втім, необхідно враховувати, що не будь-який набір слідчих та інших дій можна визнати тактичною операцією. У функціональному відношенні об'єднання слідчих дій і розшукових заходів у тактичну операцію відбувається на підставі можливості вирішення у результаті такого об'єднання певного завдання розслідування, яке через об'єм або зміст неможна вирішити шляхом застосування окремих тактичних прийомів, слідчих дій тощо [2, с. 251]. З цього виходить, що одним із завдань застосування вказаної тактичної операції є забезпечення безпеки учасників кримінального процесу. В контексті даної проблематики слід зауважити, що при визначенні кола осіб, які зазнають протиправного впливу, необхідно враховувати, що зазіхання на них здійснюються з метою: перешкодити початку їхнього сприяння правосуддю; примусити до припинення сприяння; з помсти за надане сприяння. Відповідно, причинами зазіхань є: намір і навіть потенційна здатність особи сприяти правосуддю; здійснюване або здійснене сприяння. Саме ці фактори, а не власне наявність в особи того або іншого кримінально-процесуального статусу, є причиною протиправного впливу [3, с. 52].

В цілому, сприяння з боку зацікавлених осіб правосуддю може здійснюватися у таких формах: 1) повідомлення в правоохоронні і судові органи про скоєний, скоюваний, або злочин, що готується, у вигляді заяв про зазначені дії; дача пояснень у процесі оперативно-розшукової діяльності; 2) затримання осіб, які скоїли злочини, для доставляння їх органам влади і припинення можливості здійснення ними нових злочинів; 3) участь у підготовці і проведенні розшукових заходів; 4) дача показань у процесі кримінального судочинства; 5) здійснення кримінально-процесуальних функцій захисту, обвинувачення, підтримання цивільного позову і захисту від нього; 6) кримінально-процесуальна діяльність потерпілих, близьких родичів загиблих від злочинних зазіхань і їхніх представників, а також законних представників свідків –

діяльність, що не є здійсненням кримінально-процесуальних функцій, але за своїм змістом і спрямованістю сприяє здійсненню правосуддя; 7) діяльність осіб, залучених як перекладачів, понятих, фахівців і експертів відповідно до кримінально-процесуального законодавства [4, с. 77].

Тому, визначення оптимальної лінії поведінки з боку посадових осіб правоохоронного органу при застосуванні заходів забезпечення безпеки передбачає необхідність урахування ситуації. Крім того, на практиці в процесі боротьби зі злочинністю реалізуються різні варіанти застосування одного й того ж засобу безпеки в різних виробничих ситуаціях, що дозволяє говорити про функціональну поліваріантність засобів безпеки [5, с. 116].

Під тактикою забезпечення безпеки осіб у кримінальному судочинстві Б.В. Щур розуміє: 1) найбільш оптимальну систему заходів; 2) сукупність тактичних прийомів забезпечення безпеки; 3) оптимальні криміналістичні рекомендації щодо забезпечення безпеки; 4) структурну залежність заходів безпеки. При цьому, він зауважує, що певною тенденцією у розробці та застосуванні заходів забезпечення безпеки учасників кримінального процесу є те, що деякі криміналістичні прийоми перетворюються на норми кримінально-процесуального закону (наприклад, проведення пред'явлення для впізнання поза візуальним спостереженням) [6, с. 11]. Питання захисту осіб вже давно обговорюються як у науковому середовищі, так і розглянуті на законодавчому рівні. Так, у 1993 році Парламентом було прийнято закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». Вказаним законом регламентуються права і обов'язки осіб, які потребують захисту, а також права і обов'язки органів, які забезпечують безпеку, визначені заходи забезпечення безпеки та механізм застосування. Проте, питання щодо практичної реалізації деяких заходів дотепер є незрозумілими. Наприклад, ст. 9 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», визначаючи як захід видачу спеціальних засобів індивідуального захисту, чомусь не деталізує, які саме засоби дозволені і який порядок їх видачі. Пропонуючи у ст. 11 Закону заміну документів та зміну зовнішності, законодавець взагалі не розкрив, як він це все бачить і яким повинен бути механізм реалізації цієї норми.

Невелика увага приділена і фінансуванню та матеріально-технічному забезпеченню заходів безпеки, хоча саме це питання найчастіше стає на заваді практичного застосування більшості заходів. Прописавши в законі можливість здійснення фінансування за рахунок осіб, взятих під захист, законодавець практично поклав на них вирішення цього питання. На жаль, чинний КПК України не містить в собі норм, які б визначали чіткий порядок дій осіб, які здійснюють кримінальне судочинство, щодо здійснення заходів безпеки, а лише допускає сам факт їх застосування. Тому, дотримуючись процесуальних вимог та норм вказаного Закону, слід покладатися ще й на тактичне забезпечення цього процесу. Отже, створена в Україні нормативна база охоплює досить

широкий спектр питань щодо забезпечення безпеки осіб, які потребують захисту. Між тим, цей напрямок потребує певного удосконалення і розвитку в частині практичного застосування зазначеного законодавства.

Список використаних джерел

1. Дикий О.В. До питання вивчення злочинності на сучасному ринку житлової нерухомості в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. С. 586-592.
2. Шевчук В.М. Тактична операція як різновид тактико-криміналістичних комплексів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 5. С. 248-252.
3. Журавлев С.Ю. Противодействие деятельности по раскрытию и расследованию преступлений и тактика его преодоления: Автореф. дис... канд. юрид. наук. / Нижегород. высшая школа. Нижний Новгород, 1992. 18 с.
4. Брусницын Л.Б. Международно-правовые и конституционные основы обеспечения безопасности лиц, содействующих уголовному правосудию. *Государство и право*. 1996. № 3. С. 100-109.
5. Зеленецкий В. С. Обеспечение безопасности субъектов уголовного процесса / В. С. Зеленецкий, Н.В. Куркин. Х.: КримАрт, 2000. 404 с.
6. Щур Б.В. Тактика усунення протидії розслідуванню злочинів, що вчиняються організованими злочинним групами. Автореф. дис... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / Б.В. Щур. Харків: Національна юридична академія юридична академія імені Ярослава Мудрого», 2005. 20 с.

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ОСОБИ ПІД ЧАС ЇЇ ЗАТРИМАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Артамонов М.А.,

здобувач кафедра кримінального та кримінального процесуального права Національного університету «Києво- Могиллянська академія»

Затримання є одним з найсуворіших заходів забезпечення кримінального провадження, оскільки під час його застосування обмежуються права та свободи гарантовані Конституцією України. Даний правовий інститут є необхідним для припинення злочину шляхом застосування сили та примусу щодо особи, яка його вчиняє, або, якщо відомо хто вчинив злочин, у максимально стислі терміни затримати її та ізолювати від суспільства.

Дані позиції є логічними, адже одним з ключових завдань кримінального процесу відповідно до статті 2 КПК України є захист особи, суспільства та

держави від кримінальних правопорушень. Крім цього, у диспозиції даної статті передбачено, що жодна особа не повинна бути піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження було застосована належна правова процедура. Отже, свобода особи може бути обмежена виключно тоді, коли без цього неможливо забезпечити виконання завдань кримінального провадження.

У практичній діяльності правоохоронних органів нерідко виникає необхідність обмежувати право на свободу пересування особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР). Зумовлено це потребою запобігти вчиненню злочину або перепинити його чи перешкодити спробам ухилення від відповідальності. Проте, в практичній діяльності, дані обмеження не завжди викликані обставинами, що склались, а особи піддаються процесуальному примусу без необхідності. Аналіз статистичних даних засвідчує, що 2020 року затримання було застосовано щодо 12578 осіб, з них було звільнено у зв'язку з відсутністю необхідності взяття під варту – 5602 людини. Отже, затримання не було зумовлене необхідністю більш ніж у третині випадків, що свідчить про недостатність унормованих процесуальних гарантій недоторканності особистого і сімейного життя, спрямованих на правомірне обмеження прав громадян під час здійснення процесуального затримання. Крім цього, кожному затриманому має бути невідкладно повідомлено про мотиви затримання, роз'яснено його права та надано можливість з моменту затримання захищати себе особисто та користуватися правовою допомогою захисника. Однак під час затримання осіб, часто бувають ситуації, коли центр з надання безоплатної правової допомоги або адвокат, який є у затриманої особи, повідомляють не одразу, а через певний проміжок часу.

Під час застосування даного тимчасового запобіжного заходу, як показує особистий досвід та системний аналіз норм КПК України, виникає низка проблем, які пов'язані з недостатньою його процесуальною регламентацією, а саме:

- кримінальне процесуальне законодавство не містить чіткого визначення цілей затримання. Що в свою чергу дає змогу працівникам правоохоронних органів здійснювати затримання особи на власний розсуд, з метою лише перевірки факту причетності особи для вчинення кримінального правопорушення, у зв'язку з чим виникає зловживання процесуальним правом;

- КПК України не розкриває поняття «уповноважена службова особа», що зумовлює відповідні проблеми застосування норм права та порушення прав затриманих. Крім цього особі, яка проводить затримання, необхідно мати певний рівень знань та навичок, щоб правильно оцінити ситуацію, яка склалась, та визначити підстави для затримання;

- КПК України допускає можливість затримання тільки на початковому етапі досудового розслідування і тільки за наявності підстав, встановлених у частинах 1, 2 статті 208 КПК України. Законодавцем не вказано чи необхідно при цьому вносити відомості до ЄРДР. У зв'язку з чим виникає колізія, чи буде затримання законним, а отримані внаслідок такого затримання докази допустимими у кримінальному провадженні;

- не вирішено законодавцем питання про затримання особи через деякий час після вчинення злочину без судового дозволу;

- не врегульовано питання про те що, навіть при наявності доказів причетності особи до вчинення злочину та встановлення її фактичного місцезнаходження, правоохоронці не мають правових підстав для її затримання.

Таким чином, єдиним способом врегулювання даного питання є отримання дозволу на затримання, яке по-перше, може бути отримано лише щодо підозрюваного. Тому необхідно повідомити особі про підозру, що може спровокувати її втечу, знищення речових доказів (слідів злочину), повідомлення інших учасників злочину тощо. Слідча практика показує, що у спосіб передбачений для повідомлень, особі може бути повідомлено про підозру, якщо вона перебуває за кордоном або є інформація про те, що вона переховується та її необхідно оголосити у розшук. У інших випадках процесуальні керівники наполягають на особистому врученні особі повідомлення про підозру, що відповідно займає час. По-друге, навіть знаючи місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, необхідно отримати ухвалу суду про дозвіл на її затримання. Все це забирає час, крім цього завантаженість судів впливає на швидкість прийняття процесуальних рішень та не завжди дає змогу досягти мети кримінального провадження.

СВІДОЦЬКИЙ ІМУНІТЕТ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Карпенко В.М.,
аспірант кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

Право свідка не давати показання щодо себе, близьких родичів та членів своєї сім'ї – це загальновизнаний міжнародний стандарт, який є основним складовим елементом поняття справедливого судового розгляду відповідно до положень ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. В теорій кримінального процесу це положення отримало назву «імунітет свідка».

Свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї є конституційною засадою кримінального судочинства. Вона

закріплена у ст. 63 Конституції України, де вказано, що особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом [1]. Окрім цього, у ст. 18 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України зазначено, що жодна особа не може бути примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею кримінального правопорушення. Жодна особа не може бути примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні її близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення [2].

На реалізацію цієї засади спрямовані норми КПК України, які визначають як процесуальний статус учасників кримінального провадження, так і норми, що регламентують процесуальний порядок проведення допиту. Зокрема, п. 3 ч. 1 ст. 66 КПК України передбачає, що свідок має право відмовитися давати показання щодо себе, близьких родичів та членів своєї сім'ї, що можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні ним, близькими родичами чи членами його сім'ї кримінального правопорушення, а також показання щодо відомостей, які згідно з положеннями ст. 65 КПК України не підлягають розголошенню [2]. У ч. 8 ст. 224 КПК України, де регламентується порядок проведення допиту, визначено, що особа має право не відповідати на запитання з приводу тих обставин, які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею, близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення [2].

У прецедентній практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) закріплення конвенційного стандарту «право не свідчити проти себе» пояснюється необхідністю захисту особи від неправомірного тиску з боку органів влади, що дає змогу уникати помилок при здійсненні правосуддя та реалізації цілей ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Зокрема, у п. 55 рішення ЄСПЛ у справі «Шабельник проти України» від 19 лютого 2009 року вказано, що право не свідчити проти себе вимагає, зокрема, від сторони обвинувачення у кримінальному провадженні не допускати (при спробах доведення своєї версії проти обвинуваченого) використання доказів, здобутих за допомогою методів примусу чи тиску всупереч волі обвинуваченого [3].

Варто також зауважити, що свідок вправі відмовитися від давання показань щодо відомостей, які згідно з положеннями ст. 65 КПК України не підлягають розголошенню. Зокрема, відповідно до ч. 2 вказаної норми не можуть бути допитані як свідки: 1) захисник, представник потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, законний представник потерпілого, цивільного позивача у кримінальному провадженні – про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з виконанням функцій представника чи захисника; 2) адвокати – про

відомості, які становлять адвокатську таємницю; 3) нотаріуси – про відомості, які становлять нотаріальну таємницю; 4) медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя особи – про відомості, які становлять лікарську таємницю; 5) священнослужителі – про відомості, одержані ними на сповіді віруючих; 6) журналісти – про відомості, які містять конфіденційну інформацію професійного характеру, надану за умови нерозголошення авторства або джерела інформації; 7) судді та присяжні – про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення, за винятком випадків кримінального провадження щодо прийняття суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, ухвали; 8) особи, які брали участь в укладенні та виконанні угоди про примирення в кримінальному провадженні, – про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з участю в укладенні та виконанні угоди про примирення; 9) особи, до яких застосовані заходи безпеки, – щодо дійсних даних про їх особи; 10) особи, які мають відомості про дійсні дані про осіб, до яких застосовані заходи безпеки, – щодо цих даних; 11) експерти – щодо роз'яснення наданих ними висновків [2].

На реалізацію цього положення спрямована ч. 8 ст. 224 КПК України, де визначено, що особа має право не відповідати на запитання з приводу тих обставин, щодо надання яких є пряма заборона у законі (таємниця сповіді, лікарська таємниця, професійна таємниця захисника, таємниця нарадчої кімнати тощо) або які можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні нею, близькими родичами чи членами її сім'ї кримінального правопорушення, а також щодо службових осіб, які виконують негласні слідчі (розшукові) дії, та осіб, які конфіденційно співпрацюють із органами досудового розслідування [2].

З приводу формулювання вищевикладеного положення слід звернути увагу на некоректність фрази «особа має право не відповідати на запитання з приводу тих обставин, щодо надання яких є пряма заборона у законі». Адже свідок не «має право не відповідати» на запитання з приводу таких обставин, а «зобов'язаний» не відповідати на такі запитання. Адже в ч. 2 ст. 65 КПК України чітко вказано, що особи не можуть бути допитані як свідки. У зв'язку з вказаним, відповідних змін потребує ч. 8 ст. 224 КПК України.

Гарантуванню реалізації права свідка не свідчити щодо себе, близьких родичів та членів своєї сім'ї особлива увага приділяється як у рішеннях ЄСПЛ, так і у рішеннях вітчизняних судів.

Так, у рішенні Конституційного Суду України від 30 вересня 2009 року вказано, що кожній особі, зокрема свідку під час допиту в органах дізнання чи досудового слідства та особам при наданні пояснень у державних органах, має бути забезпечена реальна можливість отримувати правову допомогу для захисту від можливого порушення права не давати показань або пояснень щодо себе,

членів сім'ї чи близьких родичів, які можуть бути використані у кримінальному процесі для доведення обвинувачення зазначених осіб [4].

Тобто, ефективність реалізації права свідка відмовитися давати показання щодо себе, близьких родичів та членів своєї сім'ї залежить від можливості проконсультуватися із адвокатом як безпосередньо перед проведенням допиту, так і під час давання показань. Зокрема, в рішенні ЄСПЛ у справі «Луценко проти України» вказано, що Н.Л. дав свої зізнавальні показання під час допиту його як свідка. При цьому свідок не мав передбаченого законом права проконсультуватися з адвокатом перед першим допитом (п. 50) [5].

Отже, право свідка відмовитися давати показання щодо себе, близьких родичів та членів своєї сім'ї, що можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні ним, близькими родичами чи членами його сім'ї кримінального правопорушення є загальновизнаним міжнародним стандартом здійснення кримінального судочинства, який є основою справедливого судового розгляду та гарантією захисту особи від неправомірного тиску під час давання показань. Під час допиту свідка адвокат має контролювати дотримання вимог кримінального процесуального законодавства щодо реалізації свідком права на свободу від самовикриття та викриття близьких родичів чи членів сім'ї, а також інших норм КПК, які стосуються свідоцького імунітету.

Список використаних джерел

1. Конституція України : прийнята 28 черв. 1996 р.; зі змін. та допов. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-1775>
3. Справа «Шабельник проти України» (Заява № 16404/03) : рішення Європейського суду з прав людини від 19 лют. 2009 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_457#Text
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) від 30.09.2009 р. № 1-23/2009. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v023p710-09#Text>
5. Справа «Луценко проти України» (Заява N 30663/04) : рішення Європейського суду з прав людини від 18 грудн. 2008 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_458#Text

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В СФЕРІ ПРИЗНАЧЕННЯ БІЛЬШ М'ЯКОГО ПОКАРАННЯ, НІЖ ПЕРЕДБАЧЕНО ЗАКОНОМ, ЗА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я

Коновальчик Є.О.,

аспірантка кафедри державно-правових дисциплін,
кримінального права та процесу Харківського
національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди

Формування єдиної стабільної судової практики через посилення верховенства права та зміцнення прав людини є важливим кроком для досягнення глобальних цілей сталого розвитку.

Згідно ч. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожен має право на справедливий судовий розгляд його справи, у тому числі на об'єктивне врахування усіх обставин, які впливають на вид та розмір покарання, що призначається.

Кожне вчинене кримінальне правопорушення має свої індивідуальні особливості. Одні з найбільш суспільно небезпечних правопорушень, а саме злочини проти життя та здоров'я, у своїй більшості вчиняються на ґрунті раптово виниклих особистих неприязних відносин або ж під час захисту винної особи від фізичного насильства з боку потерпілого – тобто без заздальності сформованого умислу, що потребує диференційованого підходу при призначенні покарання з обов'язковим врахуванням особи винного та пом'якшуючих обставин за їх наявності.

Неврахування зазначених індивідуальних особливостей може призводити до формалізованого підходу в застосуванні Кримінального кодексу України та надмірного застосування заходів кримінальної репресії [6, с. 200].

Під час призначення покарання мають місце суспільні відносини, що виникають між державою, від імені якої діє суд, та підсудним, тобто особою, яка вчинила кримінальне правопорушення.

Ці відносини врегульовано нормами кримінального права, якому, як одній з галузей публічного права, притаманний імперативний метод правового регулювання суспільних відносин, що складають їх об'єкт.

Як відмічає Ю.В. Баулін, кримінально-правове регулювання характеризується дозвільним типом правового регулювання, що базується на принципі «дозволено лиш те, що прямо передбачено законом» [1, с. 26].

Порядок та правила призначення покарання судом чітко закріплено в ст. 65 КК України. Призначаючи покарання, суд має врахувати 1) ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, 2) особу винного та 3) обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Стаття 69 КК України передбачає можливість встановлення більш м'якого покарання з одночасним урахуванням двох умов: 1) за наявності обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, 2) особи винного.

Ця норма надає суду можливість на власний розсуд пом'якшити покарання – призначити основне покарання, нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції або перейти до іншого, більш м'якого виду основного покарання, не зазначеного в санкції статті (частини статті).

Проте задля можливості застосування ст. 69 КК України суди повинні якісно і в повному обсязі встановлювати наявні у кожній справі обставини, що пом'якшують покарання.

Аналіз судової практики дозволяє стверджувати, що суди досить часто формально підходять до врахування пом'якшуючих обставин при призначенні покарання, інколи взагалі не беручи їх до уваги. Такий підхід у ряді випадків виключає можливість застосування ст. 69 КК України.

Неврахування судами першої інстанції умов для застосування ст. 69 КК України призводить до перегляду вироків на підставі ст.ст. 409-414 КПК України. Відтак спостерігається суперечлива практика застосування ст. 69 КК України судами першої та апеляційної інстанції.

Наявність суперечливої практики застосування ст. 69 КК України судами першої та апеляційної інстанції суперечить цілям сталого розвитку, оскільки виключає забезпечення стабільності та дотримання прав людини, в першу чергу права на справедливий суд.

Наділення суду дискреційними повноваженнями щодо застосування ст. 69 КК України без закріплення чіткого порядку врахування обставин, що пом'якшують покарання, має наслідком різноманітність підходів до їх практичного застосування судами при призначенні покарання.

У науці кримінального права підіймається питання – чи доцільно наділяти суд такими дискреційними повноваженнями або потрібно обмежити судовий розсуд?

Аналізуючи праці науковців можна виділити два протилежні підходи стосовно особливостей врахування судами при призначенні покарання обставин, що його пом'якшують: формалізований та персоніфікований.

Прихильники формалізованого підходу (О.М. Дудоров [3], Т.І. Іванюк [5], Л.Л. Кругліков [7], Є.Ю. Самойленко [8]) наголошують на необхідності впровадження певних типових конструкцій урахування пом'якшуючих обставин. Л.Л. Кругліков акцентує, що повністю покладатися на суддівський розсуд не можна, адже правосвідомість судді буде гарантом призначення справедливого покарання лише разом з висококваліфікованим вмінням застосовування закону, але можливості заздалегідь його передбачити немає [7, с. 62]. На нашу думку, цей підхід є більш імперативним, що ставить жорсткіші рамки для реалізації дискреційних повноважень суду при визначенні виду та

розміру покарання, у тому числі при призначенні більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, аніж наразі закріплено в чинному КК України.

Представники іншого «персоніфікованого» підходу (Л.О. Доліненко [2], А.Т. Іванова [4], А.Д. Соловійов [9]) виступають проти будь-яких формалізованих типових конструкцій, наголошуючи, що в абсолютній більшості справ судді здатні правильно оцінити значення обставин, які пом'якшують покарання, у контексті конкретного кримінального провадження.

На наш погляд, саме «персоніфікований» підхід до врахування пом'якшуючих обставин при призначенні покарання більше відповідає праву на справедливий судовий розгляд, оскільки дозволяє суду у кожному конкретному кримінальному провадженні дослідити вплив кожної обставини, що враховується при призначенні покарання, внаслідок чого за наявності підстав застосувати ст. 69 КК України та призначити більш м'яке покарання, ніж передбачено законом.

Приймаючи до уваги, що більшість кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я вчиняються на ґрунті раптово виниклих особистих неприязних відносин або ж під час захисту винної особи від фізичного насильства з боку потерпілого, для призначення покарання, необхідного і достатнього для виправлення підсудного та попередження нових кримінальних правопорушень, оптимальним є залишення за судом можливості на власний розсуд застосовувати ст. 69 КК України без обмеження певними типовими конструкціями урахування пом'якшуючих обставин.

Разом з тим потрібно формувати єдину стабільну судову практику застосування ст. 69 КК України, враховуючи особливості правового регулювання суспільних відносин в сфері призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом.

Для досягнення цієї мети можна запропонувати наступні шляхи дій:

1) надання Верховним Судом роз'яснень щодо обов'язкового об'єктивного, глибокого, ретельного дослідження наявності у конкретних справах обставин, що пом'якшують покарання та їх врахування під час визначення виду та розміру покарання, а також за наявності підстав більш активного застосування ст. 69 КК України;

2) адвокати мають також звертати більше уваги на наявність у справі обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, та за їх наявності з урахуванням особи винного наполягати на застосуванні ст. 69 КК України. У разі незастосування судом першої інстанції ст. 69 КК України подавати апеляційні та касаційні скарги. У разі їх задоволення через підсумовування (узагальнення) позицій апеляційної та касаційної інстанції також можна рухатися до стабільної правозастосовної практики.

Список використаних джерел:

1. Баулін Ю.В. Кримінально-правове регулювання: основні проблеми. *Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності: матеріали між нар. наук.-практ. конф., м. Харків, 18-19 жовт.2018 р.* – с. 23-28.
2. Долиненко Л.О. Влияние смягчающих ответственность обстоятельств на индивидуализацию наказания и на освобождение от уголовной ответственности с применением мер общественного или административного воздействия: дис. ...канд. юрид. наук. Томск. 1980. – 214 с.
3. Дудоров О.М. Обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання: поняття, правова природа, значення. *Вісник Запорізького національного університету*. 2011. №1. С. 204-211
4. Іванова А.Т. Смягчающие ответственность обстоятельства в советском уголовном праве: дис. ...канд. юрид. наук. Москва. 1972. –173 с.
5. Іванюк Т.І. Обставини, які пом'якшують покарання, за кримінальним правом України: дис. ...канд. юрид. наук. Львів. 2006. 203 с.
6. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за редакцією М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 11-те вид., переробл. та допов. – Київ: ВД «Дакор», 2019 р. – с. 1384.
7. Кругликов Л.Л. О формализации степени влияния смягчающих и отягчающих обстоятельств. *Проблемы повышения эффективности борьбы с преступностью*. Иркутск: Из-во Иркутстк.ун-та., 1985. С. 60-69.
8. Самойленко Є.Ю. Призначення покарання за наявності обставин, що його пом'якшують, за кримінальним правом України: дис. ...канд. юрид. наук. Харків. 2012. 217 с.
9. Соловйов А. Д. Вопросы применения наказания по уголовному праву. – М.: Госюриздат, 1958. – 204 с.

СПОСОБИ СЛУЖБОВОГО ПІДРОБЛЕННЯ ЯК ТИПОВИЙ ПРОЯВ КРИМІНАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ НОТАРІАЛЬНІ ДІЇ

Чижиков О.О.,

аспірант Таврійського національного
університету імені В.І. Вернадського

Фундаментальною складовою об'єктивної сторони будь-якого кримінального правопорушення є, без сумніву, діяння. Саме через діяння в формі дії або бездіяльності знаходить своє зовнішнє відображення суб'єктивна сторона як внутрішнє ставлення суб'єкта до вчиненого. Якщо проаналізувати Особливу частину чинного Кримінального кодексу України, а також зміст положень проєкту КК України, то переважна більшість складів як кримінальних

проступків, так і злочинів формулюють саме через можливості об'єктивної сторони. Не буде перебільшенням, якщо ми скажемо, що найбільше при конструюванні використані нормотворчі ресурси такої складової об'єктивної сторони як діяння. Для матеріальних складів також широко застосовані можливості подальшого розмежування через виокремлення суспільно небезпечних наслідків, а причино-наслідковий зв'язок тут розуміється апріорі та встановлюється безпосередньо правозастосовниками.

Часто для деталізації юридично-значущих ознак складів кримінальних правопорушень нормотворець крім наслідків і, відповідно, причинового зв'язку, оперує й іншими факультативними ознаками об'єктивної сторони – місцем, часом, засобами, знаряддями, способом, обстановкою вчинення кримінального правопорушення, розміщуючи їхні описання в диспозиції кримінально-правової норми. У таких випадках вони не просто допомагають створити детальну картину можливого кримінального проступку або злочину в уяві правозастосовника, а й впливають на кваліфікацію, набуваючи обов'язкових ознак. Разом із тим, у тексті кримінального закону можемо зустріти й такі норми, у яких факультативні ознаки об'єктивної сторони виписані, але на кваліфікацію не впливають. Наприклад, це способи вчинення умисного знищення або пошкодження чужого майна в ч. 2 ст. 194 КК України: підпал і вибух, які, завдячуючи подальшому формулюванню «чи іншим загальнонебезпечним способом», виглядають не як обов'язкові ознаки для кваліфікації злочину, передбаченого вказаною нормою, а, як пара прикладів тих же загальнонебезпечних способів.

Аналогічний прийом законодавець використав також при формулюванні однієї зі статей, які найчастіше фігурують у практиці притягнення до кримінальної відповідальності посадових осіб місцевого самоврядування, які здійснюють нотаріальні дії. Це ст. 366 КК України «Службове підроблення», у диспозиції якої йде мова про «складання, видачу службовою особою завідомо неправдивих офіційних документів, внесення до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей, *інше підроблення офіційних документів*» (курсив наш – О.Ч.). Наведене вказує нам, що законодавець формував вказаний перелік як невичерпний, розуміючи існування інших і можливість виникнення нових способів вчинення службового підроблення.

С.С. Тучков у спеціальному науковому дослідженні, присвяченому вивченню підроблення як способу вчинення злочину, вказує, що «подібно до фізичного насильства (наприклад, при розбої, згвалтуванні), психічного насильства (наприклад, при грабежі, вимаганні), обману (наприклад, при шахрайстві, обмані покупців або замовників), зловживання довірою (наприклад, при шахрайстві, заподіянні майнової шкоди шляхом обману або зловживанням довірою) підроблення відноситься до так званих *«наскрізних»* (курсив наш – О.Ч.) способів, тобто способів, що характерні для багатьох злочинів» [1, С. 79-80]. В.О. Навроцький визначає наскрізними поняттями такі, які

використовуються неодноразово і мають одне і те ж значення, які зберігають своє значення незалежно від того, щодо якого інституту чи норми кримінального права вони використовуються, ознаки якого складу злочину позначають [2].

Визнання підроблення наскрізним способом тягне за собою певні наслідки. З'ясування обсягу та змісту вказаних способів, їх об'єктивних та суб'єктивних ознак має важливе значення як для правильного застосування кримінального закону (кваліфікації злочинів, розмежування суміжних злочинів і т. п.), так і для призначення покарання, адекватного вчиненому. Посилаючись на наукові джерела, у яких досліджувалися окремі наскрізні способи, вчений веде мову про те, що на практиці часто зустрічаються ускладнення при застосуванні окремих норм Особливої частини кримінального кодексу, які передбачають даний спосіб як одну з обов'язкових ознак складу злочину. Учений, зважаючи на притаманні часу написання ним роботи реалії, вважав, що такі складнощі виникають на практиці при кваліфікації підроблення, у якому підроблений документ використовується самим підроблювачем (частини 1, 2 та 3 ст. 358 КК), при відмежуванні загального підроблення документів (ст. 358 КК) від підроблення, вчиненого службовою особою (ст. 366 КК) [1, С. 79-80].

На наш погляд, із окремими зауваженнями С.С. Тучкова можна не погоджуватися, щодо окремих – дискутувати, деякі – підтримати, але вищенаведені викладки однозначно засвідчують актуальність питань, які існують навколо підроблення як прояву кримінального правопорушення. Тут відразу окреслимо, чому ми вжили термін «прояв», а не, наприклад, «спосіб», як про це вказано в назві дисертації С.С. Тучкова. Справа в тому, що підроблення може бути як самостійним складом кримінального правопорушення, так і способом вчинення окремих із них. І це характерно не тільки для підроблення. Наприклад, ст. 190 КК України передбачає відповідальність за шахрайство, і шахрайство тут виступає саме самостійним злочином. Разом із тим, щодо заволодіння вогнепальною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами чи радіоактивними матеріалами (ст. 262 КК України); наркотичними засобами, психотропними речовинами або їх аналогами (ст. 308 КК України); прекурсорами (ст. 312 КК України); обладнанням, призначеним для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 313 КК України); документами, штампами, печатками (ст. 357 КК України); заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами, вибуховими або іншими бойовими речовинами, засобами пересування, військовою або спеціальною технікою або іншим військовим майном (ст. 410 КК України), шахрайство є одним зі способів вчинення кримінального правопорушення.

Чим же є службове підроблення в контексті назви та змісту ст. 366 КК України: самостійним кримінальним правопорушенням чи способом його вчинення? На наш погляд, у випадку даної кримінально-правової норми мову треба вести про підроблення як самостійне правопорушення. Способами ж його

скоєння будуть форми об'єктивної сторони, виписані нормотворцем у тексті статті. Із аналізу диспозиції норми видно, що найбільш типовими з них законодавець визнає:

- складання завідомо неправдивих офіційних документів;
- видачу завідомо неправдивих офіційних документів;
- внесення до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей.

Підбиваючи невеликий підсумок необхідно відповісти на запитання, чи є даний перелік вичерпним, або ж – невичерпним. Звісно, і про це нам засвідчує наявна судова практика, що вказаний перелік є невичерпним. Більше того, маємо зазначити: очевидно, що наведені форми об'єктивної сторони кримінального правопорушення наведені законодавцем у якості найпоширеніших, на його думку на час розробки кримінального кодексу, прикладів даного злочинного діяння.

Список використаних джерел

1. Тучков С. С. Підроблення як спосіб вчинення злочину : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Гуманітарний університет «Запорізький інститут державного та муніципального управління». Запоріжжя, 2005. 215 с.

2. Навроцький В.О. Наскрізні та відособлені поняття кримінального права України. URL : newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/21/v-navrotskyj-naskrizni-ta-vidosobleni-ponyattya-kryminalnogo-prava-ukrayiny.pdf

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСАД ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Андросович К.А.,

студентка 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Солончук І.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,

господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Вже 30 років Україна є незалежною країною, яка постійно розвивається, вивчає нові світові тенденції, бере участь у міжнародних відносинах, показує себе з найкращого боку. Але є проблема, яка знецінює всі наші здобутки й змушує іноземних сусідів остерігатись нас. Ця проблема – корупція.

Якщо у пересічних громадян запитати яку проблему в Україні вони вважають найбільш гострою, то 91,2% населення затвердить, що проблема корупції є «дуже серйозною» [1, ст. 1]. Станом на 2020 рік, Україна посідала 117 місце зі 180 можливих в індексі сприйняття корупції (ІСК) Corruption

Perceptions Index - CPI [2]. Також дослідження, яке було проведене 2016 р. *Global Corruption Barometer*, визначило, що 56% респондентів вважають проблему корупції в Україні "однією з трьох найбільших проблем для нашої держави" [1, ст. 2]. Інше дослідження вже 2020 року показало, що понад 40% респондентів особисто стикались з проявами корупції. Відчутно збільшилось хабарництво в правоохоронній і судовій сферах. Спираючись на дані за 2020 рік, це приблизно 60-63% в обох сферах [1, ст. 5]. Але лідерські місця, на думку експертів, в корупційній діяльності посідають такі сфери як митниця, поліція, прокуратура, медицина, Верховна Рада України [1, ст. 7].

Проблема корупції також полягає в тому, що вже приблизно три роки в країні немає основного стратегічного документу, який впорядковував би питання антикорупційної політики, що, в свою чергу, спричинило розбалансованість органів місцевого самоврядування та їх малоефективність.

Саме тому Комітет ВРУ з питань антикорупційної політики розробив законопроект № 4135, метою якого було досягнення прогресу в запобіганні хабарництву, а також забезпечення злагодженості й системності антикорупційної діяльності усіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування [3].

Корупція дуже згубно впливає на всі сфери життя людей. Вона призводить не тільки до погіршення економічного стану країни, а й до того, що деякі люди можуть перевищувати свої повноваження саме тому, що розуміють, що маючи гроші, вони мають і безкарність. Зникає суспільний лад, погіршується ставлення людей до влади. Багато політиків "дають на лапу" іншим можновладцям, тим самим обводячи всіх навколо пальця і дуже вдало виводять кошти з країни, залишаючи державу ні з чим. Велика частина недобросовісних підприємців передає кошти таким самим корумпованим органам, які мали б перевіряти їх. Навіть у звичайних лікарнях людям доводиться давати лікарям гроші "в кишеню", адже у нас вже так звикли.

В даному аспекті розглянемо законопроект №3145 України «Про засади державної антикорупційної політики». Комітет ВРУ з питань антикорупційної політики стверджує, що проект відповідає всім вимогам статті 18 Закону України «Про запобігання корупції» [4].

Принципи формування антикорупційної політики цього проекту :

- 1) оптимізація функцій держави та місцевого самоврядування;
- 2) прозорість діяльності та відкриті дані;
- 3) створення більш зручних і законних методів задоволення потреб фізичних осіб;
- 4) забезпечення невідвортної юридичної відповідальності за вчинення хабарництва;
- 5) формування суспільної нетерпимості до корупції;
- 6) захист викривачів корупції [1, ст. 27].

Всі ці принципи, звісно, дієві, але при повному контролі і чіткому дотриманні всіх пунктів.

Даний нормативно-правовий акт здійснюватиметься за рахунок коштів державного бюджету та коштів місцевих бюджетів, призначених для виконання державної антикорупційної програми [1, ст. 37].

Однак, у Висновку Головне науково-експертне управління відзначає, що законопроект має декілька суттєвих недоліків, які слід усунути, адже вони являються перепорою для ефективного впровадження і функціонування проекту:

- з погляду правил законодавчої техніки, назва проекту не відповідає його змісту тому, що цей текст не містить положень, які можуть вважатися законодавчими приписами із визначенням засад антикорупційної політики держави;

- даний документ не може вважатися нормативно-правовим актом, виходячи з ч. 2 ст. 8, ч. ч. 2, 3 ст. 57 та ч. 1 ст. 58 Конституції України [5];

- до проекту не додано фінансово-економічного обґрунтування, чим порушені вимоги ч. 3 ст. 91 Регламенту Верховної Ради України [6; 7].

Отже, проаналізувавши корупційний стан в Україні, можемо зробити висновок, що корупцію, звісно, дуже складно подолати і на це, скоріше за все, піде не один рік, але з використанням вищезазначеного проекту, після того, як з нього будуть усунуті всі недоліки, що зазначені у висновку ГНЕУ, шанси на покращення стану значно зростуть. На це піде достатньо багато зусиль: починаючи з ухвалення даного проекту, закінчуючи вихованням нового покоління українців, які з пелюшок будуть розуміти, що таке суспільні цінності та наскільки важливо їх берегти.

Список використаних джерел

1. Пояснювальна записка від 18 вересня 2020 р. до Проекту Закону № 4135 «Про засади державної антикорупційної політики на 2020-2024 роки». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70007 (дата звернення: 15.11.2021).

2. Індекс сприйняття корупції-2020 (CPI). Трансперенсі Інтернешнл Україна. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2020/> (дата звернення: 15.11.2021).

3. Проект Закону № 4135 «Про засади державної антикорупційної політики на 2020-2024 роки» від 21 вересня 2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70007 (дата звернення: 15.11.2021).

4. Про засади запобігання і протидії корупції. Закон України № 1700-VII від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2014, № 49, ст. 2056.

5. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 124.

6. Про Регламент Верховної Ради України. Закон України № 1861-VI від 10 лютого 2010 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2010, № 14-15, № 16-17, ст.133.

7. Висновок Головного науково-експертного управління від 29 вересня 2020 р. до Проекту Закону № 4135 «Про засади державної антикорупційної політики на 2020-2024 роки». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70007 (дата звернення: 15.11.2021).

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПІДРОБКУ СЕРТИФІКАТІВ ВАКЦИНАЦІЇ

Валесва М.С.,

студентка ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Кобилинський Р.І.,

студент ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Мисливий В.А.,

професор кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

д.ю.н., професор

Останні півтора роки стали безпрецедентними в історії людства XXI століття. Це неймовірно, проте ще на початку 2020 року ніхто навіть уявити собі не міг, з яким викликом зустрінеться кожен, незважаючи на місце, де він перебуває або проживає. Вірус COVID-19 поширився на всі континенти світу, окрім Антарктиди, вразивши 3,5 млн людей. Уряд кожної країни світу приймав політичне рішення, які приймати міри для захисту від пандемії COVID-19, орієнтуючись на рекомендації Всесвітньої організації охорони здоров'я, які стосуються попереджень по запобіганню розповсюдження даного вірусу. І, як не парадоксально, але з'ясувалось, що для цього найкраще, що ми можемо зробити – це триматись подалі один від одного (мінімум 1-2 метри). Що і було впроваджено урядами багатьох країн у вигляді запровадження режиму "самоізоляції", карантину, в деяких країнах дуже суворого (Італія, Іспанія), подекуди добровільного, самовідповідального, а подекуди – з введенням загально національної комендантської години (Шрі-Ланка, Турецька Республіка), надзвичайної ситуації (деякі області України, Австралія), надзвичайного стану (Чехія, деякі штати США, Естонія).

Восени 2021 р. Кабінет Міністрів посилив норми локдауну в умовах збільшення зростання захворювань та госпіталізацій. З 21 жовтня здійснення міжрегіональних перевезень пасажирів у регіонах із «жовтим», «помаранчевим» чи «червоним» рівнем епіднебезпеки було дозволено за умови наявності у всіх

водіїв, екіпажу авіатранспорту та пасажирів одного із зазначених документів, а саме: документа про отримання повного курсу вакцинації або документа про отримання однієї дози вакцинації; міжнародного, внутрішнього сертифіката або іноземного сертифіката, що підтверджує вакцинацію від пандемії COVID-19 однією чи двома дозами вакцини; негативного результату тестування на COVID-19 методом ПЛР або експрес-тесту на визначення антигену коронавірусу SARS-CoV-2, який чинний 72 години. Такі нововведення мають застосовуватися при використанні всіх видів громадського транспорту: міжміських автобусів, поїздів, поромів і авіалайнерів. Український уряд сподівається в такий спосіб знизити темпи поширення пандемії по країні, а також мотивувати українців до отримання щеплення. Проте громадяни України поділилися на дві групи: “за” та “проти”. На думку деяких людей, такі вакцини не до кінця досліджені, щоб використовувати її як «універсальний засіб для рятування». Інші ж, навпаки, гадають, що без щеплення ми ніколи не зможемо подолати коронавірус.

У зв'язку з виникненням проблеми, пов'язаної з підrobкою даних сертифікатів, Національною поліцією на 5 жовтня 2021 року вже зареєстровано 486 кримінальних проваджень щодо підrobки COVID-сертифікатів та ПЛР-тестів 2. Водночас, Уряд погодив ініційований МОЗ законопроект про кримінальну відповідальність за продаж та користування підrobленими COVID-сертифікатами. Українців, які свідомо використовують підrobку, чекає штраф до 34 тисяч гривень або до 2 років обмеження волі. Щодо медпрацівників, які будуть вносити неправдиві дані у бази, загрожує штраф до 68 тисяч гривень або до 2 років обмеження волі, а також позбавлення права обіймати посаду. А тим, хто підrobки виготовлятиме та продаватиме, – штраф до 170 тисяч гривень або позбавлення волі до 3 років.

Разом з цим, вказаний законопроект «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за підrobку документів, що стосуються проведення профілактичних щеплень» (№ 6084), нещодавно поданий до Верховної Ради України, отримав неоднозначну оцінку юридичної спільноти.

Так, суб'єкт законодавчої ініціативи – Кабінет Міністрів України, наголошує, що його метою є забезпечення епідемічної безпеки населення в умовах поширення вакцинокерованих інфекційних хвороб, зокрема, гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 (далі – COVID-19).

При розгляді даного законопроекту Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України та Інститут законодавства Верховної Ради України висловили певні зауваження до поданого законопроекту [1, с. 6-7]. Зокрема, фахівцями відзначається, що доповнення Особливої частини КК спеціальними нормами (у даному випадку нормою, що передбачає відповідальність за підrobлення документів, що стосуються

проведення профілактичних щеплень), перш за все, повинно бути обумовлено підвищеним (або пониженим) рівнем суспільної небезпечності відповідних діянь порівняно з діяннями, що вже передбачені загальними нормами. При цьому співставлення санкцій ч. 1 нової ст. 321-3 КК та чинної наразі ч. 4 ст. 358 КК дозволяє стверджувати, що за ступенем тяжкості вказані діяння належать до категорії кримінальних проступків (див. ч. 2 ст. 12 КК), а тому й доповнення КК відповідним окремим складом кримінального правопорушення є недоречним. У зв'язку з цим, встановлення окремої (спеціальної) кримінальної відповідальності за підроблення документів, що стосуються проведення профілактичних щеплень, є надмірною криміналізацією, що приведе до створення штучної конкуренції кримінально-правових норм [1, с. 4-5].

За таких умов, вважають правники, запровадження окремої кримінально-правової норми, якою пропонується передбачити відповідальність за підроблення документів, що стосуються проведення профілактичних щеплень (ст. 321-3 КК у редакції проекту), не обумовлено необхідністю. Близькою до цього є позиція Верховного Суду, Національного агентства з питань запобігання корупції, Національної академії внутрішніх справ та деяких інших органів влади та установ, які не вважають доцільним ухвалення законопроекту.

Водночас вивчення документів, пов'язаних із вказаним законопроектом, показує, що профільні Комітети Верховної Ради України, Служба безпеки України, МВС України, Національна поліція України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого в цілому підтримують ухвалення проекту Закону із певними зауваженнями.

Незважаючи на існуючі в країні дискусії, варто наголосити, що медичні працівники прикладають багато зусиль для боротьби з хворобою. Сьогодні Президент України, Уряд заохочують громадян до вакцинації, яка навіть стимулюється виплатою грошей. Разом з цим, поширення правопорушень, пов'язаних з підробкою сертифікатів, призвели до того, що зараз в Україні людину не можуть вакцинувати, якщо її дані вже є у базі про щеплення. Навіть якщо самого щеплення не було. Служба Безпеки України та поліція з початку 2021 року відкрили більше тисячі кримінальних справ щодо підробки сертифікатів вакцинації та тестів на ковід і викрили понад 20 схем.

Нещодавно в МОЗ навіть запропонували надати амністію для тих, хто зізнається, що отримав фальшиву довідку про вакцинацію, і зможе провакцинуватися по-справжньому двома дозами [2].

Тож станом на сьогодні, за останніми даними, від початку вакцинації населення усього в країні щеплено близько 10 мільйонів людей, з них повністю імунізовані й отримали дві дози – понад 7,4 мільйона. Таким чином Україна посідає за цим показником одне з останніх місць у Європі (у відсотках від числа дорослого населення) [3].

Враховуючи вищевикладене та проаналізувавши висловлені погляди, думки та аргументи, ми дійшли висновку про доцільність прийняття даного законопроекту з таких міркувань:

- пандемія COVID-19 не є рядовим явищем у всесвітній історії людства, адже вона є, мабуть, першим негативним «феноменом» (поки що невідомого походження), який вразив населення майже всіх континентів планети;
- COVID-19 став величезною не лише медичною, але й соціальною проблемою сучасного суспільства в XXI столітті;
- пандемія створила один з найбільш тривалих періодів в житті сучасного соціуму, і поки що її завершення не очікується.

Тому, не зважаючи на існуючі «тонкощі» кримінально-правової матерії та наукові дискусії правників, належним внеском криміналістів у загальну боротьбу з пандемією обов'язково мають бути відповідні законодавчі та нормативні бар'єри, і далеко не лише норма, що стосується спроб «шахрайства» з цією страшною хворобою.

Ми віримо, що зовсім скоро ми подолаємо цю хвороби і почнемо жити новим та повноцінним, а головне – здоровим життям.

Список використаних джерел

1. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за підробку документів, що стосуються проведення профілактичних щеплень. Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2_webproc4_1?pf3511=72830 (дата звернення: 20.11.2021 р.).

2. МОЗ, Мінцифра та Кіберпол протидіють поширенню підроблених COVID-сертифікатів. Пресцентр МОЗ України. 05 жовтня 2021 р. URL : <https://moz.gov.ua/article/news/moz-mincifra-ta-kiberpol-protidijut-poshirennju-pidroblenih-covid-sertifikativ> (дата звернення: 20.11.2021 р.).

3. Обдурити «Дію». Свідчення про те, як працює «конвеєр підробок» про вакцинацію в Україні. Радіо Свобода. 01 листопада 2021 р. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/koronavirus-pandemiya-vaccina-ukrayina-fake-sertyfikat/31537440.html> (дата звернення: 20.11.2021 р.).

НЕОБХІДНІСТЬ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ РЕКЛАМИ ТА ПРОПАГАНДИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ

Білуник З.М.,

студент 1-го курсу студент ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Ганас А.Е.,

студент 1-го курсу студент ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Солончук І.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,

господарського та адміністративного права

студент ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Проблема наркозалежності та вживання наркотиків набирає все більш загрозливих масштабів як в усьому світі так і в Україні.

За статтею 315 Кримінального кодексу України передбачається покарання за схиляння до вживання наркотиків [1]. З іншого боку, проблема реклами і пропаганди наркотиків є змістовно широкими поняттями, оскільки вони спрямовані на широке коло осіб з метою залучення їх до вживання наркотиків або з метою збуту наркотиків і отримання незаконних прибутків [2].

На сьогодні це є доволі актуальною проблемою. Ми кожного дня зустрічаємось з рекламою різних Telegram-каналів, сайтів та інших інтернет ресурсів в яких можна придбати саме наркотичні та психотропні речовини. Але, здебільшого, цю рекламу можна помітити на вуличних конструкціях. Також на відео хостингу YouTube набувають популярності відеоролики відомих музикантів, в яких міститься пропаганда наркотиків. Виконавці цих музикальних композицій у своїх кліпах виставляють вживання наркотиків буденною нормою. Після чого у молоді, які являються фанатами того чи іншого виконавця, виникає хибна думка, що наркотики – це нормально. В інших країнах, до прикладу в Російській Федерації, нещодавно, а саме 3 червня 2021 року, Зюзінський суд Москви залучив до адміністративної відповідальності відомого репера Алішера Валєєва, який виступає під псевдонімом Моргенштерн, за пропаганду наркотиків у своїх кліпах, оштрафувавши його на суму сто тисяч рублів [3].

В той час в Україні не практикується кримінальна чи адміністративна відповідальність за вчинення дій, які були приведені до прикладу вище. Саме тому для вирішення цього питання було підготовлено проект Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо криміналізації реклами або пропаганди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів». Його було зареєстровано у Верховній Раді України 14 травня 2021 р. [4].

Законопроектом пропонується доповнити чинний Кримінальний кодекс України новою статтею 315¹, яка передбачає, що відповідальність за наступні діяння: 1) за рекламу або пропаганду наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, нарковмісних рослин або їх частин, що містять наркотичні засоби або психотропні речовини чи їх прекурсори, в інформаційно-телекомунікаційних мережах (включаючи мережу Інтернет), в громадських місцях (у тому числі на (в) будинках і спорудах, дорожньому покритті, інших об'єктах інфраструктури населених пунктів), на (в) транспорті, телебаченні і радіо, у засобах масової інформації і друкованих виданнях шляхом поширення зображень, цифрових знаків та (або) назв, штрих та скан-кодів, веб-адрес, облікових записів (акаунтів) у соціальних мережах та месенджерах (у тому числі іноземними мовами), 2) за пропаганду відомостей про засоби та методи їх розробки, виготовлення, культивування чи використання, місця їх придбання, опис будь-яких переваг у використанні окремих наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, наркотичних рослин або їх частин, що містять наркотичні засоби або психотропні речовини чи їх прекурсори [4].

У даній сфері правового регулювання діють Кримінальний кодекс України, Закони України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори», «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними». Реалізація проекту Закону не потребує внесення змін до інших законодавчих актів України [1].

На сьогодні в Україні діють багато громадських організацій, що «просувають» легалізацію легких наркотиків у лікувальних цілях. Тому прийняття цього законопроекту суперечить з прийняттям законопроекту про легалізацію медичного канабісу, що становитиме загрозу для організацій та для активістів, які виступатимуть за легалізацію медичного канабісу. Фактично вони підпадатимуть під кримінальну відповідальність.

У законопроекті також пропонується доповнити Кримінальний кодекс України новою статтею 315-1, встановивши кримінальну відповідальність за рекламу або пропаганду наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, у вигляді штрафу від трьох до п'ятдесяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк від двох до семи років. Виходячи з встановленого на даний час розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян у сумі 17 грн, розмір штрафу становитиме від 51 000 до 850 000 гривень [4]. Міністерство фінансів України, також відмічаючи в експертному висновку до даного законопроекту, зауважує, що загальний обсяг доходів та видатків бюджету залежатиме від кількості правопорушників та конкретного виду покарання, обсяг яких оцінити неможливо [5].

Законопроект чітко виражає зміст доповнення та відповідного покарання за вчинене. По-перше, уповноважені органи зможуть покарати власників,

розповсюдників таких «магазинів», що, можливо, зменшить кількість наркозалежних та покращить рівень здоров'я, життя населення держави.

Згідно з проведеним Українським інститутом майбутнього національним дослідженням щодо проблеми наркотичної залежності «Визначення масштабів наркотичної та алкогольної залежності. Громадські наслідки», було встановлено:

- більше половини громадян (53%), які стикалися з проблемою наркоманії серед свої близьких або знайомих, відповідають, що їм відомі випадки, коли ці люди були небезпечними: для самих себе (19%), для оточуючих (14%) або одночасно для себе та оточуючих (20%);

- близько половини (46%) громадян країни вважають, що, за наявності бажання, дістати наркотичні речовини було б легко або скоріше легко. Протилежної думки усього 14% опитаних. Ще близько 40% не змогли визначитися [1].

Як бачимо, майже половина громадян країни погоджуються з тим, що дістати наркотичні засоби надзвичайно легко. Проте, з кожним днем нічого не змінюється, тому потрібно якомога швидше прийняти даний законопроект щодо доповнення в статті 315 ККУ та змусити правоохоронні органи, в тому числі і кіберполіцію, належним чином викривати та карати тих, хто створює такі «магазини» та їх прибічників.

Також, на нашу думку, встановивлення кримінальної відповідальності за рекламу або пропаганду наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, у вигляді штрафу призведе до збільшення видатків державного бюджету на утримання в установах виконання покарань засуджених до позбавлення волі осіб та до збільшення доходів державного бюджету внаслідок застосування штрафних санкцій.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 25-26, ст.131.

2. Пояснювальна записка проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо криміналізації реклами або пропаганди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів» № 5496 від 14 травня 2021 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71908 (дата звернення: 16.11.2021).

3. Суд оштрафував російського репера Моргенштерна за пропаганду наркотиків. *UNN: інформаційне агентство «Українські національні новини»*. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1931370-sud-oshtrafuvav-rosiyskogo-repera-morgenshterna-za-propagandu-narkotikiv> (дата звернення: 16.11.2021).

4. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо криміналізації реклами або пропаганди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів: проект Закону України від 14 травня 2021

р. № 5496. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71908 (дата звернення: 16.11.2021).

5. Висновок Комітету з питань бюджету від 16 червня 2021 р. щодо прийняття проекту Закону України про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо криміналізації реклами або пропаганди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71908 (дата звернення: 16.11.2021).

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА СУДОЧИНСТВО В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Глушенко Є.О.,

студент 3-го курсу хіміко-технологічного факультету
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Тихонюк О.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Статтею 3 чинного Кримінального кодексу України (далі – КК України) передбачено, що законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальноновизнаних принципах і нормах міжнародного права. Відповідні принципи і норми закріплено у Загальній декларації прав людини (1948 р.), Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (1966) р. та інших міжнародно-правових документах.

Закони України про кримінальну відповідальність, прийняті після набрання чинності КК України, включаються до законодавства України про кримінальну відповідальність після набрання ними чинності.

Слід зазначити, що вироби та ухвали судів не відносяться до законодавства України про кримінальну відповідальність, оскільки мають обов'язкову силу лише щодо конкретного кримінального провадження.

До кримінального законодавства України не відносяться рішення Конституційного Суду, оскільки вони лише надають тлумачення відповідних положень КК України для їх правильного застосування.

Норми кримінального права, закріплені у КК України, діють у відповідних часових і просторових межах, зокрема у часі, просторі та по колу осіб.

Відповідно до ст.11 КК України злочином є передбачене КК України суспільно небезпечне винне діяння, вчинене суб'єктом злочину. Не є злочином

дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого КК України, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі.

Стаття 12 КК України закріплює класифікацію злочинів залежно від ступеня тяжкості на злочини:

- невеликої тяжкості – злочини, за які передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше двох років, або інше, більш м'яке покарання, за винятком основного покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- середньої тяжкості – злочини, за які передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше п'яти років;

- тяжкі – злочини, за які передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше двадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше десяти років;

- особливо тяжкі – злочини, за які передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі.

Відповідно до ст.23 КК України виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК України, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності.

Умисел поділяється на:

- 1) прямиий, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання;

- 2) непрямиий, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачала його суспільно небезпечні наслідки і хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання (ст. 24 КК України).

Необережність поділяється на:

- 1) злочинну самовпевненість, якщо особа передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння, але легковажно розраховувала на їх відвернення;

- 2) злочинну недбалість, якщо особа не передбачала можливість настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння, хоча повинна була і могла їх передбачити (ст. 25 КК України) [1, с. 232-236].

Кримінальне процесуальне законодавство України – це сукупність правових норм, що регламентують порядок здійснення кримінального провадження та які спрямовані на забезпечення виконання завдань кримінального провадження.

Загальні засади кримінального провадження – це визначальні, фундаментальні, імперативні положення, що визначають і забезпечують порядок здійснення кримінального провадження.

У ч. 1 ст.7 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) зазначено, що зміст і форма кримінального провадження повинні відповідати загальним засадам кримінального провадження, до яких, зокрема, відносять:

1) *верховенство права* визначає, що кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визначаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави;

2) *законність* передбачає, що під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно дотримуватися вимог Конституції України, КПК України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства;

3) *рівність перед законом і судом* полягає у тому, що громадяни мають рівні конституційні права та свободи та є рівними перед законом;

4) *презумпція невинуватості* як одна з найважливіших демократичних засад, що характеризують правову державу та її кримінальне провадження, передбачає, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили [1, с. 312-315].

Відповідно до ст. 238 КПК України особа має право на розгляд обвинувачення проти неї в суді в найкоротший строк або на його припинення шляхом закриття провадження. Прокурор зобов'язаний у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру здійснити одну з таких дій:

1) закрити кримінальне провадження;

2) звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;

3) звернутися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

Досудове розслідування кримінальних проступків здійснюється згідно із загальними правилами досудового розслідування, передбаченими розділом III КПК України, з урахуванням положень Глави 25 КПК України.

ГЛАВА 25. ОСОБЛИВОСТІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Таблиця 1. Глава 25. Особливості досудового розслідування кримінальних проступків [2]

Досудове розслідування кримінальних проступків повинно бути закінчене протягом одного місяця з дня повідомлення осіб про підозру.

Встановивши під час досудового розслідування, що підозрюваний беззаперечно визнав свою винуватість, не оспорує встановлені досудовим розслідуванням обставини і згоден із розглядом обвинувального акту за його відсутності, а потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, не заперечують проти такого розгляду, прокурор має право надіслати до суду обвинувальний акт, в якому зазначає клопотання про його розгляд у спрощеному порядку без проведення судового розгляду в судовому засіданні [2, с. 354].

Процесуальний порядок здійснення кримінального провадження на підставі угод визначеною главою 35 КПК України. Під час застосування відповідних положень глави 35 КПК України потрібно враховувати роз'яснення пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, що наведені у постанові «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» від 11 грудня 2015 р. №13.

Відповідно до ст. 468 КПК України у кримінальному провадженні може бути укладено два види угод, один з яких – угода про примирення між потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, другий – угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості [2, с. 376].

Майбутнє кримінального права залежить від формування наднаціонального конституційного права, його охорони і особливостей уніфікації прав та законних інтересів громадян та локальних правових традицій і моделей з урахуванням двох тенденцій: приватизації кримінально-правових відносин у сфері регулювання відповідальності за кримінальні проступки і злочини невеликої тяжкості та призонізації загально-кримінальної злочинності.

Саме стабільність і жорстокість загально-кримінальної заборони наряд з гуманізацією і диверсифікацією відповідальності за кримінальні проступки визначає майбутній розвиток системи і галузі.

Список використаних джерел

1. Кваліфікаційний іспит адвоката: доступ до майбутньої професії : усний іспит : навч. посіб. / за ред. д-ра юрид. наук, проф. О. П. Кучинської; д-ра юрид. наук, проф. М. А. Погорецької; д-ра юрид. наук, проф. О. Г. Яновської. – К.: Алерта, 2017. 862 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: структурно-логічні схеми і таблиці, типові бланки та зразки процесуальних документів : науково-практичний посібник / [авт. кол.: Андрєєв Р. Г., Блажівський Є. М., Гошовський М. І. та ін.]. – К.: Алерта, 2012. – 736 с.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Гончаренко К.Ю.,

студентка 3-го курсу юридичного факультету
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди

Науковий керівник: Павленко Т.А.,

к.ю.н, доцент

Сьогодні поняття «торгівля людьми» визначається низкою нормативно-правових актів. Базове, міжнародно-узгоджене визначення торгівлі людьми міститься в Протоколі про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності у статті 3 (а). Так, торгівля людьми означає здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передачу, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю становища, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигоди, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу.

Відповідно до Закону України «Про протидію торгівлі людьми» торгівля людьми – здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнаються злочином [3].

Сучасна торгівля людьми має транснаціональний характер: вона охоплює всі регіони та більшість країн світу. Говорячи про масштабність такого діяння, важливо зазначити, що за оцінками Міжнародної організації з міграції (далі МОМ) з 1991 року 260 000 українців постраждали від торгівлі людьми. 93% випадків торгівлі людьми у 2019 році – трудова експлуатація¹ [6].

Комісія ООН з питань боротьби з міжнародною злочинністю вважає торгівлю людьми третім за своїми масштабами видом організованої злочинності, що поступається лише нелегальній торгівлі наркотиками та зброєю. За оцінками Комісії, щорічні прибутки цього транснаціонального бізнесу становлять 12 млрд. доларів США [5, с.10]. Центр безпеки людини з урахуванням внутрішньої торгівлі людьми в різних країнах оцінює кількість жертв цього злочину в 4 млн. осіб [1].

Примітка до ст. 149 КК України говорить про те, що під експлуатацією людини в цій статті слід розуміти всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність або примусове переривання вагітності, примусове одруження, примусове втягнення у зайняття жебрацтвом, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо [2].

Тож, виходячи із цього положення робимо висновок, що основні прояви торгівлі людьми полягають у сексуальній експлуатації, трудовій експлуатації, утягнення в злочинну діяльність, торгівля людьми з метою вилучення органів, використання людей в збройних конфліктах та усиновлення чи удочеріння в комерційних цілях.

Для нашої держави особливо актуальними є трудова та сексуальна експлуатація. Але останнім часом все більшого поширення набуває торгівля дітьми з метою використання у порнобізнесі та жебрацтві

Важливо зазначити, що щодо такого виду торгівлі людьми як використання у збройних конфліктах, то за останні кілька років в Україні гостро постає проблема використання чоловіків та дітей у військових конфліктах, а

¹ За статистичними даними Міжнародної організації з міграції станом на 2019 рік.

також актуальним залишається питання втягування дітей у протиправні дії та вчинення злочинів.

Чому в нашій державі таке питання є актуальним та чому попит на торгівлю людьми не спадає? Напевно, відповідь на це питання полягає у наступному. Безумовно, існуючий попит на низькооплачувану працю, через те, що ми маємо високий рівень безробіття, є одним із чинників популярності такого виду злочину. У такому випадку ми будемо говорити про трудову експлуатацію. Також маємо зазначити, що там, де високий рівень безробіття, там, як наслідок, високий рівень бідності. Але важливо говорити про те, що сьогодні причиною бідності є не стільки безробіття як таке, скільки дуже низький поріг заробітної плати, що межує з бідністю.

Через те, що у нашій державі низький поріг заробітної плати, то тут впливає наступний чинник існування попиту на торгівлю людьми – виїзд громадян України на заробітки закордон. Тож, найбільша небезпека стати жертвою торгівлі людьми очікує на тих, хто вирішив поїхати на роботу за кордон.

Наразі актуальне питання такого фактору зростання злочинності у сфері торгівлі людьми як збройні конфлікти на території держави. Збройні конфлікти стають основними рушіями збільшення торгівлі людьми, що зумовлюється багатьма факторами. Серед них – складна криміногенна обстановка в зоні конфлікту, послаблення державних інститутів та дисфункція правоохоронних органів у зоні збройних конфліктів, складність правового статусу непідконтрольних територій. Прикрим наслідком таких дій є те, що упродовж збройного конфлікту факти торгівлі людьми найчастіше супроводжуються вчиненням інших тяжких протиправних дій, як-то: сексуальне насильство, катування тощо – або погроза застосування таких дій.

Вважаю, що поширення такого роду кримінально-караних діянь як торгівля людьми є наслідком цілої низки соціально – економічних та правових чинників. Аналізуючи таку глобальну транснаціональну проблему на рівні нашої держави можна зазначити, що такими чинниками є: низький економічний рівень населення, що виявляється у низьких заробітних платах та низькій матеріальній забезпеченості населення; високий рівень безробіття серед громадян України; корумпованість органів державної влади; збройні конфлікти на території держави.

Список використаних джерел

1. Human Security Report 2005: War and Peace in the 21st Century. Human Security Centre, University of British Columbia
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Верховна Рада України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

3. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20.09.2011 № 3739-VI. – URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>.
4. Протидія торгівлі людьми: збірник нормативно-правових актів. К., 2016. 196 с.
5. Протидія торгівлі людьми в Україні: навчально-методичний посібник до спецкурсу / Автори-упорядники: Е. Мручковська, Н. Пахом'юк, О. Кочерга; за заг. ред. К. Левківського та ін. – К.: ВАІТЕ, 2017. – 88 с.
6. Статистика: За даними представництва Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні. URL: <https://stoptrafficking.org/#statistics>

ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВ МЕНШИН З ОГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Грачова О. Ю., Старовойт А.В.,
студенти 2-го курсу КПП ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Мисливий В.А.,
професор кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права, КПП ім. Ігоря Сікорського
Д.Ю.Н.

За роки існування незалежної України в нашій державі з'явилося багато національних меншин, яким доводиться відстоювати свої права через нерівність етнічних груп народу нашої країни при дотриманні принципів соціальної справедливості та рівноправності. На сьогодні права та свободи національних меншин знаходяться на більш високому рівні, ніж декілька років тому, але ця проблема і на даний момент є малодослідженою. Україною поставлена ціль стати членом Європейського Союзу, але однією з умов членства в ньому є захист прав національних меншин, і тому ця проблема є актуальною.

Мета даної роботи полягає в тому, щоб висвітлити проблеми порушення прав національних меншин та запропонувати законодавцю ідеї щодо норм, завдяки яким права меншин стануть більш захищеними.

Права національних меншин є невід'ємною складовою прав людини і тому не припустимо обмежувати в цих правах людей, котрі виступають меншинами. Це, насамперед, право на рівність перед законом і судом, право на працю, право на соціальне забезпечення, право на самовизначення нації, право на освіту тощо. Захист прав національних меншин здійснюється безпосередньо за законодавством України. Для того, щоб права національних меншин не були порушені, Україна ратифікувала більшість міжнародних нормативно-правових актів у сфері захисту прав людини. Але, незважаючи на це, права людей в цих

меншинах досі порушуються, і тому потрібно створювати нові нормативні акти, які допоможуть вирішити це складне питання.

Офіційним документом, який першим запровадив поняття меншини, став Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Він був ухвалений Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р. [2]. У ст. 27 пакту проголошено принцип, згідно з яким «У тих країнах, де існують етнічні, релігійні та мовні меншості, особам, які належать до таких меншостей, не може бути відмовлено в праві разом з іншими членами тієї ж групи користуватися своєю культурою, сповідувати свою релігію і виконувати її обряди, а також користуватися рідною мовою [2]. Завдяки цьому документу забезпечуються права меншин на етнічну, релігійну самовизначеність, а також він включає право збереження ознак, які є ключовими у самобутності меншин.

У Конституції України є норми, що вказують окремі аспекти правового статусу національних меншин. Але цього не достатньо для того, щоб на місцевому та державному рівнях повністю захистити права меншин. На даний момент не передбачена кримінальна відповідальність за порушення цих прав і тому не забезпечене повне дотримання норм, передбачених в Конституції України та Законі України «Про національні меншини».

Історія прав меншин в Україні починається ще за часів політики Української Центральної Ради (далі – УЦР). Правовий статус національних меншин створюється в умовах становлення української державності (1917/1920) і складається з трьох підрозділів, які взаємопов'язані між собою (УЦР: шлях до запровадження національно-персональної автономії: проголошення національно-культурної автономії та гетьманат П. Скоропадського та Української Народної Республіки періоду Директорії: втрата і відновлення національно-персональної автономії). УЦР стала першою, яка дозволила представникам російської, єврейської, польської національностей обіймати посади у міністерствах та Генеральному секретаріаті. УЦР займалась регулюванням мовних питань, а також виділяла кошти на задоволення їхніх потреб. Усі чотири Універсали, які були затверджені УЦР, містять норми про дотримання прав меншин. Закон УНР «Про національну – персональну автономію був уведений у Конституції УНР окремим розділом, що дало поштовх до розвитку демократичної етнополітики, реалізації прав меншин. У законі розкривається тема реформування прав меншин, вдосконалення їх, порівнюючи із Російською Імперією.

Гетьманська Держава Скоропадського характеризувалася скасуванням принципу національно-персональної автономії, але позитивно ставилася до представників етнічних меншин. Людям єврейської національності дозволялось створити громадські організації на основі закону «Про Єврейські Національні Установчі Збори і Тимчасові Єврейські Національні Збори», провести вибори до тимчасового парламенту, обрати виконавчі органи і розпочати їх діяльність.

УНР періоду Директорії, повністю затвердивши національно-персональну автономію, вживали всі заходи задля її реалізації до останніх днів перебування в Україні. Стан прав національних меншин під час більшовицького режиму тримався на забезпеченні прав меншин з боку влади. Згідно із рішенням РКП(б), яке було прийнято на X з'їзді, в Україні почала впроваджуватись політика коренізації із заходами щодо національних меншин. Дана політика полягала у залученні всіх представників до комуністичної партії задля поширення ідеології, створення національних районів, розширення суспільних функцій мов.

Погіршенням становлення прав меншин в Україні було спричинено після окупації держави фашистською Німеччиною. У період Третього Рейху була запроваджена політика антисемітизму, зневага, нетерпимість до єврейського народу. Спочатку дана політика спрямовувалась на ліквідацію усього набутого майна, нашіття на одяг людей жовтих зірок Давида, які були розпізнавальними знаками. Трагедія українського єврейства тривала протягом п'яти років, але кульмінацією були події Бабиного Яру. За 2930 вересня 1941 року на околицях Києва розстріляли 30 тисяч євреїв.

З дискримінацією з боку радянської влади зіткнулися кримські татари. 18 травня 1944 року почалася примусова депортація кримських татар з території України. Підставою для депортації стала постанова Державного комітету оборони СРСР «Про кримських татар» від 11 травня 1944 року, в якій кримських татар звинуватили у співпраці із гітлерівськими військами і колабораціонізму. У 2014 році сталася окупація українського Криму Російською Федерацією, почали повертатися принципи сталінських репресій. Кримських татар, які відкрито підтримують Україну, звинувачували у тероризмі і заарештовували. За період анексії безслідно зникли 18 кримських татар. З 19 березня 2014 року введено заборону на масові збори, які заплановані татарською громадою. Також, місцева влада обмежує право на віросповідання, адже із 2015 року робляться спроби передати мечеті у власність спільнотам, які є лояльними до нової влади [4].

Прикладом порушення прав національних меншин в Україні у наш час може бути проблема освіти для національних меншин. Через те, що рівень навчання української мови в школах національних меншин є недостатнім, випускники отримують дуже низькі бали на ЗНО, що зменшує їх шанс на отримання вищої освіти в майбутньому. З 2016 по 2018 рр. в угорській меншині були зафіксовані «найпровальніші» результати ЗНО з української мови та літератури, і тому великий відсоток випускників не склали цей іспит. Ми бачимо, що порушується право на отримання якісної освіти, і тому відповідальність за це має бути передбачена кримінальним законодавством України. Адже у даному випадку можна побачити, що відбувається дискримінація за національною ознакою. Через те, що учні є представники іноземної національності на території України, увага до вивчення державної

мови не є пріоритетною, бо вважається, що вона є непотрібною для їхньої майбутньої діяльності та життя. У даному випадку кваліфікація правопорушення відбувається за статтею 161 Кримінального Кодексу України «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками», що полягає у неможливості представників меншин вивчати українську мову.

Невирішеною залишається дискусія з приводу офіційного визначення правового статусу русинів та лемків в Україні. Необхідно законодавчо закріпити приналежність деяких національних меншин нашої держави до корінних народів України, а також необхідно визначити правовий статус цих народів задля рівності перед Кримінальним кодексом України, а також всіма іншими нормативними актами України [1].

У проєкті майбутнього Кримінального Кодексу України передбачається безпосередній захист прав меншин, котрі проживають на території України. У проєкті сказано, що їхні можливості є рівними та не мають містити ознаки дискримінації, нетерпимості. Наприклад, у книзі четвертій особливої частині «Злочини та проступки проти людини і громадянина», а саме у розділі 4.11.5 «Злочини та проступки проти рівноправності та інших політичних прав громадян» йде запровадження того, що дискримінація за кольором шкіри, національності, сексуальної орієнтації, гендеру становить покарання як зв злочин середньої тяжкості. Даний альтернативний закон демонструє рішучість українського законодавства у боротьбі з ксенофобією, нетерпимістю, гомофобією та сексизмом, орієнтуючись на досвід європейських країн: ККУ Франції та Німеччини, які одними із першими прийняли дане нововведення. Саме такі рішучі дії дають змогу меншинам відчувати себе у безпеці, адже знають, що їхня гідність та честь не буде принижена. Для порушників це також містить і складову нести безпосередньо юридичну відповідальність за свої вчинки, отримати покарання у вигляді позбавлення волі в разі фізичного насилля до представників меншин та відшкодування збитків під час вчинення цькування, морального тиску. Як зазначає статистика розробки нового ККУ така політика знизить рівень злочинності стосовно меншин на 55%, допоможе встановити рівність.

Виходячи з цього, розробникам нового кримінального законодавства України необхідно врахувати потреби вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних з кримінально-правовою охороною прав національних меншин.

Список використаних джерел

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

3. Алмаші М. М. Захист прав національних меншин в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2004. С. 8.

4. Антонович А. М. Права національних меншин в Україні: національне законодавство та міжнародно-правові стандарти. *Право України*. 2004. №1. С. 4.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФІЗИЧНОГО НАСИЛЬСТВА

Грищенко А.Л.,

аспірант 2-го курсу кафедри приватного та публічного права
Навчально-наукового інституту права та сучасних технологій
Київського національного університету технологій та дизайну

Науковий керівник: Катеринчук К.В.,

д. ю. н., доцент

Людина має право на гарантовані Конституцією України та міжнародними Конвенціями свободу на безпечні умови життя, особисту недоторканість, повагу до гідності, які є несумісними з домашнім насильством. Незважаючи на закріплені норми тема домашнього насильства є актуальною в Україні та в усьому світі. Насильство ставить людину у залежність, а також наносить шкоду суспільству і є серйозною перешкодою на шляху до подолання нерівності дотримання прав людини.

З 2019 року діє стаття 126¹ Кримінального кодексу України (далі – КК України), якою встановлена кримінальна відповідальність за домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [1].

Відповідно до п. 17 ч. 1 статтею 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» дано визначення фізичного насильства - форма домашнього насильства, що включає ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру [2].

Іншими словами, фізичне насильство – це усвідомлене використання фізичної сили з метою протиправного впливу на організм іншої людини поза її волею або всупереч їй, який проявляється в порушенні тілесної недоторканості

особи через зовнішні покриви тіла або внутрішні органи. Найчастіше фізичне насильство проявляється в нанесенні різного роду тілесних ушкоджень, побоях, мордуваннях, обмеженні свободи пересування [3].

Суб'єкт домашнього насильства також може систематично вчиняти інші дії насильницького характеру, відповідальність за які не передбачена іншими статтями КК України. Це, наприклад, викручування рук, придушення, фізичне утримання проти волі потерпілої, тримання за волосся, кидання в потерпілу особу будь-яких предметів тощо. Такі дії можуть вчинятися не тільки з метою заподіяння фізичного болю, але й з метою демонстрації свого домінування, фізичної переваги над жертвою, її залякування [4].

Розглядаючи проблеми кримінальної відповідальності за фізичне насильство передбаченою ст.126¹ КК України, її відмежування від інших кримінальних правопорушень, виникають проблемні питання з встановленням того факту, які випадки фізичного насильства слід кваліфікувати виключно як фізичне насильство саме за статтею 126¹ КК України, а які потребують додаткової кваліфікації за іншими статтями Особливої частини КК України.

На думку М.І. Хавронюка, заподіяння удару, побоїв, мордування, тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, незаконне позбавлення волі, заподіяння смерті, жорстоке поводження, інші подібні діяння насильницького характеру, якщо їх вчинено систематично, також є фізичним насильством в розумінні ст. 126¹ КК України, але вони, зокрема і тоді, коли їх вчинено не систематично, потребують додаткової кваліфікації за статтями 121, 122, 125, 126, 135, 136, 146, 115, 120 або іншими КК України – залежно від наслідків, які настали, чи інших обставин. За наявності в діях домашнього агресора відповідної мети, характерної для катування (примусити потерпілого до певних дій тощо), діяння потребує додаткової кваліфікації за ст. 127 КК України, за наявності ознак схиляння до самогубства або наслідків у виді самогубства чи спроби самогубства потерпілого – за ст. 120 КК [5, с. 71].

На думку Книженко О. О «кваліфікація дій особи, яка систематично вчиняє фізичне насильство, що виявляється у заподіянні побоїв та мордуванні або легких тілесних ушкоджень, не може здійснюватися за сукупністю злочинів, тобто одночасно застосування ст. 125 (чи ст. 126) та ст. 126¹ КК України, оскільки порушуватиметься конституційний принцип, що забороняє подвійне інкримінування». Від фізичного насильства особа може зазнати як фізичних, так і психологічних страждань, у неї можуть також виникнути не тільки розлади здоров'я, втрата працездатності, а й погіршення якості її життя. Законодавець допускає поєднання зазначених видів насильства. Адже зі змісту ст. 126¹ КК України зрозуміло, що передбачено систематичне вчинення не лише одного із злочинних діянь. Наприклад, можливе виникнення ситуацій, за яких особа спочатку вчинила фізичне насильство, потім економічне, а згодом психологічне. Комбінація вказаних видів насильства на кваліфікацію не

впливає. Для правильної кваліфікації важливо, що насильницькі дії вчиняються систематично, а систему можуть становити різні варіації форм насильства. [6].

Таким чином, поняття фізичного насильства в Законі України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» має більш широке значення, за допомогою якого є можливість максимально зрозуміти всі види поведінки, що їх охоплюватиме визначення фізичного насильства.

Отже, внесення змін до Кримінального кодексу України нової статті 126¹(далі - КК України) «Домашнє насильство» потребує її більш детального осмислення. Оскільки, до діянь, які охоплюються поняттям «домашнє насильство», варто розкрити зміст поняття та форм прояву фізичного насильства. Так як діяння, які описані у цій нормі, охоплюються суміжними із нею статтями закону про кримінальну відповідальність, зокрема, йдеться про заподіяння різного ступеня тілесних ушкоджень, побоїв і мордувань та інше.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 15.11.2021).
2. Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII) (дата звернення: 15.11.2021).
3. Хомич Т. М. Фізичне насильство як одна із форм вчинення насильства в сім'ї. Часопис Національного університету "Острозька академія". [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2010/n2/10ktmnvs.pdf>.
4. Біловол О.О. Фізичне насильство як вид домашнього насильства: нормативна регламентація та практика застосування кримінального законодавства. Юридичний науковий електронний журнал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <file:///C:/Users/user/Downloads/55.pdf>.
5. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2019. 288 с.
6. Книженко О. О. Домашнє насильство: проблеми кваліфікації. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2019. № 2.С. 45–52.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ

Гут А.О.,

студентка 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Солончук І.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,

господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) як правоохоронний орган з широкими силовими повноваженнями, був утворений Президентом України 16 квітня 2015 року. НАБУ є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних та інших кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Завданням Національного бюро є протидія корупційним та іншим кримінальним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції [1]. Іншими словами, НАБУ розслідує корупційні справи, до яких причетні держслужбовці категорії «А».

На думку законодавця, правове регулювання діяльності НАБУ наразі є недосконалим. Тому, з метою покращення функціонування даного правоохоронного органу, у Верховній Раді України зареєстрований проект Закону № 4437, який спрямований на усунення суперечностей між Конституцією України та Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України», а також на забезпечення гарантій незалежності Національного бюро та стабільності його функціонування. Головним для розгляду даного проекту закону визначено Комітет з питань антикорупційної політики. Як ідеться у пояснювальній записці до проекту закону № 4437, законодавча ініціатива була подана через визнання Конституційним Судом неконституційним Указу Президента України № 218/2015 «Про призначення А. Ситника Директором Національного антикорупційного бюро України» [4][5][7]. Рішенням від 16 вересня 2020 року № 11-р/2020 Конституційний Суд України визнав окремі положення Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» такими, що не відповідають Основному Закону України.[7][8]

Автори законопроекту нагадують, що неконституційними визнано положення закону, за якими Президент наділявся повноваженнями, що не передбачені Основним Законом, зокрема, в частині створення НАБУ і призначення на посаду директора НАБУ. Також автори документу зазначають, що законопроект № 4437 спрямований на усунення суперечностей між

Конституцією та Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України», а також на забезпечення гарантій незалежності НАБУ та його функціонування [4, 8].

Конституційний Суд України у Висновку № 7-в/2019 констатував, що «такий орган в Україні є, він створений і функціонує відповідно до визначених законом юридичних основ його організації та діяльності».[7]

Таким чином, існує необхідність внесення змін до деяких положень Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» з метою їх приведення у відповідність до Конституції України та врахування правових позицій Конституційного Суду України [4]. Проектом пропонується внести зміни до статей 1 і 6 Закону України «Національне антикорупційне бюро України», якими: 1) визначити, що НАБУ утворюється і здійснює свою діяльність відповідно до вимог Закону; 2) встановити повноваження Верховної Ради України приймати рішення про звільнення Директора НАБУ з посади за наявності підстав, визначених частиною четвертою статті 6 Закону; 3) визначити, що особа, призначена на посаду директора НАБУ, продовжує виконувати свої повноваження до моменту призначення нового директора в порядку, визначеному Законом «Про Національне антикорупційне бюро України», але не пізніше спливу строку його повноважень.[4] Уточнюється, що прийняття проекту закону не потребує додаткового фінансування з державного чи місцевих бюджетів. Як вже зазначалося, Конституційний Суд України 28 серпня 2020 року визнав неконституційним Указ Президента № 218/2015 «Про призначення А. Ситника Директором Національного антикорупційного бюро України». А рішенням від 16 вересня 2020 року № 11-р/2020 Конституційний Суд визнав окремі положення Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» такими, що не відповідають Основному Закону, та зобов'язав Верховну Раду України невідкладно привести положення законодавства у відповідність до цього рішення. Наразі чинний закон про НАБУ передбачає, що парламент може прийняти рішення про звільнення директора Бюро лише за наявності певного переліку підстав, і таку пропозицію мають внести до Ради не менш як третина народних депутатів.[4]

Отже, проаналізувавши правові підстави діяльності правоохоронного органу – НАБУ, закони України, а також рішення Конституційного Суду України, можемо підсумувати, що сьогодні все ще залишаються проблемні аспекти, які потребують правової визначеності.[6] На нашу думку зазначені правові пропозиції сприятимуть тому, щоб державний орган міг виконувати свої функції та завдання. Безпосередніми завданнями НАБУ є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчиняються вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці. Відсутність належних правових норм може призвести до неправильної роботи

правоохоронних органів, що є неприпустимим в умовах і так непростій політичній ситуації.

Список використаних джерел

1. Національне антикорупційне бюро України. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5_%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BF%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B5_%D0%B1%D1%8E%D1%80%D0%BE_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8 (дата звернення: 17.11.2021).

2. Зміст та принципи діяльності. Національне антикорупційне бюро України: офіційний сайт. URL: <https://nabu.gov.ua/zmist-ta-pryncypy-diyalnosti> (дата звернення: 17.11.2021).

3. Про утворення Національного антикорупційного бюро України: Указ Президента України від 16 квітня 2015 року № 217/2015 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/217/2015#Text> (дата звернення: 17.11.2021).

4. У Верховній Раді зареєстровано проект Закону «Про внесення змін до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України». УКРІНФОРМ: мультимедійна платформа іномовлення України. Політика. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3144917-u-radi-zavivsa-uradovij-zakonoproekt-pro-zviltanna-direktora-nabu.html> (дата звернення: 17.11.2021).

5. КСУ визнав неконституційним призначення Ситника на посаду глави НАБУ. УКРІНФОРМ: мультимедійна платформа іномовлення України. Політика. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3089553-ksu-viznav-nekonstitucijnim-priznacenna-sitnika-na-posadu-glavi-nabu.html> (дата звернення: 17.11.2021).

6. Солончук І. В. Антикорупційні питання реформування судочинства в умовах соціальної та цифрової трансформацій. *Соціальна і цифрова трансформація: теоретичні та практичні проблеми правового регулювання*: матеріали науково-практичної конференції, м. Київ, КПП імені Ігоря Сікорського, 10 грудня 2020 р. / упоряд.: О. А. Баранов, В. М. Фурашев, С. О. Дорогих. Київ : Фенікс, 2020. 272 с. (С. 177-182). URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/socialna_i_cifrova_transformaciya_maket_1.pdf (дата звернення: 17.11.2021).

7. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» № 4437 від 27 листопада 2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70544 (дата звернення: 17.11.2021).

8. Пояснювальна записка від 27 листопада 2020 р. до проекту Закону про внесення змін до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» № 4437. URL:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70544 (дата звернення: 17.11.2021).

ОСНОВНІ ЗМІНИ СУТНОСТІ І ПРОЦЕДУРИ НАУКОВОЇ ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ НА ОСНОВІ АНАЛІЗУ ПРОЕКТУ ЗАКОНУ № 5878 «ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО НАУКОВУ І НАУКОВО-ТЕХНІЧНУ ЕКСПЕРТИЗУ»

Давиденко М.В.,
студентка 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Солончук І.В.,
старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

В умовах сталого розвитку наукова й науково-технічна сфера посідають вагомe місце в сучасній економічній та соціальній сферах. За умов постійної розбудови інноваційних методів дослідження та розвитку новітніх інформаційних технологій постає питання про комплексну та якісну оцінку об'єкта експертизи згідно з усіма аспектами сучасних технологій. Варто зауважити, що даний етап національного прогресу ґрунтується на запозиченні європейських нововведень у різноманітні сфери суспільства, зокрема в науково-технічну сферу. Обґрунтовано виникає проблема недостатнього та застарілого регулювання законодавством України якості оцінки об'єктів експертизи.

Нормативна база України, спрямована на врегулювання процедури наукової й науково-технічної експертизи, прийнята понад 15 років тому. Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» прийнятий ще у 1995 році (далі – Закон) [1]. Як зазначається у пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 01 вересня 2021 р. нормативне регулювання потребує перегляду у зв'язку з реформуванням наукової сфери на засадах, визначених новим Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та з урахуванням інтеграції науки у світовий науковий простір [2, с. 1].

В межах даного дослідження спробуємо визначити переваги та недоліки основних змін у процедурі проведення наукової та науково-технічної експертизи для підвищення якості організації експертної оцінки, можливостей інтеграції її в європейський простір та залучення іноземних експертів до механізму експертизи на основі проекту Закону № 5878 від 01 вересня 2021 р. «Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» (далі – Проект) [3].

Аналіз порівняльної таблиці та висновку Головного науково-експертного управління дають змогу визначити зміни, запропоновані комітетом. В рамках Проекту пропонується доповнити перелік основних термінів Закону: експерт, замовники, заявка на одержання фінансової підтримки, конфлікт інтересів, наукова і науково-технічна експертиза, організатори. Також пропонується доповнити зміст статті 3 основними принципами наукової і науково-технічної експертизи: 1) *принцип компетентності*, який передбачає достатній фаховий рівень виконавців експертизи відповідно до об'єкта і завдань експертизи; 2) *принцип об'єктивності*, який забороняє виконавцям та організаторам експертизи мати будь-яку зацікавленість в результатах експертизи (конфлікту інтересів) та зобов'язує проводити експертизу, ґрунтуючись виключно на достовірних фактах щодо об'єкта експертизи, нормах законодавства, і загальносвітовому рівні наукових знань; 3) *принцип незалежності*, який забороняє замовнику експертизи втручатися в проведення експертизи чи будь-яким чином впливати на її результати, а організатору експертизи - впливати на зміст експертних висновків та результати експертизи; 4) *принцип прозорості*, який означає, що процедура проведення експертизи, включно з завданнями та критеріями (у тому числі пріоритетністю цих критеріїв, якщо така передбачена), визначеними замовником, повинна бути доведена до відома всіх заінтересованих сторін до початку проведення експертизи; 5) *принцип захисту інформації*, який гарантує захист прав інтелектуальної власності суб'єктів експертизи, захист інформації щодо об'єктів експертизи, а також щодо особи експерта при проведенні експертизи (якщо інше не передбачене договором або законодавством) [3, с. 2].

Цікавим доповненням до статті 4, на наш погляд, є пропозиція внесення доповнення щодо основних кваліфікаційних вимог, які дають фізичній особі право бути експертом. До мінімальних кваліфікаційних вимог, які дають фізичній особі право бути експертом, є відповідність, принаймні, одному з наступних критеріїв:

- наявність наукового ступеня за спеціальністю, що відповідає науковому напрямку (тематичі) об'єкта експертизи, та наукова чи науково-технічна діяльність за напрямом (тематикою) об'єкта експертизи, підтверджена авторством відповідних наукових публікацій, патентів на винахід, або науково-технічних розробок, загальною кількістю не менше п'яти, протягом останніх 10 років, з яких не менше двох протягом останніх 5 років;

- практична діяльність за напрямом (тематикою), що відповідає об'єкту експертизи, загальним обсягом не менше п'яти років протягом останніх 10 років, підтверджена відповідними документами [3, с. 4].

У змінах до ст. 5 Закону пропонується вилучити із переліку об'єктів наукової і науково-технічної експертизи дослідно-конструкторські роботи як комплекс робіт, що виконуються на основі технічних завдань з метою розроблення дослідно-конструкторської документації [5, с. 3]. Також

пропонується з чинної редакції Закону виключити ст. ст. 9 - 12, якими унормована державна, громадська та інші форми наукової та науково-технічної експертизи. [4, с. 1]

Аналіз новел законопроекту не дає остаточної відповіді щодо можливості здійснювати наукову і науково-технічну експертизу фізичними особами, які на постійній або професійній основі здійснюють діяльність, пов'язану з наданням експертних висновків, пройшли процедуру державної акредитації та отримали свідоцтво, що підтверджує їх кваліфікацію щодо організації та проведення наукової і науково-технічної експертизи (ст. 7 Закону). Зокрема, невідомо, чи потрібно фізичним особам (експертам) державна реєстрація експертної діяльності або можливо здійснювати наукову і науково-технічну експертизу без неї, адже положеннями нової редакції ст. 7 Закону скасовується державна акредитація фізичних осіб на право проведення наукової і науково-технічної експертизи [4, с. 2].

Статті 19, 20 та 21 законопроекту доповнюються правами та обов'язками замовників, організаторів та експертів наукової і науково-технічної експертизи.

Важливим доповненням є пропозиція внести до Закону статтю 21¹ щодо конфлікту інтересів. Організатор експертизи при проведенні наукової і науково-технічної експертизи має забезпечити уникнення конфлікту інтересів та передбачити у договорі на проведення наукової і науково-технічної експертизи порядок дій у разі виявлення такого конфлікту. Виконавець експертизи зобов'язаний своєчасно повідомити про наявність або відсутність конфлікту інтересів щодо кожного об'єкту експертизи, у спосіб, який встановлюється замовником або організатором експертизи [3, с. 13, 14].

Стаття 32 про фінансування громадської наукової і науково-технічної експертизи, стаття 33 про фінансування інших наукових і науково-технічних експертиз, стаття 34 про матеріальне стимулювання експертів у сфері наукової і науково-технічної експертизи за законопроектом вилучаються.

На основі викладеного можемо підсумувати, що основними змінами проекту Закону № 5878 від 01 вересня 2021 р. «Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» є запровадження нових прав та обов'язків учасників наукової та науково-технічної експертизи, винесення певних вимог щодо об'єктивної експертної оцінки, запровадження принципів для учасників експертизи з метою актуалізації чинного закону, полегшення процедури експертизи та уточнення перебігу процедури для якісного її подальшого опрацювання. На нашу думку, ухвалення Верховною Радою України новел Проекту, розширить коло можливостей для ґрунтовної наукової та науково-технічної експертизи, а також зумовить швидшу інтеграцію науково-технічної сфери у європейський простір, надасть змогу залучити іноземних експертів, урегулювати бюджетні витрати та уникати конфлікту інтересів між експертами й замовниками.

Список використаних джерел

1. Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10 лютого 1995 р. № 51/95-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 9, ст.56.
2. Пояснювальна записка від 27 серпня 2021 р. до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» № 5878. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72668 (дата звернення: 13.11.2021 р.).
3. Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу»: проект Закону України № 5878 від 01 вересня 2021 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72668 (дата звернення: 13.11.2021 р.).
4. Порівняльна таблиця від 27 серпня 2021 р. до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» № 5878. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=72668&pf35401=552220> (Дата звернення: 13.11.2021 р.).
5. Висновок Головного науково-експертного управління від 01 жовтня 2021 р. на проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» № 5878. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=72668&pf35401=553789> (Дата звернення: 13.11.2021 р.).

ЗНАЧЕННЯ ДОКАЗІВ ТА ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Довгань Ю.С.,
студентка 3-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Лук'янчиков Є.Д.,
професор кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
д.ю.н., професор

Докази відіграють значну роль в процесі розслідування різних кримінальних правопорушень, адже тільки за умови, якщо існує достатньо доказів, особа може бути визнана винною у вчиненні кримінального правопорушення. Значення доказів у кримінальному процесі важко переоцінити, оскільки достовірні знання про обставини злочину встановлюються органами досудового розслідування, прокурором, слідчим

суддею і судом лише шляхом кримінального процесуального доказування, під час якого збираються, перевіряються, оцінюються докази і на їх підставі приймаються й обґрунтовуються процесуальні рішення. Це обумовлено тим, що доведення є найважливішим процесом в діяльності органів і осіб, які здійснюють кримінальне провадження [1, с. 282]. З огляду на це, можна сказати, що ця діяльність ґрунтується на доведенні і складає його сутність.

Збирання доказів, на думку деяких учених, є дещо умовним поняттям. Готових доказів в природі не існує, тому слідчий під час проведення слідчих дій, виявляючи належну для провадження інформацію і фіксуючи її в певних процесуальних актах, швидше формує докази та їх процесуальні джерела [2, с. 16].

Перевірка доказів полягає у вивченні змісту доказів, порівнянні їх з іншими доказами, а в кінцевому результаті - у встановленні достовірності тих доказів, які були зібрані. З огляду на це, можна зробити висновок, що збирання і перевірка доказів мають забезпечувальний характер щодо доказування і призначені підготувати для нього якісний матеріал. Стосовно ж оцінки доказів, то це певна розумова, логічна діяльність слідчого, прокурора, слідчого судді та суду. Перелічені суб'єкти доказування мають оцінити докази за своїм внутрішнім переконанням.

Вчені, аналізуючи поняття доказів розглядають доказ, як складну юридичну конструкцію, в системі якої є пізнавальний, інформаційний і нормативний блок елементів, звертають увагу на відсутність однієї практичної і наукової необхідності тримати в законі «загальне» поняття процесуальних доказів, так само і визначати в ньому вичерпний перелік їх видів, оскільки набагато важливіше зафіксувати в правових нормах критерії неприпустимості доказів і визначити зрозумілі процедури вирішення питань їх допустимості [3, с. 104-105]. Тобто, з цього можна зробити висновок про те, що доказ є однією з форм реалізації права на захист.

Законодавець зазначає, що підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений мають дане право та можуть його реалізовувати в процесуальному порядку. Це полягає у наданні можливості надавати усні чи письмові пояснення з приводу підозри. Можна сказати, що значення доказів важко переоцінити. Тільки оперуючи належними та допустимими доказами у кримінальному провадженні стає можливим довести або спростувати причетність особи до вчинення того чи іншого кримінального правопорушення. Тобто, докази дозволяють проаналізувати всі обставини злочину, а також сприяють досягненню виконання завдань кримінального провадження. У ст. 91 КПК України закріплено обставини про кримінальні правопорушення, які підлягають доказуванню, а саме: форма вини, мотив та мета вчинення кримінального правопорушення, вид та розмір шкоди, обставини, що впливають на тяжкість кримінальних правопорушень, обставини, що звільняють особу від кримінальної відповідальності, обставини, які є фактом підтвердження того, що

гроші, матеріальна цінність були отримані внаслідок вчинення злочину або використовувались для переконання чи схилення особи для вчинення протиправного діяння та обставини, за яких до юридичних осіб можуть застосовуватись заходи кримінально-правового характеру. Такий перелік дозволяє правоохоронцям ретельно розслідувати обставини кримінального правопорушення та здійснювати такі процесуальні дії, які необхідні для швидкого та повного розслідування злочину.

Варто наголосити на тому, що докази мають певні особливості, за наявності яких, вони можуть бути використані як факт доказу вини. До них відносять: належність, достатність, допустимість, достовірність. Належним вважається доказ, який прямо чи непрямо підтверджує існування або відсутність обставин, які підлягають доказуванню. Достатніми є докази, що в своїй сукупності дозволяють зробити висновок про наявність чи відсутність обставин справи. Допустимим є доказ, який отриманий в порядку, передбаченому КПК України. Достовірним доказом є такий, який створений (отриманий) за відсутності будь-якого впливу.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що докази є важливими для кримінального процесу, оскільки лише за умови якості збирання доказів та належного їх процесуального використання можна визначити причетність особи до кримінального правопорушення та встановити ступінь її вини. Стосовно доказування, можна зробити висновок, що це нерозривний цілісний процес, що полягає в отриманні доказів, пошуку і виявленні (вилученні) фактичних даних та їх джерел; перевірці, оцінці фактичних даних і їх джерел, їх процесуальному оформленні (закріпленні) й наданні фактичним даним та їх джерелам значення доказу у кримінальному провадженні та їх використанні для встановлення фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження.

Список використаної літератури

1. Кримінальний процес: підручник / Г. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, А. Н. Дуфенюк і ін.; під заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцов, В. В. Луцика. Львів: ЛьвДУВС, 2019. Ч. 1. 532 с.
2. Рибалка О. В. Значення кримінально-процесуального доказування. *Адвокат*. 2011. № 10. С. 15-21. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/adv_2011_10_2.
3. Гмирко В. Легальне визначення «загального» поняття доказів: чи зберігати в новому КПК. *Право України*. 2003. № 11. С. 101-106.

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВПРОВАДЖЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРАВОСУДДЯ

Желтов А.О.,
студент 2-го курсу
Удовенко Ж.В.,

Національний університет «Києво-Могилянська академія»
к.ю.н., доцент

Винайдення штучного інтелекту (далі - ШІ) є одним із найбільших технологічних проривів, який не оmine й правову сферу. Надважливим під час запровадження нових систем є суворе дотримання принципу верховенства права. На думку Клауса Шваба законодавче регулювання відіграватиме вирішальну роль у прийнятті та розповсюдженні нових технологій [1, с. 56]. У ст. 6 ЄКПЛ закріплено право розгляду справ незалежним і безстороннім судом. Проте ні в ст. 6, ні в коментарях до неї немає прямої заборони використання ШІ й не сказано, що правосуддя здійснюється лише суддею-людиною. Зокрема, створене законодавче підґрунтя для запровадження ШІ-правосуддя. Країнами світу, що запровадили, елементи ШІ в правосудді, є Великобританія, Франція, Японія. Найбільшими користувачами ШІ в правосудді є США та Китай.

Головними перевагами запровадження ШІ є суттєве полегшення роботи судової влади. Це полягає, зокрема, у використанні програмного забезпечення для аналізу юридичних документів та автономному прийнятті процесуальних рішень. Сучасні технології дозволяють повністю автоматизувати процесуальні функції, в яких людина не братиме безпосередньої участі. Для прикладу, суддя зі штучним інтелектом здатний аналізувати всі оцифровані ним рішення та матеріали справ, а також автоматично генерувати нові судові рішення. Зокрема, онлайн-суд в Китаї у вигляді мобільного додатку WeChat, що розглядає спори у сфері авторського та господарського права, розглянув з 2017 р. й ухвалив рішення щодо 88 тисяч справ. [2; 3]. Цей ШІ-суд лише передбачає відео-зв'язок між сторонами спору та електронним суддею. США використовують ШІ і в цивільних, і в кримінальних провадженнях. Розроблена система COMPAS, яка є найбільш використовуваною програмою в системі кримінального правосуддя США, самостійно готує звіти з оцінкою ризику повторного вчинення злочину особою, щодо якої суддя повинен ухвалити вирок. Передумовою запровадження технології стало, зокрема, дослідження більше 100 тис. процесуальних документів науковцями Стенфордського університету, які виявили, що одні судді в 90 % випадків під час обрання запобіжних заходів дозволяють підсудним виходити на волю під заставу, тоді як інші – тільки в 50 %. COMPAS, виходячи із відповідей підсудних на анкетні питання, має справедливо й неупереджено оцінити ризики й прийняти рішення щодо ймовірності рецидиву

злочину [2]. Система штучного інтелекту Prometea в Аргентині, яка проаналізувала 300 тис. рішень судів, здатна за 10 секунд винести і оформити судові рішення з низки категорій цивільних і адміністративних справ. Суддям лишається схвалити чи відхилити рішення і написати власне. Prometea й застосовується в системі прокуратури, юристи якої аналізують справи і передбачають рішення судів. За словами глави одного із Прокурорських офісів, п'ятнадцять його юристів всього за шість тижнів справляються з таким обсягом роботи, на який раніше їм було потрібно близько шести місяців [4, с. 51]. ШІ-програма в Китаї Zero Trust виявляє факти участі держслужбовців у розтратах державних коштів, зловживанні владою, а також у кумівстві. Зокрема, працюючи з 2012 р. у 30 адміністративних округах КНР, вона виявила непромірні дії у 8,7 тис. держслужбовців. Для виконання свого завдання Zero Trust мала доступ до більше ніж 150 захищених баз даних центральних і місцевих органів влади [5, с. 47].

За існування подібних технологічних проривів важко не погодитись із британським публіцистом Едвардом Лукасом, який у книзі «Світ у 2050 році» переймається питанням щодо «розширення і поглиблення верховенства права» в майбутті десятиліття [6, с. 110]. Розширення розуміння принципу верховенства права зумовлено введенням в правосудді нових технологій, діяльність яких має бути узгоджуватись із специфічними принципами застосування ШІ в праві. У 2018 р. Європейська комісія з ефективності правосуддя Ради Європи прийняла вагомий міжнародний акт – «Етичну хартію з використання штучного інтелекту у судовій системі та її середовищі», яка закріпила п'ять основних принципів у сфері: принцип поваги основних прав, принцип недискримінації, принцип якості та безпеки, принцип прозорості, неупередженості, справедливості та принцип «під контролем користувача». Важливість останнього неможливо переоцінити, адже саме він надаватиме, зокрема, судді можливість аналізувати, контролювати роботу ШІ та за необхідності відходити від отриманого результату [7]. Вважаємо доцільним закріплення вищенаведених принципів на національному законодавчому рівні всіх країн, які прагнуть до ШІ-правосуддя.

Відповідно до звіту американської некомерційної організації ProPublica, вищезгадувана програма COMPAS використовує расову упередженість: алгоритм вдвічі частіше позначав чорношкірих обвинувачених як рецидивістів, у той час як білошкірі були визначені як особи з низьким ступенем ризику. Оцінка виявилася ненадійною в прогнозуванні, адже тільки 20 % чорношкірих з передбачених 40 % фактично вчинили повторний злочин [2]. Формуючи такими чином звіти щодо ймовірності рецидиву, програма неефективно здійснює свою дорадчу для суддів функцію, оскільки вводить їх в оману під час винесення вироків. Дискримінаційною й виявилась британська система HART, яка згідно із дослідженням онлайн-видання Wired, використовує для визначення ризику повторного злочину соціально-демографічні дані підсудних та поштові індекси їх місць проживання [4, с. 50-51]. Вищенаведене свідчить про грубе порушення

принципу недискримінації в системах ШІ, а також принципу «під контролем користувача», оскільки неналежним чином розробниками програм та судовою владою здійснений контроль за роботою ШІ.

Дослідження професора Університету Шеффілда Ніколаоса Алетраса, який разом з колегами навчив систему ШІ аналізувати тексти рішень на відповідність ЄКПЛ, свідчить, що їх система правильно передбачила з 584 справ рішення ЄСПЛ у 79 % випадків [8, с. 144]. І хоча даний результат заслуговує високу оцінку з точки зору загального розвитку технологій, він засвідчує далеко неостаточну досконалість в точності ШІ-систем. Важко не погодитись із О. Шейк, яка вважає, що у судді зазвичай є три речі, яких немає комп'ютер: легітимність, ієрархічне мислення, емпатія. Перше втілюється в довірі до суду і стійкості інституту правосуддя. Друге гарантує оптимальний баланс між різнорідними цілями правосуддя (умовно - «покарати винного/ виправдати невинного»). Третє дозволяє судді поставити себе на місце іншої людини, відчути її біль, зрозуміти її мотиви [9]. Отже, за своєю сутністю ШІ фактично завжди примітивізуватиметься до аналізатора даних, якого вкрай непросто «привчити» до практичного застосування дискреційних повноважень.

Україна зі свого боку незабаром зробить перші кроки на шляху до запровадження ШІ-правосуддя. Кабінетом Міністрів України 02.12.2020 р. було схвалено Концепцію розвитку штучного інтелекту, реалізація якої передбачена до 2030 р. Зокрема, ШІ планують використати для повноцінної запуску Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи та Електронного суду. Крім того, ШІ планують використовувати для оцінки недобросовісної суддівської практики шляхом аналізу текстів [9]. Важливо усвідомлювати, що формулювання ст. 127 Конституції, відповідно до якого «правосуддя здійснюють судді» не передбачає перекладання функцій з відправлення правосуддя на суддів-комп'ютерів, через що Україна поки може обмежитись запровадженням допоміжних ШІ-систем. Вища рада правосуддя не погодилась повністю запропонований КМУ План заходів з реалізації Концепції, запропонувавши в першій судовій інстанції запуснути пілотний проект ШІ-розгляду лише адміністративних правопорушень із формальним складом [10]. В Україні буде створене юридичне підґрунтя для використання суддів-комп'ютерів в разі розширювального тлумачення Конституційним судом положення ст. 127 Основного Закону або внесенням до неї відповідних змін.

Аналіз міжнародної практики застосування ШІ в цілому свідчить про далеко не достатній рівень його відповідності ustalеним принципам права. Вважаємо, що запровадження сучасних технологій можливе лише тоді, коли їх технічний рівень в змозі забезпечити неухильне дотримання основних прав людини. Відсутність контролю ризиків є головною перешкодою в запровадженні ефективної системи ШІ-правосуддя, яке може навіки стати невід'ємною частиною нашого життя. Воно має бути покликане вирішити

складні проблеми перевантаження судів та правоохоронних органів, а не створити нові проблеми із дотриманням основоположних прав людини.

Список використаної літератури

1. Клаус Шваб. Четвертая промышленная революция. «Эксмо», 2016 (Top Business Awards) URL: http://ncrao.rsvpu.ru/sites/default/files/library/k._shvab_chet_vertaya_promyshlennaya_revolyuciya_2016.pdf
2. Шемшученко В. Штучний інтелект у правосудді. Центр демократії та верховенства права. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/shtuchnyj-intelekt-pravosuddia/>
3. В Китае появилась возможность судиться через мессенджер WeChat. URL: <http://ekd.me/2019/12/v-kitae-poyavilas-vozmozhnost-suditsya-cherez-messendzher-wechat/>
4. Плахотнік О. В. Практичне застосування штучного інтелекту кримінальному проваджені. // *Вісник кримінального судочинства*. №4. 2019 р. С. 45-56.
5. Радутний О.Е. Юридична освіта та сфера надання правових послуг в контексті штучного інтелекту. // *Інформація і право*. №2(29)/2019. С. 40-54.
6. Едвард Лукас. Нестройный марш свободы. *Мир в 2050 году*. / под ред. Дэниела Франклина и Джона Эндрюса: Эксмо; Москва; 2012. С. 105-114
7. Шевченко М.С. Застосування штучного інтелекту в судочинстві. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/30979/1/109-112.pdf>
8. Шишка Н.В. Штучний інтелект в українському правосудді. // *Юридичний науковий електронний журнал*. С. 143-145.
9. Ольга Шенк. Чи зможе штучний інтелект замінити суддю? URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/koli-shtuchniy-intelekt-zaminit-suddiv-v-ukrajini-prognoz-50150409.html>
10. Рішення Вищої ради правосуддя 09.02.2021 № 283/0/15-21. URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/6004>

ОСОБИ, ЯКІ НЕ МОЖУТЬ БУТИ ДОПИТАНІ ЯК СВИДКИ В НАЦІОНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Керноз Н.Є.,
старший викладач
Щербак К.А.,
студентка 4-го курсу

Національного Університету «Чернігівська політехніка»

Конституційною гарантією ст. 63 Основного Закону проголошена відсутність «відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом» [1]. Але

також в усіх процесуальних кодексах України виписані особи, які не можуть допитуватися як свідки, перелік яких принципово відрізняється.

Цивільним процесуальним кодексом (далі - ЦПК) України в ст. 69 не обмежено перелік осіб, які можуть бути свідком в цивільному судочинстві, оскільки: «свідком може бути *кожна особа*, якій відомі будь-які обставини, що стосуються справи» [2]. Майже аналогічну норму виписано в ст. 65 Кодексу адміністративного судочинства (далі - КАС) України: «як свідок в адміністративній справі судом може бути викликана *будь-яка особа*, якій відомі обставини, що належить з'ясувати у справі»[3]. Щодо законодавчого закріплення свідка в ст. 66 Господарського процесуального кодексу (далі - ГПК) України, то аналогічна норма конкретизована вагомим уточненням: «...*будь-яка дієздатна фізична особа...*»[4]. Відповідно до ст. 65 Кримінального процесуального кодексу (далі - КПК) України свідком є: «*фізична особа*, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань»[5]. Отже, проаналізувавши всі норми національних процесуальних законів щодо визначення свідка, можна дійти висновку, що дефініції різняться.

Для полегшеного сприйняття законодавчого врегулювання положень щодо переліку осіб, які не можуть допитуватися як свідки в національних процесуальних кодексах, пропонуємо Табл. 1

Таблиця 1.

Перелік осіб, які не можуть бути допитані як свідки в національному судочинстві: порівняльний аналіз

Ст.ст. 70 ЦПК, 66 КАС, 67 ГПК України	Ст. 65 КПК України
<i>Уніфікований перелік осіб, які не можуть бути допитані як свідки:</i>	
<p><i>священнослужителі - про відомості, одержані ними на сповіді віруючих п. 3.= п. 5 КПК;</i></p> <p><i>судді та присяжні - про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення,</i></p>	
<p><i>або про інформацію, що стала відома судді під час врегулювання спору за його участю п.4;</i></p>	<p><i>за винятком випадків кримінального провадження щодо прийняття суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, ухвали п.7;</i></p>
<i>Проблемний перелік осіб, які не можуть бути допитані як свідки:</i>	

<p><i>особи, які за законом зобов'язані зберігати в таємниці відомості, що були довірені їм у зв'язку з наданням професійної правничої допомоги або послуг посередництва (медіації) під час проведення позасудового врегулювання спору, - про такі відомості п. 2</i></p>	<p><i>захисник, представник потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, законний представник потерпілого, цивільного позивача у кримінальному провадженні - про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з виконанням функцій представника чи захисника п.1;</i> <i>адвокати - про відомості, які становлять адвокатську таємницю п.2;</i> <i>особи, які брали участь в укладенні та виконанні угоди про примирення в кримінальному провадженні, - про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з участю в укладенні та виконанні угоди про примирення п.8</i></p>
<p><i>Інші особи, які не можуть бути допитані як свідки:</i></p>	
<p><i>недієздатні фізичні особи, а також особи, які перебувають на обліку чи на лікуванні у психіатричному лікувальному закладі і не здатні через свої фізичні або психічні вади правильно сприймати обставини, що мають значення для справи, або давати показання п.1;</i> <i>інші особи, які не можуть бути допитані як свідки згідно із законом чи міжнародним договором, ратифіковані ВР України, без їхньої згоди п. 5 [2; 3; 4].</i></p>	<p><i>нотаріуси - про відомості, які становлять нотаріальну таємницю п.3;</i> <i>медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторони життя особи - про відомості, які становлять лікарську таємницю п.4;</i> <i>журналісти - про відомості, які містять конфіденційну інформацію професійного характеру, надану за умови нерозголошення авторства або джерела інформації п.6;</i> <i>особи, до яких застосовані заходи безпеки, - щодо дійсних даних про їх особи п.9;</i> <i>особи, які мають відомості про дійсні дані про осіб, до яких застосовані заходи безпеки, - щодо цих даних п.10;</i> <i>експерти - щодо роз'яснення наданих ними висновків п. 11 [5].</i></p>

Отже, дослідивши положення процесуальних кодексів України, можна констатувати: уніфікованою нормою в п. 2 ч. 1 ст. 70 ЦПК, п. 2 ч. 1 ст. 66 КАС, п. 2 ч. 1 ст. 67 ГПК України є узагальнене положення відповідно до якого: «не допитуються особи, які за законом зобов'язані зберігати в таємниці відомості, що були довірені їм у зв'язку з наданням професійної правничої допомоги або послуг посередництва (медіації)». При цьому законодавець не конкретизує перелік таких осіб, але в п. п. 1, 2, 8 ч. 1 ст. 65 КПК України до такої категорії осіб відносить: захисників, представників, адвокатів.

За уніфікованими положеннями цивілістичних процесуальних кодексів представником виступає адвокат або його законний представник, та як виняток інша особа. Оскільки адвокат є «класичним» представником, то не може розголошувати інформацію, що становить адвокатську таємницю, відповідно до ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [6]. При цьому нормами ст.7 ЦПК, ст.10 КАС, ст. 7 ГПК, ст. 27 КПК України проголошено, що з метою «не розголошення таємної чи іншої інформації, що охороняється законом», «необхідності захисту особистого та сімейного життя людини, а також в інших випадках» [2; 3; 4; 5] процес може проводитися у закритому судовому засіданні. Тому виникає закономірне питання: чому виключно адвокат, якщо представником в суді може бути інша особа?

Питання, щодо допиту медіаторів залишається відкритим, оскільки Закон України «Про медіацію» прийнятий 16.11.2021, але ще не набрав законної сили.

В ст. 65 КПК України є *інші особи*, які зобов'язані зберігати таємницю у зв'язку з виконанням свої професійних обов'язків, зокрема:

1. нотаріус – про відомості, які становлять нотаріальну таємницю, відповідно до ст. 8 Закону України «Про нотаріат» [7];

2. медичні працівники та інші особи...– про відомості, які становлять лікарську таємницю, відповідно до ст. 40 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [8];

3. журналісти – про відомості, які містять конфіденційну інформацію професійного характеру, надану за умови нерозголошення авторства або джерела інформації відповідно до ст. 25 Закону України «Про інформацію» [9];

4. експерт – щодо роз'яснення наданих ними висновків, відповідно до ст. 20 Закону України «Про судову експертизу» [10];

6. особи, до яких застосовані заходи безпеки - щодо дійсних даних про їх особи, та особи, які мають відомості про дійсні дані про осіб, до яких застосовані заходи безпеки - щодо цих даних, відповідно до ст. 7 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»[11]. Проблемним питанням в кримінальному судочинстві залишається не включення до переліку осіб, які не можуть допитуватись як свідки працівників банківських установ, оскільки вони зобов'язані не розголошувати відомості, які становлять банківську таємницю, відповідно до ст. 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність».

Таким чином, підводячи висновки, можна констатувати: з 15.12.2017 року в ЦПК, КАС, ГПК України виписаний однаковий перелік осіб, які не можуть бути допитані в якості свідків, що свідчить про їх уніфікацію; в КПК України хоча виписано більш деталізований перелік таких осіб, що є виправданим, але перелік їх також є неповним. Тому з метою уніфікації процесуального національного законодавства пропонуємо зробити положення щодо *кола осіб, які не можуть бути допитані як свідки однаковими* у всіх процесуальних кодексах, крім виключно специфічних для кримінального судочинства осіб.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 18.11.2021).
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. Дата оновлення 05.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 18.11.2021).
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. Дата оновлення 05.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 18.11.2021).
4. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII. Дата оновлення 05.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 18.11.2021).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Дата оновлення 04.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 18.11.2021).
6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. Дата оновлення 16.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення: 18.11.2021).
7. Про нотаріат: Закон України від 02.10.1993 № 3425-XII. Дата оновлення 05.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text> (дата звернення: 18.11.2021).
8. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII. Дата оновлення 20.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 18.11.2021).
9. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. Дата оновлення 16.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 18.11.2021).
10. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 18.11.2021).
11. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві від 23.12.1993 № 3782-XII. Дата оновлення 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3782-12#Text> (дата звернення: 18.11.2021).

БЕЗПЛОТНИЙ АВТОТРАНСПОРТ ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ АВАРІЙНОСТІ В УКРАЇНІ

Кліпановський А.П.,
студент 3-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Мисливий В.А.,
професор кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
д.ю.н., професор

Сфера дорожнього руху є однією з найбільш небезпечних у суспільстві за травматизмом і смертністю у світі та в Україні. Згідно з даними статистики число загиблих осіб у дорожньо-транспортних подіях (далі – ДТП) на території України в 1990 р. становило 9,6 тис. осіб, у 2005 р. – 7,2 тис. Із 2012 р. відповідні показники знизились, склавши у 2019 р. 3,4 тис. загиблих, але це без урахування даних з тимчасово окупованих територій АР Крим, Донецької, Луганської областей та міста Севастополя, де облік з об'єктивних причин не проводився. Проте слід зазначити, що рівень аварійності протягом останніх років не має тенденції до суттєвого зниження, залишаючись на рівні 3,5 тисячі загиблих. У 2021 році дорожньо-транспортна аварійність набула статусу чи найпоширенішої теми для обговорення після COVID-19, що не є дивним, оскільки в середньому внаслідок аварій у нашій країні кожних три години гине одна людина [1].

У протидії дорожньо-транспортним деліктам важливе значення належить з'ясуванню їх механізму, який складається, як правило, з таких трьох стадій: 1) небезпечна дорожня обстановка; 2) аварійна дорожня обстановка; 3) настання суспільно небезпечних наслідків.

Перша стадія механізму ДТП – небезпечна дорожня обстановка, є визначальною і полягає в тому, що при виникненні загрози безпеці дорожнього руху, яку водій об'єктивно здатен виявити, він зобов'язаний якомога швидше вчинити певних заходів (зменшити швидкість, зупинитися, об'їхати перешкоду тощо), щоб не допустити настання наступної стадії механізму ДТП – аварійної дорожньої обстановки, котра безпосередньо пов'язана із зіткненням транспортних засобів, наїздами на пішоходів чи перешкоди, перевертанням транспортних засобів тощо і, відповідно, – настанням суспільно небезпечних наслідків. Таким чином, єдиною стадією, на якій водій об'єктивно здатен попередити ДТП та її наслідки, є перша стадія – небезпечна дорожня обстановка. Проте вищезазначені статистичні дані свідчать про те, що в учасників дорожнього руху запобігти виникненню дорожньо-транспортного делікту вдається далеко не завжди. Пояснюється це тим, що загально визнана система «водій – транспортний засіб – дорога» як складова системи безпеки

дорожнього руху не виключає дію «людського фактору». Так, ще в 1985 році звіт, заснований на британських та американських дослідженнях про ДТП, виявив, що помилка водія, сп'яніння й інші якості людини та її стану при керуванні транспортним засобом повністю або частково сприяють приблизно 93 % ДТП. Такий висновок повною мірою характеризує ситуацію в Україні, адже головними причинами аварійності на дорогах країни, згідно з даними Патрульної поліції, у першому півріччі 2021 року з-поміж 86 459 інцидентів стали: порушення правил маневрування (35 947 випадків); перевищення безпечної швидкості (20 414 випадків); недотримання дистанції (14 675 випадків); порушення правил проїзду перехрестя (5 529 випадків); керування транспортним засобом у нетверезому стані (2 346 випадків) [2].

Як можна помітити, такі суб'єктивні фактори, як поведінка водія, здатність швидко приймати рішення, стрімка реакція, гострота зору та слуху, що впливають на стан ДТП, тісно пов'язані із суспільно небезпечними наслідками дорожньо-транспортних деліктів.

У зв'язку з цим заслуговує на увагу така науково-технічна новела суспільного життя, як безпілотний автомобіль – наземний транспортний засіб, що здатен отримувати дані про своє середовище і здійснювати навігацію без участі людини, яка б ним керувала. Будучи оснащеним радарми, лідарами, GPS, комп'ютерним зором та іншими технічними пристроями, безпілотний автомобіль здатен орієнтуватися у просторі: визначати напрямок руху та його координати, розрізняти транспортні засоби, пішоходів, тварин, дорожню розмітку, знаки та сигнали тощо. Наділений такими якостями безпілотний автомобільний транспорт буде здатний уникнути багатьох із вказаних вище причин аварійності, пов'язаних з людським фактором, а отже слугуватиме суттєвому зниженню рівня аварійності та її суспільно небезпечних наслідків.

Автомобілі без водія за кермом уже використовуються в таких країнах, як США, Китай, ФРН, Нідерланди та деяких інших. Держави стрімко готуються до їх впровадження шляхом пристосування дорожньо-транспортної інфраструктури, мережевого покриття 4G тощо, що не є дивним, так як крім позитивного впливу на екологічну ситуацію (як правило, «автопілоти» є електрокарами), можливості на власний розсуд використати час, який наразі особа витрачає за кермом автомобіля, часткового вирішення проблеми дорожніх затор, безпілотний автотранспорт є цінним, у пергу чергу, за рахунок зменшення кількості дорожньо-транспортних пригод і, відповідно, смертей внаслідок них [3].

Крім технологічної підготовки до впровадження самокерованих транспортних засобів, державі слід зважати й на правове підґрунтя для їх функціонування, зокрема:

1) спершу легалізувати можливість пересування транспортним засобом без постійної участі водія у керуванні, але з обов'язковою його присутністю, а згодом – і без водія загалом;

2) вирішити питання взаємодії правоохоронних органів із «автопілотом», зокрема – спосіб перевірки ліцензійних, експлуатаційних, реєстраційних та інших документів, що мають правове значення;

3) врегулювати проблеми цивільно-правової відповідальності внаслідок завдання шкоди безпілотним автотранспортом;

4) визначитися із суб'єктом кримінальної відповідальності в разі заподіяння за участі «автопілота» шкоди здоров'ю та життю учасникам дорожнього руху та іншим особам.

Останній пункт заслуговує особливої уваги, так як подальшою метою впровадження безпілотних транспортних засобів є повна заміна водія автоматизованою системою та «перекладення обов'язку» вживати заходів для недопущення аварійної дорожньої обстановки на штучний інтелект. Простежується декілька підходів визначення суб'єкта кримінального правопорушення в таких випадках.

Перший підхід полягає в обмеженні відповідальності виключно цивільно-правовим зобов'язанням усунення матеріальної шкоди та збитків. Проте з урахуванням того, що компенсаційна функція є прерогативою цивільно-правових відносин, питання про визначення суб'єкта кримінальної відповідальності залишається невирішеним.

Другий підхід полягає в тому, щоб суб'єктом кримінального правопорушення визнавати власника або користувача безпілотного автомобіля. Проте обґрунтованість цього підходу є спірною у зв'язку із заборонаю об'єктивного ставлення у вину.

Третій підхід передбачає суб'єктом кримінального правопорушення вважати виробника безпілотного транспортного засобу або особу, яка зобов'язана забезпечувати функціонування автоматизованої системи. Таку точку зору не слід виключати, оскільки з-поміж попередніх вона виглядає більш раціональною, проте з практичної точки зору притягнення розробника автопілоту до кримінальної відповідальності може бути малоефективним, особливо коли виробниками різних елементів для функціонування безпілотного транспортного засобу були різні організації та підприємства.

Останній з-поміж найбільш можливих підходів полягає в наділенні безпілотного транспортного засобу спеціальним статусом «електронної особи» («електронної особистості», «цифрової особи») та визнанні суб'єктом кримінального правопорушення саме цієї особи. На противагу вищезгаданим підходам, такий спосіб є дещо революційним у сфері кримінально-правових відносин та передбачає зміну низки інститутів кримінального права. Однак з урахуванням науково-технічного прогресу у сфері штучного інтелекту та можливістю безпілотного автомобіля самостійно «приймати рішення», у перспективі він виглядає найбільш імовірним. Зокрема, пп. «f» п. 59 Резолюції Європарламенту (2015/2013(INL)) пропонує державам взяти до уваги та проаналізувати можливість наділення в перспективі роботів особливим

правовим статусом. Таким чином, найбільш просунуті автономні роботи можуть створюватися як електронні особи і нести відповідальність за завдану ними шкоду в тих випадках, коли вони приймають рішення автономно або іншим чином самостійно взаємодіють з третіми особами [4].

Таким чином, хоча впровадження в Україні безпілотного автотранспорту не відбудеться протягом одного-двох років, усе ж є цілком обґрунтовані підстави рекомендувати науковцям та вітчизняному законодавцю не залишити поза увагою питання правового регулювання такого безпілотного автотранспорту, зокрема – подбати про визначення суб'єкта кримінальної відповідальності в тому разі, коли за участі безпілотного автомобіля спричиняються кримінально-правові наслідки, передбачені наразі ст. 286 КК України.

Список використаних джерел

1. Статистика ДТП в Україні / Патрульна поліція URL : <http://patrol.police.gov.ua/statystyka/>.
2. Названо найчастіші причини ДТП в Україні: кількість аварій у 2021 році різко зросла / РБК-Україна. URL : <https://www.rbc.ua/ukr/styler/nazvany-samye-chastye-prichiny-dtp-ukraine-1627463985.html>.
3. Индекс готовности стран к использованию автономного транспорта – 2019 год / KPMG. URL : <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/ru/pdf/2019/02/ru-ru-autonomous-vehicles-readiness-index-2019.pdf>.
4. Нормы гражданского права о робототехнике. Резолюция Европарламента от 16.02.2017 г. 2015/2013(INL) P8_TA-PROV(2017)0051. URL : https://robopravo.ru/riezoliutsiia_ies.

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Коваленко В.В.,

професор кафедри кримінально-правових дисциплін
Луганський державний університет
внутрішніх справ ім. Дідоренка Е. О.

к.ю.н., професор

Чала Ю.С.,

здобувач вищої освіти ступеню магістр
Луганський державний університет
внутрішніх справ ім. Дідоренка Є.О.

У липні 2020 року набули чинності зміни до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, якими було запроваджено нову категорію кримінальних правопорушень – кримінальні проступки. Статтею 215 КПК України визначено, що досудове розслідування кримінальних проступків здійснюється у формі дізнання у порядку, що передбачений КПК України. Під час розслідування таких кримінальних правопорушень застосовуються загальні положення Кодексу з урахуванням особливостей, які передбачені Главою 25 «Особливості досудового розслідування кримінальних проступків». Вважаємо, що одним із проблемних напрямків імплементації згаданих новел законодавства є використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних проступків.

У ході дізнання дозволяється застосовувати усі класичні форми використання спеціальних знань: як процесуальні так і не процесуальні. Дізнавачі можуть на підставі ст. 40¹ та ст. 242 КПК України призначати судові експертизи, залучати спеціалістів до проведення слідчих (розшукових) дій, отримувати від спеціалістів різного роду консультації тощо.

Утім, використання деяких форм спеціальних знань під час розслідування кримінальних проступків є ускладненим. Так, відповідно до п. 3 ч. 3 ст. 219 КПК України, граничним строком закінчення досудового розслідування у формі дізнання, у випадках коли в провадженні було заявлено клопотання про проведення судової експертизи, є один місяць з дня повідомлення особі про підозру. При цьому, часто термін проведення судової експертизи перевищує один місяць, що унеможливорює закінчення дізнання у визначені законом строки. Наприклад, під час розслідування самовільного будівництва (ч. 1 ст. 197¹ КК України) можуть призначатися достатньо складні та тривалі будівельно-технічні експертизи; під час розслідування незаконного заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ч. 1 ст. 239¹ КК України) та

інших екологічних кримінальних проступків – судові-екологічні експертизи; у ході розслідування порушень правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою (ч. 1 ст. 272 КК України) – гірничо-технічні, експертизи з питань охорони праці тощо.

Крім того, сторона захисту може усвідомлюючи таку проблему зловживати своїми процесуальними правами та клопотати про проведення експертизи з метою затягування провадження та ускладнення його закінчення.

Проблемним видається й залучення спеціаліста до проведення специфічних слідчих (розшукових) дій, що передбачені ст. 300 КПК України та можуть використовуватися тільки в провадженнях щодо кримінальних проступків. Так, у ході дізнання докази можуть збиратися й перевірятися шляхом відібрання пояснень, проведення медичного освідування, отримання висновку спеціаліста, зняття показань технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису та вилучати зняття і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей. По-перше, кримінальне процесуальне законодавство жодним чином не визначає процесуальний порядок проведення названих слідчих (розшукових) дій, а тому не зрозумілими є роль, завдання та процесуальний статус спеціаліста під час їх проведення. По-друге, дані С(Р)Д можуть проводитися до внесення відомостей про ознаки кримінального проступка до ЄРДР, і залучення спеціаліста до їх проведення за таких умов ще більше ускладнюється.

Найбільш проблемною формою використання спеціальних знань під час досудового розслідування кримінальних проступків, на нашу думку, є отримання висновку спеціаліста. Так, ст. 300 КПК України дозволяє дізнавачам з метою встановлення обставин вчинення кримінального проступку отримувати висновок спеціаліста, що має відповідати вимогам до висновку експерта. Отриманий висновок, відповідно до ст. 298¹ КПК України, є самостійним процесуальним джерелом доказів, яке за загальним правилом не може використовуватися у кримінальних провадженнях щодо злочинів. Нажаль законодавець не визначив процесуальний порядок отримання висновку спеціаліста та не передбачив конкретних вимог щодо його змісту, що унеможлиблює використання даної форми спеціальних знань на практиці.

Таким чином, уведення у правоохоронну практику нової категорії кримінальних правопорушень, кримінальних проступків, та специфічної процедури їх досудового розслідування допомогло розвантажити слідчих та в цілому підвищити ефективність діяльності органів досудового розслідування. Водночас, низка новел кримінального процесуального законодавства, зокрема щодо використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних проступків, є недосконалими та потребують ґрунтовного доопрацювання.

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОПИТУ
НЕПОВНОЛІТНІХ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДИКИ
«ЗЕЛЕНА КІМНАТА»**

Максименко К.В.,
студентка 3-го курсу КПП ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Лук'янчиков Є.Д.,
професор кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права, КПП ім.Ігоря Сікорського
д .ю. н., професор

Конституція України визнає дитинство однією з правових цінностей, що потребують обов'язкової охорони держави. В законодавстві України дитинство визначається періодом життя людини до моменту досягнення неповноліття.

Проте, на наш погляд, дитинство не можна ототожнювати виключно з віком. Дитинство – це в першу чергу не лише фізичний, а й психологічний стан у якому перебуває особа. Він характеризується безневинністю та особливою вразливістю до зовнішніх чинників. Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей, що прийнята 30 вересня 1990 року, зазначає, що діти світу – невинні, вразливі і залежні. Вони також цікаві, енергійні та сповнені надій, їх час повинен бути часом радості і миру, ігор, навчання, росту, їх майбутнє повинно ґрунтуватися на гармонії та співробітництві [2].

Так, дитинство – це надзвичайно важливий період в житті людини. Саме в цей час відбувається не лише вивчення світу, а формування особистості та її системи цінностей. В свою чергу, будь-який пережитий стрес впливає на розвиток дитини, а особливо негативні події – можуть накласти відбиток на все її подальше життя.

Зважаючи на це, КПК України виділяє дві групи дітей, психіка яких може бути найбільше вразливою в процесі кримінального провадження. Поряд з узагальнюючим поняттям неповнолітня особа як дитина у віці до вісімнадцяти років, законодавець виокремлює групу дітей, що не досягли чотирнадцяти років і називає їх малолітні особи (п.п. 11, 12 ч. 1 ст. 3 КПК).

Залучення таких осіб до участі у кримінальному провадженні може виявитися стресовим чинником для їх психіки. Тому окремої уваги потребує правильна організація взаємодія слідчих та суду з дітьми, які зазнали шкоди від кримінальних правопорушень. З метою зменшення впливу таких подій на психічне здоров'я дитини, в ряді країн, зокрема Чехії, Болгарії, Польщі, Німеччині та Сполучених Штатах Америки використовують методику «зеленої кімнати».

Методика «зеленої кімнати» передбачає наявність спеціально оснащеного приміщення призначеного для проведення допиту дітей, правильне використання якого дозволяє запобігти повторній травматизації психіки дитини під час слідчих та інших процесуальних дій.

Зазвичай, таке приміщення включає дві кімнати: терапевтичну (місце де з дитиною працює слідчий або психолог) та робоче відділення (кімната з якої інші учасники можуть спостерігати за процесом). Внутрішнє оформлення та облаштування залу має бути між офіційним та домашнім стилями. Приміщення має бути затишним і комфортним, але в той же час «сприяти зосередженню уваги, мобілізації пам'яті, відвертості у бесіді» [6, с. 52].

Такі умови створюють комфортну для дитини атмосферу, що в свою чергу зменшує тиск на психіку дитини, сприяє виникненню довіри до слідчого, підвищує ефективність допиту. Крім цього, Зелена кімната має спеціальне оснащення, яке дозволяє проводити відео- та аудіо- запис усього, що відбувається в кімнаті. Це дозволяє не лише уникнути необхідності в повторному допиті, а й спостерігати за поведінкою дітей, що в свою чергу допомагає, за невербальними реакціями дитини, виявити ознаки протиправного впливу на неї, зокрема сексуального насильства.

Зелена кімнати не є новелою для українського законодавства. Так, вперше термін «зелена кімната» було запроваджено ще у 2008 році в Методичних рекомендаціях Департаменту кримінальної міліції у справах неповнолітніх. Поняття «зелена кімната також було використане в «Інструкціях з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей» 19 грудня 2012 року № 117. Крім цього, до використання методики «зелена кімната» відсилає стаття 30 з позначкою 2 Закону України «Про охорону дитинства». В ній зазначається, що порядок виявлення ознак сексуального насильства стосовно дітей, проведення опитування дитини, яка постраждала від сексуального насильства або стала його свідком (очевидцем) затверджується спеціальним актом та передбачає застосування дружньої до дитини методики. Тоді як організація функціонування, методичне і матеріально-технічне забезпечення спеціального приміщення, передбаченого для опитування (допиту) дитини, яка постраждала від сексуального насильства або стала його свідком (очевидцем), із застосуванням дружньої до дитини методики, здійснюється спеціалізованими службами підтримки постраждалих осіб, що утворюються місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування відповідно до законодавства [1].

Відповідно до міжнародних стандартів та судової практики, під дружньою атмосферою варто розуміти атмосферу, де дитина відчуває захист та комфорт. Під таким місцем можна розуміти «зелену кімнату» [5, с. 21].

З іншого боку, вже в чинній «Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України» 19 грудня 2017 року № 1044 поняття «зелена кімната» взагалі відсутнє. Так само відсутнє

законодавство на яке міститься посилання в статті 30 з позначкою 2 ЗУ «Про охорону дитинства».

Зазначимо, що сьогодні в Україні наявні зелені кімнати в Києві, Харкові, Львові, Івано-Франківську, Одеській області, Мелітополі, Авдіївці, Дружківці, Слов'янську, проте на практиці вони не використовуються в повному обсязі. Слідчі відмовляються проводити допити у «зелених кімнатах», мотивуючи тим, що немає чіткої норми у КПК України та відсутній прописаний механізм на рівні інструкції, тому, за звичай, допит дитини продовжують проводити у своїх робочих кабінетах [4, с. 200].

Потрібно зазначити, що одним із завдань, визначених в Національній стратегії реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року, є забезпечення єдиного підходу до допиту дітей незалежно від їх статусу у кримінальному провадженні (підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий тощо), зокрема з використанням таких спеціальних методик, як “Зелена кімната” [3].

Отже, реформування законодавства в сфері допиту неповнолітніх є досить нестабільним. Воно потребує постійного спостереження та подальших досліджень з метою забезпечення виконання одного з основоположних завдань держави, а саме захисту дітей та їхнього психологічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квіт. 2001 р. № 2402-III; із змін. та допов. станом на 06 лист. 2021 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.

2. Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей: Прийнята на Всесвітній зустрічі в інтересах дітей, ГА ООН, 30 вересня 1990 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_075#Text

3. Національна стратегія реформування системи юстиції щодо дітей на період до 2023 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 року № 1027-р / Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1027-2018-%D1%80#Text>.

4. Бандурка О. М., Лошицький М. В., Петков С. В., Подоляка А. М. Настільна книга слідчого (детектива). Коментар. Зразки та бланки процесуальних документів: практ. посіб. Київ: ЦУЛ, 2018. 277 с

5. Коваленко А., Мороз А. Дітей-злочинців чи неповнолітніх, потерпілих від кримінальних правопорушень, – кого насамперед має захистити ювенальний прокурор. *Вісник прокуратури*. 2019. № 1. С. 20–25.

6. Сльозка Є. Дослідження передумов запровадження нової практики допиту/опитування дитини, яка постраждала від сексуального насильства [Електронний ресурс]. URL: https://rescentre.org.ua/images/Uploads/Files/child_witness_dl/doslidzhennya_press_12.pdf

ПОТЕРПЛИЙ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТКИ ПОСЯГАНЬ НА ЖИТТЯ СУДДІ, НАРОДНОГО ЗАСІДАТЕЛЯ ЧИ ПРИСЯЖНОГО

Маслова І.О.,

здобувач вищої освіти ступеню магістр,
Луганський державний університет
внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка

Науковий керівник: Коваленко А.В.,

к.ю.н., доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін, Луганський державний університет
внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка

Представники органів судової влади в Україні є унебезпеченою категорією осіб. Такі особи достатньо часто зазнають посягань і нападів у зв'язку зі своєю діяльністю, пов'язаною зі здійсненням правосуддя. Усвідомлюючи це, та з урахуванням значимості роботи судових органів для сталого демократичного розвитку нашої країни, держава запроваджує низку заходів спрямованих на підтримання безпеки таких осіб та забезпечення нормального порядку здійснення ними функції правосуддя. З цією метою у 1993 році Верховна Рада України прийняла Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів». Згаданий закон встановлює систему особливих заходів державного захисту суддів Конституційного Суду України, суддів та працівників апаратів судів, працівників правоохоронних органів від перешкоджання виконання покладених на них законом обов'язків і здійсненню наданих прав, а так само від посягань на життя, здоров'я, житло і майно зазначених осіб та їх близьких родичів у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб [1].

Найбільш суспільно небезпечним видом незаконного впливу на особу, яка здійснює правосуддя, є вбивство або замах на вбивство такої особи. Кримінальну відповідальність за посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною зі здійсненням правосуддя, передбачено ст. 379 КК України. Дана норма є спеціальною по відношенню до ст. 115 КК України через передбачені нею спеціальний безпосередній об'єкт посягання, спеціального потерпілого та специфічний мотив – вчинення злочину у зв'язку з діяльністю, пов'язаною із здійсненням правосуддя.

Через це можна зробити висновок, що системоутворюючим елементом криміналістичної характеристики таких злочинів є особа потерпілого.

Вважаємо, що типові ознаки потерпілих від таких діянь потребують додаткового дослідження.

Потерпілими від діянь, передбачених ст. 379 КК України можуть бути судді, народні засідателі чи присяжні, або їх близькі родичі. Суддею є громадянин України, який відповідно до Конституції України призначений суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів та здійснює правосуддя на професійній основі [2, с. 1212]. Присяжними є особи (громадяни України), які у випадках, визначених процесуальним законом, та за їх згодою вирішують справи у складі суду разом із суддею або залучаються до здійснення правосуддя. Інститут «народних засідателів» чинним законодавством не передбачено, адже Конституція України та Закон України «Про судоустрій і статус суддів» регламентують здійснення правосуддя від імені народу лише присяжними [2, с. 1217].

Близькими родичами названих осіб, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК України, можна вважати їх чоловіка, дружину, батька, матір, вітчима, мачуху, сина, дочку, пасинка, падчерку, рідного брата, рідну сестру, діда, бабу, прадіда, прабабу, внука, внучку, правнука, правнучку, усиновлювача чи усиновленого, опікуна чи піклувальника, особу, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Цікаво що ст. 377-379 КК України передбачають відповідальність за посягання проти близьких родичів спеціальних потерпілих, в той час як ст. 345¹ КК України та інші склади кримінальних правопорушень проти журналістів передбачають кримінальну відповідальність за посягання на близьких родичів чи членів сім'ї спеціального потерпілого.

Щодо вікової характеристики потерпілого від досліджуваних злочинів, то вона певною мірою залежить від категорії потерпілого. Так, відповідно до ст. 69 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», на посаду судді може бути призначено особу не молодшу тридцяти та не старшу шістдесяти п'яти років. Присяжним, відповідно до ст. 65 згаданого Закону, може бути лише особа, яка досягла віку тридцяти років [3]. Утім, подібні закономірності не розповсюджуються на випадки, коли безпосередньою жертвою посягання виступає близький родич особи, яка здійснює правосуддя.

Щодо статі потерпілого, то окремих закономірностей у нападах на суддів, народних засідателів чи присяжних залежно від її статі не було виявлено. Розподіл потерпілих за статтю відповідає такому у галузі в цілому. Зокрема за повідомлення Державної судової адміністрації, станом на 01.07.2021 року з 5114 суддів, що працюють в у місцевих та апеляційних судах України, 54 % (2778) жінок та 46 % (2336) чоловіків [4, с. 2].

Найбільш характерною ознакою потерпілого від злочину, передбаченого ст. 379 КК України, є його діяльність, пов'язана зі здійсненням правосуддя.

Наявність зв'язку вчиненого посягання з такою діяльністю є обов'язковою умовою кваліфікації відповідного діяння як посягання на життя судді, народного засідателя чи присяжного.

Подібний зв'язок є однією з обставин, що підлягають обов'язковому доказуванню під час розслідування таких категорій злочинів, а також основною ознакою віктимологічної характеристики потерпілого [5, с. 56]. Тобто, вчинення злочину детерміноване професійною (у випадку суддів) та громадською (у випадку присяжних) діяльністю особи щодо здійснення правосуддя. Такий тип віктимності у спеціальній літературі називають професійною.

Таким чином, особа потерпілого є системоутворюючим елементом криміналістичної характеристики посягань на життя судді, народного засідателя чи присяжного у зв'язку з їх діяльністю, пов'язаною зі здійсненням правосуддя. Вимоги до суддів та присяжних визначені Законами України, у той час як діяльність народних засідателів чинним законодавством не передбачена, одже в цій частині ст. 379 КК України не може бути реалізована. Крім того, потерпілими від злочину можуть бути близькі родичі суддів та присяжних. Щодо вікової характеристики потерпілого, то судьями в Україні можуть бути особи віком від тридцяти до шістдесяти п'яти років, присяжними – особи старші тридцяти (для близьких родичів як потерпілих вікова характеристика не є релевантною). Щодо статі потерпілого, то окремих закономірностей у нападах на суддів, народних засідателів чи присяжних залежно від статі особи не було виявлено. Найбільш характерною ознакою потерпілого є його діяльність, пов'язана зі здійсненням правосуддя, що виступає чинником професійної віктимності жертви досліджуваних злочинів.

Список використаних джерел:

1. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів. Закон України від 23.12.1993 № 3781-XII. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ, ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
3. Про судоустрій і статус суддів. Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
4. Узагальнення гендерного складу апеляційних та місцевих судів України, Державної судової адміністрації України та її територіальних управлінь станом на 1 липня 2021 року. Державна судова адміністрація України. URL: https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/dsa/gen1_21.pdf

5. Коваленко А. В. Розслідування посягань на життя та здоров'я журналістів: монографія. Сєверодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2018. 268 с.

НЕОБЕРЕЖНЕ ЗАПОДІЯННЯ СМЕРТІ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ТА КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ

Микита А.А.,
студентка 2-го курсу ФСП КПШ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Мисливий В.А.,
професор кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права,
д.ю.н.

На сьогодні проблема особи необережного злочинця залишається не до кінця дослідженою як сучасною теорією кримінального права, так і кримінологічною наукою. Вказана проблема набуває особливої актуальності в сучасних умовах життєдіяльності соціуму в частині ускладнення побутових відносин, загострення гендерних проблем, поширення домашнього насильства, небезпек, пов'язаних з необхідністю дотримання обережної поведінки у сфері досугу. Певний вплив на злочинність у цій сфері відчувається внаслідок науково-технічного прогресу, зокрема появи приладів та нових технологій у побуті та громадському житті. На поширеність вказаних злочинних посягань вказує судова статистика, за даними якої протягом 2014-2020 років винесено 808 вироків щодо вбивств, які вчинені з необережності.

У зв'язку з цим вважаємо, що з'ясування типологічних кримінально-правових і кримінологічних ознак особи злочинця цієї категорії уявляє теоретичне та прикладне значення для протидії вказаним суспільно небезпечним діям та їх запобіганню.

Кримінальна відповідальність за необережне позбавлення життя іншої людини карається згідно зі статтею 119 Кримінального кодексу України (далі – КК) «Вбивство через необережність». Вище зазначена стаття складається з двох частин. В ч. 1 диспозиція статті 119 зазначає, що вбивство, вчинене через необережність, карається обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, а ч. 2 цієї статті наголошує, що вбивство двох або більше осіб, вчинене через необережність, карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років [1].

З метою з'ясування кримінально-правових і кримінологічних ознак особи необережного злочинця цієї категорії нами здійснено вивчення понад 50 кримінальних проваджень з метою виокремлення, узагальнення та аналізу комплексу ознак, які надають можливість характеризувати саме цей тип

злочинців. Таке дослідження проводилось із застосуванням анкети, розробленої з урахуванням основних блоків кримінально-правових та кримінологічних якостей, що характеризують структуру особи злочинця. При цьому враховувалось, що такі категорії, як «суб'єкт кримінального правопорушення» і «особа злочинця» за своїм змістом та особливостями є багато в чому спорідненими.

Послідовно досліджуючи особу злочинця, яка вчиняє вбивство з необережності, серед інших виокремлювалися кримінологічні ознаки (стать; зайнятість; освіта та ін.), а також кримінально-правові (стан алкогольного сп'яніння як обтяжуюча обставина; щире каяття як пом'якшуюча обставина тощо).

Аналізуючи судову практику можна дійти висновку, що число винних осіб-чоловіків, засуджених за вбивство через необережність, становить 87 %, а винних осіб-жінок – 13 %. Між тим слід зауважити, що відсоток вчинених жінками досліджених деліктів вказує на підвищену питому вагу їх у даному виді необережної злочинності порівняно з іншими злочинами цієї категорії.

Переважна більшість питомої ваги чоловіків у відсотковому співвідношенні обумовлюється тим, що приводом до вчинення кримінального правопорушення завжди була конфліктна ситуація, реакція та шляхи вирішення якої у чоловіків та жінок є різними. Зокрема, жінки виявляють більше терпимості й прагнення до компромісного примирення інтересів, що ж стосується чоловіків, то в цих ситуаціях вони частіше вдаються до «міцних» виразів емоцій (штовханина, сварка, бійка), а жінки швидше готові заплакати [5, с. 82].

Здійснений аналіз вироків показує, що відповідно до статистичних підрахунків серед засуджених за злочин, передбачений статтею 119 КК, близько 73 % становлять особи, які на момент вчинення вбивства через необережність ніде не навчалися та не мали постійного місця роботи, що певною мірою є реальним відбитком стану нашого суспільства. Фактор безробіття спричиняє багато різноманітних людських переживань та перебування в стані стресу [2, с. 232], що, безумовно, досить часто провокує конфліктні ситуації та, врешті-решт, призводить до психологічного сплеску, і як результат – необережного позбавлення іншої людини життя.

За нашими підрахунками, у процентному співвідношенні, важливе значення відіграє рівень освіти осіб, які вчиняють вбивство через необережність. Зокрема вони поділяються на тих, хто має базову середню освіту – 11 %, повну середню освіту – 26 %, професійно технічну освіту – 21 % та базову вищу освіту – 11 %. У 31 % вироків відомості з приводу освіти винного були відсутні. Визначення рівня освіти на етапі сучасного розвитку суспільства є одним з пріоритетних чинників творення життєвого шляху людини. Завдяки освіті створюється відповідне ставлення молодого покоління до праці (що впливає на майбутнє місце індивіда в суспільстві) та ін. З процесом залучення

особи до культури й досвіду людства нерозривно пов'язане поняття «соціалізація». У такому ланцюгу освіта слугує формою соціалізації, тобто залучення суб'єкта до тієї частини людської культури, яка актуальна в житті конкретного соціуму, формує ставлення особи до суспільства [3, с. 1-4]. Вірогідно, що цей фактор може реально впливати на запобігання вказаним кримінальним правопорушенням.

Щорічно близько 56 % вбивств, 41 % вбивств через необережність, 60 % випадків заподіяння шкоди здоров'ю різного ступеня тяжкості, 87 % хуліганства в Україні відбуваються у стані сп'яніння [6, с. 211], що слугує обтяжуючою обставиною при розгляді справ у суді.

Алкоголізм займає особливе місце серед негативних якостей сучасного суспільства. Особливої уваги й масштабності вище зазначене явище набуло під час пандемії вірусу COVID-2019. Характерно, що правозахисники вважають зловживання алкоголем однією з головних проблем карантину [6, с. 211].

Алкогольний колапс, безсумнівно, підсилює проблему насильства, нестримання агресії, втрати контролю в будь-якій конфліктній ситуації, що призводить до більш негативних наслідків, на відміну від тих, які були б вчинені без впливу алкоголю на організм людини, що є особливо небезпечним фактором для криміногенної поведінки, зокрема й необережної.

Характерною особливістю у всіх кримінальних правопорушеннях, відповідальність за які передбачена у ст. 119 КК, є те, що особа, яка вчинила вказане кримінальне правопорушення, визнає свою вину та шкодує щодо заподіяних наслідків. Так, зокрема, у справі за обвинуваченням А. у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 119 КК, обставинами, що пом'якшують покарання обвинуваченій, суд визнає її щире каяття у вчиненому, активне сприяння у розкритті правопорушення [4].

Досить часто, при ухваленні рішення судді використовують ст. 75 КК, звільняючи винного від відбуття покарання з випробуванням, встановлюючи іспитовий строк (у вище зазначеній справі іспитовий строк складав 2 роки), а також використовують положення ст. 76 КК, відповідно до якої встановлюються обов'язки особи, звільненої від відбування покарання з випробуванням (у справі проти особи А. обов'язки полягали у періодичній реєстрації в органах кримінально-виконавчої інспекції й повідомлення про зміну місця проживання та роботи).

Отже, варто наголосити, що індивідуальні риси особи злочинця, засудженого за вбивство з необережності, досить різносторонні, але проаналізовані нами властивості становлять важливий сегмент дослідження якостей такої особи, що, безумовно, впливають на його протиправну поведінку.

Все наведене вище свідчить, що у межах вказаних тез нами розглянута лише певна частина комплексу особливостей кримінально-правової та кримінологічної характеристики особи злочинця, що, безумовно, вимагає подальшого проведення дослідження.

Разом з цим, підсумовуючи здійснений аналіз особливостей необережного злочинця, враховуючи питому вагу окремих статистичних показників, можна попередньо дійти таких висновків.

Вчинення таких кримінальних правопорушень, як вбивства з необережності характеризується: а) пріоритетом чоловічої статі (87 %); б) відносно високою питомою вагою, порівняно з іншими необережними деліктами, у вчиненні цих діянь жіночої статі (13 %), що свідчить про підвищену криміногенність їх поведінки; в) високим рівнем за соціальним станом у вчиненні вказаних діянь офіційно непрацюючими особами (73 %), що відбиває соціально-економічний зріз нашого суспільства; г) типовою ознакою злочинця, який позбавляє життя потерпілого через необережність, є стан сп'яніння (41 %); д) такими рисами вказаних правопорушників, як визнання своєї вини, а також щире каяття у вчиненому злочині.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : станом на 18 жовт. 2021 р. Харків : Право, 2021. 270 с.
2. Ваврик А. Й. Вплив безробіття на становлення та збереження трудового потенціалу: соціально-психологічні аспекти. *Науковий вісник НЛТУ України*, Зб. наук.-техн. праць. 2011. Вип. 21.19, С. 228-239.
3. Грицаєнко П. М. Філософське осмислення соціального змісту освіти. *Мультиверсум. Філософський альманах*. Зб. наукових праць. Вип. 78. К. , 2009. С. 238-248.
4. Кримінальна справа № 396/1854/13. Архів Новоукраїнського районного суду Кіровоградської області за 2013 рік.
5. Петринич О. Г., Проць Л. О. Дослідження відмінностей гендерної поведінки у конфлікті. *Суспільні трансформації і безпека: глобальний, національний та особистісний виміри*: Матеріали доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (12 червня 2014 р.). Львів: Львівський інститут МАУП. 2014. С. 79-82.
6. Сєдих, Ю. О. (2020). Кримінальна відповідальність за правопорушення, вчинені у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння. *Молодий вчений*, № 12 (88). 2020. С. 210-214.

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Махота М.В.,

студент

Науковий керівник: Лаговська Н.В.,

доцент кафедри кримінального права
та кримінології Державний Податковий Університет

К.Ю.Н.

Останнім часом в Україні прослідковується тенденція зростання кількості злочинів, що вчиняються в інтересах або від імені юридичних осіб. У зв'язку з цим деякі науковці стали виділяти новий вид кримінальної активності – злочинність юридичних осіб («злочинність корпорацій» або «корпоративна злочинність»). Цей вид злочинів становить велику загрозу як економічній так і національній безпеці України.

На думку І. І. Митрофанова злочинність організацій суттєво впливає на показники криміногенності соціуму, зокрема спричиняє або створює умови для розвитку таких небезпечних соціальних явищ, як корупція (корпоративна корупція, тобто незаконна корисливо-мотивована діяльність державних службовців в інтересах організацій), кримінально-протиправні посягання на довкілля, фінансування тероризму й існування організованих форм кримінально-протиправної активності [1, с. 62–66].

В. К. Грищук та О. Ф. Пасека вважають, що запровадження в Україні кримінальної відповідальності юридичних осіб є вкрай важливим, та має позитивний досвід в інших країнах [2, с. 8].

Досвід зарубіжних країн підтверджує на практиці, що встановлення кримінальної відповідальності юридичних осіб, змушує організації та підприємства вести свою діяльність залишаючись в правовому полі. Позитивний досвід у вирішенні цієї проблеми мають такі країни, як США, Великобританія, Канада, КНР, Нідерланди, Франція, Данія, Швейцарія, Бельгія, Румунія, Словенія, Молдова та ін.

При визначенні міри покарання слід враховувати розмір завданої шкоди. Розмір збитків, які наносяться злочинною діяльністю підприємств, установ чи організацій, у більшості випадків, носять катастрофічний характер. Відповідно і нашій державі необхідно зробити закономірну спробу посилити контроль за негативними наслідками діяльності юридичних осіб, оскільки, на нашу думку, цивільно-правових та адміністративних санкцій недостатньо [2, с. 214].

Зазначимо, що для національної кримінально-правової науки питання кримінальної відповідальності юридичних осіб не є новими, їх висвітлювали у своїх роботах такі вчені, як Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. К. Грищук, В. М.

Куц, І. І. Митрофанов, М. І. Панов, О. Ф. Пасека, В. С. Сотниченко, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, П. Л. Фріс, А. М. Яценко та багато інших.

З метою вирішення вищезазначених проблем, Україна приєдналася до низки міжнародних антикорупційних та деяких інших конвенцій, взявши на себе зобов'язання запровадити кримінальну відповідальність юридичних осіб, у зв'язку з чим 23 травня 2013 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» № 314-VII, який набув чинності з 1 вересня 2014 року [3].

У відповідності з цим законом систему Загальної частини КК України було доповнено розділом XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», проте до цього розділу одразу ж були внесені зміни Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» № 1261-VII від 13 травня 2014 року [4] щодо збільшення переліку злочинів, за вчинення яких можна застосувати засоби кримінально-правового впливу на юридичних осіб. У нормах розділу XIV-1 КК України визначений вичерпний перелік злочинів, за вчинення яких можуть бути застосовані розглядувані засоби, види засобів кримінально-правового характеру, загальні правила їх застосування та підстави звільнення юридичної особи від застосування таких засобів. Проте, аналіз змін, внесених до КК України, свідчить про те, що законодавець вводить інститут юридичної особи не як суб'єкта злочину або суб'єкта кримінальної відповідальності. Такий висновок ґрунтується на тому, що відповідно до положень розділу XIV-1 КК України, на сьогоднішній день до юридичних осіб можуть бути застосовані лише заходи кримінально-правового характеру, а не покарання. Як справедливо зазначає А. М. Яценко, така позиція законодавця цілком виправдана, адже в юридичній літературі неодноразово зверталася увага на те, що покарання як таке не може бути застосовано до юридичних осіб, оскільки останні через свою юридичну природу не можуть відчувати органічно притаманної покаранню каральної, репресивної функції. Оскільки до юридичних осіб можуть бути застосовані саме заходи кримінально-правового характеру, а не покарання, то юридичні особи, відтак, не можуть бути суб'єктом кримінальної відповідальності [5, с. 295–296].

На думку В. М. Куца необхідно звикати до того, що ці заходи не є кримінальною відповідальністю, тому що не можуть усвідомлюватися суб'єктами, до яких їх застосовують через брак у останніх свідомості, а отже, здатності зрозуміти сенс таких засобів [6, с. 53–55].

Таким чином, дослідження проблеми юридичної особи як суб'єкта злочину або суб'єкта кримінальної відповідальності актуалізується з огляду на те, що законодавець фактично передбачив у розділі XVI-1 Загальної частини КК

України заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, однак це не змінило підходів до визнання суб'єктом злочину саме фізичних осіб. Юридичні особи не можуть виступати суб'єктами злочину, оскільки в будь-якому разі рішення приймає саме людина, наділена свідомістю та волею, що уможлиблює вирішення питання про її осудність чи неосудність. Загальноновизнаним є той факт, що однією з головних ознак суб'єкта злочину є його осудність. Відповідно до ч. 1 ст. 19 КК України осудною визнається особа, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Проте, залишається незрозумілим, як юридична особа може усвідомлювати свої дії та керувати ними [7].

Отже зазначимо, що визнання юридичної особи у якості суб'єкта, на який може бути спрямований кримінально-правовий вплив, як це сьогодні зроблено законодавцем у нормах розділу XVI-1 Загальної частини КК України, автоматично не перетворює таку особу на суб'єкта злочину. Оскільки до юридичних осіб покарання застосовані не можуть бути, а тільки заходи кримінально-правового характеру які не дають такого результату як покарання на прикладі іноземних країн і в такому разі юридичні особи не можуть бути а ні суб'єктом кримінальної відповідальності а ні суб'єктом кримінального злочину.

Список використаних джерел

1. Митрофанов И. И. Организация в уголовно-правовых отношениях. *Legea si Viata*. 2015. № 7/2. С. 62–66.
2. Грищук В. К., Пасека О. Ф. Кримінальна відповідальність юридичних осіб: порівняльно-правове дослідження. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 248 с
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб: закон України від 23.05.2013 № 314-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-18>
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України: закон України від 13.05.2014 № 1261-VII // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1261-18>
6. Куц В. М. Від дихотомії «злочин – покарання» до кримінального правопорушення та кримінально-правових засобів реагування // Нові завдання та напрями розвитку юридичної науки у XXI столітті: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 15–16 листоп. 2013 р.): у 2 ч. Львів: Центр прав. ініціатив, 2013. Ч. 1. С. 53–55.
7. Полинко А. Кримінальна відповідальність юридичних осіб // Адвокатська компанія «Маршаллер і партнери»: сайт. URL:

<http://www.marshaller.com.ua/stattya-polynko-a-kryminalna-vidprovidalnistyurydychnyh-osib> (дата звернення: 06.11.2021).

8. Лаговська Н. В. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у сфері надання адміністративних послуг в Україні : дис. канд. : 12.00.08 / Лаговська Наталія Валеріївна – Харків, 2021. – 229 с.

БУТИ ЧИ НІ НАЦІОНАЛЬНОМУ АГЕНТСТВУ З ПИТАНЬ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Мороз О.В.,

студентка 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Солончук І.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,

господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Конституція України в частині 2 статті 2 проголошує незалежність та цілісність території України в межах існуючого кордону [1]. Але, як загальновідомо, з 20 лютого 2014 року Російська Федерація використовує збройну агресію проти України, внаслідок якої відбулася протиправна анексія Автономної Республіки Крим і міста Севастополь, тимчасова окупація окремих регіонів України, а саме частини Донецької та Луганської областей. Такі агресивні дії сусідньої держави спричинили тисячі смертей та скалічень як з-поміж військових осіб, так і серед цивільного населення України, а також злочинне знищення майна та інфраструктури на окупованих територіях України. Названі діяння містять ознаки міжнародних воєнних злочинів і злочинів проти людяності щодо цивільного населення і військовослужбовців України, зокрема підпадають під ознаки злочину агресії, встановлені Резолюцією 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй «Визначення агресії» від 14 грудня 1974 року (далі – Резолюції). Згідно ст. 1 Резолюції агресією визнається застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканності чи політичної незалежності іншої держави, або іншим чином, несумісним зі Статутом Організації Об'єднаних Націй [2].

Російська Федерація порушила свої міжнародно-правові зобов'язання, а тому, відповідно до норм Резолюції, вчинена Російською Федерацією збройна агресія проти України є тяжким міжнародним злочином, що тягне її міжнародно-правову відповідальність [2].

Правова позиція України щодо зазначеної проблеми міститься у великій кількості нормативно-правових актах, що були прийняті з 2014 року, серед яких

Закони України, постанови Верховної Ради України, укази і розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, численні дипломатичні ноти та заяви Міністерства закордонних справ України, документи Генеральної прокуратури, Міністерства юстиції, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки, Міністерства фінансів, Міністерства економічного розвитку і торгівлі, Фонду державного майна та інших державних органів.

Незважаючи на численні нормативні документи, які відображають чітку позицію України та орієнтир на відсіч збройній агресії Російської Федерації, сьогодні існують питання, які потребують удосконалення та уваги законодавця. Зокрема наявна потреба реалізувати комплекс невідкладних заходів, які б забезпечували механізм практичної реалізації міжнародно-правової відповідальності Російської Федерації за збройну агресію проти України. Саме з цією метою було розроблено проект Закону № 3057 «Про Національне агентство з питань подолання наслідків збройної агресії Російської Федерації», який зареєстрований у ВРУ 11 лютого 2020 р. (далі – Проект) [3].

Відповідно до тексту Проекту Національне агентство з питань подолання наслідків збройної агресії Російської Федерації має стати центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що буде відповідальним за підготовку консолідованої претензії України як держави, що зазнала агресії, до Російської Федерації як до держави-агресора з метою практичної реалізації міжнародно-правової відповідальності за збройну агресію проти України [3].

У Проекті передбачається застосування такої категорії як консолідована претензія, під якою розуміють офіційний документ, у якому буде викладена правова позиція України в питанні міжнародної відповідальності Росії за збройну агресію. Автори Проекту зазначають, що для підготовки такої претензії необхідно системно упорядкувати документи, фактологічні матеріали, юридично оформлені протоколи допитів військовополонених, свідчень цивільних осіб, ухвал та вироків судів України тощо. Отже, Національне агентство з питань подолання наслідків збройної агресії Російської Федерації має стати окремим органом з єдиним завданням та функцією - централізовано створювати доказову базу як доказову основу правової позиції України щодо обвинувачення Російської Федерації [4].

Згідно вимог Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» [5], а також постанови ВРУ від 20 серпня 2018 р. № 2356-VIII «Про комплекс невідкладних заходів щодо практичної реалізації міжнародно-правової відповідальності Російської Федерації за збройну агресію проти України» [6], Кабінет Міністрів України уповноважений розробити проект нормативного акту для утворення міжвідомчого координаційного органу з метою узагальнення правової позиції держави у питанні відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та

підготовки консолідованої претензії України до Російської Федерації щодо реалізації її міжнародно-правової відповідальності за збройну агресію проти України. Ось саме таким органом и повинно стати Національне агентство з питань подолання наслідків збройної агресії Російської Федерації.

Вважаємо, що найбільшим із очевидних недоліків, що можна побачити в цьому Проекті є те, що він не є обґрунтуванням з фінансово-економічної точки зору. Його автори зазначають, що прийняття та реалізація Проекту не спричинить додаткових витрат для Державного бюджету України. Проте, водночас, в статті 9 передбачено, що посадові оклади службовців Національного агентства будуть становити від 5 до 12 мінімальних заробітних плат. А в ст. 10 зазначено, що Національне агентство забезпечується необхідними матеріальними засобами, технікою, обладнанням, іншим майном для провадження службової діяльності. Тобто, можемо зробити висновок, що створення такого органу на виконання Проекту потягне додаткові витрати у Державному бюджеті України.

Другим недоліком Проекту є його не співвідношення з нормами міжнародного права. У міжнародному звичаєвому праві передбачене право однієї держави вимагати від іншої держави, яка вчинила міжнародне правопорушення, припинення протиправних дій і виплату реституції, компенсації чи сатисфакції. Проте слід сказати, що у міжнародному праві не передбачений спеціально створений орган, що міг би розглядати «консолідовану претензію держав» та ухвалювати рішення про відшкодування збитків, завданих агресією.

За Висновком Головного науково-експертного управління, процес створення консолідованої претензії матиме політично-дипломатичний характер та не зможе досягти мети, що задекларована авторами Проекту - притягти Російську Федерацію до відповідальності шляхом відшкодування збитків та покарання винних у вчиненні воєнних злочинів. А це, у свою чергу, свідчить, що мета існування такого органу має певний абстрактний характер, оскільки його діяльність не буде прямо спрямована на досягнення конкретного юридичного результату на міжнародному рівні [7].

Виконавши аналіз вказаних нормативно правових актів можемо дійти висновку, що питання створення центрального органу виконавчої влади, до повноважень якого належав би юридичний супровід пакету документів про притягнення Російської Федерації до відповідальності шляхом відшкодування збитків та покарання винних у вчиненні воєнних злочинів, наразі є відкритим та потребує доопрацювання.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 124.

2. Определение агрессии. Резолюция 3314 (XXIX) Генеральной Ассамблеи от 14 декабря 1974 года.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-74#Text (дата звернення: 16.11.2021).

3. Про Національне агентство України з питань подолання наслідків збройної агресії Російської Федерації: проект Закону України № 3057 від 11 лютого 2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68126 (дата звернення: 16.11.2021).

4. Пояснювальна записка від 11 лютого 2020 р. до проекту Закону України № 3057 «Про Національне агентство України з питань подолання наслідків збройної агресії Російської Федерації» URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68126 (дата звернення: 16.11.2021).

5. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях: Закон України від 18.01.2018 № 2268-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#Text> (дата звернення: 16.11.2021).

6. Постанова Верховної Ради України «Про комплекс невідкладних заходів щодо практичної реалізації міжнародно-правової відповідальності Російської Федерації за збройну агресію проти України» від 20 березня 2018 р. № 2356-VIII.

7. Висновок Головного науково-експертного управління від 12 червня 2020 р. на проект Закону України «Про Національне агентство України з питань подолання наслідків збройної агресії Російської Федерації». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68126 (дата звернення: 16.11.2021).

РЕФОРМУВАННЯ СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ШЛЯХ ВІД НАРОДНИХ ЗАСІДАТЕЛІВ ДО ПРИСЯЖНИХ

Олексієнко А.В.,
студентка 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Солончук І.В.,
старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Як відомо, згідно ст. 124 Конституції України у правовій системі нашої держави народ безпосередньо брав і бере участь у здійсненні правосуддя [1]. Історично це відбувається у двох формах - через народних представників, так званих народних засідателів, які спільно з професійним суддею або судьями

здійснювали правосуддя, та через присяжних. Інститут народних засідателів відрізняється від суду присяжних тим, що народні засідателі, незалежно від свого кількісного складу участі у судовому процесі, засідають і постановляють рішення у нарадчій кімнаті спільно з професійним суддею або суддями, а також в цьому ж складі представники народу й суддя або судді могли брати участь у розгляді будь-якої кількості справ. Після ознайомлення з цими відмінностями виникає риторичне запитання - в чому ж істинна відмінність інституту народних засідателів від суду присяжних за українським зразком? Відповідь - абсолютно ніякої (за твердженням авторів проекту Закону № 3843 «Про суд присяжних» від 14 липня 2020 року) [2]. В Пояснювальній записці до проекту Закону підкреслюється, що інститут народних засідателів необґрунтовано політизовано в Україні протиставляють інституту суду присяжних. Народні засідателі є формою участі народу у здійсненні судочинства, а не є рудиментом «радянської» системи [3].

Сьогодні основними нормативно-правовими актами в даній сфері правового регулювання є Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Цивільний процесуальний кодекс України, закони України «Про судоустрій і статус суддів», «Про запобігання корупції» та «Про Вищу раду правосуддя». Проаналізувавши нормативно-правові акти, які імплементували в українську правову систему категорію «присяжні», можемо дійти висновку, що в Україні не було справжнього введення інституту суду присяжних замість народних засідателів, а лише було зроблено підміну понять [3]. Ліквідувати дану прогалину правового регулювання покликаний проект закону «Про суд присяжних», зареєстрований у Верховній Раді України 14 липня 2020 року. Автори даного проекту Закону пропонують не вносити зміни до процесуальних кодексів (Кримінального процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України), а створити окремий закон, який регулюватиме інститут суду присяжних в Україні. Адже статусні норми щодо присяжних та суду присяжних не можуть бути поміщені у суто процесуальні правові документи [2].

Виконавши аналіз нормативних положень вказаного проекту Закону, можемо стверджувати, що важливим кроком у забезпеченні реалізації статті 124 Конституції України щодо безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя через присяжних може стати прийняття Україною такого нормативно-правового акту як Закон України «Про суд присяжних».

У законопроекті наявні новели правового регулювання суду присяжних: пропонується надати визначення, юрисдикцію та склад суду присяжних, унормувати порядок формування Лави присяжних, вимоги до присяжного, встановити права і обов'язки, а також підстави й порядок увільнення присяжного від виконання обов'язків, механізм усунення присяжного та заміни вибулого основного присяжного запасним, окреслити основні питання, які

повинні вирішувати присяжні, порядок наради в кімнаті й голосування присяжних при ухваленні вердикту, визначити види вердиктів головуючого судді в суді присяжних, підстави оскарження вердикту суду присяжних, гарантії прав та матеріально-фінансового забезпечення присяжних і т. п. [3].

Для реалізації даного законопроекту потрібно внести зміни щонайменше до чотирьох нормативних актів. Зокрема, внесення змін потребує Цивільний процесуальний кодекс України та Закони України “Про запобігання корупції”, “Про Вищу раду правосуддя” та “Про Державний реєстр виборців”. В основному в цих документах потрібно слово «судді» замінити словами «судді, присяжного» у відповідних статтях [4;5;6;7].

Фактично в проєкті установлені три різних за правовою природою групи норм: інституційно-матеріальні, процедурні та процесуальні. Інституційно-матеріальні норми визначають статус інституту присяжних, статусний стан кандидатів у присяжні та вже відібраних присяжних, гарантії їхньої недоторканості, компенсаційних витрат, які пов'язані із залученням їх до здійснення правосуддя тощо. Процедурні норми врегульовують процедуру добору і формування реєстру кандидатів у присяжні, порядок їх залучення до виконання громадянського обов'язку безпосередньо брати участь у здійсненні правосуддя народом і всі супутні цим процедурам регулятори. Процесуальна група норм безпосередньо пов'язана з формуванням уже в суді Лави присяжних і їхньою участю в судовому провадженні, постановлення ними вердикту, проте за умов, що ці норми перебувають у системному зв'язку з першими двома [3].

Отже, повністю проаналізувавши положення такого нормативно-правового акту, як законопроект «Про суд присяжних», який сьогодні перебуває на стадії доопрацювання, можемо зробити висновок, що прийняття цього документу сприятиме забезпеченню реалізації статті 124 Конституції України щодо безпосередньої участі народу в здійсненні правосуддя через суд присяжних, збільшенню довіри громадян до судової гілки влади, змагальності сторін судового провадження, підвищенню правосвідомості та відповідальності учасників правовідносин [2]. І безспірно, прийняття даного законопроекту сприятиме покращенню розвитку судочинства в умовах сталого розвитку суспільних відносин.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 124.
2. Про суд присяжних: Проект Закону України від 14. 07. 2020 р. № 3843. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=69465 (дата звернення: 15.11.2021).
3. Пояснювальна записка від 12 липня 2020 р. до проекту Закону України «Про суд присяжних» № 3843. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=69465 (дата звернення: 15.11.2021).

4. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 49 ст. 2056.
5. Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 7-8. ст.50.
6. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40-41, 42. ст.492.
7. Про Державний реєстр виборців: Закону України від 22 лютого 2007 р. № 698-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 20. ст.282.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Оленчук К.Ю.,

студент 3-го курсу хіміко-технологічного факультету
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Тихонюк О.В.,

старший викладач кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Насамперед треба пояснити термін «глобалізація». Глобалізація (англ. Globalization) – перетворення певного явища на світове, планетарне: те, яке стосується усієї Землі.

Глобалізація — це процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. Основними наслідками цього процесу є розподіл праці, міграція у масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, а також зближення культур різних країн.

Це об’єктивний процес, що має системний характер – охоплює всі сфери життя громадян. Як результат глобалізації можна навести приклад: світ стає більш зв’язаним і взаємозалежним від його суб’єктів.

Нині існує самостійна галузь науки про загальні й планетарні проблеми нинішнього та майбутнього розвитку цивілізації як єдиного цілого – глобалістика [1].

В теперішній час перед людством постали проблеми злочинності, збереження довкілля, боротьби з епідеміями та також вирішення локальних, регіональних, міжнародних проблем.

Вище перераховані проблеми дуже важливі, адже:

вони мають світовий характер;

загроза людству;

для їх вирішення мають бути залучені спільні зусилля усього світу.

Глобалізація впливає і на кримінальне право, а саме:

міжнародне співробітництво для запобігання злочинів;

впровадження міжнародних договорів, що мають кримінально-правовий характер;

загальні норми – визнаються у всіх державах (право на життя тощо).

До позитивних глобальних факторів впливу на кримінальне право слід віднести ідеї всебічного кримінально-правового захисту людини та одночасне обмеження заходів кримінально-правового впливу, що застосовуються до людини за вчинене кримінальне правопорушення.

Кримінальне право, будучи самостійною галуззю в системі права України й тісно взаємодіючи з іншими галузями, визначає коло діянь, що становлять суспільну небезпеку та у зв'язку з цим визначаються злочинами, закріплює перелік покарань, встановлює правила їх призначення, визначає підстави та умови звільнення від кримінальної відповідальності, а також застосування заходів кримінального-правового впливу, що не є покаранням [2, с.21].

Як наголошує Ю. Баулін, розвиток сучасного кримінального права України узгоджується з деякими загальними тенденціями, властивим праву багатьох країн в умовах глобалізації й регіоналізації, що, зокрема дозволяє гармонізувати кримінальне законодавство України та сучасної Європи [3, с.33].

Одним з найважливіших аспектів загальної глобалізації є кримінально-правова глобалізація, яка справляє значний вплив на правову політику держави, що веде до трансформації, зміни та модернізації правових інститутів, норм, відносин у рамках національного та наднаціонального права. З'ясування цієї проблематики є доволі актуальним для правової системи України, оскільки ефективність її функціонування визначається як її інтегрованістю в рамках регіонального кримінального права, так і активною участю у загальносвітових економічних та політичних процесах.

Список використаних джерел

1. Що таке глобалізація URL: <http://www.golos.com.ua/article/149879>
2. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право: Навчальний посібник / За заг. ред. М.І. Хавронюка. – К.: Ваіте, 2014. – 944 с.
3. Баулін Ю. В. Сучасне кримінальне право України: підсумки, тенденції, перспективи розвитку / Ю. В. Баулін // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. – Харків: Право, 2012. – Вип. 23. – с.29-42

МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІДЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ПРАВ ТА ПРАВА НА СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Піхуля Н.Я.,

студент 3-го курсу хіміко-технологічний факультет
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Тихонюк О.В.,

ст. викладач кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Одна з основних складових, що обумовлюють зміст категорії «соціальна держава» - це соціальний захист. Без вироблення шляхів досягнення ефективної системи соціального захисту, яка б відповідала міжнародним стандартам, неможливо розбудувати дійсну, а не декларативну соціальну державність в Україні. Отже, питання проблем формування системи соціального захисту нерозривно пов'язані з процесом досягнення нашою державою орієнтирів, проголошених в Основному Законі.

Відповідно до ст. 1 Конституції України [1] Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Ця теза отримала подальший розвиток у ст. 3, де зазначено: «Людина, її життя, здоров'я і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави».

Проблеми гарантування та реалізації цих положень є одними з найбільш актуальних стратегічних завдань нашої держави на сучасному етапі. Прагнення України увійти в Європейську співдружність країн та у Європейський союз неможливе без створення системи правових, економічних, організаційних та інших заходів державних і недержавних установ та організацій, що впливатимуть та сприятимуть підтриманню соціальної стабільності в суспільстві, створенню умов для зростання добробуту населення, забезпечення належного рівня та якості життя населення. Реалізація соціальної політики стосовно будь-якої категорії громадян неможлива без здійснення їх соціального захисту, а соціальний захист - важлива складова соціальної політики та необхідний елемент функціонування держави в умовах ринкової економіки. Процес поглиблення інтеграції в світове економічне співтовариство передбачає багато істотних змін в системі управління державою, складовою якої є соціально-економічна система, на основі ідеї сполучення економічної ефективності як результату дієвості ринкових сил та соціального компромісу. Наявність дієвої, ефективної системи соціального захисту – це свідчення рівня розвитку держави, його відповідності вимогам часу [2].

Так, соціальний захист в Україні реалізується через матеріальне забезпечення економічно активного населення (шляхом соціального

страхування); пенсійне забезпечення; соціальну допомогу найбільш вразливим категоріям; матеріальну допомогу сім'ям з дітьми; компенсації, індексації та пільги населенню; соціальне обслуговування тощо. Таким чином, соціальний захист здійснюється за допомогою соціального забезпечення та соціальної допомоги.

Стратегічна мета України досягти рівня економічно розвиненої держави потребує серйозної роботи щодо удосконалення захисту прав і свобод людини, демократизації всіх складових суспільного життя, економічного зростання та забезпечення механізмів і умов для створення матеріального та духовного добробуту населення. Найважливішим аспектом цієї проблеми, віддзеркаленням місця людини в системі державної політики є стан її соціального захисту та надання соціальних гарантій, тому необхідність вивчення питань, які стосуються подальшого розвитку соціальної сфери на шляху євроінтеграційних процесів не слід недооцінювати [3].

Сьогодні в Україні відбувається реформування системи соціального захисту з метою забезпечення належного рівня життя населення. Однією зі складових такої реформи є вдосконалення системи надання соціальних послуг. При цьому важливе значення має проведення вказаної реформи відповідно до міжнародних стандартів із одночасною децентралізацією влади та наданням широких повноважень органам місцевого самоврядування щодо соціального обслуговування населення.

В аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень «Місцеве самоврядування в Україні: стан та перспективи розвитку» [4] зазначається, що дієвість органів місцевого самоврядування з позицій населення виявляється насамперед через рівень та якість надання послуг.

Посилення ролі органів місцевого самоврядування у плануванні, фінансуванні та організації надання соціальних послуг передбачено Концепцією реформування системи соціальних послуг в Україні від 13 квітня 2007 р. [4] Так, Концепція передбачає децентралізацію системи надання соціальних послуг, зокрема їх базування на рівні громади, розкрупнення великих закладів і центрів, територіальне наближення надання послуг до місця проживання/перебування їх отримувачів для забезпечення збереження або відновлення соціальних зв'язків і родинних стосунків. Передбачено підвищення ролі та відповідальності органів місцевого самоврядування за якість, фінансове забезпечення, обсяг, вибір надавача соціальних послуг.

Так, в ході децентралізації повноваження з планування, фінансування та організації надання соціальних послуг населенню передали з центрального рівня на місцевий, тобто – об'єднаним територіальним громадам.

На відміну від України, де систему надання соціальних послуг намагаються використовувати не як інструмент виведення осіб зі складних життєвих обставин чи недопущення потрапляння соціальних груп в складні життєві обставини, а як інструмент боротьби з бідністю, передовий досвід

соціально-благополучних країн (Швеція, Великобританія, Сполучені Штати Америки) демонструє факт приділення належної уваги саме профілактиці негативних соціально-економічних явищ, сутність яких полягає в запобіганні виникненню складних життєвих обставин, формами реалізації яких є, зокрема, соціальна реабілітація, інтеграція, реінтеграція тощо [6, 5].

З 1 січня 2020 року стала чинною нова редакція Закону України «Про соціальні послуги», розроблена з урахуванням європейського досвіду, спрямованого на упередження виникнення складних життєвих обставин. Основною метою даного закону є удосконалення діючого законодавства, зокрема, в частині адміністрування соціальних послуг, підвищення статусу соціальних працівників та інших фахівців, що надають соціальні послуги, забезпечення захисту прав осіб, які отримують соціальні послуги, розширення повноважень місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань організації надання соціальних послуг за місцем проживання осіб, які отримують такі послуги.

Отже, з початку 2020 року змінився розподіл повноважень центральних та місцевих органів влади, а також встановлено систему соціальних послуг та її учасників, етапи визначення потреб, планування, організації та фінансування соціальних послуг.

Повноваження у сфері соціальних послуг передали громадам - максимально близько до отримувачів цих послуг. Такі повноваження визначаються новою редакцією Закону як власні повноваження громад. Щоб реалізувати їх, в громаді мають створити відповідний структурний підрозділ. Визначається, що кожна об'єднана територіальна громада зобов'язана надавати базові соціальні послуги. Водночас, кожна соціальна послуга має надаватися за відповідним соціальним стандартом, який затверджує Міністерство соціальної політики.

Законом встановлюються основні організаційні та правові засади надання соціальних послуг, спрямованих на профілактику, подолання складних життєвих обставин та/або мінімізацію їх наслідків, особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, а також визначаються різновиди соціальних послуг за типами, наприклад екстрена, постійна, тимчасова або одноразова допомога; соціальна профілактика, соціальна підтримка та соціальне обслуговування.

Разом з тим, залишаються невирішеними певні неузгодження, пов'язані з належним впровадженням реалізації реформи.

Так, незважаючи на те, що Міністерство соціальної політики України передало об'єднаним територіальним громадам повноваження стосовно влаштування під опіку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (Постанова Кабінету Міністрів України від 15.11.2017 № 877), залишається невирішеним питання щодо законодавчого закріплення за об'єднаними територіальними громадами повноважень про створення сімейних

форм виховання і влаштування дітей у прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу, а також щодо усиновлення дітей (наразі це повноваження районних державних адміністрацій).

Також очевидно, що жодна служба у справах дітей або уповноважена особа не зможе здійснювати повноцінної діяльності без особових справ дітей, які наразі залишаються у районних службах. Найкращий вихід із цієї ситуації – це організувати процес передачі справ по всій країні за єдиним порядком на підставі окремого наказу Міністерства соціальної політики України.

Загалом, децентралізація системи соціальних послуг та їх розвиток на рівні територіальних громад, прийняття нової редакції Закону України «Про соціальні послуги» є справжнім проривом в галузі надання соціальних послуг, важливим кроком в напрямку модернізації системи соціального захисту в нашій державі та підґрунтям для її майбутнього розвитку. [7] Маємо сподівання, що ухвалення даного закону сприятиме активізації реформування системи надання соціальних послуг, залучення до надання соціальних послуг інститутів громадянського суспільства, а також покращення якості соціальних послуг.

Крім того, одна зі сфер, яка потребує стратегічного впливу нашої держави, як правової, соціально орієнтованої держави, є трудові правовідносини. Сучасний стан правового регулювання трудових правовідносин в Україні можна охарактеризувати як такий, що потребує оптимізації. Трудові правовідносини все ще врегульовуються Кодексом законів про працю України, прийнятим ще за радянської епохи, відтак, прийняття Трудового кодексу України є першочерговим напрямом оптимізації правового регулювання трудових правовідносин в Україні. Адаптація трудового законодавства до стандартів Європейського Союзу здійснюється тривалий період. Для цього в Україні функціонує спеціальне нормативне та інституційне забезпечення. Як наслідок, будь-який нормативно-правовий акт, що приймається в Україні для регулювання трудових правовідносин, має бути адаптований до положень *acquis* Європейського Союзу. Напрямок оптимізації правового регулювання трудових правовідносин в Україні полягає у використанні досвіду європейських держав. Реалізація даного напрямку є важливою у світлі європейського вибору України для подальшого працевлаштування громадян України в Європейському Союзі, та громадян Європейського Союзу в Україні [8].

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141/ [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Флорескул Н. Система соціального захисту населення як чинник формування соціальної держави. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. Держава та економіка*. 2009. №2. С. 34-46

3. Миськевич Т. Реформування системи надання соціальних послуг в Україні. *Громадська думка про правотворення*. 2019. № 4 (169). С. 12–16. URL: <http://nbuviap.gov.ua/images/dumka/2019/4.pdf>.

4. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>

5. Пухтинський М. О. Проблеми децентралізації: національний та міжнародний досвід : зб. матеріалів та док. К. : Атіка–Н, 2006. 744 с.

6. Реформи соціальних послуг в Україні: сучасний стан і проблеми впровадження. Клавдія Дубич. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2013/11/2013-1-28>

7. Соціальні послуги в громаді: новели законодавства. URL: <http://ipzn.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/Sotsialni-poslugy-v-gromad.pdf>

8. Кириченко Т. Оптимізація правового регулювання трудових відносин в Україні. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/11/12.pdf>

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ СЕКСУАЛЬНИХ МЕНШИН У КОНТЕКСТІ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ НА ҐРУНТІ НЕНАВИСТІ

Пороховата Є.О.,

студентка 2-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Дехтярьов Є.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

к.ю.н.

Принцип рівності та заборони дискримінації - це загальновизнана засада розвитку демократичної правової держави. Частина перша статті 24 Конституції України передбачає заборону обмежень прав та основоположних свобод “за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [1]”. Водночас Конституційний Суд України, здійснюючи офіційне тлумачення даної статті, наголошує на тому, що під “іншими ознаками” варто розуміти ознаки, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними (виключення - вік особи) [2].

У контексті євроінтеграційних процесів сьогодні перед Україною стоїть виклик толерантного ставлення до ЛГБТ-спільнот. Варто зазначити, що Україна у Райдужному індексі за 2021 рік (*Rainbow Index 2021*) зайняла 37-е місце з-

посеред 46 країн та отримала оцінку у 18%, що дає змогу стверджувати про наявність грубих порушень прав людини та громадянина за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності [3]. Водночас результати всеукраїнських соціологічних досліджень та опитувань, проведені за останній рік, щодо ставлення українського суспільства до представників ЛГБТ-спільнот акцентують увагу на актуальності здійснення захисту прав сексуальних меншин. Так, відповідно до звіту Соціологічної групи “Рейтинг” за липень-серпень 2021 року, приблизно 47% населення ставиться до ЛГБТ-спільнот суто негативно і лише 7-8% респондентів - позитивно [4, с. 73].

Данні вітчизняних та міжнародних громадських організацій щодо обліку випадків порушення рівноправності громадян значно відрізняються від офіційної статистики правоохоронних органів. Зокрема, лише щодо представників ЛГБТ-спільноти правозахисною організацією “Наш світ” у 2019 році задокументовано 369 випадків насильства та дискримінації проти ЛГБТ [5, с. 35]. Така різниця у статистиці спричинена передусім плутаниною у кваліфікації діянь, вчинених на ґрунті ненависті проти представників ЛГБТ-спільнот. Диспозиція ст. 161 Кримінального кодексу України, яка криміналізує злочинні посягання на рівноправність громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками, прямо не вказує на відповідальність за дискримінацію за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Нерідко посягання на ЛГБТ кваліфікуються за ст. 296 ККУ і реєструються як хуліганство.

Незважаючи на те, що проблема захисту прав сексуальних меншин стоїть на чільному місці з-посеред факторів негативного впливу на забезпечення основоположних прав і свобод людини та громадянина, на сучасному етапі розвитку вітчизняної політики державою здійснюються кроки на оптимізацію ситуації. Передусім Нова редакція Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки, затверджена Указом Президента України від 24 березня 2021 року [6], містить пункт про криміналізацію злочинів на ґрунті ненависті за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності (СОГІ). Окрім того, до документа були включені положення про підготовку поліцейських слідчих до розслідування злочинів, вчинених з мотивів нетерпимості, і підготовку прокурорів до розслідування таких злочинів.

Варто звернути увагу і на законодавчі ініціативи. Проект Закону України “Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо боротьби з проявами дискримінації”, який було включено до порядку денного 15 червня 2021 року, передбачає внесення змін до КК України та Закону України “Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні”. Відтак, пропонується назву та диспозицію ст. 161 КК України викласти у таких редакціях:

1. “Розпалювання ворожнечі та ненависті на ґрунті нетерпимості”;

2. “публічні заклики до насильства на ґрунті нетерпимості, а також інші умисні дії, спрямовані на розпалювання ворожнечі та ненависті на ґрунті нетерпимості” [7].

Окрім того, у законопроекті пропонується частину перу статті 1 Закону України “Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні” доповнити поняттям “нетерпимість” та розтлумачити його “як відкрите, упереджене, негативне ставлення стосовно категорії осіб, відмінних за такими ознаками”, доповнивши ознаки, передбачені чинною редакцією частини першої статті 161 КК ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності [7].

Отже, питання захисту прав сексуальних меншин є питанням, вирішення якого є актуалізованим у міжнародних звітах та соціологічних дослідженнях. Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки та Проект Закону України “Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо боротьби з проявами дискримінації” передбачають криміналізацію злочинів на ґрунті ненависті за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Це посприє правильній кваліфікації протиправних посягань на представників ЛГБТ-спільнот та уможливить забезпечення їх прав та законних інтересів.

Список використаних джерел

1. Конституція України, прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Рішення Конституційного Суду України від 28 січня 2016 року № 955-VIII зі змінами від 12 липня 2019 року № 5-п(І)/2019. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:m04zOL9CVSwJ:https://ccu.gov.ua/storinka-knygy/13-rozdil-ii-prava-svobody-ta-obovyazky-lyudyny-i-gromadyanya-statti-21-68&hl=ru&gl=ua&strip=0&vwsr=0>.

3. Annual review of the human rights situation of lesbian, gay, bisexual, trans and intersex people in Europe and Central Asia. 2021. URL: <https://rainbow-europe.org/sites/default/files/annual-report/Annual-Review-Full-2021.pdf>.

4. Соціологічна група “РЕЙТИНГ”. *Покоління Незалежності: цінності та мотивації* (20 липня - 9 серпня 2021 року). с. 125. URL: https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_generation_of_independence_082021.pdf.

5. Старі проблеми, нові перспективи. Становище ЛГБТ в Україні у 2019 році / Центр «Наш світ». – К.: Центр «Наш світ», 2020. – 56 с.

6. Указ Президента України “Про Національну стратегію у сфері прав людини” від 24 березня 2021 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1192021-37537?fbclid=IwAR2xskw1E7wVrwJ0R7e8uohffqe6o2QqdYgC11BbmYBoGOn5lg4y8XFXmg>.

7. Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо боротьби з проявами дискримінації № 5488. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71891

ПРАВОВІ ЗАСАДИ САНКЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Романов В.В.,

студент 1-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Солончук І.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Санкція, як елемент правової норми, створює несприятливі умови існування у разі порушення норми, визначеної законом. Санкція стала одним із найефективніших методів спонукання особи до виконання закону. Це є основою санкційної політики України, спрямованої на захист суверенітету, територіальної цілісності та конституційного ладу, відсіч збройної агресії проти України, забезпечення економічної та інформаційної безпеки, боротьбу з тероризмом, захист національних інтересів та дотримання міжнародно-правових зобов'язань іноземними державами [1].

У відповідь на зростання значення санкцій на міжнародній арені провідні країни світу почали вдосконалювати національне законодавство та створювати спеціальні структури, відповідальні за моніторинг, оцінку ефективності та вдосконалення практики застосування санкцій [2]. На нашу думку, сьогодні механізм санкцій в Україні залишається незрозумілим, неефективним та непрозорим. В нашій державі відсутня системна санкційна політика, регулювання заходів щодо звільнення тимчасово окупованих територій, а санкційне законодавство країни цьому не сприяє. Реалізація ефективної санкційної політики має бути пріоритетом в Україні як визначення мирного шляху і тиску на країну-агресора з метою відновлення територіальної цілісності України [1].

Санкції або «примусова дипломатія» є поширеним інструментом у міжнародній політиці та вже мають історію «спроб і помилок». Наприклад, міжнародні санкції проти Іраку та Кувейту мали катастрофічні наслідки. Оскільки ці санкції були спрямовані проти усієї країни, а отже й проти кожного її громадянина, санкції призвели до гуманітарної катастрофи та посилення підтримки режимів, які de facto були однією з цілей санкцій. Невдалий досвід міжнародних санкцій підштовхнув до їх систематичного вдосконалення. Загальні санкції були замінені на «розумні» санкції проти окремих осіб і

секторів економіки. [3, с. 6] Як показує аналіз основних міжнародних конфліктів і криз постбіполярного періоду, вирішення кожного з них не відбулося без реалізації політики багатосторонніх або односторонніх санкцій. Багатосторонні міжнародні санкції є найпотужнішою зброєю проти агресивних і вороже налаштованих режимів. Чим інтенсивніше та краще скоординовані ці обмежувальні заходи на міжнародному рівні, тим ефективнішими вони будуть [1].

Президент України, Кабінет Міністрів України, Кабінет Міністрів України, міністерства та інші органи державної влади вносять до Ради національної безпеки та оборони пропозиції щодо запровадження, зміни чи скасування національних санкцій. Президент України може визнати невідкладними пропозиції щодо запровадження, зміни чи скасування національних санкцій у разі серйозної загрози суверенітету, територіальної цілісності та конституційному ладу України. Кабінет Міністрів України вживає необхідних заходів для введення санкцій, прийнятих Радою Безпеки ООН відповідно до статті 41 Статуту ООН.

Отже, виходячи із нинішньої ситуації, у якій опинилася Україна, перегляд та реформування санкційної політики мають стати дуже важливим аспектом сучасної політики нашої країни. Прийняття та оновлення законопроектів щодо санкційної політики дозволить удосконалити механізм санкцій шляхом створення нової координаційної системи та координаційного органу, встановлення відповідальності за порушення обмежень, впровадження механізмів моніторингу та встановлення механізму приєднання до міжнародних санкцій. Саме санкційні методи дозволять Україні мирно та надзвичайно ефективно вирішувати внутрішньополітичні та зовнішньополітичні проблеми. Адже забезпечення миру та безпеки, відсіч збройної агресії проти України, повага до прав людини та верховенства права, захист демократії відповідно до зобов'язань України за міжнародним правом та її національними інтересами є пріоритетними напрямками правового регулювання санкційної політики нашої держави [1].

Список використаних джерел

1. Про засади санкційної політики України: проект Закону від 02 березня 2021 р. № 5191. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71291 (дата звернення: 15.11.2021).
2. Санкційна політика і Україна: внутрішню – допрацювати, у формування європейської – включитися. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://helsinki.org.ua/articles/sanktsijna-polityka-i-ukrajina-vnutri-shnyu-dopratsyuvaty-u-formuvannya-jevropejskoji-vklyuchytysya/> (дата звернення: 15.11.2021).

3. Седляр Ю. О. Міжнародні санкції у світовій політиці: теорія і практика: монографія. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 412 с. URL: <https://bit.ly/32gpDqc> (дата звернення: 15.11.2021).

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БОРОТЬБИ З КІБЕРЗЛОЧИННІСТЮ

Солончук І.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Шлімович Ю.М.,

студентка 1-го курсу факультету соціології і права

ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Розбудова інформаційного суспільства вимагає нового підходу до правового регулювання суспільних відносин. Відомо, що закони створюються з метою регулювання суспільних відносин. Сучасні суспільні відносини є особливими – інформаційними, тобто такими, які пов'язані з процесами збирання, зберігання, використання й поширення інформації. Кожної хвилини користувачі мережі додають, зберігають, обробляють і аналізують певну інформацію. У зв'язку з цим виникла нагальна потреба у створенні нового інституту інформаційного права, який буде регулювати відносини у сфері інформаційних зв'язків у людській громаді. Очевидно, що на даному етапі постає питання інформаційної безпеки.

В межах даного дослідження виконано аналіз проекту Закону №4004 «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю та використання електронних доказів» від 01 вересня 2020 року (далі – Проект) [1].

При дослідженні були застосовані наступні наукові методи: порівняльно-описовий, аналіз, синтез, індукція та узагальнення.

Щодня в новинах ми постійно бачимо і чуємо про нові випадки прояву кіберзлочинності. Проект, з метою удосконалення способів боротьби з даною проблемою, пропонує внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПКУ). Та чи так це насправді? Чи дійсно можливі нововведення можуть бути застосовані на законних підставах?

Основною новацією є пропозиція доповнення Закону абзацом у якому йдеться про запровадження *електронних доказів*. Згідно Проекту пропонується введення ст. 100¹ КПКУ, за якою електронним доказом визнається інформація, що подана у цифровій формі з відомостями, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального

провадження [1]. Сфера даного поняття охоплює наступні віртуальні активи: електронні документи, веб-сайти, веб-сторінки, текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші.

Не менш цікавою новелою, на наш погляд, є рекомендація провайдером (організаціям, що надають доступ до мережі Інтернет та інші пов'язані з ним послуги [2]) власноруч влаштовувати телекомунікаційне устаткування, яке допомогло б силовикам кіберполіції відслідковувати серфінг користувачів. Інакше кажучи, у них з'явиться доступ до інформації про час та місце перебування абонента в мережі, тривалість його знаходження на певній сторінці та висновки про можливу мету перебування там.

З логічних міркувань стає зрозумілим те, що Інтернет-провайдери виявлятимуться “заручниками” обставин. З одного боку вони зобов'язані слідувати закону, а з іншого - не порушувати контрактні умови та захищати конфіденційну інформацію своїх клієнтів.

Українські юристи передрікають навіть створення спеціальної конфіскації віртуальних активів, як це раніше було створено для речових доказів. Цей процес полягає у безоплатному вилученні за судовим рішенням у власність держави грошей, цінностей та іншого майна за умови вчинення злочину у випадках, передбачених Кримінальним кодексом України (стаття 96⁻¹ «Спеціальна конфіскація») [3].

Асоціація правників України (далі-Асоціація) упереджено віднеслась до Проекту, попередньо проаналізувавши його. На її висновком, проблема, пов'язана з регулюванням інформаційних правовідносин, звісно, існує, однак на даний момент законопроект недопрацьований і потребує багатьох уточнень. Також у вихідному документі виконавча директорка Асоціації О. В. Егерт стверджує, що всі положення у тексті проекту потребують переробки. Причиною цього є те, що на практиці це може спровокувати маніпуляцію у їх трактуванні [4]. Не можемо не погодитись, адже вважаємо, що упущення деталей може призвести до суб'єктивного ставлення та тлумачення посадовцями, що займатимуться розслідуванням.

Фактично, якщо держава встановить більш-менш впорядковану владу над інформацією про конфіденційне життя громадян, то це вже можливо розглядати як втручання у особистий простір. У законодавстві України існують неточності і розбіжності у нормативно-правових документах щодо даного питання. Приміром, Конституція України статтею 31 передбачає гарантування кожному таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції [5]. Вважаємо, що дана гарантія логічно не може існувати у поєднанні з можливим нововведенням Конституція додатково гарантує, що винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо. Навряд чи людина без юридичної освіти зможе зрозуміти, яка саме підстава є вагомою для

втручання у її особистий простір. Без консультації у професіонала звичайному громадянину важко зрозуміти, чи правомірно отримали доступ до його конфіденційної інформації або ж на те не було особливих причин. На нашу думку, саме ця складність і заплутаність правового регулювання і є головною проблемою.

На основі викладеного вище, можемо стверджувати, що запропоновані новели орієнтовані на соціум та передбачають позитивні зміни з метою покращення ситуації у сфері боротьби з кіберзлочинністю, а також на розвиток та створення безпечного функціонування користувачів в інтернет-середовищі. Але запропоновані нововведення мають спиратися на положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Позитивною зміною є те, що наша держава націлена на виконання міжнародних зобов'язань. У даному випадку це стосується Конвенції про кіберзлочинність, яка була підписана 23 листопада 2001 року та ратифікована Україною 07 вересня 2005 р., яка передбачає співробітництво і обмін відповідною інформацією про комп'ютерні злочини між країнами, що підписали договір [6].

У висновку можемо зазначити, що наше законодавство не стоїть на місці і постійно еволюціонує. На жаль, через ряд причин нововведення виглядають не так доцільно та лапідарно, як хотілось би. Але ми переконані, що з часом наступить нова юридична ера, коли молоді та досвідчені професіонали, з багажем старих та нагромадженням нових знань, зуміють взяти кермо правового регулювання у свої руки та досягти високих цілей.

Список використаних джерел

1. Проект Закону про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо підвищення ефективності боротьби з кіберзлочинністю та використання електронних доказів №4004 від 01 вересня 2020 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=69771 (дата звернення 17.11.2021).
2. Постачальник послуг Інтернету. Матеріал з Вікіпедії - вільної енциклопедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%87%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%82%D1%83> (дата звернення 17.11.2021).
3. Кримінальний кодекс України: Закон України № 2341-III від 05 квітня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25-26, ст.131.
4. Щодо опрацювання проекту закону №4004. Асоціація правників України. Вихідний документ № 1381 від 28 жовтня 2020 р. URL: <https://uba.ua/documents/1%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BA%D1%82%204004.pdf> (дата звернення: 17.11.2021).

5. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 124.

6. Конвенція про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 р. Міжнародний документ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата звернення 17.11.2021).

КРИМІНАЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Фесун К.О.,

студент 3-го курсу хіміко-технологічного факультету
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Тихонюк О.В.,
старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права,
ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Відповідно до Конституції України, права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [1, ст. 55].

Правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються [1, ст. 124]. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Питання функціонування судової системи традиційно є актуальними в умовах побудови соціальної правової демократичної держави.

Реалізація судової влади завжди здійснюється в певній формі – передбаченій законом процедурі судочинства [2, с. 43]. Ця процедура чітко встановлює, що має здійснюватися в суді при підготовці до розгляду та судовому розгляді справ. Головне її завдання – забезпечити законне, мотивоване і справедливе рішення. Зазначені процедури засновані на гласності, забезпеченні права на захист та оскарження судового рішення, можливості участі представників народу у прийнятті рішення у справі, рівності сторін та на інших принципах.

У кримінальному провадженні правосуддя здійснюється лише судом згідно з правилами, передбаченими Кримінальним процесуальним кодексом України [3, ст. 30]. Порядок кримінального провадження на території України визначається лише кримінальним процесуальним законодавством України [3, ст. 1].

Завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних

інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [3, ст. 2].

Учасники кримінального судочинства— це особи, що беруть у ньому участь і володіють передбаченими законом процесуальними правами та обов'язками. Ними є:

- сторони кримінального провадження:
 - з боку обвинувачення:
 - слідчий,
 - керівник органу досудового розслідування,
 - прокурор,
 - потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених КПК;
 - з боку захисту:
 - підозрюваний,
 - обвинувачений ,
 - засуджений,
 - виправданий,
 - особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування,
 - їхні захисники та законні представники;
- потерпілий, його представник та законний представник,
- цивільний позивач, його представник та законний представник,
- цивільний відповідач та його представник,
- інші особи, за клопотанням або скаргою яких у випадках, передбачених КПК, здійснюється судове провадження [4, ст.212].

Підсумовуючи вище наведене, можна сказати, що судочинство – це діяльність судових органів, пов'язана з розглядом кримінальних і цивільних справ. Механізм захисту прав і свобод громадян, що спрацьовує у процесі взаємодії органів влади і громадянського суспільства на сучасному етапі розвитку, є державним гарантом від відомчого чи неправомірного втручання і впливу. Влада у цілому – це авторитетна сила, що має реальну можливість здійснювати свою волю у соціальному житті, використовуючи різні засоби і методи, у тому числі і примусу.

Список використаних джерел

1. Конституція України: прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141
2. Організація судових та правоохоронних органів: підручник для студентів юрид. спеціальностей вищих навч. закладів / за ред. І. Є. Марочкіна, Н. В. Сибільової. – Х.: ТОВ «Одісей», 2007. – 528 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
4. Менджул М. В. Судовий захист прав та законних інтересів громадян / М. В. Менджул. — Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2013. — 212 с.

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ НА ЕТАПІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Форсун Д.В.,

студентка 3-го курсу ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Мисливий В.А.,

професор кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права ФСП КПІ ім. Ігоря Сікорського
д.ю.н., професор

Права людини у сучасному світі посідають центральне місце у правовій системі будь-якої демократичної держави, адже її основною метою є захист прав та інтересів своїх громадян. Разом із тим, представники державної влади часто забувають цю істину, що призводить до різного роду порушень. Підтвердженням цього є той факт, що Україна уже багато років займає лідируючі позиції по кількості звернень її громадян до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Одним із порушень, яке часто зустрічається, є порушення прав людини на етапі досудового розслідування, зокрема у контексті положень Європейської конвенції з прав людини (далі – ЄКПЛ).

Зазначимо, що порушення прав особи на етапі досудового розслідування може підпадати під порушення одразу кількох статей ЄКПЛ. Перш за все, сюди можна віднести ст. 6 ЄКПЛ. Її положення наголошують на тому, що кожна особа має право на справедливий та неупереджений суд, розслідування справи протягом розумного строку, презумпцію невинуватості та права обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення [2]. У своїй практиці ЄСПЛ неодноразово підкреслював особливо високу вразливість підозрюваних на початкових етапах досудового розслідування. У такі моменти обвинувачений має високий рівень стресу та низькі кваліфіковані знання щодо кримінального законодавства. Тому йому просто необхідно забезпечити доступ правозахисника задля забезпечення розуміння ним його прав та недопущення жорстокого

поводження з ним. Будь-які можливі винятки із реалізації цього права повинні бути чітко визначеними, а їхня дія має бути суворо обмежена в часі.

Право на рівний доступ до суду стосується лише доступу до судів першої інстанції та не стосується права на подання апеляції чи інших засобів правового захисту. Європейський суд з прав людини також наголосив, що ст. 6 ЄКПЛ не вимагає, щоб держави-учасниці засновували апеляційні чи касаційні суди. Однак ЄСПЛ пояснив, що там, де такі суди існують, держави повинні дотримуватися положення статті 6 щодо гарантії сторонам процесу ефективного права доступу до судів [5].

Варто відзначити, що ЄСПЛ розглядає питання щодо забезпечення захисту потерпілих та свідків у зв'язку з положеннями низки статей ЄКПЛ, до яких належать: зобов'язання держави щодо захисту права на життя (стаття 2); зобов'язання держави щодо захисту права не піддаватися нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню при дачі показань (стаття 3); а також права на повагу до особистого та сімейного життя (стаття 8). При цьому ЄСПЛ завжди врівноважує ці права із правом обвинуваченого на справедливий судовий розгляд (стаття 6). Отже, оцінюючи питання про те, чи було реалізовано право обвинуваченого на справедливий судовий розгляд, необхідно також враховувати права потерпілих і свідків. ЄСПЛ погоджується з тим, що для захисту потерпілих та свідків можуть вживатися певні заходи, однак за умови, що такі заходи не суперечать задачі адекватного та ефективного здійснення прав захисту. Вжиття таких заходів незмінно вимагає дотримання принципів необхідності та пропорційності з урахуванням того, що право на справедливе відправлення правосуддя займає в демократичному суспільстві таке важливе місце, яким не можна нехтувати для доцільності.

У своїх рішеннях ЄСПЛ багато разів наголошував, що провідне місце, яке посідають у будь-якому демократичному суспільстві права, гарантовані ст. 6 ЄКПЛ, спонукає ЄСПЛ «віддавати перевагу «матеріально-правовій», а не «формальній» концепції «обвинувачення»» [3].

Іншою статтею ЄКПЛ є ст. 3, яка забороняє катування та негідне поводження із людиною [2]. Слід наголосити, що катування та жорстоке поводження із затриманими та підозрюваними з боку правоохоронних органів, згідно з практикою ЄСПЛ є одним із найчастіших порушень ЄКПЛ з боку України. Нерідко ЄСПЛ, констатує таке порушення ст. 3 Конвенції, вказує на порушення права на справедливий суд. Адже вирок, що ґрунтується на незаконних доказах, не можна вважати законним. Для поновлення прав заявника у таких випадках необхідний повний перегляд кримінальної справи із самого початку [4, с. 144].

Правовими гарантіями держави є врегульовані та формалізовані нею обов'язкові принципи (норми), що забезпечують реалізацію прав і свобод відповідно до нормативних приписів їх здійснення, а також їхню охорону та захист. Норми, передбачені ст. 3 Конвенції, гарантують, що ніхто не повинен

піддаватися катуванням або нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню.

Ще одна стаття ЄКПЛ, на яку слід звернути увагу в контексті порушення прав людини на етапі досудового розслідування, – це ст. 13 «Право на ефективний засіб юридичного захисту». У її положеннях наголошено, що кожна людина, права та свободи якої були порушені, має право на їхній ефективний захист у відповідному уповноваженому органі своєї держави. При цьому, положення відповідної статті поширюються навіть на осіб, які виступають від імені держави [2].

Варто також відзначити, що часто при порушенні прав людини при проведенні досудових дій правоохоронними органами заявники, особи, які скаржаться на порушення своїх прав, зазначають одразу порушення кількох із наведених статей. Наприклад, у справі «Єр'оміна та інші проти України» від 2019 р. заявники скаржились на порушення їхніх прав, регламентованих ст. 6 та ст. 13 ЄКПЛ, а саме: надмірна тривалість кримінального провадження та відсутність ефективного засобу юридичного захисту [1]. Отже, можна констатувати, що права, регламентовані у наведених нами вище статтях є взаємопов'язаними і часто порушення одного із них призводить до порушення іншого.

Крім зазначених нами статей, порушення прав на етапі досудового розслідування може стосуватись також прав, регламентованих у інших статтях ЄКПЛ.

Список використаних джерел

1. Єр'оміна та інші проти України : Заява № 30510/18 та 2 інші заяви, 2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e37#Text (дата звернення: 19.11.2021).
2. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод : Міжнародний документ № 995_004 від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 19.11.2021).
3. Кучів О. Право на захист. Застосування ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод під час досудового розслідування: практика ЄСПЛ щодо України. *Юридичний вісник України*. 2018. URL: https://yvu.com.ua/category/arhiv-gazety-yurydychnyj-visnyk-ukrayiny/arhiv-2019-roku/?order=most_upvotes (дата звернення: 19.11.2021).
4. Марчак В. Я. Судовий контроль за дотриманням прав людини згідно з кримінальним процесуальним законодавством України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 141-147.
5. Справедливое судебное разбирательство в международном праве: юридический сборник. ОБСЕ, 2013. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/e/e/100894.pdf> (дата звернення: 19.11.2021).

ГУМАНІЗАЦІЯ ПОКАРАННЯ В УКРАЇНІ

Христич І.П.,

аспірант кафедри кримінального права
та кримінології Університет ДФС України

Науковий керівник: Мамка Г.М.,

д.ю.н., професор кафедри кримінального права та
кримінології УДФС України

Досліджуючи питання каральної системи можна погодитись з тим, що самими покараннями питання злочинності вирішити не можливо. Поряд з можливістю призначити винній особі покарання потрібний комплекс соціально-політичних, економічних, правових та інших заходів запобігання злочинності. Вважається, що рівень злочинності значною мірою зумовлений моральністю суспільства. Поряд з цим ефективно запобігти злочинності неможливо без реалізації принципу невідворотності покарання. Якщо покарання реально застосовується, то його стримуючого ефекту можна досягти і без зайвої жорстокості, а як що не застосовується, то навіть найстрашніша загроза лишається неефективною [1].

Для процесу декриміналізації суспільства має значення застосування судами альтернативних ув'язненню покарань. Так, ще IX Конгресом ООН у 1995 році було схвалено поширення у багатьох країнах світу таких санкцій, як штраф, громадські роботи, обмеження волі, умовне засудження, пробація та інших санкцій, пов'язаних із різним ступенем і формою нагляду за засудженими, застосування яких довело їх високе запобіжне значення[2].

На сьогодні в більшості цивілізованих країн світу існує криза системи кримінальних покарань, криза кримінальної політики та кримінальної юстиції, спостерігається зростання зареєстрованої злочинності, хоча національні правоохоронні органи та судові системи за підтримки міжнародних організацій Інтерпол, Європол здійснюють намагання стримати злочинність. Ситуація в Україні також знаходиться в руслі загальносвітових тенденцій, і незважаючи на те, що за останнє десятиліття досягнуто незначне зменшення кримінальних правопорушень.

У всі періоди розвитку суспільства здійснювалися спроби удосконалити види кримінального покарання злочинців і усвідомлення неефективності традиційних засобів контролю над злочинністю, а саме позбавлення волі веде до пошуку альтернативних рішень як стратегічного, так і тактичного характеру. Установи виконання покарань залишаються лише тому, що сучасне суспільство ще не придумало нічого більш ефективного для убезпечення від злочинних посягань. На жаль сучасна тенденція щодо покарання ув'язненням лише служить школою підвищення ще більшої криміналізації особи, змінює її

уявлення про добро і зло. Також важливою проблемою для держави та суспільства залишається фінансування пенітенціарної системи з державного бюджету.

Частково вище зазначені проблеми були вирішені державою з впровадженням в Україні інституту пробації. Пробація в Україні розвивається з урахуванням європейських стандартів, сучасних інструментів роботи з правопорушниками та кращих міжнародних практик застосування альтернативних ув'язненню видів покарань. Важливим кроком в цьому напрямку є прийняття Закону України «Про пробацію». Інститут пробації зорієнтований на посилення безпеки суспільства шляхом профілактики правопорушень та виправлення засуджених.

Розширення переліку альтернативних позбавленню волі покарань підтверджує, що суспільство все більше усвідомлює той факт, що відбування покарання у вигляді позбавлення волі перешкоджає подальшій соціальній адаптації та ресоціалізації особистості, їх поверненню в суспільство: людина в умовах ізоляції втрачає соціально значущі навички, освоює в місцях позбавлення волі елементи кримінальної субкультури, крім того, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі під наглядом кваліфікованих працівників органу пробації дає змогу уникнути негативних моральних, психологічних і фізичних наслідків ізоляції, оскільки при альтернативному покаранні навички соціальної взаємодії зберігаються й розвиваються під впливом соціального середовища і за активної допомоги співробітників органу пробації. Окрім того, що також не менш важливо, перевиховання засудженого на пробації обходиться платникам податків щонайменше у 10 разів дешевше, ніж його утримання у в'язниці [3].

Тож, незалежно від того чи розглядається гуманізація покарання як один з напрямків кримінально-правової політики держави в цілому чи в контексті конкретних змін до кримінального законодавства України або ж її реалізації щодо конкретної особи, перш за все, необхідно визначитися на скільки це потрібно суспільству і у яких межах.

Список використаних джерел

1. Познышев С.В. Основные вопросы учения о наказании. М., 1904. С. 260-264.
2. Вісник центру суддівських студій. URL: http://www.judges.org.ua/article/Vesnik_2.pdf (дата звернення 18.11.2021).
3. Роль пробації в гуманізації системи виконання покарань. URL: <https://pyatihmr.dp.gov.ua/ua/novini-ta-podiyi/novini/rol-probaciyi-v-gumanizaciyi-sistemi-vikonannya-pokaran> (дата звернення 18.11.2021).

РОЛЬ ПРАКТИКИ ЄСПЛ В УКРАЇНСЬКОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Чаленко Х.М.,

студент 3-го курсу ФСП КПІ ім.Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Мисливий А.В.,

професор кафедри інформаційного, господарського та адміністративного права ФСП КПІ ім.Ігоря Сікорського

д. ю. н., професор

Будучи державою-членом Ради Європи, Україна ратифікувала Європейську конвенцію з прав людини (далі – ЄКПЛ). на підставі Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» від 1997 р. (далі – Закон 1997 р.) [4]. Крім того, у 2006 р. було прийнято Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», положення якого зробили практику Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) джерелом права [3]. Таким чином, практика ЄСПЛ активно застосовується у судовій діяльності ЄСПЛ.

Особливе значення практики ЄСПЛ проявляється у діяльності вітчизняних правоохоронних органів, адже приведення у відповідність національних механізмів правоохоронної діяльності із європейськими стандартами виступає одним із важливих напрямків удосконалення системи боротьби зі злочинністю.

Більше того, застосування практики ЄСПЛ у кримінальному провадженні набуває важливого значення і у контексті того, що за даними інформаційного ресурсу «ECHR. Ukrainian Aspect» дії правоохоронців та ефективність розслідування входить у трійку лідерів серед скарг, які громадяни України подають до ЄСПЛ [1; 6]. Таким чином, існує нагальна потреба застосування практики ЄСПЛ та впровадження європейських стандартів у систему кримінального провадження для усунення можливих порушень у майбутньому. Крім того, застосування практики ЄСПЛ може здійснити позитивний вплив на вдосконалення українського законодавства та правозастосовної практики [2, с. 48, 51].

ЄСПЛ, здійснюючи офіційне тлумачення норм Конвенції, створює особливі норми «тлумачення», які мають обов'язків характер для національного правозастосування, зокрема у сфері кримінального права. Матеріально-правовий характер рішень ЄСПЛ полягає в обов'язку неухильно їх дотримуватись при кваліфікації злочинів та виборі міри кримінально-правового впливу.

Тлумачення норм Європейського Суду з прав людини підлягає одноманітному застосуванню у всіх державах-учасниках ЄКПЛ. Невідповідність між нормами Конвенції та національними кримінально-правовими нормами повинна призводити до приведення кримінального законодавства та його правозастосовної практики у відповідність до приписів Конвенції та рішень Європейського Суду з прав людини.

Як зазначає українська дослідниця О. В. Пчеліна, у кримінальному провадженні практика ЄСПЛ може бути застосована обома сторонами: захистом та обвинуваченням. Виходячи із цього, доцільно створити рекомендації щодо використання практики ЄСПЛ з урахуванням особливостей діяльності як правозахисників, так і правоохоронних органів та суду. Разом з цим необхідно впроваджувати в українські реалії досвід іноземних країн щодо використання практики ЄСПЛ у здійсненні правосуддя та кримінального провадження [5, с. 161].

На нашу думку, можна виокремити кілька напрямків, у яких доречно розширити обсяг застосування практики ЄСПЛ. Передусім, можна виокремити необхідність доопрацювання особливостей підготовки правоохоронців, суддів, прокурорів, захисників та інших учасників кримінального провадження та у ході такої підготовки акцентувати увагу на практиці ЄСПЛ та отриманні практичних навиків застосування її під час здійснення своїх професійних обов'язків. Наприклад, при розгляді скарг у національних судах суддя, спираючись на певне рішення ЄСПЛ, повинен уже розуміти, що якщо він не задовольнить відповідну скаргу ув'язненого, ця скарга все одно отримає підтримку у ЄСПЛ. Тобто, суд не формує право, суд застосовує норму. Але застосовуючи, він розширює внутрішній простір норми. Тобто норма залишається незмінною, але вона наповнена новим змістом.

Крім того, важливим кроком для впровадження практики ЄСПЛ у кримінальному провадженні може стати видання офіційного роз'яснення державними органами практики ЄСПЛ та положень ЄКПЛ у контексті їх застосування у кримінальному процесі та можливість показати через офіційне тлумачення взаємозв'язок норм ЄКПЛ, рішень ЄСПЛ та кримінального процесуального права України, у тому числі, як практика окремих рішень ЄСПЛ пов'язана із кримінальним процесом. Більше того, у цьому контексті доцільно буде розглядати не лише практику справ проти України у ЄСПЛ (хоча саме на них доцільно звертати основну увагу, так як вони показують найболючіші місця), але і на актуальну практику інших держав-членів Ради Європи.

Отже, українські суди керуються не лише обов'язковими рішеннями ЄСПЛ, прийнятими щодо України, а й будь-якими іншими, які можуть стосуватися предмета справи, що розглядається, або відповідної статті Конвенції. Акти, адресовані іншим державам-учасникам ЄКПЛ, є обов'язковими для України лише в тій частині, в якій містять тлумачення норм

ЄСПЛ. Зумовлено це тим, що ЄСПЛ під час винесення рішень керується своєю прецедентною практикою, при цьому не будучи пов'язаним з об'єктивним складом прецеденту, тобто при ухваленні рішень щодо скарг проти України посилається на свої раніше винесені рішення у справах проти інших держав. Правові позиції та прецеденти ЄСПЛ допомагають українським судам в уточненні аргументації у справі, формуванні власної сталої практики зі схожих чи збігаються питань. З формально юридичної точки зору рішення ЄСПЛ мають субсидіарний характер: суди наводять їх для підтвердження та підкріплення своїх оцінок та висновків. Фактично ж вони нерідко стають основою в обґрунтуванні та прийнятті судами власного рішення у справі.

Крім того, як справедливо відзначає О. В. Пчеліна, позитивний результат на вдосконалення кримінального провадження матиме розробка на державному рівні інституційних спеціальних рекомендацій щодо питання застосування практики ЄСПЛ у діяльності правоохоронних та судових органів, а також інших учасників кримінального провадження [5, с. 161].

Відсутності реалізації вищенаведених практик або їх неналежна реалізації призводять до частого порушення основоположних прав людини у кримінальній процесуальній діяльності на різних її стадіях. Виходячи із цього, можна стверджувати, що роль практики ЄСПЛ у кримінальному провадженні є надзвичайно високою та дає можливість забезпечити дотримання прав та свобод людини, а також удосконалити існуючі механізми правоохоронної діяльності у відповідності до стандартів Ради Європи та принципів людиноцентризму.

Більше того, функціональне призначення рішень ЄСПЛ для кримінального права України полягає у забезпеченні одноманітного застосування норм кримінального процесуального законодавства, а також у визначенні меж кримінальної репресії за допомогою даного у зазначених рішеннях офіційного тлумачення оціночних ознак національного кримінального законодавства.

Список використаних джерел

1. 9 типово українських порушень Конвенції з прав людини назвали у Раді Європи. ECHR: Ukrainian Aspect. 2020. URL: <https://www.echr.com.ua/9-tipovo-ukra%20nskix-porushen-konvenci%20z-prav-lyudini-nazvali-u-radi-uevropi/> (дата звернення: 18.11.2021).

2. Гребенюк М. В. Аналіз деяких рішень Європейського суду з прав людини щодо проблемних питань боротьби зі злочинністю. Практика Європейського суду з прав людини в діяльності органів прокуратури і суду: виклики та перспективи: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (13 червня 2018 р.). Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. С. 48–52.

3. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України № 3477-IV від 23.02.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 18.11.2021).

4. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України № 475/97-ВР від 17.07.1997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 18.11.2021).

5. Пчеліна О. В. Застосування практики Європейського суду з прав людини у вітчизняному кримінальному провадженні. Південноукраїнський правничий часопис. 2020. № 1. С. 160–164.

6. Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights. URL: <https://rm.coe.int/1680709769> (дата звернення: 18.11.2021).

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА СУДОЧИНСТВО В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Щастна І.Ю.,

студентка 3-го курсу хіміко-технологічного факультету

КПІ ім.Ігоря Сікорського

Науковий керівник: Тихонюк О.В.,

старший викладач кафедри інформаційного,

господарського та адміністративного права,

ФСП КПІ ім.Ігоря Сікорського

У сучасному українському кримінально-правовому законодавстві та практиці існують певні проблеми. Проте, незважаючи на значні намагання науковців до їхнього вирішення, досі ще не відбулося сталих позитивних змін у забезпеченні якісної охорони найбільш важливих соціальних цінностей засобами цієї галузі права (законодавства). Відтак чинні проблеми стали підставою для цього дослідження. Кримінальне судочинство є однією з найважливіших і одночасно – найскладніших форм реалізації правосуддя. Особливості кримінального процесу полягають перш за все в тому, що його результатом може бути суттєве обмеження прав людини, втілене у вигляді покарання. Права та свободи людини є одним із найважливіших соціальних і правових інститутів, адже дотримання прав і свобод особи є головною передумовою здійснення будь-якого виду діяльності [1, с. 20].

Основною метою є створення судочинства охоронного типу, за сучасних умов реалізації судових реформ, особливої актуальності набувають питання створення дієвих ідей, які можуть забезпечити реалізацію основного принципу

правової країни, згідно з якими людина, її життя і здоров'я, недоторканість і безпека, честь і гідність, займають в Україні найбільшу соціальну цінність, а зобов'язання держави є забезпечення прав і свобод людини. Правовою засадою реагування на явище злочинності в будь-якому суспільстві є національне законодавство. Міжнародні акти, як правило, мають повчальний характер і спрямовані на універсалізацію певних, визнаних на міждержавному рівні, заходів боротьби із нею. Сучасний кримінологічний статут України складається з норм, що належать до різних галузей права, кримінальне законодавство в широкому сенсі Кримінальний кодекс України, Кримінально виконавчий кодекс України та Кримінальний процесуальний кодекс України, а в основу його складають кодифіковані акти з так званого «кримінального блоку» [2, с. 353].

Оцінивши чинне кримінальне законодавство, можна виділити такі його недоліки:

1) відсутність впорядкованості, адже, кримінальне законодавство являє собою сукупність різнохарактерних нормативних актів, що охоплюють різні галузі законодавства України. На теперішній час вітчизняний законодавець обмежується лише концептуальними документами у боротьбі зі злочинністю (наприклад, Концепція виконання державної політики у сфері профілактики правопорушень на період до 2015 р., затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2011 р. №1209-р) [2, с. 352–353];

2) незбалансованість норм, оскільки законодавча система України з часів проголошення незалежності перебуває у перехідному стані у зв'язку з переорієнтацією суспільного укладу держави на європейський рівень; зміни у законодавстві держави не можуть не відбиватися на його якості, у тому числі й здатності до забезпечення запобіжної діяльності, особливо на практиці;

3) у процесі швидкоплинності розвитку нових форм злочинності та появою раніше не криміналізованих в українському законодавстві суспільно небезпечних діянь з'являються дефекти в системі (наприклад, в інформаційній, медійній сферах, «гібридна війна», зловживання досягненнями біології, генетики тощо) та ін.

Відносно нових заборон, потребує постійних виправлень вітчизняне законодавство та практика його застосування (злочини проти основ національної безпеки України, злочини проти громадської безпеки), нових зіткнень ситуацій, що з причинені політичними процесами, погодженням та ратифікацією відповідних міжнародних договорів та конвенцій, рішеннями Європейського суду з прав людини тощо. У такому сенсі кримінальне право виступає не тільки й не стільки як процес правореалізації шляхом примусового чи вільного використання виконання, непорушення, застосування правової заборони, а і як процес формування та інтерпретації кримінально-правових норм згідно з необхідністю суспільного розвитку) [5, с. 8].

Тобто відтворення кримінально-правових заборон на законодавчому й індивідуальному рівнях характеризує постійне становлення та розвиток визначальної динаміки кримінального права в умовах сучасного світу. Завданням науки кримінального права називають, насамперед, оцінку стану законодавства та правозастосовної практики, попередження їх від необґрунтованих дій, а також формулювання пропозицій щодо вдосконалення законодавчих і правозастосовних заходів протидії злочинності.

Завдяки внесенню змін до Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України) відбувалася основна динаміка законотворчості протягом 2001–2020 рр.. Себто, вплив здійснювався переважно не через реформи, а через новели – норми, частини норм або зміни наявних положень статей Особливої частини КК України. Окреме місце посідає запровадження інституту кримінальних проступків та пов'язані з ними зміни. Так, з прийняттям КК України 2001 р. з'явилися норми, якими встановлюється кримінальна відповідальність за «нові» злочинні прояви, невідомі раніше діяльному законодавству, поява яких викликана розвитком технологій, новими галузями знань або діяльності людей тощо: злочини, пов'язані з використанням комп'ютерної техніки та засобів передавання інформації, «медичні злочини», злочини терористичної спрямованості, легалізація доходів, здобутих злочинним шляхом та ін. У практиці вирішення публічно-правових спорів, до яких можна віднести й справи, що виникають у зв'язку з вчиненням особами кримінальних правопорушень, актуальним залишається питання застосування критерію «якість закону». Поняття «якість закону», як складова принципу верховенства права та гарантія застосування судом найбільш сприятливого для особи тлумачення закону, передусім ґрунтується на положеннях ч. 2 ст. 3 Конституції України, де зазначається, що головним обов'язком держави є утвердження та забезпечення прав і свобод людини; а забезпечення прав і свобод, крім усього іншого, потребує, зокрема, законодавчого закріплення механізмів (маніпуляцій), які створюють реальні можливості для здійснення кожним громадянином прав і свобод.

Криваві події на Майдані у лютому 2014 року, докорінно змінили суспільно-політичні обставини в Україні, вплинули, крім усього іншого, і на зміст КК України. В теперішній час, коли Крим окупований Російською Федерацією і частина територій Донецької та Луганської областей контролюються терористичними формуваннями т.зв. ЛДНР за підтримки Російської Федерації, постають нові завдання і в частині кримінально-правового регулювання відносин, що виникають між державою і громадянами України та іноземцями, які вчиняють злочини проти територіальної цілісності України, в зоні проведення Операції Об'єднаних Сил тощо. Ці та інші причини вплинули на те, що в КК України з дня введення його в дію і по теперішній час було внесено більш тисячі змін і доповнень, готуються нові зміни та доповнення до Кодексу. Очевидно, ці зміни вносилися Верховною Радою в декілька етапів,

часто без врахування закладених в КК України концептуальних положень (як кажуть, «на потребу дня»), без врахування напрацювань вітчизняної кримінально-правової науки, при відсутності соціальної обумовленості змін, з порушенням правил криміналізації, законодавчої техніки тощо [4, с. 4].

Підсумовуючи все вище наведене, можна виділити наступне: внесені законодавцем зміни і доповнення призвели до того, що чинний КК України перестав бути системним нормативно-правовим актом; у ньому з'явилися суперечність і неузгодженості, а також помилкові положення; він занадто обтяжений спеціальними складами злочинів, що породжує непотрібну і неузгоджену конкуренцію кримінально-правових норм; КК України не дає відповіді на багато питань, які постали перед судами при його застосуванні; цей акт не враховує появу нових форм злочинності у сфері суспільних комунікацій, можливості штучного інтелекту тощо. Тому шляхами удосконалення кримінального законодавства, відповідно буде створення єдиного законодавчого акту, адже, кримінологічне законодавство являє собою сукупність різнохарактерних нормативних актів, що охоплюють різні галузі законодавства України; постійне корегування наявних норм права у зв'язку з поступовим переходом України на новий європейський рівень.

Список використаних джерел

1. Волков К. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні. *Правова політика в Україні: проблеми теорії та практики. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 24 жовтня 2014 року) в 2 т. – К.: Національна академія прокуратури України. 2014. Т. 2. С. 73–79.
2. Гусаров С. Кримінологічне законодавство // Українська кримінологічна енциклопедія / за заг. ред. В. В. Чернея, В. В. Сокурєнка ; упоряд. О. М. Джу́жа, О. М. Литвинов. – Х.-К. : Харк. нац. ун-т внутр. справ ; Нац. акад. внутр. справ, Кримін. асоц. України, Золота миля, 2017. С. 352–353
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI ; в ред. від 16 січ. 2020 р. Верховна Рада України : URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. Баулін Ю., Тацій В. Завдання вітчизняної кримінально-правової науки в умовах реформування кримінального законодавства України. *Право України*. 2020. № 2. С. 4
5. В. О. Туляков. Кримінальне право сьогодення: ренесанс моделі сталого розвитку. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. № 2(3). С.7-9
6. Конституція України від 28.06.1996 зі змінами. Розділ I, Загальні засади, ч. 2 ст. 3.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В УКРАЇНІ

Шпак К.О.,
студентка 2-го курсу ФСП КПІ ім.Ігоря Сікорського
Науковий керівник: Мисливий В.А.,
професор кафедри інформаційного, господарського
та адміністративного права ФСП КПІ ім.Ігоря Сікорського
д.ю.н., професор

Головним обов'язком держави відповідно до ст. 3 Конституції України є утвердження і забезпечення прав та свобод людини. Оскільки згідно з Основним Законом України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, тому одним із напрямів формування правової політики держави має бути безпосереднє створення дієвих механізмів забезпечення прав засуджених до позбавлення волі [1], адже на цей час за даними офіційної статистики у виправних колоніях України утримується близько 54 тис. засуджених. Окрім того, відповідно до ст.8 Кримінально-виконавчого кодексу України засуджені мають право: на гуманне ставлення до них та на повагу їх людської гідності; засуджені не повинні підлягати жорстокому, нелюдському або такому, що принижує їх гідність, поводженню [2].

Однак, незважаючи на визначеність у законодавстві основних механізмів захисту прав засуджених, на сьогодні гостро постає проблема щодо порушення їх прав під час роботи органів і установ виконання покарань. Зокрема, серед найбільш поширених проблем є: незабезпечення належної якості та кількості продуктів харчування для засуджених, ненадання кваліфікованої медичної допомоги, відсутність забезпечення належних умов життя у місцях позбавлення волі, а також існування безпідставних та незаконних режимних обмежень. Фактом підтвердження порушення прав і свобод засуджених є численні скарги таких осіб. Зокрема є рішення Європейського суду з прав людини (надалі – ЄСПЛ) за заявами засуджених проти України, що підтверджують необхідність реформування у системі Державної кримінально-виконавчої служби, що могло б дійсно сприяти гарантії дотримання і забезпечення прав людини, а також ресоціалізації засуджених у майбутньому.

Так, станом на сьогодні на контролі Комітету міністрів Ради Європи в рамках групи справ, яка стосується проблеми неналежних умов тримання під вартою, знаходиться 81 рішення ЄСПЛ, а це близько 1/7 від загальної кількості всіх справ на контролі КМ РЄ щодо України. Ще близько 120 заяв такої ж категорії наразі очікують розгляду в Європейському суді. Така ситуація показує, що проблема неналежного тримання осіб в пенітенціарних установах є

надзвичайно актуальною та вимагає прийняття нагальних та комплексних заходів для її вирішення [3].

Можна навести приклад справи ЄСПЛ «Іващенко проти України», де заявник, зокрема, скаржиться за ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) на ненадання йому належної медичної допомоги та лікування під час тримання під вартою, і тримання його у металевій клітці під час судових засідань. Він також скаржився за ст. 5 Конвенції на незаконність, тривалість, а також необґрунтованість тримання його під вартою під час досудового слідства, а також на відсутність у його розпорядженні ефективної процедури оскарження законності тримання його під вартою [4].

Аналізуючи практику ЄСПЛ можна виокремити три основні категорії порушень прав засуджених:

1) неналежне поводження із засудженими, які тримаються в установах виконання покарань, правоохоронних органів, зокрема такі незаконні дії здійснюються під час арешту, допиту в поліції. Також, є підтверджені факти того, що до осіб, які знаходяться під вартою, застосовується фізичне і психологічне насильство, а саме: зґвалтування, каліцтва, переломи, насильницьке годування без потреби, позбавлення сну і т. п.;

2) неналежне поводження під час законних або незаконних дій посадових чи службових осіб держави (тілесні покарання, навмисне знищення майна, неповідомлення рідним місця тримання під вартою чи ув'язнення та ін.);

3) неналежне поводження як результат упущень чи бездіяльності посадових і службових осіб держави (ненадання медичної допомоги, що призвело до тяжких наслідків, незвільнення ув'язненого через недбале ставлення до обов'язків, коли термін ув'язнення закінчився та ін.) [5, с. 94].

Вище наведені факти є реальною підставою для прийняття відповідних заходів державними органами влади, що будуть спрямовані на гарантію і дотримання всіх механізмів забезпечення прав засуджених, а також безпосереднє виконання рішень ЄСПЛ щодо осіб, права й свободи яких було порушено у місцях позбавлення волі.

Нині законодавець впроваджує значні лібералізуючі положення, що мають сприяти поліпшенню умов перебування засуджених у місцях позбавлення волі. Відтак, в першу чергу було закріплене право на оплачувану працю, організовану відповідно до вимог законодавства про працю, у тому числі щодо тривалості, умов та оплати праці й право на належне матеріально-побутове забезпечення. Резонансним нововведенням було також надання права засудженим до позбавлення волі на певний строк користуватися засобами мобільного зв'язку та мережею Інтернет. Розширено та вдосконалено порядок надання правової допомоги окремим категоріям засуджених.

Окрім того, було встановлено право засуджених отримувати медичну допомогу і лікування, у тому числі платні медичні послуги за рахунок

особистих грошових коштів чи коштів рідних та близьких у закладах охорони здоров'я, що мають ліцензію Міністерства охорони здоров'я України та не віднесені до відання центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань. Зокрема до підстав, за яких засудженим до позбавлення волі надаються короточасні виїзди за межі виправних і виховних колоній, додана ще одна – одержання медичної допомоги, якщо така допомога не може бути надана на території відповідного місця позбавлення волі [6, с. 319].

Проте, недотримання та порушення вимог закону, а також безпосереднє зловживання службовим становищем під час діяльності правоохоронних органів значно гальмує процес реформування органів й установ, що утворюють систему органів Державної кримінально-виконавчої служби і на які покладено обов'язок виконувати кримінальні покарання.

Таким чином, у зв'язку з тим, що стандарти функціонування установ виконання покарань не змінювалися протягом 75 років, Кабінетом Міністрів України було прийнято Розпорядження «Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України» (надалі – Концепція). Метою Концепції є подальше реформування пенітенціарної системи України для беззаперечного дотримання прав людини та громадянина і гуманізації кримінального-виконавчого механізму [7].

Важливо також зауважити, що особливо актуальним є застосування та впровадження міжнародних механізмів забезпечення прав засуджених до позбавлення волі. На сьогодні у більшості країн світу виконання кримінальних покарань орієнтує діяльність пенітенціарних органів саме на ресоціалізацію засуджених. Яскравим результатом такої міжнародної практики є відмова у подальшому засуджених від практики вчинення кримінальних правопорушень і відновлення їх соціального статусу.

Варто зазначити, що Україна здійснила важливий крок на шляху впровадження міжнародного досвіду виконання кримінальних покарань, яким є розроблений проект Закону України «Про пенітенціарну систему України». Метою законопроекту є забезпечення захисту суспільства від злочинності шляхом створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених. Даний законопроект передбачає основні напрями дії пенітенціарної системи, що буде спрямована на свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства, повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві, запобігання вчиненню ним нових кримінальних правопорушень [8].

Отже, підводячи підсумки, важливо наголосити на тому, що права й свободи людини є непорушними та недоторканими, що, зокрема, гарантують норми Конституції України, а також інші законодавчі акти. Але, незважаючи на це, в Україні досить гостро постає проблема щодо забезпечення прав засуджених до позбавлення волі. Про це свідчать факти порушення

встановлених законом норм щодо засуджених службовими особами при виконанні ними службових повноважень в органах та установах, які здійснюють виконання вироків. Тому постає нагальна потреба у реформуванні системи Державної кримінально-виконавчої служби, впровадження міжнародних механізмів захисту прав засуджених, а також залучення практики ЄСПЛ. Слід зауважити, що на сьогодні в Україні вже почався процес реформування пенітенціарної системи. Зокрема вже розроблений проєкт закону «Про пенітенціарну систему України». Важливо наголосити на тому, що зазначений законопроект увібрав у себе кращі надбання європейського досвіду щодо забезпечення прав засуджених, тому його прийняття законодавцем є вкрай важливим. Варто зауважити ще й те, що наша країна нині стоїть на шляху запровадження міжнародних механізмів та практик забезпечення прав і свобод засуджених. А отже є значні перспективи щодо ресоціалізації засуджених та зменшення рівня злочинності в Україні.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон від 11.07.2003 № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text>
3. Висоцька О. Уряд зробив важливий крок до покращення умов тримання під вартою. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/olena-visotska-uryad-zrobiv-vajliviy-krok-do-pokraschennya-umov-trimannya-pid-vartoyu>
4. Європейський суд з прав людини : справа «Івашенко проти України» (Заява № 41303/11). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f33#Text
5. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя : Науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. випр., допов. К., 2015. 208 с.
6. Лисодєд О. В. Сучасний стан прав засуджених в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2016/2. С. 317-320.
7. Про схвалення Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 № 654-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/654-2017-p#Text>
8. Про пенітенціарну систему України : Проєкт закону від 22.03.2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71498

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Матеріали X Міжнародної науково – практичної конференції

м. Київ, 10 грудня 2021 року

Матеріали доповідей учасників конференції упорядковані Оргкомітетом відповідно до інформаційного листа конференції. Тези учасників конференції розміщено в авторській редакції. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, галузевої термінології та інших відомостей

За зміст доповідей Організаційний комітет відповідальності не несе.

Посилання на збірник при використанні матеріалів обов'язкове

Умов. друк. арк. 35,9 арк.

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського», м. Київ, вул. Політехнічна, 39 (корпус № 19)